

**T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**SEVİNÇ ÇOKUM'UN ROMANLARINDA EĞİTİM
DEĞERLERİ VE TÜRKÇE**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HAZIRLAYAN
Kevser AKIN**

**TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Hasan KAVRUK**

**MALATYA
2009**

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	X
KISALTMALAR.....	XIII
TABLolar.....	XIV

1. BİRİNCİ BÖLÜM

1.1- SEVİNÇ ÇOKUM'UN HAYATI, SANATI VE ESERLERİ

1.1.1- SEVİNÇ ÇOKUM'UN HAYATI.....	1
1.1.2- SEVİNÇ ÇOKUM'UN SANATI.....	5
1.1.3- SEVİNÇ ÇOKUM'UN ESERLERİ.....	9
1.1.3.1- Hikâyeleri.....	9
1.1.3.2- Romanları.....	15
1.1.3.3- Denemeleri.....	17
1.1.3.4- Anıları.....	18
1.1.3.5- Oyun ve Senaryoları.....	18
1.1.3.6- Radyoya Uyarlanmış Eserleri.....	18
1.1.3.7- Kazandığı Ödüller.....	18
1.1.3.8- Yabancı Dillere Çevrilen Eserleri.....	19

2. İKİNCİ BÖLÜM

2.1- SEVİNÇ ÇOKUM'UN ROMANLARININ İNCELENMESİ

2.1.1-ZOR.....	20
2.1.1.1- Olay Örgüsü.....	20
2.1.1.2- Şahıs Kadrosu.....	22
2.1.1.2.1- Karakterler.....	22
2.1.1.2.2- Tipler.....	24
2.1.1.2.3- Dekoratif Unsur Durumundaki Şahıslar.....	27
2.1.1.3- Zaman.....	29
2.1.1.4- Mekân.....	31

2.1.1.4.1- Açık Mekânlar.....	31
2.1.1.4.2- Kapalı Mekânlar	33
2.1.1.5- Bakış Açısı ve Anlatıcı.....	34
2.1.2- BİZİM DİYAR	
2.1.2.1- Olay Örgüsü.....	35
2.1.2.2- Şahıs Kadrosu.....	37
2.1.2.2.1- Karakterler.....	37
2.1.2.2.2- Tipler.....	45
2.1.2.2.3- Dekoratif Unsur Durumundaki Şahıslar.....	49
2.1.2.3- Zaman.....	50
2.1.2.4- Mekân.....	52
2.1.2.4.1- Açık Mekânlar	52
2.1.2.4.2- Kapalı Mekânlar	54
2.1.2.5- Bakış Açısı ve Anlatıcı.....	56
2.1.3- HİLAL GÖRÜNÜNCE	
2.1.3.1- Olay Örgüsü.....	58
2.1.3.2- Şahıs Kadrosu.....	59
2.1.3.2.1- Karakterler.....	59
2.1.3.2.2- Tipler.....	64
2.1.3.2.3- Dekoratif Unsur Durumundaki Şahıslar.....	66
2.1.3.3- Zaman.....	68
2.1.3.4- Mekân.....	71
2.1.3.4.1- Açık Mekânlar.....	71
2.1.3.4.2- Kapalı Mekânlar.....	72
2.1.3.5- Bakış Açısı ve Anlatıcı.....	74
2.1.4- AĞUSTOS BAŞAĞI	
2.1.4.1- Olay Örgüsü.....	75
2.1.4.2- Şahıs Kadrosu.....	77

2.1.4.2.1- Karakterler.....	77
2.1.4.2.2- Tipler.....	79
2.1.4.2.3- Dekoratif Unsur Dumundaki Şahıslar.....	83
2.1.4.3- Zaman.....	84
2.1.4.4- Mekân.....	85
2.1.4.4.1- Açık Mekânlar.....	85
2.1.4.4.2- Kapalı Mekânlar.....	87
2.1.4.5- Bakış Açısı ve Anlatıcı.....	87
2.1.5- GÜLYÜZLÜM	
2.1.5.1- Olay Örgüsü.....	89
2.1.5.2- Şahıs Kadrosu.....	90
2.1.5.2.1- Karakterler.....	90
2.1.5.2.2- Tipler.....	94
2.1.5.2.3- Dekoratif Unsur Durumundaki Şahıslar.....	96
2.1.5.3- Zaman.....	97
2.1.5.4- Mekân.....	98
2.1.5.4.1-Açık Mekânlar.....	98
2.1.5.4.2- Kapalı Mekânlar.....	99
2.1.5.5- Bakış Açısı ve Anlatıcı.....	100
2.1.6- ÇIRPINTILAR	
2.1.6.1- Olay Örgüsü.....	102
2.1.6.2- Şahıs Kadrosu.....	104
2.1.6.2.1- Karakterler.....	104
2.1.6.2.2- Tipler.....	107
2.1.6.2.3- Dekoratif Unsur Durumundaki Şahıslar.....	110
2.1.6.3- Zaman.....	111
2.1.6.4- Mekân.....	112
2.1.6.4.1- Açık Mekânlar.....	113
2.1.6.4.2- Kapalı Mekânlar.....	114

2.1.6.5- Bakış Açısı ve Anlatıcı.....	115
2.1.7- KARANLIĞA DİRENEN YILDIZ	
2.1.7.1- Olay Örgüsü.....	118
2.1.7.2- Şahıs Kadrosu.....	120
2.1.7.2.1- Karakterler.....	120
2.1.7.2.2- Tipler.....	123
2.1.7.2.3- Dekoratif Unsur Durumundaki Şahıslar.....	126
2.1.7.3- Zaman.....	127
2.1.7.4- Mekân.....	131
2.1.7.4.1- Açık Mekanlar.....	131
2.1.7.4.2- Kapalı Mekanlar.....	132
2.1.7.5- Bakış Açısı ve Anlatıcı.....	133
2.1.8- DELİ ZAMANLAR	
2.1.8.1- Olay Örgüsü.....	136
2.1.8.2- Şahıs Kadrosu.....	137
2.1.8.2.1- Karakterler.....	137
2.1.8.2.2- Tipler.....	141
2.1.8.2.3- Dekoratif Unsur Durumundaki Şahıslar.....	143
2.1.8.3- Zaman.....	144
2.1.8.4- Mekân.....	146
2.1.8.4.1- Açık Mekânlar.....	146
2.1.8.4.2- Kapalı Mekânlar.....	147
2.1.8.5- Bakış Açısı ve Anlatıcı.....	148
2.1.9- GECE RÜZGÂRLARI	
2.1.9.1- Olay Örgüsü.....	150
2.1.9.2- Şahıs Kadrosu.....	154
2.1.9.2.1- Karakterler.....	154
2.1.9.2.2- Tipler.....	155
2.1.9.2.3- Dekoratif Unsur Durumundaki Şahıslar.....	157

2.1.9.3- Zaman.....	158
2.1.9.4- Mekân.....	160
2.1.9.4.1- Açık Mekanlar.....	160
2.1.9.4.2- Kapalı Mekanlar.....	161
2.1.9.5- Bakış Açısı ve Anlatıcı.....	162
2.1.10- TREN BURDAN GEÇMİYOR	
2.1.10.1- Olay Örgüsü.....	163
2.1.10.2- Şahıs Kadrosu.....	167
2.1.10.2.1- Karakterler.....	167
2.1.10.2.2- Tipler.....	169
2.1.10.2.3- Dekoratif Unsur Durumundaki Şahıslar.....	171
2.1.10.3- Zaman.....	172
2.1.10.4- Mekân.....	174
2.1.10.4.1- Açık Mekânlar.....	175
2.1.10.4.2- Kapalı Mekânlar.....	177
2.1.10.5- Bakış Açısı ve Anlatıcı.....	178

3. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1- SEVİNÇ ÇOKUM'UN ROMANLARINDA EĞİTİM DEĞERLERİ

3.1.1- Edebiyat ve Eğitim.....	182
3.1.1.1- Eğitimin Tanımı ve Amacı.....	182
3.1.1.2- Edebiyat ve Eğitim İlişkisi.....	183
3.1.2- Sevinç Çokum'un Tahlili Yapılan Romanlarındaki Eğitim Değerleri.....	186
3.1.2.1- Fertlerde Gerçekleşmesi İstenilen Davranışlar.....	186
3.1.2.1.1- Yaşama Sevgisi, Yaşama Bağlılık.....	186
3.1.2.1.2- Dürüstlük ve Doğruluğun Önemi, İkiyüzlülük, Yalan ve Aldatmanın Kötülüğü.....	193
3.1.2.1.3- Çalışkanlık.....	197

3.1.2.1.4- Sağlıklı, Dayanıklı ve Güçlü Olma.....	199
3.1.2.1.5- Yardımseverlik.....	204
3.1.2.1.6- Fedakârlık.....	206
3.1.2.1.7- Alçak Gönüllülük.....	207
3.1.2.1.8- Sabırlı Olmak.....	215
3.1.2.1.9- Cesaret ve Kahramanlık.....	219
3.1.2.1.10- Kanaatkârlık.....	225
3.1.2.1.11- Kötü Alışkanlıklardan Uzak Durma.....	227
3.1.2.2- Sosyal Hayatla İlgili Telkinler.....	230
3.1.2.2.1- Aile Sevgisi ve Ailenin Önemi.....	230
3.1.2.2.2- İnsan Sevgisi ve İnsanın Değerli Oluşu.....	234
3.1.2.2.3- Hürriyet Sevgisi ve Düşünce Özgürlüğü.....	237
3.1.2.2.4- Kadın- Erkek Eşitliği.....	245
3.1.2.2.5- Ahlak Kurallarına Uyma.....	251
3.1.2.2.6- Yanlış Batılılaşma ile Savaş.....	255
3.1.2.2.7- Okumanın, Eğitim Almanın Önemi.....	259
3.1.2.2.8- Sadakatin Önemi ve İhanetten Uzak Durma.....	263
3.1.2.2.9- Namus ve Şeref.....	267
3.1.2.2.10-İyi Bir Öğretmenin Taşımaya Gereken Vasıflar.....	269
3.1.2.2.11-Tarih Bilinci.....	273
3.1.2.2.12- Kültür Bilinci.....	275
3.1.2.2.13- Birlik ve Beraberliğin Önemi.....	280
3.1.2.2.14- Kitle Psikolojisi ile Hareket Etmenin Kötülüğü.....	283
3.1.2.3- Yurt, Millet ve Din Duyguları ile İlgili Telkinler.....	286
3.1.2.3.1- Vatan ve Millet Sevgisi.....	286
3.1.2.3.2- Din Duygusu ve Allah İnancı.....	289
3.1.2.3.3- İsyandan Kaçınmak ve Şükretmenin Önemi.....	293

4. DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.1- SEVİNÇ ÇOKUM'UN ROMANLARINDA TÜRKÇE

4.1.1- Zor	296
4.1.1.1- Deyimler.....	297
4.1.1.2- İkilemeler.....	297
4.1.1.3- Tamlamalar.....	297
4.1.1.4- Cümle Türleri.....	298
4.1.2- Bizim Diyar	303
4.1.2.1- Deyimler.....	305
4.1.2.2- İkilemeler.....	305
4.1.2.3- Tamlamalar.....	306
4.1.2.4- Cümle Türleri.....	306
4.1.3- Hilal Görününce	312
4.1.3.1- Deyimler.....	313
4.1.3.2- İkilemeler.....	313
4.1.3.3- Tamlamalar.....	314
4.1.3.4- Cümle Türleri.....	314
4.1.4- Ağustos Başağı	320
4.1.4.1- Deyimler.....	321
4.1.4.2- İkilemeler.....	322
4.1.4.3- Tamlamalar.....	322
4.1.4.4- Cümle Türleri.....	322
4.1.5- Gülyüzlüm	328
4.1.5.1- Deyimler.....	329
4.1.5.2- İkilemeler.....	329
4.1.5.3- Tamlamalar.....	330
4.1.5.4- Cümle Türleri.....	330
4.1.6- Çırpıntılar	336
4.1.6.1- Deyimler.....	337

4.1.6.2- İkilemeler.....	337
4.1.6.3- Tamlamalar.....	337
4.1.6.4- Cümle Türleri.....	338
4.1.7- Karanlığa Direnen Yıldız.....	344
4.1.7.1- Deyimler.....	345
4.1.7.2- İkilemeler.....	345
4.1.7.3- Tamlamalar.....	345
4.1.7.4- Cümle Türleri.....	346
4.1.8- Deli Zamanlar.....	351
4.1.8.1- Deyimler.....	352
4.1.8.2- İkilemeler.....	352
4.1.8.3- Tamlamalar.....	352
4.1.8.4- Cümle Türleri.....	353
4.1.9- Gece Rüzgarları.....	358
4.1.9.1- Deyimler.....	360
4.1.9.2- İkilemeler.....	360
4.1.9.3- Tamlamalar.....	360
4.1.9.4- Cümle Türleri.....	360
4.1.10- Tren Burdan Geçmiyor.....	366
4.1.10.1- Deyimler.....	367
4.1.10.2- İkilemeler.....	367
4.1.10.3- Tamlamalar.....	367
4.1.10.4- Cümle Türleri.....	368

5.SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1- TAHLİLİ YAPILAN ROMANLARA İLİŞKİN SONUÇLAR.....	373
5.2- ROMANLARDAKİ EĞİTİM DEĞERLERİNE İLİŞKİN SONUÇLAR.....	385
5.3- ROMANLARDA TÜRKÇE KULLANIMINA İLİŞKİN SONUÇLAR.....	392
5.4- ÖNERİLER.....	408

KAYNAKÇA.....410

EKLER

EK-1. SEVİNÇ ÇOKUM İLE YAPILAN MÜLAKAT.....418

EK-2. SEVİNÇ ÇOKUM'A AİT FOTOĞRAFLAR.....427

ÖN SÖZ

Türk edebiyatının önemli kadın yazarlarından olan **Sevinç Çokum**, hikâyeleri ile başladığı edebiyat hayatına romanları ile devam etmiş değerli bir sanatçımızdır. 1977 yılında *Zor* ile başlayan roman serüveni 2007 yılında yayımladığı *Tren Burdan Geçmiyor* romanı ile devam etmiş roman türünde toplam on eser vermiştir. Romanın daha geniş halk kitlelerine hitap eden bir tür olması yazarın bu alandaki çalışmalarını hızlandırmıştır.

Edebiyatımızın belirli bir üslup yakalamış önemli kadın yazarlarından olmasına rağmen **Sevinç Çokum** hakkında yapılan çalışmalar oldukça sınırlıdır. Eserleri üzerine hazırlanan tezler ise dar kapsamlıdır. Yazar ve eserleri üzerine yapılan tez çalışmalarının az olmasında sanatçının hâlâ yaşıyor olmasının büyük etkisi vardır. Yapılan bu çalışma yoluyla oturmuş bir üslubun sahibi olan **Çokum**'un şahsının ve edebiyat anlayışının insanlara tanıtılması temel hedef olarak belirlenmiştir.

Bu tez çalışmasında çalışma konusu olarak yazarın romanları özellikle seçilmiştir. Roman türü hemen her yaştaki kadın, erkek, genç ve çocuk okuyucu için tercih edilebilecek bir türdür. Olumlu iletilerle dolu olan bir romanın insanlar üzerindeki etkisi sayılamayacak kadar çoktur. Bu yüzdendir ki dünyanın her hangi bir ülkesinde yazılmış olan bir roman, verdiği iletiler ile farklı kültürlere, yaşam şekillerine sahip insanları bile bir araya getirip etkisi altına alabilmektedir.

Çokum'un romanlarında insanı saran bir akıcılık vardır. Romanlarındaki bu özellik yazarın samimi üslubundan ve derin gözlem yeteneğinden gelir. İlk romanından başlayarak son romanına kadar devam eden otuz yıllık süre zarfında kendini yenileyip geliştirerek her defasında daha iyiye, daha güzele ulaşma gayesi ile okuyucusunun karşısına çıkmaya çalışan yazarın bu yoldaki çabası kaleme aldığı her yeni eserde daha açık bir şekilde görülür.

Tez çalışmasında **Çokum**'un kaleme aldığı on roman içerdiği eğitsel iletiler ve Türkçeyi kullanma açısından incelenmiş ve genel bir sonuca varılmıştır.

Çalışma esas itibarı ile beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde yazarın hayatı, sanatı ve eserleri hakkında bilgiler verilmiş, 1943 yılında İstanbul'da hayata

gözlerini açan yazarın altmış dört yıllık hayat serüvenindeki inişler ve çıkışlar ana hatları ile gösterilmiş ve otuz beş yıllık sanat hayatı yaptığı çalışmalar çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Tezin ikinci bölümünde **Çokum**'un kaleme aldığı on roman modern edebiyat türlerinde uygulanan teknikle olay örgüsü, şahıs kadrosu, zaman, mekân, bakış açısı ve anlatıcı açısından incelenmiş ve romanlar hakkında genel bilgilere ulaşılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde yazarın romanlarındaki eğitsel iletiler tespit edilmiş, bu bölümde her roman ayrı ayrı incelenmek yerine bütün romanlarda geçen eğitsel iletiler bulunup uygun başlıklar altında sınıflandırılmıştır. Sınıflandırma yapılırken **Prof. Dr. Cahit Kavcar**'ın *İkinci Meşrutiyet Döneminde Edebiyat ve Eğitim* adlı eserinde sıraladığı başlıklar esas alınmış, romandaki eğitim değerleri “Bireylerde Gerçekleştirilmesi İstenilen Davranışlar”, “Sosyal Hayatla İlgili Telkinler”, “Yurt, Millet ve Din Duygusu ile İlgili Telkinler” başlıkları altında sıralanmıştır.

Tez çalışmasının dördüncü bölümünde **Çokum**'un Türkçeyi kullanma şekli üzerinde durulmuş, bu amaçla romanların dil incelenmesi yapılmış, deyimler, ikilemeler, tamlamalar tespit edilmiş ve cümle incelemesi yapılmıştır.

Tez çalışmasının beşinci bölümünde ise romanlarda yapılan tahlile, eğitim değerlerine ve Türkçe kullanımına ilişkin sonuçlara yer verilmiştir.

Çokum, sadece bir yazar değildir. Türkoloji mezunu, bir süre okullarda Türkçe öğretmenliği yapmış bir edebiyatçıdır. Bu yönüyle hem bir eğitimci hem de aldığı akademik bilgi ile dili kurallarına göre kullanmayı amaçlayan bir sanatçıdır.

Çokum'un derin gözlemler ve yaşanmışlıklarla dolu olan romanları, özgün dilleri, konuları ve olay örgüleri bakımından okuyucu için iyi örnek olabilecek eserlerdir. Romanları Türk siyasi ve sosyal hayatı bakımından da geniş gözlemlerle doludur. İçinde yaşadığı kültürü iyi tanıyan, o kültürün değerlerini kavramış, dil anlayışını çok iyi benimsemiş yazarın, romanlarının incelenmesinin sayılan özelliklerden dolayı yararlı olduğu düşüncesine ulaşılmıştır.

Çokum'un romanlarında teknik ve anlatım bakımından bazı eksikliklere rastlanır. Yazar her defasında yeni heyecanlarla yeni eserler yazma, kendini yenileme ve

geliştirme gayreti ile çalışmalarına devam etmekte ve romanlarındaki bu eksiklikleri gidermeye çalışmaktadır. Yazarın kendisi ile yaptığımız röportajda ifade ettiği gibi kendisi hâlâ “olmaya ermek” yolunda ilerlemektedir.

Tezin hazırlanma safhasında yanımda olan ve her zaman desteğini gördüğüm çok değerli hocam Prof. Dr. Hasan KAVRUK'a, daha önce **Sevinç Çokum**'un romanları üzerine çalışma yapmış ve romanların tahlil aşamasında çalışmasından faydalandığım Yrd. Doç. Dr. Ayfer YILMAZ'a, doküman toplama aşamasında yanımda olan ağabeyim Mustafa AKIN'a, anne ve babama beni destekledikleri için teşekkürlerimi sunmayı borç biliyorum.

Kevser AKIN

KISALTMALAR

age.	: Adı geçen eser
agg.	: Adı geçen görüşme
agy.	: Adı geçen yayın
S	: Sayı
C	: Cilt
s.	: Sayfa
çev.	: Çeviren
Prof.	: Profesör
Dr.	: Doktor

TABLÖLÄR:

Tablo 1: Romanlarda Türkçe-Yabancı Kelime Kullanma Oranları (s.398).

Tablo 2: Sevinç Çokum'un Romanlarında Kullandığı Cümleler (s.404).

Tablo 3: Sevinç Çokum'un Romanlarında Kullandığı Cümlelerin Kipleri (s.406).

1. BİRİNCİ BÖLÜM

1.1- SEVİNÇ ÇOKUM'UN HAYATI, SANATI VE ESERLERİ

1.1.1- SEVİNÇ ÇOKUM'UN HAYATI

Sevinç Çokum, 25.08.1943'te İstanbul'un Beşiktaş semtinde dünyaya gelir. Babası Abdurrahim Efendi, aslen Siirt'in Aydınlar (Tillo) ilçesindedir. Abdurrahim Efendi, Erzurumlu İbrahim Hakkı Hazretleri'nin hocası olan İsmail Fakirullah'ın soyundan gelir. İsmail Fakirullah'ın soyunun da Hz. Muhammed'in amcası olan Hz. Abbas'a dayandığına dair rivayetler vardır.¹

Sevinç Çokum'un babaannesi, tarikat ehlinden olan dindar bir hanımdır. Dedesinin ilk eşinden olan üvey amcaları ise medrese tahsili almış hem telif hem de tercüme eserleri olan âlim zatlardır. **Sevinç Çokum**'un ticaretle uğraşan dedesi, Cizre sınırında umma hastalığına yakalanarak ölür. Amcalarından biri eşkıyalar tarafından öldürülür, diğeri de evleneceği gün vefat eder. Peş peşe gelen bu ölümler uğursuzluk olarak değerlendirilir ve yörede sözüne itimat edilen hocaların tavsiyesi ile henüz yedi yaşında olan Abdurrahim Efendi, ağabeyi ve çevreden bazı kişilerle kabile halinde İstanbul'a gelir (Ayvazoğlu, 2007:177).

İstanbul'a göçten bir süre sonra I.Dünya Savaşı çıkar. Abdurrahim Efendi'nin ağabeyi savaşmak için cepheye gider ve orada şehit olur. Ailesini kaybettikten sonra yalnız başına kalan Abdurrahim Efendi, büyük zorluklar yaşar. Değişik işlerde çalışarak ayakta kalma mücadelesi verir. O sıralar İstanbul işgal altındadır. Beşiktaş'ta bir ecnebi yardımıyla ayakkabı boya ve cilasının imalatını öğrenir ve bu iş üzerine küçük bir imalathane açar. Komşuları tarafından sevilen Abdurrahim Efendi'nin imalathanesinin hemen bitişiğinde **Sevinç Çokum**'un annesi olan Saadet Hanım'ın halası ve eniştesi de oturmaktadır. Onların da sevgisini kazanan Abdurrahim Efendi, bu insanlar aracılığıyla Kastamonu'nun köyünden getirilen Saadet Hanım ile evlendirilir(Ayvazoğlu, 2007:177).

Halası vasıtasıyla İstanbul'a getirilip Abdurrahim Efendi ile evlendirilen Saadet Hanım, evliliklerinin ilk yıllarında yabancılara ait bir tren şirketinin bir vagonunu ev haline getirip kocası ile burada kalır (Çınarlı,1979:248–249). Aile, maddi rahatlığa

¹ 17.01.2007 tarihinde **Sevinç Çokum** ile yapılan mülakatta sanatçı tarafından verilen bilgidir.

kavuştuktan sonra Beşiktaş'ta ahşap bir eve taşınır. Ermeni bir bayana ait olan bu ahşap, dört katlı, bahçeli evde **Sevinç Çokum** dünyaya gelir. Bu evde ev sahibinin kuyruklu piyanosu **Sevinç Çokum**'un dikkatini çeker. **Çokum**, evin sahibi Ermeni kadının, piyanonun tuşlarına ara sıra dokunduğu için kendisini merdivenlerde yakalayıp korkuttuğunu ve bu korku yüzünden bir yıl süren bir sinir hastalığına yakalandığını anlatır ve kendi ifadesi ile “*O merdiven korkusu bu güne kadar gelmiştir benimle... Rüyalarım girer, çıkamam merdiveni, bulamam yolumu karanlıklardan sıçrar uyanırım*” (Çınarlı, 1979: 248–249) der. Merdiven korkusu, **Sevinç Çokum**'a bu ahşap evin ve ev sahibi kadının yadigârı olmuştur.

Sevinç Çokum, dört yaşına gelince ailesinin maddi durumu düzelir. Babası Tuzbaba'da Meddah İsmet Yokuşu'nda ahşap bir ev satın alır. Çocukluk yıllarının hatıraları, yazarın roman ve hikâyelerinde geniş yer tutar, özellikle **Sevinç Çokum**'un Tuzbaba'da yaşadığı ahşap ev ve mahalle ortamı “Bir Eski Sokak Sesi” hikâyesinde anlatılan mekân olur.

İlkokula Tuzbaba'da başlayan **Çokum**, iki ay sonra tifoya yakalanır ve ailesi tarafından okuldan alınır. Bir yıl okula ara vermek zorunda kalan sanatçı, bu süre zarfında kendi kendine okuma yazmayı öğrenir. İyileştikten sonra okula tekrar dönen **Çokum**, başarılı bir öğrenci olur ve yazdığı kompozisyonlar sayesinde öğretmenlerinin beğenisini kazanır. Sanatçının edebiyata olan ilgisi bu yaşlarda ortaya çıkar.

Yazarın sanata olan ilgisinde ailesinin de büyük etkisi vardır. Büyük ablası Sadiye Hanım, kardeşinin sanata olan ilgisini hissetmiş, onun tiyatro sanatçısı ya da müzisyen olmasını arzulamış ve yedi yıl boyunca özel hocalardan keman dersleri almasını sağlamıştır.

1956–1957 yıllarında ailenin maddi durumu iyice düzelir. Yıldız'da bir apartman dairesi ile bir otomobil satın alınır. Aile buraya taşındıktan sonra **Sevinç Çokum**, öğrenimine Büyük Esmâ Sultan İlkokulunda devam eder, ortaokul ve lise öğrenimini de Beşiktaş Kız Lisesinde tamamlar.

Sevinç Çokum, daha ilkokul sıralarında yazdığı kompozisyonlarla öğretmenlerinin beğenisini kazanmış ve edebiyata olan ilgisi bütün eğitim hayatı

boyunca devam etmiştir. Evde okunan kitapların, sanatçının küçük yaşlarda edebiyata ilgi duymasında büyük payı vardır. **Çokum**'un Büyük ablası Sadiye Hanım'ın aile efradına yüksek sesle okuduğu **Reşat Nuri, Mahmut Yesari, Refik Halit, Kemalettin Tuğcu, Muazzez Tahsin Berkant** gibi yazarların eserleri, sanatçı tarafından zevkle dinlenen eserler olmuştur. İlerleyen dönemlerde **Cronin, Steinbeck** gibi yabancı yazarlar da **Çokum**'u etkilemeye başlamış, ancak onu bütün benliği ile saran eser 27 Mayıs İhtilalinin o karanlık günlerinde okuduğu **Charles Dickens**'in *İki Şehrin Hikâyesi* romanı ile **Dostoyevski**'nin *Suç ve Ceza* romanları olmuştur (Ayvazoğlu, 2007:179).

Lise yıllarında babasının da tesiri ile **Peyami Safa, Necip Fazıl, Orhan Seyfi Orhon** da **Çokum**'un tanıdığı ve beğendiği yazarlar arasına girmiştir.

İstanbul Amatör Senfoni Orkestrasında ikinci keman olarak birçok konsere çıkan **Sevinç Hanım**'ın yazar olacağına dair bir düşünce o yıllarda kimsenin aklına gelmez, ancak evde okunan romanlar onun içindeki yazarlık ateşini çoktan yakmıştır.

Edebiyat ile ilgili ilk büyük başarısını henüz lise öğrencisiyken Kudret gazetesinin açtığı “*CHP Niçin İktidara Gelmemelidir?*” konulu makale yarışmasında gösterir. Yarışmada ikinci olur ve beş yüz liralık para ödülünü alır. Bu başarı, **Sevinç Hanım**'ı yazarlığa yöneltir (Ayvazoğlu, 2007:179). Liseyi birincilikle bitirdikten sonra yazar olmak amacıyla İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkoloji Bölümüne girer, ancak burada aradığını bulamaz. **Çokum**, fakültenin birinci ve ikinci sınıflarında başarılı bir öğrenci olur, ancak daha sonraki dönemlerde siyasi faaliyetlere katılan **Sevinç Hanım**, derslerini ihmal eder, üniversitenin üçüncü ve dördüncü sınıflarında başarılı bir öğrencilik sergileyemez.

Üniversite dönemlerinde kendini politikanın içinde bulan yazar, Adalet Partisi Beşiktaş Gençlik Teşkilatını kurar ve başkanlığını yapar. Ardından partinin il teşkilatına geçer. Eşi Rifat Çokum ile bu sıralarda tanışır. Rifat Bey o sıralar Adalet Partisi Şişli Gençlik Teşkilatı başkanıdır. Rifat Bey, İktisadi ve Ticari İlimler Akademisinde okumaktadır. Parti faaliyetleri bu iki genci birbirine yakınlaştırır. Birlikte geçirdikleri bir deniz kazası onları birbirine sınımsız bağlar ve henüz fakülte öğrencisiyken nişanlanan

Sevinç Hanım, babasının da vefatı ile sıkıntılı günler yaşar, tahsili bitmeden 7 Ekim 1967’de Rifat İzzet Çokum ile evlenir (Ayvazoğlu, 2007:180).

Firuzğa’da bir ev tutan genç çift, maddi sıkıntılarla dolu bir hayat yaşamaya başlar. Bu evde fakir ama mutlu zamanlar geçirirler. Daha sonra Beyoğlu Cezayir Sokağı’na taşınırlar. Bu sayede yazar, Beyoğlu ve orada yaşayan insanları tanıma fırsatı bulur. Bu dönemde yazar, ilk hikâyelerini kaleme alır.

Sevinç Hanım, fakülteyi eşinin desteği ile 1970 yılında bitirir. 1970–1973 yılları arasında Acıbadem’deki bir Özel Anadolu Lisesinde edebiyat öğretmenliği yapar, Etfal Hastanesine bağlı bir okulda hemşire adaylarına Türkçe dersleri verir. Ticaretle uğraşan eşinin işleri iyi gidince maddi sıkıntılardan kurtulan yazar, 1975 yılında Özel Anadolu Lisesindeki öğretmenliğinden ayrılır ve sanat faaliyetlerine daha fazla zaman ayırma fırsatı bulur.

1975–76 yıllarında Kültür Bakanlığı bünyesinde düzenlenen komisyonlardan Halk ve Çocuk Yayınları Kurulunda görev alır.

1977–79 yıllarında Türk Edebiyatı dergisinin yazı işleri müdürlüğünü yapan **Sevinç Çokum**, 1981–85 yılları arasında eşi Rifat İzzet Çokum’un kurduğu Cönk Yayınlarını yönetir.

1988 –2001 tarihleri arasında Türkiye gazetesine iki tefrika roman (*Gülyüzüm*, *Çırpıntılar*) ile beraber gezi, inceleme, haftalık edebiyat sanat ağırlıklı yazılar yazar. Bu gazeteden 2001 yılında ayrılan **Çokum**, 2003 yılında Tercüman gazetesinde haftalık yazılar yazmaya başlar. **Çokum**, 2006 yılının ağustos ayında Tercüman gazetesindeki yazılarına son verir. Yazı çalışmalarına devam eden sanatçı, 2004’ten beri ulusal bir radyo kanalında “Tanzimattan Günümüze Türk Hikâyecileri” adı altında bir program yapmaktadır.

Sevinç Çokum, Türkiye Yazarlar Birliği, İlesam, Mesam ve Edebiyatçılar Derneği üyesidir.

1.1.2- SEVİNÇ ÇOKUM'UN SANATI

Türk edebiyatının 1970'ten sonra tanıdığı **Sevinç Çokum**'un edebiyata ve sanatın diğer kollarına olan ilgisi çok küçük yaşlarda başlar. Bunda aile ortamının büyük etkisi olmuştur. Edebiyat sevgisi ortaokul sıralarında Türkçe Öğretmeni Necmi Seren'in yönlendirmeleri ile olmuş, **Çokum**'da o yıllarda yazar olma düşüncesi oluşmuş, öğretmeninin de yol göstermesi ile günlük tutmaya ve şiirler yazmaya başlamıştır.

Çokum "Pembe yıllar" dediği 1950'li yıllarda ablaları ve arkadaşlarıyla düzenledikleri müsamerelerde okuduğu şiirler ve rol aldığı piyeslerle, toplum önündeki ilk sınavını verir. Yazar, 1950'li yılların büyük çalkantılarını, darbelerini ve anarşik ortamını bütün çıplaklığı ile görür. Halk ile iç içe olmasının getirdiği avantaj ve insanları gözlemleyebilme yetisi ile edindiği tecrübeleri eserlerine konu eder.

Yazarın üniversite tahsili için Türkoloji bölümünü seçmesi tamamen yazar olma gayesi ile ortaya çıkmış, ancak burada aradığını bulamamıştır.

Yazmak bir bakıma **Çokum** için bir rahatlama aracıdır. Türkoloji eğitimi aldıktan sonra sadece üç yıl öğretmenlik yapmış, ardından öğretmenliği bırakarak sadece yazmaya yönelmiştir. Bu iş, onun için bir tutkudur. Neden yazdığını şu şekilde anlatır:

"Yazmayı sevdiğim için yazıyorum. Bu insanın zamanla yapısına eklenen bir şey, bir tiryakilik âdeta... Yazdıkça yaşıyorum ve nefes alıyorum diyebilirim. Belki de buna bir çeşit kaçış ve sığınma duygusu diyebiliriz. Hep şu soruyu sordum kendime; yazarken rahatlıyor muyum yoksa yeni bir iç huzursuzluğu mu getiriyor yazmak?... Ama bunun cevabını da buldum; yazarken karamsar değilim, insanlara daha yumuşak, daha anlayışla bakabiliyorum ve daha az kasılıyorum... Fakat yazmadığım zaman şikâyetçi ve daha karamsar bir insan ortaya çıkıyor. Âdeta ikinci bir kişilik... Demek ki, yazmak benim bir dayanağım oluyor ve ondan kuvvet buluyorum" (Karaca, 2006: 290).

Kendisine sorulan başka bir soruya da şu yanıtı verir:

"Kendimi yazmaya mecbur hissediyorum. Bu mecburiyet hayatı, yavaş yavaş tanımağa başladığım yıllardan itibaren bende kök tütü diyebilirim. Yazarlık çizgimi, 'arayışlar' olarak vasıflandırabiliriz. Bu arayışlar daha mükemmele varma çabası, isteği içindedir. Buna, kendimi ve yaratılmış her şeyi anlamağa çalışmak da diyebiliriz.

Yazdıkça kendimi buluyorum; fakat hemen arkasından yeni bir yazma ihtiyacı doğuyor. Kendi dünyamı başkalarıyla paylaşmak, başkalarının dünyasını tanımak bana haz veriyor. Yazmamı körükleyen bir diğer husus, edebiyatımıza, sanatımıza hizmet etme duygusudur. Allah'ın insanlara bahsettiği dili, sözü, iyiye, güzele kullanmak”(Çalık, 1993: 324).

Edebiyat, ciddi bir iştir. Bu ciddiyetin farkında olan **Çokum**, teknolojinin çağımızda ağır basması sonucunda edebiyatımızın da “*insanı insan yapan değerlerinden uzaklaştırıldığını*” (Güler,1974: 26) söyler. “*Robotların dans sanatı ortaya çıksa, bale ölecek mi? Pop müzik Bach'ı unutturabilir mi?*” (Güler,1974: 26) diyerek edebiyatın her şeyin üstünde kendine has değerleri olması gerektiğini anlatır.

Edebiyat dünyasına hikâyeleri ile giren **Sevinç Çokum**, hikâyecilik çizgisinin oluşumunda okuyucusunun rolünü şöyle ifade eder:

“(…)Hikâyecilik benim için ayrı bir ehemmiyet taşır. Okuyucuyla ilk kaynaşmam dergilerde çıkan hikâyelerim aracılığıyla olmuştur. Bu hikâyeleri daha iyiye götürmek için sabırla, titizlikle çalıştım. Yazdığım hikâyenin önce benim içime sinmesi gerekiyor. Tenkitlere, okuyucunun ölçüsüne de dikkat ederim. Kısacası hikâyedeki çizgimi, beni okuyanlarla birlikte çizdik” (Güler, 1974: 26).

Hikâyeleri ile ses getiren yazar, kendini edebiyatın sadece bu alanı ile sınırlamayıp roman yazma isteği duymuş, hikâyeleri ile beraber roman yazmaya da başlamıştır. Çokum romana başlayışını şöyle açıklar:

“(…) Romana girişim, bende bu işi yapabilirim düşüncesinden kaynaklanıyordu. Çünkü anlatacak çok şeyim vardı. Ben bunları zaten hikâyelerde anlatıyordum ama roman kendini daha fazla okutturan, daha göz alıcı bir şeydi. Daha soluklu, parantezleri kapatmayan, cümleleri noktalamayan bir şey. Ve tabii yeni bir şeyler anlatma isteği... Tarihe, belgelere karışma coşkusu ve yeni kuşaklara alışlagelmiş şeylerin dışında bir şeyler verebilme isteği” (İbrahimhakkıoğlu, 1982: 37).

Çokum'a göre yazarı besleyen kaynak, öz kültürüdür ve bunun uzağına düşenler, çabuk tükenmeğe mahkûmdur (Karaca, 2006: 291). Dünya edebiyatını da yakından takip eden yazar, bu edebiyatın ürünlerini kendi eserlerinde taklit etmek amacıyla okumaz.

“Kendi kültürümden çıkmış değerlerle nasıl bir roman oluşturabilirim?” (İbrahimhakkıoğlu, 1987: 37) düşüncesiyle okur. Bu yönüyle Batı edebiyatına kayıtsız kalmaz ama bunu yaparken hedef noktası bellidir.

Yazar, kültürel değerlerine bağlıdır, ancak bu bağlılık körü körüne bir bağlılık değildir. Sanatkârın kendi öz kültürüne sahip çıkması dünya edebiyatına da kapalı olmamasını gerektirir. **Çokum**'un öz kültürüne bağlı olması halk ile iç içe olmasından kaynaklanır. Çocukluk ve gençlik dönemlerinde yaşadığı mekânlar sanatçıya insanları gözlemleme, bunlardan fikirler üretebilme fırsatı vermiştir. **Çokum**, halk ile iç içe olmayı sever. Eserlerini diri tutan etken de budur.

Çokum, millî şuuru gelişmiş bir yazardır. Onun romanlarında tarih bilinci romanın kurgusal yapısı içerisinde okuyucuya verilir. O, bunu yaparken şunu amaçlar:

“Geçmiş veya tarihin bir safhasını anlatmak bana göre hâlihazırda ve yarınlara ışık tutmak anlamını taşır. Geçmiş, hâlihazır ve gelecek birbirine bağlı olan zaman parçalarıdır. Dünyü yazmak, bugünün insanında millî şuuru uyanık tutmak açısından da başvurulacak bir yoldur. Sanatkârlar millî varlığın tehlikeye düştüğü durumlarda bu yolu seçerler. Geleceği hesap ederek geçmişte yaşanmış örnekleri sanat vasıtasıyla işlemek bazen sanatın gayesi haline gelir” (Kocakaplan, 1989: 34).

Çokum, gençlere tarih derslerinde bile tam manasıyla millî şuuru verilmediğini sanatta da bu yolda sayısı kabarık olmayan ürünler verildiğini ancak bunların da millî şuuru oluşturmada yeterli olmadığını söyler (Kocakaplan, 1989: 34). Yazarın eserlerinin arka planında yer alan tarihsel doku, bu bilinci oluşturma gayesinden kaynaklanır.

Ahmet Kabaklı, Sevinç Çokum'u herhangi bir doktrinin savunucusu, bir tez hikâyecisi olarak görmediğini ifade eder ve sanatçının sanat anlayışı ile ilgili şu değerlendirmeleri yapar:

“Hikâyelerinin içinde perçinlenmiş bazı ‘tezler’ usulünce ima edilmektedir. Türk varlığının ve İstanbul hayatının nüvesi olan orta sınıf, Çokum'un başlıca ilgi konusudur. Ancak gelenek ve töreleri iyice saklayan bu kendi halinde insanlar, yeni kanunlar, ekonomiler, hırslar ile gelen darbeler altında değişmektedir. Sevinç Çokum'un ‘ çatışma’ dediği dram bu değişmeden çıkmaktadır. Yoksulluk, haramla kazanılan aşırı lüks

karşısında büsbütün çekilmez hale gelmektedir. Yılgınlık ve ihtiraslar, bağlılık ve sevgiyi nerdeyse budalalık haline sokmaktadır.

Çokum, bir toplumun halis inançlarını, törelerini, faziletini tehlikeye koyan yerli-yabancı birçok yolsuzlukları, rahat bakış, zarif üslub ile sergilerken, hiçbir doktrin veya izm'in yardımına, vuruculuğuna, yobazlığına, yıkıcılığına ihtiyaç duymamaktadır” (Kabaklı, 1985: 804).

Çokum, sanatın ve sanatkârın herhangi bir ideolojik düşüncenin aleti haline gelmemesi gerektiğine inanır.

“İnsan yaratılmışların içerisinde en mükemmelidir, en güzeldir. Veya öyle olmalıdır, öyle olmak için çırpınmalıdır. Sanat da bu mükemmeli arayıştır. Hâlbuki Türkiye’de müspet yolda ilerleyen bazı yazarlar bir tarafa bırakılacak olursa, Marksizm zehrine bulanmış birçok yazar çizerin sanat ve edebiyatı bu ideolojinin aleti haline getirdiklerini görüyoruz.(...) Cemiyetteki bu dengesizlik, bu fikir ve ruh bozukluğu ister istemez, millî düşünceye sahip bir yazara kurtarıcılık vazifesini yüklemektedir. Mesele, Türk fikir hayatının ve sanatının kurtarılması noktasına gelmiştir” (İbrahimhakkıoğlu, 1982: 37).

Çokum, sanatın ve sanatçının bir ideolojik düşüncenin aleti olmaması gerektiğini savunur ve sanatın evrenselliğine inanır. Bu konuda şunları söyler:

“Sanatın milliyeti olmaz. Millî parti olur, millî maç olur, millî güreşçi olur, fakat sanat millî vasfıyla ülke dışında hiçbir noktaya ulaşamaz” (<http://www.sevincçokum.info>).

Çokum, bu cümleleri ile sanatın bütün insanlığa hitap etmesi gerektiğini ifade eder. Sanatçı, sanat anlayışını da bu düşünce etrafında şekillendirir. **Çokum** sanat anlayışı için *“ Sanat, canlı cansız bütün bir varoluş içindir”* (<http://www.sevincçokum.info>) diyerek yazarlığının temel felsefesini ortaya koyar.

Sanatçı, edebiyatın temel malzemesi olan “dil” konusunda hassastır. Eserlerinde dili bütün inceliği ile kullanır. Kültür eksikliğinin *“dili incittiğini, yaraladığını”* (Güler,1974: 26) belirten yazar, dilin bozulması ile beraber *“Türklük bilincini yitirmiş bir sürü Bihruz’un ortaya çıktığını”* (Güler,1974: 26) ifade eder. Varoluşumuza, bütünlüğümüze sınıksız bağlı olan dili bozmak için kelime uyduran, kelimelerin yapısı

ile oynayan “*gocuklu Bihruzların*” ortalarda dolaşmasına engel olunmasını isteyen yazar, bu sözleriyle dil bozgunculuğunun önüne geçilmesi gerektiğini savunur.

Sevinç Çokum, hikâyeleri, romanları, senaryoları dışında gazetecilik yönüyle de bilinen bir sanatçıdır. Ancak **Çokum**’un gazeteciliği klasik gazetecilik anlayışından farklıdır. O bu durumu şu şekilde izah eder:

“Ben herkesin bildiği anlamda gazeteci olmadım. Bütün dikkatleri ile gazeteci olan arkadaşların, büyüklerin yanında benimkisi farklı bir şeydir. Çünkü edebiyatı gazeteciliğe bulaştırmışumdur her zaman. Ne ki gezi, inceleme yazıları yazarken hem edebiyatçı kimliğimi, hem de gazeteci kimliğimi birlikte yürütürdüm. Şunu görmüşümdür; dört dörtlük gazetecilerin yani anadan doğma gazetecilerin meselelerinden benimkisi ayrı duruyor. Onlardan da yararlandığım oldu; şu bakımdan: Nasıl bakıyorlar, malzemeleri nerelerden topluyorlar... Mesela onlar için en önde gelen şey bilgi toplamak, diye özetleyebiliriz. Rakam, tarih, isimler onlar için çok önemli. Sürekli bunları not alıyorlar. Kendime baktım, binanın mimarisi ile ilgileniyorum. Çatısı şöyle, bahçesi böyle... Onlar kadının adı, yaşı, sosyal durumu üzerinde duruyorlar, bense kadının konuşma tarzı, bakışları, giyimi, eviyle ilgiliyim. Sanırım bu benim gazeteciliğimin ne tür bir şey olduğunu ortaya koyuyor” (Kocakaplan, 2003: 22).

Edebiyatı icra etmek yemek yemek, su içmek kadar elzem bir işe dönüşmüş böylesi bir yazar için gazetecilik mesleğinin de bir edebiyatçı hassasiyeti ve gözlemciliği ile yapılması gayet tabii bir durum olarak görülüyor.

Sevinç Çokum, hikâyeleri, romanları, senaryoları ve gazeteciliği ile birçok alanda emek vermiş bir edebiyatçı olarak dili kullanmadaki ustalığı, şiirsel üslubu, derin gözlemleri ile Türk edebiyatının önemli kadın yazarlarındadır.

1.1.3- SEVİNÇ ÇOKUM’UN ESERLERİ

1.1.3.1- Hikâyeleri

Yazarın ilk hikâyesi olan “Bir Eski Sokak Sesi” **Tarık Buğra** tarafından 1972 yılında *Hisar*’da yayımlanır. Bu hikâyenin ardından yine **Tarık Buğra** tarafından yazarın “Eğik Ağaçlar-I” ve “Eğik Ağaçlar-II” başlığı ile iki hikâyesi daha yayımlanır.

Hisar dergisinde yayımlanan hikâyelerinin ardından **Çokum**, *Hisar* dışında *Eflatun* ve *Yelken* adlı iki dergiye daha hikâyelerini verir. Ancak bu durum **Tarık Buğra**'yı üzer. Çünkü onun amacı **Sevinç Çokum**'un bütün hikâyelerini *Hisar* dergisi bünyesinde yayımlamaktır. Bu kırgınlığın ardından **Çokum**, “Göz”, “Bir Kuşun Ölümü” ve “Dönme Dolap” adlı hikâyelerini kaleme alır. Bu hikâyeler **Mehmet Çınarlı** aracılığıyla tekrar *Hisar* dergisinde yayımlanır.

Yazar ilk hikâyelerinde büyük şehirde yaşayan insanların gerek ferdi gerek sosyal meselelerini ayrıntılı bir şekilde işlerken onların iç dünyalarında yaşadıkları gerilimleri şiirsel bir üslupla okuyucusuna sunar. Yazarın hikâyelerinde kendi yaşamına ait izler görülür. Hikâyeleri derin gözlemlerin sonucu oluşturulmuş eserlerdir. **Çokum** ilk hikâye kitabı olan *Eğik Ağaçlar* hakkında şunları söyler:

“Hayatın şurasından burasından çekilmiş resimlere benzetiyorum. Daha çok çocukluğumdaki izlerden yola çıkılarak ve şiir duyguları ile yazıldı” (Kabaklı,1977: 601).

Çokum'un fakülteden hocası olan **Mehmet Kaplan**, yazarın hikâyelerini beğendiğini ifade eder. Onun geleceğin **Sait Faik**'i olacağını söyler (Çınarlı, 1979: 253). **Mehmet Kaplan** öğrencisi hakkındaki bu övgülerini **Ahmet Kabaklı**'ya da iletir. Bu sayede **Çokum**'un ikinci hikâye kitabı olan *Bölüşmek*, Ahmet Kabaklı'nın başında olduğu *Türk Edebiyatı* dergisinin yayını olarak 1974 yılında çıkar.

Sevinç Çokum, ikinci hikâye kitabı *Bölüşmek* için şunları söyler:

“*Bölüşmek*, solun ve sağın, her kesimin kabul ettiği bir kitap. Yaşayan ve çevrede gördüğüm tanıdığım insanların hikâyeleri... Hikâyede daha derinleştiğim örneklerin bir araya getirildiği *Bölüşmek*'te toplum dertleri insanların iç dünyalarıyla birlikte sergilenir. Mekân olarak Beyoğlu ağırlıklı hikâyelerdir bunlar” (Kabaklı, 1977: 601).

Yazarın 1976 yılında Töre-Devlet Yayınları tarafından yayımlanan *Makina* adlı hikâye kitabı Türkiye Millî Kültür Vakfı tarafından ödüle layık görülür. **Çokum** bu kitabını şu şekilde değerlendirir:

“Makina, yeni bir arama döneminin ilk örneği. Bu kitaptaki hikâyeler için millîyi ve bizim olanı arayış diyebiliriz. Duygu çemberinden çıkmağa, kahramanları daha belirli yerlere oturtmağa çalıştım” (Kabaklı,1977: 602).

Çokum, 1981 yılında *Derin Yara* adlı hikâye kitabını yayımlar. Yazar bu kitabının içeriği için şunları söyler:

“*Derin Yara* 1980 öncesinde genellikle milliyetçi çevrelerin insanlarını anlatır. İşçisinden öğrencisine kadar yokluklarla kanla dokunmuş bir dönemin hikâyeleri diyebilirim. Ancak ümitsiz ve karanlık değildir bu hikâyeler” (Kabaklı,1977: 602).

Sevinç Çokum, *Onlardan Kalan* adlı hikâye kitabı için şu değerlendirmeyi yapar: “*Onlardan Kalan*, hikâyede daha derinleştiğim, uzun cümleler aradığım, üsluba daha da önem verdiğim bir kitap oldu. Bu kitapta kaybedilmiş güzellikleri, insanları, evleri aradım” (Kabaklı,1977: 602).

Çokum’un Ötüken Yayınları tarafından 1993 yılında basılan *Rozalya Ana* adlı hikâye kitabı daha önce **Türk Edebiyatı** dergisinde yayımlanan hikâyelerinin bir araya getirilmesi ile oluşturulmuş bir eserdir. **Çokum**, kitabı için şunları söyler:

“*Rozalya Ana* benim için yeni bir arayış. Dünyayı başka türlü değil ama eksik bıraktığım yönleriyle kavrama arzusunu taşıyor. Toplum ve fert meselelerinin sadece dünyevi tarafı yerine daha dolgun muhtevalı olmaya çalışan hikâyelerdir bunlar. Yani bu deseni koruyacak kökboyalardan arasına, mananın renklerini de katmak diyebilirsiniz. Bunları İstanbul’u dışlamayan ama İstanbul dışındaki varlığı, oralarda ne kalmış, ne kalmamış anlamaya çalışan hikâyeler dersek bu sosyolojik bir taraf olur... Kültür değişimi tablosunda yer alan yeni insan da bir tarif... Hikâyeci, hikâyesini kendi fikir ve heyecan kabında yoğurduğu için işte bu tür cümleler yeterli olamaz” (Lekesiz, 2001: 274).

Sevinç Çokum’un 1998 yılında Ötüken Yayınları tarafından basılan *Beyaz Bir Kıyı* adlı hikâye kitabı yazarın Fas gözlemleriyle kurulu, ayrı bir anlatım inceliğiyle oluşturduğu eseridir.

Yazarın *Gece Kuşu Uzun Öter* adlı hikâye kitabı son yazdığı hikâyelerini içerir. Bu eser **Sevinç Çokum**’un yeni çevresinden seçtiği yeni kentlilerin tutkulu yaşayışlarını,

zamanın ezici değişimleri karşısındaki yalnızlığını, buna karşılık büyük dalgaları geç kalmış anneliği ile göğüsleme çabasını içerir.

Çokum'un *Eğik Ağaçlar*, *Bölüşmek*, *Makine*, *Derin Yara* ve *Onlardan Kalan* adlı hikâye kitapları Ötüken Neşriyat tarafından *Bir Eski Sokak Sesi*, *Evlerinin Önü*, *Onlardan Kalan* adlarıyla yeniden yayımlanmıştır.

Hikâye Kitaplarındaki Hikâyelerin Listesi

Bir Eski Sokak Sesi, Ötüken Yayınları, I. Baskı, İstanbul 1993, II. Baskı, İstanbul 2001.

Hikâyenin Adı	Yazım Yılı	Sayfa
Eğik Ağaçlar	1970	7–9
Bir Eski Sokak Sesi	1971	10–13
Anış	1971	13–17
Bit Pazarı	1970	18–22
Çarmıh	1970	23–26
Mavi Karanlık	1972	27–30
Ayırım	1972	31–34
Dostluk	1970	35–42
Yalnızlık	1969	43–45
Bir Düğün Sofrası	1970	46–49
Güvercin	1970	50–51
Kocaman Bir Akça Ev	1972	52–56
Dönme Dolap	1973	57–65
Güz Esintileri	1973	66–74
Yokuş Aşağı	1972	75–90
Bir Geminin Getirdikleri	1974	91–102
Göz	1973	103–108
Bölüşmek	1972	109–122
Gökyüzünde Bir Çocuk	1973	123–126
Korku	1973	127–133
Bir Kuşun Ölümü	1972	134–137

Kalabalıkta	1974	138–146
Yüreklerle Uğramak	1974	147–159
Yeniden Bahar Olsa	1973	160–165

Evlerinin Önü, Ötüken Yayınları, I. Baskı, İstanbul 1993, II. Baskı, İstanbul 1997

Hikâyenin Adı	Yazım Yılı	Sayfa
Onlardan Kalan	1987	7–15
Evlerin Işıkları	1987	16–25
Çocuk Gülüşleri	1985	26–38
Çok Eskiden	1981	39–49
Beyaz Sessiz Bir Zambak	1985	50–63
Küller	1987	64–79
Gözden Uzak	1985	80–88
O Çocuk	1983	89–97
Güzel Ev	1983	98–107
Dost Eli	1986	108–119
Hasretlik	1980	120–132
Kırık Bir Dal	1983	133–141
Denizin Dalgaları Saçların	1984	142–152
Ezan Çiçeği	1984	153–165
Haliç Akşamları	1985	166–174
Yabancı Sokaklar	1981	175–184

****Rozalya Ana***, Ötüken Yayınları, I. Baskı, İstanbul 1993, II. Baskı 1995, III. Baskı 1997

Hikâyenin Adı	Yazım Yılı	Sayfa
Rozalya Ana	-	7–22
Bir Ağacın Dilinden	-	23–29
Güneşin Son Saatleri	-	30–38
Tavus Kuşunun Dönüşü	-	39–64

Kaybolmuş Akşam Alacaları	-	65-72
Göç Sonrası	-	73-89
Asmalı Köyün Öğretmeni	-	90-103
Sevgiyi Öğreten Kuşlar	-	104-116
Kuş Günlüğü	-	117-133
Kütahyalı Kız	-	134-152

**Beyaz Bir Kıyı*, Ötüken Yayınları, I.Baskı, İstanbul 1998

Hikâyenin Adı	Yazım Yılı	Sayfa
Güle Adanmış Satırlar	-	7-15
Kalbimde Ziryab'ın Şarkıları	-	16-24
Yoksulluğun Güleryüzü	-	25-32
Duygu Çağırılmış O Çağ	-	33-42
Attarin Sokağı	-	43-50
Rayihası Uçmuş O Gülün	-	51-57
Bedevi Duygularla	-	58-65
Endülüs Kavşağında	-	66-72
Âhım	-	73-79
Uzun Kalan Güneş	-	80-87
Aziz'in Seccadesi	-	88-94
Çarşı ve Satıcı	-	95-103
Naime'yle Son Buluşma	-	104-111

**Gece Kuşu Uzun Öter*, Ötüken Yayınları, I. Baskı, İstanbul 2001

Hikâyenin Adı	Yazım Yılı	Sayfa
Gece Kuşu Uzun Öter	-	7-14
Çizgi Adam	-	15-24
Birşeyleri Yakmak	-	25-32
Lambanız Yanıyor mu	-	33-41

Yılanın Düşünen Yüzü	-	42-50
Konak Âdeti	-	51-58
Kımalı Gelin	-	59-68
Tarifsiz Bir Sesin Hikâyesi	-	69-74
Mavi Gözlü Çingene Kızı	-	75-81
Siyah Beyaz Bir Resim	-	90-97
Tunalar Aktı Gözlerinizden	-	98-103
Tütsüler Nağmeler	-	104-113
Üvez Kadın	-	114-127
Yüzüm	-	128-136

1.1.3.2- Romanları

Çokum'un öyküden romana geçişinin ilk meyvesi olan **Zor**, yazarın 1976 yılında Töre-Devlet Yayınları tarafından basımı gerçekleştirilmiş olan ilk romanıdır. Köyden kente çalışmaya gelen bir gencin merkez olarak alındığı eserde, 1971 yılının çalkantılı sosyal hayatı hakkında da gözlemlerle doludur.

Bizim Diyar, **Çokum**'un Türk Edebiyatı Vakfı tarafından 1978 yılında basımı gerçekleştirilmiş olan ikinci romanıdır. Yakın tarihteki Rumeli davasına ışık tutan, 1890'lerden sonra Rumeli Türklerinin kendi vatanlarında çektiği eziyetleri ve vatanlarından zorunlu olarak ayrılışlarını anlatan bir göç romanıdır. Romanın ikinci basımı yine Türk Edebiyatı Vakfı tarafından yapılmış, 1984, 1996 ve 1999 tarihli üçüncü, dördüncü ve beşinci basımları ise Ötüken Yayınları tarafından gerçekleştirilmiştir.

Hilal Görününce, yazarın üçüncü romanıdır. Bu eserin toplam beş basımı bulunmaktadır. İlk basım 1984 yılında Cönk Yayınları tarafından Şubat 1984'te, ikinci basımı Mart 1985'te ve üçüncü basımı Nisan 1988'de yine Cönk Yayınları tarafından yapılmıştır.

* **Rozalya Ana**, **Beyaz Bir Kıyı** ve **Gece Kuşu Uzun Öter** adlı hikâye kitaplarında yer alan hikâyelerin yazım yılları verilmediği için bu eserlerde yazım yılı bölümü boş bırakılmıştır.

Eserin dördüncü ve beşinci basımları ise 1993 ve 1997 yıllarında Ötüken Yayınları tarafından yapılmıştır. Kırım Türklerinin anlatıldığı bu eserde Kırım tarihî ile ilgili geniş bilgilerin yanında, Kırım Türklerinin özgürlük mücadelesi üzerinde de durulmuştur. **Çokum**, bu romanı için şunları söyler:

“Hilal Görününce, kendimi geniş bir romancı hürriyeti içinde bularak yazdığım bir romandır... Tarihî bir dönemi anlatırken de roman yazdığımı unutmamak, şu veya bu olaylarda insanların davranışları, içlerindeki fırtınalar ve konuştukları dil benim için önem taşır” (Kabaklı, 1977: 611).

Ağustos Başağı, yazarın dördüncü romanıdır. Kitabın ilk basımı Cönk Yayınları tarafından 1989 yılında, ikinci basımı ise 1993 yılında Ötüken Yayınları tarafından yapılmıştır. Millî mücadeleyi anlatan bu eser hakkında **Çokum** şu ifadeleri kullanır:

“Ağustos Başağı, millî mücadele romanı... Birçok roman yazıldı bu konuda. Ama ben bu romanda Söğüt’ü mekân olarak seçtim... Millî mücadele ruhunu Osmanlı ruhuyla birleştirdim... Ve bu mücadelenin milletin zaferiyle kazanıldığı fikrini söylemeğe çalıştım. Burada yaşayan canlı örneklerden (Yusuf, Veli... gibi) son gazilerimizden bir ikisini ebedileştirmek istedim... Yusuf (Asıl adı Ali Balaban) Söğüt’te bu roman için kaldığım günlerde yakından tanıyıp konuşmalarını teybe kaydettiğim zattır” (Kabaklı, 1977: 611).

Çırpıntılar, **Çokum**’un 1991 yılında Ötüken Yayınları tarafından basımı gerçekleştirilen beşinci romanıdır. Yazar romanını şu şekilde değerlendirir:

“Çırpıntılar, modern göç romanı... Burada günümüzde dünyanın inanılmaz köşelerinde yaşayan Türk ailelerinden birini Avusturalya’daki bir aileyi ele aldım. Romanın bir kısmı Avusturalya’da, diğer kısmı Kavuşma Günü adıyla Türkiye’de geçer... Avusturalya’da asimile olma tehlikesiyle karşılaşan bu insanlar aslında kendi ülkeleri olan Türkiye’de yok olma tehlikesiyle karşılaşır. Kültür değişmelerinin farklı toplumların ve insanın iç dünyasındaki çatışmaların getirdiği bir parçalanmış aile tablosu” (Kabaklı, 1977: 611).

Karanlığa Direnen Yıldız, yazarın altıncı romanıdır. Eserin ilk basımı 1996 yılında Ötüken Yayınları tarafından yapılmıştır. 27 Mayıs 1960 askeri darbesi sonunda

değişen hayatları konu alan eserde hem toplumsal hem de ferdi konulara parmak basan yazar, ferdin ruh derinliklerine inmeye başlar.

Deli Zamanlar, Çokum'un basımı gerçekleştirilen yedinci romanıdır. 2000 yılında Ötüken Yayınları tarafından ilk basımı yapılan eser, bir bakıma *Karanlığa Direnen Yıldız* romanının devamı niteliğindedir. 27 Mayıs sonrası fikir ayrışmaları içinde kalan bir genç kızın yaşadığı iç çatışmaları, kendini aşma çabalarını anlatır. *Çokum*'un üniversite dönemlerindeki gözlemlerinden yola çıkarak yazdığı bu eser aynı zamanda biyografik roman olma özelliği de taşır.

Gülyüzüm, başta 1988 yılında tefrika roman olarak yazılmış, ardından basımı gerçekleşmiştir. İlk kez 2003 yılında Ötüken Yayınları tarafından basımı gerçekleştirilen romanda köyden kente çalışmaya gelen bir anne ve kızının yaşadığı zorluklar anlatılır.

Gece Rüzarları, yazarın 2004 yılında Ötüken Yayınları tarafından basımı gerçekleştirilmiş olan dokuzuncu romanıdır. *Karanlığa Direnen Yıldız* romanıyla bireyin yaşadığı iç çatışmaları anlatmaya başlayan yazar, bu romanında hem toplumun eleştirisine hem de insanın psikolojik derinliklerine yönelir. Bilinçaltı, rüya gibi kavramlar da roman içerisine girer.

Tren Burdan Geçmiyor, Çokum'un 2007 yılında Ötüken Yayınları tarafından basımı gerçekleştirilmiş onuncu romanıdır. 1980 sonrası Özal dönemi ile değişen sosyal hayat, dönemin medyası, gelenekler arasında sıkışmış kalmış insanlar ve sosyal sınıflar arasındaki uçurum üzerinde duran yazar, sosyal hayatın çarpıklıkları arasında sıkışıp kalmış bireyin kendini bulma macerasını anlatır.

1.1.3.3- Denemeleri

Güzele Bakan Karınca, edebiyatla birlikte dil, tarih, sanat, gelenek ve görgüleri içeren, İstanbul ve doğa sevgisini de konu alan gazete yazılarının bir araya getirilmesi ile oluşturulmuş bir kitaptır. Ötüken Yayınları tarafından 1997 yılında basımı yapılmıştır.

Vaktini Bekleyen Tohum, Sevinç Çokum'un 1998–2000 yılları arasında kaleme aldığı gazete yazılarını içeren kitabıdır. İnce gözlemlerle ilgi çeken bu kitap için bir şehir

masalı denebilir. Kitabın ilk basımı Ötüken Yayınları tarafından 2000 yılında yapılmıştır.

1.1.3.4- Anıları

Hevenk-Kayıp İstanbul, Sevinç Çokum'un çocukluk yıllarına ait hatıralarına yer verdiği, eski İstanbul'un güzelliklerini anlattığı, yer yer şiirsel bir üslup ve masalsi bir anlatımla okuyucusuna sunduğu yazıları içerir. Kitabın basımı 2003 yılında Ötüken Yayınları tarafından yapılmıştır.

1.1.3.5- Oyun ve Senaryoları

Beyaz Sessiz Bir Zambak, TRT 2'de yayımlanmıştır. Bulgaristan Türklerini anlattığı *Yeniden Doğmak* adlı senaryosu da dört bölümlük dizi halinde TRT 1'de yayımlanmıştır.

1.1.3.6- Radyoya Uyarlanmış Eserleri

Atatürk'le Mülakatlar (Prof.Dr. İnci Enginün'le birlikte), TRT İstanbul Radyosunda yayımlanmıştır.

Hilal Görününce, Ağustos Başağı, İstanbul Radyosunda yayımlanmıştır.

1.1.3.7- Kazandığı Ödüller

Makine: Türkiye Millî Kültür Vakfı Özel Jüri Armağanı (1976) almıştır.

Zor: Dünder Taşer Roman Armağanı (1977), Kayseri Sanatçılar Derneği Hikâye Armağanı (1982) almıştır.

Hilal Görününce: Türkiye Yazarlar Birliği Yılın Romancısı ve Millî Kültür Vakfı Edebiyat Armağanı (1984) almıştır.

Yeniden Doğmak: Ankara Gazeteciler Cemiyeti Basın Şeref Belgesi (1987) almıştır.

Rozalya Ana: Türkiye Yazarlar Birliği Yılın Hikâyecisi ödülünü (1993) almıştır.

1.1.3.8- Yabancı Dillere Çevrilen Eserleri

“Çarmih” ve “Bir Geminin Getirdikleri” adlı hikâyeler, **Burhanettin Muz** tarafından Almancaya çevrilmiş, *Der Neu Mensch İn Der Türkei* adlı kitapta yer almıştır.

Bizim Diyar, Prof. Dr. Azize Caferzade'nin çevirisiyle Azerbaycan diline aktarılmış, eser 1992 yılında Bakü'de Gençlik Yayınları tarafından yayımlanmıştır.

“Tarifsiz Bir Sesin Hikâyesi” adlı öykü, Hollanda'da yayımlanan *Moderne Turkse Verhalen* adlı elli dokuz Türk hikâyecisinin yer aldığı Antolojiye girmiştir.

Sevinç Çokum'un bir kısım hikâyesi *Kazan Odları, Türkistan, Edebiyat ve İnce Sanat, Azerbaycan Gençleri, Azerbaycan Muallimi* gibi dergi ve gazetelerde yayımlanmıştır.

2. İKİNCİ BÖLÜM

2.1- SEVİNÇ ÇOKUM'UN ROMANLARININ İNCELENMESİ

Bu bölümde **Sevinç Çokum**'un kaleme aldığı romanlar incelenmiştir. İnceleme sırası, yazarın romanlarının yayım yıllarına göre yapılmış ve **Zor** romanı ile başlanan tahlil çalışmasına yazarın 2007 yılında yayımlanmış son romanı olan **Tren Burdan Geçmiyor** romanı ile son verilmiştir. Eserler, klasik roman tahlili metoduna uygun olarak olay örgüleri, şahıs kadroları, zaman, mekân, bakış açısı ve anlatıcıları bakımından incelenmiş ve bu yolla eserler hakkında bilgiler verilmiştir.

2.1.1- ZOR

Edebiyat dünyasına hikâyeleri ile giren **Sevinç Çokum**'un roman türünde yazdığı ilk eseri olan **Zor**, 1976 yılında yayımlanmış ve ödül almıştır. Yazar, kaleme aldığı bu ilk romanının kazandığı başarı ile roman türüne girişini iyi bir başlangıçla yapmıştır. **Zor** romanı başarılı bir eser olarak değerlendirilse de yazarın roman alanındaki ilk denemesi olduğu için bazı eksiklikler göze çarpmaktadır. Yazarın hikâyelerinde küçük ayrıntılara verdiği hassasiyet bu romanında da görülür, ancak **Zor** romanında dikkati çeken en büyük eksiklik, sürükleyicilikten ve akıcılıktan yoksun bir üslubun varlığıdır.

2.1.1.1- Olay Örgüsü

Klasik roman anlayışına göre kurgulanmış olan eser, giriş, gelişme ve sonuç bölümleri etrafında şekillendirilmiştir. Roman iç göç olgusunu konu alır. Olaylar bir Karadeniz köyünden iş sahibi olabilmek amacıyla İstanbul'a gelen Kerim'in etrafında şekillenir. Romanda yaşam mücadelesi veren bir köylü çocuğu merkez olarak alınsa da aynı anda birçok şahsın hayatı da romanın içerisine girer. Eserde farklı dünyalar, farklı kişilikler ve farklı olaylar vardır. Ancak en önemli konu romandaki bütün şahısların bir arayış hali içerisinde olmaları ve genel anlamda mutsuz görünmeleridir. Eserdeki şahısların hiçbiri yaşadığı hayattan hoşnut değildir. Vakayı oluşturan temel halka bu arayış ve mutsuzluk temi üzerine kurulmuştur.

Kerim, on beş yaşlarında bir köylü çocuğudur. Babası oğlunu bir zanaat öğrenmesi için akrabalarının vasıtasıyla İstanbul'a gönderir. Burada demir atölyesinde

işçi olarak çalışmaya başlayan Kerim, İstanbul'a geldiği ilk günlerde halası Hatice Hanım'ın evinde kalır. Hatice Hanım, oğlu Fevzi ve gelini Gülnur ile birlikte aynı evde yaşamaktadır. Oğlu ve gelini, Kerim'in evlerinde bulunmasından pek hoşnut değildir. Bu durumu sezen Kerim, ölmüş dayısının eşi olan Nigar Hanım'ın evine sığınır. Nigar Hanım, taksicilik yapan oğlu Nadir ve okuyan kızı Enise ile beraber yaşayan, kocası öldükten sonra evin bütün yükünü omuzlayan dul bir kadındır. Kerim, buraya taşındıktan sonra kuzeni Nadir ile aynı odada kalır, evin mutfak masraflarına ortak olur, diğer yandan işine devam eder. Bir süre sonra Kerim'in ablası Sırma, köyden kaçır ve İstanbul'a kardeşinin yanına gelir. Sırma, kayınvalidesi tarafından baskı atındadır. Sırma'nın kayınvalidesi oğluna yeni bir eş getirmek istemektedir. Bu isteğini gerçekleştirince Sırma, buna dayanamaz ve İstanbul'a kaçır. Sırma'nın kaçıışı ile yeni bir yaşam mücadelesi başlar. Kerim ve ablası yeni bir hayat kurma telaşına girer.

Kerim, yabancı olduğu kent yaşantısını tanımaya çalışan saf ve masum bir köylü çocuğudur. Çalıştığı atölyede yanlış insanlarla arkadaşlık kurar. Kâzım adındaki iş arkadaşı onu kötü yönde etkiler. İşçilerin hak ve hürriyetleri konusunda yalan yanlış fikirlerle Kerim'in kafasını bulandırır. Ona zengin olan amcasını silah zoruyla soymayı teklif eder, içkiye ağzını bile sürmemiş olan Kerim'i içki sofralarına çağırır. Eğitimli olmayan Kerim için başlarda bunlar çok cazip görünür ama her defasında içinde yanlış yaptığına dair kuşkular belirir. Köydeyken ona sürekli nasihatte bulunan ninesi Zühre Hanım'ın sözleri aklına gelir ve bir süre sonra yanlış yolda olduğunu, yanlış insanlarla arkadaşlık kurduğunu anlar ve düzelme yoluna girer. Ablası Sırma'nın da İstanbul'a gelişi ile iki kardeş kendilerine gecekondulu bir ev kirayıp, yeni bir hayata başlarlar.

Romanda iç göç olgusuyla köyünden kopup şehre gelen ve yaşam mücadelesi veren insanlar anlatılır. Bu insanların yanında İstanbullu, maddi imkânları geniş, ancak mutlu olamayan insanlar da romanda işlenir. 1970'lerin karmaşık sosyal hayatı romanın temelini oluşturur. Bir tarafta sosyete kesimi, diğer tarafta ilerici ve devrimci geçinen insanlar, arayış içerisinde olan gençler, Batı hayranları, maddiyatçı tipler ve bunların karşısında içlerindeki derinlikli dünyadan çıkmak istemeyen, maneviyatı güçlü, sanatkâr

ruhlu insanlar vardır. Dönemin karmaşık sosyal hayatı insanların kişilikleri ve tercihleri üzerinde de büyük etkiler yaratmıştır.

Eserde kültürümüzün getirdiği bazı manevi değerler ile bu değerlere zıt olan değerlerin çatışması da vardır. Sorumluluk ve sorumsuzluk, umursamazlık, boş vermişlik, hiçlik, dünyadan kopma isteği, emek, hak ve hürriyetlerin ne olduğu konusu, mutsuzluklar, tatminsiz yaşamlar, kır ve kent yaşamının zıtlıkları birbirleri ile çatışma içerisinde olan temel konulardandır.

2.1.1.2- Şahıs Kadrosu

2.1.1.2.1- Karakterler

Kerim

Romanın başkahramanı olan Kerim, Anadolu'nun bir köyünde yaşayan yoksul bir ailenin çocuğudur. İlkokulu bitirdikten sonra İstanbul'a bir sanat öğrenip meslek sahibi olmaya gider. Fiziksel olarak on beş on altı yaşlarında, henüz ergenliğe yeni girmiş genç bir delikanlı olarak tarif edilir.

Kerim, saf bir köylü çocuğudur. Yetişmesinde ninesi Zühre Hanım'ın büyük etkisi olmuştur. Hata yaptığını hissettiği her anda Zühre Nine gözünün önünde canlanmakta onun sözleri ile doğru yolu bulabilmektedir. Ailesi ile ilişkileri oldukça sıcaktır. Evli olan ablası Sırma ile aralarında büyük bir sevgi ve bağlılık vardır.

Kerim için İstanbul ulaşılması zor bir yerdir. İstanbul onun için bir kurtuluş, sorunlarının çözüleceği bir şehirdir. Öte yandan bu koca şehir, bilinmezliklerle dolu bu yer, içinde belirsiz bir korku da yaratmaktadır.

İstanbul'a geldikten sonra halasının evinde kalmaya başlayan Kerim, burada büyük bir eziklik yaşar. Kendisi gibi köyden kente gelmiş bir halası vardır, ancak onların yanındayken bile köyde yetişmiş olmanın, şehir yaşantısına yabancı olmanın ezikliğini yaşar. Kendini küçük hisseder. Ailesine İstanbul'dan yazdığı ilk mektubunda bu ezikliğin izleri açıkça görülür:

“(...) Şimdilik buralarda yabancılık çekiyorum. Ne de olsa şehirde yetişmedik. Bizim görgümüz olsun, sokakta yürüyüşümüz olsun, onlarınkinden başkadır”(s.27).*

Kerim’de köylü olmanın ezikliği roman boyunca hissedilir. Halasının ölen eşinin kardeşi olan İsmail Ağa’yı ziyaret ederken de bu eziklik görülür. İsmail Ağa, zengin olan İzzet Bey’in köşkünde çalışmaktadır. Kerim onu ziyaret edince ev sahibi İzzet Bey, yemeğe kalmasını ister. Kerim şaşkınlık yaşar:

“(...)Ben bir işçiyim. Hem de köylük yerden geldim. Yakışık alır mı şu eve girmem?”(s.40).

Kerim başlangıçta zorlandığı demir işini bir süre sonra kavrar. İşine iyice alışır ancak atölyede arkadaş edindiği Kâzım yüzünden yanlış işler yapmaya başlar. Kendine her yönüyle onu örnek almaya çalışır, Kâzım yüzünden kahvehanelere gitmeye başlar, arkadaşlarının içkili eğlencelerine katılır, onun aracılığıyla işçilerin haklarını savunduğunu ileri süren Bekir ile tanışır. Bekir ve Kâzım onu işverenlere karşı doldurmaya uğraşır. Hak hürriyet dersleri vermeye çalıştıklarını söylerler. Kerim büyük bocalamalar yaşar, neyin doğru neyin yanlış olduğunu ayıramaz. Şehir kültürüne yabancıdır. Dönemin siyasi kargaşası içerisinde hiç bilmediği fikirler ile karşı karşıya kalmıştır. Yeteri kadar olgun değildir. Bütün bu karmaşa içerisinde kendini yalnız ve çaresiz hisseden Kerim’in imdadına, Zühre Nine’nin nasihatleri yetişir ve Kerim yanlış yolda olduğunu anlamaya başlar (s.158).

Atölyede Kâzım ile aralarında çıkan kavgadan sonra Kerim doğru yolu bulur. İstanbul’a kaçan ablası Sırma ile kiraladıkları gecekondu ise, her ikisi için yeni bir başlangıcın ilk adımı olur. Romanın başkahramanı olan Kerim’in ruh dünyasında köy kent arasındaki kültür farkı, öfke, yalnızlık, doğru ve yanlışın ne olduğunu bilememe, evine duyduğu hasret gibi karmaşık duygular sürekli çatışır.

Kerim, bazı hatalara düşse de yetiştirilme şekli sayesinde bulunduğu hatalı yoldan döner. Kerim, okuyucunun acıma, hüznün ve merhamet duygularını harekete geçiren müspet bir karakterdir.

* İncelenen romanlardan yapılan alıntılar tırnak içerisinde gösterilmiş, alıntılar yapıldığı sayfa numaraları da parantez içerisinde verilmiştir.

2.1.1.2.2- Tipler

Zühre Nine

Zühre Nine, toprağa bağlı, vaktiyle çok iyi çalışmış, tek başına topraktan geçimini sağlamış dirayetli bir kadındır. Eserde Zühre Nine, torunu Kerim ile olan sıcak münasebeti ile işlenir. Kerim İstanbul'a gittikten sonra köyünü her hatırlayışında aklına ilk gelen kişi ninesi olur. Kerim'in kişiliğinin oturmasında en büyük paya sahip olan şahıstır. Kerim'e hatıralarından bahsederek kültürel değerlerimizi, törelerimizi anlatır. Şehirde yalnız başına kalan Kerim, hataya düştüğü anda ninesinin sözleri ile kendini toplama fırsatı bulur. Zühre Nine, eserin olumlu tiplerinden biridir.

Sırma

Kerim'in evli olan ablasıdır. Fiziksel olarak hayli yıpranmış, çökmüş genç bir kadındır. Sırma, çilekeş, emektar, çalışkan Anadolu kadını temsil eder. Sırma'ya gelin olduğu evde hizmetçi gibi davranılmakta, çocuğu olamadığı için kayınvalidesi Nariye Ana tarafından hırpalanmaktadır. Sırma, talihsiz evliliğini başlarda kader olarak görmüş ve boyun eğerek sürdürmeye çalışmıştır. Kayınvalidesi oğluna yeni bir eş getirince Sırma, bunu gururuna yediremeyip İstanbul'a giden kardeşinden de cesaret alarak İstanbul'a kaçmıştır. Kendisine yeni bir hayat kurmaya karar veren Sırma, şehirde evlere temizliğe giderek geçimini sağlamaya çalışır.

Hatice Hala

Kerim'in İstanbul'da oturan halasıdır. Oğlu Fevzi ve gelini Gülnur ile beraber aynı evde yaşamaktadır. Kocasının ölümü ile ondan kalan dükkânı işletir ve ilerleyen yaşına rağmen geçim mücadelesi için durmadan çalışır. Hatice Hala, Kerim'in İstanbul'da iş bulmasını sağlayan ve ona evini açan kişidir. Yardımsever, akraba ilişkilerine önem veren bir yapısı vardır. Ancak onda tüm içtenliğine rağmen genel bir sertlik hali göze çarpar. Düşündüklerini söylemekten kaçınmaz, bu yüzden zaman zaman çevresindekileri kırar, ancak o sert görünen yüzünün altında çok yufka bir yüreği vardır.

Nigar Hanım

Kerim'in ölen dayısının eşidir. Orta yaşlı bir bayandır. Oğlu Nadir ve liseye giden kızı Enise ile beraber yaşamaktadır. Ailesinin menfaatleri için çalışan, çocuklarına

yokluk hissettirmemek için uğraşan bir kadındır. Hastalara bakıcılık yaparak ailesini geçindirir. Kerim, halasının evinden ayrıldıktan sonra onun evine yerleşir. Nigar Hanım, masraflarını karşılama şartı ile Kerim'e evini açar, ancak çocukları ile ona aynı mesafede davranmaz. Nigar Hanım, büyük üzüntüler yaşamış, hayattan istediklerini alamamış, acı çeken bir kadındır.

Nadir

Nigar Hanım'ın oğludur. Sorumsuz bir gençtir. Mahallede kabadayı edası ile gezen delikanlılardandır. Pavyon şarkıcısı olan Nergis'e âşıktır. Kumar oynayan, annesi ve kız kardeşinin durumlarını önemsemeyen bir tiptir. Ancak tüm bu olumsuzluklara rağmen aslında yüreğinde kötülük olmayan bir insandır. Onun sorumsuzluğu eğitimsiz bir genç olmasından kaynaklanır.

Enise

Nigar Hanım'ın lisede okuyan kızıdır. Abisi Nadir'den farklı olarak okumayı seven, çalışkan, sorumluluk sahibi, yaşına göre olgun bir kişiliği vardır. Narin yapılı, beğenilen, çevresinin ilgisini çeken bir güzelliğe sahiptir. Enise, çok iyi niyetli, saf düşünceleri olan ve insanlara merhamet ve sevgi ile yaklaşan biridir, ancak onun bu iyi niyeti kötü kullanılır. Seçmiş olduğu yanlış arkadaşlar yüzünden yanlış hareketler yapmaya başlar. Arkadaşı Aysel yüzünden esrar kullanır, bir ara intiharı düşünür. Enise, yardıma muhtaç bir genç kız tipidir.

Devrim Hanım

Enise'nin okuduğu lisede Sosyoloji öğretmenliği yapan, otuz beş yaşın üstünde bekâr bir bayandır. Yazarın bu roman kahramanı için seçtiği isim onun karakteri ile birebir örtüşmektedir. Devrim Hanım'ın olayları değerlendirişi sıradışıdır. Maneviyattan yoksun bir kadındır. Böyle olmasında kadın düşkünü olan, dini kendi çıkarları doğrultusunda yorumlayan babasının büyük etkisi vardır. Devrim Hanım'ın yeğeni Ertuğrul üzerinde büyük etkisi vardır. Eserde yaşadığı hayattan memnun olmayan, yalnızlık çeken, çarpık ilişkiler yaşayan olumsuz bir kadın tipi olarak çizilmiştir.

Nesrin Hanım

Devrim Hanım'ın üvey kardeşidir. Gençliğinde güzelliği ile dikkat çeken bir hanımdır. Orta yaşlı, mavi gözlü, sarı saçlı, Rumeli göçmenlerinin özelliklerini taşıyan bir hanımdır. Nesrin Hanım, Dr. Cevdet Bey ile evlidir. Ertuğrul adında bir oğlu vardır. Eğitimli bir kadın değildir. Orta halli bir ailede yetişmiştir. Cevdet Bey ile evlendikten sonra sosyeteye ayak uydurmaya çalışır. Her açıdan kocasıyla zıt düşüncelere sahiptir. Manevi değerlere önem veren, duygusal bir kadındır. Kocasını ise onun tam tersi bir mizaca sahiptir. Onu hayata bağlayan yegâne varlık oğlu Ertuğrul'dur. Romanın sonu onun için kötü biter. Oğlu Ertuğrul'u her ne pahasına olursa olsun evine geri döndürmek için üvey kardeşinin evine giderken yolda kendisine bir araba çarpar ve ölür.

Cevdet Bey

Nesrin Hanım'ın eşi, Ertuğrul'un babasıdır. Zengin bir ailede yetişmiş, tıp tahsili almış, giyimiyle, dış görünüşüyle, tavırlarıyla gayet özenli, çevresinde ilgi uyandıran orta yaşlı bir beydir. Cevdet Bey, Avrupai hayat tarzını benimsemiş, Batı hayranı, kendi kültürünü beğenmeyen bir yapıdadır. Cevdet Bey'in çarpık bir yaşantısı vardır. Eşini yakın aile dostlarından olan, kendisine göre hayli genç, bir zamanlar oğlunun ilk sevgilisi de olan Birgül ile aldatır. Oğlu ile aralarının açılmasının en büyük nedenlerinden biri de budur.

Ertuğrul

Dr. Cevdet Bey ile ev hanımı Nesrin Hanım'ın tek çocuğudur. Her istediği yapılan, varlık içerisinde büyümüş bir çocuktur. Ancak ruhunda tarifi olmayan büyük bir boşluk vardır. Anne ve babasının birbirine çok uyumsuz karakterleri arasında bocalayan ve bunalıp kaçan bir gençtir. Çareyi düzene tamamen karşı olan Devrim teyzesine sığınmakta bulur. Ertuğrul, cesaretli ve aktif bir genç değildir. Korkak ve pasif biridir. Onun bu tavırları, hayatın alışılmış düzenine bir başkaldırıdır.

İzzet Bey

Cevdet Bey'in kardeşi, Ertuğrul'un amcasıdır. Orta yaşlı, emekli bir öğretmendir. Dindar, milliyetçi, kültürüne bağlı, öz değerlerini benimsemiş, geleneklerine bağlı olduğu kadar modern de yaşayan biridir. Eserde yaşadığı hayat itibarı ile örnek

alınabilecek müspet tiplerdendir. İnsanları küçümsemeyen, dost canlısı, insanlara yardımını temel felsefe edinmiş ve kendini birçok alanda yetiştirmiş örnek alınabilecek bir öğretmen tipidir. İzzet Bey, aşırı duyarlı, mütevazı, yardımsever kişiliği ile romanda yer etmiş müspet şahıslardandır.

Kâzım

Kerim'in çalıştığı demir atölyesindeki işçi gençlerden biridir. Kurnaz, çıkarıcı, acımasız, kavgacı, hayata karşı hınçla dolu, kanaatsiz bir delikanlıdır. Çevresindeki arkadaşlarını olumsuz yönde etkileyen olumsuz bir tiptir.

Makbule Hanım

Enise'nin vatansever tarih öğretmenidir. Otoriter, sert karakterli, öğrencilerinin hatalarını affetmeyi doğru bulmayan, çocuk eğitimi konusunda ciddi problemleri olan bunalımlı ve yalnız bir tiptir.

2.1.1.2.3- Dekoratif Unsur Durumundaki Şahıslar

Sultan Hanım

Kerim'in elli yaşlarındaki annesidir. Kendi halinde, kanaatkâr bir köy kadınıdır.

Ramazan Ağa

Kerim'in babasıdır. Ailesinin geçimini zorlukla sağlayan bir aile reisidir.

Yunus Usta

Kerim'in çalıştığı demir atölyesinin sahibidir. İyi niyetli, temiz yürekli biridir.

Nariye Ana

Kerim'in ablası, Sırma'nın kayınvalidesidir. Huysuz yaşlı bir kadındır.

Neriman Hanım

Nesrin Hanım'ın Rumeli'den göç etmiş annesidir.

Hacı Bey

Devrim Hanım'ın öz babası, Nesrin Hanım'ın üvey babasıdır

Cavidan Hanım

Nigar Hanım'ın yaşadığı mahalledeki komşusudur.

Cevher

Cavidan Hanım'ın şöhret olmak isteyen büyük kızıdır.

Aysel

Cavidan Hanım'ın kendini çirkin bulan, güvensiz, özentileri olan küçük kızıdır.

Recep Enişte

Kerim'in halasının ölmüş eşidir.

Balıkçı Osman

Kerim'in ölmüş olan dayısıdır.

Birgül

Tiyatro sanatçısı olan genç ve alımlı bir hanımdır.

Nazan

Ertuğrul'un kız arkadaşıdır. Eğitimsiz ve serseri ruhlu bir genç kızıdır.

Rana Hanım

İzzet Bey ve Cevdet Bey'in ölmüş olan anneleridir.

Ulvi Dayı

İzzet Bey ve Cevdet Bey'in ölmüş olan dayılarıdır.

Bu şahısların dışında romanda kendilerinden çok az bahsedilen şahıslar da şunlardır:

Fevzi Ağabey: Kerim'in halasının oğludur.

Gülnur: Kerim'in halasının gelini, Fevzi'nin eşidir.

Dilek: Devrim Hanım'ın gençlik dönemlerindeki arkadaşıdır.

Ferit: Dilek'in nişanlısıdır.

İhsan: Devrim Hanım'ın ilk aşkıdır.

Fahri: Nadir'in hasmı, bir kenar mahalle kabadayısıdır.

Filiz: İzzet Bey'in yıllar önce boşandığı eşidir.

Fevziye Hanım: İzzet Bey'in anneannesidir.

Ethem Bey: İzzet Bey ve Cevdet Bey'in ölen dedeleridir.

Nergis: Nadir'in sevdiği şarkıcı kadındır.

Çiğdem: Nergis'in kız kardeşidir. Zengin bir iş adamının metresi olarak yaşamaktadır.

Bekir: Marksist düşünceleri olan, hak ve özgürlükleri savunduğunu söyleyen bir gençtir.

Sami: Nadir'in mahalleden samimi arkadaşıdır.

Ömer Bey: Üniversitede öğretim görevliliği yapan, çarpık bir yaşantıya sahip, karısının arkadaşı Devrim Hanım ile alenen aşk yaşayan orta yaşlı bir beydir.

Sevil: Ömer Bey'in kendisi gibi üniversite öğrencisi olan eşidir.

Tayfun: Zengin muhitte yetişmiş, eğlenceye ve kızlara düşkün, sorumsuz bir gençtir.

İlknur: Enise ve Aysel'in sınıf arkadaşıdır.

Mebrure Hanım: Birgül Hanım'ın ressam olan annesidir.

Tino Vittorini- İzabella Vittorini: Cevdet Bey'in İtalyan arkadaşlarıdır.

Hayrettin Bey, Ender Bey, Lerzan Hanım, Ragıp Bey, Kamil Bey, Pervin Hanım: Lise öğretmenleridir.

Pakize Kadın: Cevdet Bey'in evinde çalışan yardımcı kadındır.

Eserde geniş bir şahıs kadrosu vardır. İstanbul'un her kesiminden insan portrelerine rastlanır. Zenginler, İstanbul'un kenar mahallelerinde oturan yoksullar, şöhret olmaya çalışan kızlar, kötü yola düşme endişesi yaşayanlar, kabadayılar, sosyalistler, marksistler gibi her kesimden insan portreleri ile İstanbul'un 1970'lerdeki siyasi ve sosyal hayatı gözler önüne serilir.

Karakter ve tiplere göre sıralanan şahıs kadrosunu sosyal durumlarına göre şu gruplara ayırılır:

Köylüler: Zühre Nine, Sultan Ana, Ramazan Ağa, Sırma, Nariye Ana

İşçiler: Yunus Usta, Kerim, Kâzım, Ali, Süleyman, Nuri, Bekir

Eğitimciler: Hayrettin Bey, Ender Bey, Lerzan Hanım, Ragıp Bey, Kamil Bey, Pervin Hanım, Devrim Hanım, Makbule Hanım

Zenginler: Cevdet Bey, İzzet Bey, Birgül, Rana Hanım, Ulvi Dayı, Ömer Bey, Mebrure Hanım, Nesrin Hanım

Öğrenciler: Enise, Ertuğrul, Nazan, İlknur, Aysel

Yoksul İnsanlar: Hatice Hala, Nigar Hanım, Nadir, Cavidan Hanım, Cevher, Aysel, Recep Enişte, Balıkçı Osman, Fevzi, Fahri, Sami

2.1.1.3- Zaman

Eserde asıl vaka zamanı iki yıllık bir süredir. 12 Mart 1971 Askeri Muhtırasının sonrasındaki sosyal hayat anlatılır. Olaylar 1971 yılında başlayıp, 1972 yılının sonlarına

kadar devam eder. Roman kahramanları arasında geçen konuşmalardan vakanın yaşandığı zaman çıkarılır.

Sultan Hanım, oğlunu İstanbul'a göndermekten çekinir; çünkü ortalık karışıktır:

“- Amanın, şimdi şehir yerleri hepten karışık dedi. Vuruşmalar, dövüşmeler olurmuş. Hükümet düşmüş, Böyle bir zamanda oğlanı nasıl salarsız oralara, a Ramazan Ağa?” (s.10).

Cevriye Hanım'ın Nadir ile yaptığı konuşmada zaman hakkında bilgilere ulaşılır. İsmet Paşa'nın, Süleyman Demirel'in ve Bülent Ecevit'in sözlerinden bahsedilir.

“— Lakin ortalık karışık oğlum. Bu İsmet Paşa ne yapıyor Allah aşkına? Benim bildiğim her bir işin başında o vardır. Hep ona danışılır. Biz böyle biliriz. Gerçi eli sıkı adamdır...”

İsmet Paşa sahibinin sesi plakları anlatabildim mi? Arada bir ihtiyaç duyuldukça dinlenir. Evlatlarınıza sahip olun... Öğrenci öğrenciliğini bilsin... Eşkuya sokağa hâkim olmuştur... Beni kızdırmayın... Filan..” (s.77).

Eserde 12 Mart Muhtırası (s.77) ve sıkıyönetimin olduğundan bahsedilir (s.155). Tüm bu bilgiler yaşanılan dönemin net tarihî hakkında bilgi vermektedir. **Çokum**, eserinin olay örgüsünü reel bir zaman içerisine oturtmuştur.

Çokum, bu romanını 1976 yılında yayımlamış bu açıdan yazar, yaşanılan döneme bizzat şahit olmuştur. Vaka zamanı ile yazma zamanı arasında yaklaşık beş yıllık bir zaman vardır. Eserde anlatma zamanı ve yazma zamanı da örtüşür. Yazar, vakanın yaşandığı dönemden kısa bir süre sonraki algılayış şekliyle eserini kurgular.

Eserde kahramanların geçmişlerini hatırlamaları yoluyla eserin zaman boyutu genişletilir. Geçmiş zaman hakkında bilgiler verilir. Hatice Hala'nın genç kızlığından bahsedilirken geçmiş hatırlatılarak zaman boyutu derinleştirilir (s.26).

İzzet Bey, annesini, dayısı Ulvi Bey'i hatırlarken çocukluğunu hatırlar (s.43,51).

Rumeli göçmeni olan Neriman Hanım, bu göçü yaşamış bir kadın olarak maziye anlatır. Yazar bu yolla romanındaki zaman boyutunu 1910'lara kadar geriletir.

Kahramanların farklı ruh halleri yaşanan zaman dilimlerinin algılanışını da değiştirmektedir. Günün farklı vakitleri farklı duyguların uyandığı anlardır. Akşam

saatleri roman kahramanlarının yalnızlıklarını en fazla hissettikleri, hüznün en fazla duyulduğu anlar olarak görülür.

Kendisini güçlü hissedenden Devrim Hanım, yalnızlığını en fazla geceleri hisseder (s.106).

Ertuğrul'un yaşamdan bezdiğini hissettiği, intiharı düşündüğü vakitler, akşam saatleridir (s.124).

Nesrin Hanım oğlu Ertuğrul'un yokluğunu en fazla geceleri hisseder (s.207).

Kerim'in İstanbul'a gitmek için ailesinden ayrılışı duygusal anların yaşadığı zaman dilimlerinden (s.19).

Nesrin Hanım'ın Ertuğrul'u görmek için üvey kardeşi Devrim Hanım'ın evine giderken kaza geçirdiği zaman ve ardından Devrim Hanım ve Ertuğrul'un bu kötü haberi duydukları an, karanlık olarak algılanır ve bu an, eserin zaman bakımından zirve noktasıdır (s.216).

Genel anlamda asıl vakanın yaşandığı iki yıllık zaman dilimi roman kahramanları için karanlık ve karamsardır. Ülkeye hâkim olan siyasi karışıklık sosyal hayata da yansımış ve dolayısıyla şahısların zamanı algılayış biçimini de değiştirmiştir.

2.1.1.4- Mekân

Romanda temelde iki mekân vardır. Bu iki mekânın her açıdan çatışması görülür. Köy ve kent esas mekânlardır. Köy, sükûnetin, huzurun, samimiyetin yaşandığı bir yerdir. Kent, karmaşanın, huzursuzluğun ve geçim kaygısının yaşandığı bir mekân olarak vardır. Eserde mekân konusu açık ve kapalı mekânlar başlıkları altında sınıflandırılarak incelenmiştir.

2.1.1.4.1- Açık Mekânlar

En önemli açık mekân, İstanbul ve Kerim'in geldiği köydür. Kerim, Karadeniz'in bir köyünde İstanbul'a göç etmiştir. Kerim'in yaşadığı köy, deniz kıyısında, yeşilliği bol bir yerdir. Ancak kışları karlı ve çetin geçer (s.69). Tüm zorluklarına rağmen bu köy, Kerim'in kendini güvende hissettiği, huzur bulduğu, açık ve geniş bir mekândır.

Kerim'in köyünün karşısında koca bir şehir olan İstanbul vardır. İstanbul, karmaşık yaşantısı ile romanda yer alan açık bir mekândır (s.27,43). İstanbul, şehir

olarak açık ve geniş bir mekânken; Kerim'in gözünde yaşadığı köyle kıyaslandığında bu şehir, kapalı ve dar bir mekâna döner.

İstanbul değeri bilinmeyen, güzelliğine varılamamış bir kenttir. Cevdet Bey İtalyan dostlarını İstanbul'da gezdirirken onlar İstanbul'u ilgi çekici ve çok güzel bulduklarını ifade ederler (s.56). Yazar, İtalyan asıllı roman kahramanları yoluyla bir bakıma bu güzel şehrin değerini farkına varamamış insanımıza sitem etmektedir. Yabancılar bunun daha fazla bilincindedir.

Çokum'un bütün eserlerinde İstanbul, en fazla bahsedilen açık mekân konumundadır. **Zor** romanında İstanbul'un semtleri de açık mekânlar içerisinde yer verilir. **Çokum**, bu yerlerin tasvirine girmemiş, sadece roman kahramanlarının yaşadıkları yerler olarak eser içerisinde geçmiştir.

Çamlıca(s.43) ve Üsküdar(s.49): Ulvi Dayı'nın yaşadığı semttir. Devrim Hanım'ın babasının ahşap evinin bulunduğu semt yine Üsküdar'dır (s.108). Muhafazakâr yapısı ile bilinen Üsküdar, bu yaşantı şekline uyumlu olarak yaşayan roman kahramanları için özellikle seçilmiş bir mekândır.

Şişli (s.51) ve Kınalı(s.131):Cevdet Bey'in evlerinin olduğu semtlerdir.

Nişantaşı(s.47): Devrim Hanım'ın yaşadığı semttir.

Serencebey(s.49): İzzet Bey'in anneannesinden kalan evin bulunduğu yerdir.

Kasımpaşa (s.168): Kerim'in çalıştığı atölyenin bulunduğu yerdir.

Tarlabaşı (s.152): Pavyonları ile bahsedilen bir mekândır.

Bebek (s.155), Beyoğlu (s.98) , Florya (s.98), Beşiktaş (s.85): Kerim'in arkadaşları ile gezdiği yerler olarak adı geçen açık mekânlardır.

Piyale(s.128): Kerim ve Sırma'nın gecekondularını tuttukları muhittir.

Roman kahramanlarının sosyal durumlarına göre yaşadıkları semtler de değişir. Cevdet Bey, İstanbul'un varlıklı insanların yaşadığı muhitler olan Nişantaşı ya da Şişli' de otururken; Kerim ve onun gibi yoksul insanların yaşadığı semtler, Tarlabaşı ya da Kasımpaşa gibi muhitlerdir.

Eserde İstanbul dışında şehir olarak İzmir ve Antalya'dan da bahsedilir. Neriman Hanım'ın ailesi Rumeli'den göçtükten sonra İzmir'e yerleşmiştir. Neriman Hanım

geçmişini hatırlarken buradan bahseder. Bunun dışında İzmir, Devrim Hanım'ın genç kızlık döneminde çok sayıda hatırasının geçtiği şehir olarak eserde bahsedilen açık bir mekândır (113).

Antalya ve Alanya, İzzet Bey'in çocukluğunu hatırlarken bahsettiği mekânlardandır. Bu şehirler özlemle hatırlanan, aileyle mutlu, aydınlık ve huzurlu günlerin yaşandığı açık ve geniş mekânlardır (s.43,44).

Bu şehirlerin dışında eserde Selçuk, Efes ve Bodrum'dan da bahsedilir. Buralar insanı cezbeden estetik güzelliği ile adı geçen açık ve geniş mekânlardandır (s.128).

Romanda tarihî dokusu ile ön plana çıkmış mekânlardan da bahsedilir: Kızıl Kule, Alanya Tersanesi, Yivli Minare (s.44,186), Sultanahmet Cami (s.53), Ayasofya, Mavi Cami (s.54), Eyfel Kulesi (s.112), Meryemana (s.114), Sultansuyu (s.145) gibi mekânlar da açık mekânlar arasında yer alır.

2.1.1.4.2- Kapalı Mekânlar

Kahramanların yaşadıkları evler, eserin kapalı mekânlarını oluşturur. Bu mekânlar, içinde yaşayan insanların hayat görüşlerini ve psikolojilerini yansıtır şekilde tasvir edilmiştir. Kapalı ve iç mekânlardan Kerim'in köydeki evi, huzur verici, sıcak bir ortamdır. Kerim'in ablası Sırma'nın evi, kayınvalidesi ile yaşadığı huzursuzluktan dolayı karanlık, huzursuz ve dar bir mekândır (s.14). Otoriter ve katı kuralları olan Hatice Hala'nın evi, onun karakterini yansıtacak şekilde tasvir edilmiş kapalı, karanlık ve dar bir mekândır (s.21).

Batı kültürünün tesiri ile döşenmiş Nesrin Hanım'ın evi, Batı hayranı olan Cevdet Bey'in zevkini yansıtır. Nesrin Hanım bu mekândan hoşnut değildir. Kendi kültürünü yansıtacak detaylarla bu evi donatmak ister. Bu ev, Nesrin Hanım'ın huzura eremediği kapalı, dar ve karanlık bir mekândır (s.125).

İzzet Bey'in evi, kardeşi Cevdet Bey'in evinden çok farklıdır. Bahçeli ve manzaralı bir evdir (s.27). Evinin içi özenle döşenmiş, tablolarla donatılmış, onun zevkini yansıtan bir yapıdadır. Doğu mistisizminin öğeleri evinin her tarafında kendini gösterir. Mekân kapalı olmasına karşın evin içindeki sıcak ve samimi hava, bu kapalı mekânı huzur verici, açık ve geniş bir mekâna dönüştürür.

Devrim Hanım'ın evi, onun ruh karmaşasını yansıtır şekildedir. Evine yerleşen yeğeni Ertuğrul ve onun sevgilisi Nazan'ın boş vermişliği, dünyadan bıkmışlıkları evin her yerine yansımıştır. Ev, dağınık, pis, iç karartıcı, kapalı ve dar bir mekândır (s.203).

Şöhret olmaya çalışan Cevher'in tek başına kaldığı ev, karmaşık hayatını gözler önüne seren kapalı mekânlardandır. Bir apartmanın zemin katında yaşayan Cevher'in evine giren çıkan belli değildir. Her şey eskimiş, her taraf sigara izmaritleri ve küllerle doludur. Karanlık, huzursuz, dar ve kapalı bir mekândır (s.137).

Sırma'nın İstanbul'a geldikten sonra kardeşi Kerim ile tutmak istedikleri gecekondu, görünüş olarak iç açıcı bir yapıya sahip değildir. Ev, harabe halinde bir gecekondudur; ama bunun Sırma için hiç önemi yoktur. Kiraladıkları gecekondunun kendisine ve kardeşine ait bir mekân olacak olması bu kapalı mekânın açık, geniş ve huzur verici bir ortam olarak algılamasını sağlar (s.221).

2.1.1.5- Bakış Açısı ve Anlatıcı

Eserde hâkim bakış açısı ve yazar anlatıcı tekniği kullanılmıştır. Yazar anlatıcı, hâkim bakış açısı ile roman kahramanlarının geçmişleri ve gelecekleri hakkında bilgiler verir (s.20,26,43,49,50,89,193).Yazar anlatıcı, kahramanların beyinlerinden ve kalplerinden geçenleri bilir (s.41,65,69,94,109,152,153,164,167,178).

Bu bakış açısı yazara geniş imkânlar sunar; ancak yazar bu tekniği kullanırken tam anlamıyla kendini eserinden soyutlamamıştır. Roman kahramanlarını aracı etmeden yorumlarını direkt olarak okuyucusuna yaparak varlığını hissettirmiştir:

“Ayrı düşüncelerin bizi birbirine düşman etmesi hiç de zor olmuyor. Zor olan sevebilmek. Zor olan kardeşçe yaşamak”(s.201).

Bu düşünce eserdeki hiçbir kahramanın sözleri ya da düşünceleri değildir. Bu görüşler, romana adını veren “zor” kelimesinin açıklaması gibidir, yazarın düşüncesini hiçbir roman kahramanını aracı etmeden direkt olarak okuyucusuna söylediği sözlerdir.

Zor, Çokum'un ilk romanı olduğu için genel anlamda teknik ve muhteva açısından acemiliklere rastlanır. Eserinde yazar bireyi merkeze koymaya çalışmış ancak kahramanlarının ruh tahlillerini derinlemesine yapamamıştır. Az da olsa montaj

teknikinden (s.11, 185,187) faydalanan sanatçı, iç monologlara yer vermemiştir. Yazar, eserinde mekân-insan arasındaki ilişkiyi ustalıkla kurgulamıştır.

2.1.2- BİZİM DİYAR

Sevinç Çokum'un kaleme aldığı ikinci romanıdır. Roman, Türk tarihînin belirli bir dönemine ışık tutar. *Bizim Diyar*, bir Rumeli romanıdır, göç romanıdır, bir toprak kaybı ve kültür değişimi romanıdır.

2.1.2.1- Olay Örgüsü

Eserde olaylar bir Rumeli beyi olan Ali Bey ve ailesi merkez alınarak anlatılmıştır. Eser, 1890–1920 yılları arasındaki Rumeli topraklarını ve Osmanlıyı anlatmaktadır. Osmanlı Devleti'nin çöküş dönemi ve bu dönemde yaşanan sosyal hayatı gözler önüne sermesi açısından bu eser, aynı zamanda bir dönem romanı olma özelliği de taşır. Ali Bey ve Gülsüm Hanım'ın kurduğu aile, Rumeli'de tanınmış, sevilen, varlıklı ve köklü bir ailedir. Ali Bey ve Gülsüm Hanım'ın Pembe, Asiye, Kerime ve Rıfat adında dört çocukları vardır. Romanın başlarında mutlu bir aile tablosu ile karşılaşılır. Evin büyük kızı Pembe, Saffet Bey ile evlenir ve Üsküp'e yerleşir. İki çocuğu olur. Ortanca kız Asiye, subay olan Ethem Bey ile evlenir ve Selanik'e yerleşir. Üç çocuk dünyaya getirir. Evin tek erkek çocuğu olan Rıfat, askeri okulda okur ve subay olur. Padişah aleyhine çalışan bir grup içerisine giren Rıfat, babasının tepkisini alır. Ali Bey, tam anlamıyla bir padişah hayranıdır. İkinci Meşrutiyet ilan edilince padişah değişir bu durum Ali Bey'i hayli yıpratır. Rıfat, kendisine hocalık yapmış, aynı zamanda komşuları olan Rıza Hoca'nın kızı Zeynep ile evlenir.

Balkanlarda ve tüm Osmanlı topraklarında karışıklıklar ilerler ve büyük bir savaş ortamı oluşur. Rıfat daha üç günlük evli iken karısını ve ailesini bırakıp cepheye gider. Balkan toprakları elden çıkmaya başlar. Ali Bey'in konağı düşman tarafından istila edilir. Ali Bey öldürülür. Gülsüm Hanım, kızları Asiye ve Kerime ile gelini Zeynep ve torunlarını da alarak İstanbul'a göç eder. Yolda gelini Zeynep, düşman askerleri tarafından kaçırlır. Rıza Hoca, kızının kaçırlmasına dayanamaz ve yolda ölür.

Gülsüm Hanım'ın Üsküp'teki kızı Pembe, kocasının umursamaz tavrı yüzünden Üsküp'te kalır. Gülsüm Hanım ve kızları İstanbul'da sığınacak bir yer bulurlar. Orada dikiş yaparak, evlere temizliğe giderek geçimlerini sağlarlar. Bir süre sonra Gülsüm Hanım bu acılara daha fazla dayanamaz ve vefat eder.

Rıfat, cephede tifoya yakalanır ve ölür. Asiyе'nin subay kocası Ethem, cephede gözlerini kaybeder. Ethem Bey, İstanbul'a gelip yerleşir ve ailesini arar. Kerime'nin âşık olduğu Enver Bey, cephede şehit düşer.

Romanın sonunda ihtişamlı bir aileden geriye sadece Kerime, Asiyе ve Asiyе'nin çocukları kalmıştır. O bir zamanların zengin ve varlıklı ailesi gitmiş, yerine her şeyini kaybetmiş, madden ve manen yıkılmış bir aile kalmıştır.

Eserde bir ailenin içler acısı hikâyesi anlatılır. Osmanlı Devleti'nin çöküşü ile Ali Bey'in ailesinin yaşadığı dram arasında birebir benzerlik vardır. Osmanlı Devleti'nin de çok ihtişamlı dönemleri olmuştur. Bünyesinde birçok ırktan insanı barındırmıştır. Hepsine eşit davranmış, ırk ayrımı yapmamış ama yaptığı bu iyiliklerin karşılığını sırtından vurularak ödemiştir. Ali Bey ve ailesi de Osmanlı terbiyesi ile yetişmiş, cömert, yoksulun hakkını gözetken, insanları ırklarına, dinlerine, dillerine bakarak yargılamayan bir ailedir ama onların sonu da tıpkı Osmanlı gibi olur bir zamanlar iyilik yapmış oldukları insanların vefasızlığına uğralar. Mallarını, mülklerini, topraklarını kaybederler. Ali Bey ve ailesi Osmanlı Devleti'nin bir minyatürü gibidir. Osmanlı'nın çöküşü bu ailenin yaşadığı trajik olaylar ile beraber işlenir.

Romanın olay örgüsüne bakıldığı zaman iç içe geçmiş olayların oluşturduğu bir olay örgüsü vardır. Bir tarafta Ali Bey ve ailesinin yaşadığı dram, diğer tarafta Osmanlı Devleti'nin trajik çöküş dönemi ve son olarak Osmanlı topraklarında azınlık konumunda bulunan diğer halkların yaşadığı hayat anlatılır. Tüm anlatılanlar, Ali Bey ve ailesi merkez alınarak okuyucuya sunulur. Eserde farklı durumların ve duyguların çatışması vardır. İyilik ve kötülük, vefa ve vefasızlık, dost ve düşman, evrensellik ve milliyetçilik kavramları sürekli çatışma halindedir. Genel itibarı ile olay örgüsünü Ali Bey ve ailesinin Rumeli topraklarında yaşadıkları mutlu günler, işgalin patlak verdiği, huzursuzlukların ve kayıpların yaşandığı kötü günler ve son olarak ailenin zorunlu bir

şekilde yurtlarını terk edip İstanbul'a göç etmek zorunda kaldığı günler şeklinde adlandırmak mümkündür.

2.1.2.2- Şahıs Kadrosu

2.1.2.2.1- Karakterler

Rıfat

Rıfat, Ali Bey ve Gülsüm Hanım'ın tek erkek çocuklarıdır. Gözü pek, gururlu, inatçı, vatanı için seve seve canını vermeye hazır bir kahramandır.

Romanın başkahramanı olan Rıfat, son dönemlerini yaşayan Osmanlı Devleti'nin başka devletler tarafından parçalanıp bölüşülmesine karşı duran zihniyeti temsil eder. Duyarlı ve bilinçli bir Türk subayıdır. Daha küçük yaşlarda memleket meseleleri ile uğraşır ve bu yüzden askerlik eğitimi alıp subay olur.

Rıfat, çocukluğundan itibaren milliyetçilik duygularıyla yetişmiş bir kahramandır. Çocukken kendisine hekim ya da sadrazam olacağını söyleyen Arnavut asıllı arkadaşı Ömer'e sinirlenen Rıfat, milliyetçilik duygusu ile köpürür:

“(…)

— *Yavaş bre Arnavut! dedi. Sadaret sana mı kalmıştır.*

(……………)

— *Beni niye aşağı görürsün? Hepimiz müslümanız.*

Ayrılığı gayrılığı senin içine kim kodu Rıfat?

— *Sus hele! dedi. Haddini bil. Sadrazamlık senden önce bana düşer. Bu senin düşüneceğin iş değil. Diklenip, böbürlenip dolaşırsınız ortalarda. Size rütbe verdik, beylik verdik, şimdi bize yukardan bakmaktasınız.”(s.10).*

Rıfat, büyüüp askeri eğitim aldıktan sonra da değişmez. Babasıyla aralarında büyük fikir ayrılıkları vardır. Rıfat, yenilikçidir, hürriyet yanlısıdır ama babası koyu padişah hayranıdır. Savunduğu fikirlerin sonuna kadar arkasındadır. Vatanın kurtuluşu için ne gerekiyorsa yapma gayreti içerisindedir. Hiçbir duygusal güç onu yolundan çeviremez. Rıza Hoca'nın kızı Zeynep ile düğünleri yapılır ama daha üç günlük evli iken tekrar cepheye dönmek zorunda kalır (s.173). Zeynep'i çocukluğundan beri sevmektedir

ama ona duyduğu sevgi, vatanın kurtuluşu mevzu bahis olunca arka planda kalır; çünkü Rıfat, ancak hür bir toprakta gerçek sevginin yaşanacağını bilir.

Eserde Rıfat, daha çok asker kimliği ile okuyucunun karşısına çıkar. Cepheden yazdığı mektuplarla okuyucu onun durumunu öğrenir. Bu mektuplar oldukça duygusal içeriklidir. Mektuplardan Rıfat eksenli olarak bütün askerlerin yaşadığı psikoloji gözler önüne serilir. Rıfat, ruh halini bu mektuplarda ortaya koyar:

“Tek düşündüğüm sizlersiniz. Yoruldum yıprandım ana. Görseniz tanımanız zordur. Gelip de konağın yumuşak bir minderine kıvrılıp uyusam... Yollar uzun... Yollardayız. Yollar bitmiyor. Soğuğa alıştık. Şimdiye kadar, iki kere yaralandım. Son aldığım yaradan epeyce yattım. Üzülmeyesiniz diye haber etmedim. Bir de tipiye tutulmuştuk, o gün ölüm gelip çattı dedim. Donmamız yakındı. Bazen bir ahırda, bazen bir samanlıkta, bazen bir kaya kovuğunda yatarım. Çizmelerim su alıyor. Ceplerim sökülmiş, elbisem çamur içinde. Tipiye çok tutulduğumuz oldu, yüziim kırıştı bu yüzden. Hele bazen atların direnmesi, karda kışta dizginlerini çekeşleyip durmak... Oralara baharın rengi vurmüş olmalı. Yakında geleceğim” (s.103).

Rıfat, birçok cephede görev almıştır. Edirne, Trablus ve Balkanlar görev almış olduğu cephelerdendir. Çanakkale cephesinde görev aldıktan sonra Rıfat için artık sonun başlangıcına yaklaşılmıştır. Burada cephenin salgın hastalığı olan tifoya yakalanır ve bir asker nezaretinde İstanbul’a Haydarpaşa’ya tedavi amacıyla sevk edilir ama romanın sonunda Rıfat’ın öldüğü anlaşılır. Burada en üzücü nokta, yine Rıfat’ın ağzından dökülen kelimelerle anlatılır. Hastalığından dolayı bir çadırda bakım altına alınan Rıfat, çadırdan çıkar. Doktor Nihat Bey arkasından koşar ve aralarında şu konuşma geçer:

“— Kaymakam Bey ne yapıyorsunuz?”

Koluna yapışan elden kurtulmaya çalıştı.

Bu çadırda pis bir hastalıktan ölmeye razı değilim. Bırak kolumu. Bunca yıl o kurşunu bekleyip durdum. Nerde ve ne zaman, hep düşündüm. Şehid olmak isterim yoluma engel olma.

(...)

— O kurşun... O kurşunu bekledim hep” (s.232).

Rıfat, böyle bir ölümü kendisine yakıştıramaz. Yıllarca cephelerde savaşmış, düşmanın korkulu rüyası olmuş bir askerken basit bir hastalığa yenik düşmeyi kendine yediremez. Hastalık karşısında yaşadığı o çaresiz durumu “*sefilce ölüyorum.*”(s.233) cümlesi ile ifade eder. Haydarpaşa’ya sevk edilen Rıfat, oraya ulaşmadan son sözlerini söyler bu sözler de yine vatanı içindir:

“— *Bizim diyar... Elden gitti mi?*

Göğe Baktı bir yıldızın hızla kaydığını gördü”(s.234).

Kayan yıldız Rıfat’ın bu dünyadan göçüp gittiğini anlatır. Rıfat karakteri, romanın bel kemiğini oluşturan bir karakterdir. O, cephede savaşan sıradan bir asker değildir. Hayatını vatanına adanmış, bütün her şeyin üzerinde hürriyeti ve vatan aşkını gören, sadece asker kimliği ile değil insani vasıfları ile de çok iyi çizilmiş bir karakterdir. İnce bir sanat ruhuna, derin bir fikir anlayışına sahiptir. Kararlı, ileri görüşlü, yaptıklarının arkasında, merhametli, sevgi dolu bir insandır. **Sevinç Çokum**’un diğer romanlarındaki asker ya da kahraman karakterleri ile karşılaştırılınca Rıfat karakterinin çok iyi çizilmiş, tam anlamıyla oturmuş bir karakter olduğu görülebilir.

Kerime

Kerime, Ali Bey ve Gülsüm Hanım’ın en küçük çocuğudur. Kerime alışılmış Türk kadını modelini yıkan bir karakterdir. Hürriyet aşığı, vatan aşkı ile dolu, yenilikçi bir Türk kadınıdır. Okumaya, kendini yetiştirmeye gayret gösteren bir genç kızdır.

Kerime’nin kadınlar üzerine o dönem için yeni sayılacak farklı ve yenilikçi fikirleri vardır. Ablası Asiye’yi istemeye geldikleri zaman, Kerime çok küçük olmasına rağmen olayları sorgular ve annesine mantıklı sorular sorar:

“*Asiye ablamı neden gizler dururuz ana?*”(s.65).

Enver Bey, konağa Rıfat’ı görmeye gelince Kerime çok sevinir dadısına şunları söyler:

“*Nuriye Nine dinle saç örgülerimi açıkta bırakıp çıkacağım karşısına. Başımı örtmeyeceğim. Biliyor musun, Enver Bey hürriyeti getirecek. Yüreğimiz onun için çarpıyor*”(s.116).

Bu davranış şekilleri ve sorular alışılmış düzene bir tepkidir. O dönemdeki Türk kadını için yeni sayılacak bir durumdur.

Kerime hürriyet için, “*İsterdim ki o ışık uğruna canımı feda edeyim*”(s.118) diyecek kadar yüreklidir. O, ablalarına benzemez. Cesur ve beceriklidir. İstanbul’a göçten sonra sevdiklerinin çoğunu kaybeden Kerime, geride kalan Asiye ablası ve yeğenleri için güçlü olmak zorunda olduğunu düşünür ve onların geçimini sağlamak için evlere çamaşıra ve gündeliğe giderek ilk yaşadığı hayattan çok uzak bir yaşam içerisine girer. Kerime, idealist, cesaretli, hayatı sorgulayan, sorularına mantıklı cevaplar arayan, eğitim aşkı ile dolu, tek başına ayakları üzerinde durabilen müspet kadın kahramanlardan biridir. Yazarın okuyucusuna örnek olarak çizdiği önemli bir kadın karakterdir.

Gülsüm Ana

Gülsüm Ana, olayların merkezinde yer alan önemli kadın kahramanlardan biridir. Gülsüm Ana, dört çocuk annesi, Osmanlı terbiyesi ile yetişmiş, cömert, mütevazı, iyi bir eğitim almış, sanattan anlayan, çocuklarının eğitimi ile ilgilenen, becerikli, çevresi tarafından sevilen, saygı duyulan, itimat edilen bir kadın karakter olarak çizilmiştir.

Gülsüm Ana, çocukları üzerinde daima ağırlığını hissettiren, otoriter ve gururlu bir annedir. O, farklı siyasi görüşlere sahip olan kocası ve oğlu arasında sürekli dengeleyici ve uzlaştırıcı rol üstlenir. Rıfat cepheden cepheye koşarken, Gülsüm Ana bekleyen, oğlunun yolunu gözleyen çaresiz bir annedir. Bir yandan ülkenin düştüğü kötü duruma üzülmekte diğer yandan oğlunun hasretiyle yanmaktadır. Gülsüm Ana, inançlarına bağlı bir kadındır. Yaşadığı acılar büyüktür. Oğlu savaş meydanlarında düşmanla savaşırken, kocası ölmüş, gelini düşman askerleri tarafından kaçırılmıştır. Yaşadığı tüm acılara rağmen isyan etmekten korkar. Allah’tan kendi canını da almasını ister:

“Rabbim bizi neralere sürüklersin daha! Çileyse çekeriz. Acıysa çekeriz, ayrılıksa onu da çekeriz. Kuluz. Bizim gücümüz nereye kadar? Bizim sabrımız nereye kadar? Hey güzel Allah! Ben ne için yaşarım daha? Ali Bey’in gittiğinde ölmeliydim. Atayım kendimi sulara yolumdan şaşayım”(s.207).

İstanbul'a göçten sonra bir zamanların zengin, konakların eli açık, açları doyuran hanımı, çok sefil ve acınası bir hayat sürmek zorunda kalır. Gülsüm Ana, son darbeyi İstanbul'un işgal edildiğini öğrenince alır (s.241). Yapılan bütün mücadelelerin boşuna olduğunu düşünür ve yüreğinde biriktirdiği acılara daha fazla dayanamadan hüznle dolu bir ömrü geride bırakarak can verir.

Gülsüm Ana, ailesini ayakta tutmak için uğraşan, sabırlı, evinde çocukları ve kocası arasında dengeyi kuran, toparlayıcı ve becerikli bir kadındır. **Çokum**, cefakâr Türk kadınının temsilcisi olarak Gülsüm Ana karakterini çizmiştir. O, romanın müspet kadın kahramanlardandır.

Ali Bey

Ali Bey, Gülsüm Ana'nın kocası, Rumeli'nin saygın, zengin ailelerinden olan Abdullah Bey'in oğludur. Yiğit, cesaretli, vatanperver, padişaha hayranlık derecesinde bağlı bir roman kahramanıdır. Romanda Ali Bey, duyguları ile hareket eden, siyasi anlamda çağın getirdiği yenilikleri takip edememiş, ancak yaşadığı olumsuz tecrübelerle gerçeği bulan bir karakter olarak çizilmiştir. O, oğluna karşı sert ve otoriter bir babadır. Rıfat'ın siyasi görüşü farklıdır. Cepheye düşmanla savaşmaya gider. Ali Bey, oğlunun padişah karşıtı grubun içinde savaşa katılacağını bildiği için onu sertçe uyarır. Padişaha olan bağlılığı o kadar büyüktür ki oğluna giderse bir daha eve dönemeyeceğini söyler ve silahını oğluna doğrultur. Ali Bey çocuğuna olan sevgisini bir kenara atar. Onun için padişaha olan bağlılık her şeyden önce gelir.

“Seni yolundan çevirmek için her şeyi göze almışım. İdamını duymaktansa, seni şuracıkta kendi elimle öldürmeliyim. Ali Bey başka türlüünü yapamaz!” (s.130).

“Oğul oğul dediğim, bir daha bu kapıya varma! Gelip de bana baba deme” (s.131).

“Ben ölürsem yollara düşme, mezarıma da gelme! Sen düşmanın üzerine değil, kardeşin üzerine gitmekteisin. Onu kurşunlamağa gitmekteisin” (s.131).

Ali Bey, Abdulhamid tahtan indirildikten sonra memleket için beslediği ümitlerin boşa olduğunu görmeye başlar. Sadakatine güvendiği konağın hizmetkârı Koço, savaş patlak verince kendi ırktaşlarının yanında savaşa katılır. İnsanlar arasında eşitliğin

olması gerektiğine inanan Ali Bey, gerçekleri görür, oğluna haksızlık yaptığını düşünür ve üzülür. Rıfat, eve dönüp Zeynep ile evlendikten sonra son kez cepheye gitmek için ailesi ile vedalaşırken babası oğluna haksızlık yaptığını itiraf eder.

“Ellerim kırılınsın dedimdi oğul. Sana kurşun sıkan ellerim. Öyle pişmandım. Sevgimden ötürü. Ama o kırgınlık durur içimde. Silip atamam. Elde değil. Atamam.

Birden aradaki uzaklık, o duvar yıkıldı. Kucakladı oğlunu. Ali Bey’in boğazı düğümlüydü. Gözleri yanıp durur boşalamazdı” (s.174).

Ali Bey geç de olsa asıl birliğin vatan sevgisini içine gerçekten sindirmiş Türk halkı ile kurulacağını anlar, etrafındaki insanlara birlik olma yönünde nasihatlerde bulunur; ancak onun bu hareketi geç yapılmış bir harekettir. Düşman Ali Bey’in konağına kadar gelir. O, ailesini korumak için kendini düşmanın önüne atar ve Mihail’in kurşunlarına hedef olarak ölür. Ali Bey, iyi niyetli, kötülük düşünmeyen, insancıl yanlarıyla ön plana çıkmış müspet roman kahramanlarından.

Asiye

Ali Bey ve Gülsüm Hanım’ın ikinci kızlarıdır. Romanda ruh tahlili geniş şekilde verilen bir roman kahramanıdır. Asiye, küçük yaşından itibaren aile içinde teskin edici, arabulucu, yatıştırıcı rolü üstlenen bir karakter olarak çizilmiştir. Pembe, Selanik’te panayır yerinde bir Sırlı delikanlı ile oynayınca anası Gülsüm Hanım çok içerlenir ve günlerce onunla konuşmaz. Pembe, bu kötü günlerinde derdini Asiye’ye açar. Asiye o zaman daha yedi yaşında küçük bir kız çocuğudur, ancak buna rağmen çok avutucu sözlerle ablasını rahatlatmaya çalışır:

“— Niye ağlarsın Pembe Ablam? Ne zamandır göz nuru döküp nakış yaparsın. İnce işlere bakar dalarsın. Ağlama, gözünüün ışığını söndürme ablam.

(.....)

— Anamın küsmesi bilirsin ki uzun sürer. Sabah olunca gideyim, Pembe’me bir gülüyüz göster ana diyeyim.

(.....)

— Kara gün kararıp kalmaz der Nuriye Ana’mız. Haydi, yatıp uyuyasın. Yarın Nakışçılar gelecek. Er kalkmalıyız” (s.25).

Asiye, Ethem ile evlendikten sonra kardeşi Rıfat ve kocası Ethem arasında çıkan tartışmalarda da uzlaştırıcı rol oynayan kişi olur.

Asiye, ülkenin kötü gidişi karşısında üzülen, çareler arayan, doğacak çocuklarının geleceği için kaygılanan bir annedir. İlk çocuğuna hamileyken yaşadığı bu kaygıyı kayınvalidesi Nevbahar Hanım'a açar:

“Korkulu günler geçirmekteyiz. Biz yine gün gördük, bağlarda hür dolanıp gezdik, bağlarda hür dolanıp gezdik. Benim çocuğum gün görecektir midir? Herbirimiz korkuyla sindik evlerimize. Bu işin sonu ne olacaktır? Muharebe çıkmış olsa, çocuğumuzu nasıl koruyacağız? Bütün bunları düşünür, üzülürüm efendim. O acılı günler görecektir hiç doğmasın daha iyi!” (s.76).

Asiye, İstanbul'a göçten sonra kız kardeşi Kerime ile beraber çok kötü şartlar altında çalışarak hayat mücadelesi verir. Kocasına ne olduğu ve nerede olduğu konusunda fikri yoktur. Yaşadığı bilinmezlikler onu daha çok çaresiz kılmaktadır.

Ethem Bey

Ethem Bey, Faik Bey ile Nevbahar Hanım'ın büyük oğullarıdır. Asiye'nin kocasıdır. Okuduğu okulda Rıfat'ın bir üst sınıfıdır. Asiye ile nişanlandıktan sonra Rıfat ve Ethem Bey arasında münasebetler sıklaşır. Ethem Bey, Rıfat'tan ayrı görüşleri ile roman içerisindeki yerini alır. Eserde daha çok fikri yapısı ile ele alınmış bir roman kahramanıdır.

Asiye ile evlenip çocuk sahibi olduktan sonra siyasi hadiseler karşısında sessiz durmayı yeğleyen Ethem Bey'in bu tutumu kayınpederi Ali Bey tarafından onaylanırken; Rıfat, Haşim Bey ve Gülsüm Ana tarafından eleştirilir, korkak ve cesaretsiz olarak görülür. Rıfat'ın ve diğer aile bireylerinin tepkileri onu üzer, kendisini değersiz ve işe yaramaz hisseder. Savaş iyice kızıştıktan sonra Ethem Bey, cepheye gitmeye karar verir. Cepheye giden askerliğin gerçek ciddiyetini kavrar. Cumhuriyet ilan edildikten sonra İstanbul'a gelen Ethem Bey, savaşta gözlerini kaybetmiş bir gazi olur. Bütün ailesini savaşta kaybettiğini düşünür. İstanbul'da Karacaahme'e gömülen Rıfat'ın mezarını arar. Eserin sonunda Ethem Bey, yaşadığı acı tecrübelerle Rıfat'ın değerini anlayan, gerçeği gören bir insan olmuştur.

Haşim Bey

Romanın önemli erkek kahramanlarından olan Haşim Bey, fikri yapısı ile ön plana çıkarılmış bir karakterdir. Hürriyet aşığı, vatansever, mücadelecı, görev aşkı ile dolu, dönemin aydınları arasında yer alan bir kişidir. Selanik idadisinde edebiyat öğretmenidir. Siyasi görüş olarak padişah aleyhine çalışan gruplarla beraber çalışır. Gülsüm Hanım'ın kardeşidir. Yeğenleri tarafından sevilen bir dayıdır. Onların fikir yapılarının oluşmasında Haşim Bey'in büyük rolü vardır. Rifat'ın askeri eğitim alma konusundaki kararı ve siyasi görüşünün şekillenmesi ile Kerime'nin okumaya ve hürriyete olan aşkı, Haşim Bey sayesinde olmuştur.

Haşim Bey'in siyasi görüşlerinin farklılığı, padişah karşıtı fikirleri, Ali Bey ile fikir münakaşalarına girmelerine neden olur.

Evlilik konusunda dönemine göre farklı arayışları olan bir erkektir. Uzun süre bekâr kalmış, aradığı tarzda bir eş bulmayı beklemiştir ve sonunda istediği vasıflara sahip bilgili, kültürlü bir bayanla evlenmiştir. Haşim Bey'in İclal Hanım ile yaptığı güzel evliliği çok uzun sürmez; çünkü Selanik sokaklarında hain ellerden çıkan bir kurşunla öldürülür. Onun beklenmeyen bu ölümü oldukça trajiktir. Bu ölüm, topraklarımızın düşmanlar tarafından alındığının bir işaretidir. Haşim Bey, örnek yaşantısı ve fikir yapısı ile eserin beğenilen müspet karakterlerindedir.

İclal Hanım

İclal Hanım, zarif, güzel, kendini yetiştirmiş, aydın Türk kadını temsil eden bir karakterdir. Haşim Bey'in eşidir. İyi derecede piyano çalan, İngilizce ve Fransızca'ya hâkim, kadınların çok okuyup kendilerini geliştirmelerinden yana olan bir şahsiyettir. Haşim Bey'in yeğenleri tarafından oldukça sevilir. Kerime onu örnek alır. Sanata ve edebiyata ilgisi olduğu kadar memleket meseleleri üzerine de kafa yoran bir hanımdır.

İclal Hanım, Haşim Bey ile olan evliliğinden bir erkek çocuğu dünyaya getirir. Çocuğunun ve ailesinin geleceği hakkında derin kaygıları olan İclal Hanım'ın kaygıları gerçek olur. Kocasını Haşim Bey trajik bir şekilde öldürülür. Bu ölüm onun için de büyük bir yıkım olur. Romanın sonlarında İclal Hanım, hayatta aldığı darbelerden ötürü sağlığı bozulmuş, hayatının son günlerini yaşayan bir kadın olmuştur.

İyi eğitilmiş, memleket meseleleri ile ilgilenen, okumaktan yana olan tutumu ile romanın önemli kadın kahramanları durumunda bulunan İclal Hanım, kadın okuyucular için de örnek bir roman kahramanıdır.

Zeynep

Zeynep, Rıza Hoca ve Adviye Hanım'ın kızıdır. Romanda ideal bir genç kız karakteri olarak çizilmiştir. **Sevinç Çokum**'un tarihî romanlarında yer alan diğer genç kız karakterlerine yakın özellikleri vardır. *Hilal Görününce* romanındaki Şirin Gelin ile *Ağustos Başağı* romanındaki Esmâ karakterine benzeyen yanları vardır. Bu kahramanların hepsinin ortak noktaları cesaretli, gözü pek, terbiyeli, vatanperver, erkekler kadar iyi at sürebilen, gerektiğinde silah kullanan kadın kahramanlar olmalarıdır. Zeynep, duygularını saklamayan biridir. Küçüklüğünden beri Rıfat'a sıcak duygular besler. Yaşının ilerlemesi ile ona olan sevgisi daha da artar. Rıfat'a olan ilgisini hissettirmekten çekinmez. Evlilik hakkındaki fikirlerini, istediği eşin özelliklerini rahatlıkla Rıfat'a anlatır (s.70).

Zeynep, Rıfat'a olan aşkının yanında vatanına da âşıktır ve bu aşk her şeyden önce gelir. Rıfat ile evlendikten sonra daha üç günlük evli iken onun tekrar cepheye dönmesine razı olur, bu gidişin dönüşü olmayacağını hissetmesine rağmen dur diyemez. Rıfat'ı cepheye gönderen Zeynep, Usturmca'nın düşmanlar tarafından işgal edilmesi üzerine Selanik'e göç sırasında düşman askerleri tarafından kaçırlır.

2.1.2.2.2- Tipler

Pembe

Pembe, Ali Bey ve Gülsüm Hanım'ın en büyük çocuklarıdır. Dikkat çekici güzelliği ve hamaratlığı ile tanınmıştır. Rahatına düşkün bir kadındır. Memleket meseleleri onu çok ilgilendirmez. Savaş patlak verip düşman askerleri Üsküp'e girene kadar bu böyle devam eder. Eserde Kerime, Asiye, İclal Hanım gibi idealist genç kadın kahramanlara karşı çizilen Pembe tipi ile doğru ve yanlış kadın modeli gösterilmeye çalışılır.

Nevbahar Hanım

Nevbahar Hanım, Faik Bey'in eşi, Ethem ve Naci'nin anneleridir. Babası hekim olduğu için sağlıkla ilgili problemlerde bilgi sahibidir. Hekim kızı olarak nam salmıştır. Kocası Faik Bey'in alkol ve kumar alışkanlığı yüzünden kocasından umudu kesmiş tek tesellisi oğulları Ethem ve Naci olan, onlara sürekli hasret duyan bir annedir. Düşman işgali yaşanınca o da Selanik'ten gelini ve torunları ile ayrılmak zorunda kalır ve İzmir'de yaşayan oğlu Naci'nin yanına gider.

Faik Bey

Faik Bey, Nebahar Hanım'ın kocasıdır. Faik Bey, çevresine ve memleket meselelerine karşı umursamaz duran bir tiptir. Alkol ve kumar tutkusu vardır. Umursamazlığı yüzünden herkese borçlanmış, karısının kendisine olan saygısını da kaybetmiştir. İşgal ile beraber İstanbul'a ailesi ile göç eden Faik Bey, ailesinin geçimini sağlamak ister ama yaşı ve karakteri buna el vermez. Sonunda Nebahar Hanım ve İclal Hanım ile İzmir'de yaşayan oğlunun yanına gider.

Naci Bey

Naci Bey, Faik Bey ve Nebahar Hanım'ın tıp eğitimi alan küçük oğullarıdır. Mezun olduktan sonra İzmir'de doktorluk yapar. Romanda kendisinden çok bahsedilmez, sadece Asiye'nin çocuklarının amcaları olarak ilgisizliğine değinilir. Gülsüm Hanım tarafından merhametsiz olarak nitelendirilir.

Enver Bey

Enver Bey, tarihin gerçek kahramanlarından biridir. Gerçek hayattan alınmış bir şahsiyetin itibari dünyaya aktarılmasıyla oluşmuş bir roman kahramanıdır. Eserde askeri kişiliği ile beraber sıcak, samimi, duygusal yanlarını da öğrendiğimiz bir roman kahramanıdır. O, kararlı, cesaretli, hürriyet aşığı, vatan için canını vermeye hazır bir dava adamıdır. İnsanların ümit bağladığı, kurtarıcı olarak görülen, severek dinlenen bir askerdir. Romanda hem fikirlerine hem de yumuşak mizacına hayran olan Kerime'nin aşkı ile de sık sık Enver Bey'den bahsedilir. Romanın sonunda Enver Bey cephede şehit olur. O da tıpkı diğer vatanperver askerler gibi ülkesine olan aşkının karşılığı olarak canını verir.

Rıza Hoca

Rıza Hoca, Rıfat'ın askerlik eğitimi almadan önce eğitimi ile ilgilenen hocasıdır. Zeyneb'in babasıdır. İnsancıl, yumuşak ve hassas ruhlu bir roman kahramanıdır. Karısını kaybetmiş, kızı Zeynep ile yalnız başına hayat mücadelesi veren bir babadır. Romandaki akıbeti çok kötü olur. Hayatta hep sevdiklerini kaybederek sınanan bir şahıstır. Usturumca'nın işgali ile Selanik'e göç etmek zorunda kalan Rıza Hoca, Rum askerlerinin yollarını kesip kızını kaçırmalarının ardından bu acıya dayanamaz ve oracıkta ölür.

Cemil Enişte

Cemil Enişte, Sacide Hala'nın kocasıdır. Yumuşak mizaçlı bir beydir. Siyasi görüş olarak hürriyet yanlısıdır. Çevresi tarafından sevilip sayılan, sözü dinlenen bir şahıstır. Selanik'in işgali ile göç etmek zorunda kalan Cemil Bey, yollarını kesen düşman askerleri tarafından öldürülür.

Nimet Teyze

Nimet Teyze, Gülsüm Hanım'ın kız kardeşi, Haşim Bey ablasıdır. Romanın olumlu kadın tiplerinden biridir. Yaşam dolu, çevresindekilere umut aşılayan, en önemli özelliği gençler arasında çöpçatanlık yapıp onları evlendirmek olan bir kadındır. Sadece bu işlerle değil aynı zamanda memleket meseleleri üzerine de fikirleri olan bilgili, görgülü ve becerikli bir Türk kadınıdır. Romanın sonunda kocası Selim Bey öldükten sonra yaşam enerjisini kaybeder, ömrünün geri kalan kısmını yeğenleri ile geçirir.

Selim Paşa

Selim Paşa, Nimet Hanım'ın kocasıdır. Eski askerlerdendir. Oldukça yaşlı bir zattır. Memleketin kötü gidişi karşısında derin üzüntüler yaşayan, inkılâpçı zihniyete sahip bir roman kahramanıdır. Haşim Bey'in fikir hayatının oluşmasında büyük etkileri vardır. Yaşlılık ve memleketin kötü gidişi onun bu dünyada daha fazla tutunmasını engeller ve ölüm döşeğinde hayata gözlerini yumar.

Niyaz Hanım

Niyaz Hanım, romanın olumsuz kadın tiplerindedir. Şatafatlı ve lüks yaşayan, Türk törelerinden uzak, alafranga yaşam tarzını benimsemiş, orta yaşlı bir kadındır.

Niyaz Hanım, Gülsüm Hanım'ın kızı Pembe'yi oğlu Hilmi'ye isteyen kadın olarak çıkar okuyucunun karşısına; ancak Pembe sakatlanınca ziyaretine bile gelmeyip nişanı bozan, insani yönü hayli zayıf bir kadındır.

Hilmi Bey

Hilmi Bey, Pembe'ye talip olan genç adamdır. Fransa'da eğitim almaktadır. Fransızca'yı ana dili gibi iyi kullanmaktadır. Hilmi Bey, belirgin olarak tip özelliği taşıyan bir roman kahramanıdır. O, döneminde yaygın olarak karşılaşılan Batı hayranı jöntürklerin temsilcisi konumundaki bir tiptir. Padişah karşıtı siyasi görüşe sahip olan Hilmi Bey, aslında memleket meseleleri ile ilgilenen bir dava adamı değildir. Pembe, sakatlandıktan sonra onunla evlenmekten vazgeçer. Eğitimini tamamladıktan sonra doktorluk yapmaya başlar.

Ömer

Ömer, Rıfat'ın çocukluk arkadaşı Arnavut asıllı bir Türktür. Romanın olumlu tiplerindedir. Rıfat onu kökeninden dolayı küçümsese de o her zaman ılımlı ve yumuşak davranan bir roman kahramanıdır. Ömer, gerçek bir vatanseverdir ve hürriyetten yanadır.

Neyzen Dede

Neyzen Dede, yaşlı, evliya görünüşlü, mistik yönü olan bir zattır. Bir anda ortaya çıkmış, nereden geldiği belli olmayan ama temel vazifesi insanları memnun etmek, mutlu kılmak olan bir dededir. Üflediği neyin sesi huzur verir. Bir anda ortaya çıkmış olan Neyzen Dede, anlaşılamayacak şekilde bir anda ortadan kaybolur.

Nuriye Hanım

Nuriye Hanım, Ali Bey'in konağında çalışan, çocuklara dadılık yapan, sıcakkanlı, çocukları kendi çocuklarıymış gibi seven, oldukça yaşlı bir kadındır. Uzun yıllar eve hizmet etmiş, hürmet edilen, fikir danışılan biridir.

Koço

Koço, Ali Bey'in konağında genç yaşından itibaren çalışmaya başlamış bir Rumdur. Ali Bey onu hiçbir zaman Rum olduğu için küçümsememiştir. Koço, beyler

gibi rahatlık ve bolluk içinde yaşar ama o da tıpkı diğerleri gibi ekmek yediği kapıya ihanet eder ve savaş esnasında Rum tarafına geçer.

Peder Hristo

Peder Hristo, Bulgar asıllı Hıristiyan bir rahiptir. Olumsuz bir tiptir. İnsanları sahip olduğu din adamlığı görevi ile kullanır. İkiyüzlü, çıkarları için her şeyi yapabilecek bir haindir. Romanda sıkça bahsedilen çete lideri Mihail'i yetiştiren, Türklere karşı düşman hale getiren odur. Türkler aleyhine geliştirilen bütün çalışmaların destekçisi konumundadır.

Mihail

Mihail, romanın başında yetim olduğu için kiliseye sığınmış bir çocuktur. Rahip Hristo ona ailesi hakkında doğruları söylemez ve onu istediği gibi yetiştirir. Genç bir adam olan Mihail, Rahip Hristo'nun tam istediği gibi acımasız, Türk düşmanı bir adam haline gelir. Mihail, dolduruşa gelen, doğruyu ve yanlışı ayırmakta güçlük çeken, kin ve nefretle dolu, bölücülük isteyen insanların temsilcisi durumundaki bir tiptir.

Nadya Ana

Nadya Ana, romanda olumlu bir tip olarak çizilmiş yabancı uyruklu roman kahramanıdır. Kendi insanları tarafından sevilmez. Doğruları söylemekten yanadır. Türkleri sever. Mihail'e daha küçük bir çocukken ailesi hakkındaki gerçekleri anlatır ve doğruyu öğrenmesini ister. Rahip Hristo'nun yanında yetişmesine üzülür; ancak çabaları boşuna gider. Nadya Ana, tek başına yaşadığı evde tek başına ölür.

2.1.2.2.3- Dekoratif Unsur Durumundaki Şahıslar

Romanda psikolojik anlamda derinliklerine inilmemiş sadece eserdeki vakanın daha anlaşılır hale gelmesi, olayların gerçekliğinin okuyucuya hissettirilmesi amacıyla geniş bir yelpaze içerisinde çok sayıda figüran durumunda şahıs bulunmaktadır.

Sacide Hala: Ali Bey'in kız kardeşidir.

Abdullah Bey: Ali Bey'in babasıdır.

Doktor Samuel: Selim Bey'in doktorudur.

Bergüzar Hanım: Nevbahar Hanım'ın konağında ev işlerine bakan yaşlı bir hanımdır.

Adviye Hanım: Rıza Hoca'nın karısıdır.

Ayşe Kız: Gülsüm Hanım'ın konağında yetişmiş yardımcı kızdır.

Seher, Ahmet ve Mürvet: Asiye'nin çocuklarıdır.

Agâh Bey: Sacide Hala'nın padişah yanlısı oğludur.

Niyazi Bey: Enver Bey'in arkadaşıdır. İttihatçılardandır.

Mutassarıf Burhanettin Bey: Hilmi Bey'in babasıdır. Avrupa hayranı bir şahıstır.

Romanın şahıs kadrosunda yer alan kahramanları sosyal sınıf olarak şu başlıklar altında gösterebiliriz:

a) Zengin Ailelere Mensup Kişiler: Gülsüm Ana, Ali Bey, Asiye, Pembe, Nevbahar Hanım, Faik Bey, Naci Bey, Nimet Hanım, Selim Paşa, Niyaz Hanım, Abdullah Bey

b) Din Adamları ve Eğitimciler: Hüsrev Hoca, Rıza Hoca, Peder Hristo

c) İttihatçılar ve İttihatçı Askerler: Rıfat, Ethem Bey, Enver Bey, Niyazi Bey, Haşim Bey

d) Azınlıklar: Mihail, Nadya Ana, Yorgo, Stefan

e) Konak Çalışanları: Nuriye Hanım, Bergüzar Hanım, Ayşe Kız

2.1.2.3.Zaman

Roman geniş bir zaman dilimini kapsamaktadır. Olaylar, Abdulhamid'in yönetiminde olduğu dönemde başlamış, Cumhuriyetin ilanına kadar devam etmiştir. Eserdeki bilgilerden yola çıkarak 1890 yılını başlangıç, 1923 yılını da eserdeki olayların bitiş zamanı olarak belirlediğimizde yaklaşık olarak otuz üç otuz dört yıllık bir süre içerisinde gelişen olayları anlatan bir roman olduğu görülür. Asıl vaka zamanı bu süredir. Eserde anlatılanlar kronolojik sıraya göre verilmiştir. Osmanlı padişahlarının tahta geçiş sıraları bunu gösterir. Tahtta ilk olarak Abdulhamid vardır, ardından Sultan Reşat ve Vahidettin gelir. Eserde vaka zamanı net bir tarihle verilmemiştir ancak Balkan topraklarındaki karışık dönem, düşman işgali ile sırasıyla kaybedilen topraklar, Osmanlı Devleti'nin siyasi durumu, okuyucuya romanın asıl vaka zamanı hakkında fikir verir.

Eserde zaman boyutu çok geriye götürülmemiştir. Gülsüm Hanım ailesi hakkında bilgi verirken, genç kızlığından, Doksanüç Harbinden, Balkanlarda kaybettiği yakınlarından bahseder ve hatırlama yoluyla geçmiş hakkında bilgi verilir (s.219).

Roman konu itibarı ile çöküşü, kaybedişi anlattığı için karamsarlık, umutsuzluk, ayrılık, ölüm, gözyaşı gibi temalar ön plana çıkar ve dolayısıyla roman kahramanları yaşanan tüm anları bu kötü ruh hali ile farklı algırlar.

Rıfat'ın emri eri Recep'in, gözlerinin önünde öldürülmesi (s.97), Cemil Bey'in süngüyle öldürülmesi (s.190), Ali Bey'in düşman askerleri tarafından konağında öldürülmesi (s.196), göç sırasında Zeynep'in kaçırılması (s.205), Zeynep'in kaçırılmasının ardından Rıza Hoca'nın bu acıya dayanamayıp yolda hayata gözlerini yumması (s.207), Haşim Bey'in öldürülmesi (s.213), Balkan topraklarının elden çıkması gibi kötü hadiseler, yaşanan zamanın algılanışını da değiştirir. Zaman, kahramanların gözünde karanlık bir boyuta girer.

Romanda baştan sona bir duygusallık vardır. Rıfat'ın daha üç günlük evli iken karısı Zeynep'i bırakıp cepheye gittiği an, Rıfat'ın cephede tifoya yakalanıp Haydarpaşa'ya sevk edilirken hasta sedyesinde “—Bizim diyar... Elden gitti mi?” sözlerini söyleyip hemen ardından hayata gözlerini yumduğu an, duygusal anlardandır. Kerime'nin âşık olduğu Enver Paşa'nın ölüm haberini çalıştığı evin hanımından öğrendiği an da yine duygusal anlardandır (s.248).

Eserde aydınlık ve rahat zamanlar Balkan topraklarının düşman işgaline uğramadığı zamanlardır. O zamanlarda Ali Bey ve Gülsüm Hanım'ın çocukları küçüktür, bolluk, bereket ve huzur vardır; ancak düşman işgali ve toprakların elden çıkması ile bu aydınlık zamanlar yerini kara günlere bırakmıştır.

Eserde yazma zamanı ve anlatma zamanı birbiriyle örtüşür. Olayların yaşandığı zamandan yaklaşık elli beş yıl sonra kaleme alınan eserde yazar anlatıcı, olayların son bulunduğu zamandan elli beş yıl sonraki algılayış şekli ile olay örgüsünü kurgular.

Eserin zaman boyutunda mevsimlere yüklenen anlamlar da büyüktür. Roman yaz mevsiminde başlamıştır. Asiyeye, Ethem Bey'in resmini ilk kez yaz mevsiminde görür ve âşık olur. Rıfat ve Zeynep'in birbirlerine olan duygularını itiraf ettikleri mevsim, güzel bir bahar mevsimidir. Cemil ve ailesi karlı bir kış günü göç etmek zorunda kalır. Rıfat'ın cepheden yazdığı mektuplarda yaşanan zorluklar anlatılırken kış mevsiminin yaşandığı görülür. Zeynep ve Rıfat'ın evlendikleri mevsim sonbahardır. Bu mevsim ayrılıkların ve

hüznün mevsimidir; nitekim Rifat evliliğinin üçüncü günü Zeynep'i bırakıp cepheye gider. Roman sonbahar mevsimi ile biter. Yazar mevsimler ve olaylar arasındaki ilgiyi iyi kurmuştur. Mutlu anların yaşandığı zaman dilimlerinde mevsim ilkbahar ya da yazdır. Hüznün, ayrılığın, acının yaşandığı zaman dilimlerinde mevsim çoğunlukla sonbahar ya da kıştır. Romanın başında mutlu bir aile tablosu vardır dolayısıyla mevsim de yazdır, ancak romanın sonunda birçok kayıp verilmiştir, her yerde hüznün ve ayrılık hâkimdir ve mevsim yaşanan hüznün ortamına uygun olarak sonbahar mevsimidir.

2.1.2.4- Mekân

Bizim Diyar romanında geniş bir zaman dilimi içerisinde geçen olaylar anlattığı ve şahıs kadrosu geniş olduğu için çok sayıda açık ve kapalı mekâna yer verilmiştir. Açık mekân olarak Balkanlardaki şehirler ve Osmanlı Devleti'nin savaş sırasında kaybettiği şehirler gösterilebilir. Kapalı mekânlar ise roman kahramanlarının yaşadığı evlerdir. Kapalı mekânlar ile roman kahramanlarının sosyal ve psikolojik durumları arasındaki ilişki ustalıkla kurgulanmıştır. Açık mekânlar arasında gösterilebilecek savaş meydanları ve cephe tasvirleri, savaş atmosferini gözler önüne sermesi açısından önemlidir.

2.1.2.4.1- Açık Mekânlar

Açık mekânlardan olan şehirler romanda geniş yer tutar. Esas şehir Ustorumca'dır. Olayların başlangıç noktası burasıdır ancak mekân olarak Rumeli topraklarında en geniş tasviri yapılan şehir, Selanik'tir.

“ *Selanik..Oradan Dersaadet'e tren yolu var ...Orada dükkânlar geniş caddeler,ö parklar, orada deniz kokusu var*”(s.18).

“*Selanik... Atlı tramvayların gelip geçtiği... Selanik. Bir körüklü fotoğraf makinesi, laterna çalan adam, sonra fesler, kürk manşonlu uzun etekleri yerlerde sürülen alımlı kadınlar... Hariciyeciler, gözünde monokl, elinde baston, zarifçe yürüyen adamlar, kupalara binen adamlar. Sonra geniş parklar. Yüksek ağaçların hışırtısı, kıyıdağı ızgara balık kokuları, ince saz takımının o bıkılmaz şarkıları, türküleri(...)*”(s.54).

Selanik, aydınlık, ferah, geniş ve güzel bir şehir olarak tasvir edilir. Radoviçe, suların, yüksek ağaçların olduğu yeşil ve güzel bir mekân olarak anlatılır (s.20).

İstanbul, kurtarıcı bir şehir konumundadır. Göç eden insanların sığındığı bir mekândır. Ortalık burada keşmekeş içerisindedir ancak göç edenler İstanbul'un hâlâ bizlere ait olduğunu bilmenin huzurunu yaşarlar. Bu bakış açısı İstanbul'u aydınlık, umut verici, açık ve geniş bir mekân konumuna sokar.

Eserde adı geçen Avrupa şehirlerinden en önemlisi Paris'tir. Bu şehir, yeni nesli etkileyen fikirlerin doğuş yeri konumundaki açık bir mekândır. Paris, tahsil için oraya giden ancak farklı alanlara kayıp asıl amaçlarını unutan jöntürklerin yetiştiği bir mekân özelliği de taşımaktadır.

Eserde Türk askerinin savaştığı cepheler de geniş yer tutar. Girit, Epir, Tırhala, Eskişehir, Golos, Karadağ, İşkodra, Kumanova, Koçana, Üsküp, İştup, Graçko, Manastır, Çanakkale, Sina çölleri, Mekke, Şeria, Gazze, Kudüs, Trablus ve Yemen, düşmanla savaşılan cephelerdir. Savaşın yapıldığı mekânlar ve cepheler, Ethem Bey'in tasvirleri ve Rıfat'ın ailesine yazdığı mektuplarla anlatılmaktadır. Patlamalar, ölü manzaraları, telaş, karmaşa, acı, hüznün had safhadadır. Bu mekânlarda karamsar, umutsuz bir ruh hali vardır. Mekân karanlıktır. Mücadelenin verildiği cepheler açık mekân olmalarına karşın, kan ve ölüm, ayrılık ve acı gibi duygular mekânı kapalı, dar ve kasvetli bir hale bürür.

Eserde açık mekân olarak nehirler ve göller de geniş yer tutar. Tuna nehri, Karasu ve Vardar nehirleri (s.39), Ohri gölü (s.80), Paris'teki Sen nehri (s.31), Mesta (s.81), Drina (s.81) ve Cirna (s.81) bu mekânlardan bazılarıdır. Bu nehirler ile roman kahramanlarının ruh halleri arasında benzetmeler yapılır. Onların heyecanlı, telaşlı ve öfkeli durumları tıpkı nehirlerin çoşkuna benzetilerek aktarılır.

Eserde bunlar dışında açık mekân olarak adı geçen çok sayıda şehir ve semt isimleri de vardır. Niş, Viyana, Avusturya, Saraybosna, Makedonya, Serez, Rumeli, Şam, Şeria, Bucak, Dobruca, Planka, İzmir, Yanya, Atina, Lüleburgaz, Bursa, Tekirdağ, Edirne, Üsküdar, Sofya, Reval, Rusçuk, Beşiktaş, Saint German bu mekânlardandır.

Gerek açık mekânlar gerekse kapalı mekânlar roman kahramanlarının ruh hallerini göstermesi açısından önemli ayrıntılar taşımaktadır. İşgal başlamadan önce bize ait topraklarda bulunan şehirlerde huzur ve güven ortamı vardır. Mekânda, yaşanan huzur ve güven ortamından dolayı her daim bahar havası hissedilir. Mekânlar huzur verici, açık ve geniş algılanır. Düşman işgaliyle beraber bütün mekânlara karmaşa ve hüznün hâkim olur. Roman kaybedişin, çöküşün ve hüznün romanıdır. Bu açıdan bakıldığında seçilen mekânların yaşanan kötü durumlar ve ruh halleri ile doğru orantılı olarak kasvetli ve hüznün verici bir şekilde çizildiği görülür.

2.1.2.4.2- Kapalı Mekânlar

Romanda en geniş kapalı mekân, Ali Bey'in Ustorumca'daki konağıdır. Konak geniş, bakımlı ve huzur verici bir ortamdır.

“(...) Çıkmada anasıyla oturuyordu. Üç penceresi vardı buranın. Yazın pencere kapakları itildiğinde güneş içeriye sokulurdu. Dantel perdeler açılır, baygın çiçeklerin kokusu duyulurdu. Odanın üç tarafı sedirle kaplıydı. Fazla eşya yoktu. Seçilmiş özenilmiş örtüler, şilteler, kilimler, Bursa çatmaları, büyük pirinç mangal duvar cicimleri, birkaç billur eşyanın, şamdanın bulunduğu işler ve büyük duvar saati... Bazen Rifat bu kilimlerdeki nakışlara, renklerin uyumuna dalar, o şaşırtıcı incelikler içinde yok olduğunu sanırdı. Bazen cicimde bir kuş, onu alır bahçeden bahçeye uçurur, bazen yolu kehribar sarısı bir çöle varırdı. Parmaklarını bu güç dokumanın üzerinde gezdirip uzanırdı Üsküp'e, Dersaadet'e, Girit'e, “Koca Asya”ya.

Bir de sofayı seviyordu. Burada da kilimler seriliydi. Bu nakışlardı odaları dolduran. Yakınlara, yoksullara gönderilen un, bulgur bile böyle nakışlı, bağıcıklı ıstarlarda dokunmuş çuvallara konulurdu”(s.15).

Rifat'ın gözünden konak bu şekilde anlatılır. Konakta huzurlu ve düzenli bir yaşam vardır. Evin her tarafında ruhu okşayan, insana yaşama sevinci veren detaylar gizlidir. Ev, büyük bir incelik ve özenle döşenmiştir. Yoksullara gönderilen erzaklar bile onlara duyulan saygının bir göstergesi olarak gayet süslü çuvallar içerisinde gönderilmektedir. Bu durum gerek Ali Bey'in konağının zengin ortamını göstermekte gerekse mekândaki huzuru ve rahatı gözler önüne sermektedir. Ali Bey'in o muazzam

genişlikteki ve güzellikteki konağı savaşın başlaması ile eski ihtişamını kaybeder. Bir bakıma konağın yaşadığı çöküş hadisesi ile koskoca bir imparatorluk olan Osmanlı'nın çöküş hadisesi arasında bir benzerlik vardır. Osmanlı çöküş ile beraber geniş topraklarını kaybeder ve geriye küçük bir coğrafya kalır. Ali Bey ve ailesi de Rumeli'nin elden çıkmasının ardından bütün varlığını kaybedip o heybetli konaklarını bırakır, İstanbul'da bir tekkeye sığınmak zorunda kalır. Bu göç ile Gülsüm Hanım ve kızları, geniş, ferah ve huzur verici konaklarını geride bırakmış; dar, kasvetli, acılarla dolu bir mekânda yaşam mücadelesi vermek zorunda kalmışlardır.

Sacide Hala'nın Selanik'teki çiftliği geniş ve ferah bir ortamdır. Rıza Hoca'nın evi, sade, gösterişten uzak ancak huzurlu bir ortamdır. Neyzen Dede'nin evi, camiye yakın ahşap bir evdir. Evliya gibi manevi yönü güçlü olan bir zattır. Evi de karakterine uygun olarak çizilmiş gösterişsiz bir evdir. Kerime ile Neyzen Dede arasında geçen konuşmada Neyzen Dede mekânların önemsizliği üzerinde durur.

“— Şu evde bir kurt tahtaları kemirir. O kurt ve ben birbirimizi tamamlarız. Birbirimize yeteriz. Yalnızdır o, benim gibidir. Zaman da kemirir kendisini. Zaman da aşınır. Tahtayı düşün bir karıncayı, bir kökü, bir su damlasını. Zaman ve mekân değişse de bir karınca bir kök hep vardır. Güzelliği gör kızım. Ağacın nasıl meyva verdiğini gör. Kurulu düzenine bak, hayreti öğren”(s.158).

Bulgar asıllı yaşlı bir kadın olan Nadya Ana'nın evi, terkedilmişliğinin ve yalnızlığının göstergesi olarak çizilmiş boğucu ve harap bir evdir. Evin içerisi sirkeleşmiş şarap kokmaktadır, eşyalar eski, dökülmüş, duvarlar isli, içeriye güneş ışığı girmeyen kapalı, dar ve kasvetli bir mekândır (s.36).

Roman kahramanlarının yaşadıkları evler, onların hayat görüşleri, zenginlikleri, yoksullukları, yalnızlıkları, mutlu olmaları ya da mutsuzlukları göz önünde bulundurularak tasvir edilmiştir. Yapılan tasvirler bazen bu mekânların açık ve geniş algılanmasını sağlarken; bazen de bu kapalı mekânların daha dar ve daha kapalı algılanmasına neden olmuştur.

Romanda kapalı mekânlardan olan Hıristiyan ve Müslüman ibadethaneleri karşılaştırılmaktadır. İki mekân birbirinden çok farklı ortamlardır. Kilise, mekân olarak

huzur veren bir ortam değildir. Ali Bey buradan bahsederken “*Gâvurun ini*” diye tarif eder (s.44). Kilise gri duvarları ile ürkütücü ve sıkıntı verici bir mekândır. Savaş sırasında Türkler buralara ibadet yerleri olduğu için dokunmazlar. Aynı hassasiyeti Hıristiyanlar sergilemez. Müslümanlar savaş esnasında camileri sığınak olarak kullanırlar buralar onlara güven verir. Camiler açık ve geniş bir mekânlar olarak algılanır.

2.1.2.5- Bakış Açısı ve Anlatıcı

Eserde hâkim bakış açısı ve yazar anlatıcı tekniği kullanılmıştır. Yazar anlatıcı, kahramanların ruh hallerini ve içlerinden geçen düşünceleri bilir.

Pembe, genç bir kız iken Radoviçe’ye halasının çiftliğine gittiği gün, kırlara gezmeye çıkar orada gayrimüslim gençlerin kız erkek karışık dans ettiklerini görür. Sırlı bir genç yanına gelip onu da dans etmeğe çağırır. Pembe’nin kafasından bazı düşünceler geçer:

*“Pembe, karşı konmaz bir duygu ile çepeçevre sarılmıştı. Biliyordu çocuğun isteğine uyması, evleri yerinden oynatacaktı. Biliyordu. Ama bu sürükleniş, yaz sıcağında bunalıp Vardar’ın deli suyuna atılmak ve ferahlamakla eştir. Bir güzel çiçeği koklamakla eştir. Nasıl suç olur böylesine bir duygu. Hem Pembe’nin öteki kızlardan farkı nedir? Ya benim meydana çıkmaktan geri duruşuma sebep nedir? Güzelliğim neden saklı gizli dursun? Saçımın perçemi neden serbestçe alınma düşmesin. İşli cepkenimle, bilekte büzülü al şalvarımla, neden dönmeyeyim ortalarda?”*Böyle düşündü ama görgüsü, inanç ayrılığı yüreğini ezdi” (s.22).

Yazar anlatıcı, roman kahramanlarının içlerinden geçen duyguları bilir. Haşim Bey, Rum kızlarının çalıştığı bir gazinoya gider, memleketin ahvali kötüdür. Rum şarkıcının söylediği şarkı onu farklı dünyalara götürür. Aklından geçen düşünceler ve hissettikleri yazar anlatıcı tarafından nakledilir:

“Birden yanıp tutuşan dağlar...Yıkılan göçen dağlar...Mor menekşeli, sarı yaban çiçekli, başı dumanlı dağlar...Elini uzatıp, iskambil kağıtlarını dağıtıvermek gibi bir istek duydu; bütün o başları, kolları, vücutları kendi istediği şekilde yerleştirmek... O

peltek dilli Rum kızına “Sen ne bilirsin dağları, viran dağları” diyebilmek.. “ Bu bizim diyarın türküsidür” diyebilmek” (s.85).

Yazar, anlatma ve gösterme tekniğine sıklıkla başvurur:

“ Kapıyı vurdu. Sonra bir eliyle tokmağı çevirdi. Aralıktan başını gösterdi. Rıfat şaşkınca baktı. Hafifçe kaş çattı. Kerime kapının aralığını biraz daha büyüttü. Enver Bey...Tepelere bakan koltukta değil.. Ayakta. Elleri ardına kenetli. Boyu Rıfat’tan kısa. Dalgın gözleri kapıdan yana çevrildi. Ela... Işıklı, çok renkli; uçucu bir şey görmüş gibi o gözler. Dalgınlıktan kurtuldu. Yedi dağ çiçeğini bir arada görmüş gibi... Rıfat çaresiz başını bir yana eğdi. Kerime içeriye girdi” (s.117).

“Terkedilmiş yıkık köylerin sessizliği içinden gelip geçtiler. Sonra cesetler, pıhtılaşmış kanlarıyla çizildi gözlerinin içine. Elleri dikenleri kavrayıp sıkılmış biri, derenin ince kıpırtıları içinde bir kadın, ağaç dibinde yan yana birbirlerine sokularak ölmüş iki asker, uzaktan düürülü bir beyaz bez parçası gibi görünen, ağzından kanı boşal vermiş bir bebek, daha ilerde, sırt üstü devrilmiş kollarıyla, yüzünü örtmüş cansız bir kadın... Sonra at leşleri, dayanılmaz bir kokunun uzun yollar boyunca hissedilmesi, sonra yağmur” (s.203–204).

Anlatılanlar okuyucunun gözlerinin önünde canlanıverir. Diyalog ve iç monologlar da eserde geniş yer alır.

Çokum, eserin anlatım gücünü artırmak için montaj tekniğine de başvurur. Romana adını veren “*Bizim Diyar*” ifadesi Yahya Kemal’in mısralarından alınmıştır. Yazar kitabının girişinde bu mısralara yer verir:

*“ Ve göz kapaklarının arkasında eski vatan
Bizim diyâr olarak olarak kaldı tâ kıyâmete dek.”*

Yazar, romanın birçok yerinde bu tekniği kullanır (s.18,156, 172). “*Bizim Diyar*” ifadesi aynı zamanda leit motif olarak eserde tekrar edilen bir sözcük grubudur.

Çokum, romanında mektuplara da yer verir. Cephede düşmanla savaşmaya giden Rıfat, orada yaşadıklarını mektupları yoluyla ailesine bildirir. Yazar anlatıcı, mektuplar yoluyla gözlemlerini bizzat roman kahramanlarına söylettirir. Mektuplar romanı daha duygusal ve inandırıcı kılar. Her ne kadar romanda hâkim bakış açısı ve yazar anlatıcı

teknîği kullanılmış olsa da bu romanda hâkim bakış açısının sınırsız güç ve yetkisi yazar tarafından kullanılmamıştır. Eserdeki anlatım tarzı, inandırıcılıktan uzak olmayan, diyaloglarla, gösterme ve anlatma teknikleriyle, kahramanların yazdığı mektuplarla daha inandırıcı kılınan bir anlatım şeklidir (s.103).

2.1.3- HİLAL GÖRÜNÜNCE

Sevinç Çokum'un *Bizim Diyar* romanından sonra yazdığı diğer bir tarihî konulu roman olan *Hilal Görününce*, 1853–1856 yılları arasındaki Kırım'ı ve Kırım Türklerini anlatır. *Bizim Diyar* romanında olduğu gibi tanınmış bir aile merkez alınarak olaylar kurgulanır.

Eser, Şubat 1984, Mart 1985 ve Nisan 1988'de Cönk Yayıncılık tarafından üç kez yayımlanmış, 1993 yılında Ötüken yayıncılık tarafından dördüncü baskısı yapılmış, son olarak 1997 yılında yine Ötüken Yayıncılık tarafından beşinci baskısı yapılmıştır. Çalışma, eserin 1997 yılında yapılmış beşinci baskısının incelenmesi ile oluşturulmuştur.

2.1.3.1- Olay Örgüsü

Nizam Bey, Altın Hanım ile evli, Giray ve Aybike adında iki çocuğu olan tanınmış ve sevilen bir Kırım beyidir. Aybike Hanım, Akmesic'te Şahbaz Bey ile Giray ise Şirin Hanım ile evlidir. Giray'ın Bahadır ve Nurdevlet adında iki çocuğu vardır. Giray, eşi ve çocukları ile beraber anne ve babası ile aynı evde yaşamaktadır. Nizam Bey'in ölen abisinden geriye kalan, Arslan Bey adında bir yeğeni vardır. Arslan Bey eşi Göknur Hanım'ı kaybetmiş, yaşlı annesi ve oğlu Emircan ile beraber yaşamaktadır.

Romanın başlarında köylerinde geleneklerini sürdürmeye çalışan, çocuklarını bu geleneklerin ışığı altında yetiştirmeye çaba gösteren Kırım insanı vardır. Romanın ilerleyen bölümlerinde bu mutlu tablo yavaş yavaş kararmaya başlar. XIX. yüzyılın ortalarında iyice zayıflamaya başlayan Osmanlı Devleti'nin kötü gidişatı Rusların Kırım Türkleri üzerindeki baskısını arttırır. Ruslar başlarda misafir gibi Kırım topraklarına girmeye başlar, bir süre sonra bu toprakların gerçek sahipleri olduklarını iddia ederler. Bir zamanlar Ruslar üzerine akınlar düzenleyen, Moskova Prensiğinden haraç alan Kırımlılar, ezeli düşmanlarının kendi topraklarında bu kadar pervasızca hak talebinde

bulunmaları karşısında mücadele yoluna gitmek zorunda kalır. Ancak Kırım ahali gerçek kurtuluşu Osmanlı Devleti'nin tekrar Ruslar üzerine düzenleyeceği seferle olabileceğine inanır. Osmanlı ve müttefikleri (İngiltere ve Fransa) Kırım'a yaptıkları çıkarma ile sadece Çarlık Rusya'sına birtakım şartları kabul ettirmiş ve dönüp gitmişlerdir. Bunun sonunda Kırım insanı kendi mücadelesini vermeye başlar. Rusya arkasında büyük bir güçle, Kırım topraklarını işgal etmekte ancak Kırım halkı elinde çok sınırlı imkânlarla karşı koymaya ve haksız işgali durdurmaya çalışmaktadır. Bu çalışmalar içerisinde gösterilebilecek şahıslardan olan Nizam Bey ve ailesi gerçek vatanseverlerdir. Yurtları düşman işgali altındayken mutlu olunamayacağını kavramış insanlardır. Ancak umutla çıktıkları bu yolda kendilerini bekleyen büyük bir sınav vardır. Giray, eşi ve çocukları ile içinde yaşayacağı büyük bir ev yapma telaşı içerisinde Çocuklarının iyi bir eğitim alması en büyük hayallerindedir; ancak bu hayallerini gerçekleştiremeden Ruslar tarafından öldürülür.

Şirin Gelin, kocası Giray'ın öldürülmesinin ardından Nizam Bey'in tavsiyesi üzerine uzun süredir dul olan Arslan Bey ile evlendirilir ancak işler sanıldığı gibi iyi olmaz.

Nizam Bey'in çok sevdiği, cesur ve kahraman yeğeni Arslan Bey, Bir Rus olan İgor Gregoroviç tarafından pusuya düşürülüp sürgün edilir. Romanın sonunda Arslan Bey ortadan kaybolur, ölüp ölmediği bilinemez. Şirin Gelin, Arslan Bey'in sürgün edilmesiyle ikinci bir yıkım yaşar. Geriye Nizam Bey, Şirin Gelin ve Altın Hanım kalır. Nizam Bey umudunu kaybetmemeye kararlıdır. O, tek umudu olan torunlarını geleceği aydınlatacak, Kırım'ı kurtaracak ümit ışıkları olarak görür. Nizam Bey'in bundan sonraki tek amacı torunlarını en iyi şekilde yetiştirip ülkesi Kırım için çalışan, mücadele eden gençler olarak yetiştirmektir.

2.1.3.2- Şahıs Kadrosu

2.1.3.2.1- Karakterler

Nizam Bey

Yetmiş yaşında, çevresi tarafından tanınan, saygı duyulan, fikirlerine başvuru bir Kırım Beyi'dir. Geleneklerine ve geçmişine bağlı gerçek bir vatanseverdir. Romanda

Nizam Bey'in geleneklerine ve geçmişe olan bağlılığı ve sevgisi her daim hissedilir. Türk gelenek yapısında olan at sevgisi onda yoğun olarak görülür:

"(...)At bizim uğurumuz, gücümüz, kuvvetimiz demektir. Hünerimizdir, şerefimizdir. Bozkırdan koptuk diye üzüldüğüm bu yüzdendir." (s.23).

Nizam Bey çocuk, genç, yaşlı demeden herkesle anlaşabilen biridir (s.203). Akrabalarına bağlıdır. Onların huzursuzluğu kendisinin de huzurunu bozar (s.71).

Nizam Bey'in en büyük korkusu Kırım'ın dağılması ve Türk birliğinin bozulmasıdır. Kırım topraklarında karışıklıkların baş göstermesi onu harekete geçirir. Osmanlı askerinin Kırım'da Rus askerleri ile mücadele etmesi onu heyecanlandır. Savaşta galip gelmenin ancak Kırım Türkleri ile Osmanlı Türk'lerinin ortaklaşa mücadelesi ile olacağına inanır. Çevresindeki dostlarını bu konuda uyarır mücadeleye başlanılması, askere maddi manevi her türlü yardımın gönderilmesi gerektiğini söyler. Ancak Kırım gençleri çok temkinli davranırlar. İnsanlar birlik olup mücadele etmekten kaçınırlar. Nizam Bey Kırım halkına olan inancını kaybetmeye başlar iyice huzursuzlaşır.

"Kâinatın ortasında yapayalnız kaldım. Ben küsmeyeyim de kim küssiün? Hey tanrım, keşke beni de taş yaratsaydın! Bir ağaç, kendi halinde akan bir su... O zaman öz toprağıma daha yakın olurdum. Onun bağrında yaşardım, ona yaslanırdım. Beni ondan ayıramazlardı. İşte şu kayaları sökemedikleri gibi... Ne kulağıym olsaydı ne gözüm... Hakikati işitip görmeseydim... Şu karaçalı yığıcı bile benden daha bahtiyar. Kökleri toprağı sımsıkı tutabilmiş... Hani benim köküm? Hani benim dalım, meyvelerim? Hiçbiri yok... Hiçbiri"(s.239).

Yeğeni Arslan Bey'in Osmanlı'ya yardım için gideceğini söylemesi Nizam Bey'i umutlandırır. Nizam Bey yeğeni Arslan Bey'i yiğit olarak görürken oğlu Giray'ı cesaretsiz ve yüreksiz görür. Giray bunu hisseder hem karısı Şirin'e hem de babasına yiğitliğini göstermek için Rusların eziyetine maruz kalmış bir Kırımlı aileye yardıma gider ancak orada Rus askerleri tarafından öldürülür. Nizam Bey'in acısına bir acı daha eklenir. Evlat acısı ile yanıp tutuşur. Babasız kalan torunu Bahadır'a ve genç yaşta eşini kaybeden Şirin Gelin'e üzülmür. Bir süre sonra Şirin Gelin ve yeğeni Arslan Bey'in

evliliğinin iyi olacağını düşünür ve iki tarafı da ikna ederek bu evliliği gerçekleştirir biraz olsun evladının acısı yüreğinde azalır ancak çok geçmeden bu kez de Arslan Bey İgor Gregoviç'in tuzağına düşer ve sürgün edilir. Nizam Bey yine sevdiklerine gelen zararlar acılara bürünür. Umudu ve sabrı iyiden iyiye tükenir. Onu ayakta tutan tek şey oğlundan geriye kalan torunları Nurdevlet ve Bahadır ile yeğeni Arslan Bey'den geriye kalan Emircan'dır. Onları Kırım'ın kurtuluş neferleri olarak görür. Bundan sonraki yaşamında en büyük amacı onları en iyi şekilde yetiştirmek olur.

Arslan Bey

Nizam Bey'in otuz yaşlarında, güçlü kuvvetli, becerikliliği ile ün salmış, pehlivanlığı ile tanınmış yeğenidir. Gururlu, cesaretli, gözüpek, yurdu için canını seve seve vermeye hazır iyi bir vatanseverdir.

Üst üste büyük talihsizlikler yaşamıştır. İlk önce babası Safa Bey'i ardından çok sevdiği eşi Göknur Hanım'ı kaybetmiştir. Yaşlı annesi ve oğlu Emircan ile yaşamaktadır. Yaşadığı talihsizlikler onu dünyaya küskün, kendi kabuğuna çekilen zaman zaman isyanlara düşen bir insan haline getirmiştir (s.69).

Arslan Bey duygularını çok iyi ifade eden biri değildir. Dışardan bakıldığında sert ve duygusuz gibi görünse de özünde çok merhametli ve iyi kalplidir. Yaptığı iyiliklerle kendini övmeyi sevmez, onları gizli tutar.

Arslan Bey hürriyetin gerçek manasını kavramış bir Kırım Türküdür. Osmanlı askerine yardıma gidenler arasında o da vardır. Arslan Bey, Kırım halkının direniş mücadelesinin temsilcisi durumundadır. O, yıkılmaz, tuzağa düşürülemez, her zaman kendini savunabilen ve zorluklar içerisinde kurtuluşu bulabilen mantıklı bir insan olarak çizilmiştir. Okuyucunun zihninde bu şekilde çizilmiş bir kahramanın romanın sonunda ölüp ölmediği bir sır olarak kalır. Bu sırlı son, bir bakıma Kırım halkının nasıl sonuçlanacağı bilinemeyen hürriyet mücadelesinin sırrı gibi bilerek yarım bırakılmış bir sondur.

Giray

Nizam Bey'in oğlu, Şirin Hanım'ın kocası, Nurdevlet ve Bahadır'ın babasıdır. Gösterişli, narin, kibar, bir eş olarak aranan vasıflara sahip bir bey oğludur. Arslan Bey onu yeni atıyla gördüğü zaman Han divanına giden bir Şirin Beyine benzetir (s.71).

Nizam Bey oğluna Giray ismini özellikle vermiştir. Giray, Kırım Hanlarından birinin adıdır. Nizam Bey oğlunun da Giray Han gibi yiğit bir bey olmasını istemektedir. Onun hayalinde hep oğlunun bir çorabatır olması vardır. Giray bir han kadar gösterişli olsa da sakin bir mizaca sahiptir. Sorunların sertlikle çözülmesinden çok yumuşaklıkla çözülmesi taraftarıdır. O, bu özellikleri ile Arslan Bey'den ayrılır. Babası Nizam Bey'in yiğitliğinden dolayı oğlunun yanında Arslan Bey'i yüceltmesi, ruhunda eziklik hissetmesine neden olur, içten içe Arslan Bey'e olan bu ilgiyi kıskanır (s.26).

Giray Bey, sakin ve huzurlu bir hayat kurma çabası içerisinde. Karısı Şirin ve çocukları ile beraber mutlu yaşayacakları bir köşk yaptırmaktadır. Bütün çabası eşi ve çocuklarının mutluluğu içindir. O sorumluluk sahibi bir babadır. Çocuklarının eğitimi için kaygılanır. Çocuklara verilen kalıplaşmış eğitimin dışında farklı ilimlerden de dersler verilmesi taraftarıdır. Gerçek mücadelenin düşmanın ilmini ve lisanını bilerek yapılabileceği düşüncesindedir. Kırım'ın içinde bulunduğu olumsuz durumu ve işgali ilme yeterince ehemmiyet verilmemesine bağlar (s.88).

Romanın sonunda Giray'ı acı bir son bekler. Germencik'te kossaklar tarafından rahatsız edilen yaşlı bir çifte yardım amacıyla giden Giray, kossakların saldırısı sonucu öldürülür. Savaşma dürtüsü hiçbir zaman içinde yer etmemiş olan biri olarak sırf kendini babasına ve karısı Şirin'e ispatlamak için yollara düşmesi ve başka biri ile karıştırılıp öldürülmesi onun için büyük bir talihsizlik olur (s.340).

Giray, romanda ilmin, güzel sanatların, okuma aşkının temsilcisidir. Bütün meselelerin eğitimle aşılacağı inancındadır. İyi kalpli, kimsenin kötülüğünü istemeyen, çevresindeki herkes tarafından sevilen bir genç olarak yaşamış ve ölümünden sonra da uzun süre acısı hafızalardan silinememiştir.

Şirin Gelin

Şirin Gelin, yazarın diğer romanlarında da kullandığı yiğit kadın kahramanlardan biridir. *Bizim Diyar*'da Zeynep Gelin ve *Ağustos Başağı*'nda Esmâ ne kadar vatansever ve yiğitse, *Hilal Görünce* romanında da Şirin Gelin onlar kadar vatansever ve yiğit bir Türk kadınıdır. Şirin Gelin, genç ve güzel bir kadındır. Kocasını Giray ile aralarında geçen konuşmadan onun yirmi beş yaşında genç bir kadın olduğu öğrenilir (s.331).

Şirin, güzelliğinin yanında zeki ve kararludur. İnsanları yönetme ve yönlendirme arzusu fazla olan, kendinden emin, kendine güvenen, bilgili, iyi yetişmiş, sözünü esirgemeyen, Kırım'ın bağımsızlığını her şeyden çok isteyen genç bir kadındır. O, kocasını Giray'dan mizaç olarak farklıdır. Giray'ın yumuşak yapısı, olaylar karşısındaki durgunluğu ve elindekilerle yetinmesini bilen yapısı Şirin'de yoktur. Bu zıtlık Giray ile aralarında çekişmeler yaratır. Şirin Gelin, çevresindeki diğer kadınlardan farklıdır. Memleket ve dünya meseleleri ile yakından ilgili ve öğrenme heveslisidir. Çevresinde bu konulara duyarlı olan insanlara tepkilerini sert bir şekilde gösterir. Romanda Şirin'in dikkat çekici en önemli özelliği kocasını Giray üzerine kurduğu psikolojik baskıdır.

Yazarın çizdiği önemli kadın kahramanlardan biri olan Şirin Gelin, sezgileri kuvvetli, sorumluluk sahibi, ülkesine bağlı, birçok konuda bilgi sahibi, fikirlerine güvenilen, kendisine danışılan, inatçı, kararlı ve bulunduğu ortamda silik durmaya dayanamayan güçlü bir kadın karakterdir. Yazarın çizdiği kadın kahramanlar arasında ustalıklı çizilmiş önemli bir kadın kahramandır.

Altın Hanım

Altın Hanım, Nizam Bey'in karısı, Giray ve Aybike'nin anneleridir. Orta yaşlı, fedakâr, toparlayıcı, arabulucu, yatıştırıcı bir anne karakteridir. O, eşine sadık, çocuklarına düşkün bir Türk kadınıdır. Kocasını Nizam Bey'e karşı oğlunu hep savunan, ikisi arasında arabuluculuk yapan tipik bir Türk annesidir. Nizam Bey, oğlunu Arslan Bey ile ilgilenmediği ve Akmesic'te bulunan kızkardeşini ziyarete gitmediği için azarlar. Altın Hanım, annelik içgüdüleriyle oğlunu kocasına karşı savunur:

“Oğlum bütün gün tarla sürdü, canı çıktı. Atlanıp da kırlara çıkan sensin. Bir gün de Akmescit’e uzanıver. Suç arayacaksan, Giray Can’da arama! Kimi kırmış, kimi incitmiş şimdiye kadar? Gelenler gelsinler, buyursunlar, evimiz açıktır” (s.25).

Altın Hanım oğluna duyduğu sevgiyi gelinine göstermez. şirin Gelin ve Altın Ana arasında bazen gelin-kaynana çekışmesini hissettiren durumlar yaşanır (s.117).

Yazarın romanda kullandığı Altın Hanım karakteri diğer tarihî romanlarındaki anneler gibi cefakâr, otoriter, aile bağlarına önem veren, çocuklarına ve kocasına bağlı, memleket ve ülke meseleleri ile ilgili yiğit bir kadın ve anne karakteridir. Bu karakter yapısına **Çokum**’un diğer romanlarında da rastlanır. Yazarın çizdiği bu karakterlerin ortak noktası hepsinin acı bir sınavdan geçmeleridir. **Bizim Diyar** romanında oğlunu cepheye göndermiş, sevdiklerini kaybetmiş acılı bir Gülsüm Ana karakteri vardır. Hayatının bir dönemi çok mutlu geçse de son yılları hznlerle, kaybedişlerle ve acılarla doludur. Altın Hanım da tıpkı Gülsüm Ana gibi bir zamanlar mutlu günler yaşamış ancak oğlunu kaybetmiş acılı bir anne karakteridir.

Hamza Batur

Romanın kahraman, mücadeleci, cesaretli gençlerinden biridir. Odaman Mahmut’un oğlu ve Halime’nin kocasıdır. Babası ile beraber çobanlık yapmaktadır. Eserde okuyucunun karşısına vatanına olan bilinçli bağlılığı ve mücadeleci ruhuyla çıkar. Memleket meseleleri ile yakından ilgilenen, bu konuda fikirler yürüten, fikirlerini çekinmeden ifade eden, büyüklerine karşı saygı ve sevgide kusur etmeyen genç karakterlerden biridir.

Hamza Batur, Kırım için savaşmaya, yurdunun bağımsızlığı için mücadele etmeye, canını vermeye hazır, hürriyete kavuşma umudunu kaybetmeyen gençlerin temsilcisi konumundaki şahıslardan biridir. Eserde bu yönüyle ağırlıklı olarak işlenmiş genç bir karakterdir.

2.1.3.2.2- Tipler

Emin Hoca

Bahçesaray mftsdr. Çevresindeki insanların saygısını kazanmış, görüşleri önemsenen, meclislerin baş konuğu durumundaki yaşlıca bir zattır. İnsanlara huzur

veren, sakin yaradılışı, bilgili, tek taraflı düşünmeyen, farklı görüşlere açık müsbet bir din adamıdır.

Seyit Ali Çavuş

Bahçesaray kabristanına bakan yaşlı bir zattır. Zavallı ve yaşlı bir tip olarak çizilmiş olsa da aslında bilgili, Kırım tarihini çok iyi bilen, hakiki bir vatanseverdir.

Seyit Ali Çavuş, dünya nimetlerinde gözü olmayan, gözü gönüllü tok, yaptığı işten manen rahatlık ve huzur duyan derviş gönüllü bir şahıstır. Seyit Ali Çavuş, bu özellikleri ile Bizim Diyar romanındaki Neyzen Dede'ye benzer.

Feyzullah Ağa

Şirin Gelin'in Bahçesaray'da oturan, geçimini oğlu ile beraber çarık yapıp satmakla sağlayan, görmüş geçirmiş, sohbet meclislerinin arif konuklarından olan babasıdır.

Bahtlı Bey

Feyzullah Ağa'nın oğlu Şirin'in kardeşidir. Babasının yanında çalışmaktadır. Babası ile aralarında fikir ayrılıkları vardır. Yaşlıların gençleri anlamadığını düşünür. Kırım'ın bağımsızlığı konusunda umutsuzdur. Verilenlerle yetinilmesi gerektiği düşüncesindedir. Mücadele azmi yoktur. Romanda pasif bir genç olarak çizilmiştir.

Rüstem Hoca

Halime'nin babasıdır. Eski Yurd'da mektep hocalığı yapan otoriter, disiplinli, açık sözlü, iyi niyetli, müsbet bir eğitimcidir.

Şahbaz Bey

Nizam Bey'in kızı, Aybike'nin kocasıdır. Akmescit'te Hacı İbrahim Köyü'nde çiftçilik yapmaktadır. Romanda çok geniş olarak yer etmeyen bir tip olmakla beraber ezilen, haksızlık gören Kırım Türk'ünün temsilcisi konumundaki bir tip olması açısından önemlidir.

Halime

Rüstem Hoca'nın kızı, Hamza Batur'un karısıdır. Hamza Batur ile evlendiği zaman onaltı yaşında genç bir kızdır. Yaşının küçük olması dolayısıyla fevri hareketleri ve hırçınlıkları vardır. Memleket meselelerine duyarsız bir kadın tipidir.

İgor Gregoroviç

Eserde fiziksel olarak itici ve korkunç bir tip olarak çizilmiştir. Otuz beş yaşlarında donuk, ölü mavi gözleri olan asık suratlı, öfkeli tavırları ile tanıtılan, kendini âdeta dünyanın hâkimi zanneden bir Rus çiftçisi olarak anlatılır (s.48).

Gregoroviç, Türklere karşı olumsuz tavırları ile varlığını gösterir. Romanda hain, korkak, ahlaki değerlerden yoksun, öfkeli bir Türk düşmanı olarak çok iyi işlenmiş olumsuz bir tiptir.

Bahadır

Giray ve Şirin'in büyük çocuklarıdır. Bahadır, Nurdevlet ve Emircan Nizam Bey tarafından gelecekte Kırım'ı kurtaracak, bağımsızlığına kavuşturacak kurtarıcı bir neslin temsilcileri olarak görülür.

Emircan

Arslan Bey'in ölen karısı Göknur'a çok benzettiği, karısının ölümünden sonra onu hatırlattığı için kendisinden uzak tuttuğu yedi-sekiz yaşlarındaki oğludur. Emircan da Nizam Bey tarafından Kırım'ın geleceği için umut vadeden bir çocuk tipi olarak görülür.

Samuel

Bahçesaray'da kuyumculuk yapan bir Rus esnaftır. Olumsuz ecnebi tiplerden biridir. Korkunç, karanlık yüzlü, kurnaz bakışlı, keçisakallı, görünüş olarak ayaklanmış bir mumyaya benzetilen sefil bir ihtiyar olarak tasvir edilir (s.56). Usta ve işinin ehli bir kuyumcudur. Para düşkünü hırslı bir adamdır.

2.1.3.2.3- Dekoratif Unsur Durumundaki Şahıslar

Zehra Ana

Şirin'in Bahçesaray'da yaşayan annesidir.

Fatma Ana

Arslan Bey'in yaşlı ve yardıma muhtaç annesidir.

Odaman Mahmut

Nizam Bey'in yanında çalışan çobandır.

Salih Hoca

Eski Yurd'un ileri gelenlerindedir.

Molla Mübarek

Eski Yurd'un din adamlarındandır.

Hatice Hanım, Hacı İsa Bey

Germencik'te oturan yaşlı bi çifttir.

Cafer

Şirin'in atlara ve güreşe meraklı olan küçük kardeşidir.

Yakup

Germencikli Hacı İsa Bey'in Osmanlı askerlerine yardım ettiği için kossaklar tarafından aranan oğludur.

Aybike Hanım

Nizam Bey'in Akmescit'te Şahbaz Bey ile evli olan kızıdır.

Halim Can

Akmescit'te oturan yaşlı bir Kırım Türküdür.

Göknur Hanım

Arslan Bey'in genç yaşta ölen karısıdır.

Şefika Hanım

Şahbaz Bey'in yaşlı annesidir.

Dimitri ve Andrey

Hacı İsa Bey ve Giray'ı öldüren kossaklardır.

Boris

Gregoroviç'in yanında çalışan Rus yanaşmadır.

Yorgi

Bahçesaray'da meyhanecilik yapan bir Rustur.

Romanın şahıs kadrosunu temsil ettikleri sosyal sınıflara göre şu şekilde gruplandırılır:

a) Kırım'ın Tanınmış ve Zengin Ailelerine Mensup Olanlar: Nizam Bey, Arslan Bey Giray, Şirin Gelin, Altın Hanım, Zehra Ana

b) Eğitimciler ve Din Adamları: Emin Hoca, Rüstem Hoca, Molla Mübarek, Seyit Ali

Çavuş

c) **Rus Zenginler:** İgor Gregoroviç, Samuel, Dimitri, Andrey, Boris, Yorgi

d) **Çiftçiler:** Hamza Batur, Odaman Mahmut, Şahbaz Bey, Hacı İsa Bey

2.1.3.3- Zaman

Eserde zaman açısından dikkat çeken özellik, eserin anlatıcısı konumunda gösterilen Arif Çelebi'nin gezip gördüğü yerler ile ilgili gözlemlerini anlattığı beş bölümlük kısım ile asıl hikâyenin merkezinde bulunan Nizam Bey ve ailesinin başından geçen olayların anlatıldığı on bölümlük kısım arasındaki zamanın örtüşmesidir. Yani anlatıcının hikâyeyi anlattığı tarih ile Nizam Bey'in hikâyesinin anlatıldığı zaman dilimleri aynıdır. İkisi de asıl vakanın anlatıldığı süre olan üç yıllık zaman dilimi içerisinde vuku bulmuştur. Bu zaman dilimleri bölümlerin başında belirtilen 1853, 1854, 1855 ve 1856 yıllarını içerisine alır.

Okuyucu Felekzede Arif Çelebi'nin notlarından Kırım tarihî ile ilgili gerçek bilgilere ulaşır. Bu bilgilerden Kırım Hanlığının tarihî ile beraber yaşanan dönemin sosyal hayatı ile ilgili teferruatlı bilgilere de yer verilir.

Felekzede'nin notlarına yer verilen ilk bölümde Kırım Hanlığı'nın tarihî hakkında geriye dönüşler yapılarak bilgi verilir. Bu bölümde Kırım'ın Altınordu Devleti'nin bir parçası olduğunu, Timur İstilasası ile Bu devletin yıkıldığını ve Kırım'ın bir hanlık olarak ortaya çıktığını görürüz. Ardından Kırım limanlarında Cenevizlilerin yerleştiğini ve o dönem Osmanlı tahtında bulunan Fatih'in Cenevizlileri Kırım limanlarından söküp atma düşüncesi içerisinde olduğunu öğreniriz. Kırım Hanlığının başında bulunan Mengli Giray ve kardeşi arasında taht yüzünden çıkan geçimsizlik yüzünden Fatih, Gedik Ahmet Paşa'yı ve gemilerini Kefe'ye gönderir ve Kefe'yi zapteder. Cenevizlilerin adı da tamamen Bahr-ı Esved'den silinir. Böylece Kırım Hanlığı ve Osmanlı Devleti kucaklaşmış olur. Bu birliktelik araya Moskof girene kadar devam eder ve Kırım Hanlığı tekrar kötü günler yaşamaya başlar (s.11-12). Felekzede, bu ilk bölümde IV. yüzyıldan XIX. yüzyıla kadar geçen süre zarfındaki Kırım'ın tarihîni anlatır. İlk bölüm Kırım tarihî hakkında bilgisi olmayan okuyucu için öğretici bir bölümdür. Yazar burada okuyucuyu romanın içeriğine hazırlamaya çalışır.

Nizam Bey ve alesinin hikâyesinin anlatılmaya başlandığı birinci bölümde tarih 1853 yılı olarak gösterilir. Bu süre içerisinde Felekzede Sinop'tadır ve Sinop'ta Kırım Harbi'nin hemen öncesindeki durumu aktarır. Rusların başındaki Çar Gorçakof, Eflak ve Boğdan'a emrindeki kuvvetleri göndermiştir. O dönem Osmanlı tahtında bulunan Abdulmecit Han, Tuna ordusu kumandanı Ömer Paşa'yı bu işgal karşısında Eflak ve Boğdan'a gönderir, Gorçakof, Eflak ve Boğdan'ı boşaltmayınca muharebe başlar. Osmanlı Filosu Sinop'ta büyük bir saldırıya uğrar pek çok asker şehit olur, Sinop şehri büyük ölçüde hasar görür (s.113–114).

1854 yılının anlatıldığı dördüncü bölümde, Felekzede Kırım'a varmıştır. Kırım'a yapılan çıkartma canlı olarak tasvir edilir (s.219–220).

1855 yılının anlatıldığı sekizinci bölümde Ruslar peşpeşe yenilgi yaşamaktadır ve Kırım halkının direnişi sürmektedir (s.273). Aynı yıl içerisinde anlatıcı konumunda bulunan Felekzede, Nizam Bey ile tanışmış Kırım topraklarını gezip gördükten sonra İstanbul'a dönmüştür.

1856 yılından bahsedilen onuncu bölümde Ruslar, Kars kalesini teslim almışlardır ve özgürlük mücadelesi devam etmektedir. Her iki tarafın askerleri girdikleri topraklardan çekilir ve Paris Antlaşması imzalanır (s.389).

Yazar, Felekzede'nin hikâyesi ve Nizam Bey'in hikâyesini beraber yürütür. Romanda kurgulanmış zaman, reel zamanın içine oturtulur. Eserde zaman, tekdüze bir anlatımla sunulmaz. Yazarın, Kırım tarihî hakkındaki bilgileri Felekzede Arif Çelebi yoluyla okuyucusuna aktarması eseri tarih kitabı monotonluğundan kurtarır. Bu yolla eser daha akıcı ve ilgi çekici hale getirilir. Dönemin tarihî sanki o dönemde yaşamış birinin gözlemleri ile sunulur. Verilen tarihî bilgilerden yazarın eserini zaman açısından kurgularken bu konuda geniş kapsamlı bir araştırma yaptığını da gösterir.

Romanda Kırım tarihi ve Osmanlı tarihi ile ilgili bilgiler, eserin kurgusal yapısı içerisinde reel zamandan kopmadan kronolojik sıralarıyla verilir. Felekzede'nin doğrudan anlatıcı konumunda bulunduğu beş bölümlük kısımda vaka zamanı ile anlatma zamanı paralel yürür. Anlatıcı, vakanın içindeki bir şahıs olarak olayları nakleder. Felekzede'nin doğrudan anlatıcı konumunda olmadığı ve yazar anlatıcının anlatma işini

devraldığı on bölümlük kısımda ise anlatma zamanı ile vaka zamanı arasında geniş bir mesafe oluşur. Yazar anlatıcı bu bölümde Felekzede'nin Kırım topraklarını gezerken tuttuğu notlardan yararlanarak olayları anlatır. Dolayısıyla olay vuku bulup bittikten ve üzerinden uzun bir süre geçtikten sonra anlatma işi gerçekleşir. Yazarın eserini kaleme aldığı tarih ise kitabın sonunda belirtilen 1983 yılıdır (s.427).

Kırım insanın bağımsızlık mücadelesini, Ruslar karşısındaki direnişini anlatan eserde karanlık zaman dilimleri yoğunluktadır. Giray'ın Rus kossaklar tarafından öldürüldüğü an (s.340) ile Arslan Bey'in kossaklar tarafından sürüldüğü an (s.420) eserin zaman bakımından zirve noktalarıdır.

Hilal Görününce'de günün vakitleri önemli detaylardır. Eserin adından da bu anlaşılır. Hilal önemli bir semboldür. Hilalin görünmesi bir işaret olarak algılanır. Hilal, uğur olarak kabul edilir. Düşman üzerine sefere çıkılabilmesi için yeni ayın doğması beklenir (s.15).

Arslan Bey ve Hamza Batur'un Giray'ın katillerini pusuya düşürdükleri gece gökyüzünde hilal vardır (s.362).

Hilal Görününce'de günün saatlerine değişik anlamlar yüklenmiştir. Günün farklı saatleri kahramanların ruh hallerine farklı tesirler yapar.

Roman, Nizam Dede'nin akşam saatlerinde evine dönmesiyle başlar (s.13). Giray ve Şirin en büyük tartışmalarını gece saatlerinde yaparlar (s.307). Nizam Bey, bütün kararlarını gece saatlerinde verir (s.207). Arslan Bey'in Şirin ile evlenip evlenmeme konusunda tereddütler yaşadığı saatler gece saatleridir (s.392). Cepheye Osmanlı askerine yardım için giden Arslan Bey'in hisleri, iç dünyası gecenin suskun karanlığında zihninden geçenlerin aktarılması ile sunulur (s.256). Arslan Bey, kossaklar tarafından pusuya düşürülmeden önceki gece büyük bir huzursuzluk yaşar (s.405-406). Cepenin kasveti ve dehşeti tasvir edilirken gece saatleri seçilir (s.250).

Eserde vakit olarak gece saatleri hâkimdir. Yazar bu seçimi bilinçli olarak yapmıştır. Çünkü gece, kahramanların kendi başlarına kaldığı, düşündüğü, umutsuzluk ve hüzne kapıldığı saatlerdir. Gecenin vakit olarak öne çıkarılması yaşanan karanlık atmosferi daha iyi yansıtabilme düşüncesiyle olmuştur. Eserde olaylar akşam saatlerinde

başlayıp sabah saatlerinde biter. Karanlık vakitle başlayıp aydınlık bir vakitle biten romanda ümidin hala var olduğu, yenilginin kabul edilmediği, hürriyet arzusunun her dem taze tutulacağı hissi uyandırılır.

2.1.3.4- Mekân

Romanın esas mekânı Kırım'dır. Kırım, *Ağustos Başağı* romanındaki Söğüt gibi kutsal görülen bir mekândır. Kırım insanının tarih boyunca en büyük hayali Kırım topraklarını Rus istilasından kurtarıp hak ettiği özgürlüğüne kavuşturmasıdır.

2.1.3.4.1-Açık Mekânlar

Eserde açık mekânlar ağırlıktadır. Kırım içindeki birçok kasaba ve köy geniş tasvirlerle okuyucuya sunulur. Bahçesaray, Akmescit, Eski Yurd, Nizam Bey ve çevresindeki insanların yaşadığı, önemli olayların vuku bulunduğu açık mekânlardandır. Gerek Bahçesaray'a gerek Eski Yurd'a kutsal bir değer yüklenmiştir. Her iki mekân kabir ve türbelerin bulunduğu, erenlerin mekânı diye gösterilen yerlerdendir (s.276). Yazar aynı özelliği *Ağustos Başağı* romanında Söğüt'te de yüklemiştir. Söğüt'te Türk büyüklerinin kabirleri ve türbeleri vardır. Türbelerin varlığı orada yaşayan halkın mekâna olan saygısını, bağlılığını ve sahiplenme duygusunu artırmıştır.

Roman kahramanlarının farklı bakış açıları ile mekânlar farklı şekillerde tasvir edilir. Giray, Bahçesaray'ı anlatırken onun ihtişamından, büyüklüğünden bahseder, mekânı kişileştirir, yüceltir (s.41,42). Aynı mekânları Kırım'da yaşayan Kuyumcu Samuel ise Rus işgali ile yerle bir edilmiş, eski ihtişamını kaybetmiş, acınası, zavallı bir mekân olarak anlatır (s.59).

Kırım'a ait mekânlardan olan Hacı İbrahim Köyü, Tepegerman, Ulaklı Köyü, Çufutkale, Çürüksu Vadisi, Gözleve, Eski Kırım, Yalta, İnkerman, Sudak, Salacık, Germencik, Duvanköy, Gazibeyli Köyü gibi köy ve kasaba adları ile Kırım tarihî için önemli olan Zincirli Medrese, Gözyaşı Çeşmesi, Kırk Azizler Mezarlığı, Kefe Cami, Özbek Han Cami, Gözleve Cami, Abdurrahman Bey Cami gibi mekânlarla açık mekânlara genişlik ve zenginlik katılmıştır.

Açık mekânlar arasında gösterilebilecek nehirlerle de anlamlar yüklenmiştir. Çürüksu, Salgır Nehri, Alma Nehri kişileştirilmiş, roman kahramanlarının içlerini

döktükleri, dertlerini paylaştıkları, kendilerine sitem edilen mekânlar olarak anlatılmıştır (s.67,162,170).

Açık mekânlar arasında cephe tasvirleri de önemlidir. *Ağustos Başağı* ve *Bizim Diyar* romanlarında olduğu kadar cephe tasvirlerine geniş yer verilmemiştir ancak cephe tasvirlerinin yapıldığı bölümlerde savaşın sıkıntısı ve karmaşa okuyucuya hissettirilmiştir (s.255,266). Cephe tasvirlerinin yapıldığı bölümlerde mekân, karanlık, kapalı ve dardır. Yaşanan karanlık atmosfer geniş ve açık olan mekânları kapalı ve dar mekânlara dönüştürmüştür.

2.1.3.4.2- Kapalı Mekânlar

Romanın en önemli kapalı mekânı Nizam Bey'in evidir. Mekân, Nizam Bey'in yaşı kadar eskidir. Bu ev yoluyla Nizam Dede ve oğlu Giray arasındaki hayat görüşü farklılığı okuyucuya sunulur. Giray kendisine ve ailesine yeni bir hayat kurmak için Bahçesaray'da saray gibi bir ev inşa ettirmektedir. Bu ev, Giray'ın değişim ve yenilenme arzusunun bir tezahürüdür. Giray bu evi geçmişe olan bağlılığından kurtulmak adına yaptırır. Yeni yapılan ev, onun için yeni bir başlangıcın ilk adımıdır. Nizam Bey'in eski evde oturma arzusundaki kararlılık ise onun geçmişine olan bağlılığının bir göstergesi olarak görülür. Giray'ın yaptırdığı bu yeni ev aynı zamanda karısı Şirin ile aralarındaki gerginliğin de nedeni durumundadır. Şirin Gelin inşa edilen yeni evden hoşnuttur ancak Rus işgali ile ayaklar altına alınmış bir ülkede saray gibi bir evde oturmak onun için cehennemde kalmaktan daha kötüdür. İç mekânın güzelliği yaşanan kötü atmosferle karanlık bir hal alır. Şirin ev için şunları söyler:

“ – O evin temeli sağlam olmalı. Yakında moskofun karargâhı olmazsa yüzüme tükürsünler. Ya onun karargâhı olacak, yahutki bizim mezarımız Giray Bey! Toprağıma başkaları göz dikmişse, al başına çal o evi” (s.307).

Giray binbir özenle yaptırdığı evinin içine yerleşmeden öldürülür. Nizam Bey oğlunun öldürülmesi ile Bahçesaray'a gelip bu evi yıkmak ister. Çocuğuna bu evin uğursuzluk getirdiğini düşünür. Giray'ın talihsiz ölümü Açık ve geniş bir mekân olarak algılanan bu evi, Nizam Bey'in gözünde karanlık, kapalı ve dar bir mekâna dönüştürür (s.348).

Romanda diğer bir kapalı mekân Arslan Bey'in yaşlı annesi ve oğlu ile birlikte yaşadığı eski evdir. Evin içi Arslan Bey'in hayata küsmüşlüğünü gösterir tarzda tasvir edilmiş dağınık, bakımsız ve köhne bir evdir (s.68,69).

Mekân-ruh hali, mekân-hayat görüşü arasındaki bağlantı ustalıklı kurgulanmıştır. İgor Gregoroviç'in çiftliği ile Rus Yorgi'nin dükkânının içi anlatılırken onların yaşam şekillerini, karakter yapılarını gösterir tarzda tasvir edilmiştir. Okuyucu bu tasvirlerle adı geçen şahısların acımasızlığını, kabalıklarını, maneviyattan uzak yaşantılarını görme şansına erişir.

Romanın önemli olan diğer bir kapalı mekânı Nizam Dede'nin demir dövme için gittiği ve kimsenin yerini bilmediği kuytu bir mağaradır. Mağara, Türk mitolojisi için önemli bir kùltürdür. Türklerin İslamiyeti kabulünden önce de sonra da önemini koruyan bir motiftir. Türk destanlarında da sıklıkla kullanılan bir mekândır. Bu açıdan bakıldığında yazarın mekân olarak mağara motifini eseri içerisine yerleştirmesi bilinçli bir seçimdir. Nizam Dede'nin mağaraya girip demirleri işleyerek onlardan bıçak, hançer yapması yeni bir başlangıç yapma isteğinin ilk adımıdır. Nizam Dede, yeniden dirilişin merkezi olarak bu mekânı görür (s.208).Yeniden doğuşun simgesi olarak görülen mağara, mekân olarak kapalı olmasına karşın kendisine yüklenen anlam ile açık, aydınlık ve geniş bir mekâna dönmüştür.

Eserde esas olayların geçtiği mekânların haricinde mekân boyutu eserin anlatıcısı olarak gösterilen Felekzede Arif Çelebi'nin gezip gördüğü yerler ile ilgili gözlemlerini anlattığı notlar yoluyla genişletilir. Felekzede'nin Kırım'a gitmek için yola çıktığı ve ilk uğradığı yer Sinop'tur. Sinop onun üslubu ile şirin bir kent olarak tasvir edilir (s.112).

Karadeniz'den sonra Kırım'a ulaşan Felekzede, burada bir sene boyunca kalır. Bahçesaray, Gözleve gibi Kırım'ın önemli mekânlarını anlatırken "cennet diyar" ifadesini kullanır (s.217,218).

Felekzede Kırım'dan sonra Bursa'ya döner ardından İstanbul'a gelir ve mekân geniş bir coğrafyaya yayılmış olarak son bulur.

2.1.3.5- Bakış Açısı ve Anlatıcı

Hilal Görününce, bakış açısı ve anlatıcı tekniği bakımından yazarın diğer romanlarına göre farklılık taşır. Yazar, bu romanında iki farklı teknik kullanmıştır. Eser numaralandırılmış on bölümden oluşur. Bu bölümler dışında numaralandırılmamış beş bölüm daha vardır.

Numaralandırılan bölümlerde asıl vaka anlatılırken diğer beş bölümde de romanı kaleme aldığı söylenen Felekzede Arif Çelebi'nin hikâyesi anlatılır. Roman 1983 yılında kaleme alınmış ancak yazar, anlatıcı rolünü üzerinden atıp hayali bir kahraman yaratmış ve bu kahramanı romanının yazarı yapmıştır. Eserde numaralandırılmamış beş bölümde romanı yazdığını söyleyen Felekzede'nin gezi notları yer alır. İstanbul'dan yolculuğa başlayıp Kırım'a giden orada Kırım tarihini ve Nizam Bey'in yaşam hikâyesini öğrenen Felekzede, gezisinin sonunda İstanbul'a geri döner. Asıl vakanın yaşandığı tarihlerle Felekzede'nin gezisini yaptığı tarihler aynı zaman dilimi içerisinde gerçekleşir.

İki farklı hikâyenin anlatıldığı eserde Arif Çelebi'nin hikâyesinin anlatıldığı bölümlerde kahraman anlatıcı ve onun bakış açısı kullanılır. Esas vakanın anlatıldığı on bölümlük kısımda da hâkim bakış açısı ve yazar anlatıcı tekniği kullanılır.

Kahraman anlatıcı ve onun bakış açısının kullanıldığı bölümlerde sınırlı gözlem ve tahminlere dayanan bir anlatım söz konusuysa; hâkim bakış açısının kullanıldığı esas bölümlerde kahramanların hisleri, kalplerinden ve zihinlerinden geçenler yazar anlatıcı tarafından okunur (s.102,104,149,194,319,339). Kahramanların geçmişleri bilinir (s.201,246). Yazar anlatıcı sınırsız bilgiye ve yetkiye sahiptir.

Eserde iç monologlar geniş yer tutar. Şirin Gelin'in Halime kız hakkındaki düşünceleri iç monologlarla verilir.

“(...) Etine dolgun, akça pakça bir şey. Ayakları büyük mü ne? Yoo, tam karar. (...) Kalçası genişçe, doğurgan olacağı benzer. Çekme burun, hokka ağız, değirmi yüz, süzgün kara gözler... İyi iyi. Fena değil. Tezgâhta dokuduğu arşın arşın bezlere kimse yetişemiyor. İnce işleri de beceriyor” (s.119).

Arslan Bey'in Halime hakkındaki düşünceleri iç monologla verilir:

“Halime’nin tay gibi koşması gözünü önünde canlandı. İçinden, “ Sahi neden olmasın”, dedi. Madem ki oğlum rahat edecek, niye evlenmeyeyim? Anam olsun, emmim olsun hepsi de sevinirler bu işe..Şu Halime Kız hiç de fena değil.Alma Nehri gibi kıvrım kıvrım, büklüm büklüm bir şey.Hay yaşa Şirin Gelin” (s.133).

Anlatımda montaj tekniğine sıklıkla başvuran yazar, bu romanında bu tekniğe daha fazla ağırlık vermiştir.

Kırımlı Bora Gazi Giray’a ait mısralar (s.23,99), Buğra Alp Giray’a ait mısralar (s.213), Bezmi adındaki bir halk şairinin Kırım Harbini esas alarak yazdığı destan (s.222,223), Kuran-ı Kerim’den alınan ayetler (s.12) montaj tekniği ile esere yerleştirilmiştir.

Romanda masal türüne ait unsurlara da rastlanır. Felekzede, Kırım tarihîni anlatmaya başlarken “ *Evvel zamanda*” (s.10) ifadesi ile başlar.

Destan unsurları ile dolu olan romanda Türk destanlarında sıklıkla geçen at, rüya, mağara gibi motifler yer alır. Nizam ve Arslan Bey de destanlarda çizilen kahramanlara benzer şahıslardır.

Nizam Bey romanda zaman zaman anlatıcı konumuna geçer. O, çocuklara Çorabatır destanlarını anlatırken bir anda Dede Korkut ağız ile anlatmaya başlar (s.261,262).

Eserde leit motifler de önemlidir. En önemli leit motif “*Kırım*”dır. Kırım’ın özgürlüğüne kavuşması eserin birçok yerinde tekrar edilen bir leit motif olarak okuyucunun karşısına çıkar.

2.1.4- AĞUSTOS BAŞAĞI

Ağustos Başağı, bir Millî Mücadele romanıdır. Romanın ilk basımı 1989 yılında yapılmıştır. Tez çalışmasında eserin 1993 yılında Ötüken Yayınları tarafından yapılmış ikinci basımı kullanılmıştır.

2.1.4.1- Olay Örgüsü

Roman, Kurtuluş Savaşı öncesindeki dönem ile savaşın yaşandığı yılları anlatan bir eserdir. Eser Millî Mücadele romanı olduğu için geniş bir şahıs kadrosunun varlığı

dikkat çeker. Eserin merkezinde arabacılık yapıp geçimini temin etmeye çalışan Yusuf karakteri vardır.

Olaylar Yusuf'un yaşadığı yer olan Söğüt'te geçer. Savaş henüz patlak vermemiştir ancak Söğüt'te yaşayan insanlarda dönemin karmaşasından kaynaklanan huzursuzluk hali vardır. Her şeye belirsizlik hâkimdir.

Yusuf, cepheden memleketine yeni dönmüş genç bir delikanlıdır. Köyünde çocukluğundan beri tanıdığı ve sevdalısı olduğu komşu kızı Esmâ vardır. Onunla evlenme düşüncesinde olan Yusuf, Söğüt'ün ileri gelenlerinin harıl harıl bir çalışma içerisinde olduklarını görür. Savaş nerdeyse başlamak üzeredir. İnsanlar savaşla beraber düşmanla savaşmak için kurulan gruplardan hangisine katılacakları konusunda belirsizlikler yaşarlar. Gençler doğru bir seçimle Mustafa Kemal'in kurduğu düzenli orduya katılarak Millî Mücadele hareketine destek verirler. Yusuf'un arkadaşları olan Selim ve İzzet ile idadide okuyan Osman ve İlyas vatanın kurtuluşu için her şeyi yapmaya gönüllü insanlardır. Söğüt halkı azimli ve çalışkandır. Kadınlar ve ihtiyarlar cephenin gerisinde boş boş oturup beklemezler. Millî Mücadeleye her türlü desteği vermek için ellerinden gelenin en iyisini yapmak için uğraşırlar. Kadın, çocuk, hasta, yaşlı demeden toplu bir mücadele verilir. Herkes bir an önce bağımsız ve mutlu günlere kavuşma arzusudur.

Romanda canla başla Millî Mücadele için çalışan insanların yanında bu mücadeleye kayıtsız kalan insanlar da vardır. Söğüt'ün varlıklı ailelerinden olan rahata ve eğlenceye düşkün Fitnat Hanım ve oğlu, başlarda savaşı umursamaz tavırlarıyla izlerler ancak sonra yaptıkları hatanın büyüklüğünü anlarlar.

Eserdeki azınlıkların durumu dikkat çekicidir. Savaş başlamadan önce Söğüt'te Türklerle dostluk içerisinde yaşayan, dışlanmayan Rumların büyük bir kısmının saf değiştirdiği görülür. Bunların bir kısmı Yunanlıları desteklerken olayı tarafsızlıkla görüp değerlendiren az bir kısmı ise haklı olan tarafı savunur.

Roman Kurtuluş Savaşını anlattığı için acılarla yoğrulmuştur. Açlık, çaresizlik sefalet, özlem, ölüm temleri bütün gerçekliğiyle gözler önüne serilir. Birçok genç

cephede şehit düşer. Bunlar arasında öğrenimlerini bırakıp cepheye savaşmaya giden Yusuf'un arkadaşları İlyas ve Osman da vardır.

Romanın sonunda gerçeğe uygun olarak Türk ordusu hak ettiği başarıya ulaşır. Savaş Türk insanının zaferi ile sonuçlanır.

Zaferin kazanılmasıyla mutlu sonlar yaşanmaya başlar. Yazarın bu romanı sonuç bakımından diğer tarihî konulu romanlarından farklıdır. *Bizim Diyar* romanında başkahraman olan Rıfat, cephede savaşırken ölür, sevdiği kadın düşmanlar tarafından kaçırlır; *Hilal Görününce* romanında Giray, Rus kossaklar tarafından öldürülür, kahramanlıkları ile tanınan Arslan Bey pusuya düşürülüp sürgün edilir. Arslan Bey'in sonunun ne olduğu belirsiz olarak kalır ancak bu romanda mutlu bir son vardır. Romanın başkahramanı olan Yusuf savaştan gazi olarak çıkar ve Esmâ ile evlenmek için hazırlıklar yapmaya başlar. Eser bu yönüyle mutlu bitmiş bir roman durumundadır.

2.1.4.2- Şahıs Kadrosu

2.1.4.2.1- Karakterler

Yusuf

Eserin başkahramanı olan Yusuf, Söğüt'te arabacılık yapan bir gençtir. Yusuf, sekiz yıllık bir askerlik dönemi geçirmiş Cizre, Tikrit, Samarra, Bağdat, Kut'ül Amare'de düşmanla çarpışmıştır (s.12). Yusuf Söğüt'e döndükten sonra memleketçe girişilecek yeni mücadeleler için yapılan bütün hazırlıklara katılır. Çevresindeki genç ve yaşlı herkesin saygısını kazanmıştır. Gençler, Yusuf'un daha önce cephelerde bulunmuş olmasından dolayı ona büyük bir güven duyar (s.24).

Yusuf memleketin ahvalini değerlendirme noktasında oldukça akıllı ve yerinde tespitlerde bulunur. Vatanın kurtuluşu için birliğin şart olduğunu bilen bir gençtir (s.13).

Vatanını seven ve bu uğurda her şeyi vermeye hazır olan Yusuf, Kuvayı Millîye orduları kurulmaya başladıktan sonra kendisi de gönüllü olarak jandarma olmaya karar verir (s.92). Üç aylık bir süre Bursa'da Jandarma olmak için kurs alır. Kurstan sonra asker toplama görevini üstlenir. Askerden kaçan gençleri tekrar kazanmak için uğraşır. Gençleri cepheye asker olarak almak konusunda onları yüreklendirir. Millî Mücadele ruhunu henüz benimseyememiş gençleri bu konuda eğitmeye çalışır.

Yusuf karakteri Millî Mücadele ruhunu doğru şekilde kavramış gençlerin temsilcisi olarak çizilmiş bir karakterdir. Eserin sonunda vatanına olan samimi bağlılığının kaşılığını sevdiği kız olan Esmâ ile evlenerek alır.

Esmâ

Yusuf'un sevdiği genç kızdır. Demircilik yapan Şemsi Efendi ile ev hanımı Şerife Hanım'ın kızıdır. Onsekiz yaşında, güzel, akıllı ve azimli bir genç kızdır.

Esmâ okuyucunun karşısına başına taktığı mavi yazması ile çıkar. Mavi rengi bütün roman boyunca bir leit motif olarak tekrar edilir; çünkü bu renk Yusuf'a her zaman Esmâ'yı hatırlatır. Mavi yazma Esmâ ile bütünleşmiştir.

Esmâ eserin önemli bir karakterdir. O, Millî Mücadelenin kadın erkek demeden herkesin beraberce çalışması sonucu amacına ulaşacağını bilincinde olan, memleket meselelerine duyarlı ve gelişmeleri yakından takip eden bir genç kızdır. Millî Mücadelenin kazanılacağı konusunda umutsuzluğa düşmeyen, inançlı bir yapıya sahiptir. Esmâ Anadolu kadının simgesi durumundadır. Cesur, becerikli, güçlü, sevdiğine sadık, gururlu, memleketi için çırpınan, elinden geldiğince bir şeyler üretmeye çalışan biridir. Cephede savaşan askerler gönderilmesi için dokuma tezgâhlarında giysiler doker, çeyizini satarak askere yardım için gönderir.

Romanın sonunda çektiği tüm acıların mükâfatını alır. Hayalini kurduğu zafer kazanılır ve Yusuf'a kavuşur. Esmâ karakteri, Millî Mücadele hareketinde yararlılık göstermiş birçok kadın kahramanımızın temsilcisi durumundaki bir karakterdir.

Efendi Hafız

Orta yaşlı, güler yüzlü, insan canlısı bir din görevlisidir. Millî Mücadele döneminden bahseden romanlara bakıldığında çoğunlukla din görevlilerin olumsuz tipler olarak yansıtıldığı görülür ancak Efendi Hafız karakteri olumlu yönleri ile öne çıkmış, çevresi tarafından sevilen, saygı duyulan, fikirlerine önem verilen, insan sevgisi ile dolu bir din görevlisi olarak çizilmiştir.

Efendi Hafız bilinçli ve duyarlı bir din adamıdır. Ülkenin içinde bulunduğu durumu yakından izler. Gazete ve mecmualardan son gelişmeleri takip eder (s.175). Din adamı olmanın verdiği sorumlulukla insanlara moral aşılama, onları umutsuzluktan

kurtarmaya çalışır. Zaferin er geç kazanılacağını, sabırla beklenilmesi gerektiğini anlatır (s.389). Romanın müspet karakterlerinden biridir.

İzzet

Söğüt'ün yiğit delikanlılarından olan İzzet, yirmi bir yirmi iki yaşlarında kara yağız bir gençtir (s.83). Genç yaşına rağmen cepheden cepheye koşmuş, I.Dünya Savaşı'nda Kafkas cephesinde çarpışmış, Millî Mücadelenin başlamasıyla da gönüllü olarak Kuvayı Millîye gruplarına katılmıştır. Savaşın tüm acılarını cepheden cepheye koşup düşmanla çarpışırken en canlı şekilde görmüştür. Sevdiği birçok arkadaşını şehit vermiş, yaşadığı tüm acılara rağmen zaferin kazanılacağı umudunu hep taze tutmuş ve cephe içinde arkadaşları için moral kaynağı olmuştur.

Yazar, okuyucusuna uzun yıllar düşmanla mücadele etmiş acıyı, hüznü, ayrılığı yaşamış bir asker olarak İzzet'in psikolojisini sunar (s.332,323). İzzet karakteri çok canlı çizilmiş bir karakterdir. Romanın sonunda çektiği tüm acıların ödülü olarak İzzet'in arzu ettiği zafer kazanılır ve Münire ile nişanlanarak evliliğe ilk adımını atar.

Veli

Veli, din görevlisi Efendi Hafız'ın on üç yaşındaki, sevimli, cana yakın oğludur. Romanda Yusuf'a yakınlığı olan, onu ağabeyi gibi seven Veli, Yusuf'tan Esmâ'ya Esmâ'dan da Yusuf'a gizli mesajlar taşıyan bir aracıdır. Veli yaşının küçüklüğüne rağmen devlet meselelerine kafa yoran, memleketin bulunduğu kötü duruma üzülen duyarlı bir çocuktur (s.120).Veli karakteri yaşının küçüklüğüne rağmen bağımsızlık savaşımızda yararlılık göstermiş çocuk kahramanlarımızın temsilcisi durumundaki bir karakterdir.

2.1.4.2.2- Tipler

Hikmet

Söğüt'ün ileri gelenlerinden Müftü Efendi'nin manevi oğlu olan Hikmet, on üç yaşlarında, vatan aşkı ile dolu, bu uğurda canla başla çalışmaya hazır duyarlı ve saf bir çocuktur (s.42).

Abdullah Bey

Bilecik eşrafından olan orta yaşlı bir ipek tüccarıdır. Çevresi tarafından sevilip sayılan, cephe gerisinde insanları mücadele konusunda organize eden, onları bilinçlendiren önemli bir şahıstır.

Çömlekçi Musa

Söğüt esnafından olan, çömlekçilik yaparak geçimini temin eden orta yaşlı, gözü pek, pehlivanlığı ile nam salmış yiğit ve vatansever bir zattır.

Müftü Mustafa Efendi

Söğüt'ün ileri gelenlerinden olan Müftü Efendi, din adamlığı vasfı ile insanları doğru yola yönlendiren, dinin bütünleştirici özelliğini kullanarak insanları bir araya getiren, bilinçli, duyarlı, olayların değerlendirmesini mantıklı ölçülerle yapan bilinçli bir adamdır. Eserin müspet şahıslarındandır.

Necip

İzzet'in ağabeyidir. Kuvayı Millîye birliklerine katılmış yiğit bir askerdir. Eserin sonunda gazi olarak savaştan çıkan şanslı askerlerden biridir.

Selim

Söğüt'ün genç delikanlılarından olan Selim on yedi on sekiz yaşlarında fiziksel olarak güçlü kuvvetli bir bünyeye sahip olmasa da vatanın kurtuluşu söz konusu olduğu zaman seve seve cepheye gidip düşmanla savaşmaya hazır yiğit bir delikanlıdır. Savaşın sonunda gazi olarak ailesinin yanına dönen şanslı gençlerden biridir.

Ayşe Ana

Kurtuluş Savaşının adsız kadın kahramanlarındandır. Savaşta oğlunu şehit vermiş, kocasını kaybetmiş acılı bir anne ve eştir. Yaşadığı acılardan dolayı dağlara bayırlara çekilmiş tek başına bir hayat sürmektedir.

Ayşe Ana, Kurtuluş Savaşı'nın sadece yiğit askerlerimizin emeğiyle değil cephe gerisinde yılmadan yorulmadan çalışan kadınlarımızın da emeği ile kazanıldığının en canlı göstergesi olarak çizilmiş bir tiptir.

Fitnat Hanım

Söğüt zenginlerinden olan Fitnat Hanım, oğlu Nafiz ile beraber yaşayan orta yaşlı, rahatına düşkün, tasasız, gösteriş meraklısı bir hanımdır. Fitnat Hanım, memleket meselelerine duyarlıdır. Sadece kendi mutluluğunu ve menfaatini düşünen yapısı ile eleştirilen menfi bir kadın tipidir.

Şerife Hanım

Demirci Şemsi Efendi'nin eşi ve Esmâ'nın annesidir. Şerife Hanım, eşine ve çocuğuna bağlı, ailesinin saadeti için çalışan vefakâr bir Anadolu kadınıdır.

Eserde verici, ülkesinin kurtuluşunu her şeyden çok isteyen, vatanperver bir köylü kadını olarak çizilmiş müspet tiplerdendir.

Münire

Doktor Necati Bey'in yirmi dört, yirmi beş yaşlarında, zarif, hoş, iyi bir eğitim görmüş kızıdır. Millî Mücadele ruhunu iyi kavramış bir roman kahramanıdır. Babası ile beraber cephe gerisinde yaralı askerlere bakım yapmak için hemşire olarak çalışır. Verici, vatansever, duyarlı bir genç kızıdır.

İlyas

Söğüt'ün gençlerinden olan İlyas, maddi durumu iyi olan bir ailenin çocuğudur. Savaş öncesinde idadide eğitimine devam eden bir öğrencidir. Vatansever, yiğit bir Türk gencidir. Eserin sonunda şehit olarak hayata gözlerini yumar.

Osman

Arkadaşı İlyas ile beraber savaş öncesinde idadide eğitim gören genç bir delikanlıdır. Savaşın başlaması ile cepheye gidenler arasında o da vardır. Başına isabet eden bir kurşunla hayatını kaybeder. Osman ve İlyas Millî Mücadelenin genç, eğitilmiş kesiminin temsilcisi konumundaki tiplerdir. Kurtuluş Savaşının trajik boyutunu gözler önüne seren kayıp kahramanlardandır.

Nafiz Bey

Otuz beş yaşında, giyimine özen gösteren, Batılı hayat tarzını benimsemiş, gösteriş meraklısı bir beydir. Fitnat Hanım'ın oğludur. Eserde Tanzimat Dönemi romanlarının Batı hayranlığı yapan roman kahramanlarını hatırlatır. Mirasyedi, Millî

Mücadele ruhunu taşımayan, manda himayesini savunan romanın menfi tiplerinden biridir.

Burhaneddin Efendi

Söğütlü bir yağ tüccarıdır. Savaşın yarattığı olumsuz şartları kendi lehine çevirip zengin olan menfi bir tiptir. Millî Mücadeleyi desteklemeyen, Türk askerinin düştüğü kötü duruma âdeta sevinen kötü niyetli menfaatperest bir adamdır.

Doktor Necati Bey

Kızı Münire ile beraber yaşayan eğitilmiş, çevresindeki insanlara yardım etmek için uğraşan mütevazı bir insandır. Millî Mücadele ruhunu benimsemiş, savaşın başlamasıyla beraber kızıyla yaralı Türk askerini tedavi etmek için çalışan bir doktordur.

Atiye Hanım

Orta yaşlı bir hanımdır. Efendi Hafız'ın kardeşi, Veli'nin halası ve Fazıl Efendi'nin karısıdır. Kendi eviyle kardeşi Efendi Hafız'ın evi arasında âdeta mekik dokuyarak çalışan, sert, otoriter görünmesine rağmen özünde iyi niyetli tipik bir Anadolu kadınıdır. Eserin müspet tiplerindedir.

Demirci Şemsi Efendi

Esmâ'nın demircilikle uğraşan babasıdır. Güçlü, kuvvetli, dış görünüş olarak sert ama oldukça duygusal bir insandır. Kızı Esmâ'nın fikirlerine önem veren, onu yaptığı seçimler konusunda destekleyen ılımlı bir babadır. Savaşta cephe gerisinde görev alıp vatanın kurtuluşu için emek harcayan adsız kahramanlardan biridir.

Nazik Hanım

Romanın başkahramanı Yusuf'un annesidir. Nazik Hanım, bir oğlunu savaşta şehit vermiş geriye kalan oğlu Yusuf'u da kaybetme korkusuyla yaşayan çileli bir annedir. Vatanın kurtuluşunun her şeyden daha önemli olduğunun bilincinde olan bir Anadolu kadınıdır. Cephe gerisinde Türk askeri için tarlalarda çalışan, giysi dokuyan kadınlar arasında o da vardır.

İsmail Ağa

Yusuf'un Söğüt'te arabacılık yapan babasıdır. Vatansever bir Anadolu köylüsüdür. Bir oğlunu şehit vermiş, geriye kalan tek evladı Yusuf'un da cepheye gitmesini desteklemiş, vatanın kurtuluşunu her şeyden çok önemseyen çileli bir babadır.

Kayalı Süleyman

İri yapılı, güçlü kuvvetli, ihtişamından dolayı herkesin korkarak yaklaştığı bir eşkiyadır. Dağlarda kendi koyduğu düzene göre adamlarıyla yaşayan bir çete reisidir.

Kayalı Süleyman dağlarda haraç toplayarak geçimini sağlayan ve askerler tarafından aranan bir kaçaktır ama vatanın kurtuluşu söz konusu olunca o bile dağlardan inip Kuvayı Millîye birliklerine katılır. Savaşta şehit düşenler arasında o da vardır.

2.1.4.2.3- Dekoratif Unsur Durumundaki Şahıslar

Bu bölümde yer alan şahıslar roman içerisinde figüran durumunda buldukları için bazı başlıklar altında gruplandırılarak sadece isimleri verilmiştir.

Askerler: İzzet'in cephe arkadaşı Hayri, Yusuf'un cephe arkadaşlarından Durmuş ve Recep, Selim'in cephe arkadaşı Seyit, Yüzbaşı Hüseyin Bey, Binbaşı Mehmet Bey, Kadir Çavuş, Yusuf'un komutanlarından Tahir Bey, Mülazım Refik

Söğüt Halkından Olanlar: Veli'nin okul arkadaşı Hıfzı, Kazım Hoca, Muhtar Seyfi, Hamdi Efendi, Edebiyat Muallimi Cavit Bey, Murat Ağa, Hafize Hanım, Çömlekçi Musa'nın karısı Firdevs Hanım, Nafiz'in eşi Binnaz, İzzet'in annesi Zehra Hanım, Nemciye Kalfa'nın kızı Hacer

Söğüt'te Yaşayan Rumlar: Eczacı Aleko, Marko ve Yorgaki Kardeşler

Yunanlı Askerler: Binbaşı Yuannis, Yarbay Kleridis, Albay Nikolidis.

Romanın şahıs kadrosuna mensup olan kişileri sosyal sınıflarına göre şu şekilde gösterebiliriz:

a) Söğüt Eşrafından Şahıslar: Abdullah Bey, Çömlekçi Musa, Burhanettin

Efendi, Demirci Şemsi Efendi

b) Din Adamları: Efendi Hafız, Müftü Mustafa Efendi

c) Söğüt'ün Zenginleri: Abdullah Bey, Fitnat Hanım, Nafiz Bey

2.1.4.3- Zaman

Roman, Türk tarihî açısından bir dönüm noktası olarak kabul edilebilecek bir dönemi konu almıştır. Eser, Osmanlının yıkılma noktasına geldiği dönemlerden başlayarak, Millî Mücadelenin son bulduğu yıllara kadar geçen süreyi işler.

Asıl vaka zamanı 1919–1922 yılları arasını kapsar. Zaman, Kurtuluş Savaşı dönemleridir. Bu zaman dilimi reel bir zamandır. Türk halkının vatanın kurtuluşu için düşmanla çarpıştığı bir devredir. Bu açıdan asıl vaka zamanı ile reel zamanın örtüştüğü görülür.

Asıl vaka zamanı 3–4 yıllık bir süreyi kapsar ancak roman kahramanlarının geçmişleri hakkında bilgi verilirken zaman boyutu derinleştirilir.

Romanın başkahramanı Yusuf'un Kut'ül Amare'deki günleri özetlenerek verilir ve eserin zaman boyutu genişletilir (s.12).

Olayların geçtiği yer Söğüt gibi önemli bir tarihî mekân olduğu için eserde Osmanlı tarihînin ilk dönemleri hatırlatılarak zaman boyutu derinleştirilir (s.41).

Anlatma zamanı ile asıl vaka zamanı arasında uzun bir süre vardır. Olaylar Felekzede Arif Çelebi'nin torunu Arif Çelebioğlu'nun Söğüt'e gelip bu mekânları görmesi, Yusuf ve İzzet gibi bu olayları yaşamış gazilerle tanışması sonrasında anlatılır. Bu açıdan eser gezi notları sonucunda oluşturulmuş şekilde aksettirilir. Romanın belirli bölümlerine serpiştirilmiş hatıralar yoluyla da bu izlenim vermeye çalışılır. Romanın sonunda yazma zamanı "1988- Yalova" (s.445) olarak belirtilir. Bu açıdan asıl vaka zamanı ile yazma zamanı arasında da yaklaşık altmış yıllık bir süre olduğu dikkat çeker.

Eserde olaylar kronolojik tarihe uygun olarak verilmiştir.

Yusuf'un I. Dünya Savaşının başladığı dönemlerde Kutu'l Amare'deki yaşadıkları (s.11,12)→ 1914

İzzet'in Kafkas Cephesinde çarpıştığı günlerin hatırlanması (s.84) → 1916

Müdafaa-yı Hukuk Cemiyetinin kurulması (s.16) → 1919

Sivas Kongresinin açılması(s.67) → 1919

Heyet-i Temsiliye'nin göreve başlaması (s.73) → 1919

Meclis-i Mebusan'ın Misak-ı Millî kanunlarını kabul etmesi (s.93) → 1920

2. Anzavur İsyanı (s.113) → 1920

Bursa'nın Yunan askerleri tarafından işgal edilmesi (s.138) → 1920

Sevr Anlaşmasının imzalanması (s.164) → 1920

1.İnönü Savaşının başlaması (s.207) → 1921

2.İnönü savaşının başlaması (s.271) → 1921

Tekâlif-i Millîye kanunlarının çıkarılması (s.300) → 1921

Büyük Taaruz (s.398) → 1922

Olaylar Kurtuluş savaşının gerçek tarihî göz önünde bulundurularak verilmiştir.

Roman, savaş dönemini anlatan bir eser olması dolayısıyla karanlık ve duygusal zaman dilimleri ağırlıklı olarak işlenmiştir. Özellikle cephelerdeki askerin durumu anlatılırken açlık, sefalet, çaresizlik canlı olarak okuyucuya hissettirilir. Bu bölümlerde karanlık, acı ve hüznün hâkimdir. Zaman kararır. Ancak yazarın diğer tarihî romanlarına göre eserin sonu mutlulukla biter. Karanlık zaman dilimleri ile dolu olan eser aydınlık ve ümit dolu günlere yerini bırakarak bitirilir. Bu eser yazarın tarihî merkez olarak oluşturduğu *Hilal Görününce* ve *Bizim Diyar* romanlarından farklı olarak mutlu bir sonla bitmiştir. Romanın sonunda savaş kazanılmış, yeni ve bağımsız bir ülkenin ilk temelleri atılmıştır. Yeni bir başlangıç zamanının da aydınlık algılanmasını sağlamıştır.

2.1.4.4- Mekân

Romanda mekân konusu ayrıntılı olarak işlenmemiştir. Söğüt, mekânın merkezinde bulunan yerdir. Ancak burası sembolik olarak verilmiştir. Mekândan yola çıkılarak bağımsızlık mücadelesi anlatılır. Açık mekân olarak cepheler anlatılır ancak cephe tasvirleri çok sınırlıdır. Tasvir yoluyla cephe görüntüsü okuyucunun zihninde canlanamaz. Eserde açık mekân olarak gösterilen yerler sadece isimleri ile verilmiş, bu mekânlardan sadece Söğüt'ün insanlar tarafından nasıl algılandığı üzerinde durulmuştur. Kapalı mekânlar arasında gösterilecek olan kahramanların evleri de sınırlı olarak tasvirleri yapılmış mekânlardandır.

2.1.4.4.1- Açık Mekânlar

Esas mekân Söğüt'tür. Mekân olarak buranın seçilmesi tesadüfî değildir. Osmanlı Devleti'nin kurulduğu yer olması dolayısıyla önemli bir mekândır. Mekânın

önemini artıran diğer bir husus da Millî Mücadele ruhunun ilk filizlendiği yer olmasında gizlidir. Söğüt, âdeta ikinci bir Türk vatanının kurulduğu, yeşerdiği ve kök saldığı sembolik bir yer konumundadır. Yeniden doğuşun merkezidir.

Söğüt toprakları Söğüt halkı için çok önemlidir. Söğüt onlar için bir tutkudur, geçmişten günümüze bırakılan bir emanettir (s.45,46).

İşgalden dolayı Söğüt halkının burayı terk etmek zorunda kalması büyük bir acının yaşanmasına neden olur (s.243). Düşman Söğüt'e girer ve her yeri harabeye çevirir (s.254). Söğüt'ün kurtuluşu ile (s.419) insanların yüreklerindeki hüznün biter ve umut yeniden yeşerir.

Esas mekân olarak Söğüt ve civarı verilmiştir ancak bu mekânlar dışında Millî Mücadele için önemli sayılacak vilayetler de eser içerisindeki yerini almıştır. Düşman işgali altında kalan İstanbul da önemli bir mekândır (s.120).

İstanbul dışında Bursa, Uşak, Eskişehir, Kütahya, Adana, Erzurum, Konya, Çanakkale, Sivas, Urfa, Antep, Balıkesir, Maraş, Afyon, Polatlı, İnegöl, İznik, Geyve, Yenişehir gibi Millî Mücadele hareketinde önemli yerlere sahip il ve ilçe adları da verilerek mekân geniş bir coğrafi alana yaydırılmıştır.

Romanın esas mekânı Söğüt olduğu için buradaki tarihî mekânlar da romana renk katan yerlerdendir. Ertuğrul Gazi Türbesi en önemli tarihî mekânlardandır. Söğüt halkının gözünde kutsal bir mekân olarak görülen türbe âdeta Osmanlıdan emanet bırakılmış gibi titizlikle korunan bir mekândır.(s.119)

Ertuğrul Gazi türbesinin dışında romanda camiler, mescidler de eserin tarihî dokusunu gösteren mekânlar olması dolayısıyla önemlidir. Kuyulu Mescit, Çelebi Mehmet Cami, Hamidiye Cami, Balaban Cami, Orhan Gazi Cami, Kastamonu Nasrullah Cami, Kasımpaşa Cami, Edebalı'nın Evi, Basri Baba Türbesi gibi mekânlar romanın tarihî dokusunu göstermesi ve büyük Osmanlı medeniyetinin sembolleri durumunda bulunması nedeniyle önemli mekânlar arasında yer alır.

Romanda Millî Mücadele Dönemi anlatıldığı için cepheler de geniş yer tutar. Eserin başkahramanı Yusuf'un savaştığı Irak cephesi (Tikrit, Musul, Cizre, Kut'ül

Amare, Bağdat) açık bir mekânken; onun hisleri ile tasvir edilen kapalı ve karanlık mekân olmuştur (s.12).

Sakarya Meydan Muharebesi'nin yapıldığı mekânın tasviri ve mekânın insan psikolojisi üzerindeki etkileri canlı olarak anlatılmış okuyucu yapılan mekân tasvirleriyle savaşın yaşandığı yerleri gözlerinin önüne çok canlı bir şekilde getirebilme şansı yakalamıştır. Savaşın, gürültünün, kanın, ölü insanların, atların, yaralı askerlerin etkisi ile mekân karanlık, kapalı, kasvetli ve iç karartıcı bir hal almıştır (s.334-338).

Söğütlü gençler için önemli bir mekân olan Çardaklı kahve, birçok taşkınlığın yaşandığı, âşıkların, saz ustalarının, bazen aklını yitirmiş garip kişilerin geldiği şen şakrak, eğlenceli bir açık mekândır (s.21,22).

2.1.4.4.2- Kapalı Mekânlar

Eserin kapalı mekânları roman kahramanlarının yaşadıkları evlerdir. Roman kahramanlarının yaşadıkları mekânlar ile yaşam tarzları arasındaki ilişki ustalıkla çizilmiştir.

Söğüt'ün zenginlerinden olan Abdullah Bey'in evi onun zenginliğini gösterir şekilde anlatılmıştır (s.13,16).

Fitnat Hanım'ın evi onun bencilliğini, çevresinde yaşananlara karşı duyarsızlığını yansıtır şekilde anlatılır. Esmâ'nın gözünde bu konak âdeta bir mezardır (s.49).

Millî Mücadelenin adsız kadın kahramanlarından biri olan Ayşe Ana'nın evi onun karakterini, cesaretini, yiğitliğini gösterir tarzda bir evdir. Ayşe Ana'nın evi bir tepenin başına kurulmuş, herkesten uzak, âdeta bir şahin yuvası gibi tasvir edilen bir evdir. Tek başına yaşayan, hayat mücadelesini tek başına vermek zorunda kalan bir kadın için uygun bir mekândır (s.141).

Eserde açık mekânlar kapalı mekânlara göre daha geniş yer tutar ancak savaşın vermiş olduğu kasvetli ruh hali verilen açık, dış ve geniş mekânların, dar ve kapalı algılanmasını sebep olmuştur.

2.1.4.5- Bakış Açısı ve Anlatıcı

Ağustos Başağı bakış açısı ve anlatıcı tekniği bakımından *Hilal Görününce* romanının devamı gibidir. Yazar aynı tekniği bu romanında da kullanmış bu kez anlatıcı

konumuna Felekzede Arif Çelebi'nin torunu olduğunu söylediği Arif Çelebioğlu'nu koymuştur. Roman onun Söğüt'e gelip bizzat Millî Mücadeleyi yaşamış insanlarla sohbet etmesi, gerekli inceleme ve belgeleri topladıktan sonra kaleme alması ile oluşturulmuştur. Yazar kendini soyutlayıp yerine Arif Çelebioğlu'nu yerleştirmiştir.

Roman, on altı bölümden oluşur. Esas olayın anlatıldığı kısım numaralandırılmış olan dokuz bölümlük kısımdır. Geri kalan yedi bölüm ise Arif Çelebioğlu'nun Söğüt'teki gazilerle yaptığı sohbet notlarını ve gözlemlerini içermektedir. Her iki bölüm de birbirinden bağımsızdır. Arif Çelebioğlu, Millî Mücadelenin bitmesinden ve üzerinden uzun bir süre geçmesinden sonra Söğüt'e gidip oradaki savaş gazileri ile konuşur ve notlarını alır. Arif Çelebioğlu notlarını Millî Mücadelenin üzerinden yaklaşık altmış yıl geçtikten sonra tutar. Romanda anlatılan esas olaylar ise Millî Mücadele Döneminde geçer. Bu açıdan bakıldığında Arif Çelebioğlu'nun gazilerle görüşüp notlar aldığı dönem ile romanın esas olaylarının anlatıldığı dönemin birbirinden bağımsız olduğu görülür. Okuyucu Arif Çelebioğlu'nun gazilerle konuşup tuttuğu notlardan romanın olay örgüsü içinde yer alan kahramanların yıllar sonraki durumunu öğrenme şansını yakalar. Yazar eserine Arif Çelebioğlu gibi bir anlatıcıyı koyup onu savaş gazileri ile konuşturarak eserinin gerçeklik ve inandırıcılık boyutunu artırmaya çalışmıştır.

Esas vakanın anlatıldığı dokuz bölümde hâkim bakış açısı ve yazar anlatıcı tekniği kullanılmıştır. Bu bölümlerde yazar anlatıcı kahramanların geçmişleri hakkında bilgilere sahiptir (s.10,17, 18, 27). Yazar anlatıcı, roman kahramanlarının zihinlerinden ve kalplerinden geçenleri okuyabilir (s.162, 191, 228, 288).

Eserde tasvirler ağırlıktadır. Bu tasvirler anlatımı daha etkileyici ve akıcı hale getirmiştir.(s.46, 72, 75, 108, 243, 260, 376)

Yazar romanında montaj tekniğine de başvurur. Türkü, ilahi ve gazellere ait mısralar eser içerisine yerleştirilip esere duygu yoğunluğu katılmıştır (s.10, 20, 35, 190, 265, 385).

Eserdeki leit motifler de dikkat çekicidir. Bir ilahiden alınmış olan mısralar eser boyunca mütemadiyen tekrar edilir (s.35, 36, 81, 82, 83, 100, 99, 385).

*“ Gül alır gül satarlar
Gülden terazi tutarlar
Gülü gül ile tartarlar
Çarşı Pazar güldür gül.”*

Bu mısralarda geçen “gül” kelimesi bir bakıma arzulanan, ümit edilen, heyecanla beklenen güzel günlerin ve aşkın simgesi olarak tekrar edilmiş önemli bir leit motiftir. **Çokum** roman kahramanlarının iç dünyaları hakkında bilgi verirken de iç monolog tekniğini kullanmış ve anlatımına zenginlik katmıştır.

Ağustos Başağı romanında yazar, bakış açısı ve anlatıcı tekniği bakımından önceki romanı *Hilal Görününce*'den farklı olmayan bir teknik kullanmıştır. *Hilal Görününce* romanında Felekzede Arif Çelebi'yi anlatıcı olarak gösteren yazar, bu romanında da Arif Çelebioğlu'nu anlatıcı olarak eserine yerleştirmiştir. Her iki romanda da anlatıcıların notlarının geçtiği bölümlerde kahraman anlatıcı ve onu bakış açısı ile olaylar anlatılırken, geri kalan bölümlerde ise hâkim bakış açısı ve yazar anlatıcı tekniği kullanılmıştır.

2.1.5- GÜLYÜZLÜM

2.1.5.1- Olay Örgüsü

Gülyüzlüm, cefakâr bir kadın olan Zeynep Hanım ve onun hayat karşısındaki mücadelesini anlatan bir romandır.

Zeynep Hanım, çocukları Necati, Asım, Ayşenaz; gelini Semra ve torunu Funda ile beraber bir Anadolu köyünde yaşamaktadır.

Kocası Kadir kansere yakalanıp İstanbul'da tedavi altına alınır hiçbir tedaviye cevap veremez ve sonunda ölür. Bu ölüm Zeynep Hanım için zorlukların başlangıcı olur. Kocası hayattayken onun tedavisi için borçlanmak zorunda kalan Zeynep, ölümüyle beraber borçlarla baş başa kalır.

Zeynep, kızı Ayşenaz ile birlikte İstanbul'a çalışmaya gider. Kardeşi İsmail'in evinde kalır. Ayşenaz yaşlı bir kadına bakıcılık yapmak için bir evde yatılı olarak çalışır.

Zeynep İstanbul'a gelişinin ilk zamanlarında bir doktorun yanında çalışır ancak

kardeşi İsmail'in içki tutkusu ve içtikten sonra karısı Gülseren'e çektiği işkence ve dayakları görmeye daha fazla dayanamaz zengin bir ailenin yanında yatılı olarak çalışmaya başlar.

Ayşenaz bakıcılığını yaptığı Binnur adındaki yaşlı kadının sevgisini kazanır. Binnur Hanım Ayşenaz'ın ilkokuldan sonra okumamış olmasını yadırgar ve tüm eğitim giderlerini üstlenerek onu okutmaya başlar. Bu durum Zeynep Hanım için büyük bir mutluluk olur ancak bu mutluluk çok sürmez. Zeynep çalıştığı evde temizlik yaparken kaza geçirir ve sakat kalır. Değneklerle gezinmek zorunda kalan Zeynep Hanım kendini çalıştığı evde işe yaramaz bir nesne gibi hissetmeye başlar ve köyüne döner.

Zeynep Hanım köyde beklediği karşılamayı göremez. Borçlar hala dağ gibi durmaktadır, diğer taraftan kızı Ayşenaz, İstanbul'dadır ve ona olan hasreti gittikçe artmaktadır. Zeynep, hayatla mücadelesinin bitmediğinin farkındadır. Daha önce yanında çalıştığı Doktor Fehim Bey'e yaşadıklarını anlatan bir mektup yazar eski işine uygun görürse tekrar dönmek istediğini söyler. Mektuba Fehim Bey tarafından olumlu yanıt verilir. Bu yanıt Zeynep Hanım için umutların yeniden yeşermesini sağlar. Yeni bir İstanbul macerası ve hayat mücadelesi onun için yeniden başlar.

Eserde umut ve karamsarlığın, zenginlik ve yoksulluğun, köy ve kent kültürünün çatışması görülür. Romanın şahıs kadrosunun bir tarafında hayatla didişen, geçim mücadelesi veren insanlar varken, diğer tarafta maddi açıdan doyuma ulaşmış varlıklı insanlar vardır. Hayata karşı verilen mücadele köylü bir kadın olan Zeynep merkez alınarak anlatılır. Yetişkin bir birey olan Zeynep'in karşısında henüz çocuk yaşta hayatı tanımak zorunda kalan, omuzlarına ağır bir sorumluluk yüklenmiş Ayşenaz konmuştur. Olay örgüsü bir tarafta Ayşenaz'ın yaşadığı olaylar, diğer tarafta Zeynep'in yaşadığı olaylar gösterilerek iki vaka zinciri etrafında şekillendirilir.

2.1.5.2-Şahıs Kadrosu

2.1.5.2.1- Karakterler

Zeynep

Zeynep, kırk bir-kırk iki yaşlarında, üç çocuk annesi, kanser olan kocasının tedavisi için mücadele eden, cefakâr, ailesine bağlı bir Anadolu köylü kadınıdır.

Zeynep güzel bir kadındır. En belirgin fiziksel özelliği aydınlık, duru, menevişeli gözleridir (s.14). Kocasının ölümü ile birlikte evin bütün yükü omuzlarında kalır. Kocasının ardından borçlarla baş başa kalan Zeynep, hem borçları ödemek hem de evi geçindirmek amacıyla köyünde büyük oğlu Necati, küçük oğlu Asım, gelini Selma ve torunu Fidan'ı bırakarak İstanbul'a çalışmaya gelir.

Zeynep'in kafasında sürekli bir karmaşa, özlem ve endişe vardır. Kocasını Kadir'in ölümü onun hayat karşısında kendini güçsüz ve çaresiz hissetmesine neden olur. İstanbul'a geliş onun için yeni bir başlangıç ve umut kapısı olsa da orada kızı Ayşenaz ile beraber yaşadığı zorluklar zaman zaman umutsuzluğa kapılmasına neden olur.

Zeynep ailesine karşı duyarlı ve hassas bir kadındır. İstanbul'a geldiği ilk günlerde kızı ile beraber kardeşi İsmail'in evinde kalır. Kendini kardeşinin evinde bir sıkıntı, bir yük gibi hisseder. İsmail'in içki içtikten sonra kendini kaybedip bütün öfkesini Gülseren'den çıkarması karşısında duyarsız kalamaz, olaylar karşısında adil davranır Kardeşi diye İsmail'i Gülseren'in karşısında kayırmaz, düzelmesi için nasihatlerde bulunur.

Zeynep sadece ailesine karşı değil aynı zamanda çevresine karşı da duyarlıdır. İnsanların üzülmelerini, kalplerinin kırılmasını istemez. Kızı Ayşenaz'ı yetiştirirken de hep olumlu nasihatlerde bulunur. Kızının bencil, çevresine karşı duyarsız ve kalp kırıcı olmasını onaylamaz.

Zeynep geçim sıkıntısı çekmesine rağmen kazandığı paranın helal kazanç olmasına özen gösterir. Yardımcı olarak Tomris Hanım'ın evinde çalıştığı dönemde Tomris Hanım'ın kumar merakı, eşi Erol Bey'in nereden elde ettiği belli olmayan kazancı, kazandığı paranın helal olmaması hususunda onu huzursuz eder.

Zeynep farklı ruh halleri ile okuyucunun karşısına çıkar. Umudun, umutsuzluğun, karamsarlığın, belirsizliklerin, özlemin, yalnızlığın, çaresizlik duygularının arasında gelgitler yaşar; ancak hiçbir zaman bütünüyle kendini bırakmaz hayat karşısındaki umudunu, mücadelesini her vakit taze tutmak için direnir.

Zeynep karakteri köyden kente göç etmiş, farklı bir kültürün getirdikleri ile boğuşan, geçim kaygısı ile çırpınan binlerce taşralının temsilcisi durumunda bulunan müspet bir kadın kahramandır.

Ayşenaz

Ayşenaz, eserde yeni bir yaşam şekline, tanımadığı bir dünyaya alışmak zorunda kalan, on iki on üç yaşlarında köylü bir kız çocuğudur. Evin en küçük çocuğudur. Zeynep karakterinden sonra ikinci öneme sahip karakter konumundadır.

Fiziksel olarak tıpkı adı gibi nazlı bir kızdır. Dal gibi zayıf bir vücuda sahiptir. Bakımsız ve çelimsiz bedenine karşın güzel bir çocuk olarak tarif edilen Ayşenaz, eserde annesine olan düşkünlüğü ile ön plana çıkar. Bunda evin en küçük çocuğu olmasının da payı vardır. Ayşenaz annesine bağlıdır ama yaşına göre mantıklı kararlar verebilecek kadar düşünceli bir çocuktur. Dayısı İsmail'in yanında kaldıkları süre boyunca dayısının içki içip evde huzursuzluk çıkarması karşısında evden çıkıp yatılı olarak yaşlı bir kadına bakıcılık yapmasının daha doğru olacağı kararını kendi iradesi ile verir. Ayşenaz, çalışmaya geldiği eve uzun süre alışamaz. Saf ve temiz yürekli olan Ayşenaz, Nurcan Hanım ve Reşit Bey'in soğukluğuna karşın Binnur Hanım'ın kendisine gösterdiği ilgiden dolayı çalıştığı ortama alışmaya başlar. Binnur Hanım'ın davranışlarını köyündeki Şerife nineye benzetir ve onu kendisine yakın hisseder.

Ayşenaz iyi niyetli ve temiz kalplidir ama Nurcan Hanım ve Reşit Bey onun kadar iyi niyetli davranmazlar. İsviçre'den gelen kızları Hale'ye doğum gününde hediye olarak alınmış kolyenin kaybolması sonunda Ayşenaz'ı hırsızlıkla suçlarlar. Bu evde kendisine yapılan bütün haksızlıklara, aşağılamalara, azarlamalara rağmen Ayşenaz, saflığını ve temiz yürekliliğini korur ve güçlü durur. Ayşenaz çocuk yaşına rağmen çektiği sıkıntıların, yaşadığı yalnızlık duygusunun ve acılarının mükâfatını Binnur Hanım'ın onu okutmak istediğini söylemesi ile alır. Romanın sonunda Ayşenaz'ın hayatı açısından mutlu bir son vardır.

Ayşenaz karakteri aydın diye gösterilen tabakaya mensup insanlar ile taşraya mensup bir insanın birbirinden ne kadar kopuk olduğunu göstermesi açısından iyi çizilmiş bir roman kahramanıdır. Bu kahraman yoluyla okuyucu Cumhuriyetin ilk

dönem romanlarında gördüğü aydın tabaka ve taşralı halk arasındaki uçurumun hiç değişmediğini bir kez daha görebilme fırsatı bulur.

Binnur Hanım

Binnur Hanım, yaşlı bir hanımdır. Yaşına rağmen güzelliğini kaybetmemiş, zarif bir İstanbul hanımefendisidir. Profesör olan kızı Nurcan Hanım ve damadı Reşit Bey ile altı üstü oturmaktadır. Binnur Hanım yaşadığı müddetçe kendi işini kendi yapmayı, başkasına yük olmamayı istemiş ancak kızı onun yalnız kalmasına razı olmadığı için Ayşenaz'ı yanına bakıcı olarak almıştır.

Binnur Hanım farklı bir mizaca sahiptir. O, güngörmüş, kültürlü, sanatsal yönü olan tüm bu meziyetlerine karşın alçak gönüllüğünü yitirmemiş bir hanımdır. Tatlı sert bir mizaca sahiptir. Katı gibi görünen bazı tavırlarına karşın özünde çok yumuşak bir kadındır. Açık sözlü, sözünü esirgemeyen, görgülü, titiz, düzene ve temizliğe önem veren, çevresindekileri de bu şekilde görmek isteyen bir konak hanımefendisidir.

Ölüme korkuyla yaklaşmaz, her an ölebileceği düşüncesine kendini hazırlamıştır. Tek isteği hayatta olduğu müddetçe kimseye yük olmadan yaşayabilme arzusudur. Yaşlı olmasına karşın hayata sıkı sıkı bağlıdır. Kitap okumak, ileri yaşına rağmen el işi yapmak, boş durmamak onun için çok önemlidir. Kendi yaşındaki birçok insana göre üreten, kabuğuna çekilmemiş bir hanımdır.

Binnur Hanım, Nurcan ve Reşit Bey gibi aydın diye adlandırılan, halktan kopuk yaşayan, onu küçümseyen insan tiplerine karşılık çizilmiş gerçek bir aydın karakteridir. Gerek müziğe olan tutkusu, gerek yabancı lisanlara hâkimiyeti, birçok alanda bilgi ve beceri sahibi oluşu onu gerçek bir aydın yapar ancak sahip olduğu bu meziyetlerden dolayı halkı ve kendi kültürünü hiç bir zaman küçümsemez, o hem Batı hem de Doğu kültürünü iyi benimsemiş, halkı ile barışık bir aydındır. *Çokum* bu karakter yoluyla olması beklenen aydın modelini çizer.

2.1.5.2.2- Tipler

İsmail

Öfkeli, asık suratlı, duygularını kontrol edemeyen problemlili bir iş ve aile hayatı olan bir şahıstır. Zeynep'in erkek kardeşidir. Annesini ve babasını erken yaşta kaybetmiş, ablası Zeynep'in desteği ile büyümüş onu bir anne gibi görmüştür.

İsmail, özünde iyi bir insandır. Eniştesi İstanbul'da tedavi görürken elinden gelen bütün yardımı yapar, ablası çalışmaya gelince de evinin kapılarını sonuna kadar açar ancak içkiye olan düşkünlüğü onu yanlış hareketler yapmaya sürükler. İçki içtikten sonra tam bir canavara dönüşür. Hayatta elde edemediği, başaramadığı her şeyin acısını eşi Gülseren'den çıkarır, ayıldığında ise büyük bir pişmanlık duyar.

Yazar İsmail tipi ile alkol bağımlılığı olan bir insanın ailesi içinde ve toplum içerisinde düştüğü kötü durumu gösterir.

Gülseren

İsmail'in eşidir. İnce ve zarif bir hanımdır. Gülseren, tasvir edilirken başlarda canlı, dirençli, mutlu bir insan olarak gösterilmiş, evliliğinin ilerleyen dönemlerinde ise kocasının hırpalamaları, kıskançlığı ve güvensizliği yüzünden solgun, ezik, başı önünde bir kadın haline gelmiştir.

Gülseren, güngörmüş bir ailenin kızıdır. Lisede tanışıp âşık olduğu İsmail ile ailesinin tüm karşı çıkmalarına rağmen evlenir. Becerikli, titiz, cana yakın, sevecen bir genç kadındır. Ufacık şeylerle mutlu olmasını bilir.

Yazar, Gülseren karakterini toplumun büyük bir kesiminden kadının yaşadığı bir problemle okuyucuya sunar. Gülseren ekonomik özgürlüğünü kazanmamış olmanın verdiği eziklik durumu yaşamaktadır. O, çocuğu olduğu için yuvasını dağıtmak istememekte, ailesinin rızası olmadan evlendiği için de tekrar onların yanına dönememektedir. Gülseren dayak yiyen, ekonomik nedenlerden dolayı tüm acılarını sineye çekmek ve sabretmek zorunda kalan binlerce kadının temsilcisi durumundaki bir tiptir.

Nurcan Hanım

Binnur Hanım'ın Sosyoloji profesörü olan kızıdır. Sert, otoriter ve orta yaşlı bir kadındır. Nurcan Hanım, annesinden farklı olarak Avrupai yaşam tarzını benimsemiş, kendi kültürünü hakir gören bir akademisyendir.

Nurcan Hanım bir sosyolog olmasına karşın sadece kendi fikirlerine saplantılı olarak bağlı olan halktan insanları küçümseyen bir tavra sahiptir. Olumsuz bir aydın tipidir.

Reşit Bey

Reşit Bey, karısı Nurcan Hanım gibi eserdeki menfi tiplerden biridir. Katı yürekli, otoriter, fiziksel görünüşü karakterindeki sertliği yansıtan bir İktisat profesörüdür. Avrupai hayat tarzını yaşantısına uygulayan, Batının sanatını, müziğini, felsefesini benimsemiş, kendi kültürüne yabancılaşmış, maneviyattan uzak menfi bir tiptir.

Tomris Hanım

Zeyneb'in yardımcı olarak çalıştığı evin hanımıdır. Hayattan bıkmış, yorgun bir duruşu vardır. Tomris Hanım sonradan türemiş zenginlerdendir. Kötü bir yaşantısı ve aile hayatı vardır. Kumar ve alkol tutkunudur. Çocukları ve ailesi ile ilgilenmeyen, vaktinin çoğunu balolarda ve davetlerde geçirir, sonradan görme, menfi bir zengin tipidir.

Erol Bey

Tomris Hanım'ın eşidir. İthalat-ihracat işleri ile uğraşır. Romanın menfi tiplerinden biridir. Kazandığı servetin gerçek kaynağı belli değildir. **Çokum**, Tomris Hanım ve Erol Bey gibi roman kahramanları yolu ile çevremizde sıkça gördüğümüz, kendisini sosyete, zengin ve mutlu olarak tanıtan, dıştan imrenilerek bakılan ancak içte çok mutsuz ve manevi yönden bocalamalar yaşayan insanları ve onların olumsuz yaşantılarını okuyucusuna gösterir.

Nuriye Hanım

Tomris Hanım ve Erol Bey'in yanında yardımcı olarak çalışan orta yaşlı bir hanımıdır. Dağılmış bir ailesi vardır. İçinde bulunduğu hayattan pek memnun olmasa da

geçim sıkıntısından dolayı her koşula ayak uydurması gerektiğine kendini inandırmış bir kadındır.

Orhan Usta

Orhan Usta, ince ruhlu, güler yüzlü, musikiye ilgisi olan, güzel ud çalan bir İstanbul beyefendisidir. Zeynep ile ortak bir kadere sahip olduğunu düşünür ve eşinin ölümünden sonra hayatını onunla devam ettirmesinin doğru olacağını hisseder; ancak ortak tanıdıkları olan Ruhsar Hanım aracılığı ile yaptığı evlilik teklifi Zeynep tarafından reddedilir.

2.1.5.2.3- Dekoratif Unsur Durumundaki Şahıslar

Kadir: Zeynep'in kanserden ölen kocasıdır.

Necati: Zeynep'in evli olan büyük oğludur.

Asım: Zeynep'in ortaokula giden küçük oğludur.

Selma: Necati'nin eşi Zeynep'in gelinidir.

Şerife Nine: Zeynep'in köyünde bulunan yaşlı, temiz kalpli, iyi niyetli bir köylü kadınıdır.

Ruhsar: Zeynep'in yıllar önce İstanbul'a gelip yerleşmiş orta yaşlı arkadaşıdır.

Doktor Fehmi Bey: Zeynep'in İstanbul'da muayenehanesinde çalıştığı doktordur.

Vecdi Bey: Erol Bey'in inşaat işiyle uğraşan kardeşidir.

Hale: Nurcan Hanım ve Reşit Bey'in İsviçre'de okuyan kızlarıdır.

Burcu: Tomris Hanım ve Erol Bey'in özel bir Fransız lisesinde okuyan kızlarıdır.

Mert: Tomris Hanım ve Erol Bey'in Boğaziçi Üniversitesi'nde okuyan oğullarıdır.

Gökhan: İsmail ve Gülseren'in ortaokulda okuyan çocuklarıdır.

Fidan: Zeynep'in torunudur.

Fatma ve Nurgül: Ayşenaz'ın köyden arkadaşlarıdır.

Köy ve kent çatışması üzerine kurulan eserde sosyal sınıf olarak köylüler ve kentliler yer alır. Roman kahramanları sosyal sınıfları açısından şu şekilde gruplandırılır:

Yoksul Köylüler: Zeynep, Ayşenaz, Necati, Asım, Selma, Ruhsar

Zengin Kentliler: Binnur Hanım, Nurcan Hanım, Reşit Bey, Hale, Burcu, Mert, Tomris Hanım, Erol Bey

Aydınlara: Reşit Bey, Nurcan Hanım

2.1.5.3- Zaman

Asıl vaka zamanı iki yıllık bir süredir. Zeynep'in kocasının ölümünden sonra kızı Ayşenaz ile birlikte İstanbul'a gitmesi ve sonrasında sakatlanıp köye geri dönmek zorunda kalması bu iki yıllık sürede olur.

Romanda kullanılan ifadeler olayların yaşandığı gerçek zamanın Çernobil hadisesinin yaşadığı yıllar olduğunu gösterir.

"(...) Toprak da küstü bize. Bak bu yıl ne soğan oldu ne patates... Salatalıklar daha küçücükken boyunlarını eğip büyüemediler. Domatesler hiç olmadı. Radyasyon dediler, bilmem ki ondan mı?"(s.16).

Yazar diğer romanlarında olduğu gibi olay örgüsünü reel zaman içerisine yerleştirir. Eserde kahramanların geçmişlerini hatırlamaları yoluyla zaman boyutu derinleştirilir ve kahramanların geçmişleri hakkında bilgiler verilir.

Şerife Nine, Zeynep'in köye gelin getirildiği günleri hatırlar yaklaşık yirmi beş yıl öncesine döner (s.21).

Zeynep kardeşi İsmail'in çocukluğunu hatırlar. Yaklaşık otuz yıl geriye dönerek o günleri anlatır (s.57, 58, 158).

Binnur Hanım, gençlik dönemlerinden bahsederken yaklaşık elli- elli beş yıl öncesine döner (s.64). Gelin olduğu zamanı hatırlar.(s.70).

Romanda yaşanan olumsuz durumlar zamanın algılanış şeklini değiştirir. Duygusal ve karanlık zamanlar romanda geniş yer tutar. İsmail'in içki içip karısı Gülseren'i dövdüğü zamanlar karanlık zaman dilimlerindedir (s.57).

Hale'nin gerdanlığının kaybolduğu ve Ayşenaz'ın hırsızlıkla suçlandığı zaman karanlık zamanlardandır (s.110).

Ayşenaz'ın çalıştığı evde annesinin onu görmeye geldiği zamanlar duygusal zaman dilimlerindedir (s.78-134).

Eserin sonunda belirtilmiş olan 1988 yılı romanın yazımının bitmiş olduğu yıldır. Bu bilgiden yola çıkarak yazma zamanını eserin içinde belirtilen sosyal tarihe bakarak tahmin etmemiz mümkündür. Kurgulanmış olan olay, Çernobil hadisesinin yaşandığı

dönemlere rastlar. Bu hadisenin 1986 yılında yaşandığı göz önüne alınırsa **Çokum**'un 1986 ve 1988 yılları arasındaki iki yıllık süre içerisinde yazma sürecini gerçekleştirdiği tespit edilebilir. Eserin anlatma zamanı ve vaka zamanı arasında uzak bir mesafe yoktur. Yazar olayların vuku bulduğu zamanın hemen ardından o anki algılayış ve ruh hali ile eserini kurgulamıştır. Eserin anlatım tarzı olay örgüsünün sıcağı sıcağına okuyucunun önüne sunulduğu hissini uyandırır.

Eserde mevsimler ve insan psikolojisi arasındaki ilişki dikkatle kurgulanmıştır. Romanın başında köyünde mutlu yaşayan ve umutlarını yitirmemiş insanlar vardır ve mevsim bu duygularla paralel olarak ilkbahardır. Zeynep, İstanbul'a gitmeye ayrılık ve hüznün mevsimi olan sonbaharda karar verir. Ayşenaz, Binnur Hanım'ın evine kış mevsiminde gelir. Hüznün ve karamsarlığın yaşandığı mevsimler sonbahar ve kış mevsimleriyle; umudun arttığı ve sevincin yaşandığı mevsimler ise ilkbahar ve yaz mevsimleridir.

2.1.5.4- Mekân

2.1.5.4.1- Açık Mekânlar

Roman iki farklı mekânın çatışmasını içerir. Köy ve kent çatışması üzerine kurulan eserde Ayşenaz'ın köyü ve İstanbul bu çatışmanın merkezinde yer alan iki önemli açık mekândır. Romanın başında köy, umutların tükendiği bir mekân olarak gösterilir, geçim sıkıntısı yaşanmaktadır, toprak eskisi gibi verimli değildir, köy neredeyse tamamen boşalmış, insanlar şehre göçmüştür. Zeynep ve Ayşenaz da kurtuluş yeri olarak gördükleri İstanbul'a göç ederler. İstanbul onların gözünde bir umut kentidir. Ayşenaz ve annesi İstanbul'u bir umut kenti olarak görmelerine karşın ilk geldikleri gün her ikisinin gözüne de şehir ürkütücü ve kasvetli gelir. Yaşanan ruh hali açık ve geniş olan mekânı dar ve kapalı bir mekâna dönüştürür (s.28-29).

Eserde açık mekân olarak İstanbul'un birçok semtinin adı geçer:

Beşiktaş: İsmail'in evinin olduğu semttir.

Şişli: Dr. Fehim Bey'in muayenehanesinin bulunduğu yerdir.

Yeniköy: Zeynep'in çalıştığı evin bulunduğu semttir.

Sarıyer: Ayşenaz ve annesinin izinli oldukları zaman gezdikleri yerdir.

Altunizade: Binnur Hanım'ın gençliğinden bahsederken anlattığı, konak hayatının yaşandığı semttir.

Göztepe, Çengelköy, Osmanbey, Haydarpaşa, Kasımpaşa, Kulaksız, Üsküdar, Salacak, Kuşdili, Kısıklı, Kalamış: İstanbul'un eski güzel semtleridir.

Eserde açık mekân olarak verilen semtlerin olay örgüsüne hiçbir dahli yoktur. Esas olaylar köy ve İstanbul arasındaki çatışma üzerine kurulmuştur.

2.1.5.4.2- Kapalı Mekânlar

Romanda mekân ön plana çıkarılmamıştır. Yaşanan dram önemlidir. Kapalı mekân olarak roman kahramanlarının yaşadıkları evler onların hayat görüşlerini yansıtır şekilde tasvir edilmiştir.

İsmail'in evi İstanbul'a ilk geldikleri günlerde Ayşenaz ve Zeynep için, güvenli, huzur verici, açık bir mekândır ancak bu mekân İsmail'in içki içip sarhoş olduğu günlerde güvensiz, ürkütücü ve dar bir mekâna dönüşür (s.37, 38, 57).

Ayşenaz, Reşit Beylerin evine ilk gittiği gün mekân gözüne dar, karanlık ve ürkütücü gelir. Mekânın tasviri Ayşenaz'ın ruh haline göre verilir:

"(...)Salondaki eşyalar heybetli görünüşleriyle her biri insan gibi köşelere kurulmuşlar, uzun kolları, sırtlarında pelerinleriyle öylece Ayşenaz' bakıyorlardı. Üstelik bunların ayakları arslan biçimindeydi. Demek ki, insanla hayvan arası şeylerdi bunlar. Ağır bir kumaştan yapılmış şu perdelerin büklümlerinde bile dikkatle baktığında nerdeyse şahmeran benzeri bir yılanın sarılı gövdesini görebilecekti"(s.61).

Ayşenaz hırsızlıkla suçlandığı gecenin ertesi günü evden kaçmaya karar verir. O an için İrmak apartmanı ve bütün İstanbul gözüne karanlık ve dar görünür (s.114).

Zeynep'in çalıştığı Tomris Hanım'ın evi onun zenginliğini, lükse ve şatafata olan düşkünlüğünü gösterir tarzda anlatılan kapalı bir mekândır. Zeynep bu mekânda huzursuz değildir, ancak Tomris Hanım'ın kumar oynadığı geceler yudumlanan içkilerin, içilen sigaraların, kahkahaların, bağrıışmaların etkisi ile mekân Zeynep'in gözünde dar, kasvetli ve karanlık olur (s.123).

2.1.5.5- Bakış Açısı ve Anlatıcı

Roman hâkim bakış açısı ve yazar anlatıcı tekniği ile yazılmıştır. Yazar anlatıcı roman kahramanlarının düşüncelerini bilir:

“Zeynep aynada pembeleşen yüzüne kırk iki yaşının yorgunluklarıyla baktı. Saçlarına karışan beyazları, eksilen dişlerini, bacaklarındaki ölü damarların morlu mavili lekelerini, varis kabarıklarını düşündü. Sırtındaki ürperti, tere döndü” (s.90).

Ayşenaz’ın hissettikleri ve zihninden geçenler yazar anlatıcı tarafından bilinir:

“Kendini Binnur Ana kadar yaşlanmış hissediyordu. Artık bu evde durmak istemiyordu. Bedeni bitkindi, ruhu yorgun... İçi dışı keder doluydu. Yeniköy neresiydi acaba? Hani annelerin her şey içine doğardı? Arasa ya Ayşenaz’ı? Yüreği daralmaz mıydı hiç?

En iyisi gitmeliydi buradan... Bir trene binerdi. Tren onu Haydarpaşa’ya kadar götürürdü. Binnur Ananın yattığı hastane oralarda bir yerdeydi değil mi? Ya sonra?... Arada deniz vardı. Bu denizi nasıl aşacaktı peki? Vapura binerdi. Herkes nasıl biniyorsa, öyle. Sorardı olmazsa. Evet. Denizin ikiye ayırdığı bu koca şehrin sayısız ışıkla donanmış öteki yarısına böylece varırdı. Sonra?... Sonrasını bilemiyordu” (s.111).

Hâkim bakış açısının verdiği olanakla anlatıcı durumundaki yazar, kahramanları ile ilgili geniş bilgiler verir. Anlatıcı, onların geçmişte neler yaşadıklarını ve gelecekte neler yaşayacaklarını bilir:

“Güngörmüş bir ailenin kızıydı Gülseren. Liseyi giderken İsmail aklını çelivermişti. Ana, baba “ olmaz” deseler de bu ikisi geniş hayal bahçelerinin bir kıyısında buluşmuşlardı. Ve Gülseren geride gönlü kırık insanlar bırakarak İsmail’e varmıştı”(s.30).

“ Zeynep, kimse üzülmessin diye acısını bastırmak için çabalayıp duruyordu. Çocuklarını doğururken de böyleydi. Yumruklarını sıkar, ağrıyı öylece geçiştirirdi. Bir defasında ebe hanım, “ Ağrın geldiğinde belli etmezsen çocuğun vaktini saatini bilemeyiz. Biraz sesini duyalım ki anlayalım..” demişti. Ebenin bu sözlerini hiç unutmazdı” (s.168).

Romanda fiillere getirilen gelecek zaman kipleri yazar anlatıcının geleceği de bildiğini gösterir.

“İçerde buzlu bir sessizlik vardı. Bu sessizliğin ardı bir patlama olacaktı” (s.57).

“Demiryolu sessizdi. Birazdan raylarda titreşimler hissedilecek, otlar kabaracak, böcekler dikkat kesilecekti. Tren kocaman gövdesiyle şurdan gelecekti” (s.136).

Eserde iç monolog yoluyla kahramanların ruh halleri yansıtılır:

“Kız pencerenin önüne gitti. Ağlamaktan yine gözleri ağrımıştı. Ankara treni geçiyordu. Yüzünü cama yapıştırıp onu seçmeğe çalıştı. Şu vagonlarda iyi insanlar bulunur muydu? Güler yüzlü, sevgi dolu insanlar... Yoksa onlar da mı Reşit Beye, Nurcan Hanıma benzerlerdi?” (s.110).

Anlatıcı, her şeyi bilen edasıyla yaşananları ve geleceği anlatırken kendisi de itibari dünyanın bir üyesi olur. Ancak bu romanda yazar kendini tam anlamıyla eserinden soyutlamamış yorumlarını ve tahminlerini de aralara serpiştirmiştir.

Gülseren’in İsmail ile evlendikten sonra yaşadığı mutsuzluğa yorumlar yapan anlatıcı, yaptığı yorumlarla varlığını hissettirir ve bu konudaki düşüncelerini okuyucusuna hiçbir aracı koymadan direkt verir.

“Ah ne kadar kısa sürerdi nikâhlar... Ne çabuk soluyordu çiçekler.. Ve ne çabuk büyüyordu çocuklar. Gelinlikler eğer saklanmışsa bohçalarda çabucak sararıyordu değil mi? Gelin telleri, elde taşınan çiçekler de öyle... İlk parlaklıklarını, ışıltılarını kaybediyorlardı. Yarabbi neden her şey eskimeye, solmaya, çürümeye mahkûmdu?” (s.56).

Ayşenaz, Hale'nin yurduşından geleceğini duyunca ev halkının yaşadığı mutluluğa ortak olur. Evden biri olmadığı halde bu mutluluğu yaşamasını yazar, anlatıcı rolünü ve her şeyi bilen tanrısal bakış açısını bir kenara bırakıp kendi sınırlı his ve bilgisi ile şu şekilde verir:

“Hale'nin geleceği günlerde Ayşenaz da evdeki sevinçten ve heyecandan pay almak istiyordu.(...) kendini bu ailenin bir parçası sayarak heyecan duyuyordu. Bu biraz da kendini sevdirmeye çabasıydı galiba” (s.103).

Zeynep'in çalıştığı evin duvarlarında asılı olan birçok tablo arasında suluboya bir köy resmini beğenmesinin nedeni yazarın tahmini ile verilir.

“Duvarlarda çeşitli sergilerden alınma tablolar asılıydı. Tabii Zeynep bu resimlere değerlerini ölçmeksizin bakıp duruyor, içlerinden en çok suluboya bir köy resmini beğeniyordu. Belki kendi köyünü hatırlattığından”(s.118).

“Belki” ve “Galiba” ifadeleri hâkim bakış açısına sahip bir yazar anlatıcının kullanabileceği kelimeler değildir; çünkü bu bakış açısı anlatıcıya sınırsız güç ve düşünceleri okuma yeteneği verir. **Çokum**, eserinde bu tekniği kullanmış olmasına karşın arada bir kendi tahminlerini ve yorumlarını da koyarak varlığını hissettirmekten geri kalmamıştır. **Çokum** diğer romanlarında sıklıkla kullandığı montaj tekniğinden bu romanında faydalanmamıştır.

2.1.6- ÇIRPINTILAR

Çırpıntılar, bir göç romanıdır. Romanın ilk ve tek basımı 1991 yılında Ötüken Yayıncılık tarafından yapılmıştır. Eser sekiz bölümden oluşmaktadır ancak konu itibarı ile incelendiğinde eserin esas iki bölümden oluştuğu görülür. İlk bölümde roman kahramanlarının Avusturalya’da yaşadıkları anlatılırken; ikinci bölümde Türkiye’ye geri dönen ailenin yaşadığı bocalamalar üzerinde durulur.

2.1.6.1- Olay Örgüsü

Tekin ve Esra, oğulları Erhan’ın ölümünden sonra hayatlarında köklü bir değişim yaparak tek çocukları olan Korhan ile beraber İstanbul’dan Avusturalya’ya göç etmiş bir Türk ailesidir.

Tekin ve Esra Avusturalya’da farklı ülkelerden gelmiş diğer göçmen ailelerle beraber yeni bir yaşam kurmuştur. Bu yaşamın getirdiklerine uyum konusunda Esra çok fazla problem yaşamazken Tekin büyük bir bocalama yaşamaktadır. Sürekli eski anıları, İstanbul’daki yaşantısı aklına gelmekte ve ülkesine yoğun bir şekilde dönme arzusu taşımaktadır. Esra gerek kurulu düzenlerini bozmamak gerekse Avusturalya’ya alışmış olan oğulları Korhan’ın hayatını alt-üst etmemek amacıyla Tekin’in zihnini sürekli meşgul eden bu düşünceye karşı çıkmaktadır ancak Tekin’in yaşadığı talihsiz bazı

durumlar onun ülkesine geri dönme isteğini daha fazla kamçılar. Tekin'in trafikte bir İngiliz genci ile kavga etmesi ve sonrasında aylarca devam eden mahkemeler onun Avusturalya'dan iyice soğumasına neden olmuş, ardından kız kardeşi Aysun'un ölümü onu tekrar eski günlerine götürmüş ve İstanbul'da bıraktığı diğer yakınlarına, dostlarına kavuşma arzusunu perçinlemiştir.

Tekin ve Esra on bir yıl uğraşp didinerek kurmuş oldukları düzenlerini bir kenara atıp İstanbul'a geri dönerler. Asıl problemler bundan sonra başlar. Esra İstanbul'u çok sevmesine rağmen Avusturalya'daki evini unutamaz. Tekin uzun süre iş bulamaz. Korhan okuluna, arkadaşlarına ve öğretmenlerine alışamaz ve onlar tarafından çoğu kez dışlanır. Tüm bu olumsuzluklar aile içerisinde büyük huzursuzlukların yaşanmasına neden olur.

Korhan'ın uyum problemi yaşaması Esra ve Tekin'i huzursuz eder. Korhan lise ikinci sınıfı geçemez sınıf tekrarına kalır ardından kendini bu ülkeye ait hissetmediğini anlar, okulu bırakır, iş hayatına atılır. Bir tartışma sonucu evden ayrılır ve Avusturalya'ya geri döner.

Aileyi ayakta tutan, Esra ve Tekin'i birbirine bağlayan Korhan, evi terk edip Avusturalya'ya gidince arkasında yıkık bir aile bıraktığını fark etmez. Esra, oğlunun gidişi konusunda sürekli Tekin'i suçlar. Oğlunun yanına gitmek istediğini Tekin'e söyleyince bu boşanma nedeni olur ve yirmi yılı aşkın bir süre evliliklerini sürdürmüş olan Esra ve Tekin çifti boşanır. Avusturalya'ya oğlunun yanına giden Esra, orada bir kız çocuğu dünyaya getirir. Bu bebekten haberi olmayan Tekin, yeniden baba olduğunu duyunca pişmanlıklar yaşar ve yüzünü bile görmediği bebeği ona yaşam gücü verir. Oğluna yazdığı mektupta yeniden Avusturalya'ya dönmek istediğini, Esra ile tekrar birleşme arzusu taşıdığını ifade eder. Esra'dan gelen olumlu cevap ile Tekin Avusturalya'ya geri döner. Geç de olsa Mutlulukla sonuçlanan bir aile tablosu ile roman son bulur.

Eser kültür çatışması üzerine kurulmuştur. Çatışmanın odak noktasında Doğu ve Batı kültürü vardır. Her açıdan birbirine zıt olan bu kültürlerin çatışması roman boyunca görülür.

2.1.6.2- Şahıs Kadrosu

Roman bir aile dramını anlatır. Merkezde bir aile bulunduğu için bütün anlatılanlar bu ailenin etrafında şekillenir. Fiziksel ve ruhsal olarak en geniş şekilde anlatılan kahramanlar Tekin, Esra ve Korhan'dır.

2.1.6.2.1-Karakterler

Esra

Eserin en önemli kahramanlarından olan Esra, romanın başlarında otuz beş yaşlarında güzel bir kadın olarak tasvir edilir. Esra, eşine ve ailesine bağlı, yaşama sevinci ile dolu, kocasını, çocuğunu ve çevresindeki diğer insanları mutlu etme arzusu taşıyan, vefakâr, becerikli, verici ve sanatçı ruhlu bir Türk kadınıdır. Esra roman boyunca okuyucunun karşısına saf, temiz duyguları ve ümitleri ile çıkar onda dikkati çeken en önemli özellik hayata her daim ümitle bakabilmesidir. Esra hayata iyimser bakan yapısı ile hem çevresindeki insanların sevgisini kazanır hem de bulunduğu mekânlardaki insanlara mutluluk ve huzur verir. Arkadaşları arasında çıkan tartışmalarda hep uzlaştırıcı rol üstlenir (s.34).

Esra, bazı yönleri ile geleneksel Türk kadın yapısından farklı özellikler taşıyan bir karakterdir. Sürekli soran, sorgulayan, çözümler arayan, fikir yürüten bir tutum sergiler. Esra gururlu bir kadındır. Kocasını Tekin ve oğlu Korhan'dan farklı olarak öfkesini olduğu gibi ortaya dökmeyen dizginlemesini bilen bir yapısı vardır. Korhan'ın okul müdürü ile olan konuşmasında bu huyunu açıkça gösterir (s.49).

Esra yardımsever bir kadındır. Sadece ailesi için özveride bulunmaz çevresinde yardıma ihtiyacı olan komşularına da seve seve yardım eder. Onlarla olan ilişkileri çok sıcaktır (s.69). Romanda ruhsal açıdan en iyi tasvir edilen karakter Esra'dır. Yazar Esra'nın ruh durumunu çok detaylı bir şekilde gözler önüne serer. Esra romanda yazarın sözünü emanet ettiği önemli bir kadın karakterdir. Yazar özellikle aile konusu ve çocuk eğitimi konusundaki düşüncelerini Esra yoluyla okuyucusuna aktarır. Esra karakteri yazarın eserleri içerisinde tahlili en iyi yapılan kadın kahramandır.

Tekin

Romanın Esra'dan sonra ele alınan ikinci önemli karakteri Tekin'dir. Fiziksel olarak iri yarı, ortalama kırk-kırk beş yaşlarında tarif edilen bir aile babasıdır (s.6).

Romanın başından sonuna kadar Tekin hakkında okuyucunun zihninde oluşan ruhsal tablo aşağı yukarı aynıdır. Onda sürekli bir kaçış arzusu, inişli çıkışlı ruh halleri, gel-gitlerle dolu bir hayat, ruhunda çözemediği problemleri vardır. Genelde bir huzursuzluk hissedilir. Esra'nın aksine hayata karamsar bakar.

Tekin'de büyük bir memleket özlemi vardır. Hayallerinde sürekli çocukluğunun ve gençliğinin geçtiği İstanbul günlerine döner. Avustralya'ya ailesi ile beraber göç etmesi bir kaçışın sonucudur. Kendi kendini neden buralara geldim diye sorgular (s.20).

Köklerine ve millî değerlerine bağlı olan Tekin, Avusturalya'da yaşayan diğer soydaşları için yeni şeyler üretmek ve orada kendi kültürünü yaşatacağı bir mekân kurmak ister (s.38,42).

Tekin sevgisini gösteren bir baba değildir. Oğlu ile aralarında görünmez bir duvar vardır. Ona göre baba figürü otorite olmak zorundadır. Kavgayı ve huzursuzluğu sevmemesine karşın onda varolan en büyük eksiklik olumsuz bir durum karşısında hiç düşünmeden fevri davranışlar sergilemesidir.

Romanın beşinci bölümünde Tekin ve ailesi ani bir kararla İstanbul'a geri döner. Ancak bu kez Tekin kime güvenip kime güvenmeyeceğini bilemez. Kendini yeni bir kültürün içine girmiş gibi hisseder (s.170).

Tekin'in İstanbul'a yeniden alışma evresinde yaşadığı karmaşık ruh hali onu oğlundan ve eşinden uzaklaştırır. Tekin öfkesini oğlu Korhan'a yönlendirir bu yüzden Korhan evden ayrılır. İlerleyen zamanlarda Korhan Avusturalya'ya geri döner (s.247). Korhan'ın gidişi Tekin ve Esra'nın aralarının daha fazla bozulmasına neden olur. Esra oğlunun gidişini Tekin'in sertliğine bağlar.

Eşler arasında başlayan tartışmalar kendini boşanmaya kadar götürür. Esra'nın boşanmadan sonra Avusturalya'ya oğlunun yanına gider. Tekin hayatının en büyük sınavını vermektedir. Hatalarını yavaş yavaş anlamaya başlar. Eser boyunca Tekin'i hep üzgün, karamsar, düşünceli haliyle görmeye alışmış olan okuyucu, romanın sonunda

başka bir Tekin ile karşılaşır. Esra'nın bir bebek doğurduğunu öğrenen Tekin, bir anda değişir. Bu üçüncü kez yaşanan babalık duygusu kalbinde katılmış olan buzları eritir, hayata sıkı sıkıya bağlanmasını sağlar. Onun için bu bebek, Tekin'in yeniden dünyaya gelemk gibi büyük bir olaydır. Romanın sonunda kafasının içerisindeki problemlerden, karmaşadan kurtulan Tekin, gerçek mutluluğun mekânlarda değil mutlu bir aile içerisinde olduğunu anlar ve Avusturalya'ya ailesinin yanına geri döner.

Tekin karakteri göç hadisesini yaşayıp hem kendi kültürüne hem de yabancı bir kültüre alışmaya çalışan, bu alışma esnasında bocalamalar yaşayan binlerce gurbetçi Türk vatandaşının dramı gözler önüne sermek için seçilmiş önemli bir karakterdir.

Korhan

Romanın başında Korhan, on üç yaşında küçük bir çocuktur. Eserin ilerleyen bölümlerinde büyümüş lise öğrencisi olmuştur. Korhan daha beş yaşındayken ülkesinden ayrılarak yabancı bir ülkeye gelmiş, oranın ağır şartlarına uyum sağlamaya çalışan bir çocuktur. O, anne ve babasına göre yeni bir kültüre alışma konusunda çok daha şanslıdır; çünkü beş yaşına kadar geçen zaman aralığındaki çoğu şeyi hatırlayamaz. Avusturalya sanki onun ilk memleketidir. Anne ve babası uyum konusunda, lisan konusunda problem yaşasa da Korhan İngilizceyi ana dili gibi iyi kullanır. Korhan, Türkiye'ye dönme konusunda isteksizdir. Avusturalya'daki yaşam şekline alışmıştır. Türkiye onun için koca bir bilinmezliktir (s.13).

Korhan anne ve babasına göre uyum konusunda şanslı olsa da bazı arkadaşları onu Türk olduğu için dışlar. Korhan'ın yaşadığı bu trajedi yeni bir kültüre adapte olma konusunda en büyük sorunları yaşayanların çocuklar olduğu gerçeğini ortaya çıkarıyor. Göç eden aile, çocuğunun öz değerleri ile yetişmesini istiyor ancak diğer yandan kendi kültürüne zıt bir çevre içerisinde büyüyen çocuk, ne tam anlamıyla öz kültürünü benimseyebiliyor ne de tam anlamıyla yeni kültüre adapte olamıyor.

Aile, Türkiye'ye döndükten sonra işler sanıldığı gibi ne Tekin ne Esra ne de Korhan açısından yoluna girmez. Başta Korhan olmak üzere bütün aile kendi memleketlerinde yabancılık hissi duyar. Korhan okulda arkadaşları tarafından dışlanır. Okulda yaşadığı bu dışlanmışlık onu her şeyden soğutur, okulu bırakır. Zamanla

eğlenceye düşkün sorumsuz bir insan olur. Eve sabaha karşı alkollü şekilde döner, babası ile tartışır ve sonuçta evi terk eder.

Türkiye'ye büyük bir ümitle gelen Korhan, bütün ümitlerini kaybeden, kendine güvensiz ve karamsar bir çocuğa dönüşür ve bu psikoloji ile Avusturalya'ya geri döner. Avusturalya'da kendine güzel bir iş bulan Korhan'ın kendine olan inancı ve güveni yeniden canlanır.

Çokum, Çırpıntılar romanı ile Türkiye dışında yaşayan soydaşlarımızın içinde buldukları zor şartları göstermeye çalışmıştır. Şahıs kadrosu içinde yer alan Tekin, Esra ve Korhan karakterleri bu açıdan önemlidir. Yazar yetişkin bir kadın, yetişkin bir erkek ve bir çocuğu şahıs kadrosunun merkezine koyarak kadın, erkek ve çocuk gözüyle kültürel yabancılaşmanın her birey üzerindeki farklı yansımalarını gözler önüne sermiştir.

2.1.6.2.2- Tipler

Aysun

Tekin'in mimar olan kızkardeşidir. Aysun, ince ve zarif bir görüntüye sahip, maneviyatı güçlü bir bayandır. Aysun'un ruh durumu ile ilgili gerçekler roman boyunca kardeşi Tekin'e gönderdiği mektuplardan çözülür. O, kendisini yalnız hisseden, mutsuz bir kadındır. Aysun, korkusuz, cesaretli, zorlukları seven bir mizaca sahiptir. Romanın sonunda Aysun, talihsiz bir trafik kazasında hayatını kaybeder.

Kutlu

Aysun'un mimar olan eşidir. Orta yaşlı, dış görünüşe önem veren, giyimine özen gösteren, hayata bağlı, realist, eşinden farklı olarak maneviyata önem vermeyen bir insandır. O, düzen adamıdır. Zaman neyi gerektiriyorsa onu yapar. Romanda çağdaş bir insan modeli olarak çizilmiştir. Aysun'un ölümünden sonra yeni eşiyile kurduğu hayatta arzuladığı yaşantıyı kurar.

Oğuz

Aysun'un ve Kutlu'nun tek oğullarıdır. Romanda küçük bir çocuk olarak tarif edilir. Annesinin genç yaşta ölmesi onun içe kapanık ve sıkıntılı bir hal almasına neden olmuştur.

Reha

Esra'nın erkek kardeşidir. Otuz yaşlarında, fiziksel olarak Esra'ya benzeyen genç bir adamdır. Bankada müdür muavini olarak çalışır. Yumuşak, sevecen, sıcak ve biraz çekingendir.

Nebile Hanım

Esra'nın epeyce yaşlı annesidir. Yüzünde yaşlılığın güzelliği olan çok muhterem bir İstanbul hanımefendisidir. Hoşgörülü, maneviyatı güçlü, nur yüzlü bir ninedir. Yaşama sevinci ile doludur. Etrafına neşe ve huzur veren bir hanımdır.

Suna

Tekin'in çocukluğundan beri tanıdığı, aynı zamanda ilk aşkı olan narin, ince yapılı, kızıl kestane saçları olan bir bayandır. Eczacılık yapmaktadır. Evlenmiş ancak kocasını kaybetmiş, kızıyla yaşam mücadelesi veren geçmişteki güzel günlere özlem duyan acılı bir kadındır.

Caroline Öğretmen

Korhan'ın Avusturalya'daki İngiliz asıllı öğretmenidir. Kendi milletinin tipik fiziksel özelliklerini taşır. Mavi gözlü, zarif ve ince yapılı bir bayandır. Caroline öğretmenin çocuk eğitimi konusunda oldukça farklı, disiplinli ve katı fikirleri vardır. İyi bir eğitimcidir. Duygularını kontrol etmesini bilir. Fikir tartışmalarına girse de kontrollü davranır. Öğrencilerinin hangi ırktan ve dinden olduğuna bakmaksızın iyi bir Avusturalya vatandaşı olması için elinden gelen her şeyi yapar.

Murat Ağabey

Tekin ve Esra'nın Avusturalya'da tanıştıkları Türk arkadaşlarıdır. Asıl işi mimarlık olan Murat Ağabey, musikişinas ve sanatkâr ruhlu bir adamdır.

Fahri Ağabey

Emekli bir deniz subayıdır. Tekin'in babasının arkadaşısıdır. Tekin ve ailesinin Avusturalya'ya göç etmelerine vesile olan kişidir.

Jale Hanım

Aysun'un ölümünden sonra Kutlu'nun evlendiği ikinci eşidir. Kültür seviyesi ve yaşam standartı yüksek biridir. Aysun'dan farklı olarak Batılı bir yaşam tarzı sürmeyi

benimsemiş, sosyeteye ayak uydurmuş, canlı ve neşeli bir bayandır. Eğlenceli davetlerin ve toplantıların aranan simalarındandır.

Erol

Tekin'in İstanbul'a dönüşünden sonra iş bulmak için temasa geçtiği kişilerden biridir. Olumsuz bir tiptir. Tek amacı para kazanmak olan ancak bu paranın nasıl geldiğini çok fazla önemsemeyen yiyici ve dolandırıcı tiplerdendir. Menfaatlerini düşünen ve ileri boyutta maddiyatçı bir adamdır.

Macit Bey

İçinin kötülüğü dışına yansımış, iri cüsseli, karanlık bakışlı bir adamdır. Tekin'in iş kurmak amaçlı bir araya geldiği kişilerden biri olan Macit Bey, dengesiz tavırları, kaba saba halleri ve alkol düşkünlüğü ile romanın menfi tipleri arasında yer alan şahıslarındandır.

Figen Hanım

Tekin'in arkadaşı Sulhi'nin eşidir. Hem modern hem de öz değerlerine sahip çıkmasını bilen eğitilmiş bir Türk kadınıdır. Filologdur. Hareketli, neşeli, dostlarıyla ilgilenmeyi ve onlarla zaman geçirmeyi seven cana yakın bir hanımdır.

Necmi Bey

Tekin ve Esra'nın Avusturalya'da yaşayan arkadaşlarındandır. Orta yaşlı bir erkektir. Toplantılarda şiirler okuyan, asıl mesleği öğretmenlik olan, ince ruhlu bir beydir.

Ünal

Avusturalya'da yaşayan orta yaşlı, sürekli tebessüm eden, hayatı alaya alan, umursamaz, temel gayesi eğlenmek olan, bolca alkol kullanan göçmen Türklerden biridir.

Miguel

Tekin ve Esra'nın Avusturalya'daki İspanyol komşularıdır. Anna'nın kocasıdır.

Anna

Esra'nın en samimi komşusudur. Orta yaşlı, cana yakın ve samimi bir İspanyol kadınıdır.

Solmaz

Korhan'ın Türkiye'de okuduğu lisede öğrenci olan, kendisine duygusal olarak yakınlık hissettiği sınıf arkadaşıdır. Solmaz ne istediğini bilen, kararlı, çalışkan, derslerinde başarılı bir öğrencidir.

Nilay

Esmer, ufak tefek genç bir bayandır. Kutlu'nun kız kardeşidir. Nilay, abisi gibi Avrupai hayat tarzını benimsemiş ancak Kutlu'ya göre daha sıcak ve insani yönü ağır basan biridir.

Ferda

Tekin'in tiyatro oyuncusu olan çocukluk arkadaşıdır. Hayatta istediklerini elde edememiş olmanın üzüntüsünü duyan, çevresini suçlayan, karamsar bir tiptir. Alkol düşkünüdür. Ferda, yanlış yaşayan bir aktör örneğidir.

Münevver Hanım

Korhan'ın İstanbul'daki İngilizce öğretmedir. Korhan'ın tasviri ile tepesine saç ekleyen, horoz gibi kabarık saçları olan, giyinişi çok zevksiz, sinirli, kimseyi sevmeyen bir öğretmendir. Münevver Hanım kırıcı ve kaba ifadelerle öğrencilerini aşağılayan olumsuz bir öğretmen modelidir.

Nevin Hanım

Korhan'ın İstanbul'daki edebiyat öğretmenidir. Küçük elleri, ince bir gövdesi vardır. Korhan'a hep yardımcı olmaya çalışan, ona anne şefkati ile yaklaşan bir öğretmendir. Temel amacı öğrencilerini en iyi şekilde topluma kazandırmaktır.

Mahmure Teyze

Esra'nın İstanbulda oturduğu apartmanda tanıştığı güler yüzlü, sevimli, nazik bir İstanbul hanımefendisi olan komşusudur.

2.1.6.2.3- Dekoratif Unsur Durumundaki Şahıslar

Romanın şahıs kadrosu yazarın ilk romanlarına göre azaltılmış ve genel itibarı ile karakter ve tipler daha detaylı olarak işlenmiştir. Dekor durumundaki şahıslar daha azdır. Reha'nın nişanlandığı kız olan Hatice, Korhan'ın okuduğu lisenin müdürü Haluk

Bey, Tarih öğretmeni Ziya Bey, Koray'ın okul arkadaşları Mehmet ve Bilgin Dekoratif unsur durumundaki şahıslardır.

Romandaki şahıslar sosyal durumlarına göre şu şekilde sınıflandırılır:

a) Avustralya'ya Göç Eden ve Orada İşçi Olarak Çalışan İnsanlar: Esra, Korhan, Murat Ağabey, Ünal, Miguel, Fahri Ağabey, Nemci Bey

b) Eğitimciler: Caroline Öğretmen, Münevver Hanım, Nevin Hanım, Ziya Bey

c) Aydınlar: Figen Hanım, Sulhi Bey

d) Öğrenciler: Korhan, Solmaz, Mehmet

2.1.6.3-Zaman

Asıl vaka zamanı yaklaşık yedi yıllık bir zaman dilimini kapsar. Romanın başında Korhan on üç, Esra otuz beş, Tekin ise kırk yaşındadır. Romanın sonlarında Korhan lise ikinci sınıfa geçmiş ancak sınıfta kaldığı için okulu bırakıp iş hayatına atılmış bir süre böyle devam ettikten sonra İstanbul'u da bırakarak Avusturalya'ya geri dönmüştür. Buradan romanın sonunda Korhan'ın yaklaşık on dokuz yirmi yaşlarında olduğunu çıkarabiliyoruz. Asıl olaylar işte bu zaman dilimi içerisinde yaşanmıştır.

Eserde zaman açısından dikkat çeken nokta roman kahramanlarının geçmişlerini hatırlamaları yoluyla romanın zaman boyutunun derinleştirilmesidir. Bu anımsamalarla bir art zamana dönülür ve okuyucu kahramanların mazileri hakkında bilgilere ulaşır. Tekin sık sık geçmişi hatırlar. Romanın başlarında Korhan'a çocukluğunu, anneannesini, İstanbul'u hatırlatmak için geçmişe döner (s.5, 6, 8, 11).

Tekin küçük oğulları Erhan'ın ölümünü, Avusturalya'ya gelişlerini, buradaki ilk yıllarını anlatırken kısa bir özetleme ile geçmiş dönem hakkında bilgi verilir.

Tekin kendi çocukluğunu ve gençliğini de yoğun şekilde hatırlar. Üsküdar'daki evlerini hatırlaması, Suna ile aralarındaki sevgi, Sulhi ve Ferda ile olan münasebetleri hep yirmi beş otuz yıl öncesine gidilerek hatırlanır.

Eserde asıl vaka zamanı yazarın diğer romanlarında olduğu gibi reel bir zaman içerisine oturtulmuştur. Anlatılan olaylardan yola çıkarak reel zamanın 1980 sonrası olduğunu görebilir. Romanda Başkonsolos Şarık Arıyak ile koruma görevlisinin Ermeni teröristler tarafından vuruldukları günden bahsedilir. Tarih 27 Aralık 1980'dir (s.18). Bu

tarihte Tekin ve ailesi Avusturalya'dadır. Esra ve Tekin'in diyaloglarından yola çıkılarak reel zamanın 1980 sonrası olduğu çıkarılabilir.

“Evet, en başta çocuklarımızı yabancı bir yerde büyütmeyi göze alıyoruz ama kendi ülkemizde olsak onlara tam manası ile sahip çıkabilecek miydik? Birkaç yıl öncesine kadar anarşinin nelere mal olduğu unutuluyor mu?” (s.26).

Eserde duygusal zaman dilimleri yoğunluktadır. Tekin'in telefonda Aysun'un ölüm haberini aldığı an, duygusallığın en yoğun şekilde yaşandığı ve Tekin'in memleket özlemini en çok hissettiği andır. Bu an, eserde zaman bakımından zirve sayılabilecek bir andır (s.87).

Tekin ve Esra'nın İstanbul'a geri dönüşleri (s.148), Korhan'ın Avusturalya'ya geri dönüşü (s.247), Tekin'in yeni bir çocuğunun dünyaya geldiğini öğrenmesi (s.276) , Tekin ve Esra'nın boşanmaları (s.264), Tekin'in İstanbul'dan ayrıldığı anlar eserin duygusal zaman dilimlerindedir (s.283).

Romanda mevsimler ve olaylar arasında da yoğun bir ilgi vardır. Eserin başında mevsim yazdır. Okuyucunun karşısında mutlu bir aile tablosu vardır. Aysun'un üzüntülerle dolu mektubu sonbaharda gelir. Tekin kızkardeşinin cenazesine kış mevsiminde gider. Ailenin Türkiye'ye dönmesi kış mevsimine rastlar. Korhan'ın Solmaz'a duyduğu aşk için girişimde bulunması ilkbahar mevsiminde olur.

Romanda iyi haberlerin duyulduğu, mutlulukların, neşenin, umudun hissedildiği aylar yaz ve ilkbahar aylarıdır. Olumsuzlukların, karamsarlığın, hüznün yaşandığı mevsimler de sonbahar ve kış mevsimleridir. Yazar eserinin zaman boyutunda özellikle mevsimleri kullanarak mevsim ve insan psikolojisi arasındaki ilgiyi gözler önüne sermiştir.

2.1.6.4- Mekân

Eserde esas mekânlar Avusturalya ve İstanbul'dur. Her iki mekân eser boyunca birbirleriyle çatışma içerisindedir. Avusturalya, Tekin ve Esra için yeni yapılacak bir başlangıcın ilk adımını attıkları önemli bir ülkedir. Bu ülke gelen göçmen aileler tarafından bambaşka bir gezegen, bir kurtuluş yeri olarak görülür. Eserde mekân geniş

bir coğrafyaya yayılmıştır. Olaylar iki farklı ülkede geçtiği için bu bölümde Avusturalyadaki mekânlar ve Türkiyedeki mekânlar ayrı ayrı incelenmiştir.

2.1.6.4.1- Açık Mekânlar

Avusturalya'daki Açık Mekânlar

Hostel: Tekin ve ailesinin ilk yerleştiği, ıssız, sakin, Esra'nın kendisini yalnız hissettiği Avusturalya şehridir.

Sydney: Türklerin yoğun olarak yaşadığı Avusturalya kentidir. Esra ve Tekin burayı sever; çünkü Sydney onlar için kendileri gibi Türk olan dostlarının bulunduğu, yalnızlıklarını unuttukları bir buluşma mekânıdır. Bu mekân açık ve geniş bir mekândır.

Newcastle ve Melbourne: Tekin'in çalıştığı şirketin mallarının pazarlamasını yapmak için gittiği şehirlerdir.

Türkiye'deki Açık Mekânlar

Üsküdar, Tekin ve Esra'nın İstanbul'a yerleştikten sonra ev tuttıkları semttir. Tekin, özellikle bu semte yerleşmeyi seçer; çünkü burası çocukluğunun ve gençliğinin geçtiği, ilk aşkını yaşadığı, arkadaşları ile gezip eğlendiği, ona ailesini ve geçmişteki güzel günlerini hatırlatan bir semttir. Zihninde buraya yerleşirse eski mutlu günlerine döneceği düşüncesi vardır. Avusturalya'da en çok burayı özler. İstanbul'a dönüşten sonra Tekin ve Esra, İstanbul'un yeni halini görünce hayal kırıklığı yaşar. Üsküdar eski Üsküdar değildir, İstanbul da eski İstanbul'dan çok uzaktadır. Yapılar, insanlar, iş makineleri her yeri doldurmuştur. Tekin ve Esra kendi ülkelerinde yabancılik çekerler. İstanbul son haliyle kahramanların gözünde kapalı ve dar bir mekâna döner.

Üsküdar dışında açık mekân olarak Beyoğlu, Nişantaşı, Taksim, Teşvikiye, Bitpazarı, Pendik gibi semtlerin adları da verilerek mekân boyutu genişletilir.

Çamlıca, Kanlıca, Emirgan, Tekin'in gençlik dönemlerinde arkadaşlarıyla gezip dolaştığı, huzur bulduğu açık mekânlardandır.

Avusturalya'da Kızkulesi, Üsküdar kıyıları, Eyüp Sultan, Topkapı Sarayı, İstanbul'daki köprüler, cami avluları Tekin tarafından hatırlanan ve özlemle bahsedilen açık mekânlar arasında yer alır.

2.1.6.4.2- Kapalı Mekânlar

Avusturalya'daki Kapalı Mekânlar

Avusturalya'daki en önemli kapalı mekân, Esra ve Tekin'in Bay Hamilton'dan satın aldıkları ve güzelleştirmek için çok çaba harcadıkları evleridir. Tekin evi yaşanılır hale getirmek için çok uğraşmış, Esra bahçesini çiçeklerle donatmış her ikisi de evin kuruluşunda şevkle çalışmıştır. Bu ev, onların Avusturalya'da satın aldıkları, kendilerine ait ilk müstakil evdir. Esra bu evde mutlu günler geçirmiş, İstanbul'a döndükten sonra da bu evin hayali ve oradaki anıları zihninde her zaman tazeliğini korumuştur. Çoğu zaman İstanbul'da yaşadıkları apartman katı ile Avusturalya'daki evini karşılaştırmış ve bahçesi çiçeklerle dolu, kendisine huzur veren o evi, büyük bir özlemle anmıştır. Avusturalya'daki ev huzur verici, aydınlık, açık, geniş ve rahat bir ortam olarak algılanırken; İstanbul'daki apartman katı ailenin yaşadığı sıkıntılardan dolayı karanlık, sıkıcı, dar ve huzur bozucu bir mekân olarak gösterilir.

Türkiye'deki Kapalı Mekânlar

Eserde ruh ve mekân ilişkisi arasındaki ilgi iyi kurgulanmış, kahramanların yaşadıkları evler onların ruh durumları, hayata bakış açıları hakkında okuyucuya çok önemli ipuçları vermiştir.

Tekin'i duygulandıran, onu yanına çeken en önemli kapalı mekân, çocukluğunda Üsküdar'da anne ve babasıyla yaşadığı evdir. Bu evin özel bir yeri vardır. Korhan bu evde doğmuştur. Tekin evlendiği zaman Esra ile ilk bu evde oturmuştur. Bu ev, Tekin'e çocukluğunu, anne babasını, arkadaşlarını, dostlarını, eski mutlu günlerini hatırlattığı için önemli bir kapalı mekândır. Esra ile boşandıktan sonra onunla tekrar birleşmek için yazdığı mektubu yine bu evde yazar. Bu mekân Tekin'in cesaret bulduğu açık ve geniş bir mekândır.

Kapalı mekânlardan Tekin'in çocukluk arkadaşı Ferda'nın yaşadığı ev, onun psikolojisini yansıtması bakımından önemlidir. Ferda'nın evi hayattan bıkmışlığını yansıtır. Koltuk ve kanepelerin yüzleri aşınmış, mutfak bulaşıklarla dolu, karışık ve dağınıktır. Odalar tıpkı Ferda'nın ruhu gibi karanlık ve boğucudur. Sahne aksesuarları evin her tarafına yayılmıştır. Döşeme tahtalarında yağ ve içki lekeleri vardır. Mekân

gördüğü kötü manzara karşısında Tekin'in gözünde iyice kapalı ve dar bir mekâna dönmüştür.

Kapalı mekânlardan Esra'nın annesi Nebile Hanım'ın evi geçmişî hatırlatan bir mekân olması bakımından önemlidir. Evin içi temiz ve düzenlidir. Evin içine girilince annenin güven ve huzur veren sıcaklığı hissedilir. Pencereleer karanfillerle donanmış, evin duvarları geçmişteki mutlu günleri hatırlatan insanların fotoğrafları ile çevrelenmiştir. Bu ev, huzur verici, açık ve geniş bir mekândır.

Tekin'in kardeşi Aysun ve eşi Kutlu'nun evi aralarındaki zıtlıkları, kişilik farklılıklarını göstermesi bakımından önemli bir kapalı mekândır. Aysun'un çalışma odası onun zevklerine uygun olarak döşenmiştir. Odası kilimler, tespihler, deniz kabukları, içinde camilerin, çeşmelerin, eski evlerin, Üsküdar semtinin resimleri olan İstanbul fotoğrafları ile doludur. Bu nesnelere özellikle seçilmiştir. Bunlar, Aysun'un maziye olan bağlılığını gösteren nesnelere dir.

Kutlu, Aysun'dan tamamen farklıdır. Aysun'un ölümünden sonra evinin döşemesini Batılı yaşayış tarzını uygun olarak yapar. O, Aysun gibi ince ruhlu, manevi derinliği olan biri değildir. Realist, çağına ayak uyduran bir insandır. Bu tercih mekânların dekorasyonunda da kendini göstermiştir.

İstanbul'daki kapalı mekânlardan olan Korhan'ın okuduğu okul, Korhan'ın kendini yalnız, dışlanmış, gereksiz hissettiği karanlık bir mekândır. Okulun yanında bulunan çay ocağı güvensiz ve yalnız hissettiği zamanlarda Korhan'ın kaçıp sığındığı bir mekândır ancak bu mekân sonra bilardo salonuna çevrilmiş, mekânın bir zamanlar Korhan'a huzur veren aydınlık ortamı yerini kirlenmiş, karanlık ve huzursuz bir ortama bırakmıştır.

2.1.6.5- Bakış Açısı ve Anlatıcı

Romanda hâkim bakış açısı ve yazar anlatıcı tekniği kullanılmıştır. Bu bakış açısının sağladığı kolaylıkla yazar anlatıcı, kahramanların geçmişlerini, neler hissettiklerini, gelecekte neler yaşayacaklarını bilir. Yazar anlatıcı, kendini tamamen soyutlamayıp zaman zaman karşısında okuyucusu oturuyormuş gibi sohbet edasıyla fikirlerini açıkça söyler ve varlığını hissettirir.

“ Korhan, galiba babaannesinin kandillerde yaptığı tuzlu lokmaların tadını buluyordu onlarda” (s.31).

“ Aslında kendisine kızmalıydı” (s.33).

“ Doğrusu kolay olmamıştı buraya yerleşmeleri” (s.15).

Yazar anlatıcı, kahramanlarının neler hissettiğini bilir:

“Tekin, yüzünü eğmiş, söyleyeceklerini toparlamağa çalışıyordu. Sonra kendini suların akışına bırakıp kaybolmayı istercesine yüzdüğü, ufka İstanbul’u nakışladığı günü ürpererek hatırladı. Bir suçluluk duygusu yakaladı yüreğini. Suların, gökyüzünün uğultusunu yeniden işitir gibi oldu. Korhan’ın uzaklardan seslenişini” (s.37).

Yazar anlatıcı, hâkim bakış açısı ile roman kahramanlarının geçmişleri hakkında da bilgiler verir:

“(…)Tekin’i bir dost gibi karşıladılar. Çoğu değişmişti sokakların. Kaybolmuştu, ana yollara karışmıştı. Sonra oradaki bir arsada top oynayan yanakları pembeleşmiş, terli çocuklar görmüştü... İşte böyle bir çocuktu o da... Güreş tutarlardı. O zamanlar yenilmez, sırtı yere gelmez güreşçiler vardı. Ferda, Sulhi ve Tekin, okul çıkışlarında o ünlü güreşçilerin çalıştıkları spor salonuna koşarlardı. Onlarla konuşabilmek, güreşlerini onlara beğendirebilmek sanki yaşama sebepleriydi” (s.102).

Eserde hem anlatma tekniği hem de gösterme tekniği ile olaylar yürütülmüştür.

“Güzel başlamış ve güzel bitmişti gece. Fikirlerini geliştirinceye kadar bu toplantıları devam ettirmeye karar vermişlerdi. Şimdi Türk dostları Tekinlere daha sık gelip gidiyorlardı. Bazı günler Esra, Mebrure, Asuman, Nemci Öğretmenin karısı Lale, terzi Nükhet Hanım evlerde toplanırlar, açacakları sergileri, düzenleyecekleri kermesleri görüşürler, çaylı sohbetlerle bir arada olmanın sevincini yaşarlardı.” (s.75).

Yukarıdaki paragrafta anlatma tekniğine başvuran yazar, eserinde çoğunlukla gösterme tekniğini kullanmıştır.

“Adam, çoktan sönmüş sigarasını parmakları arasında tutarak, gün ışığının denize doğru yayılmış sayısız kıpırtısına dalmıştı. Kayık esintiyle hareketlenen sulara hafiften yalpalıyordu. Oğlu oltayı denize salmış, usanmaksızın balık bekliyordu. Kadın

kıyıda'ydı ve turuncu renkte havlu entarisiyle açılır kapanır iskemleye oturmuş onlara bakıyor, bazen el sallıyordu” (s.5).

“Loş bir kapı önünde durdular. Babası zile bastı. Korhan’ın içinde yine o yabancı duygular dolaştı. Resimlerine benzemeyen, hiç tanımadığı bir yüz belirdi kapıda. Başında bir tülbent vardı. Kısa toparlak gövdesi onlara uzandı. Hayır! Avustralya parklarındaki yaşlılardan farklıydı yüzü, gülümsemesi. Daha bir aydınlıktı. Kadının gözleri bu üç kişiden en çok Esra’da oyalandı. Sonra anaç bir kuşun koca kanatlarını gürültüyle açıp yuvasına yönelmesi gibi, Esra’ya sarıldı” (s.148).

Kahramanların kendi içlerinde yaşadıkları duygular iç monolog tekniği ile okuyucuya sunulur. Tekin Avustralya’ya neden geldiğini kendi kendine bir iç hesaplaşma ile sorar:

“ Peki niçin geldin buralara? Yeni bir hayat, para, değişiklik, huzursuzluklardan kaçış vesaire, vesaire... İşte oğlun, omuzlarında taşıdığın, yerlerde yuvarlayıp şakalaştığın o küçücük şey, şimdi on üçünde... O yurdunu biraz hatırlıyor. Ama onun çocukları kim olduklarını bilecekler mi?” (s.7).

Korhan, Münevver Hoca’nın kendisine söylediği kırıcı sözler karşısında hocasına söyleyemediği sözleri içinden geçirir:

“Ne olur Münevver Hoca... Ne olur sevdik kendini... Bana ülkemi sevdik... İçinde ağlayan, tırnaklarını kemiren, parmakalarını ısırarak biri böyle söylüyor” (s.213).

Esra, İstanbul’a döndükten sonra eski düzenini sürdüremediği için sinirli bir ruh haline bürünür. Yapmak istemediği davranışlar sergiler. Böyle olduğu için de üzülür ve kendisini sorgular:

“Neden böyle yapıyorum? İşim az olduğundan mı? Ama bahçem yok artık. Bahçem yok... Dünyanın bir ucunda kaldı o” (s.157).

Eserde kahramanların yazdığı mektuplar yoluyla da hayatları ve geçmişleri hakkında bilgiler verilir. Bu bölümlerde mektubu yazanlar anlatıcı konumuna geçer. Romana mektupları ile giren en önemli kahraman Tekin’in kızkardeşi Aysun’dur (s.61,86). Aysun’un yazdığı mektuplara karşılık olarak Tekin de mektup yazar (s.85). Romanda montaj tekniğine de başvuran yazar, Zeki Müren’in seslendirdiği bir şarkının

mısraları (s.37) ile Yahya Kemal'e ait mısralara (s.119, 196, 227) yer vererek bu tekniği kullanır. Anlatım bu teknikle daha akıcı ve etkileyici kılınır.

2.1.7- KARANLIĞA DİRENEN YILDIZ:

Karanlığa Direnen Yıldız, Türk siyasi tarihinde önemli dönüm noktalarından olan 27 Mayıs 1960 İhtilalini ve ihtilalin dönemin sosyal hayatına yansımalarını anlatan bir romandır. Roman, Ötüken Yayıncılık tarafından 1996 tarihinde yayımlanmıştır. Tez çalışmasında eserin 1996 yılında yapılan ilk baskısı incelenmiştir.

2.1.7.1- Olay Örgüsü

Romanın olay örgüsü yazarın gençlik dönemlerinde yaşadığı ve gözlemlediği olaylardan esinlenerek kurgulanmıştır. Olaylar eserin başkahramanı olan Feridun etrafında şekillenir. Feridun, anne ve babası ile yaşayan, ailenin tek çocuğu, askerliğini yapmış, yazarlığa meyli olan bir gençtir. Feridun, annesi Gülzade Hanım ve doktor olan babası Enis Bey ile oturur. Buldukları apartmanda amcası Sebati Bey, yengesi Sibel, komşuları İncenaz, Binbaşı Kaya Bey ve gazeteci dostları Asaf Bey de oturmaktadır. Bu insanlar arasında siyasi anlamda fikir ayrılıkları bulunsa da bu durum dostluklarına yansımamıştır.

Feridun, roman yazma düşüncesinde olan ve alanda kendini geliştirmeye çalışan idealist bir gençtir. Bu amaçla babası onu yayın evi sahibi olan Veysel Ağabey ile tanıştırır. Feridun, maneviyatı güçlü, memleket sevdalısı, Anadolu ruhu ile yoğrulmuş bu insanın yanında çok şey öğrenir. Romanını yazmaya başlar. Büyük hayalleri vardır ama yaşanan dönem karmaşık bir dönemdir. Ülkede fikir ayrılıkları vardır. Bu fikir ayrılıkları çok yakın dostları bile ayırmış, birbirine dış bileyen insanlar haline getirmiştir. Aynı apartmanda bir zamanlar aynı sofrayı paylaşan insanlar birbirlerinin açık düşmanları haline gelmişlerdir. Binbaşı Kaya ve eşi İncenaz ile Kaya Bey'in kuzeni gazeteci Asaf Bey ve karısı, dönemin iktidar partisi olan DP karşıtı insanlardır. Feridun, Enis Bey ve Gülzade Hanım ise iktidar yanlısı insanlardır. İhtilal öncesi yaşanan karmaşadan etkilenen ve dostlukları bozulan bu insanlar arasında kopmalar meydana gelir.

Bardağı taşıran son damla aynı apartmanda oturan bu dostların yedikleri son akşam yemeğinden sonra olur. Bu yemekte herkes kendi siyasi fikrini çok sert biçimde savunur. İktidar karşıtı olan Sebati, Sibel, Asaf, Kaya ve İncenaz iktidar yanlısı olanları hakarete varan ifadelerle eleştirir. Enis Bey onlara karşı iktidarı savunan düşüncelerini söyleyince olaylar onun aleyhine gelişmeye başlar, yemeğin ardından Enis Bey tutuklanır. Onu şikâyet eden kişinin kim olduğu uzun süre sır olarak kalır. Ülkede yoğun şekilde iktidar karşıtı eylemler yapılmaktadır. Bir taraftan basın diğer taraftan üniversite gençliği ve ordu iş birliği ile iktidar devrilir. İhtilal patlak verir. Feridun'un kafası karmaşa ile doludur. İnsanların kendi öz değerlerini yitirip sürü psikolojisi ile hareket etmeleri, birey olmaktan çıkıp kitle olarak varolmaları karşısında şaşkınlıklar yaşar.

Feridun, DP'nin yönetimde olduğu dönem DP'li bir armatörün kızı olan Ece ile nişanlanır. İhtilal ile beraber Ece ve ailesinin siyasi fikri bir anda değişir. Bir zamanlar DP'li olan bu insanlar düzene uyup DP karşıtı olurlar. Birbirinden çok farklı mizaçlara sahip olan Ece ve Feridun ayrılır, Feridun'un çalıştığı yayın evi ve içinde büyük hayallerle yazmaya koyulduğu romanı çıkan bir yangınla kül olur. Feridun peş peşe yıkımlar yaşar. Babasının tutuklanması, nişanlısından ayrılması, yayın evi ve romanının yangında kül olmasının ardından asıl yıkımı annesinin paşa olan akrabası Hayrettin Bey'i babasını hapisten çıkarmasından sonra yaşar. Enis Bey hapisten çıktıktan sonra başka bir semte taşınmaya karar verir. Feridun taşındıkları gün Kaya Bey ve İncenaz ile vedalaşırken büyük bir merakla babasını şikâyet eden kişileri sorar. Başta söylemekten kaçınan Kaya Bey, gerçekleri ortaya döker. Feridun babasının adını veren kişinin kendi öz amcası Sebati Bey olduğunu öğrenince şaşkına döner. Bu gerçek, olay örgüsünün önemli halkalardan biridir.

Yeni bir semte taşınmak Feridun ve ailesi için yeni bir başlangıç olacaktır; ancak bu başlangıç kötü bir haberle olur. Enis Bey, Gülzade Hanım ve Feridun'un yandaşı olduğu DP partisi başkanı ve dönemin başbakanı konumunda bulunan ve eserde "Başvekil" olarak adı geçen Adnan Menderes, ordunun yönetimi ele geçirmesi ile suçlu bulunup idam edilir. Romanın en can alıcı noktalarından ve Türk siyasi tarihinin önemli olaylarından olan bu idam, eserdeki olay örgüsünün önemli halkalarından bir diğerini

oluşturur. Bu idam kitle psikolojisinin ne kadar mühim bir hal aldığını, insanların insani duygularından bu psikoloji ile bir anda nasıl vazgeçebildiğinin ispatı olur.

Feridun bütün roman boyunca bu kokuşmuşluğun, bozulmuşluğun, tutarsızlığın ve yozlaşmanın karşısındadır. O, dürüst, kendi kararlarını kendi veren özgür insanı arar durur. Eser temelde kitle- fert çatışması üzerine kurulmuştur. Bunlar dışında dürüstlük, dostluk, saflık gibi temiz duygularla, yalan, hile, menfaat, ikiyüzlülük gibi duyguların çatışması da vardır.

2.1.7.2- Şahıs Kadrosu

2.1.7.2.1- Karakterler

Feridun

Doktor olan Enis Bey ile ev hanımı Güلزade Hanım'ın tek çocuğudur. Eserde fiziksel olarak tasvirine yer verilmemiş olan Feridun, karakter olarak annesinin yumuşaklığını, babasının safiyetini bünyesinde bütünleştirmiş, edebiyata büyük ilgi duyan, tahlil ve yazma yeteneği yabana atılmayacak derecede iyi olan bir gençtir (s.16).

Enis Bey, oğlunun kendisi gibi doktor olmasını arzular ancak onun edebiyata olan meyli buna engel olur. Feridun lise mezunudur. Yüksek öğrenim tahsili almamıştır. Feridun, birey olarak insanın değerli olduğu düşüncesini savunur, toplumun insanları yönlendirmesini istemez. Dürüst, olduğu gibi davranan, kendi doğruları ile yaşayan insanların varlığını arzular. Toplumun istediklerinin yanlış olduğunu bile bile arkasından gidilmesini doğru bulmaz.

Feridun'un zihninde kendisinin de anlam veremediği bir İncenaz tutkusu vardır. İncenaz'a tıpkı divan edebiyatı şairlerinin sevgiliye duydukları o muazzam aşk ile tutkudur. Bu aşk kalbinde büyüdükçe büyür. Kendisi ile çatışmalar yaşar. İncenaz, hiçbir şekilde tasvip etmediği bir kadındır. Rahat tavırları, bazen küfre varan kural tanımaz konuşmaları İncenaz'ı gözünde basitleştirse de elinde olmayarak tutkusu daha da artar ve bu aşk için kendine kızar:

“(...) İncenaz Bihruz Bey'in âşık olup kendisini soyluluğuna inandırdığı aşağılık yosma Periveş'ten farksız mıydı? Kendisi de züppe Bihruz'a alafrangalığı ile değil işte bu tutkun, kör âşık yanıyla benzemiyor mu?” (s.95).

Feridun, divan edebiyatına ve Veysel Ağabey sayesinde halk edebiyatına ve Anadolu kültürüne merak duyan, Anadolu'nun saf ve temiz duygularını yaşadığı ortamlarda arayan bir gençtir. Kendi öz kültürümüzün parçaları olan bu değerlere sahip çıkılması gerektiğini düşünür. Feridun karakteri doğruyu arayan, hayattaki yanlışları sorgulayan ve her zaman dürüstlükten yana olan müspet bir karakterdir.

Dr. Enis

Feridun'un doktor olan babasıdır. 1950 ufkunda yıldızı parlayanlardandır. Onda Servet-i Fünun romanlarında görülen kahramanların içliliği ve duyarlılığı vardır. Duygusaldır ancak ondaki romantizm ve duygusallık körü körüne bir duygusallık değildir. Müteşebbis, sürekli soran, araştıran, demokrat bir adamdır (s.16).

Enis Bey elli iki yaşındadır (s.129). Oğluna baskı yapmayan, fikirlerine önem veren destekçi bir babadır (s.17). Enis Bey, DP'nin önde gelen savunucularındandır. Dönemin karmaşık siyasi yapısı içerisinde siyasi fikirlerini ifade ederken muhalefet yanlısı insanların da fikirlerini dinleyerek kabalığa düşmeden kibarca savunan bir tutum içerisindeydir. İnsanlık, sevgi, dostluk ve saygı ona göre her şeyden önemlidir. İnsani ilişkilerinde buna çok dikkat eder. Enis Bey'in iyi niyeti karşılık bulmaz. Öz kardeşi Sebati Bey siyasi fikri kendisine ters olan abisini sevgi ve kardeşlik duygularını bir kenara atıp ispiyonlar. Gözaltına alınmış olmak Enis Bey'in ruhunda derin yaralar açar; ancak insanlara kin tutmayan yapısı olaylara olumlu tarafından yaklaşmasını sağlar. Onu ispiyonlayanların çok yakınındaki insanlar olduğunu tahmin eder ama insanları hatalarıyla, oldukları gibi kabul etmenin gerekli olduğuna inanır ve bu gözaltına alınma hadisesini bir imtihan olarak değerlendirir (s.185).

Enis Bey, affedici ve hoşgörülü, tavırlarıyla ön plana çıkar ancak çıkarsız sevgi ve dostluk duyguları ile bağlandığı insanlardan büyük darbeler yiyince uzaklaşmayı ve kaçışı yeğler. Enis Bey Servet-i Fünun romanlarındaki kahramanlar gibi kaçışın, uzaklaşmanın çözüm olacağını düşünür, uzun yıllar birçok anıyı paylaştıkları dairelerinden ailesi ile beraber ayrılmasının nedeni de budur.

İncenaz

Feridun'un yengesi olan Sibel'in kız kardeşidir. Kocasını Kaya Bey ve kızı İpek ile beraber yaşayan bir ev hanımıdır. Feridunlarla aynı apartmanda oturur.

İncenaz, kızıl kestane saçlı, kalkık kaşlı, yosun koyusu gözlere sahip, güzel, alımlı bir kadındır (s.28). İncenaz'da Batılı ve Doğulu kadınının farklı özellikleri bir aradadır. Feridun İncenaz'ı divan şiirinin o ulaşılmaz sevgililerine benzetir. Pervanelerin ışığa âşık olmaları gibi İncenaz da çekim gücü oluşturan bir ışık gibi âşıklarının başını döndürür. Feridun ona platonik olarak âşıktır. Gazeteci Asaf, İncenaz'a çekinmeden aşk şiirleri okur hatta Feridun babası Enis Bey'in de ona karşı hisleri olduğundan şüphe eder.

İncenaz zarif bir kadındır; ancak kural tanımaz bir rahatlığı, küfre varan konuşmaları onu küçültür ama güzelliği ondaki bu çirkinliği örter (s.27).

İncenaz koyu bir CHP'lidir. Batılı görüntüsünün yanında şarklı tarafını da yitirmemiş bir kadındır. Gerektiğinde türbe ziyaretlerine giden, beklentisi olduğunda Zekeriya sofralarından medet uman, aşure ayında ilk aşureyi dağıtma gururunu kimseye bırakmayan bir şarklıdır ancak tüm bu yaptıklarına karşın Başvekilin radyoda mevlit okutmasına, Eyüp Sultan ziyaretlerine kızan yine kendisidir. Kendi içinde çelişkiler yaşayan, dünyayı ve onun değerlerini anlamak istediği gibi değerlendiren bir yapısı vardır.

İncenaz diğer muhalefet yanlısı dostları gibi iktidara karşı acımasız eleştirilerde bulunur; ancak karakter olarak değerlendirildiği zaman İncenaz'ın diğer iktidar karşıtları kadar insani duygularının yozlaşmamış olduğu görülür. Dostluk, sevgi, onun için önemlidir. Dost sohbetlerinde siyasi fikir ayrılıklarının huzurlu sohbet ortamını bozmasını istemez, tartışmanın olacağını hissettiği an Türk musikisinden güzel parçalar okuyarak ortalığı yatıştırır ve yine kendisini ilgi odağı yapmayı başarır (s.45, 122).

İncenaz karakteri dışılığı ve güzelliği ile ön plana çıkmış bir karakterdir. İncenaz'da fikir derinliği yoktur. Avrupalı kadın görünüşüne sahip ama evinin içinde

şarklı bir kadındır. Doğulu bir kadından ne bekleniyorsa o şekilde davranan bir kadın karakterdir.

Veysel Ağabey

Feridun'un yayınevi sahibi ağabeyi ve dostudur. Veysel Ağabey, otuz beş kırk yaşlarında genç ve diri bir adamdır (s.17). Kendisine Yunus Emre ve Veysel Karani'yi yol gösterici olarak almıştır. Veysel Ağabey, Yunus'un geçerliliğini asırlar sonra bile sürdüren güzel ifadelerini, Anadolu Türkçesini kullanmadaki ustalığını örnek alırken; Veysel Karani'yi güzel huyların abidesi olarak kendisine örnek almıştır (s.19). Feridun, Veysel Ağabey'i çağdaş bir Horasan eri, bir abdal olarak görür (s.22).

Veysel Ağabey'in mutlu bir ailesi vardır. O, çok zengin olmayı, şan şöhrete kavuşmayı hiçbir zaman istememiştir. Temel felsefesi doğruları savunmaktır. Siyasi fikir olarak DP'yi savunur ancak onun taraftarlığı körü körüne bir bağlılık değildir. Gerektiğinde eleştiren, yapılan hatalara kızan, tepkiler gösteren, çözüm önerileri sunan bir taraftarlıktır (s.22–23).

Veysel Ağabey dönemin önde gelen fikir ve sanat adamlarını yakından tanır (s.21). Veysel Ağabey, maneviyatı güçlü, hayata hep umutla bakan, çevresindeki insanlara varlığı ile huzur veren bir insandır. Yaşadığı olumsuz hadiseler onu hiçbir zaman isyana sürüklememiştir. İlk açtığı dükkân iflas etmiş, ikincisi yangında kül olmuştur ancak o hep ümitvar olmuştur (s.17). Ona göre hiçbir rastlantı tesadüf değildir (s.88, 222).

Veysel Ağabey karakteri yazarın diğer romanlarında görülen yol gösterici, derviş ruhlu, sezgileri kuvvetli karakterlere benzer. *Bizim Diyar* ve *Hilal Görününce* romanlarında da alışık olduğumuz bu karakter yapısı zaman ve boyut değiştirerek *Karanlığa Direnen Yıldız* romanında Veysel karakteri adı altında okuyucunun karşısına çıkar.

2.1.7.2.2- Tipler

Gülzade Hanım

Feridun'un annesi, Dr. Enis'in eşidir. Kırk iki yaşında, güzelliğini koruyan, genç ve pürüzsüz bir cilde sahip bir hanımdır (s.130). Gülzade Hanım gerginliği sevmeyen, dost

canlısı, iyi niyetli, siyasi fikir ayrılıklarının dostluk için önemsizliğini savunan, sevginin her şeyden önemli olduğuna inanmış bir kadındır (s.45).

Gülzade Hanım toplumun değer yargılarına, beklentilerine önem veren biridir. Yaşadığı çevre her ne kadar bazı konularda halktan farklı düşündüğünü iddia etse de Gülzade Hanım kendini halktan soyutlamaz, gelenekçi bir yapısı vardır.

Eserde Gülzade Hanım, olayları yatıştırıcı, gerginliğe gelemeyen, toplumun değer yargılarını önemseyen, gelenekçi yapısıyla varolan bir kadın tipi olarak çizilmiştir.

Sebati Bey

Enis Bey'in kendisinde üç yaş küçük olan Profesör kardeşidir. Siyasi fikirlerinde saplantılı, zıt görüşlere soğuk bakan, bildiğinden şaşmayan inatçı bir yapısı vardır. DP'ye olan nefreti düşmanlık boyutundadır. Partinin yandaşlarını yargılamak için bütün insani duygularından sıyrılarak onları ölümle cezalandıracak kadar sert çıkışları olan, manevi değerleri hiçe sayan, fikirleri uğruna kendi öz abisini bile ispiyonlamaktan geri durmayan bir insandır. Eserde Sebati tipi onaylanmayan, menfi tiplerdendir.

Sibel Hanım

Sebati Bey'in heykeltıraş olan eşidir. Eserdeki menfi tiplerden bir diğeridir. İncenaz'ın ablasıdır. Avrupalı kadınları andıran bir güzelliği vardır. Apartmandaki diğer muhalefet yanlısı insanlarla ortak siyasi düşüncele sahiptir. Kız kardeşi İncenaz ile benzerlikleri olsa da o daha katı, manevi değerlere önem vermeyen, ölümü yok oluş olarak gören, eşi Sebati Bey gibi siyasi fikri uğruna bütün insani değerlerinden vazgeçecek kadar da pervasız bir kadındır.

Asaf

Kaya Bey'in halazadesi olan Asaf Bey gazetecidir. Feridunların apartmandaki dostlarıyla yaptıkları sohbet meclislerinin devamlı müdavimlerindedir. Gerek bu sohbetlerde gerekse gazetede köşesinde iktidar ve iktidar yanlılarına karşı yazdığı ağır, rencide edici konuşmaları ve yazıları ile ön plana çıkan bir tiptir (s.154,194).

Asaf Bey gazetecilik yönüyle ihtilal döneminin yönetime karşı olan üniversite, ordu, basın üçlemesinin önemli bir halkasını oluşturan basın halkasını temsil eden menfi bir tiptir.

Kaya Bey

İncenaz'ın binbaşı olan kocasıdır. İhtilalin yapılmasını sağlayan ordunun içerisinde yer alan, ordunun muhalefet yanlısı yandaşlarının düşüncelerini temsil eden, eserin menfi tiplerinden biridir.

Tülin

Asaf'ın sarışınlığı ve giyimiyle dikkat çeken eşidir. Kocasını Asaf ile beraber aynı siyasi fikirlere sahiptir. Ondaki iktidar karşıtlığı bilinçli yaptığı bir tercih değildir. O sadece kocasının fikirlerini tekrar eden, göstermelik olarak siyaset ve edebiyat ile ilgileniyor gibi gözükken, fikri yönü taklit ve tekrardan öteye geçmeyen tekdüze bir kadın tipidir (s.44).

Özhan

Feridun'un Veysel Ağabey sayesinde tanıdığı sarışın, güler yüzlü, yumuşak huylu, genç, Feridun'un "Küçük mutlulukların, iyimserliklerin adamı" diye tarif ettiği yayınevi sahibi arkadaşısıdır (s.34).

Ferda ve Ümit

Veysel Ağabey'in yanında yetişen, gelecek için umut vadeden genç gazetecilerdir (s.34).

Cangür

Sebati Bey ve Sibel Hanım'ın hukuk fakültesinde okuyan oğullarıdır. Feridun'un kendisinden dokuz yaş küçük olan kuzenidir. Cangür eserde ihtilal döneminin muhalefet yanlısı üniversite gençliğinin temsilcisi konumundaki bir tiptir (s.29).

Ece

Zengin bir armatörün kızıdır. Mizaç olarak çok zıt olmalarına karşın Feridun ile nişanlıdır (s.26). Tek düşüncesi gezmek, eğlenmek, partilere katılmak olan, herhangi bir siyasi fikri savunmayan, çıkarlarına göre yön değiştiren, çevresine duyarsız, sadece ben merkezli davranan bir genç kız tipidir. Eserde yaşantı şekli ile onaylanmayan menfi bir tiptir.

Simitçi

Eserde çok geniş yer verilmeyen bir tip olmasına karşın Başvekile olan hayranlığı ile ön plana çıkmıştır. Dönemin siyaseti üzerinde yoğun baskısı olan üniversite, basın ve ordudan farklı olarak halkın iktidara ve Başvekile olan bağlılığını göstermek amacıyla çizilmiş halkın içinden bir tiptir (s.14,94).

Çingene Hüsniye

Halkın korkularını, beklentilerini, iyi niyetini temsil eden, sezgilerini ve korkularını fallarla anlatan saf bir kadındır.

2.1.7.2.3-Dekoratif Unsur Durumundaki Şahıslar

Kahraman anlatıcı, kahraman anlatıcının annesi, babası ve ablaları, yazar Anıl Nadiroğlu, İncenaz'ın kızı İpek, Eczacı Hilmi, Kasap Mahmut, Emlakçı Kâzım, Paşa ve karısı Nüket Hanım, Gazete satıcısı Refik fon durumundaki kahramanlardır.

Olay örgüsünü şekillendiren şahıslar arasında sosyal sınıf açısından belirgin ve ayırıcı bir çizgi yoktur. Eserin merkezinde bulunan şahıslar aynı sosyal sınıf içerisinde yer alan ve aydın olarak nitelendirilebilecek kişilerdir. Sosyal sınıf olarak aralarındaki fark, savundukları fikirlerde gizlidir. Buna göre şahıs kadrosunu şu şekilde sınıflandırabiliriz:

- a) İktidar Yanlısı Olanlar:** Dr. Enis Bey, Güلزade Hanım, Feridun, Veysel Ağabey, Özhan, Ferda, Ümit,
- b) İktidar Karşıtı Olanlar:** İncenaz, Sebati Bey, Sibel Hanım, Tülin, Asaf Bey, Cangür, Ece, Kaya Bey
- c) Gazeteciler:** Veysel Ağabey, Asaf Bey, Feridun, Ferda, Ümit, Özhan
- d) Askerler:** Binbaşı Kaya Bey, Hayrettin Paşa
- e) Halktan İnsanlar:** Simitçi, Çingene Hüsniye
- d) Üniversite Öğrencileri:** Cangür

2.1.7.3- Zaman

Roman 27 Mayıs 1960 İhtilali döneminde yaşanan siyasi hayatı ve bu siyasi hayatın sosyal hayata yansımalarını anlatır.

Romanda asıl vaka zamanı yaklaşık dört yıllık bir zamanı kapsar. Eserde anlatılanlardan yola çıkarak 1958 yılında başlayan ve 1961 yılının sonlarına kadar devam eden bir süre içerisinde olayların vuku bulduğunu söylemek mümkündür.

Asıl vaka zamanı ile yazma zamanı arasında otuz dört otuz beş yıllık bir süre vardır. Olaylar 27 Mayıs ihtilali merkez alınarak anlatılır ancak yazar eserini 1994 yılında yazmaya başlar ve 1996 yılında da ilk basımını gerçekleştirir. Eserin anlatma zamanı ise ihtilalden yaklaşık bir yıl sonraki dönemdir. Yazar, on yedi yaşındaki gözlemleri ve olayları algılayış şekli ile olay örgüsünü şekillendirmiştir.

Türkiye'nin siyasi tarihî açısından önemli olan bu dönemde yaşananlar kronolojik sıraya göre verilir ve olay örgüsü bu sıraya göre kurgulanır.

12 Temmuz Beyannamesi → (s.23)

Dokuz Subay Olayı → (s. 26)

Kıbrıs Olayları → (s.29)

Başvekilin Balıkesir ve İzmir Konuşmaları → (s.36)

Başvekil'in uçak kazası → (s.39)

Uşak ve Topkapı Hadiseleri → (s.42)

Beyazıt'ta çatışma ve yürüyüşler → (s.83)

Ankara Kızılaydaki miting → (s.85)

27 Mayıs 1960 İhtilali → (s.103)

15.09.1961 idam kararlarının alındığı gün → (s.205)

17.09.1961 idamların gerçekleştirildiği gün → (s.205)

İhtilal sonrası ilk seçimler → (s.249)

Erzurumlu Paşanın Cumhurbaşkanı olması → (s.255)

Şef Paşanın kabineyi kurması → (s.255)

Eserde asıl vaka zamanı içerisinde geriye dönüşlere yer verilmemiştir. Roman kahramanlarının geçmişlerini hatırlamaları yoluyla zaman boyutu genişletilir.

Feridun kuzeni Cangür ile ilişkilerini anlatırken Cangür'ün çocukluk dönemine gider (s.61).

Feridun'un çocukluk dönemlerinde Kapalı Çarşı'da Çukur Muhallebiciye annesiyle beraber gittiği günleri hatırlaması esnasında zaman boyutu on iki on üç yıl geriye götürülür (s.228).

1957 seçimlerinden sonra DP'nin kazandığı başarı sonrası halkın yaşadığı coşku hatırlanırken zamanda dört yıl geriye gidilir (s.169).

27 Mayıs 1960 tarihini bir dönüm noktası olarak değerlendirmek mümkündür. Zamanın incelenmesinde bu tarih önemlidir; çünkü ihtilal öncesinde sosyal hayatta ve insan ilişkilerinde mutluluk, kardeşlik ve dostluk duyguları hâkimken, İhtilal çığırtkanlıkları ile bu havanın dağılmaya ve araya düşmanlıkların girmeye başladığı görülür. 27 Mayıs ihtilali sonrasında ise bu düşmanlığın daha da belirginleştiği, kardeşin kardeşe düşman olduğu, birlik ve beraberliğin çok geçmişte kaldığına şahit olunur. Bu açıdan değerlendirildiğinde 27 Mayıs 1960 tarihinden öncesinde yaşanan zamanı aydınlık, huzurlu ve mutlu günler olarak, sonrasında ise karanlık, huzursuz ve karmaşanın hâkim olduğu günler olarak değerlendirebiliriz.

Roman kahramanları açısından aydınlık ve karanlık zaman dilimleri yaşam şekilleri ve siyasi tercihlere göre de değişim gösterir.

İhtilal haberlerinin duyulduğu sabah saatlerinde Feridun ve ailesinin evinde üzüntü ortamı hâkimken; Kaya, Sebati ve Asaf Beylerde sevinçli ve mutlu anlar yaşanır (s.103).

27 Mayıs tarihi insanların kutuplara ayrıldığı kara bir gündür. Ancak bu gün darbe yanlısı insanlar için mutlu bir gün olarak görülür (s.106).

İhtilalin hemen ardından düşüncelerinden dolayı gözaltına alınan gazeteci Veysel Ağabey'in tutuklandığı gün, Veysel Ağabey'in çevresinde bulunan insanlar için kara bir gündür (s.108). Veysel Ağabey'in serbest bırakıldığı gün ise dostları arasında müjdeli, aydınlık ve mutlu bir gün olarak görülür (s.110).

İnsanlar arasındaki kutuplaşmanın, kardeş kavgasının en belirgin olarak görüldüğü an, Gülzade Hanım'ın ihtilal sonrasında aradaki buzları eritmek, dostlukları

tekrar başlatmak amacıyla verdiği akşam yemeğinde olur. Yemekte sahte gülücükler altında gizlenen bir düşmanlık ve gerilim vardır. Yazarın bu akşam yemeği için yaptığı benzetme oldukça güzeldir. Yemek, Hz. İsa'nın havarileri ile yaptığı son akşam yemeğine benzetilir. Nasıl ki o akşam yemeğinde Hz. İsa'yı öldürmeyi düşünen bir hain varsa tıpkı bu yemekte de dost görünüp aslında kötü niyet besleyen insan ya da insanlar vardır.

Romanın zaman açısından zirve anlarından olan bu akşam yemeğinde yine siyaset konuşulur. CHP ve DP yanlısı iki grubun fikir çatışmaları olur; ancak arada uzun yıllara dayanan dostluklar ve akrabalıklar vardır. Bu dostluğun hürmetine herhangi bir ihanetin olması beklenmez ancak işler sanıldığı gibi olmaz. Bu gecenin üzerinden kısa bir süre geçtikten sonra Enis Bey ihtilal karşıtı olduğu söylenerek apar topar gözaltına alınır (s.162).

O karanlık akşam yemeği ihanetin ve ikiyüzlülüğün zirveye ulaştığı andır. Enis Bey'in tutuklandığı gün, Feridun ve Gülzade Hanım için karanlık, onu ihbar eden kişi ya da kişiler için ise aydınlık günlerden biridir.

İhtilali gerçekleştirenlerin amaçlarına ulaştıkları tarih romanda net olarak verilen 15.09.1961 tarihidir. Türk siyasi hayatında önemli bir gün olan 15 Eylül günü alınan idam kararları ve sonrasında infazların gerçekleştiği 17 Eylül tarihî ihtilal karşıtı olan birçok insan için karanlık ve hiçbir zaman hafızalardan silinemeyecek kara bir gündür (s.206).

17 Eylül gecesi saat 23.00'da Feridun ve ailesi eserde Başvekil olarak adı geçen Adnan Menderes'in idam edildiğini öğrenir. Enis Beylerin evini hüznün ve karamsarlık kaplarken aynı apartmanda oturan Kaya ve Sebati Beylerde zafere ulaşmış olmanın mutluluğu vardır (s.214).

Eserde roman kahramanlarının özel hayatları ile ilgili duygusal zaman dilimlerine az da olsa rastlanır.

Ece'nin Feridun ile olan nişanını bozmak istediğini söylediği an, Feridun'un hayal kırıklığı yaşadığı, gururunun incindiği, duygusal bir andır (s.178).

Ece'nin nişanı bozmasından kısa bir süre sonra Cangür ile Boğaz'da bir restorantta yaptığı nişan törenini öğrenen Feridun için yaşanan zaman karanlıktır. Feridun'un insanlara ve sevgiye olan güvenini yitirdiği bir gündür (s.232).

Feridun'un babasını ihbar eden muhbirin kim olduğunu öğrendiği gün, Ece olayından sonra yaşadığı en büyük şoktur. Çünkü muhbir öz amcası Sebati Beydir. Onun yüzünden babası gözaltına alınmıştır. Feridun için bu gerçeğin öğrenildiği an yaşama olan inancının tamamen yok olduğu, yıkıldığı, karanlık bir andır (s.267).

Yazar mevsimler ve ruh halleri arasındaki ilişkiye dikkat ederek romanını kurgulamıştır. Olaylar bahar mevsimi ile başlar. Bahar mevsimi roman kahramanları için mutlu günlerin yaşandığı bir mevsimdir. Feridun Ece ile bu mevsimde nişanlanır (s.26).

Kışın aynı apartmanda beraberliklerini sürdüren roman kahramanları yaz mevsimi ile yine yazlık evlerinde beraberliklerini sürdürürler. Yaz mevsimi dostlukların, sevinçlerin yaşandığı bir mevsimdir.

Kış mevsimi karamsarlıkların hüküm sürdüğü bir mevsimdir. Başvekil'in uçak kazası 1959 yılının şubat ayında olur (s.39).

Yaz mevsimleri mutlu geçen mevsimler olduğu halde ihtilalin hemen ardından gelen ilk yaz, yazarın tabiri ile 'Sefil yaz' olarak tarif edilir (s.111). İhtilalin soğuk havası yaz mevsiminin sıcaklığını ve neşesini de beraberinde götürmüştür.

Feridun'un platonik olarak âşık olduğu İncenaz'a evde kocası yokken Asaf Bey'in sarhoş olarak geldiği gece bir sonbahar gecesidir. Dışarda hava yağmurlu ve yoğun bir rüzgâr vardır. Havanın karmaşası ruh hallerini de karmaşaya sokar. Feridun İncenaz'ın kocasını aldattığını düşünür (s.125).

İdam kararlarının alındığı ve infazların gerçekleştiği mevsim hüznün mevsimi olan sonbahar mevsimidir (s.205).

Feridun ve ailesinin yıllarca mutlu günler geçirdikleri apartmanlarından ihtilal sonrası yaşadıkları onlarca ihanet ve ikiyüzlülükten sonra yeni bir başlangıç yapmak için taşınmaya karar verdikleri mevsim, ayrılıkların yaşandığı sonbahar mevsimidir (s.267).

Roman sonbahar mevsimi ile biter. Sonbahar mevsimi ayrılık ve hüznle beraber yeni bir başlangıcın da habercisi olur.

2.1.7.4- Mekân

2.1.7.4.1- Açık Mekânlar

Romanda zaman ön plana alınmış mekânlar ikinci planda kalmıştır. Olaylar İstanbul'da geçer. Eserde İstanbul'un değişik semt ve mekânları farklı duyguları çağrıştıracak şekilde verilir: Tarabya, Topağacı, Nişantaşı, Taşlık Kahve, zengin bir armatörün kızı olan Ece'nin bulunmaktan zevk aldığı zengin muhitlerdir. Bu mekânlar açık ve geniş mekânlar olarak gösterilirken; Feridun bu mekânlarda kendini huzursuz hisseder (s.35). Feridun'un gözünde bu yerler, kapalı ve dar mekânlar olarak görülür. Şark Kahvesi, Çarşıkapı, Beyazıt Meydanı, Kapalı Çarşı, Feridun'un sıkıldığında kendini attığı, huzur bulduğu geniş, açık ve aydınlık mekânlardandır (s.35).

İstiklal Caddesi, Çınaraltı, Sultanahmet, bir zamanlar Ece ve Feridun'un el ele gezip mutlu oldukları açık ve geniş mekânlar olarak görülür.

Ece, Feridun'dan ayrılmak istediğini Emirgan'da bir çay bahçesinde söyler. Mekân başta açık ve geniş algılanırken; konuşulanlar mekânı dar ve kapalı bir atmosfere sokar (s.178).

Ece ve Feridun'un ayrılmalarından sonra ilk kez bir araya geldikleri Şark Kahvesi'nde Ece'nin Cangür ile evleneceğini söylediği an, Feridun'un gözünde hem zaman hem de mekân kararır. Feridun'un bulunmaktan zevk aldığı Şark Kahvesi anlamını yitirir, bu açık ve geniş mekân bir anda kararır, daralır ve iğreti bir hal alır. Ruhun kasveti mekânın algılanışını da farklılaştırır. Feridun kendini o anda asansörde kalmış gibi havasız hisseder, sıkılır, terler, mekândan kaybolup gitmek ister (s.228). Feridun, Ece'nin anlattıklarından sonra çocukluğunda annesiyle buraya gelişini hatırlar. O zamanlar bu mekânın kendisine verdiği mutluluğu ve huzuru düşünür. Bu düşünce anında Feridun için labirent bir zaman ve mekân söz konusudur.

Park Otel, Başvekil'in uçak kazasından sağ kurtulduktan sonra onu karşılamaya gelenlerin sevinç ve mutluluk içinde oldukları açık bir mekândır (s.40).

Eserde Feridun'un yaşadığı apartmanın hemen karşısında bulunan elektrik direğinin altı, mahallenin gençlerinin akşamları evlerine dönmeden önce bir araya gelip

siyasi gelişmeleri tartıştıkları bir mekândır. Bu mekân bazen fikir ayrılıkları yaşayan gençlerin, kavgaya tutuştukları açık bir mekândır (s.251).

Küllük Kahvehanesi ve Çemberlitaş Lokali, Feridun ve dönemin aydın gençlerinin bir araya gelip beyin fırtınası yaptıkları açık mekânlardandır (s.23,53).

2.1.7.4.2- Kapalı Mekânlar

Eserde dikkat çeken bir kapalı mekân tasvirine rastlanmaz sadece Veysel Ağabey'in çalıştığı ve yaşadığı evin tasviri onun hayata bakış açısını ve yaşam felsefesini gösterir şekilde anlatılır (s.16–17). Feridun burayı Taptuk Emre'nin eşğine benzetir (s.255).Veysel Ağabey'in evi dışında diğer kahramanların yaşadıkları mekânların tasvirine yer verilmemiştir.

Eserde en önemli kapalı mekân aynı apartmanda oturan, farklı siyasi görüşlere sahip insanların bir araya geldikleri yemek masalarıdır. Bu masalar İhtilal öncesinde güzel sohbetlerin yapıldığı, kahkahaların çınladığı açık mekânlarken; İhtilal sonrasında bir araya gelinse bile kin ve nefretin açık bir şekilde hissettirildiği karanlık, dar ve huzursuz mekânlara dönüşmüştür (s.45).

İhtilal sonrası evlerin içi, sohbetler hatta aşklar bile renksizleşir (s.131). İhtilalden sonra insanlar, yaşadıkları mekânları değiştirmiştir. İhtilal öncesinde sıcak, samimi ilişkilerin kurulduğu aşağı mahallede oturan insanlar, İhtilalden sonra ilişkilerin daha resmi ve soğuk olduğu yukarı mahalleye taşınmışlardır (s.92). Her iki mahalleyi birbirine bağlayan yol, bir zamanlar sevgililerin, öğrencilerin neşeyle yürüdükleri açık ve geniş bir mekânken; darbe ile beraber zırlı araçların gezindiği soğuk, dar ve kapalı bir mekâna dönüşmüştür (s.128).

Balmumcu, insanların siyasi düşüncelerinden dolayı gözaltına alınıp götürüldüğü kapalı, dar ve sırlı bir mekândır (108).

Kütahya, Başvekil'in darbe sonrası yakalandığı şehirdir ve bu tutuklanma hadisesi mekânı dar ve kapalı bir hale getirmiştir. Eserde Türk siyasi hayatı açısından zihinlere kazınmış olan iki mekân önemlidir. Bunlar Yassıada ve İmralı'dır. Yassıada, Başvekil'in tutuklu kaldığı yerdir. İmralı ise Başvekil'in idam edildiği yerdir (s.214). Her iki mekân da dar, kapalı ve karanlık mekânlardandır.

Eser boyunca mekânlardaki karmaşa dikkat çekicidir. İhtilal öncesinde insanlarda huzur, güven ve samimiyet duygularını uyandıran birçok açık mekân, İhtilal sonrasında yerini güvensizliğe, samimiyetsizliğe ve ikiyüzlülüğe bırakan kapalı, dar ve kasvetli mekânlara dönüşmüştür. Bu açıdan kapalı ve açık mekânlar arasında belirgin bir ayırım yapmak ancak roman kahramanlarının zamana göre değişen ruh hallerine göre yapılabilmektedir.

2.1.7.5- Bakış Açısı ve Anlatıcı

Kahraman anlatıcı ve onun bakış açısı ile okuyucuya sunulan eser, 27 Mayıs 1960 İhtilali öncesini ve ihtilalden hemen sonraki günleri anlatan bir roman özelliği taşır. Roman 1994–1996 yılları arasında yazılmıştır. Yazar ihtilalin yaşandığı günleri bizzat görerek, yaşayarak o anki sevinçleri ve üzüntüleri ile romanına taşımıştır.

Kahraman anlatıcı yazarın kendisidir ancak esere yetişkin bir birey olarak değil o anki yaşı ile girer. Kahraman anlatıcı o yıllarda on yedi yaşında bir lise öğrencisidir (s.10).

Toplam 8 bölümden oluşan romanda anlatıcı her bölümün başında kendi varlığını, ailesi ile olan münasebetini, dönem hakkındaki yorumlarını anlatarak bölümlere girişler yapar:

“Şeref katliamı ifadesini babamla o eylül akşamı balkonumuzda nüfusu şimdiki kadar yoğun olmayan şehrin odalarımıza kadar sürüklediği vapur düdüklarını, hatta tren çığlıklarını arada bir işiterek iri saksılardaki, nemli yaz sonu yapraklarının kıyısında tartışmıştık” (s.10).

“Ben arka balkonda şiirlerimi yazarken Feridun Ağabey, bahçede ayva ağacının dibinde sigara içerdi” (s.37).

“Babamın gülleri bile balkondaki tenekeleri içinde goncaladıktan sonra bunlar açmadan içine kapanmış, öylece ayaza kesmişti. Her bahar böyle mi olurdu yoksa o bahar mı böyleydi bilemiyorum” (s.65).

“Buradan uçakları, alçaktan geçen helikopterleri, millî coşkunkluklarıyla jetleri seyredirdim” (s.90).

“Babamın yaşlandığını ilk defa görüyordum” (s.129).

“Hüsniye yine bahar müjdecisi kılığında iyice yaşlanmış tıknafes halde, çıkagelmişti. Ebegümece serinlikleri girmişti eşiklerden içeri.(...) Ben onun bu evden biri sayılmasını ne kadar çok isterdim” (s.164).

“Annem babama kış için kaşkol örerken, ablalarım küçük dünyalarından durup durp evin fertlerine armağanlar hazırlıyorlardı” (s.248).

Bu bakış açısı, anlatıcıya olayları taraflı bir gözle yazma fırsatı vermiştir. Kahraman anlatıcının savunduğu fikirler Feridun’un savunduğu fikirlerle aynıdır. Feridun, Veysel Ağabey ve Enis Bey, kahraman anlatıcı ile aynı bakış açısına sahip roman kahramanları oldukları için beğenilen, davranışları onaylanan kişiler olarak gösterilir. Kahraman anlatıcıya zıt olan Asaf, Sebati Bey, Kaya Bey gibi şahıslar ise onaylanmayan, davranışları kınanan insanlar olarak eser içerisinde yer alır.

Bu bakış açısı her ne kadar yazarı anlatma konusunda sınırlasa da kahraman anlatıcı gözlem yeteneği ile roman kahramanlarının davranışları ile ilgili tahminlerde ve yorumlarda bulunur:

“Tülin Asaf’ın hayli gerisinde, ev işlerine yatkın, ancak göze batır sarışınlığı ve giyimi ile dikkat çekebilen bir kadıncık. Fakat son zamanlarda İncenaz’ın çekim alanına girecek, bir yazarın karısının mutlaka siyaseti, edebiyatı takip etmesi gerektiği telkiniyle, en azından kendi gazetelerinin köşe yazılarını okuyor, kocasının yorumlarını tekrarlayarak bilgili ve takipçi görünmeğe çalışıyordu” (s.44).

“Enis Bey çatalını bütün sözlerin dışındaymışçasına ya da ne söylemesini gerektiğini düşünür gibi, tabağındaki peynir kırıntılarının arasında avare gezdirmekteydi. Öte yanda onun adına yüzündeki bir üzüntü dolaşan İncenaz... Evinde verdiği yemekte tatsızlık çıkmasından çekiniyordu besbelli” (s.157).

Kahraman anlatıcı, kendine has bakış açısı ve gözlemleri ile yürüttüğü olay akışında zaman zaman hâkim bakış açısını da kullanır. Kahraman anlatıcının roman kahramanlarının hisleri, düşünceleri hakkında bir şey bilmesi mümkün değildir. Ancak başkahraman Feridun’un bazen hisleri, kafasından geçen düşünceler anlatıcı tarafından okunur. Bu bölümlerde romana hâkim bakış açısına sahip bir anlatıcı girer:

“İncenaz bir çırpıda pişirdiği köpüklü kahveyle dönüyor. Feridun acınılası mahkûm elleriyle fincana uzanırken “ Genç Verter”in intihar dönemecindeki aşkını hatırlıyordu” (s.96).

“Feridun balkonun açık kapısından giren yağmur sonrası serinliği olmasa içeriye birikmiş yaz sonu sıcaklığında kendisini buharlaşacakmış gibi hissediyordu.(...) Feridun maymun soyundan geldiklerine veya onun değişime uğramasıyla insan neslinin doğuşuna inanmadığı halde, şimdi sofradakileri babası da dâhil, irili ufaklı maymunlar olarak görmeye başlamıştı” (s.117).

“İncenaz’ı düşündü. Zaten sürekli onu düşünmüyor muydu sahi? İncenaz saplantısı, dün gecedен beri kara sevda olmaktan çıkmış, kuzguni bir nefrete dönmeğe başlamıştı (...) Hani bir defasında ne zamandı, galiba iki yıl önce ‘Bunları bir yerlerinden asmalılar.’ dediğini hatırlıyordu” (s.224).

“Feridun Ece’nin meçhul sevgilisinin buralarda bir yerde olabileceğini düşünerek çevresine bakındı.(...) Asansörde kalmışçasına sıkıldı, terledi. Yalnız olmayı, küf kokulu eskilerinin içinden yürüyüp kaybettiği insanlarını, hayal insanlarını bulmayı istedi. Çocukluğunda annesiyle birlikte gelişlerini, Çukur Muhallebici’de muhallebi yemelerini, limonata içmelerini hatırladı.(...) Şimdi ne Ece’yi tanımış olmayı istiyor, ne onunla yaşadıklarını yaşamış olmayı. Sadece bıraktığı noktada yeniden çocukluğuna kavuşmayı, annesinin elini tutmuş olarak Çukur Muhallebiciye gitmeyi” (s.228).

Yazar, eserinde diyaloglara az yer vermiş romanını anlatma tekniği ile yürütmüş, gösterme tekniği anlatma tekniğine göre daha az kullanılmıştır.

Roman kahramanlarının bazılarının ağızından yazılan fikir yazıları ve mektuplar yoluyla bakış açıları ve siyasi fikirleri ortaya konur. Gazeteci Asaf’ın yazdığı fikir yazıları roman içine konmuş (s.113), bunun yanında halktan biri olan esrareniz sokak simitçisi de “Başvekil”e olan sevgisini bir mektupla ona bildirmiştir (s.94). Eser içerisine konan mektup ve köşe yazıları ile romanın anlatımına zenginlik ve acıcılık katılmıştır.

Eserinde montaj tekniğini de kullanan **Çokum**, özellikle divan edebiyatından aldığı beyitlerle ve Türk musikisine ait şarkılardan seçtiği mısralarla anlatımını

zenginleştirmiştir (s.25, 42, 46, 47, 55, 56, 57, 58, 96, 100, 102, 103, 118, 122, 123, 125, 198, 199, 221, 224, 238, 239, 254, 259, 267).

2.1.8- DELİ ZAMANLAR

Otobiyografik bir roman olma özelliği taşıyan eser, 27 Mayıs 1960 İhtilali sonrasındaki siyasi ve sosyal ortamı konu alır.

Deli Zamanlar, Ötüken Yayınevi tarafında basılmıştır. Çalışmada eserin 2000 yılında yapılan ilk baskısı incelenmiştir.

2.1.8.1- Olay Örgüsü

Romanın başkahramanı, Türkoloji bölümünde okuyan, ailesi ile beraber yaşayan yirmi yaşlarında genç bir kızdır.

Kendini bulma, kendini topluma kabullendirme amacıyla olan başkahramanın kendisine örnek aldığı kişi Avukat Aypare'dir.

Yaşanılan dönemin sosyal ve siyasi karmaşası, kimlik bunalımı başkahramanın hayatına da yansımıştır. Kendini ispatlama ve yaşadığı toplum için iyi şeyler yapma arzusu içinde olan kahraman, düşündüklerini gerçekleştirebilmek için Aypare'nin de içinde görev aldığı siyasi bir partinin gençlik kollarında görev almaya başlar. Burada farklı düşüncelere sahip insanlarla tanışma fırsatı bulur. Ancak kafasında kurguladığı parti ortamının içerisinde olmadığını, insanların kendi çıkarları için partinin saflarında durduklarını görür. Parti içinde bulunduğu dönemlerde birkaç samimi insan dışında çoğunun menfaat kaygısı ile burada bulunmalarını yadırgar. Partinin düzenlediği yemeklerde, balolarda gördüğü tablolar ona yaşadığı hayatın sahteliğini ve ikiyüzlülüğünü gösterir. Hayattan ve kendisinden tiksindir noktaya gelir. Umutsuzluğa düştüğü bir anda arkadaşı Dost ile beraber intihar etme kararı alır. Bu kararını gerçekleştirmek istediği gece, anneannesi onun kafasından geçenleri hisseder gibi yaşamın güzelliğinden, her şeye rağmen yaşama devam etmek gerektiğinden söz eder. Anneannesinin öğütleri başkahramanı intihar girişiminden vazgeçirir, partiden ayrılır. Bu arada çok sevdiği Aypare'nin hayatında karmaşa hâkimdir. Kocasını Bayhan ile

problemler yaşayan Aypare'nin mutsuzluğu başkahramanı üzer. Diğer yandan sınıf arkadaşları Gülfem ve Özlem'in ihanetleri yaşadığı acıyı artıran nedenler olur.

Başkahramanın hayatını kuşatan büyük bir acı çemberi vardır. Bir yandan yapmak istediklerini gerçekleştirebilme ortamı bulamaması diğer yandan arkadaşlarından gördüğü ihanetler, Aypare'nin evliliğindeki huzursuzluk, ailesinin geçim kaygısı bu çemberin merkezinde bulunan ve gençlik bunalımları ile karşı karşıya kalan başkahramanın hayatına büyük acılar olarak yansır.

Başkahramanın yaşadığı en büyük acı, Aypare'nin bir trafik kazasında hayatını kaybetmesi ile olur. Bu an, yaşadığı bütün acıların zirve noktası durumundadır. Ölüm duygusu ile ilk kez bu kadar yoğun olarak karşı karşıya kalan kahramanın yaşadığı bu acı yeni bir hayatın başlangıcına da zemin hazırlar.

Eserde farklı birçok duygunun çatışması vardır. Romanın tamamında hâkim olan duygu arayış temidir. Kendini bulma çabasıdır. Bu çabaya karamsarlık, ihanet, hüznün duyguları da eşlik eder. Ancak en önemli çatışma noktası kahramanın kendi doğruları ile yaşadığı çevrenin doğruları arasındaki zıtlıktır. Roman bu çatışma üzerine kurulmuştur.

2.1.8.2- Şahıs Kadrosu

2.1.8.2.1- Karakterler

Başkahraman

Roman otobiyografik bir eser olduğu için başkahraman, yazarın üniversite dönemlerindeki his ve düşüncülerini temsil eden bir genç kız olarak çizilmiştir.

Başkahraman yirmi yaşlarında genç bir kızdır. Fiziksel özellikleri hakkında detaylar verilmemiş olan kahramanın ruhsal tasviri derinlemesine yapılmıştır.

Başkahramanın en belirgin özelliği genç olmasının da verdiği bir idealizm ve kendini yaşadığı topluma kabullendirebilme arzusudur. Alışılmışın dışında yeni şeyler yapma düşüncesi vardır. Ülkesine faydalı bir genç olma ve özellikle toplum içerisinde hak ettiği yere gelememiş kadınlara yeni ufuklar açma çabası içerisindedir.

Eğitimin önemini kavramış, insanların birey olarak değerli olduğunun bilincinde, sürü psikolojisi ile hareket etmenin yanlışlığını anlamış bilinçli bir gençtir (s.13).

Başkahramanda büyük bir enerji vardır; ancak yapmak istediklerini yapabilmesi için gerekli zamanı ve zemini bulamaz. Bir süre siyasi bir partide çalışır; ancak orada ileriye sürdüğü fikirler bazen gerçek dışı bazen de gereksiz bulunur. Doğunun geleneksel zihniyeti ile Batının geleneği hiçe sayan rahat tavrı arasında gelgitler yaşayan çelişkileri ve ikilemleri olan başkahraman, kendisini şu şekilde tarif eder:

“Peki neydim ben, kimdim? Bir yanımla Avrupalı, bir yanımla doğuluydum ben... Bendeki ikiliğin farkında olabilmek için çok genç sayılırdım ama bu ikilikten gelme bir huzursuzluğum, bir perili halim vardı...

(...)Karma kırma melez biriydim ben. Müthiş milliyetçi, hatırı sayılır sosyalist, kökpençe müslümandım. Yerine göre nüksediyordu birinden biri. Sonra da hümanist elbette. Evde bana ait olmağa çalışan odada Beet hoven’in Yüksek Kaldırım’dan aldığım karmakarışık saçlı alçıdan yapılmış büstü, sahaflarda bulduğum Schiller şiirleri arasında bir yıldız gibi parlayan Neşe Kasidesi- Dokuzuncu Senfoninin dünyayı kucaklayan sözleri- benim küçük puthanemde hümanist yanımın işaretleriydi.Bütün bunların hepsi bir arada birbiriyle dövüşmeden yaşayabiliyorlardı” (s.38).

Başkahraman, bir yanımla Doğulu bir yanımla Batılıdır. Hiçbir fikre körü körüne bağlı değildir. Hayatı sorgular, doğru bulduklarını alıp yanlış bulduklarını atar.

Dost canlısı ve vefakâr olan başkahraman, dostlarına olan bağlılığının karşılığını görmek ister, aynı samimiyeti dost bildiği insanlardan da bekler ne yazık ki verdiği özverinin karşılığını bulamaz insanların ikiyüzlülüğü, ihanetleri karşısında hayal kırıklıkları yaşar (s.77).

Başkahraman, siyasi düşünce olarak sağ görüşlüdür; ancak farklı görüş ve düşünceleri savunan insanları da dışlamaz. İnsana insan olduğu için değer vermek gerektiğini düşünür. Ona göre her insan değerlidir (s.201–145).

Roman boyunca arayışları ve kendini bulma çabası ile okuyucunun karşısına çıkan başkahramanın temel gayesi hayatın gerçek anlamını bulmaktır. Romanın farklı bölümlerinde leit motif olarak tekrar edilen *“olmaya ermek”* sözü ile onun hayatını özetlemek mümkündür (s.79).

Kahraman olmaya ermek için çalışır. “*Hamdım, piştim, yandım*” felsefesinin hamlık boyutunda olan başkahraman, pişmek ve yanmak ister.

Aypare

Romanın önemli kadın kahramanlarından olan Aypare, otuz iki otuz üç yaşlarında Rumeli göçmeni, güzel ve alımlı bir avukat hanımıdır. Başkahramanın kendine her yönüyle örnek aldığı bir karakterdir.

Aypare’nin en belirgin özelliği özgürlüğüne olan düşkünlüğü ve kadın hakları konusundaki duyarlılığıdır (s.7).

AP’nin kadın kollarında önemli bir konumda olan Aypare’nin toplum için yapmak istediği büyük projeleri vardır. Türk kadınının sosyal ve siyasi hayatta hak ettiği yere gelmesi gerektiğini savunan bilinçli bir Türk kadınıdır (s.17).

Alışılmış tarzda kanaatkâr, sadece verilen ile yetinmesini bilen daha fazlasını istemeyen Türk kadın tipinin özelliklerine onda rastlanmaz. Hep daha iyiyi daha mükemmeli bulma arayışı içerisindedir (s.18).

Aypare, kalıplar içinde sıkışıp kalmayı istemez öyle ki eldiven takmayı bile belli bir kalıbın içine girme düşüncesi olarak görür, onu bile takmayı reddeder (s.125).

Aypare’deki bu özellikler aydın kişiliği ile tanınan kocası Bayhan’ın kabullenemediği durumlardır. Onun özgürlüğü konusundaki pervasızlığı, kalıplar içine girmeyi reddetmesi kocası Bayhan’ın tepkisini alır ve kocasının defalarca ihanetine uğrar. Aldatılmak kadınlık gururunu incitse de hep çevresine güçlü kadın imajını gösterir, üzüldüğünü hissettirmez.

Aypare, güçlü karakter yapısıyla bir kadının erkek hegemonyası olmadan hayatta güçlü ve sağlıklı duracağı görüntüsünü vermek istese de içgüdüsel olarak ve sahip olduğu kadın duygusallığı ile yaptığı işlerin bir erkek tarafından onaylanmasını ve önemsenmesini ister.

Eserin müspet karakterlerinden olan Aypare, aydın kadınların temsilcisi konumundadır. Aypare’yi eserin sonunda trajik bir son bekler. Görev aldığı siyasi partinin seçimleri için Ankara’ya giderken trafik kazasında hayatını kaybeder.

Bayhan

Aypare'nin mühendis olan eşidir. Fiziksel yapısı hakkında geniş bilgi verilmemiş, sadece uzun boylu ve yapılı genç bir adam olduğuna değinilmiştir (s.134).

Başkahraman, bir peri masalının sevgililerine benzettiği Bayhan ve Aypare'yi fiziksel olarak birbirine çok yakıştırır. Dönemin aydın tabakasına mensup bireylerinden olan Bayhan, eşi Aypare ile beraber AP saflarında boy gösteren, Türk toplumunun hayatının her alanında eğitime ve yeniliğe muhtaç olduğuna inanan biridir.

Bayhan, Amerika'yı gelişmişliğin ölçüsü olarak alır. Türkiye'nin de Amerika'yı örnek alarak ilerlemesi gerektiği düşüncesindedir (s.28).

Bayhan aydın kişiliği ile tanıtılsa da tasvip edilmeyen tarafları vardır. Aypare ile büyük bir aşk ile evlenen Bayhan, evliliğinde aradığını bulamaz. Aypare'nin kendisinden bekledikleri ile kendisinin Aypare'den bekledikleri çok farklıdır. Aradığını bulamayan Bayhan, eşini defalarca aldatır. Aypare'nin kendisinden ayrılma isteği karşısında da deliye döner, şiddete başvurur. Karısına kendisine ait bir mülk gibi yaklaşır. Bayhan özünde hassas ve duygulu bir beydir; ancak yaşadığı toplumun kendisine kadın konusunda öğrettiklerinin etkisiyle kadına yaklaşır. Toplumun eğitmek gerektiğine inanan bir insanın kadını hor gören bu tutumu eksi bir puan olarak hanesine işler. Bayhan, romanda bazı yanları ile alafranga bazı yanları ile alaturka hayat anlayışını benimsemiş bir karakter olarak varlığını gösterir.

Eserin sonunda Bayhan ve Aypare arasındaki buzlar erir ve aşkları tekrar filizlenir, ancak; Aypare'nin talihsiz ölümü bu sevgiyi olgunlaştıramadan söndürür. Aypare'nin ölümü ile Bayhan, ruhunda telafisi imkânsız acılar ve pişmanlıklar içine düşer.

Başkahramanın annesi

Yaşı ve fiziksel yapısı ile ilgili bilgi verilmemiş olan karakterin düşünce ve ruhsal yapısı Aypare ile büyük benzerlikler taşır.

Başkahraman, annesi ile Aypare'yi zaman zaman kıyaslar. Aralarında benzerlikler olduğu kadar farklılıklar da vardır. Aypare'nin özgürlüğü adına gerekirse aileyi hiçe sayan tutumu onda yoktur. O evine ve ailesine sadık, eşine bağlı ancak erkek

karşısında hiçbir şekilde ezik durmayan, güçlü, dayanıklı ve savaşçı yanları olan bir kadındır (s.45). Eşi ve çocukları için koruyucu ve destekçidir (s.187).

Eserin müspet karakterlerinden olan kahraman, kendisinden bahsedilen bölümlerde sıcak ve samimi tavırlarıyla okuyucunun gönlünde ona karşı bir sıcaklığın ve yakınlığın doğmasını sağlar.

Romanda fedakâr Türk anasının özelliklerini yansıtan önemli bir karakterdir. Okuyucu onda kendi annesinde gördüğü sıcaklığı ve yakınlığı hisseder. Örnek bir anne karakteridir.

Başkahramanın anneannesi

Eserde gerçek Anadolu kadını temsil eden karakterdir. Fiziksel yapısı hakkında bilgi verilmemiş olan kahramanın oldukça yaşlı bir kadın olduğu anlaşılır. Kocasını uzun yıllar askerlik yapmış, genç yaşında çocuklarına hem analık hem de babalık yapmak zorunda kalmış, küçük yaşta oğlu Recep'i kaybetmiş acılı bir anne ve eşidir.

Yaşadığı acılar onu isyana sürüklememiş, kader inancını gerçek anlamda kavramış bir insandır. Kanaatkâr, çalışkan, gerekirse ekmeğini taştan çıkaracak cesaret ve azme sahip bir kadındır. Küçük şeylerle mutlu olmasını bilir.

Okuyucu onda Millî Mücadele dönemi Anadolu kadınının izlerini görür. Güçlü iradesinin yanında yumuşak, sıcak ve sevgi dolu, yaşadığı tüm olumsuzluklara rağmen hayata olan bağlılığını kaybetmemiş, yaşama sevgisi ile dolu ve çevresindekilere de bu duyguyu aşıl原因 önemli kadın karakterlerinden biridir.

Başkahramanın anneannesi bir Hızır gibidir. Başkahraman kendisini zorda hissettiği her anda yanı başında hep destekçi olarak onu bulur. Eserin müspet kahramanlarından biridir.

2.1.8.2.2- Tipler

Maruf Bey

AP üyelerinden, elli yaşlarında, emekli bir albaydır. Giyim kuşam konusunda oldukça hassas, düzenli ve tertipli, zarif, güzel bir ses tonuna sahip, kibar bir beydir.

Maruf Bey, kadın haklarını destekler düşünceleri ile diğer erkek karakter ve tiplerinden farklı ve özel bir konumda durur. Kadına hak ettiği değerin verilmesi

gerektiđi dūřuncesini savunan bir beydir. O, Aypare'ye olan hayranlıđı ile ön plana çıkar. Aypare onun kafasında kadın olması ile deđil dūřunceleri ve tavrı ile âdeta kendisinin ruh eři olarak grdūđu özel bir kadındır.

Dost

Rumeli göçmeni bir ailenin çocuğudur. Gçten önce oldukça saygın ve zengin olan bir ailesi vardır. Sevecen, iyi niyetli, alışkan bir gençtir. Başkahramanın kendine yakın bulduğu, yanında rahat ve huzurlu hissettiği önemli bir erkek kahramandır.

Melek Hanım

AP'nin kadın kolları başkanıdır. ıkar amaçlı parti saflarında yer alan kızına daha iyi bir çalışma ortamı sağlamak, kumarbaz kocasının işlerini dūzeltmek, daha iyi şartlarla donatılmış bir apartmanda oturmak için bu görevi üstlenmiş menfi tiplerden biridir.

Özlem

Başkahramanın okuldan arkadaşı olan güzel ve alımlı genç bir kızdır. Ahlaki değerleri hiçe sayan, dişiliği ile bazı yerlere gelmeye çalışan, evli erkeklerle bile ilişki kurmaya çekinmeyen menfi bir tiptir.

Necla Hanım

AP'nin kadın kolları üyelerinden olan Necla Hanım, standartları yüksek bir hayatı arzulayan, parti içinde kendisine zengin bir koca bulma dūřuncesinde olan dul bir kadındır.

Korucu Hüseyin

AP'ye içten bağlılığı ile çalışan, farklı dūřüncelere karşı n yargısız, parti felsefesini gerçek anlamda kavramış, içinde Kuvay-ı Millîye ruhunu taşıyan orta yaşlı bir beydir.

İhsan ve Vahit Bey

AP'nin kurucu üyelerinden olan orta yaşlı beylerdir. Partiye daha çok kendi çıkarlarını gerçekleştirmek için girmiş olan menfi tiplerdir.

Atıf Hanım

Kadın kolları üyelerinden olan Atıf Hanım, şehir ya da ülke yönetiminde önemli yerlere gelme düşüncesinde olan orta yaşlı bir kadındır.

Nevin

Başkahramanın liseden arkadaşıdır. Üniversite tahsili yapmamış ve evlenmiş, klasik bir ev hanımıdır.

Namık

Nevin'in kocası olan Namık, hiçbir işte dikiş tutturamamış, maddi çıkar kaygısı ile AP saflarına katılmış, otuz yaşlarında genç bir adamdır.

Gülfem

Başkahramanın çocukluk arkadaşıdır. Samimiyetsiz, kıskanç ve mesafeli tutumu ile başkahramana hayal kırıklığı yaşatan menfi tiplerden biridir.

Selime

Parti binasında temizlik işlerine bakan ve çaycılık yapan orta yaşlı bir kadındır.

Haluk, Kadir, Recep

Partinin geçlik kollarında görev alan gençlerdir.

2.1.8.2.3- Dekoratif Unsur Durumundaki Şahıslar

Savaş ve Necati: Başkahramanın üniversiteden arkadaşları olan, zengin ailelerin çocuklarıdır.

Yavuz ve Çetin: Akademiden gençlerdir. Eğlence düşkünü, hayatı önemsemeyen tiplerdir.

Lütfiye Hanım: Başkahramanın tatil için gittiği Yalova'da pansiyon işleten kadındır.

Rıza Bey: Lütfiye Hanım'ın kocasıdır.

Yervant: Yalova'daki tatilde keman çalıp Aypare ile dans eden genç çocuktur.

Canan: Aypare'nin ablasıdır.

Yusuf: Aypare'nin çocuk yuvasında sevdiği çocuktur.

Romanın şahıs kadrosundaki kahramanlar sosyal durumlarına göre şu şekilde sınıflandırılır:

a) Üniversite Öğrencisi Gençler: Başkahraman, Özlem, Gülfem, Dost, Savaş, Necati,

Yavuz, Çetin, Haluk, Kadir, Recep, Cengiz

b) Siyasi Parti Üyeleri: Aypare, Bayhan, İhsan Bey, Vahit Bey, Atıfet Hanım, Melek Hanım, Necla Hanım, Korucu Hüseyin, Dost, Başkahraman, Haluk, Kadir, Recep. Maruf Bey

c) Aydınlar: Maruf Bey, Aypare, Bayhan

d) Halktan İnsanlar: Başkahramanın annesi, Başkahramanın anneannesi, Korucu Hüseyin, Selime, Lütfiye Hanım, Rıza Bey

2.1.8.3- Zaman

Çokum, bu romanında zaman kavramını diğer romanlarından farklı kullanmıştır. Romanda asıl vaka zamanının tespiti konusu özel bir dikkat gerektirir. Dikkatle okunmadığı takdirde atlanabilecek önemli bir ayrıntıdır.

Roman otobiyografik bir eser olma özelliğinden dolayı yazma tarihî ile vaka zamanı arasında otuz altı yıllık bir süre vardır. Yazar otuz altı yıl geriye üniversite öğrencisi olduğu dönemlere dönerek eserinin olay örgüsünü oluşturur. Eserin yazma zamanı 1999 yılı olayların yaşandığı tarih 1963 ile 1965 yılları arasındadır.

Yazar, asıl vaka zamanını kurmada büyük ustalık göstermiştir. Asıl vaka üniversite öğrencisi olan başkahramanın sabahın erken saatlerinde yaptığı bir İstanbul yürüyüşü ile başlar ve öğleden sonraya kadar devam eden yürüyüş ile son bulur. Olaylar yaklaşık altı yedi saatlik süre zarfında yazarın son iki yılını zihninde geçirmesi ile anlatılır.

Anlatılan tarihî zaman dilimi 27 Mayıs 1960 İhtilali sonrasıdır. Romanda verilen bilgilerden olayların yaşandığı reel tarih hakkında kesin bilgilere ulaşılr.

Albay Aydemir'in ikinci kez ihtilal girişiminde bulunması (s.28) → 21 Mayıs 1963

Pilot Yüzbaşı Cengiz Topel'in Rumlar tarafından şehit edilmesi (s.130) → 8 Ağustos 1964

Süleyman Demirel'in ilk kez AP genel başkanı seçilmesi (s.165) → 30 Kasım 1964

Kahramanların geçmişleri ile ilgili bilgiler, onların geçmişlerini hatırlamaları yoluyla yapılır. Başkahraman Aypare'nin ailesi ile beraber mahallelerine ilk gelişlerini anlatırken yaklaşık on yıl öncesi hatırlanır (s.30).

Özlem'in babası öldüğünde Başkahraman, çocukluğunda aşağı mahallelerinde oturan "Beyamca" diye adlandırılan komşularının öldüğü günü hatırlar. Zamanda yaklaşık on bir on iki yıl öncesine dönülerek o karanlık gün anlatılır (s.83).

Dost, Rumeli'den göç eden dedesinden bahsederken ailesinin oradaki hayatları hakkında bilgi verir. Yaklaşık yetmiş yıl öncesi hatırlanır.

Başkahramanın anneannesi onun geçirdiği ateşli hastalıktan bahsederken yaklaşık yirmi yıl önceyi hatırlar (s.112).

Kahramanların geçmişlerini hatırlamaları yoluyla eserin zaman boyutu derinleştirilir.

Romanda kahramanların zamanı algılayış hali genel itibarı ile karanlıktır. Ülkenin genel atmosferi ile başkahramanın gençlik buhranları birleşince karamsar ruh halinin yoğunluğu zamanın algılanışını daha çok karanlık ve karamsar yapar.

Başkahraman, Bayhan ve Sınıf arkadaşı Özlem'i Atıfet'in evinin bir odasında tesadüfen çok uygunsuz bir şekilde yakaladığı an karanlık bir andır.

Başkahraman'ın arkadaşı Dost ile beraber ölmeye karar verdiği gece, karanlık ve karamsar bir zaman dilimidir (s.106).

Başkahraman'ın Özlem'in babasını görmek için morga gittiği ve orada tek başına unutulduğu an, karanlık bir zaman dilimidir. Kalınan süre kısa bir süre olmasına karşın kahramanın çok uzun bir zaman dilimi gibi algılayıp, kendini ölüme ilk kez bu kadar yakın hissettiği karanlık anlardan biridir (s.84).

Zamanda zirve noktası, başkahramanın Aypare'yi trafik kazasında kaybettiğini öğrendiği andır. Duyulan haberin verdiği acıyla Başkahraman, içinde yaşadığı zamandan çıkıp zaman ve mekân mefhumunun olmadığı metafizik bir âlemin atmosferine girer. Zaman olgusu o an için ortadan kalkar (s.186–187).

Romanda az da olsa mutlu zaman dilimleri de vardır. Maruf Bey'in evinde parti üyeleri ile beraber yenilen yemekte geçirilen dakikalar mutlu anlardandır (s.172).

Başkahramanın Yalova'daki tatilde Aypare ile beraber keman eşliğinde dans edip eğlendikleri gece, mutlu zaman dilimlerindedir (s.133).

2.1.8.4- Mekân

2.1.8.4.1- Açık Mekânlar

Esas mekân İstanbul'dur. Asıl vaka zamanı sabah vakitlerinde İstanbul'un farklı muhitlerinde yürüyüş ile başlar ve üniversite binasında son bulur.

Romanda açık mekânlar yoğunluktadır. İstanbul'un farklı semtleri farklı duyguları çağrıştıracak şekilde verilir.

Üsküdar, Fatih ve Süleymaniye'den, hat, tezhip, ebru gibi bizim kültürümüze ait değerlerin icrasının yapıldığı yerler olarak bahsedilir ve bu semtler başkahramanın kendisini huzurlu hissettiği açık mekânlardandır (s.14,77).

Nişantaşı, Bağdat ve Levent semtleri daha rahat, daha pervasız insanların yaşadığı açık mekânlar olarak tanıtılır (s.23).

Küçüksu ve Beykoz, başkahramanın çocukluğunu hatırlarken sevgiyle ve özlemle bahsettiği, mutlu anların yaşandığı açık ve geniş mekânlardandır (s.113).

Kemeraltı ve Tarlabası, ahlaksızlığın yapıldığı kötü mekânlar olarak bahsedilen semtlerdir (s.126).

Başkahramanın yukarı mahalle diye adlandırdığı yer, ailesi ile ikamet ettikleri mahalledir. Bu mahalleden sevgiyle bahseder. Yukarı mahalleye çıkan yokuş, başkahramanın zihninde Aypare ve Bayhan'ın el ele sevgiyle yürüdükleri mekân olarak kalır. Burayı "Sevgililer yokuşu" olarak adlandırır. Bu yokuş onun ruhunda güzel duyguların uyanmasına neden olan açık ve geniş bir mekândır.

Düzce, Aypare'nin kaza yapıp hayatını kaybettiği yerdir. Kapalı ve karanlık bir mekândır.

Amerika gelişmişliğin simgesi olarak gösterilen bir ülkedir (s.27).

Şam ve Yemen başkahramanın dedesinin askerlik yaptığı yerler olarak adı geçen açık mekânlardandır (s.87).

2.1.8.4.2- Kapalı Mekânlar

Kapalı mekânlardan Pera Palas ve Tokatlayan rahat insanların, Avrupa özentisi ile kendi kültürlerinden uzaklaşmış insanların eğlendikleri yerlerdir (s.36).

Hilton, seçkinliğin göstergesi olarak gidilen ve özenilen kapalı bir mekândır (s.44).

Partinin yeni yıl yemeğinin verildiği İhsan Bey'e ait düğün salonu, kapalı, dar ve karanlık bir mekândır. Yazar mekânı şöyle tarif eder:

“Ve yemek... Alâyiş, debdebe, cinsellik, abartı, tenakuz, aldanış, fitne, kahramanlık” (s.96).

İnsanların karmaşık ruh halleri mekânların algılanışını da değiştirir.

Atıfet'in evi, Özlem ve Bayhan'ın ahlaksızlığına yataklık etmiş olan, karanlık ve dar bir mekândır. Bu mekân başkahramanın tiksintiyle hatırladığı yerdir.

Boğaz, başkahramanda farklı zamanlarda farklı duyguları çağrıştıran bir mekândır. Partinin düzenlediği yemek boğazda verilir. Mekân açık ve geniş olmasına rağmen başkahraman kendini o mekâna ait hissetmez, insanların iki yüzlülüklerine şahit olan başkahraman, mekânı kapalı ve dar olarak algılar (s.45).

Boğaz, başka bir zaman diliminde ona huzur ve mutluluk verir. Aypare'nin Maruf Bey ile Boğaz'da kol kola yürüyüşleri, orada söylenen cümleler mekânı romantik ve duygusal bir atmosfere sokar ve mekân geniş ve açık bir mekân olarak algılanır (s.126).

Eserde kapalı mekân olarak iki mekân önemlidir. Bunlar hastanedeki asansör ve morgtur. Başkahramanın Özlem'in ölen babasını görmek için onunla beraber morga giderken bindiği asansör, ölümü hatırladığı karanlık, ürkütücü ve dar bir mekândır.

Morgda unutulmuş başkahraman, burada bedenen varolduğu halde ruhen yoktur. Ruh metafizik bir âlemde dolanır durur. Labirent bir mekân söz konusudur. Morg, korkunun, ölümün, varlığın ve yokluğun sorgulandığı kapalı ve dar bir mekân olarak algılanır (s.84).

2.1.8.5- Bakış Açısı ve Anlatıcı

Romanda kahraman anlatıcı ve onun bakış açısı kullanılmıştır.

Eserin yazma zamanı 1999 yılıdır. Ancak kahraman anlatıcı, olayların yaşandığı tarihe dönerek o anki his ve düşünceleriyle romanın olay örgüsünü yürütür. Eserde kullanılan cümleler de bunu gösterir niteliktedir. Kahraman anlatıcı, o dönemde üniversite öğrencisidir:

“Ellili yılları çoktan geride bıraksak da hala takip çağındaydık. İnsanlar bu toplumda nerede duracaklarını ne yapacaklarını bilmeden birbirinden kopmuş cıva parçaları gibi yarı çekimli bir halde yaşıyorlardı” (s.26).

“Bana uçucu, ayakları yere konmaz bir roman kahramanı lazımdı o çağda. Hiç kimseye benzemediğini sandığım bu suret Aypare’den ne çok şey taşıyordu... Benden de tabii. Sonra Bayhan katıldı bu düşe” (s.30).

“Peki neydim ben, kimdim? Bir yanımla Avrupalı, bir yanımla doğuluydum ben... Bendeki ikiliğin farkında olabilmek için çok genç sayılırdım ama bu ikilikten gelme bir huzursuzluğum, bir perili halim vardı...”

Radyomuz bize neyi öğretirse onu öğreniyorduk çalاکalem ve kulaktan dolma... Radyomuz devletin sesiydi, biz de en uslu öğrencileriydik” (s.38).

Kahraman anlatıcı ve onun bakış açısı, yazara diğer roman kahramanlarının ruh hallerini, düşüncelerini, hislerini bilme olanağı sağlamaz ama anlatıcı bu şahıslarla ilgili tahminlerde bulunur.

Başkahraman, partinin düzenlediği baloda Aypare ile birlikte partiye yardım amaçlı çiçek satarken, Aypare elindeki çiçekleri hastalık bahanesi ile satmaz ve görevini başkahramana devreder. Onun bu hareketini kahraman anlatıcı kendine göre yorumlar:

“Bunları al ne olur! Regliyim dolaşamıyorum.” demiştin. Aslında bu bir kaçıştı. Bu rolü beğenmemiştin... Sarita olmayı kabullenemiyor, içindeki kıyameti sepeti defetmekle söndürüyordun” (s.41).

Kahraman anlatıcı, çocukluk arkadaşı Gülfem’in durgun hallerini kendine göre yorumlar:

“Mutluydu ama galiba platonik olarak birini seviyordu. O yüzden hırçındı, gergindi, zaman zaman ağlamaklıydı. Bazen isterik kahkahalara boğuyordu kantini ya da Adil’in kahvesini” (s.144).

Gülfem’in uzun bir arkadaşlık evresinden sonra başkahramana duyarsız kalıp onu hiç tanıımıyormuş gibi davranması kahraman anlatıcının kendi sınırlı bakış açısı ile yorumlanır:

“Değişmeyen kılığımıza, yıpranmış ayakkabılarıma eski geniş günlerimizden darlık günlerimize geçişimizi belli eden eğikliğime, küçümsemeli olmasa da şaşkın, yadırgayarak baktığının farkındaydım.

Savaşı kazanmış mıydın sahi? Çocukluğumuz, genç kızlığımız boyunca benim duvarları zorlayan ve beynimde uğuldayan, içimin sonsuz enerjisini resimlere, şüirlere, kemanıma, politikaya döküşüm karşısında sen hep planlı ve hesaplı benim yenilgimi bekliyordun. Sabırla” (s.146).

Kahraman anlatıcı, kendi duyguları ile olayları yorumladığı için taraflı olarak bazı roman kahramanlarını yüceltirken; bazılarını da yaptığı tasvirlerle okucununun sevmediği bir pozisyona getirir. Aypare, Maruf Bey, Dost, dürüst, sempatik, cana yakın insanlar olarak okuyucuya verilir. Gülfem, Özlem, Bayhan, Atıfet Hanım, Vahid Bey, Haluk gibi kahramanlar okucunun nefret edeceği sevimsiz tipler olarak çizilir. Eserde kullanılan kahraman anlatıcı ve onun bakış açısı, romanı daha taraflı bir duruma sokmuştur.

Romanda gösterme tekniğinden çok anlatma tekniğine başvurulmuştur.

“ Sonra o yaz mahallemizden iki aileyle birlikte Yalova’ya gittik. Gökçedere’de pansiyon olarak kullanılan sıra sıra odaların bulunduğu hayathı evlerden birine yerleştik. Aynı evde çok iyi anlaştığımız bir Ermeni aile daha vardı ve böylece iç içe kanlı canlı bir kalabalık oluşturmuştuk. Yemeklerimizi orda pişiriyor, köyün fırınına güveç, kâğıt kababı veriyorduk. Akşamları bazı bahçelerde akordionlu kemanlı eğlenceler oluyordu... Çoğu orta halli insanların yaz tatilleri böyle köy evlerinde mahalle yaşayışını andıran bağlarla geçiyordu işte” (s.128).

Kahraman anlatıcı ve onun bakış açısı ile yazılmış eserde fiillere getirilen kipler çoğunlukla şimdiki zamanın hikâyesi ya da duyulan geçmiş zamanın hikâyesi şeklindedir.

“ *Arkamda bir hiçlik bırakmıştım*” (s.142).

“ *Ama ben yine de kabuğumu terk etmemiştim*” (s.128).

“ *Denizin ıslak rüzgârını kuşanarak yürüyordum*” (s.40).

2.1.9- GECE RÜZGÂRLARI

Çokum, *Gece Rüzgârları* romanını muhteva ve kurgu bakımından değişik bir tarzda oluşturmuş ancak bir konuda geleneğini bozmamış ve eserinin arka planına Türk siyasi hayatı açısından önemli olan tarihî bir dönemi koymuştur. Romanın arka planında 12 Eylül sonrası değişen sosyal hayatla beraber yeni bir düzenin oluşmaya başladığı Özal dönemi vardır.

Gece Rüzgârları romanı yazarın kendini daha özgür hissederek kaleme aldığı bir eserdir. Tez çalışmasında eserin 2003 yılında Ötüken Yayıncılık tarafından basımı gerçekleştirilen ilk baskısı esas alınarak yapılmıştır.

2.1.9.1- Olay Örgüsü

12 Eylül 1980 darbesinden sonra sosyal hayattaki değişimleri anlatır. Özal dönemi ile değişen hayatları, oluşan sosyal sınıfları, zengin ve yoksul halk arasındaki sınıfsal uçurumu anlatan bir roman olan *Gece Rüzgârları*, **Çokum**'un iyiden iyiye bireye indiği, bireyin kendisiyle ve toplumla olan çatışmasını anlattığı, sosyal hayatın birey üzerindeki etkileri üzerinde durduğu önemli bir eserdir.

Eser, insanı merkeze alan yapısı ile kısmen *Karanlığa Direnen Yıldız* ve *Deli Zamanlar* romanlarına benzer özellikler taşır; ancak bu romanda birey ile beraber ruh ile ilgili, bilinçaltı ile ilgili karmaşık kavramlar da devreye girer. İnsanın psikolojik derinliklerine inme eylemi en olgun şeklini bu romanda alır. **Çokum**, hangi düşüncede, hangi siyasi görüşte ve hangi sosyal sınıfta olursa olsun insanın insan olduğu için hak ettiği değeri görmesi gerektiğini savunur. Romanda anlatılanlar da bu düşüncayı destekler mahiyettedir.

Çokum, romanının merkezine kırk bir kırk iki yaşlarındaki gazeteci-yazar Süsen Divitçi'yi koyar. Süsen'in İngiltere'de okuyan Dolunay adında bir oğlu ve kısa bir süre önce boşandığı kocası Doktor Sungur vardır.

Süsen, roman çalışmalarına daha rahat devam edebilmek amacıyla aralarındaki aşk tükenmeden kocası Sungur'dan boşanır. Boşanmadan önce kocası ile beraber satın aldıkları apartman katında tek başına yaşayan Süsen, yeni bir roman üzerinde çalışmaktadır. *Gece Rüzgârları* Süsen'in yüz yirmi altıncı rüyasını anlatmasıyla başlar. Rüyasında Süsen denizde boğulmakta olan ve elini uzatıp kendisinden yardım isteyen birini görür, gördüğü rüyanın bir işaret olduğunu düşünen Süsen, bütün roman boyunca yardım isteyen kişinin kim olduğunu arar durur. Romandaki olaylar da bu rüya etrafında şekillenir. Süsen, yardım isteyen kişiyi ararken bir anda farklı ortamlarda, farklı insanları tanımaya çalışırken bulur kendini. Bu arayış içerisinde daha önce tanıma fırsatı bulmadığı apartman komşusu Nilece dikkatini çeker.

Nilece, kırk bir yaşında, hayata dair büyük hedefleri olan, üniversite okumak istediği halde okutturulmayıp evlendirilen bir kadındır. Ruhunda büyük fırtınalar esen kadın, yaşantısına özendiği yazar Süsen Divitçi gibi yeni şeyler yazmak, üretmek ve yazdıkları ile beğenilmek arzusunda.

Çokum, Nilece karakterini onun tarafından kaleme alınan Himmet hikâyesi ile okuyucusuna tanıtır. Nilece'nin hikâyesinin geçtiği mekân İstanbul'un varoş bölgelerinden olan Tepeşehir'dir. Nilece'nin yazdığı hikâyenin başkahramanı bekçilik yapan, iki çocuk babası Himmet'tir. Himmet taşradan İstanbul'a karısı Nakış ile beraber göç etmiş orta yaşlı bir adamdır. Bir firmada bekçilik yaparak ailesini geçindirir ancak firma kapanınca uzun bir süre işsiz kalır. Bu süre içerisinde Nakış, zengin muhitlerdeki evlere temizliğe gider, orada gördüğü insanların yaşantılarına özenir. Tepeşehir'de arkadaşlık ettiği hayat kadını Selime, Nakış'ın kafasını iyice karıştır, bir süre sonra daha iyi koşullarda yaşama arzusu ile evini ve çocuklarını terk eder. İki çocuğu ile tek başına kalan Himmet, büyük bir şok yaşar. Pazarcı Abbas'ın da desteği ile pazarcılık yapmaya başlar. Karısının evi terk edişini ve kötü yola düşmesini içine sindiremez. Nakış'ın izini sürmeye karar veren Himmet, Selime'nin ağzından nerede olduğuna dair laf almaya

çalışır. Amacına ulaşamayan Himmet, Selime'nin tuzağına düşer ve hiçbir zaman tasvip etmediği bu kadınla ilişki yaşarken bulur kendini. Himmet için hayat iyice anlamını yitirir. Bir süre pazarcılık yaptıktan sonra asıl işi bekçiliğe geri dönen Himmet'in maddi durumu düzelmeye başlar. Hayata dair umutları yeniden yeşeren Himmet, karısı ile yeni bir hayat kurmayı planlar. Ancak Nakış eve gelip çocuklarını görür ve geldiği gibi geri döner. Nakış'ı öldürme planları yapan Himmet, buna cesaret edemez, bu acıya ve aşağılanmaya daha fazla dayanamayıp kendisini öldürmeye karar verir.

Nilece'nin hikâyesinin sonu belli değildir. Himmet'in intihar edip etmediği, yaşayıp yaşamadığı sır olarak kalır.

Nilece, yazdığı Himmet hikâyesini iyi bir romancı olan Süsen Divitçi'ye götürür. Yazdıklarının iyi olduğuna dair onay almak ister. Süsen ise bu hikâye yoluyla Nilece'yi daha yakından tanıma fırsatı bulur. Onunla bir araya geldikleri anlarda gerek yaptıkları sohbetlerle gerekse yazdığı hikâye yoluyla Süsen, Nilece'nin ruhunun derinliklerindeki karmaşayı çözmeye ve arayışlarını bulmaya çalışır ve onda gördüklerini kendi romanının kadın kahramanına yansıtmayı düşünür.

Süsen, bir yandan Nilece'nin hayatı ile ilgili detaylara merak sarmakta diğer yandan şehrin dışlanmış bir bölgesi olan Tepeşehir dikkatini çekmektedir. Merakını gidermek için Tepeşehir'e kılık değiştirerek giden Süsen, orada Nilece'nin hikâye kahramanlarının bir kısmının gerçekte yaşadığını görür. Himmet vardır. Evli ve iki çocuk sahibidir; ama hikâyedeki gibi evi terk eden bir karısı yoktur ve aslında bekçilik değil terzilik yapmaktadır. Nilece'nin çizdiği Himmet karakteri, gerçek ve kurgusal yönleri olan bir karakterdir.

Süsen, Tepeşehir ve orada yaşayan insanları tanıdıkça kendisi ve kendisi gibi yaşayan insanlarla Tepeşehir ve benzeri varoş bölgelerde yaşayan insanların hayatlarını, beklentilerini karşılaştırmaya, sosyal sınıflar arasındaki uçurumu görmeye başlar. Bu uçurumun birazda siyasi çevrelerce kasıtlı olarak yaratıldığına inanan kahraman, bu noktada durur ve insanın ne olursa olsun insan olarak değer görmesi gerektiğini düşünür ve yaşananları sorgular.

Eserin sonunda Süsen'in gördüğü rüya manasını nihayet bulur. Bir sabah vakti Süsen, komşusu Kumral Hanım'ın ısrarlı çağrışı ile evinden çıkar ve Nilece'nin o gece hap alıp intihar ettiğini öğrenir. Süsen rüyasında denizde boğulmak üzere olan, elini uzatıp kendisinden yardım isteyen kişinin Nilece olduğuna anlar ancak ona yardımcı olamadığı için suçluluk duyar. Kocası Sungur'a sığınan, ondan destek alan Süsen, yaşadığı şoku unutmak için Sungur ile Kahire'ye uçar. Tepeşehir'de başlayan roman Kahire'de son bulur.

Roman tıpkı Nilece'nin hikâyesi gibi yarım kalmıştır. Süsen'in zihninde Tepeşehir hala gizemini korumaktadır ve Nilece'nin intiharındaki sır perdesi hala çözülememiştir. Nitekim Kahire'ye giderken uçakta okuduğu gazetede Tepeşehir'de Hikmet Gayretli adında bir adamın ruhi bunalım geçirip intihar ettiği yazılıdır. İntihar eden kişinin özellikleri Nilece'nin hikâyesindeki karaktere çok yakındır. İsmi bile benzerdir. Süsen bu merak içinde Mısır'a ulaşır.

Gece Rüzgârları, iç içe geçmiş vaka zincirleri halinde kurgulanmış bir eserdir. Romanda anlatılanları üç farklı bölüm etrafında sınıflandırmak mümkündür: Süsen Divitçi'nin eski kocası Sungur ile çevresinde aydın olarak nitelendirilebilecek yazar, sanatçı ve siyasi çevrelerle olan ilişkileri romanın bir bölümünü oluşturur. Nilece'nin hayatı ve kendisinin kurguladığı Hikmet hikâyesindeki hayatlar, romanın ikinci bölümünü oluşturur ve son olarak Süsen'in Nilece ve Tepeşehir ile olan bağlantısı, eserin üçüncü bölümünü oluşturur. Bu üç bölümdeki olaylar birbirleri ile bağlantılı oldukları kadar kendi içlerinde bir roman oluşturacak kadar bağımsız bölümlerdir.

Romanda bireyin toplumla, geleneklerle ve kendi egosuyla çatışması görülür. Bu çatışmanın dışında toplumun ayrıcalıklı olarak nitelendirilen sosyal sınıflarına mensup insanları ile dışlanmış ve itilmiş olarak kabul edilen tabakaya mensup insanları arasındaki çatışma üzerinde de durulur. Ancak esas çatışma birey ve toplum çatışmasıdır.

2.1.9.2- Şahıs Kadrosu

2.1.9.2.1- Karakterler

Süsen

Kırk bir kırk iki yaşlarında bir çocuk sahibi, kocasından boşanıp yalnız başına yaşayan roman yazarı ve gazetecidir. Çevresinde yaşananlara duyarlı, yakın bulunduğu insanların sorunları ile ilgilenmeyi sorumluluk bilmiş bir kadın karakterdir.

Süsen, kendini ispatlamış, eğitilmiş, saygın bir kadın kahramandır. Toplumdaki alışılmış kadın tiplerinden farklı olarak kendi ayakları üzerinde durabilen, çevresine güçlü olduğu imajını hissettiren bir roman kahramanıdır.

Süsen, güçlü olduğu kadar duygusal bir yapıya sahip, analık duyguları ve sahiplenme içgüdüleri gelişmiş bir kadındır. Çocuğu Dolunay'a olan sevgisi, boşanmış olsa bile eski kocası Sungur'a olan bağlılığının ve güveninin devam etmesi, onun duygusal kişiliği ile açıklanabilecek özelliklerdir.

Romanın başkahramanı olan Süsen'in gerek basın konusundaki düşünceleri, gerek siyasi çevreler hakkındaki düşünceleri, gerekse cemaatler ve sosyal sınıflar hakkındaki düşünceleri önemlidir. Bu açıdan Süsen, **Çokum**'un sözünü emanet ettiği önemli bir kadın kahramandır. Yazar, düşüncelerini Süsen karakteri yoluyla ifade eder.

Nilece

Fiziksel olarak kısa kıvrıl saçlı, rahat giyimli, ince vücut hatlarına sahip, kırk bir yaşında bir kadın olarak tarif edilir (s.31).

Nilece, ervasız, taassuptan nefret eden, kadın başına hiç kimsenin yapamayacağı işleri yapma isteği ile dolu, cesaretli bir kadındır (s.11).Gençliğinde büyük idealleri olan, üniversite eğitimi almak isteyen ancak ilk girdiği sınavı kazanamadığı için ikinci bir şans verilmeden evlendirilen, hayallerini gerçekleştirememiş talihsiz bir roman kahramanıdır. İki çocuk annesi olan Nilece, ideallerini gerçekleştirememiş olmanın ezikliğini yaşar. Bu eziklik onu hayatı büyük bir hiç olarak algılayan (s.17), gelenekleri, örfleri saçma bulan bir kadına dönüştürmüştür.

Nilece, gizemli bir kadın karakterdir. Dışa yansıyan enerjisi ve cesareti çevresindeki insanların onu dertsiz ve yaşam dolu olarak algılamasını sağlar ancak

içinde gerilimler yaşayan, mutsuz ve toplumun önüne engeller koyarak pasifize ettiği bir kadındır. Nilece içe kapanıktır, duygularını bütün çıplaklığı ile dışa vurmaz, zaten roman boyunca Süsen, Nilece'yi çözmeye ve anlamaya çalışır. O, tam bir muammadır. Ölümü de tıpkı kendisi gibi sırlı bir ölüm olur. İntihar ederek hayatına son verir.

Nilece karakteri, duyguları bastırılmış, idealleri olduğu halde yapmasına izin verilmemiş, eğitim hakkı elinden alınmış binlerce kadının temsilcisi durumundaki önemli bir karakterdir.

Bekçi Himmet

Nilece'nin hikâyesinde bulunan erkek karakterdir. Taşradan metropole göç etmiş, alıştığı yaşam tarzını ve geleneklerini burada sürdürmeye çalışan, yeni düzene uyum konusunda problemler yaşayan, maddi imkânsızlıklardan dolayı bunalımlar geçiren ezik bir roman kahramanıdır.

Himmet, bir aile babasıdır. Büyük hayalleri yoktur. Tek amacı çocuklarını ve karısını mutlu etmektir. Bekçi Himmet, koskoca metropol bir kentin yuttuğu, tükettiği biridir. Karısı Nakış'ı kaybetmiş, inandığı doğrularından, değer yargılardan uzaklaştırılmış, para uğruna yalnız bırakılmış, kimsesiz, güçsüz ve ezik bir adamdır.

Himmet toplumun kırsal kesiminden kentsel bölgelerine büyük umutlarla göç etmiş ancak değişen yaşam şartlarına ayak uyduramayıp tükenmiş, erimiş ve yok olmuş birçok insanın temsilcisi durumundaki önemli bir karakterdir.

2.1.9.2.2- Tipler

Sungur

Süsen'in doktor olan kırk dört yaşındaki eski kocasıdır. Sungur, insan psikolojisi üzerine geniş bilgisi olan bir doktordur. Ayrılmış olmasına rağmen Süsen'e olan sevgisi devam eden, ona her konuda destek olmaya çalışan, güvenilir ve samimi bir dosttur.

Arda

Nilece'nin geceleri barlarda müzisyenlik yaparak ailesinin geçimini sağlamaya çalışan kocasıdır. Arda ve Nilece birbirine çok zıt karakterlerdir. Beğenileri, idealleri birbirinden tamamen farklıdır. Arda'nın idealleri maddiyat, mal mülk üzerine kurulmuştur. Rahat yapılı bir adamdır. Baskıcı bir koca değildir.

Arda tipi, eşini tam anlamıyla anlamaya çalışmayan, hayatın hengâmesi içinde karısının duygularını unutmüş birçok erkeğin davranış şekillerini yansıtan ilgisiz bir erkek tipidir.

Gülizar

Süsen'in apartman komşusu ve Kumral'ın yeğeni olan Gülizar, gençliğinde Marksist, komünist düşünceleri olan biridir. Evli olan zengin bir adamla yaşadığı ilişki sırasında bir trafik kazası geçirmiş ve tekerlekli sandalyeye mahkûm olmuştur.

Gülizar yaşadığı bu talihsiz kazadan sonra hayata olan tepkisini ve isyanını göstermek için kendisine Tepeşehir'i mesken olarak seçer. Orada yaşayan halkın haklarını savunur gözükersen olaylar çıkarır, halkı galeyana getirerek protestolar düzenler, pankartlar açtırır, sınıf ayrımı çığırkanlıkları ile kargaşa ortamı yaratır. Aslında onun yaptığı bu eylemler hayata olan tiksintisini kusma halidir. İsyankâr bir kadın tipidir. Gülizar, Nilece'nin yazdığı hikâyede de yer alan olumsuz kişilik özelliklerine sahip bir kadın kahramandır.

Meram Uluatabey

Süsen'in fikirlerine değer verdiği, kendisine akıl hocası olarak seçtiği, hayat tecrübesi oldukça fazla olan, altmış sekiz yaşındaki dostudur. Meram Bey, bildiği doğrulardan sapmayan, çıkar kaygısı ile yazmayı reddeden, gazetecilik ilkelerine sonuna kadar bağlı gerçek bir gazetecidir (s.142).

Macit Kemikel

Dönemin tanınan bir cemaat liderinin gözüne girmek suretiyle iyi yerlere getirilen, belli bir kesimin pohpohlayıcısı olan, yazarlıkla uzaktan yakından ilgisi olmadığı halde içinde bulunduğu cemaatin gücü ile belirli bir noktaya gelmiş, menfi bir yazar tipidir. Macit Kemikel, çıkarları için, para, şan, şöhret için kul olmayı kabul etmiş, olumsuz ve iğreti bir roman kahramanıdır. Eserde canlı olarak çizilmiş bir tiptir.

Dildane Benli

Yurtdışında eğitim görmüş, tanınmış bir ailenin kızı olan, yaşam şeklini Doğu ve Batı kültürünün sentezi şeklinde oluşturmuş olan Dildane Benli, sol zihniyetin

düşüncelerine sahip ama yeri ve zamanı geldiğinde sağ kesimin düşüncelerini de savunan yani değişen şartlara göre rotasını belirleyen bir yazardır. Menfi bir tiptir.

Şair Yağız Gür

Daha önce solcu iken iktidarın değişmesi ile solculuğundan fire verip tefekküre geçen, cemaatlerle yakın ilişkiler kurmaya başlayan ve bu sayede iyi yerlere gelen yani şartlar neyi gerektiriyorsa o şekilde davranan menfi bir tiptir.

Nakış

Nilece'nin hikâyesinin başkahramanı olan Bekçi Himmet'in karısıdır. Yaşadığı yoksul hayattan bıkmış, zengin olma arzusu ile yanıp tutuşan, zengin olmak uğruna kocasını ve çocuklarını terk eden menfi bir kadın tipidir.

Behiç Özsöyler

Süsen'in çalıştığı Seher gazetesinin genel yayın yönetmenidir. Çıkarlarını düşünen, iktidardaki siyasi parti hangisi ise ona göre davranan, nabza göre şerbet veren, bana dokunmayan yılan bin yıl yaşasın felsefesini benimsemiş, gazetecilik ilkelerine aykırı davranışlar sergileyen menfi bir tiptir.

Adem Kanmaz

Otuz dokuz yaşında, bekâr, Tepeşehir'de Abbas adıyla pazarcılık yapan, bölgenin düzeninden sorumlu polis memurudur. Süsen'e duygusal anlamda bağlanmış, samimi ve dürüst bir roman kahramanıdır.

Cemşid Bey

Süsen'in oturduğu apartmanın birinci katında emlak bürosu olan, şampiyon lakaplı, kazancının kaynağı tam olarak bilinmeyen, mafya bağlantıları olan, kaba, inceliksiz, kadınlara sarkıntılık yapan olumsuz ve iğreti bir tiptir.

Gülfem Esen

Semra Özal'a yakınlığı ile tanıtılan, şöhret olam amacıyla Semra Özal'a yaranan menfi bir sanatçı tipidir.

2.1.9.2.3- Dekoratif Unsur Durumundaki Şahıslar

Dolunay: Süsen'in İngiltere'de okuyan oğludur.

Algül: Süsen'in evinde çalışan kırk yaşlarındaki yardımcı kadındır.

Gürkan Bey: Yayınevi yöneticisidir.

Abbas: Tepeşehir’de pazarcılık yapan adamdır.

Mertek Nurdane: Tepeşehir’de bakkal işleten kadındır.

Nilay: Nilece’nin kızkardeşidir.

Doktor Evrim: Solcu, İslami kesimi topa tutan, tesettüre karşı, sert mizaçlı bir kadın kahramandır.

Eda: Terzi Himmet’in eserikli olan karısıdır.

Öğretmen Nefise ve Simten Hanım: Süsen’in bir kadın derneğinde tanıştığı kadınlardır.

Kumral, Neriman ve Tomris: Süsen’in apartmandaki komşularıdır.

Roman, gecekonduda yaşam mücadelesi veren insanlarla şehrin zengin tabakalarına mensup insanları arasındaki çatışma üzerine kurulmuştur. Bu açıdan gecekonduda yaşayan yoksul insanlar ve şehrin zengin insanları romanın iki temel sosyal tabakasını oluşturur.

Eserin şahıslarını sosyal durumlarına göre şu şekilde sınıflandırabiliriz:

Gecekonduda Yaşayan Yoksul İnsanlar: Bekçi Himmet, Gülizar, Nakış, Eda, Abbas, Mertek Nurdane, Selime

Zenginler: Süsen, Sungur, Nilece, Arda, Kumral, Neriman, Tomris, Meram Uluatabey,

Aydınlar ve Yarı Aydınlar: Meram Uluatabey

Yazarlar ve Gazeteciler: Macit Kemikel, Dildane Benli, Şair Yağız Gür, Behiç Özsöyler, Gürkan Bey, Süsen Divitçi

2.1.9.3- Zaman

Çokum, romanın olay kurgusunu Türk siyaset tarihînin gerçek bir dönemi içerisine yerleştirerek oluşturmuştur. Asıl vaka zamanı on aylık bir süreyi kapsar. Bu süre Turgut Özal’ın başbakan olduğu 1989–1990 yılları içerisinde geçer.

Romanın yayımlanma tarihî 2003 yılıdır. Eserin yayım tarihi ile romanda anlatılanların yaşandığı yıllar arasında yaklaşık on dört yıllık bir süre vardır.

Romanda kahramanların yaşadıkları ve hayatları ile ilgili detaylar, kahramanların geçmişlerini hatırlamaları ve zihinlerinden geçen düşüncelerle verilir ve eserin zaman boyutu genişletilir.

Süsen eski kocası Sungur ile beraber aldıkları evi anlatırken yaklaşık on yıl öncesini hatırlar (s.12).

Nilece, gençliği ile ilgili ayrıntılardan söz ederken lise dönemlerini anlatır ve yaklaşık yirmi yıl öncesi hatırlanır (s.17).

Algül, ailesinin yaşadığı dramı anlatırken yaklaşık kırk yıl önceki zamanı hatırlar (s.84).

Kahramanların psikolojik durumları ve karışık siyasi ortam zamanın algılanışını değiştirir. Romanda karanlık ve karmaşık zaman dilimlerine geniş yer verilmiştir.1977–78–79–80 yılları, yaşanan siyasi ve sosyal karmaşadan dolayı karanlık yıllar olarak tasvir edilir (s.38).

Süsen'in apartmanında çıkan yangın sırasında evinde tutsak kaldığı an, karanlık zaman dilimlerindedir (s.64–65).

Tepeşehir'de pankartçı Gülizar'ın başlattığı protestoların, olayların yaşandığı anlar huzursuz, karmaşık ve karanlık anlardandır (s.128–129).

Selime ve Bekçi Himmet'in birlikte olduğu geceler, roman kahramanı Himmet için kendinden tiksindiği, nefret ettiği karanlık zaman dilimlerindedir (s.192).

Süsen'in eski kocasının yeniden evleneceğini öğrendiği an, gözünde hem bulunduğu mekân hem de zaman alt üst olur. Zaman karanlık ve buruk bir zamandır (s.208).

Eserde karanlık zamanların en önemlisi Süsen'in Nilece'nin intihar ettiğini öğrendiği saatlerdir. Eserin zaman açısından zirve noktası olan o an, romanın en karanlık zamanıdır (s.249).

Romanda duygusal ve mutlu anlar da yaşanır. Süsen'in eski kocası Sungur ile bir araya geldiği zamanlar kendini güvende, huzurlu ve mutlu hissettiği anlardandır (s.116).

Süsen'in Sungur ve oğlu Dolunay ile Ayvalık'ta geçirdiği üç günlük tatil, hem mutlu hem de duygusal anların yaşandığı zaman dilimlerindedir (s.173).

Dolunay'ın İngiltere'ye dönüşü hüznü ve buruk zamanlardandır (s.184).

Romanda geniş yer tutan rüyalarda zamanın boyutu değişir. Süsen'in gördüğü rüyalar ve Macit Kemikel'in gördüğü rüyalarda ruh belirsiz bir âlemde ve zamanda yolculuk eder. Rüyalarda metafizik bir zaman söz konusudur.

Günler ve mevsimler kahramanların ruh hallerine göre iyi ya da kötü algılanır. Roman şubat ayında başlar, kasım ayında biter. Şubat, Süsen tarafından karanlık bir ay olarak görülür. Kahramanın yaşadığı bütün kötü olaylar bu ayda olduğu için bu ay karanlık bir ay olarak hafızasına kazınmıştır (s.11).

Nilece ayrılık ve hüznü mevsimi olan sonbaharın kasım ayında intihar eder. Mutlu anların yaşandığı mevsim yaz aylarıdır. Süsen, Sungur ve oğlu ile bu mevsimde bir araya gelmiş ve güzel bir tatil geçirmiştir.

Eserde günler ile ilgili detaylar da dikkat çekicidir. Eser salı günü başlar. Süsen, yüz yirmi altıncı rüyasını bu günde görür. Salı günleri onun gözünde her türlü karmaşanın, can sıkıcı olayın yaşandığı uğursuz bir gündür. Pazartesi ve perşembe günleri ise onun gözünde bütün yolların açıldığı uğurlu günler olarak görülür. Bütün kararlarını bu günler içinde alır (s.11).

2.1.9.4- Mekân

2.1.9.4.1- Açık Mekânlar

Romanda birey ve onun iç dünyasında yaşadığı çalkantılar merkeze alındığı için mekân çok derinlikle işlenmemiştir. Eser, mekân olarak gecekondu-kent çatışması üzerine kurulmuştur. Bir tarafta Anadolu'dan göç etmiş, yeni düzene uyum sağlamaya çalışan yoksul insanların yerleştikleri varoş semtler varken; diğer tarafta belirli bir düzeni, kültürü devam ettiren, şehrli ve varlıklı insanların yaşadığı yerleşim alanları vardır. Her iki mekân gelenekleri, kültürleri ve yaşam şekilleri ile birbirine tamamen zıt olan açık mekânlardır.

Romanda açık mekânlar kapalı mekânlara göre daha fazladır; ancak kahramanların ruh halleri ve bakış açıları mekânın açık ya da kapalı oluşunu, dar ya da geniş algılanışını etkiler.

Tepeşehir, Nilece'nin hikâyesinin merkezinde bulunan bir gecekondu bölgesidir. Tepeşehir, yoksul insanların yaşadığı, hüznün, karmaşanın, protestoların eksik olmadığı bir mekândır. Açık olan bu mekân yaşanan karmaşık hadiselerden dolayı kahramanların gözünde karanlık, dar ve kapalı bir mekâna dönüşmüştür.

Çokum, İstanbul'un değişik semt ve ilçelerine bu romanında daha az yer vermiştir:

Boğaz ve Çınaraltı → Nilece ve Süsen'in sohbet ettiği açık mekânlardır (s.226–227).

Çengelköy, Yalılar, Beylerbeyi → Nilece ve Süsen'in Boğaz turuyla gezdikleri açık ve geniş mekânlardır (237).

Nişantaşı → Meram Bey'in oturduğu semttir (s.140).

Babıâli → Açık bir mekân olan Babıâli, Meram Bey'in gözünde dünyanın en yanardöner, en usta daleverecilerinin, en kaypak adam harcayanlarının bulunduğu kapalı ve dar bir mekân olarak görülür (s.230).

2.1.9.4.2- Kapalı Mekânlar

Çokum, roman kahramanlarının yaşadıkları özel alanlar ile ilgili tasvirlerle yer vermemiş, sadece Tepeşehir'de yaşayan Terzi Himmet'in evi ile Nişantaşı'nda yaşayan Meram Uluatabey'in evinin tasviri yapılmıştır. Her iki evin tasviri, içinde yaşayan insanların yaşam koşullarını, kültürel yapılarını yansıtır şekilde verilir. Himmet'in evi onun gibi insanların yoksulluğunu gözler önüne seren, kapalı ve dar bir mekânken; Meram Bey'in evi soyluluğunu, zenginliğini ve rahat yaşamını gösteren açık, geniş ve güven verici bir mekândır.

Romanda duygusal anların yaşandığı mekânlar da vardır. Süsen ve Sungur'un Boğaz'da bir balık lokantasında yedikleri yemek esnasında hem mekân hem de zaman duygusal bir anlam kazanır, mekân Süsen'in gözünde açık ve geniş olarak algılanır (s.111). Süsen ve Sungur'un Sardunya'da baş başa yedikleri yemek esnasında mekân romantik ve duygusaldır (s.176).

Süsen Divitçi'nin girdiği ortamlarla ilgili detaylar, bazı gerçekleri gün yüzüne çıkarır. Süsen'in çalıştığı gazetenin düzenlediği yemekte hem siyasetçiler, hem şarkıcılar hem de tanınmış birçok yazar ve aydın bir araya gelir. Ortamda çıkar kaygıları,

ikiyüzlülük o kadar belirgin hissedilir ki mekân daralır, huzursuz, iç karartıcı ve kapalı bir atmosfere bürünür (s.98–102).

Eserde açık ve kapalı mekânların dışında roman kahramanlarının gördükleri rüyalarındaki mekânlar da önemlidir. Bu mekânlar, bilinçaltının yüzeye çıkmış halidir. Rüyalar yoluyla eserin bünyesine metafizik âlem de girer.

2.1.9.5- Bakış Açısı ve Anlatıcı

Sevinç Çokum, bu romanında gerek muhteva gerek teknik bakımdan yenilikler yaparak okuyucusunun karşısına çıkmıştır. Bu farklılık kendisini bakış açısı ve anlatıcı tekniğinde de göstermiştir.

Gece Rüzgârları'nda birden fazla anlatıcıyla karşımıza çıkan **Çokum**, daha önce *Hilal Görününce* ve *Ağustos Başağı* romanlarında da birden fazla anlatıcı kullanmış, ancak adı geçen romanlarda Felekzede Arif Çelebi ve Arif Çelebioğlu'nun gezi notlarının olduğu bölümlerde bu şahıslar direkt anlatıcı durumunda bulunmuşlardır. Bu romanların geri kalan bölümlerinde hâkim bakış açısı ve yazar anlatıcı tekniği kullanılmıştır. Yine aynı romanlarda anlatıcıların gezi notlarını içeren bölümler roman içerisinden çıkarıldığı takdirde anlatımda herhangi bir aksama olmamıştır, ancak *Gece Rüzgârları* romanında durum tamamen farklıdır; çünkü bu romanda roman kahramanlarından Süsen'in, Nilece'nin ve Macit Kemikel'in yazılarının bulunduğu bölümler vardır. Macit Kemikel'in yazdıklarının direkt olarak roman örgüsü ile bir bağlantısı yokken, Süsen ve Nilece'nin anlatıcı durumunda buldukları bölümler eserden çıkarılınca eserin olay örgüsü tamamen bozulur. Bu bölümler birbirine bağlantılıdır. Bu bölümlerde kullanılan bakış açıları ise şunlardır:

Süsen'in Nilece ile ilgili gözlemleri ve Tepeşehir ile ilgili notlarını içeren bölümlerde kahraman anlatıcı ve onun bakış açısı kullanılır. Bu bölümlerdeki bakış açısının sınırlılığı anlatıcıya sınırlı bir bilgi ve gözlem ile anlatma olanağı vermiştir (s.31-39, 62-68, 117-126, 133, 232-247).

Nilece'nin Himmet hikâyesinin anlatıldığı bölümlerde hâkim bakış açısı ve yazar anlatıcı tekniği kullanılmıştır. Bu bölümlerde roman kahramanları ile ilgili derin ruh

çözümlemeleri yapılır, iç monologlara geniş yer verilir (s.19-20, 41-45, 91-96, 187-195, 196-203).

Macit Kemikel'e ait yazının olduğu bölümde hâkim bakış açısı ve yazar anlatıcı tekniği kullanılmıştır (s.77-78-79).

Eserdeki bu özel bölümler dışında romanın genelinde kullanılan bakış açısı, hâkim bakış açısı ve yazar anlatıcı tekniğidir.

Eserde dikkat çeken karakter, Nilece karakteridir. Nilece, karmaşık ruh halinin temsilcisi durumundaki bir kahramandır. O, kapalı bir kutu olarak gizemini korur ve esrarengiz bir şekilde intihar eder. Okuyucu Nilece karakteri ile ilgili derin iç çözümlemeleri beklerken bunu romanda göremez. Yazar, daha çok Süsen'in ruh tahlilini yapar. İç monologlar da sadece Himmet hikâyesindeki bekçi Himmet karakterinde görülür. Bunun dışında iç monologlara romanda rastlanmaz.

Eserde geniş mekân tasvirleri yoktur. Betimlemeler daha yüzeyseldir. Romanda montaj tekniğine de başvuran yazar, "Kudüs'te Bir Akşam" adlı şiiri bu teknikle romanına yerleştirmiş bunun dışında eserde iki farklı yerde şarkılardan alınmış mısralar yoluyla da montaj tekniği kullanılmıştır (s.107,255).

2.1.10- TREN BURDAN GEÇMİYOR

Tren Burdan Geçmiyor romanı **Çokum**'un üç yıl süren bir çalışmanın ardından kaleme aldığı son romanıdır.2007 yılında Ötüken Yayıncılık tarafından basımı yapılan roman, yazarın yeni tarzlar deneyerek yazdığı eseridir.

Eserin dikkat çekici özelliği, yazarın Eski Anadolu Türkçesine ait kelimeleri kullanmadaki hassasiyeti ve diğer romanlarından daha gelişmiş olarak birey ve bireyin iç dünyasındaki buhran ve karmaşayı bütün çıplaklığıyla okuyucusuna göstermedeki başarısıdır.

2.1.10.1- Olay Örgüsü

Tren Burdan Geçmiyor romanında **Çokum**, yakın zamanda vuku bulan yaşanmışlıklarından ve gözlemlerinden yola çıkarak medya ve siyaset dünyasında yaşanan çarpıklıkları gözler önüne serer.

Olaylar esas itibarı ile dört karakter etrafında şekillenir. En önemli karakter olan Nüzhet Fermanlı, tanınmış bir gazetede köşe yazarlığı yapan bir gazetecidir. Şaşmaz doğruları vardır. Başkalarının çıkarları ve beklentileri için ısmarlama yazılar yazmaz. Gördüğü yanlışlıkları ve çarpıklıkları eleştirel bir gözle okuyucularına aktarır. Nüzhet, gazeteciliği dışında Rum kızı İreni'ye gençliğinden beri süren aşkı ile de roman içerisinde yer alır. İreni'ye duyduğu aşk saplantı boyutundadır. Öyle ki bu saplantı onun evlenip yuva kurmasına bile engel olmuştur. İreni, Kıbrıs Harekâtından sonra ailesi ile beraber Türkiye'den ayrılmış ve Atina'da evlenip iki çocuk annesi olmuştur.

Nüzhet, yalnız bir adamdır. Hayatına hiç kimseyi tam anlamıyla sokamaz. Nazenin adındaki kadın, tanınmış bir gazeteci olması nedeniyle ona yakın ilgi gösterir. Nazenin onunla yuva kurmak istemektedir, ancak Nüzhet'in İreni'ye olan aşkı buna engel olur.

Nüzhet Fermanlı'nın hayattan çok fazla beklentisi kalmamıştır. Onu hayata bağlayan tek şey, mesleğine olan tutkusudur. Gazete bir bakıma onun iç dökme, günah çıkarma yeridir.

Yazar, Nüzhet Fermanlı gibi elli yaşında olgun bir gazetecinin karşısına henüz gazeteciliğinin başlarında olan Aysan adındaki genç bir gazeteciyi koyar. Aysan toydur, iyi bir gazeteci olması için pişmesi gerekir. Nüzhet Fermanlı onu himayesine alarak yol yordam gösterir. Aysan, ihtiraslı bir gazetecidir. İyi yerlere gelmek, tanınmak, saygın bir gazeteci olmak ister.

Çokum, Aysan karakterini Nüzhet Fermanlı'nın yaşadıklarına ve seçimlerine kıyas olsun diye koyar. Bir bakıma Aysan'ın hayatında Nüzhet Fermanlı'nın gençlik dönemlerinin izleri görülür. Nüzhet'in İreni'ye duyduğu büyük aşkın karşısında Aysan'ın seramikçi Simay'a olan aşkı vardır. Aysan, Simay'ı sever. Simay'la hayatını birleştirme arzusu da vardır ancak ona olan sevgisini dizginlemek zorunda hisseder. Aysan'ın büyük hedefleri vardır ve Simay aşkının kendisine ayak bağı olacağını düşünür. Onunla yaşadığı birliktelik muallâkta kalmış bir birlikteliktir.

Simay, Aysan'a göre daha cesurdur. İznik'ten İstanbul'a gelmiş büyük hayalleri olan bir genç kızdır. Sevgisinde samimidir; ancak Aysan'ı sevgisiyle boğmak,

hayallerini gerçeğeştirmesini engelleyecek bir insan olmak istemez. Nerede duracağını iyi bilir.

Genç gazeteci Aysan'ı üne kavuşturan esas haber sokak çocuğu Sonsuz ile yaptığı gazete yazıları ve televizyon programları ile olur. Sonsuz sıradan bir karakter değildir. Duyguları, özelemleri olan, düşünene, yorumlayan çevresinde ve ülkesinde yaşanan olayları analiz eden bir sokak çocuğudur. Aysan, Sonsuz'dan yola çıkarak bir dizi gazete haberi yapar ve yavaş yavaş medya dünyasındaki ünü artar.

Girdiği ortamların birinde Işıltı Solmaz adında bir yazar ile tanışır. Işıltı Solmaz kendisinden on yedi yaş büyük, varlıklı, medya dünyasında büyük nüfuzu olan, tanınmış bir yazardır. Aysan'ın toyluğu ve yükselme arzusu onu etkiler. Aysan'ın yükselme hırsını görene Işıltı Solmaz, etkilendiği bu adamı kendi hazları için kullanmaya başlar. Aysan onu tanımamasına rağmen cazibesine ve medya dünyasındaki gücüne yenik düşer ve onun sayesinde televizyon programları yapmaya başlar. Yaptığı televizyon programları Aysan'ı üne kavuşturur. Özellikle sokak çocuğu Sonsuz ile yaptığı televizyon programı birçok insanın ilgisini çeker ve beğenisini kazanır.

Roman dört karakter için de hüznünlü bir son vardır. Nüzhet Fermanlı olayların yaşandığı 1994 yılının siyasi karmaşası içerisinde yapılan yanlışlıkları dile getiren yazıları ile birtakım siyasi çevrelerin tepkisini alır ve yazdığı gazetede bu çevrelerin baskısı ile görevine son verilir. Bir zamanların tanınmış ve sevilen gazetecesi bir anda tek başına kalır. Tek hatası doğrularından vazgeçmemek olan Nüzhet, gazeteden uzaklaştırılınca çevresindeki insanların kendisini terk ettiğini görür. Etrafında ona destek olacak tek bir dostu kalmamıştır. Hatta sevdiğini söyleyen Nazenin bile bir mektupla onu terk eder. Nüzhet, kendini sorgulamaya başlar. İlk kez kendisiyle bu kadar baş başa kalmıştır. Kendisini iyice çaresiz, yalnız ve terkedilmiş hissettiği anda karşısına gençlik aşkı İreni çıkar. İreni İstanbul'a gelmiş ve Nüzhet'i görmek istemiştir. Nüzhet büyük bir heyecanla o hayallerinden hiç çıkaramadığı İreni'yi karşısında görünce yıllar önce başlayıp bir türlü beyninde bitiremediği bu aşkın bir ilizyondan başka bir şey olmadığını görür. İreni aşkı geçmişte kalmıştır. Hayallerindeki o genç, o diri kız gitmiş yerine ellili

yaşlarda bir kadın gelmiştir. Nüzhet'in hayatında her şey sonlanmıştı. Gazeteciliği, İreni'ye olan aşkı, hayalleri ve her şey...

Nüzhet tüm bu kaybedişlere rağmen bildiği doğrulardan şaşmaz. İşten ayrılıştından bir süre sonra bu kez kendisini uzaklaştıran siyasi çevrenin baskısı ile yeniden işe dönmesi yönünde bir teklif alır. Kafasında gel- gitler yaşayan Nüzhet, bir yanda gazetesine dönmek ve yeniden yazmak ister diğer yandan düzenin istediği bir gazeteci olma fikri ona iğreti gelir. Tam dönmeye karar vermişken yaptığı yanlışları anlar ve ne olursa olsun düzenin istediği bir gazeteci olmak istemez ve dönmekten vazgeçer.

Genç gazeteci Aysan, beğenilen, saygı duyulan bir gazeteci ve televizyon programcısı olur; ancak Sonsuz ile yaptığı son televizyon programının çekimleri sırasında Sonsuz'un sokak gerçeklerini dile getiren konuşmaları bir grup sokak çetecisinin çıkarına ters düşer ve bu çekimler sırasında Sonsuz, bir sokak çetesi lideri tarafından silahlı saldırıya uğrar ve öldürülür. Aysan, Sonsuz'un gözlerinin önünde öldürülmesi karşısında içten içe suçluluk duysa da diğer yandan bunun sorumlusu olmadığına inandırır kendisini. Sonsuz'un ölümü durmasına neden olmamalıdır. Aysan'ın hırsı o denli büyüktür ki ne Simay'a olan sevgisi ne Sonsuz'un gözleri önünde öldürülmesi ona geri adım attırmaz. İnkilemler yaşar ama hayalleri için hiçbir engelin karşısına çıkmasına izin vermez. Aysan düzene ayak uyduran bir gazeteci olma yolunda ilerler.

Simay ise Aysan'a olan sevgisi ne kadar büyük olursa olsun onunla bir geleceği olamayacağını anlar ve İznik'e dönüp orada kendi seramik atölyesini kurmaya karar verir.

Romanda ön planda olan olaylar değil karakterler ve onların hayatlarında yaptıkları tercihleridir.

Eserde temelde iki kavramın çatışması görülür. Bu iki kavram birey ve çevredir. Çevre geniş bir kavram olarak işlenir. Siyasi ortam, toplum, sokak hayatı, medya çevreyi oluşturan öğelerdir. Bunların tümünün karşısında kendi benliğini korumaya çalışan birey vardır. Kimileri düzenin içinde bildiği doğrulardan şaşmadan yoluna devam ederken diğer bir kısım birey, kaybeden taraf olmaktadır. En vahimi düzenin istediği insan haline

gelen ve kendi doğrularından vazgeçip birey olmaktan çıkan ve sürüye katılan insanların durumudur.

2.1.10.2- Şahıs Kadrosu

2.1.10.2.1- Karakterler

Nüzhet Fermanlı

Elli yaşında, tanınmış, sevilen ve beğenilen bir köşe yazarı ve gazetecidir. Nüzhet, dışa dönük bir kişiliğe sahiptir ancak kendi ile ilgili meselelerde oldukça duygusal, içe kapanık, sevinçlerini, üzüntülerini içinde yaşamayı seven bir karakterdir.

Aşkına sadık, yıllar önce sevdiği Rum kızı İreni'ye olan bağlılığı devam eden, İreni'ye olan aşkıdan dolayı evlenmeyen bir adamdır.

Nüzhet, duygusallığı ve sadakatinin dışında taviz vermeyen kişiliği ile de dikkatleri çeker. Yanlışların üstünü örtmeyi asla kabul etmez. Siyasi çevrelerin ve toplumun baskısı ile yazılarını yazmaz. Sahip olduğu doğruları ne pahasına olursa olsun savunan, aksi davranışları kendisine ve mesleğine saygısızlık olarak değerlendiren bir gazetecidir.

Eserde yazarın medya dünyası ile ilgili düşüncelerinin seslendiricisi durumunda bulunan Nüzhet, romanın müspet karakterlerindedir.

Aysan

Otuz yaşında, İzmirli, İstanbul'a iyi bir gazeteci olmak için gelmiş, inatçı, hırslı genç bir gazetecidir. Aysan, Nüzhet Fermanlı sayesinde yazar Süsen Divitçi ile tanışır. Bu tanışma sonrası Süsen Divitçi'nin tavsiyesi üzerine sokak çocukları ile ilgili haberler yapar. Sokak çocuğu Sonsuz ile ilgili yaptığı haberler gelecekteki başarılarının ilk adımı olur.

Aysan, hırslarının esiri olan, toy bir gazetecidir. Arayışları vardır. O, henüz kendi yolunu tam anlamıyla çizememiş biridir. Simay'a olan sevgisi konusunda tereddütleri olan, işi ve aşkı arasında gel-gitler yaşayan biridir. Çıkarları ve önüne açılacağını düşündüğü kapılar için kendisinden on yedi yaş büyük bir kadın yazarla ilişki yaşamaya başlar, bu ilişki ruhen ona ters gelse de yükselme arzusu ile bu yanlış sürdürmeye devam eder.

Aysan, koca bir okyanusta yolunu bulmaya çalışan küçük bir tekne gibidir. Düzen adamı mı yoksa kendi doğruları için yaşayan biri mi olmaya karar verememiş arada kalmış bir gazetecidir. **Çokum**, Aysan karakterini, olumlu gazetecilik yönleri ile ön plana çıkmış Nüzhet Fermanlı karakterine karşıt bir karakter olarak çizmiştir.

Sonsuz

Asıl adı Sırrı Düzgün'dür. Aslen Erzincanlı, çok çocuklu, parçalanmış bir ailenin talihsiz çocuğudur. İstanbul'un varoşlarında yaşayan dayısının evinde kalmaktadır. Çalıştığı ortamların ve yaşadığı evin kasaveti, mutsuz ve parçalanmış bir ailenin sevgisiz büyütülmüş bir çocuğu olduğu için her şeyden soğumuş, kaçıp sokaklara sığınmıştır. Sokaklar onun kendini özgür hissettiği, kendinden kaçıp sığındığı yerlerdir.

Sonsuz, insanların çoğu zaman yaklaşılmaya çekindiği sokak çocuklarından farklı olan, içli, hislerini şiirleri ile anlatan, özünde temiz ama toplumun bozmak, kirletmek istediği bir çocuk olarak okuyucunun karşısına çıkar.

Hayatı sorgulayan, eleştiren, analizler yapan, toplumdaki çarpıklıklara ve çıkar savaşlarına baş kaldıran, olayların nedenini ve nasılıni soran bir şahıstır.

Romanda Nüzhet Fermanlı'dan sonra yazarın duygu ve düşüncelerinin temsilcisi konumunda olan ikinci önemli karakterdir.

Eserin müspet karakterlerinden olan Sonsuz'un, sonsuzluğa kavuşması erken olur. Sokak çetecilerinin çıkarlarına ters gelen söylemleri, bir grup çetecinin tepkisini çeker ve silahlı bir saldırı ile yaşadığı talihsiz hayat, talihsiz bir şekilde son bulur.

Çokum, Sonsuz karakteri ile toplumun kanayan yaralarından olan sokak çocukları konusuna el atar. Toplumun her kesimine inmiş çıkar savaşlarının masum insanları yok edişi bir kez daha Sonsuz'un öldürülmesi ile gözler önüne serilir.

Simay

Yirmi dokuz yaşında, İznikli, seramikçi genç bir kızdır. Fiziksel olarak Nüzhet'in gençlik aşkı İreni'ye benzetilen zarif ve alımlı bir bayandır.

İstanbul'a mesleğinde kendini ispatlamak, kabuğunu kırmak amacıyla gelmiştir. Gazeteci Aysan ile tanışana kadar tekdüze bir hayatı varken Aysan ile başlayan beraberliği ile hayatının yönü değişir. Simay, Aysan'ı hayatının aşkı olarak görür.

Simay geleneksel bir çevrede yetişmiş, kuralları, örfleri olan bir ortamdan kimsenin hareketlerinin sorgulanmadığı, bireysel yaşınılan koca bir şehre gelmekle bir bakıma geçmişinden, geleneklerinden kaçır. Simay'ın yetiştiği çevre koşulları, o çevrenin değer yargıları, toplumun beklentileri içine âdeta işlemiştir. Kendisini bu baskıdan tutup çekecek bir el olarak gördüğü Aysan'dan istediği ilgiyi alamayınca İznik'e geri dönmeye, orada kendi atölyesini kurmaya karar verir.

Simay, geleneksel yönleri olan ancak böyle görünmek istemeyen, gururlu, duygusal ve sevgi dolu bir gençtir. Simay, Aysan'ı çok sevse de onu hayallerinden, alıştığı düzenden sıyrıp kendi hükümranlığı altına alma düşüncesinde değildir.

Simay, bir yanıyla yetiştiği ortamın geleneksel yapısını sürdüren, diğer yanıyla modern ve gelenekleri reddeden yapısı ile kendini arayan, ne istediğini sorgulayan önemli, müspet bir kadın karakterdir.

2.1.10.2.2-Tipler

İreni

İreni, Nüzhet'in gençlik aşkı olan Rum sevgilisidir. İreni, eser içerisinde aktif olarak rol alan bir tip olmamakla beraber Nüzhet'in hayallerinde yaşatmaya devam ettiği hayatının en saf dönemlerinde, en temiz duygularla sevdiği ve hatırladığı kadın kahramandır. Nüzhet ireni'yi hayallerinde çok ulaşılmaz, dokunulmaz bir yere koymuştur. İreni yıllar sonra yaşlanmış olarak İstanbul'a dönene kadar bu böyle devam eder. Bu uzun aradan sonra Nüzhet'in karşısında gördüğü o hayal dünyasının prensesi hayatın gerçekleri gibi değişmiş kendine hiç olmadığı kadar uzaklaşmıştır.

Nazenin

Kırk üç yaşında, Nüzhet Fermanlı'ya duygusal bir yakınlığı olan, Nüzhet ile evlenip yuva kurmak isteyen kadın kahramandır. Nazenin'in Nüzhet'e olan ilgisi onun tanınmış bir gazeteci olması ve saygın konumundan dolayıdır. Gerçek kişiliğini Nüzhet gazeteden uzaklaştırılınca gösterir ve onu bir mektup ile terk eder. Eserin menfi tiplerindedir.

Saltuk Bey

Simay'ın İznik'teki seramik hocasıdır. Evli ve üç çocuk babasıdır. Simay'dan yaşça çok büyük olmasına ve evli olmasına rağmen ona olan aşkını göstermekten çekinmeyen, eşine sadık olmayan menfi bir erkek tipidir.

Harun Bey

Nüzhet Fermanlı'nın çalıştığı gazetenin patronudur. Duygusal olmayan, katı, değişen şartlara hemen ayak uyduran, çıkarlarını her şeyden önde tutan, siyasi çevrelerle menfaatleri doğrultusunda olumlu ilişkiler kurma çabası içerisinde olan bir roman kahramanıdır. Eserin menfi tiplerindedir.

Tan Bey

Gazetenin Genel Yayın Yönetmenidir. Şartlara göre çok hızlı değişen bir karakteri vardır. İnsanların onun gözünde bir değeri yoktur. Onun için önemli olan tek şey çıkarları için kendi konumunu sağlam tutmak ve patronu Harun Bey'e olan sadakatidir. Eserin menfi tiplerindedir.

Işıltı Solmaz

Kırk yedi yaşında, tanınmış bir yazardır. Mutsuz bir evlilik geçirmiş ve yaşadığı bu mutsuz evlilikten sonra içinde bulunduğu geniş çevrenin imkânlarını kullanarak medya dünyasında tanınmak isteyen birçok genç adamı tuzağına düşüren, onları satın alan, şehvetperest, değer yargıları olmayan, hayatı anlık hazlardan ibaret gören, iğreti bir kadın tipidir.

Nahide Hala

Nüzhet'in ölmüş olan halasıdır. Nahide hala romanda Nüzhet'in hatıraları yoluyla anlatılır. Nahide halanın dikkat çeken özelliği, yapmış olduğu kötü evliliğidir. O, On üç yaşındayken kendisinden yaşça çok büyük bir beyle fikri bile sorulmadan evlendirilen, acılar içinde mutsuz bir evlilik geçiren sevmenin ve sevilmenin ne olduğunu bilmeyen, kötü tecrübeler yaşamış bir kadın kahramanıdır.

Eserde toplum içerisinde zorla, istemeden, küçük yaşta evlendirilen birçok kadının çektiği acıları yansıtan bir roman kahramanı olarak yer alan önemli bir kadın tipidir.

Mühendis Cemil

Anadolu'dan gelmiş, maddi anlamda istediği noktaya ulaşmış, zengin bir mühendistir. Cemil, menfi bir tip olarak çizilmiştir. Yazar, bu tip yoluyla hayatta bir şekilde varlığa kavuşmuş, belirli bir ünvana sahip olmuş ancak tüm bunlara rağmen kafa yapısı hala geleneksel olan, kadını cinsel bir meta olmadan öteye görmeyen toplumdaki birçok erkek tipinin temsilcisi olarak çizmiştir.

Mahinur Hanım

Asıl işi şarkıcılık olan ancak geniş çevresinden dolayı sağlayacağı avantajlar düşünülerek yazması için gazeteye alınmış olan kadın kahramandır.

Kâmil Ağabey

Gazeteci Nüzhet Fermanlı'nın hayat felsefesi yönünden kendine örnek aldığı, takdir ettiği, kadirşinas, yardımsever, dürüst, doğrularından taviz vermeyen gazeteci arkadaşıdır. Eserde yaşantısı yoluyla topluma örnek gösterilen müspet roman kahramanlarından.

2.1.10.2.3- Dekoratif Unsur Durumundaki Şahıslar

Hripsime: Aysan'ın oturduğu apartmanda tek başına yaşayan Ermeni komşusudur.

Necdet: Simay'ın ilk gençlik dönemlerindeki erkek arkadaşıdır.

Seramikçi Fulya: Simay'ın çalıştığı seramik atölyesinin sahibi olan orta yaşlı bayandır.

Çimen: Saltuk Bey'in görücü usulü ile evlendiği, eşidir.

Melike Hanım: Nüzhet Fermanlı'nın röportajlarıyla ün yapmış gazeteci arkadaşıdır.

Tuğkan Bey: Psikolojik sorunları olan, Özal döneminde şöhrete kavuşmuş, şöhreti azalınca intihar girişiminde bulunmuş romancıdır.

Balıkçı Stavro: İreni'nin babasıdır.

Tasula: İreni'nin annesidir.

Adnan Kırkbayır: Erkek ve kadın bedenleri üzerine yaptığı soyut çalışmalarla ses getiren ressamdır.

Süsen Divitçi: Nüzhet Fermanlı ile iyi bir dostlukları olan, Genç gazeteci Aysan'a yol gösteren gazeteci ve romancıdır.

Camcı Mülayim Usta: Sonsuz'un atölyesinde çalıştığı orta yaşlardaki cam ustasıdır.

Adem Kanmaz, Halit Mihçı, Osman Ferruh: Emniyetten polislerdir.

Roman kahramanları sosyal durumlarına göre şu şekilde sınıflandırılır:

a) Gazeteciler: Nüzhet Fermanlı, Aysan, Harun Bey, Tan Bey, Kamil Ağabey, Melike Hanım

b) Sanatçılar: Seramikçi Fulya ve Simay, Ressam Adnan Kırkbayır

c) Siyasetçiler: Süleyman Demirel, Bülent Ecevit, Tansu Çiller

d) Yazarlar: Süsen Divitçi, Işıltı Solmaz, Tuğkan Bey

e) Sokak Çocukları: Sonsuz, Yengeç

f) Azınlıkları Temsil Eden Şahıslar: İreni, Hripsime, Balıkçı Stavro

2.1.10.3- Zaman

Tren Burdan Geçmiyor, Çokum'un 2004–2007 yılları arasında kaleme aldığı son romanıdır.

Asıl vaka zamanı yaklaşık sekiz aylık bir süreyi kapsar. 1994 yılının bahar mevsiminde başlayan olaylar aynı yılın sonbaharında biter. Reel zaman, 1994 yılıdır. *Karanlığa Direnen Yıldız* romanında 27 Mayıs 1960 dönemini, *Deli Zamanlar*'da 1960 ihtilali sonrasında sosyal ve siyasi ortamı; *Gece Rüzgârları*'nda Özal iktidarının siyasi ve sosyal ortam üzerindeki etkilerini anlatan *Çokum*, bu romanında da 1994 yılını anlatır. Dönemin başbakanı Tansu Çiller'dir. Yazar, Çiller'i 'Bayan' lakabıyla romanına koyar. Tansu Çiller'in başbakan olduğu dönemde iktidarın medya ve sosyal hayat üzerindeki etkilerini de romanının arka planında okuyucusuna verir.

Sekiz aylık bir süreyi kapsayan asıl vaka zamanı dar bir süredir ancak yazar kahramanlarının geçmişleri ile ilgili bilgiler verirken roman kahramanlarının geçmişlerini hatırlamaları yoluyla eserinin zaman boyutunu genişletir.

Nüzhet, İreni ile gençlikte yaşadıklarını hatırlarken yaklaşık yirmi beş yıl önceki zamanı hatırlar (s.22).

Nahide halanın geçmişi ile ilgili bilgiler veren Nüzhet, yaklaşık yirmi beş yıl önceki bir zaman dilimini hatırlar (s.44,134).

Simay, İznik'teki hocası Saltuk Bey ile çektiydikleri fotoğrafa bakınca beş altı yıl öncesini hatırlar (s.147).

Eserde karanlık zamanlar geniş yer tutar. Nüzhet'in âşık olduğu İreni, Kıbrıs çıkartması ile beraber İstanbul'dan ayrılır. Ayrılış anı Nüzhet için karanlık bir zamandır. Üzerinden yıllar geçmesine rağmen Nüzhet, o günlerden bahsederken aynı üzüntüyü, aynı ruh daralmasını o günün sıcaklığıyla hisseder.

"(...)Birçoğu gibi onlar da gittiler. Boşaldı sokaklar... O pancurlar indi. Kapılar kapandı. Sokağın ıssızlığını anlatamam. Bana sevinç veren hiçbir şey kalmadı. Bombardıman edilmiş gibiydi her yan, İkinci Dünya Savaşının o harap sokakları gibi kör sağır kaldık, Biliyor musun Aysan? Sokaklar, şehir, insanlarla birlikte bir anlam taşır; o zaman anladım bunu. Ve İreni" (s.103).

Nüzhet Fermanlı'nın çalıştığı gazeteden uzaklaştırıldığını öğrendiği an, psikolojik olarak karanlık bir zaman dilimidir (s.215).

Nüzhet, işten uzaklaştırıldığı gün ikici bir yıkım daha yaşar. Çok sevdiği dostu, akıl hocası Kamil Ağabey'in aynı gün öldüğünü öğrenir. Zaman Nüzhet'in gözünde kararır. **Çokum**, yaşanan günün Nüzhet Fermanlı'da uyandırdığı acıyı göstermek amacıyla şu ifadeleri kullanır:

"Bazen aşılmaz karanlıklar vardır çöküverir ve kalksa da lekesi, izi kalır insanın üstünde. Negatif çekilmiş eski resimler gibi günleri vardır insanların. Bu da öyle, negatif bir resimdi... O yılın o günü Nüzhet için hep karanlık kalacaktı" (s.222).

Sonsuz'un sokak çetecisi Yengeç tarafından silahlı saldırıyla öldürüldüğü gün, romanın zaman açısından zirve anıdır. Yaşanan dakikalar karanlıktır (s.247). Sonsuz ile röportaj yapan Aysan, olaya bizzat şahit olur. Yaşanan anın karanlık atmosferi, Aysan'ın hisleri ile verilir:

"Haliç'te bütün renklerin soluşunu, batmaya yönelmiş kanlı bir gemi gibi ihtişamlı fakat yoğun acılar bırakarak süzülen yaşama teknesinin gidişini görüyor. Eteklerinde kan... Sular kana boyanıyor. İhtişam teknesinin ardınca insanlığın kıyamete yakın son sesleri, son çığlıkları tonunda göğe yükselen bir koroyu duyuyor Aysan" (s.248).

Roman kahramanlarının yaşadığı olumsuzluklar zamanı karanlık bir boyuta sürüklediği gibi; yaşanan mutlu anlar da zamanın duygusal ve romantik algılanmasını sağlar.

Aysan ve Simay'ın beraber geçirdikleri gece, duygusal ve romantik anlardandır (s.75).

Simay'ın Aysan'ın evini ilk kez gördüğü gün, mutlu bir andır. Simay'ın yaşadığı duygusallığın boyutu "*Bugün doğdum, artık ölebilirim.*" ifadeleri ile gösterilir (s.159).

Çokum, günün farklı saatlerine farklı anlamlar ve duygular yüklemiştir. Sabah saatleri ümit verici, korkudan, kirden, suçtan uzak saatler olarak gösterilirken; gece saatleri korkunun, suçun, kötülüğün açığa çıktığı saatler olarak gösterilir. Gece saatleri insanların en gerçek, en ilkel halleriyle ortaya çıktığı saatlerdir (s.19, 93, 110).

Mevsimler ve ruh halleri arasındaki ilişki titizlikle kurulmuş, bunun yanında yaşanan hüznü ve mutlu anlar da mevsimlere göre seçilmiştir.

Olaylar bahar mevsimiyle başlar. Bahar yeniden doğuşun, dirilişin simgesidir. Bu mevsimde roman kahramanları için her şey yolundadır. Nüzhet, mesleğini yapar, Nazenin, Nüzhet'in yanındadır. Aysan, taptaze umutlarıyla iyi bir gazeteci olma yolunda ilk adımlarını atmaktadır. Aysan'ın Simay ile güzel bir beraberliği vardır. Sonsuz, mutlu bir sokak çocuğudur.

Sonbaharın gelişi ile işler karmaşık bir hal alır. Sonsuz, bu mevsimde öldürülür (s.246). Nüzhet, çalıştığı gazeteden bu mevsimde uzaklaştırılır (s.215). Nazenin, sonbaharda Nüzhet'i terk eder (s.272). Simay bu mevsimde İznik'e geri dönmeye karar verir (s.266). Yıllar önce İreni, sonbahar mevsiminde Nüzhet'i bırakıp gitmiştir. Hüznün ve ayrılığın mevsimi olan sonbahar, bütün roman kahramanlarına ayrılık ve hüznü getirmiştir. Ümitle başlayan roman hüznü ve ayrılık duyguları ile son bulur.

2.1.10.4- Mekân

Tren Burdan Geçmiyor romanında esas mekân İstanbul'dur. İstanbul farklı yaşantıları ve farklı sosyal sınıfları içinde barındıran karmaşık bir şehirdir. Eserde çoğunlukla açık mekânlar kullanılmıştır. Kapalı mekânlar roman kahramanlarının yaşamlarını sürdürdükleri evleridir. Gerek açık mekânlar gerekse kapalı mekânlar roman

kahramanlarının ve olay örgüsünün ruhunu yansıtacak şekilde ustalıklı çizilmiş, mekân tasvirleri yoluyla karmaşa, ihanet ve arayış temleri okuyucuya hissettirilmiştir.

2.1.10.4.1- Açık Mekânlar

Cezayir Sokağı eserde önemli bir açık mekândır. Bu sokak, Nüzhet Fermanlı'nın gençliğinden beri ailesi ile yaşadığı, ev sahipleri balıkçı Stavro, Madam Tasula ve İreni ile mutlu günler geçirdikleri sokaktır. Bu sokak tüm karmaşasına rağmen özeldir. Ona geçmişini hatırlatan, anılarını taze tutan bir mekândır. Bu sokaktan ayrılışı hayattan kopuş olarak değerlendirir.

Cezayir Sokağı açık bir mekân olmasına karşın yapılan tasvir bu açık mekânı dar, kapalı ve karanlık bir mekâna dönüştürür.

“Sokak uykuda görünse de alttan alta kendi macerasını sövmelerle yaşamaktaydı. Bir takım adamlar geliyor gidiyor, sürekli kiracılar, ev sahipleri değişiyordu. Dar sokağa zar zor sığan, bazen kapılara, pencerelelere toslayan kaba, aykırı kamyonların homurdayan burunlarıyla, doğum sancularıyla girip çıkmaları alışılmış görünüşlerdi. Ve bir takım adamların büyük sarı anahtarlarıyla buzlu camlı demir kapıları hangi vakitte açacakları, hangi vakitte bir koca pencere çerçevesi ile yahut yatak yorganla dönecekleri belli olmazdı. Yani sokak güneydoğu göçüyle birlikte kendi içinde de devingendi, birkaç göç manzarası gösteriyor, hiç kimse hiçbir yerde durmuyordu. Ve yine bir takım kadınlar ağızlarını örtmeleriyle kapatıp Levanten balkonlardan siyah gölgeleri ile çocuklarına sesleniyorlardı. Yine bu kadınlar, yan yoldan geçen taksilerdeki orospuların ışıltılı sarışlıklarını fark ederek ve köşebaşlarındaki beden alışverişi pazarlıklarını kanıksamış olarak kendi iç hayatlarını kendi törelerinince sürdürüyorlardı.

Bazen de evlerden birinde bir kadın çılgılığı duyulur, camlara gölgeler vurur, siyah erkek gövdesi siyah kadın gövdesinin üzerine çöker, dayaklar ve sevişmeler, ağlamalar gülmeler, sızacak, patlayacak bir nefeslik cam aralığı bulur ve o aralıktan ya da dört duvarın boğulmuşluğu arasından dışarıya dökülürdü” (s.19).

İstanbul'un varoş olarak adlandırılan, sokak çocuklarının kol gezdiği, ahılsızlığın, suçun ve kötülüğün bütün çıplaklığı ile yapıldığı sokaklar, ustalıklı

çizilmiştir. Aysan'ın Sonsuz ile gece saat birden sonra görüşmeye gittiği saatlerde mekân en karmaşık hali ile verilir. Yapılan sokak tasviri mekânı dar ve kapalı bir yere dönüştürür:

“Aysan'ın oraya gelişi gece 1'den sonraydı. Tavuk dönerlerin son kalıntıları da tükenmiş, çöp varilleri ağız ağıza dolmuş, uykusuz köpek ve kediler sokaklara dökülmüş, arebeskçiler en bitirim şarkılarıyla köşe bucak meydana çıkmıştı. Pörsümüş şeylerin raksettiği, plastik egemenliğindeki bu gecede kâğıtlar, naylon torbalar uçuşuyor, gelip geçenlerin yüzlerine yapıştıyordu. Şimdi bundan sonrası polis baskınları, kavgalar, cinayetler, yol kesmeler, kadın pazarlamalardı. Barlar kör duman dolu dolu, başlarda hoyrat ellerle güller yolunuyor, her geceki gibi kaybolup, gidecek bir sayfaya dönüyordu yaşananlar” (s.93).

Sonsuz'un dayısının evinin bulunduğu Aksaray, korkunun kol gezdiği bir mekândır.

“(…) Meçhul ve esrarengiz bir semtteydi dayısının evi. Oraya gelmemeliydi Aysan. Ev, yarı karanlık bir varoшта aç ve saldırgan köpeklerin pusada beklediği, bir takım saldırıların evler çoğunluk güriültülü kavgalı, şiddet dolu olduğundan duyulamayacağı ve köpek saldırılarına uğrayanların bu yüzden güme gidecekleri, ayrıca kopuk cerayan tellerinin ve ayda bir çocukları içerisine çeken kuyuların, deliklerin bulunduğu, itfaiye araçlarının giremediği bir yerdeydi” (s.106).

Aksaray, bazı yönleri ile Cezayir sokağına benzer. Her iki mekân karmaşası ve gece yarısından sonra işlenen suçları ile birbirine yakın özellikler taşır. Aksaray, içinde barındırdığı karmaşadan dolayı dar ve kapalı bir mekân olarak algılanır.

Açık mekânlar arasında önemli bir yere sahip diğer bir mekân, Fener Parkıdır. Bu park, huzur verici ve ferah bir ortamdır. Aysan, Sonsuz ile yaptığı röportajların çekimi sırasında bu parkı kullanmakta, çekimler bu parkın ferah ortamında yapılmaktadır; ancak olayların akışı bu mekânı ferah olmaktan uzaklaştırmıştır. Sonsuz, son program çekimi sırasında bir sokak çetecisi tarafından silahlı saldırı sonucunda öldürülür. Bu parkta işlenen cinayet ve kahramanların yaşadıkları karanlık ruh hali, mekânı dar, kasvetli, kapalı ve hüznü verici bir hale dönüştürmüştür (s.239).

Eserin açık mekânlarından olan İstanbul'un semt ve ilçe adları geniş olarak verilir:

Babiâli: Karanlık ve kapalı bir mekân olarak tasvir edilir.

"(...)Burası için bok yuvası denmez miydi? Babiâli böyledir, en fazla el değiştiren, en fazla kirli çamaşır üreten, en fazla arkadan vurmanın, ihanetin, alım satımın gerçekleştiği yer. Acımasızlık yokuşu" (s.219).

Beylikdüzü: Nüzhet'in ilerde taşınmayı düşündüğü semttir (s.21).

Cihangir: Nazenin'in oturduğu semttir (s.21).

Kadıköy: Aysan'ın oturduğu yerdir.

Beşiktaş: Simay'ın evinin bulunduğu yerdir (s.67).

Eyüp: Fulya Hanım'ın seramik atölyesinin bulunduğu yerdir (s.67).

Burgaz ve Kalpazankaya: Nüzhet'in gençliğinde İreni ile beraber gezdikleri mekânlar olarak eserde adı geçen ve özlemle hatırlanan yerlerdir (s.22).

Tophane ve Karaköy arası: Bu iki mekân arasında kalan hat yoksul insanların yaşadığı, karmaşanın hüküm sürdüğü, suçların işlendiği karanlık ve kapalı mekânlar olarak anlatılır (s.134).

Eserde açık mekânlar olarak bazı şehir ve ülke adları da geçer: İznik (Simay'ın memleketi), İzmir (Aysan'ın memleketi), Erzincan (Sonsuz'un memleketi), İsrail (Nüzhet'in Ermeni dostlarının ve komşularının göç ettikleri ülkedir), Azerbaycan ve Çek Cumhuriyeti bunlardandır.

Eserin şahıs kadrosu içerisinde Ermeni asıllı insanlar da vardır. Hem Müslüman hem de Hristiyan olan insanların ibadethaneleri de açık mekânlar olarak eser içerisinde yer alır. Sokullu Mehmet Paşa Cami (s.87), Tumtum Mescidi (s.79), Çukurcuma Cami (s.79), Surptakavor Kilisesi (s.160) ve Üç Horan Kilisesi (s.160) bu mekânlardandır.

2.1.10.4.2- Kapalı Mekânlar

Eserde kullanılan kapalı mekânlar roman kahramanlarının yaşamlarını sürdürdükleri evleridir. Bu evler, alalade çizilmemiş içinde yaşayan insanların ruh hallerini ve yaşam şekillerini yansıtır şekilde sunulmuştur. En önemli kapalı mekân Nüzhet Fermanlı'nın evidir. Ev, gizemli bir atmosfere sahiptir. Nüzhet'in hayallerinde hep canlılığını koruyan anılarla ve eşyalarla doludur. Nüzhet'in bir zamanlar anne babası

ve halası ile beraber kaldıkları bu evde halası Nahide Hanım'ın yaşadığı oda, yaşlı bir kadının psikolojisini ortaya koyar tarzda tasvir edilir (s.44).

Aysan'ın evi bir bekâr evi olmasına karşın oldukça düzenli, temiz, iç açıcı ve geniş bir mekândır. Mekânın tasviri Simay'ın duyguları ile yapılır. Simay, bu evde kendini mutlu ve huzurlu hisseder. Bu huzur ve mutluluk o kadar büyüktür ki onun evine gittiği ilk gün “*Bugün doğdum, artık ölebilirim.*”(s.159) diyecek kadar benimsediği, ait olmak istediği bir evdir.

Yazar Işıltı Solmaz'ın evi, zenginliğini, zevklerini yansıtır şekilde tasvir edilir. Yapılan tasvir iç mekânın güzelliğini ve uyumunu okuyucuya gösterir; ancak Işıltı Solmaz'ın yaşam şekli, olumsuz davranışları, Aysan'ın bu mekânda yaşadığı çatışma ve ruh daralması mekânı dar, kapalı ve karanlık bir duruma dönüştürür (s.193).

Aysan ve Simay'ın Büyükçekmece Gölünün kıyısında bulunan sembolik Kastamonu evinde beraber yedikleri yemek esnasında mekân iki sevgilinin birbirlerine duydukları aşk ile duygusal ve masalsı bir atmosfere bürünür. Aysan romanın ilerleyen bölümlerinde bu mekânın büyüğü ile Simay'ı hatırlar (s.89).

Aysan ve Simay ikinci buluşmalarında Beşiktaş'ın ara sokaklarının birindeki bir lokantada yemek yerler. Burada esas mekân lokanta iken Aysan, Simay ve kendisini Marmara'nın ıssızlığında yol alan bir gece vapurunda ellerinde sıcak çayları ile beraber sarmaş dolaş olmuş bir şekilde hayal eder. Labirent bir mekân söz konusudur (s.70).

Cerrahpaşa Hastanesi'nin koridorlarında Nüzhet'in çok sevdiği dostu Kamil Ağabey'in öldüğünü öğrendiği an mekân kapalı, dar ve karanlık bir hal alır (s.221).

2.1.10.5- Bakış Açısı ve Anlatıcı

Eserde hâkim bakış açısı ve yazar anlatıcı tekniği kullanılmıştır. Yazarın son romanı olan *Tren Burdan Geçmiyor*'da tasvirlerin daha ağırlıkta olduğu, kahramanların ruh halleri hakkında daha derin tahlillerin yapıldığı görülür. Yazarın *Karanlığa Direnen Yıldız* romanı ile başlayan ferde yönelişi bu romanda en üst noktaya varır.

Hâkim bakış açılı yazar anlatıcı, kahramanlarının geçmişleri ile ilgili bilgilere sahiptir.

Yazar anlatıcı İreni ve Aysan'ın gençlik dönemlerini (s.22), Aysan'ın ölen anne, baba ve halası (s.44) ile ilgili detayları, Cezayir sokağındaki evlerini (s.42), bu sokağın hikâyesini (s.42) bilir.

Yazar anlatıcı roman kahramanlarının hislerini ve kafalarından geçen düşünceleri okur:

“Birden Simay’ı hatırladı Aysan, bütün bu kirli hikâyelerden sonra ona sığınmayı, bu çocuğun üzeri karalanmış öyküsünü unutup onun yeni kazılmış toprak, biçilmiş çim, serin bir avlu, karışık renkli akşam sefaları gibi kokan saçlarına yaslanmayı, yüzünü saçlarına gömmeyi... Bencilliğinin yüreğinin açık denizinde kol gezdiğini yine akli haber veriyordu ona” (s.112).

Ferdin psikolojik derinliğine inen yazar, iç monologlara da geniş yer verir.

Simay, Aysan'ın kendisini uzun süre aramamasının ardından kendine çeşitli sorular sorar ve bunlara cevap arar:

“Neden aramıyor? Demek ki işleri çok. Bir şeylere kapılmış, kaptırmış olmalı kendisini. Öyle mi, yoksa el değmemişlik mi yok oldu? Rüyanın uyandıktan sonraki boşluğu mu bu?” (s.144).

Nüzhet'i Nazenin bir mektupla terk eder. Nüzhet bu terk edişin nedenlerini beyninde arar durur:

“ Haklı kızcağız... Fakat neden şimdiyi seçti? Tam da bu boşlukta? Ya ne zaman olmalıydı? Elbette zamanlama doğru” (s.273).

Yazar, bazı bölümlerde roman kahramanlarının bakış açıları ile yorumlar yapar. Aysan, ilk kez Sonsuz ile konuşurken kendince onun davranışları hakkında bazı yorumlarda bulunur. Yazar anlatıcı, o an için Sonsuz'un hangi davranışı neden yaptığını bilebilecek bilgiye sahiptir ancak bunu yapmak yerine roman kahramanının sınırlı gözlem yeteneği ve bilgisini de devreye sokmayı tercih eder.

“Sesinin, tarzının doğrular yanıışları anlaşılmıyordu. O abartılı anlatımın gerisinde bir korku, tedirginlik, çekimsizlik seziliyor, hayatın ne getireceği bilinmezlerinde tepkisiz, coşkuz, duyarsız biri olma eğitiminden geçtiği hissediliyordu” (s.106).

Simay, Aysan ve Nüzhet'in beraber yemek yedikleri bir gün Aysan ve Nüzhet konuşmaya dalar. Simay o anda olayın dışında kalır. Bu boşluk anında Nüzhet'in bakış açısı ile Simay'ın ne durumda olduğu tahlil edilmeye çalışılır:

“Simay... Yüzünün dalgın çizgileri, seçilen kadınlığı ile, masadaki ince vazoya kimbilir kimin, belki de Rizeli kadının bahçedeki saksılardan koparıp koyduğu, koyu yavruağzı bir dal sardunyaya aşkla bakarken bu konuşmaların neresindeydi? Kayıtsız değildi besbelli. Önünde duran LM paketinden bir sigara çekip aldığı anda hemen parmaklarının ucuna yakın yerde hazır duran çakmağıyla yaktı Nüzhet” (s.88).

Çokum, zaman ve mekân öğelerine dikkat ederek uygun yerlerde anlatma, uygun yerlerde gösterme ve diyaloglara yer vermiştir.

Yazar, düşüncelerini roman kahramanlarından Nüzhet Fermanlı ve sokak çocuğu Sonsuz'un dilinden söyletir ancak tamamen kendini soyutlamaz. Eserin bazı bölümlerinde direkt olarak yazarın yorumları ile karşılaşılır. Simay, çalıştığı atölyenin sahibi Fulya'nın ısrarı ile Cemil adındaki mühendis, sonradan varlığa erişmiş, geleneksel ve kadını cinsel bir meta olmaktan öte görmeyen bir adamla tanışır. Simay'ın Cemil'in tavırlarına karşı duruşu çok serttir. Yazar burada devreye girer ve Cemil ve Cemil gibi davranan erkekler hakkındaki düşüncelerini sıralar:

“ Onların yani Cemillerin karıları başka olacaktı elbet, Anadolu geleneğine göre ya amca kızı ya teyze, dayı. Sonra o kadın birkaç çocuk armağan edecekti ona ve kocası için, aileyi yukarılara taşımak için eze ite yürüyecek, yer açacaktı adamına ve çocuklarına. Güçlü yumruklarıyla nasıl yoğuruyorsa hamuru, öyle yoğuracaktı çocuklarının geleceğini. Gönlüne hiçbir erkeğin izini tozunu, ışığını düşürmeden, muhkem duvarlarla, kale kapılarıyla aykırılıklara karşı duracaktı... İçinin kadınsı deprenişlerini dizinlerle, kamçılarla yola getirecekti. Kocasının ilk ve son gülü olup ter ü tazeliği iyice solmadan adamının aldatmalarında soğuk yataklarda kıvrantılarla bekleyip uykulardan irak öylece yavaştan kadınlığını yok edecekti” (s.151–152).

Eserinde montaj tekniğini de kullanan yazar, roman kahramanlarına kendi ağızlarından yazdırdığı mektuplar yoluyla bu tekniği romanı içerisinde kullanır (s.126, 127, 128, 129, 135, 136, 227, 229). Nüzhet'in yazıları dışında mektuplar da eser

içerisinde yer alır. Aysan'ın İreni'ye yazdığı mektup (s.131) ile Yengeç lakaplı sokak çetecisinin Aysan'a yazdığı mektup yoluyla roman kahramanları kendilerini ifade eder hale getirilir.

3. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1- SEVİNÇ ÇOKUM'UN ROMANLARINDA EĞİTİM DEĞERLERİ

3.1.1- Edebiyat ve Eğitim

3.1.1.1- Eğitimin Tanımı ve Amacı

Eğitim, dünyanın var oluşuyla başlayıp dünya var oldukça işlevini yapmaya devam edecek olan, değişmeye ve yeniliğe sahip bir kavramdır. İnsanların yaşadığı ortam ve döneme göre eğitimin amaçları değişmekte ve geliştirilen eğitim sistemleri de insan ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde düzenlenmektedir.

İlkel toplumlarda insanların hayatlarını devam ettirebilmeleri için yeme, içme, barınma, kendini savunabilme, giyinme kısacası hayatta kalabilmeleri için birbirlerine öğrettikleri her şey nasıl eğitimin içerisine giriyorsa gelişmiş toplumlarda da insanların değişen ihtiyaçlarını giderme yollarını öğretme işi de eğitimin amaçları içerisine girer.

Hangi dönemde ya da hangi toplumda olursa olsun genel anlamıyla eğitim, insanı belli amaçlara göre yetiştirmeyi amaçlar. Eğitim konusunda değişik araştırmacılar tarafından çeşitli tanımlamalar yapılmış ancak yapılan bütün tanımlamalarda eğitimin ortak noktası olarak bireyi geliştirme, etkileme ve olumlu yönde şekillendirme işlevi üzerinde durulmuştur.

Eğitim kavramının ortaya çıkışını **Veysel Sönmez** şu şekilde anlatır:

“Eğitim kelimesi educezeve ve paidea kelimelerinden türemiştir. Educezeve yol gösterme, ortaya çıkarma anlamındadır. Paideia ise Yunanca’dır. Köle anlamına gelir. Eski Yunan’da çocuklar bilgili, becerikli, zeki kölelere teslim edilir ve onlarca eğitilmesi beklenirdi. Burada da kişiye yol gösterme, onu hem bedenen hem de ruhen tutarlı yetiştirme (kalakagathos) söz konusudur” (Sönmez, 2004: 91).

Ömer Seyfettin'e göre mükemmel bir gençlik, almış olduğu mükemmel bir eğitimle yetiştirilebilir. İyi eğitim görmeyen nesillerin sağlıklı düşünebilmeleri ve sağlıklı kararlar verebilmeleri mümkün değildir (Özodaşık, 1999: 166).

Eğitim aileyle başlayıp okulla devam eden bir süreçtir ancak eğitim sadece bu iki kurumun organize çalışmasıyla amacına ulaşabilecek bir süreç değildir. Bireyin çevreyle olan iletişimi, yaşadıklarından edindiği tecrübe kişiliğinin oluşmasını sağlar. Bu oluşum

safhasında toplumu oluşturan her birimin aynı hassasiyet ve sorumlulukla, birbirini destekleyerek eğitim sürecine hizmet etmesi gerekir. Eğitimde toplumun duyarlılığı önemlidir ancak tüm dünyada geçerliliğini koruyan ortak hedefler ve beklentiler dışında toplumdan topluma değişen farklı eğitim amaçları da vardır. Atatürk, eğitim için şunları söyler:

“Eğitim millî, bilime dayalı, işe yarar ve üretici, yeni nesillerin fazilet, düzen, disiplin duygularını geliştirici, toplumu cehaletten kurtarıcı, onun bilgi ve ahlak düzeyini yükseltici, yeteneklerini ortaya çıkartıcı ve geliştirici nitelikte olmalıdır” (Özodaşık, 1999: 190).

Atatürk’ün belirlediği hedefler doğrultusunda Millî Eğitim’in bireylere vermeyi amaçladığı genel hedefler ise şunlardır:

“Atatürk ilke ve inkılâplarına bağlı, Türk milletinin millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insanlara saygılı, toplum ve devletine karşı sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline dönüştürmüş vatandaşlar olarak yetiştirme; beden, zihin, ahlak ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insanlara karşı hoşgörülü, ilişkilerinde yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmektir” (Özodaşık, 1999: 190–191).

Birey, içinde yaşadığı toplumun eğitim değerleri içerisinde büyür. Bu değerler içerisinde olgunlaşan fert, kendine uygun olanları alır, özümser, kendine uygun bulmadığı değerleri de atıp çağının gereklerine uygun yeni eğitim değerleri geliştirir. Toplumların geçmişlerinden getirdikleri gelenek ve görenekler, ahlak kuralları, yaşam tarzları ve bunun gibi birçok değer yargısı eğitim sistemlerinin oluşumunu ve hedeflerini belirler. Eğitim de bu değerler ile bireyler arasındaki ilişkinin sağlam ve tutarlı bir şekilde yürütülmesine hizmet eder.

3.1.1.2- Edebiyat ve Eğitim İlişkisi

Edebiyat ve eğitim birbirini bütünleyen kavramlardır. Her iki kavram değişen ve gelişen bir yapı gösterir. Bilim ve teknolojiye meydana gelen ilerlemeler insanları

düşünce yapılarında ve yaşamlarında değişikliğe götürür. Değişen şartlar bireyi yaşadığı koşullara ve çağın gereklerine uygun davranmaya zorlarken eğitim de bireyleri hem fikren hem de bedenen yaşadığı çevrenin şartlarına uyumlu hâle getirmeyi amaçlar. Bu amaçlar içerisinde olan eğitim, toplumların üzerinde durması, kafa yorması ve hatta önemli ölçüde yatırım yapması gereken bir alandır. Toplumların gelişmişlik düzeyi saptanırken de bakılan en önemli ölçüt o toplumun eğitim düzeyidir.

Eğitim bireyde davranış, tutum ve tavır değişikliği yaparken merkezine insanı alır. Eğitimin malzemesi insandır ve yine insana hizmet eder. Aileyle başlayıp okulla sürdürülen bu süreç ömür boyu devam eder. İşte bu noktada edebiyatta bireye hizmet etmeye çalışır. Okul kültürel değerleri öğrencilere kazandırıp onları hayata hazırlarken bunu örgütlü ve programlanmış olarak yapar. Ancak edebiyat okulun örgütlü olarak yaptığı bu işi kendi kurallarına göre estetik bir zevkle yoğurup telkin yoluyla sunar. Sonuç olarak hem edebiyat hem eğitim, insana hizmet etmeyi, onu hayata hazırlamayı, eğitmeyi amaçlar.

Edebiyat Arapça “edep” kelimesinden türer (Kavcar,1999: 2). Bu anlamıyla edep yani terbiye kelimesi eğitim kelimesi ile aynı anlama gelir. Hem taşıdığı anlam hem de amaçları aynı olan bu kelimeler birbirleriyle paralellik gösterir.

Edebiyatın başlıca iki anlamı vardır:

“Olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı, yazın.

Bir bilim kolunun türlü konuları üzerine yazılmış yazı ve eserlerin hepsi, literatür” (TDK, 2005: 600).

İki anlama sahip olan bu kelime, din gibi, dil gibi ahlak gibi en ilkel dönemlerden en uygar dönemlere kadar devamlılığını sürdürmüş ve canlılığını korumuş sosyal bir üründür.

Edebiyat farklı düşünen, farklı yaşayan, hayat tarzları birbirine tamamen zıt insan ya da insan topluluklarını aynı daire içerisine alabilen, kalpleri arasında köprü vazifesi kuran, onları birleştiren bir özelliğe sahiptir.

Reşat Nuri'nin *Çalığışu* romanı, **Halide Edip**'in *Sinekli Bakkal* romanı, **Yakup Kadri**'nin *Yaban* romanı, **Mehmet Akif**'in, **Tevfik Fikret**'in ve **Yahya Kemal**'in birçok şiiri, yazıldığı dönemlerde büyük yankılar uyandırmıştır. Bu eserler üzerinden uzun yıllar geçmesine rağmen anlatımlarındaki sıcaklıkları ve verdikleri olumlu iletileriyle birçok insanı hâlâ etkileri altına alabilmektedirler. İnsanı saran ve etkileyen yönüyle edebiyat, ruha en yakın olan, insanı huzura ve neşeye ulaştıran bir sanattır. Estetik olma özelliğinin yanında insana sadece güzeli sunmaz, toplumun aksayan yanlarını da sanatlı ve estetik tarzla sunar. Bu yönüyle edebiyat, yol gösterici ve çözüm üreticidir.

Ülkemizde Tanzimat romanlarıyla başlayan toplumu edebiyat eserleri ile eğitime süreci devam etmekte ve bu yolla birçok sanatçı geniş kitleleri etkisi altına almaktadır. Çağımızda gelişen iletişim ve haberleşme araçları sayesinde dünyanın bir ucunda yazılan bir edebiyat eserinde verilen telkinler, dili ne olursa bütün dünya insanlarını bir anda etkisi altına alabilmektedir. İnsanları bu kadar çabuk etkileyebilen bir sanat dalı olan edebiyat, sahip olduğu bu güçle insanlara iyiyi, doğruyu ve güzeli vermeyi amaçlar. Kendisinden beklenen ve arzu edilen de budur.

Edebiyat, yol gösteren, bireyi topluma hazırlayan, iyiyi, doğruya, güzele ulaştırmayı amaçlayan, bireyin duygu ve düşünce dünyasını zenginleştiren yönüyle önemli bir sanat dalıdır. Ancak edebiyat bu görevini yaparken sadece didaktik olmaz, estetik bir yapı içerisinde öğretici olmayı amaçlar. **Peyami Safa** bu konuda şunları söyler:

“Edebiyatın doğrudan doğruya gayesi güzel olmak, dolayısıyla faydalı olmaktır. Şüphesiz güzel olmak onun gayesi, faydalı olmak da neticesidir” (Safa, 1970: 53).

Sonuç olarak edebiyat eserleri, insanda ahlak ve kültür değerlerinin yerleşmesini ve kökleşmesini sağlar. Bunu yaparken çağın gereklerini göz önünde bulundurarak bireyleri hem ruhen hem de bedenen hayata hazırlar. Edebiyat bu işlevini gerçekleştirirken hem ferdi hem de sosyal telkin yoluna başvurur ve bu doğrultuda insanları eğitir.

Çalışmanın bu bölümünde edebiyatımızda öykü ve romanları ile beğeni kazanmış **Sevinç Çokum**'un romanlarında okuyucusuna vermeyi hedeflediği eğitim değerleri üzerinde durulmuştur. Bu bölüm hazırlanırken **Prof. Dr. Cahit Kavcar**'ın *II. Meşrutiyet Devrinde Edebiyat ve Eğitim* adlı eserinde kullandığı başlıklar esas alınmış, bu başlıklar dışında tespit edilen diğer eğitim değerleri de uygun başlık altında sıralanmıştır. Bu başlıklar şunlardır: “*Fertlerde Gerçekleşmesi İstenilen Davranışlar*”, “*Sosyal Hayatla İlgili Telkinler*”, “*Yurt, Millet ve Din Duyguları ile ilgili Telkinler*”.

3.1.2- Sevinç Çokum'un Tahlili Yapılan Romanlarındaki Eğitim Değerleri

3.1.2.1- Fertlerde Gerçekleşmesi İstenilen Davranışlar

3.1.2.1.1- Yaşama Sevgisi, Yaşama Bağlılık

İnsanoğlunun yaşadığı hayattan zevk almasını sağlayan, yaşamda karşılaştığı sıkıntılarla mücadele etme isteği uyandıran temel etken onun hayata olan sevgisi ve bağlılık duygusudur. Yaşam sevgisinin kaybolması hayattan alınan lezzetin bitmesi anlamına gelir.

Sevinç Çokum, romanlarında toplumun farklı kesimlerinden farklı problemlerle yüz yüze gelen insan portreleri ile okuyucusunun karşısına çıkar. Yazarın *Ağustos Başağı*, *Bizim Diyar*, *Hilal Görünce* adlı romanları yoğun şekilde ayrılık, hüznün, acı ve ölüm temleri ile doludur. Büyük acıları konu edinen bu eserlerde yazar tamamen karamsar davranmamıştır. Yaşama bağlılık ve yaşam sevgisi bütün olumsuzluklara rağmen okuyucuya verilir. Savaşı anlatan bu eserlerde ümidin hep taze tutulması gerektiği vurgulanır. Verilen mücadelelerin zafere ulaşmasında kahramanların yaşama duydukları sevgi ve bağlılık duygusunun büyük etkisi vardır.

Bizim Diyar romanında Faik Bey'in oğlu Ethem, çeteciler tarafından şehirde bulunan hava gazı depolarının havaya uçurulması sonucunda büyük bir hüznle evine döner. Şehrin güvenliği yavaş yavaş bozulmakta ve insanlar ölüm korkusu ile yaşamaktadır. Ethem durumu ailesine anlatınca babası Faik Bey, onu ümitsizlikten kurtarmaya çalışıp yaşama duyduğu bağlılığın yeniden yeşermesini sağlar:

“— Oğul, dedi Faik Bey, böyle ümitsiz durma. Bu karanlık çekilir gider, gün girer evlerimize ümit girer, tasalı durma” (s.80).

Rıfat, cepheden bir süreliğine ayrılıp ailesinin konağına gelir. Rumeli karışıklıklar içindedir. Eski neşeli günler, bolluğun ve bereketin yaşandığı dönemler geride kalmıştır ancak Gülsüm Hanım oğlunun gelmesi ile eski neşesine kavuşur. Bütün çocuklar yine bir aradadır. Gülsüm Hanım yaşama yeniden bağlanır. Acılarını bir süreliğine unutmaya fırsatı bulur:

“Sabah konak canlanıvermişti. Kızlara gidilecektir, demişti Gülsüm Ana. Oğlumun gelişi belli olmalıdır. Kuzular kesilmelidir, baklavalara açılmalıdır. Çağırının Sırp kararlarını. Yorgo'nun kızları da gelsin. Ulah karıları domuz çiftliklerini bırakıp gelsinler. Büyük çayırımızda toplaşalım. Yenilip içilsin. Birlik olalım. Çil çil paracıklar dağıtayım. Hayır duaları alalım. Fakir anası Gülsüm Hanım, herkese sofraya verdi, herkesi sevindirdi desinler. Eskisi gibi gönlümüz hoş olsun bizim de” (s.106).

Hilal Görününce romanında eserin önemli karakterlerinden olan Arslan Bey, eşinin ölümünden sonra oğlu Emircan ve yaşlı annesi ile beraber yaşamaya başlar. Arslan Bey'in hayata olan bağlılığı ve yaşam sevinci tamamen tükenmiş, eski güveni yok olmuştur. Bu durum amcası Nizam Bey'i üzer, yeğeninin bu kadar umutsuzluğa düşmesini kabullenemez ona nasihatlerde bulunup onun hayata yeniden sarılması için çaba harcar:

“Ölenle ölinmez Arslan Bey. Bizde ömrün sonuna kadar yas tutmak var mı? Şu ilahi emre karşı çıkmak sen gibi bir yiğide yaraşır mı?”

(.....) Sen ki ümidini kaybetmezsin. Söyle de yüreğimin pası silinsin.

(.....) Sen isyana girmişsin. Tövbe et. İçindeki karanlığı dağıt!” (s.69)

“A Arslan Bey, şu yaşıma geldim, yaşama şevkim kaybolmadı. Yaş yetmiş. Görüp göreceğim ne kaldı? diye düşünmedim. Görüp göreceklerim vardır daha. Yüreğim kıpır kıpır” (s.70).

Yetmiş yaşına gelmiş bir adamın ağzından dökülen bu cümleler, yaşama bağlılığın, yaşam sevgisinin ifadesi durumundadır.

Kırım'ın ileri gelenleri memleketin durumunu değerlendirmek için bir araya gelir, bu toplantıda görüşlerine değer verilen Emin Hoca, yaşama sevincini kaybetmiş dostlarına ümit telkin eder:

“(…)İçimizi karartmayalım canlar! Kırım bir gün istiklaline kavuşacaktır. Bahçesaray şehri yeniden payitahtımız olacaktır. Ümidimizi kaybetmeyelim” (s.390).

Hilal Görününce romanının sonunda Nizam Bey, oğlu Giray’ı kaybetmiş, yeğeni Arslan Bey ise kossaklar tarafından sürgün edilmiştir. Büyük acılarla yüzleşmiş olan Nizam Bey, tüm olumsuzluklara rağmen yaşama olan bağlılığını kaybetmez geride kalan torunları Emircan, Nurdevlet ve Bahadır’a bakarak ümitlerini taze tutmaya çalışır. Torunları onu hayata bağlayan, içini yaşama sevinci ile dolduran varlıklardır (s.427).

Ağustos Başağı romanında Doktor Necati Bey ve İzzet arasında geçen konuşmada İzzet cephede kaybettiği arkadaşlarını anlatır ve hüzünlenir. Doktor Necati Bey ise sözleri ile onu yaşadığı bu kötü psikolojiden kurtarmaya çalışır:

“ – Hepimizin şurda burda bıraktığımız, kaybettiğimiz insanlar oldu... Eksiklerle yaşamaya alışmalıyız. Çünkü hayat böyle” (s.374).

Ağustos Başağı romanında Yusuf, arkadaşı Osman’ı cephede şehit vermiştir. Onun acısı ile hemhal olurken kafasından her şeye rağmen hayata bağlanmaktan başka çaresi olmadığına dair düşünceler geçer:

“Ölen ölüür. Kalanlara acısını küllendirmek düşer. Yara kabuk tutar yani. Tutmalıdır da Başka türlü yaşanmaz çünkü” (s.406).

Çokum’un göç olgusunu merkez alarak oluşturduğu **Çırpıntılar** ve **Gülyüzlüm** romanlarında geçim kaygısından dolayı gurbete çıkmak zorunda kalmış insanların yaşadığı dram anlatılır. Bu eserlerdeki roman kahramanlarının yüreklerinde hep tazeliğini koruyan memleket ve aile hasreti göze çarpar. Roman kahramanları zaman zaman umutsuzluğa düşüp hayattan kopma noktasına gelir ancak hepsinin yüreğinde canlılığını koruyan büyük bir yaşama arzusu vardır.

Çırpıntılar romanında Esra, Tekin ve Korhan, Avustralya’da yaşayan bir göç ailesidir. Avusturalya’da satın aldıkları ilk ev, aile bireyleri için büyük bir sevinç kaynağı olur. Bu ev, Esra, Tekin ve Korhan’ı yaşama daha fazla bağlar (s.59).

Romanda Esra ve Tekin’in İspanyol komşuları Miguel’in İspanya’dan Avusturalya’ya gelişi yaşama duyduğu bağlılıkla olur. Tekin ile aralarında geçen konuşmada durumunu şöyle izah eder:

“Buraya gelmeden önce yaşama cesaretimi bir ara kaybedecek olmuştum. Bir yaşlı amcam vardı. Bana, ‘Eğer namusunu kaybetmedinse ve canından gayri kaybedecek bir şeyin yoksa hiç korkma hayattan.’ demişti. İşte bu söz ışık oldu bana. Böylece ta İspanya’dan Avusturalya’ya gelmeyi göze alabildim” (s.55).

Miguel, hayattan kopma noktasına gelmişken amcası sayesinde yaşama olan bağlılığının farkına varır. Her şeye rağmen yaşamanın güzel olduğu düşüncesine vararak yeni bir ülkede geçmişteki kötü günlerinin üstüne bir çizgi çekerek hayatını sürdürmeye karar verir.

Esra, hayata olumlu bakan bir karakter olarak okuyucuya yaşama bağlı olunması gerektiğini hatırlatan önemli bir kahramandır.

Korhan’ın anneanesi ilerlemiş yaşına, hastalıklarına rağmen yaşama olan bağlılığı ile varlığını hissettirir (s.92,204).

Gülyüzlüm romanında Ayşenaz ve annesi, geçim sıkıntısı ile köylerinden kalkıp İstanbul’a gelir. Anne ve kız hem maddi hem manevi birçok zorlukla mücadele etmek zorunda kalır ancak roman kahramanlarını hayata bağlayan temel unsur, yaşama duydukları sevgidir.

Ayşenaz’ın bakıcılığını yaptığı Binnur Hanım, ona hayat tecrübelerinden bahseder. Hayatta umutsuzluğa düşülecek anların olabileceğini ama her şeye rağmen hayatın yaşanmaya değer olduğunu anlatır:

“(...) İnsanlar acıları ne kadar büyük olursa olsun canlarına kıymamalılar.(...) Bazen yaşamak zorlaşır. İnsan hayatın yükünü taşıyamaz duruma gelir. Her şey gözüne karanlık görünür. İşte o zaman bütün bunların geçici olduğunu düşünmeli. ‘Şimdi ağlıyorum ama yarın güleceğim’ demeli” (s.97).

Birçok hastalıkla boğuşan Binnur Hanım, ilerlemiş yaşına rağmen hayata bağlıdır. Onun bu sözleri yaşama duyulan sevgi ve bağlılığın ilerlemiş yaş veya hastalıklarla eksilmeyeceğinin, yaşanabilecek bütün zorluklara rağmen insanı ve dünyayı birbirine sıkı sıkı bağlayan görünmez bir bağın var olduğunun göstergesi durumundadır.

Ayşenaz, çalıştığı evde hırsızlıkla suçlanınca kendini aşağılanmış, horlanmış, sevilmeyen bir insan olarak hisseder. Çözümün intiharla olacağını düşünen Ayşenaz,

kendini tren raylarına atıp ölmek ister ancak yaşadığı acıya rağmen hayatın güzel olduğu düşüncesini beyninden uzaklaştırılmaz. Binnur Hanım'ın yaşamın güzelliğine dair sözleri aklına gelir ve yapacağı işin saçmalığını anlar. Ayşenaz'ın yaşama olan sevgisi onu bu intihar girişiminden vazgeçirir (s.116).

Zeynep Hanım, yatılı hizmetçi olarak çalıştığı evde geçirdiği kaza sonucu sakatlanınca iş göremez hale gelir ve köyüne dönmek zorunda kalır. Bu dönüş ona kendini kötü hissettirir. Sakatlığından dolayı kendini işe yaramaz biri olarak görür. İstanbul'a ilk gittiği zaman muayenehanesinde çalıştığı Dr. Fehmi Bey'e mektup yazıp durumunu izah eder. İyice umutsuzluğa düşmüş olan Zeynep Hanım, Fehmi Bey'den gelen olumlu cevapla yaşama yeniden dört elle sarılır ve ağzından şu cümleler dökülür:

“Geliyorum şehir! Yine savaşım var seninle... geliyorum işte” (s.176).

Yazarın üniversite dönemlerinden hareketle kurgulanan *Deli Zamanlar* romanı Türkiye'nin 1960 ihtilali sonrasındaki sosyal ve siyasi hayatı hakkında geniş bilgilerle doludur. Yaşanılan dönem ihtilal sonrasındaki karmaşık zamanlar olduğu için insanların hayata bakışları umut ve karamsarlıkla doludur. Yazar, tüm olumsuzluklara rağmen yaşama sarılmak gerektiği mesajını verir. Roman kahramanlarından olan Aypare, sözleri ile yaşama bağlanmak gerektiğini anlatır:

“ Var olmak, yok olmaktan iyidir. Başını dik tut ve yaşa olabildiğince” (s.5).

Eserin başkahramanı olan üniversiteli genç kız, büyük bir arayış içerisindedir. Dünya onun kafasında kurguladığı gibi gitmez. Hayat çok karamsar görünmeye başlar. En sonunda intihar edip ölme kararı alan başkahraman, gece böcek ilaçları ile hayatına son vermeyi planlar ancak anneannesi onun bu durumunu hisseder gibi yaşamın her şeye rağmen güzel olduğunu anlatan ifadeler kullanır:

“Duvarda emektar kuşlu saat gecenin on ikisini gösteriyordu, artık ilacı almalydım. Ama anneannemin çevresinde bir çekim alanı oluşmuştu da ben oradan bir türlü çıkamıyordum. Aslında ölmeyi istemek için hiçbir sebep yokmuş gibi görünüyordu. Ama vardı. Bir bezginlik bu. Bir şeylerden intikam alma.

— *Bir bakarsın yerinirsin bir bakarsın sevinirsin, ömür dediğin böyle geçer. Yaşamak bir zor iştir oğul. Rabbim vermiş bu canı bu ömrü, verdiği gibi alması da yine buyruğunca*” (s.110).

Başkahraman, anneannesinin sözleri ile yanlış bir karar verme aşamasında olduğunu anlar. Onun sözleri yaşama sevgi ile bağlanması gerektiğini düşündürür.

Başkahraman ve Aypare Yalova’da yaptıkları tatilde kırlara çıkıp yürüyüş yaparlar. Yürüyüşlerin birinde ikisi de bir çam ağacına astıkları kesenin içine yaşama umutla, sevgiyle bakmak gerektiğini anlatan bazı sözler yazarlar:

“*Umut bir dağ çiçeği olsa da dağa tırman ve onu bul.*” (s.131).

Bu söz, eser içerisinde bir leit motiftir (s.198). Romanın vermek istediği mesajın özeti gibidir.

Romanın sonunda seçim propagandası yapan bir hatibin insanları etkilemek için kullandığı sözler yaşama bağlılık ve sevgi ifadeleri ile doludur:

“*Yılmak yok dostlarım! Geri durmak yok... Bu bahçeyi birlikte yeşerteceğiz. Çorak toprağın taşını tek tek ayıklamak pahasına, kendimiz biçim vereceğiz elimizdeki malzemeye. Aklımızı koyacağız, gönümüzü koyacağız içerisine. Ruhumuzu, yaşama gücümüzü, sevgimizi. Aldırmayacağız yenilgilere. Baş eğmeyeceğiz yerilmeye? Birlikte yürüyeceğiz iyiye güzele...*

Birlikte aşacağız dağları, birlikte göreceğiz şafağın söktüğünü. Eğer istiyorsak, eğer bir küçük umut varsa yüreğimizde, evet menzile yakınlaşmışız demektir. Köprüyü geçmiş, duvarı aşmış olarak” (s.198–199).

Hatibin ümitle dolu konuşması ihtilal sonrasındaki dönemin karmaşık ortamı içerisinde yapılmıştır. İnsanlar arayışlar içerisinde, yaşamın gerçek manasını bulmaya çalışan insan toplulukları vardır. Ruhlar kasvetle doludur. Tüm olumsuzluklara rağmen yaşam sevgisi ve umut, ruhlardaki tazeliğini korur.

Zor romanında başarılı bir öğrenci olan Enise, kurduğu yanlış arkadaşlıklar yüzünden hayatında kısa süreli bir sapma yaşar. İçine kapanık olan, duygularını en yakınlarına bile açmayan Enise, bunalımlara sürüklenir ve intihar etme noktasına gelir. Bir cam parçası ile bileğini kesip hayatına son vermeye çalışan Enise’nin intihar etme

aşamasında gözlerinin önüne ölmüş olan babasının hayali gelir. Bu hayal, bunalımda olan Enise'yi bir anda kendine getirir. Yaşama olan sevgisi ve bağlılığı ağır basar ve intihardan vazgeçer (s.183).

Yazarın *Gece Rüzgârları* adlı eserinde romanın başkahramanı olan Süsen'in evinde yardımcı olarak çalışan Algül, bir yıl önce oğlunu kaybetmiş, iki kızı ile yaşayan kırk yaşında bir kadındır. Oğlunu kaybetmek onu üzmüş olsa da yeniden bir erkek çocuğu sahibi olma düşüncesindedir. Bu fikir onu yaşama bağlar. Süsen ile aralarında geçen konuşmada Süsen'in bir çocuk dünyaya getirmesi için yaşının geç olduğunu söylemesine üzülür. Algül, yeni bir çocuğun onu hayata daha fazla bağlayacağını söyler:

“Benim umudumu söndürme. Ben bu umutla duruyorum. Yoksa içimdeki alaz söndü mü neyle avunurum? Kör topal çöplü çöpsüz insanın bir umudu olmalı. Yoksa biz niye yaşarsız ki? Bırak o güvercin içimde dursun” (s.27).

Süsen'in akıl hocası Meram Bey, Süsen'e her zaman hayata umutla bakmasını önerir:

“(...) Hüzün sana yakışmıyor. Hüzün geri bırakıyor seni. Yolunun üstünden kaldır onu. Sonbaharları bırak! Sıcak ve renkli, yanar döner yazlara koş” (s.149).

Yazar olan Süsen, polis memuru Adem Bey'in kendisine gönderdiği hediyein karşılığı olarak kitaplarının bir kaçını imzalayıp ona hediye olarak gönderir. Bir kitabının ilk sayfasına şu cümleleri yazar:

“Her zaman şafağa gülümse. Orada umut vardır!” (s.248).

Süsen Divitçi'nin yazdığı bu cümlelerde her daim yaşama olan bağlılığın sürdürülmesi yönünde bir mesaj verilir.

Çokum'un *Tren Burdan Geçmiyor* romanında *Gece Rüzgârları* romanında başkahraman olan Süsen Divitçi, tekrar okuyucunun karşısına çıkar. Nüzhet Fermanlı ile çok eskiye dayanan bir dostlukları vardır. Nüzhet yalan dolanla, çıkar ilişkileri ile çevrelenmiş ortamlarda bulunmaktan dolayı bunalıma girmiş, yaşama sevincini kaybetmiştir. Süsen ona söylediği umut verici sözlerle onun yeniden hayata dönmesine yardımcı olur:

“Ayakta durmak için sebep her zaman vardır. Yeter ki onu bul!” (s.135).

Bu cümleler, Nüzhet'e yaşam sevinci aşıl原因 cümleler olur. **Çokum**, romanlarındaki kahramanlarının yaşantıları yoluyla hayata bağlılık ve yaşam sevinci yönündeki eğitim değerini okuyucularına vermeye çalışır. Onun romanlarında olumsuz birçok durumla karşı karşıya kalmış roman kahramanları yaşama olan bağlılıklarını zaman zaman kaybetseler de çevrelerindeki yol gösterici diğer insanlar yoluyla umutsuz ruh hallerinden kurtulup yaşama tekrar dört elle sarılırlar.

3.1.2.1.2- Dürüstlük ve Doğruluğun Önemi, İkiyüzlülük, Yalan ve Aldatmanın Kötülüğü

Davranışlarda ve sözlerde doğruluktan ayrılmamak, yalana düşmemek şeklinde tanımlanan dürüstlük (TDK, 2005: 588), eğitimin bireylere vermeyi arzuladığı temel vasıflardan biridir. **Sevinç Çokum**'un romanlarında da kahramanları aracılığıyla dürüstlüğün büyük bir meziyet olduğu yönünde eğitici dersler verilir.

Hilal Görününce romanında at düşkününü olan Nizam Bey, yeni bir at almak için pazara gider. Atlardan birini beğenir ve satıcısı ile anlaşarak bir hafta sonra kurulacak pazarda parayı getirip atı almak için sözleşir, bir hafta geçtikten sonra Nizam Bey buluşma yerine gelir ancak at ve sahibi ortalarda yoktur. Nizam Bey aldatıldığı hissine kapılır ancak kısa bir süre sonra satıcı atı ile beraber gelir:

“— İşte atı getirdim.

Nizam Dede gülümseyerek,

—Sözünün eri olmadığını düşünmüşüm. Yanılmışım.

—Bozkırlılar mert olur. Sözümüz sözdür” (s.36).

Satıcının söylediği bu sözlerle okuyucuya doğruluk ve verilen sözde durulması gerektiği yönünde ders verilir.

Çırpıntılar romanında Korhan, ehliyeti olmadığı halde babasının arabasını gizlice alıp arkadaşları ile gezintiye çıkar, geç saatlere kadar eve dönmez. Korhan'ın anne ve babası endişelenir. En sonunda Korhan döner ama babası oğlunun bu yanlış davranışını affedemez, onu ağır şekilde azarlar:

“— Ehliyetsiz araba kullanmayacaktın. Söz vermiştin bana... Sen yalancısın... Yalancılardan sevinmeğe ve sevmeye hakkı yoktur” (s.112).

Tekin'in oğlunu ağır sözlerle azarlaması tasvip edilebilecek bir davranış şekli değildir ancak sözünde durmamanın doğurabileceği olumsuz durumları göstermesi bakımından önemli bir örnektir.

Yazarın doğruluk ve dürüstlüğün büyük meziyet olduğu yönündeki mesajı roman kahramanlarının karakter özellikleri ile de verilir.

Bizim Diyar romanında romanın başkahramanı Rıfat'ın kişilik özelliklerinden biri dürüst olmasıdır. Aynı romanda Rıfat'a zıt karaktere sahip olan Mihail hilekâr, düzenbaz, dürüstlükten uzak bir yaşantı sürmektedir.

Bizim Diyar romanında Ali Bey'in konağında yardımcı olarak çok iyi şartlarda çalıştırılan Koço, yapılan bu iyiliğe karşılık ekmeğini yediği insanlara ihanet eder. Azınlıkların ayaklanmasının ardından o da onlara destek verir ve yıllarca kendisini koruyup kollamış bu insanları sırtlarından vurur. Koço, hilebazlığını, yalancılığını, ikiyüzlülüğünü sonradan gösterir.

Ağustos Başağı romanında Söğüt'te arabacılık yaparak geçimini sağlayan Yusuf, işinde ve hayatının genelinde doğruluğu prensip edinmiş örnek bir karakterdir.

Zor romanının menfi tiplerden olan Kâzım, düzenbaz, yalancı, çıkarlarını düşünen, kötü düşünceleri ile çevresindeki arkadaşlarını yoldan çıkarmaya çalışsan, doğruluktan uzak yaşantısı olan bir gençtir. Romanın sonunda bu özelliklere sahip olan Kâzım'ın kötü niyetli olduğu anlaşılır Kâzım arkadaşları tarafından dışlanır ve çalıştığı işten atılır.

Karanlığa Direnen Yıldız romanında başkahraman Feridun, doğruluk arayışı içerisinde. Dönem 1960 ihtilalinin yaşandığı zaman dilimidir. İnsanlar birbirlerine karşı dürüst değillerdir. Güven problemleri vardır öyle ki uzun yıllar birbirini tanıyan insanlar hatta akrabalar bile birbirine ihanet edebilmektedir. Romanın en can alıcı noktası da burasıdır. Feridun'un öz amcası sırf siyasi fikrinden dolayı öz ağabeyini ihbar edip ihtilalin en karmaşık döneminde hapse göndermiştir ve bunu hiç hissettirmeden yapmayı başarmıştır. Feridun romanın sonunda babasını ihbar edenin kendi öz amcası olduğunu öğrenince büyük bir yıkım yaşar (s.267).

Eserde ihtilal döneminde insanların birbirlerine yaptıkları ihanetler, yalanlar, ikiyüzlülükler gözler önüne serilir. İhtilalin soğuk atmosferi ve karmaşası insanların duygularını ve bakış açılarını değiştirmiş onları daha karamsar, daha kuşgucu hale getirmiştir. Eserdeki olumsuz karakter ve tiplere karşın dürüstlüğü ile ön plana çıkmış şahıslar da vardır. Bunlar arasında gösterilebilecek en önemli kişi yayınevi sahibi olan Veysel Ağabey'dir. Yazar, onun kişilik özelliklerinden bahsederken, *“İçerisinde sürekli ateş yanan, eğrilere karşı çıkan, doğruları selamlayan biridir”* (s.22) diye tasvir eder.

Hayatı doğruluk üzerine kurulmuş olan Veysel Ağabey, insanlara faydalı olmak arzusu ile çalışmış, hiçbir zaman para, zenginlik arkasında koşmamış ve bu uğurda dürüstlüğünden taviz vermeden yaşamıştır (s.18).

Yazar, Veysel karakteri ile doğruluğun ne kadar büyük bir meziyet olduğunu göstermeye çalışır. Veysel, çoğu insanın yaşamayı arzuladığı zengin, şatafatlı, lüks içinde bir hayat sürmez, birçok aksilik ile yüz yüze gelir ancak hiçbir zaman çıkarları için doğruluktan ve dürüstlükten taviz vermez.

Tren Burdan Geçmiyor'da Nüzhet, İreni'ye yazdığı mektupta hilenin ve aldatmanın ne kadar ürkütücü boyutlara ulaştığından yakınır:

“Diünya ne kadar yavanlaştı... Her şeyde hile ve alda... Emin değilsin doğrulardan. Sizin oralarda da öyle mi? Bizden sonrakiler unutmak, unutturmak için işbirliği yapıyor; kazma kürek apar topar kapatıyorlar her şeyin üzerini. İyisinin kötüsünün” (s.131).

Nüzhet, yalandan, aldatmadan, hileden nefret eder. İnsanların açık ve dürüst davranmalarından yanadır. Gazetedeki köşesinde yazdığı makalede de yalanın ne kadar kötü olduğu üzerinde durur:

“Hiçbir iğrençliği birbirinden ayırt edemezsiniz; Çünkü hepsi birbiriyle bütünlenir. Şehrin kanalizasyonlarında irin, kan her türlü pislik ve tortu vardır ama hiçbiri yalan kadar iğrenç değildir” (s.29).

Nüzhet karakterinin dürüstlükten yana olması, yalandan ve hileden nefret eden tutumu, onu örnek alan birçok roman okuyucusu için eğitici nitelik taşır.

Tren Burdan Geçmiyor'da eleştirilen başka bir nokta da siyasetçilerin dürüst olmayan siyasi anlayışlarıdır. Sırf koltuk sevdası ve iktidara gelme kaygısı ile sürekli yön değiştiren, çıkarları için çalışan, halkı ikinci plana atan politikacıların bu tutumları eleştirilir. Dürüst, yalandan dolandan uzak siyasi bir ortam arzulanır (s.128).

Eserde Nüzhet kadar doğruların peşinde koşan, ikiyüzlülükten, yalandan nefret eden Sonsuz karakteri de önemlidir. Sonsuz, bir sokak çocuğudur. Ancak kendisinden beklenemeyecek kadar derin fikirleri ve güzel analizleri olan bir kahramandır. Sonsuz'un yakındığı konu, değişen, bozulan, dürüstlükten uzaklaşan, parayı hayatının merkezine koyan insanlardır. Bu yöndeki konuşması oldukça ilgi çekici ve düzeni sorgulayıcıdır:

“ – *Bir bakarsın gelir alırlar seni... Hoşça vakit geçireceklerini anlatırlar. Anlı şanlı bir Mercedes gelir. Atarlar arabaya. Git git, bilemezsin nereye gittiğini, nereye götürüldüğünü. Sen yoksundur o an. Sen başkasısın. Başka biri olmuşsundur tez elden. Bir bitse ve dönsem dersin. Evime dersin, pisliğin girmediği, kötülük sızıntısının giremediği evini, odanı arasın. Kirlendiğini iliklerinde duyarsın, iliklerini yıkayamazsın, ruhundur kirlenen anladın mı çamaşır suyu, arap sabunu nafile... Alır götürürler seni. Sanki karanlık bir ormanın içindedir... Kaybolursun o ormanda... İçine işleyen sıvaşıktan kurtulamazsın. Gidip müslümanca şartlansan da... Ayıpsıyorsun belki ayıpsama... Bir şeylerin uğruna. Neyin, bilemezsin; atarlar parayı ayaklarının dibine. Sonra alır seni Mercedes. Bu insanlardan insanlık namına bir şeyler eksilmiştir; yerine konmaz şeyler. Bitiktir bunlar onca paraya göre. Bir bakarsın bir cenaze namazında saf tutmuşlardır. Tiksiniyorsun. Bu nasıl bir aldatmacadır ağbey?*” (s.111).

Çokum, bir sokak çocuğunu bu şekilde konuşturarak hayatın her alanında meydana gelen değişimin, yalan, hile, aldatma ve ikiyüzlülük üzerine kurulan düzenin yarattığı karmaşa ortamını gözler önüne serer. Durum o kadar vahimdir ki sokakta yaşayan, hiçbir eğitim almamış bir çocuk bile bu çarpıklığın farkındadır. Yazar, Sonsuz'un ifadeleri ile sosyal ve siyasi hayatta dürüstlüğe, doğruluğa dönülmesi gerektiğini, ikiyüzlülüğün, menfaat ilişkilerinin ne kadar tiksindirici boyutlarda olduğu

gösteremeye çalışır ve her ne olursa olsun insanların doğrularından vazgeçmemeleri gerektiğini anlatır.

3.1.2.1.3- Çalışkanlık

Çalışkanlık, tembellikten uzak, faal ve gayretli bir yaşantı sürme eylemidir (TDK,2005:387).Bireylerin toplum içerisinde saygın bir konuma gelebilmeleri, hayatlarını devam ettirebilmeleri açısından çalışkanlık önemli bir erdemdir. Bireyler dışında ülkelerin daha iyi koşullarda yaşayabilmesinin şartı da çalışkanlığın belli bir disiplin içerisinde sürdürülmesine bağlıdır. Gelişmiş ve geri kalmış toplumlar kıyaslandığı zaman özellikle bu noktada önemli farklılığın olduğu görülür.

Çalışmanın önemi eğitim kurumları tarafından çok küçük yaşlardan itibaren bireylere verildiği gibi bu kurumlar dışında yaşamın birçok alanında sürekli telkin edilen önemli bir eğitim değeri olarak da varlığını korumaktadır.

Çokum'un romanlarında çalışkanlıkları ile ön plana çıkmış birçok roman kahramanı bulunur:

Zor romanında Zühre Nine, gençliğinde çok çalışkan bir kadındır. Zühre Nine, torunu Kerim'e gençliğinden bahsederken onun bu özelliği anlaşılır:

“Deden esgere gittiğinde dediler ki, « bu kadın tek başına nasıl çift sürecektir? » O zaman öküzümüz yoktu; mandamız vardı. Belime bir dilim ekmek sarardım. Akşamlara kadar gün altında çapa çapardım. O ekmeği yemedim eve dönerdim.” (s.12).

Kerim'in lise öğrencisi olan kuzeni Enise okulda çalışkanlığı ile öğretmenlerinin sevgisini kazanmış bir öğrencidir. Öğretmenleri onun bu yönünü takdir eder (s.188).

Kerim'in diğer kuzeni Nadir, kardeşi Enise'den oldukça farklıdır. Babası öldükten sonra annesi ve kız kardeşi ile yalnız başına kalan Nadir evin sorumluluğunu üzerine almak yerine tembel ve sorumsuz bir hayat sürer. Bir külhanbeyi edası ile yaşayan Nadir, evini otel gibi kullanır. Evin bütün yükü omuzlarında olan Nigar Hanım, oğlunun bu tembelliğine ve sorumsuzluğuna daha fazla dayanamaz ve onu sert bir şekilde uyarır (s.181).

Romanda Nadir tipi ile tembel ve sorumsuz bir hayat süren bir insanın gerek toplum içinde gerekse ailesinin içinde düştüğü kötü durum gösterilir ve okuyucunun bundan ders çıkarması sağlanır.

Hilal Görününce romanında Şirin Gelin, Arslan Bey'e uygun bir eş ararken gelin adaylarının güzelliğine baktığı kadar çalışkan ve marifetli olup olmadığına da dikkat eder. Çalışkanlığı ile beğenilen Halime'yi bu özelliğinden dolayı uygun gelin adayı olarak seçer (s.119).

Millî Mücadele Dönemini konu alan **Ağustos Başağı** romanında kadın erkek, genç yaşlı demeden herkes el birliği ile üzerine düşen vazifeyi yerine getirmek için çalışır. Savaşta çocuğunu şehit vermiş kocasını da kaybetmiş olan Ayşe Ana, Millî Mücadelenin çalışkan kadın kahramanlarından. Söğüt'teki kadınlara boş durmamaları ve çalışmalarını gerektiği konusunda konuşmalar yapar:

“Ben orduya hizmete gidiyorum. Gayri bundan böyle benim işim bu. Şimdi size iki çift lafım var. İyi dinleyin... Şu Söğüt'te bayramlı günlerde, düğünlerde, kınalarda hep bir arada olduk. Aş pişirdik kazan kazan; türküler maniler söyledik. Ben derim ki bundan böyle acılı günlerde de bir arada olalım(...) Memleketin ocağı tütmeli, bacılar... Bunun için de aşınızı bezinizi esirgemeyin ordudan. Yoksa iki elim yakanızdadır! Şu tüfeği boşuna vermediler bana. Yakarım billahi! Eğer kulağıma ‘Söğüt karıları ocak başlarında pinekliyorlarmış’ diye bir söz gelirse vay halinize” (s.185).

Ayşe Ana, ilerlemiş yaşına rağmen boş durmayıp vatanı için neler yapabileceğini düşünür. İşgal altındaki topraklarda insanların umursamaz tavırlar takınmalarına razı gelmez.

Çırpıntılar romanında Tekin, ailesinin daha iyi şartlarda yaşayabilmesi için durmadan çalışır. Avusturalya'ya göç ettikten sonra birçok iş değiştirir ama hiç bir zaman çalışmaktan şikâyet etmez. Çalışkanlık Tekin'in en belirgin vasıflarından biridir.

Gülyüzlüm romanında İstanbul'a göç etmiş olan Zeynep Hanım, çalışkan ve mücadeleci bir kadındır. Romanın sonunda sakatlanıp köyüne dönmek zorunda kalan Zeynep Hanım'a evde oturmak zor gelir. Dr. Fehim Bey'in tekrar yanına çağırması onu

harekete geçirir. Ağzından dökülen cümleler onun çalışma azmini göstermesi bakımından önemlidir:

“ *Geliyorum şehir! Yine savaşım var seninle... geliyorum işte*” (s.176).

Deli Zamanlar romanında üniversite öğrencisi olan başkahraman, büyük idealleri olan genç bir kızdır. Başkahramanın idealleri toplumun geliştirilmesi üzerine kurulmuştur. Büyük idealleri olan kahraman bu uğurda siyasi bir partinin gençlik kollarına üye olur, toplum için neler yapabileceği konusunda kafa yorar. İdealist ve çalışkan bir kişiliğe sahip olan başkahraman, özellikle genç okuyucu kitlesi için çalışkan ve girişken kişiliği ile örneklik teşkil edebilecek bir karakter durumundadır.

Çokum, çalışkan ve tembel olarak çizdiği roman kahramanları yoluyla bu değeri okuyucusuna aşılamaaya çalışır. Çalışkan ve azimli kahramanlar birçok zorlukla karşılaşsalar bile sonunda mükâfatlarını alır ve mutlu olurlar; tembel, sorumsuz insanlar ise hem başarısız olurlar hem de toplumdan dışlanan, sevilmeyen insanlar olarak cezalandırılırlar.

3.1.2.1.4- Sağlıklı, Dayanıklı ve Güçlü Olma

Eğitimin temelinde insan unsuru vardır. Eğitim bireyleri her açıdan hayata hazırlamayı amaçlar. Bu hazırlık aşamasında istenilen sonuca ulaşabilmeleri bireylerin psikolojik ve fizyolojik olarak sağlıklı olmaları oranında artar.

Eğitim kurumlarında çocuklar ve gençler için hazırlanan eğitim programlarının bir amacı da öğrencinin psikolojik ve fizyolojik gelişimini sağlamak ve onları toplum için sağlıklı bireyler olarak yetiştirmektir.

Bireyler sadece okullarda ve aile ortamında sağlık ve dayanıklılık konusunda telkinler alarak yetişmezler bu ortamlar dışında edebi eserler vasıtasıyla da topluma yol göstermeye çalışan, önderlik eden sanatçılar, bu telkinlerini yapmaya devam ederler.

Edebi eserlerin okuyucuyu saran, onu içine çeken yanı önemli bir avantajdır. Okuyucu dolayısıyla öğrenen durumunda bulunan birey, kendisini okuduğu eserin kurgusal âleminin bir parçası olarak görür. Yazar, özellikle okuyucusunun almasını istediği eğitim değerlerini eserlerinin olay kurgusunun gelişiminde büyük katkısı olan

kahramanları yoluyla verir. Okuyucu kendini kaptırdığı bu dünyanın içinde eserin başkahramanının taşıdığı vasıflara sahip olmak ister.

Çokum'un romanları incelendiği zaman roman kahramanlarından öne çıkmış birçok karakterin güçlü, dayanıklı ve sağlıklı bireyler olarak verildiği görülür. Bu kahramanların bir kısmı idealize edilmiş şahıslardır.

Zor romanında müspet yönleri ile ön plana çıkmış olan Zühre Nine, gençliğinde sağlıklı, dayanıklı ve güçlü bir kadındır. Kerim ile aralarında geçen konuşmada Zühre Ninenin gençliğinde toprağı nasıl işlediği, akşamlara kadar güneş altında tek başına nasıl çapa yaptığı, karda kışta tek başına odunu dağdan nasıl getirdiği öğrenilir. Zorluklara dayanan biri olarak Zühre Nine, insanların artık dayanıksız hale geldiğinden şikâyet eder (s.12).

Romanın başkahramanı olan Kerim, çalışacağı demir atölyesine gittiği ilk gün ustası tarafından dayanıklılık ve güç testinden geçirilir. Ustası Kerim'in eline verdiği bir demir makası ile demiri kesmesini ister. Kerim ilk denemede başaramaz kendini dayanıksız, güçsüz biri gibi görür ve atölyedeki diğer çocukların yanında gülünç duruma düştüğünü düşünür ancak sonraki denemesinde demiri kesmeyi başarır. Kerim'in bunu başarması aslında bir bakıma tek başına yaşamla mücadele etmeyi kafasına koyup yollara düşmüş İstanbul'a gelmiş bir gencin zorlukları aşacağına dair inancının gerçekleşmesi yönündeki ilk dayanıklılık gösterisidir. Bunu başarabilmek Kerim'e büyük bir güven duygusu verir (s.30).

Bizim Diyar romanında başkahraman Rıfat, dayanıklı ve sağlıklı bir gençtir. Vatanın kurtuluşu için muharebeden muharebeye koşan Rıfat, cepheden annesi Gülsüm Ana'ya yazdığı mektuplarda ne kadar zor şartlar altında muharebe ettiklerinden, iklim koşullarının bozukluğundan, yiyecek sıkıntısından, çarpışmalar dışında yaşanan kötü psikolojiden bahseder (s.103,231). Mektuplar savaş zorlukları içerisinde mücadele etmeye devam eden bir askerin psikolojisini tüm çıplaklığı ile gözler önüne serer. Yaşanan şartlar üstesinden gelinemeyecek kadar ağır ve zordur. Rıfat'ın ayakta kalabilmesi tamamen sağlıklı ve güçlü fiziksel ve psikolojik yapıya sahip olmasından kaynaklanır.

Hilal Görününce romanında Nizam Bey, yetmiş yaşında olmasına rağmen oldukça dinç, sağlıklı ve kuvvetli biridir. Hiç kimse ona bakıp yetmiş yaşında olduğunu tahmin edemez. Atına bir delikanlının esnekliği ile atlayıp atını dörtnala sürebilmektedir (s.20). Nizam Bey’de yetmiş yaşında bir insandan beklenemeyecek güç ve dayanıklılık vardır.

Nizam Bey damadı Akmescit’te haksız yere hapse atılınca onu çıkarmak için yeğeni Arslan Bey ve oğlu Giray ile Akmescit’e gider, ancak Ruslar tarafından hapse atılan damadını görmesi bile mümkün olmaz. Bu haksızlığa dayanamayan Nizam Bey, bütün gün hapishanenin kapısının önünde bir ağacın altında oturup beklemeye başlar. Gününü dua edip namaz kılarak geçiren Nizam Bey, gece boyunca yağmurun altında kalır. Bu kötü geceden sonra iyice güçsüzleşir ve hastalanır evine döndükten sonra ocağın başında sabah namazını kılarken donup yere yığılır. Herkes Nizam Bey’in öleceğine kanaat getirir ancak tahmin edilen olmaz. Arslan Bey yatağında donup kalmış olan amcasını ayağa kaldıracak tek şeyin atı Salgır’a binmek olduğunu ölecekse de atının üstünde ölmesi gerektiğini düşünür ve onu güçlükle yatağından kaldırıp atına bindirir. Uzaklara doğru atını sürmeye başlar. Ufukta atı ile beraber kaybolan Nizam Bey’in hayatından iyice umut kesilmişken o atını dörtnala sürmüş olarak uzaklardan dinç ve sağlıklı bir şekilde evine geri döner (s.188). Nizam Bey büyük bir badire atlatmıştır, öleceği beklenen bu yaşlı adam, güçlü ve dayanıklı bünyesi ile hayatta kalmayı başarmıştır.

Nizam Bey’in gurur duyduğu yeğeni Arslan Bey, sağlıklı, güçlü ve kuvvetli bir bedene sahiptir. Güreşçiliği ile de Bahçesaray’da nam salmış bir pehlivandır. Onun şöhretini duymuş olan Gregoroviç, Nizam Bey’in damadını hapisten çıkarmanın şartı olarak Arslan Bey’in Boris adlı bir yavaşma ile güreşmesini ister. Arslan Bey bunu kabul eder ancak Boris ona göre oldukça iri yarı bir adamdır. Arslan Bey’in onu yenebilmesi görünüşte zor gibidir ancak Arslan Bey’in hem güreşteki marifeti hem de sağlıklı ve dayanıklı bir bünyeye sahip olması Boris’i kolaylıkla yenmesini sağlar (s.195).

Arslan Bey güç ve kuvvetini Kırım'ın kurtuluşu için düşmanla savaşarak kullanır. Gözleve'de askerlere yardım için gider ancak yaralanıp Bahçesaray'a geri döner bir süre sonra hastalanır yataklara düşen ve durumu oldukça ciddi olan Arslan Bey, uzun süre yatakta kaldıktan sonra dayanıklı ve güçlü bünyesi sayesinde bu hastalığı atlatır (s.279).

Gülyüzlüm romanında İstanbul'a çalışmaya gelen Zeynep Hanım ve kızı Ayşenaz, sağlıklı ve dayanıklı yapıları ile zorluklarla mücadele edip ayakta kalmayı başarırlar.

Romanda sağlıklı bir bedene sahip olmanın ne derece önemli olduğu vurgulanır. Zeynep'in yatılı hizmetçi olarak çalıştığı Erol Bey'in evinde hizmetçilik yapan diğer arkadaşı Nuriye Hanım, Erol Bey'in her sabah eşofmanlarını giyip bahçede koşmasını şöyle açıklar:

"Kendini zinde tutmak, o günkü kararları yerinde verebilmek, bir de genç görünmek için... Koca koca firmalar idare ediyor. Bedeni sağlıklı olacak ki, beyni de iyi çalışsın" (s.129).

Nuriye Hanım'ın bu sözleri ile okuyucuya sağlıklı bir bedene sahip olmanın bir insan için en büyük mükâfat olduğu, sağlıklı olunduğu oranda hayattan lezzet alınacağı ve başarılı olunacağı vurgulanır.

Yazarın sadece erkek olan roman kahramanları değil aynı zamanda kadın kahramanlarının da sağlıklı, dayanıklı ruh ve beden yapıları ile ön plana çıktıkları görülür. Yazarın özellikle tarihî konulu romanlarındaki kadın kahramanlarında bu vasıflar belirgin olarak hissettirilir. Bu romanlarda kadınlar fiziksel olarak erkeklerden geri kalmayacak güç ve dayanıklılıktadır. Yazarın çizdiği bu kadın kahramanların savaş içerisinde bu şekilde güçlü ve kuvvetli çizilmiş olmaları tesadüfî değildir çünkü Millî Mücadele kadın erkek demeden herkesin canla başla çalıştığı bir mücadeledir. Cephede düşmanla savaşan Türk askerleri varken, cephe gerisinde askere maddi ve manevi desteği sağlamak için dişini tırnağına takıp çalışan Türk kadını vardır. Savaş zorluğa dayanabilmeyi ve sabrı gerektirir. Zorlukların üstesinden gelebilmenin ilk şartı da hem beden hem de ruhen sağlıklı ve dayanıklı olmaya bağlıdır. **Çokum**'un tarihî konulu

romanlarında kadın kahramanların güçlü ve dayanıklı olarak çizilmiş olmasının bir nedeni de budur.

Bizim Diyar romanında Gülsüm Ana, konaklarda yaşamış varlıklı, görgülü, kibar bir hanımefendidir ancak savaşın başlaması ile bütün varlığını kaybetmeye başlayan kadın, birçok acıyla yüz yüze gelir, malını mülkünü, çocuklarını, kocasını kaybeden Gülsüm Ana, tüm olumsuzluklara rağmen geride kalan yakınlarını ayakta tutabilme mücadelesi verir. Yaşlı bünyesine rağmen dayanıklı yapısı ile ayakta durmayı başarır.

Hilal Görününce adlı eserde Şirin Gelin, sağlıklı, güçlü kuvvetli genç bir hanımdır. Kocasını Giray, Rus kossaklar tarafından öldürüldükten sonra iki çocuğu ile başa başa kalan Şirin, bir süre sonra Arslan Bey ile evlendirilir ancak ikinci kez yıkıma uğrar bu kez Arslan Bey kossaklar tarafından sürgün edilir. İkinci kez büyük bir acıyla karşı karşıya kalan Şirin Gelin, genç yaşına rağmen acılar karşısında yılmadan ayakta durur.

Ağustos Başağı romanında Esmâ, on sekiz yaşlarında güçlü kuvvetli, yiğit bir kızdır. Yazar tarafından idealize edilmiş olan Esmâ, o kadar yiğittir ki Hacer hastalanıp ağırlaşınca doktora ulaştırmak için hiçbir araba bulunamaz. Esmâ bu şartlar altında Hacer'i sırtlayıp dağları bayırları aşarak doktora yetiştirmeye çalışır (s.393).

Romanda Esmâ'nın can dostu olan Ayşe Kadın, hayli yaşlı bir hanımdır. O, bir kadın olarak kendisinden beklenemeyecek güç kuvvet ve dayanıklılığa sahiptir. Esmâ ondan bahsederken "*Taşı sıkırsa suyunu çıkarır*" (s.141) der.

Ayşe Kadın askere cephaneye ve yiyecek taşır (s.193). Kolunda tüfeği ile savaşta erkeklerin yalnız bırakılmaması gerektiğini söyler (s.184).

Türk milletinin tarih boyunca düşmana karşı verdiği bütün mücadelelerde kadın erkek demeden herkesin canla başla çalıştığı görülür. **Sevinç Çokum**'un tarihî konulu romanlarındaki kadın kahramanları incelendiğinde de bu durum açıklığı ile görülür.

Millî Mücadele toplu girişilen bir eylemdir dolayısıyla bu romanlardaki Gülsüm Ana, Kerime, Şirin Gelin, Esmâ ve Ayşe Kadın gibi kahramanlar gerçek hayatta Millî Mücadelede yararlılık göstermiş Nene Hatunları temsil eden şahıslardır. Bu açıdan bu

karakterlerin ruh ve bedenen sağlıklı, güçlü kuvvetli ve dayanıklı insanlar olarak çizilmiş olmaları doğal bir sonuçtur.

3.1.2.1.5- Yardımseverlik

Yardımseverlik, bireyin kendi gücünü ve elindeki imkânlarını başka bireylerin iyiliği ve faydası için kullanması, hayırseverlik göstermesi şeklinde tanımlanabilecek bir kavramdır (TDK, 2005: 2135).

Toplu yaşamın bir gereği olarak bireylerin sağlıklı sosyal ilişkiler kurabilmeleri, ben merkezli bir yaşam şekline kurtulabilmeleri insanlar arasındaki yardımlaşma eyleminin artması oranında gerçekleşir.

Çokum'un romanlarında bir eğitim değeri olarak yardımseverlik roman kahramanlarının karakter özellikleri olarak verilmiştir.

Ağustos Başağı romanında Söğüt'ün zenginlerinden olan Abdullah Bey, cömertliği ile tanınan, yoksula yetime kol kanat geren yardımsever biridir (s.15). Bu özellikleri sayesinde Söğütlüler tarafından takdir edilir.

Millî Mücadelenin başlaması ile Söğüt halkı orduya yardım etmek için varını yoğunu askere vermeye başlar. Söğüt'ün kadınları tarlada çalışarak, bez dokuyarak askere yiyecek ve giyecek yardımı yapar. Söğüt halkının bu davranışı büyük bir yardımlaşma ve dayanışma örneğidir.

Esmâ, orduya yardım olsun diye yıllarca özenle hazırlayıp göz nuru döktüğü çeyizini satar (s.383). Esmâ ve niceleri yardımseverliğin en güzel örneklerini sergilerler.

Romanda yardımseverlikleri ile ön plana çıkmış insanlar takdir ve beğeni toplarken zıt karakterler kötü niyetleri ve bencillikleri ile tepki toplarlar.

Fitnat Hanım, Söğüt'ün zengin kadınlardanındır ama ordunun yardıma en fazla ihtiyaç duyduğu anda malını vermeyerek kötü ve bencil davranır. Tekâlifi Millîye kanununun çıkması ile herkes elinde neyi var neyi yoksa orduya yardım için seve seve verir ancak Fitnat Hanım bu düşünceden yana değildir. Esmâ onu ikna etmeye çalışır ama başarılı olamaz:

“ —*Memleketi kurtarmak için çocuklar bile seferber oldular. Sen ne yapacaksın Fitnat Ana, onu söyle.*

Fitnat Hanım yastıkların arasından yelpazesini çıkarıp, bir iki salladı. Besbelli sıkılmıştı. Yelpazeye sarılması ondandı.

— *Düşmanı nasıl defedecek bunlar bilmem ki... dedi. Yani ben vereceğim, askerin ayağına çarık dikilecek, o da harbedecek.. öyle mi? Ayol, hem bundan size ne? Koskoca paşalar var.. onlar düşünsünler...*

Binnaz, yüzünü dantelinden kaldırıp, dikenli çatallı sesiyle,

—*Milletin soyula döküle nesi kaldı ki?dedi. Paşalar otomobil tayyare alabiliyorlar da, askerin elbisesini, çarığı mı alamıyorlar?*

Esmâ'nın gece karası gözleri öfkeyle tutuştu.

—*Onlar da gene milletin gücüyle alındı. Muhtar Seyfi Efendi'nin anlattığına göre, tayyarelerden birini askercikler kendi paralarıyla almışlar.*

(...)İstemez miyim topu tüfeği çoğalsın ordumuzun? İsterim de... Elde avuçta kalmadı bir şey” (s.380).

Fitnat Hanım yardım etmemek için türlü bahaneler arayan bencil bir kadındır. Onun bu davranışı çevresindeki insanların bir bir etrafından çekilmesine neden olur.

Romanda herkesin kendi çapında yardımlaşma örneği sergilediği gözlemlenir. Doktor Necati Bey'in kızı Münire, gönüllü olarak cephedeki yaralı askerle hemşirelik yapar (s.395).

Bizim Diyar romanında Gülsüm Ana ve Ali Bey yardımseverlikleri ile nam salmış insanlardır. Yardımseverlik, Ali Bey'in babası Abdullah Bey'den beri devam eden bir gelenek haline gelmiştir. Abdullah Bey köprüler, camiler, medreseler, çeşmeler yaptırarak insanların faydasına sunmuştur (s.20). Ali Bey babasından kalan bu geleneği sürdürmeye gayret etmiş, aile bu yardımseverliği sayesinde dört bir yanda insanların sevgisini ve takdirini kazanmıştır.

Gülyüzlüm romanında Binnur Hanım yardımsever bir kadındır. Yanında çalışan Ayşenaz'a en büyük yardımı onu tekrar okula göndermekle ve eğitiminin sonuna kadar bütün masraflarını üzerine almakla yapar (s.166).

Ayşenaz'ın annesi Zeynep Hanım, Binnur Hanım fenalaşıp hastaneye yatırılınca kızının onu arayıp sormamasına tepki gösterir. Kızına insanlara yardım etmesi, yapılan iyilikleri unutmaması konusunda nasihatlerde bulunur:

“Ayşenazım, o kocakarıyı hiç mi düşünmezsin benim kızım? O seni koruyup kollamadı mı? Hani kara kara gecelerden korktuğunda... Güzel hikâyeler anlatıp, yüreğini ferahlatmadı mı? Sana kitaplar okutturup bir şeyler öğrenmene yardım eden kim? Sana öğütler verip yol usul öğreten kim? Sen onu niye arayıp sormaz oldun şimdi? Hastanın hatırını sorup gönlünü almak en hayırlı ve güzel işlerdendir. O kadını aramalısın. Şimdi hastanenin bir köşesinde birileri gelsin diye kapılara bakıyordur. Hastanede olan kişinin yalnızlığı hiçbir şeye benzemez. (...) Bir insan yalnız kendisi için yaşamamalı” (s.145).

Çırpıntılar romanında Esra, yardımseverliği ile örnek olan bir karakterdir. Çevresindeki insanlar için hep verici konumundadır. Yaptığı yardımlar oranında hayatından zevk alır. Esra bu yönüyle yabancı ülkede yaşayan bir Türk olarak Türk insanının yardımsever yönünü temsil eder. Alman komşusu Helga, ikinci çocuğunu dünyaya getirmek için hastaneye yatırılınca evde kalan küçük oğluna Esra hiç reddetmeden gönüllü olarak bakmayı kabul eder (s.69).

Deli Zamanlar romanında başkahraman ve kendisine her konuda örnek aldığı Aypare, insanlara nasıl yardım edebiliriz düşüncesiyle yaşayan insanlardır. Başkahramanın ve Aypare'nin siyasi bir partide görev almalarının temelinde de bu düşünce yatar (s.19, 20, 21).

3.1.2.1.6- Fedakârlık

Kişinin değer verdiği varlıklar için kendi çıkarlarından vazgeçip, birçok sıkıntıya, üzüntüye, güçlüğe dayanmaya çalışması ve özveride bulunabilmesidir (TDK, 2005: 686).

Fedakârlık, bireyi bencil olmaktan kurtaran, ona toplum içerisinde yaşayan sosyal bir varlık olduğunu hatırlatan önemli bir eğitim değeridir. Fedakârlık duygusunun zihinlerde yerleşmesi ve bunun yerinde ve zamanında davranışa dönüştürülebilmesi insanlar arasındaki bağlılığın ve sevginin artmasını sağlar. Fedakârlık yapan insan bunun

karşılığı olarak toplum içerisindeki diğer bireylerin takdir ve sevgisini kazanacağı gibi kendi içinde de bir rahatlama ve iç huzuru yakalama fırsatı bulur.

Çokum'un **Bizim Diyar** romanında toplu girişilen bir fedakârlık eylemi vardır. İnsanlar mallarından canlarından fedakârlık ederler. Tekâlifi Millîye kanunu çıkınca Ayşe Çavuş beyannameyi Esmâ'ya okutturur ve sonrasında Türk halkının ortak düşüncesini dile getirir:

“Şimdi tekâlifi millîye kanunu var. Gayri herkes varını yoğunu ortaya koyacak. Dediğime gelindi. Karşılığında kurulu senet vereceklermiş. Paraya pula ne hacet? Vatani kurtarmak için para mı alacak bu millet? Feda olsun her şeyimiz”(s.300).

Romanda her kahraman elinden gelecek özveriyi yapmaya hazırdır. İnsanlar mallarını, mülklerini, paralarını, sevdiklerinin canlarını verecek kadar fedakâr davranırlar.

Hilal Görününce romanında Kırım'ın kurtuluşu için çalışan Kırım halkı toplu bir fedakârlık örneği sergiler. Arslan Bey ve Hamza Batur Bahçesaray'ın yiğitleri olarak canları pahasına bütün tehlikeleri göze alıp Rus askerlere karşı koyan Osmanlı ordusuna maddi yardım götürmek için yollara düşerler. Arslan Bey Osmanlı askerleri ile beraber düşmanla çarpışır.

Yazarın *Hilal Görününce*, *Ağustos Başağı* ve *Bizim Diyar* romanları tarihî gerçekçiliği olan farklı coğrafyalardaki Türk insanının bağımsızlık mücadelesini anlatan romanlar oldukları için hayattan alınmış gerçek fedakârlık örnekleri ile doludur. Yazar bu yolla bu toprakların kazanılmasında atalarımızın nasıl çalıştıklarını, bu uğurda neler verdiklerini, ne acılar çektiklerini gözler önüne sererek okuyucusuna gerçek fedakârlık örnekleri sunar. Gerçek hayattan alınmış bu örneklerle insanların kendi hayatlarında da sevdikleri ve ülkeleri için menfaatlerini bir kenara atıp özveride bulunmalarını alışkanlık haline getirmelerini amaçlar.

3.1.2.1.7- Alçak Gönüllülük

Kişinin kendini diğer insanlardan üstün tutmaması, büyüklenmemesi, insanları küçümsememesi, kendisini abartıya kaçmadan olduğu gerçek değerinin altında görmesi ya da göstermesi şeklinde tanımlanabilecek bir kavramdır (TDK, 2005: 68).

İnsanlar arasında sıcak ve samimi ilişkilerin kurulmasında alçak gönüllülüğün yeri büyüktür. Toplum içerisinde alçakgönüllü tavırları ile tanınan bireyler özenilen insanlar olarak hak ettikleri saygınlığı kazanırlar aksi davranışlar sergileyen, kendisinde var olmayan özellikleri varmış gibi gösterip büyüklenen insanlar ise toplum tarafından dışlanıp bir süre sonra gülünç duruma düşen şahıslar haline gelirler.

Eğitim bireyin bu davranışı kazanmasını ister. Kişi aşırıya kaçmadan, kendinde var olan meziyetleri bilerek, gurura ve kibre düşmeden davranırsa ve bu ölçüyü iyi ayarlarsa eğitimin bireyde oluşturmaya çalıştığı alçak gönüllülük davranışı yerleşmiş olur.

Çokum'un romanlarında davranışlarıyla örnek gösterilen roman kahramanlarının özelliklerinden biri de tevazu sahibi insanlar olmalarıdır. Bu romanlarda alçak gönüllü kişilikleri ile ön plana çıkmış olan roman kahramanlarının bu özellikleri sadece davranışlarına yansımamış davranışlarıyla beraber yaşadıkları mekânlarda da kendini sadelik ve mütevazı bir yaşam şekli olarak göstermiştir.

Zor romanında İzzet Bey mütevazı yaşantısı ve kişiliği ile tanıtılır. Kerim, İzzet Bey'in konağında bahçıvan olarak çalışan akrabası İsmail Amca'yı ziyarete giderken İzzet Bey Kerim'e sıcak ve içten davranır ona ilk kez geldiği bu konakta yabancılık hissi uyandırmaz. Kerim, İzzet Bey'in karşısında kendi küçümserken; o kurduğu cümlelerle Kerim'i önemsemediğini hissettirir.

“— Aha, beyefendi geliyor, dedi İsmail Ağa.(...)

— İsmail Amca ben gitsem... dedi.

İsmail Ağa sözleri duymazlığa geldi. Uzun adımlarla İzzet Bey'in yanına vardı. Yavaşça konuştular... Sözlerini işitemedi Kerim. İzzet Bey'in bakışları ona uzandı.

— Çekinme evladım. Bu akşam misafirimiz ol.(...)

— Bilmem ki... dedi çocuk. Ben bir işçiyim. Hem de köylük yerden geldim. Yakışık alır mı şu eve girmem?(...)

— İşçi olmak seni küçültmez ki Kerim. Neden öyle konuşuyorsun?

— Çok insan, size benzemez. İşçiyi hor görür, onu adamdan saymaz(...)

— *İşçi emeği yabana atılmaz. Verdiği emek neyse, hakkı neyse, karşılığını almalı işçi*” (s.40,41).

İzzet Bey, konağında yardımcı olarak çalışan İsmail Ağa’ya değer verdiği kadar onun misafirine de aynı özenle davranma nezaketinde bulunur. O, insanların karşısında büyülenmeden onlara yardımcı olma düşüncesi ile durur.

Romanda İzzet Bey’in mütevazı kişiliğine karşı onunla aynı evde büyümüş, aynı eğitimi almış kardeşi Cevdet Bey, tam aksi bir karakter yapısına sahiptir. Kendini toplumdan soyutlamış, onlardan üstün gören, kültürünü ve insanını küçümseyen biridir.

Cevdet Bey’in kibirli tavırları o kadar aşırıya kaçır ki severek evlendiği karısı Nesrin Hanım’ı küçümsemeye başlar zaman zaman onunla nasıl olur da evlendim diye düşünür:

“Nesrin’le hangi akla uyup evlenmişti, bilmiyordu. Galatasaray’ı bitirip tıp öğrenimine başladığında, hevesi daha gözle görünür şeyler üstünde toplanmıştı. Bir kumaş tüccarının üvey kızı Nesrin’e tutuluvermişti. Babası İzmir’de faytoncuymuş. Uzun süre saklamıştı bunu Nesrin. Doğru dürüst öğrenim görmemiş, yabancı dil bilmeyen sarı saçlı, mavi gözlü bir göçmen kızı” (s.55).

Cevdet Bey, oğluna da küçümseyici tavırlarla yaklaşır. Oğlu ile aralarında uçurumlar vardır. Ertuğrul evden ayrılınca Cevdet Bey’in ona olan öfkesi daha da artar. Sadece kendi düşüncelerini önemseyen, geri kalan insanlara hatta ailesine üstten bakan tavırlarıyla itici bir karakter olan Cevdet Bey, eşi Nesrin Hanım ile oğlu hakkında konuşurken alçakgönüllülükten uzak tavırlarıyla kendini gösterir:

“— Hala benim parama muhtaç. Neden başının çaresine bakmıyor? Bir iş gireydi hiç olmazsa. Hem fakülteyi bitirip de ne olacak? Felsefe öğretmenini... Kaç para kazanır ki... Yok. Gitmeyeceksin onun ayağına. İşte bu kadar... Akıllanıp gelecek bir gün... Köpek gibi gelecek. Bekle görürsün. Eğer oraya gidersen evliliğimizin sonu olur bu” (s.210).

Cevdet Bey, insanları sahip oldukları iş, kazandıkları para, bildikleri yabancı dil sayısına göre değerlendirir. Kendi kıstaslarına uyan insanlar onun gözünde değerliken geri kalanlar önemsiz ve sıradandır.

Eserde Cevdet Bey kendini beğenmiş tavırlarıyla ön plana çıkarken İzzet Bey büyük bir tevazu örneği olarak okuyucunun zihnine yerleşir. İzzet Bey, büyük küçük, eğitilmiş eğitimsiz, farklı siyasi görüş ve düşüncelere sahip her kesimden insanın sığındığı kendine yakın bulduğu, saygı duyduğu bir insandır. Yeğeni Ertuğrul, yengesi Nesrin Hanım, siyasi tercihleri kendisinden çok farklı olan Devrim Hanım, yanında çalışan yardımcılarını çekinmeden ona dertlerini açabilmekte onun yanında kendilerini huzurlu ve güvende hissetmektedirler. İnsanların onu bu derece yakın hissetmelerindeki en büyük etken sahip olduğu mütevazı kişiliğidir.

Cevdet Bey kardeşinin aksine büyülenen tavrı ile romanın sonunda âdeta cezalandırılır. Oğlu Ertuğrul ondan tamamen kopar, Karısı Nesrin Hanım trafik kazasında hayatını kaybeder. Dünyada onu az da olsa önemseyen insanları kaybederek ziyana uğrayan bir insan haline gelir.

Hilal Görününce romanında Nizam Bey, Kırım'ın tanınmış, saygı duyulan varlıklı bir ailesinin reisidir. Nizam Bey Bahçesaray'da ayrıcalıklı bir konuma sahip, yetmiş yaşına varmış, görmüş geçirmiş bir beydir. Ancak o sahip olduğu bu ayrıcalıkları böbürlenme aracı olarak kullanmaz. İnsanlara küçümsemekten yaklaşır.

Bizim Diyar'da Ali Bey Rumeli'nin zengin ve soylu bir ailesine mensuptur. Ali Bey alçak gönüllü kişiliği ile tanınır. Sahip olduğu maddi güçten dolayı böbürlenmez insanları küçümsemez.

Çırpıntılar romanında Tekin'in çocukluk arkadaşı Sulhi, mütevazı kişiliği ve sade yaşamı ile örnek bir karakterdir. Tekin Avustralya'dan dönüp İstanbul'a yerleşince birçok şeyin değiştiğini görür. Değişen şeylerin içerisinde bir zamanlar dost bildiği insanlar da vardır. Eski yakınlığın, samimiyetin kalmadığını gören Tekin, Sulhi'yi görünce yanıldığını anlar. Aradan geçen uzun süreye rağmen Sulhi hiç değişmemiştir. Onun zengin olması, tanınmış ve varlıklı bir ailenin çocuğu olması, iyi kazanan bir doktor olması karakter yapısındaki sadeliği ve alçak gönüllülüğü kaybettirmemiştir. Sulhi'nin evinin dekorasyonunda da sade yaşantısının, gösterişten uzak hayatının izleri vardır. Tekin ve Esra ona misafirliğe giderken evin içi şöyle tasvir edilir:

“Sulhilere bir cumartesi gittiler. Sulhi onları evin bir zamanlar selamlık olarak kullanılan bölümünde geniş bir odaya aldı.(...)”

Kadife sedirler, altıgen sehpa, eski İstanbul hayatını canlandıran Malik Aksel’e ait bir tablo, oya gibi nakışlı halılar, duvardaki tahta oyma rafta billur sürahi ve turkuvaz bir lamba... Başka bir fazlalık yoktu bu odada... İnsanı dinlendiren, iç açıcı bir sadelik” (s.226,227).

Korhan, Avustralya’daki okulunda düzenlenen koşu yarışında finallere kalır. Final yarışından babasını da haberder edip desteğini almayı amaçlayan Korhan’a babası çok başarılı olsa bile hep alçak gönüllüğünü koruması gerektiği yolunda nasihatte bulunur:

“O gün babasına uğradığında güvensiz, içe kapanık görünüşünden sıyrılmış, okul koşusunun finallerine katılacağını haber veriyordu. Tekin, holiin duvarlarını boyuyordu

— *Bir şey demeyecek misin baba?*

Tekin ilgisiz bir tonda,

— *Demek yarış var? Kazanabileceğine inanıyor musun? diye sordu.*

Dönüp baktığında Korhan’ın gözlerinde, beklediği ilgiyi görememenin sönük kırık anlamını buldu. O zaman fırçayı bırakıp ellerini bir paçavraya kuruladı. Oradaki taburelerden birine çöküp iş tulumunun cebinden çıkarttığı sigarasını yaktı. Korhan da oturdu.

— *Kazanacağına inanıyor musun diye sormamın sebebi şu: İnancın olmadan hiçbir işte başarı kazanamam. Bu seni güvensizlikten kurtarır. Sana güç verir.*

(...)

— *Bu yarış her şey demek değildir, dedi. Tabii bunu da bilmelisin.*

— *Caroline Öğretmen, kazanabileceğimi söyledi...*

— *Kazanabilirsin elbette. Kazanmalısın da... Eğer bu sana bir şeyler verecekse... Ama ayakların yerden kesilecekse eğer, o zaman kaybetse daha iyi olur” (s.70).*

Tekin'in oğlu Korhan'a kişiliğinin oluşmaya başladığı bir dönemde kazanacağı başarı ne kadar büyük olursa olsun onu şımarmaya, büyüklenmeye götürmemesi yönündeki öğüdü önemli bir eğitim mesajı olarak verilmiştir.

Gülyüzüm romanında Binnur Hanım, görgülü, eğitilmiş ve varlıklı bir yaşam sürmüş yaşlı bir kadındır. Zengin olması onu hiçbir zaman şımartmamış, büyüklenme yoluna sürüklememiştir. Ona arkadaşlık etmesi için yanına getirilen Ayşenaz, köyde büyümüş, şehrin görgü ve adabından bihaber yaşayan bir kız çocuğudur. Binnur Hanım mütevazı kişiliği ile Ayşenaz'ı küçümsemek ve aşağılamak yerine ona faydalı olma düşüncesiyle yaklaşmış ve onun eğitimine devam etmesini sağlamıştır.

Binnur Hanım alçak gönüllü bir kadınken kendi öz kızı Nurcan Hanım ve damadı Reşit Bey onun tam aksine böbürlenmiş, kibirli, tevazudan uzak bir yaşantı süren, kendi kültürünü aşağı gören insanlardır. Nurcan Hanım ve kocası Reşit Bey'de Binnur Hanım'ın tevazusu yoktur. Şekilciliğe önem veren, insanları kıyafetleri, yaşantı şekilleri, zenginlikleri ile değerlendiren insanlardır. Ayşenaz'ı köyde yetişmiş biri olarak aşağı görürler ve onu kıyafetinden konuşmasına, yürüyüşüne kadar her konuda eleştirirler (s.65).

Sosyoloji profesörü olan Nurcan Hanım ile İktisat profesörü olan Reşit Bey, toplumu birebir ilgilendiren iki eğitim dalında en üst noktaya gelmiş insanlardır. Toplumun değer yargılarını çok iyi bilmeleri ve toplumun sadece üst tabakası değil alt tabakasıyla da sıcak ilişkiler kurabilmeleri beklenirken onların kendi zümrelerinden olmayan, kalıplarına uymayan insanları küçük görmeleri okuyucunun tepkisini çeker. Yazar kalıplara sıkışmış bu insanların alçak gönüllülükten uzak hayatlarını eleştirir.

Gösteriş meraklısı bu insanların yaşadığı mekânlar da sadelikten uzaktır. Ayşenaz eve ilk geldiği gün evin iç görüntüsünden korkar:

“İçine bir korku yürüdü. Salondaki eşyalar heybetli görünüşleriyle her biri insan gibi köşelere kurulmuşlar, uzun kolları, sırtlarında pelerinleriyle öylece Ayşenaz'a bakıyorlardı. Üstelik bunların ayakları arslan biçimindeydi. Demek ki insanla hayvan arası şeylerdi bunlar. Ağır bir kumaştan yapılma şu perdenin büklümlerinde bile

dikkatle baktığında neredeyse şahmeran benzeri bir yılanın sarılı gövdesini görebilecekti” (s.61).

Gece Rüzgârları adlı eserde başkahraman Süsen, Seher gazetesinin düzenlediği bir akşam yemeğine katılan konukların gösteriş meraklısı hallerini eleştirel gözlerle izler. Bir köşe yazarı olan Dildane Benli’de Amerika’da eğitim almış olmanın verdiği bir kendini beğenmişlik hali vardır. Kendi insanına ön yargılarla yaklaşır. Süsen ile aralarında geçen konuşmada onun da bir roman çalışması içerisinde olduğu öğrenilir. Ancak o kendi toplumunun yazarlarını önemsemeyecek ve okumayacak kadar değersiz bulur:

“— İnanır mısınız ben yabancı dilden okuyorum ve Türk yazarlarına sıra gelmiyor.”

— O kötü işte... dedi. Süsen.

Kadının belki saflıkla belki kasıtlı sözlerden duyduğu öfkeye fazla kapılmadan,

— Mademki roman yazıyorsunuz yerli yazarları da okumalısınız. Edebiyatımızı yabana atmamalım.

— Evet, olabilir, hiç okumadım değil. Ancak şu sıralarda pek elim varmıyor ve beni cezbe etmiyor” (s.100).

Yemeğe farklı siyasi görüşlere sahip birçok yazar, gazeteci, sanatçı katılmıştır ancak bu şahısların çoğunda ortak olan özellik mütevazılıktan uzak bir yaşantıyı benimsemiş olmaları ve ait oldukları toplumu benimsemeyip küçük görmeleridir. Yazar bu şahıslar vasıtasıyla toplumun aydınları olarak görülen insanların gösteriş düşkününü, tevazudan uzak davranış ve yaşantı şekillerini eleştirme yoluna gitmiştir.

Karanlığa Direnen Yıldız romanında gazeteci olan Veysel Ağabey mütevazı bir kişiliğe sahiptir. Enis Bey, oğlu Feridun’u onunla tanıştırmaya götürünce aralarında geçen konuşmada ne kadar alçak gönüllü biri olduğu görülür:

“ Enis Bey,

—Burası bir ocak başıdır, demişti Feridun’a. Her gelen ateş alır gider ve o ateş de ömür boyu tüter.

Veysel Ağabey hafiften gülümseyip,

—Ocak da ocak olsa... dedi. Çalı çırpı, odun mevcut ama kibrit yok.

Oturup hayatını özetlemişti sonra.

—Bir küçük dükkânımız vardı önceleri. İşte şurada... Sonra bıraktım. Hoş, dükkandan ziyade lokal gibi bir şey oluvermişti.

—Veysel'in karargâhı...

— Karargâhı yumuşat hele Doktorcuğum. Pek askeri oldu.

— Mekteb-i irfan diyelim, o zaman.

— Olabilir. Devletlisinden, vatandaşıma, yazarından çizerine birçokları çayımızı içmiştir.

— Yani Veysel'in sohbet meclisinde bulunmuş ve feyzlenmiştir oğlum. Gelenin gidenin ucu bucağı yok. Ülke semalarında yıldızı parlayan mutlaka Veysel'in mekânında bulunmuşlardır. Ama yürümedi dükkân. Nedenmiş? Daha çok hayrına çalışıyordu kardeşimiz. Yoksul talebeden para almazdı. Yoksa müreffeh bir hayatı olurdu

— Zaten Enis Ağabey ben hiç zengin olmadım ki... Olmayı da istemedim doğrusu” (s.17).

Veysel Ağabey kendisine yapılan methiyeler karşısında utangaç tavrı ile kendisini olduğu değer altında göstermeye çalışır:

“ —Veysel Ağabey'in tek sermayesi yüreği, sessiz bir kahraman oluşudur.

— Hadi... dedi Veysel Ağabey. Methetme bu kadar. Oğlum ben Torosların dağ köylerinden kalkıp gelen bir Türküm. Allah beni dünyanın en güzel şehri İstanbul'a gönderdi. En şerefli şekilde meydana getirdi. Müslüman yaptı. Ben de bana verilen armağanlara layık olmaya çalışıyorum. Hepsi bu” (s.21).

Veysel Ağabey'in evi de alçak gönüllülüğünü yansıtır şekilde tasvir edilir:

“Odasının bir duvarında Anadolu sevgisinin uzandığı çıtalanmış bir Anadolu haritası, bir duvarında kocaman renkli Kâbe-i Muazzama resmi... Bir anlamda halk adamı coşkunluğunun bir ifadesiydi bu. Öteki odalar, Müslüman evlerine has sade süslerle, Esmâ-yı Hüsnalarla, ebrulu, tezhibli ayetlerle ışınıyordu. Ve Veysel Ağabey fikirlerini işte bu sadelik içinde yoğuruyor, gün ışığına çıkarıyordu” (s.16).

Veysel Ağabey gösterişten, büyülenmeden uzak sade yaşantısından dolayı tıpkı bir Horasan erine benzetilir (s.87). Ondaki sadelik bir derviş sadeliğidir. Hayatta sahip

olduğu tek sermayesi ‘Mürşit’ dediği dostunun yardımı ile aldığı matbaa makinesi, küçük bir ev, sessiz, muti bir eş ve saygılı çocuklardır (s.22).

Veysel Ağabey’in dostlarından Özhan, hukuk mezunu, oldukça donanımlı, mücadeleci bir yayınevi sahibidir. Veysel Ağabey onu Feridun ile tanıştırtırken kullandığı methedici ifadelerle o, alçakgönüllü tavrı ile cevap verir:

“—*Bu bizim Özhan! Hukuk mezunu... Dostu az dünyanın bize sunduğu teselli mükâfatı.*
—*Ben sadece, teşbihimi mazur görsün, kanguru yavrusu gibi bir şeyim. Veysel Ağabey beni hep cebinde taşıdı. Daha doğrusu ben bırakmadım izini. Bu tarif yeter sanırım*”
(s.20).

3.1.2.1.8- Sabırlı Olmak

Sabır, acı, yoksulluk, ayrılık gibi üzücü durumlar karşısında kişinin ses çıkarmadan onların geçmesini bekleme erdemini gösterebilmesi şeklinde tanımlanır (TDK, 2005: 1671).

Eğitim bireylere üzüntü verici olaylar karşısında dayanabilme davranışını kazandırmayı amaçlar. Hayat tekdüze devam eden olaylar dizisinden oluşmaz. Yaşamda mutluluklar ve sevinçlerle beraber acı verici olaylarda sıklıkla yaşanır. Bireyler acıların biteceği ardından sevinçli günlerin geleceği düşüncesi ile olaylara baktıkları zaman hayattan aldıkları lezzet artar. Sabırlı olma davranışını alışkanlık haline getirmiş olan bireyler acıları daha kolay atlatma fırsatını yakalarlar. Aksi yönde davranan bireyler için hayat çekilmez hale gelir. Bu da beraberinde psikolojik sorunların ortaya çıkmasına ve hayattan kopmaların meydana gelmesine neden olur.

Çokum’un **Ağustos Başağı** romanında Yusuf’un annesi Nazik Ana, büyük oğlunu Çanakkale’de şehit vermiştir. İçinde onu bir daha göremeyecek olmanın acısı vardır. Küçük oğlu Yusuf’un da kumandan olmak için Bursa’ya eğitim almaya gitmesi gerekince yeni bir ayrılık düşüncesi karşısında iyice telaşa düşen Nazik Ana, sonunda sabırlı olmaktan başka bir çaresinin olmadığına kanaat getirir:

“*Bursa’da bir mektep açılmış ana, dedi Yusuf. O mektebe yazılacağım.*

Kadın bir şey anlamadan baktı.

—*Eee? Ne çıkıyormuş o mektepten?*

Buna İsmail Efendi cevap verdi.

— *Karakol kumandanı. Anlayacağın o mektepte talim görecek. Sonra da bir karakolun başına verecekler. Tabii nereye düşerse...*

Kadın yüzünü eğdi. Düşünüp taşındığı belliydi. Dağ başlarında, köprübaşlarında karakollar geçiyordu gözünün önünden. Issız bozkırlar... Karlı tepeler... “Bir oğul kaybettik. Bunu da dağlarda bayırlarda mı kaybedeceğiz?” Sonra kendisine kızdı. “Vatan için yetiştirmedik mi bunları? Alınlarına ne yazılmışsa o olur. Varsın gitsin ne yapalım?”

(...)

— *Ne düşünüp durursun hatun? Yusuf gönüllü jandarma olmadı mı?*

— *Oldu...*

— *İyi ya... Şimdi görgüsünü bilgisini genişletecek. Maaşını da ona göre olacak.*

Üç ay... Üç ay sonra bahardı, Kadının yüzünde ki çizgiler dağıldı. Nisan bulutlarını, çiçeklerle donanan ağaçları düşündü. Sonra duvardaki fotoğrafa kaydı gözleri. Oğlu Tevfik iki arkadaşıyla... Üstlerinde asker elbiseleri... Arkada kuşlu bir perde. Tevfik sandalyede oturuyor. Geride arkadaşları. Onlar ayaktalar. Sonradan öğrenmişti Tevfik gibi onlar da şehit düşmüşler. Bu resimde sanki geleceğin belirsizliklerine doğru bakarlar bir yerde ölümü görmüş, hissetmiş gibi ürkek ve garipler.

Kadın içini çekti. Sonra onlara döndü.

— *Benden tasdik mi beklersin oğul?*

Yusuf başını salladı.

Tasdikledim öyleyse. Karakol kumandanı olmanı kim istemez? Ben de göğsümü kabarta kabarta dolaşırım gayrı. Benim oğlum kumandan oldu diye... Bir bahar değil on bahar daha bekleriz. Ömrümüz varsa. Yeter ki memleket feraha çıksın...

İsmail Efendi bu sözlerden hoşlanmıştı.

— *Sen anneni hep ipek kozasında mı yaşıyor sanırdın oğul? O sabrı ipek böceğinden öğrenmiştir. Gözün arkada kalmamın” (s.98,99).*

Millî Mücadelenin en karmaşık zamanlarında Söğüt’ün ileri gelenleri ve yaşlıları bir araya gelip durum değerlendirmesi yaparlar. Toplantı esnasında İbrahim adlı bir

şahıs düşmanın işkencesinden, çekilen sefaletten, verilen kayıplardan şikâyet etmeye başlayıp devletin başındakilerin artık bir şeyler yapmaları gerektiğini ifade eder. Bunun üzerine Efendi Hafız sabırlı olmanın ne kadar büyük bir erdem olduğu düşüncesi üzerine kurulmuş bir konuşma yapar:

“— Sabırdır müslümanın güzel vasıflarından biri. Çünkü sabırla, olmaz işlerin olduğunu görürsün. Sönmüş ocakların tüttüğünü, yıkılmış ağaçların yeşerdiğini... Hazreti İbrahim'in ateşini güle döndüren de sabırdır. Hazreti Eyyüb'ün yaralarına merhem olan sabırdır, şükür dualarıdır. Şüphesiz bunlar da bütün insanlara misal olsun diyedir. Yoksa ne Hazreti İbrahim ateşe girer, ne de Hazreti Eyüp o dertleri çekerdi... Sen de sabret İbrahim kardeşim. Yüreğindeki yangın büyüktür biliyorum. Hepimizin yüreği yangınlıdır. Ama sabredeceğiz. Allah'a sığınacağız. Elimiz ayağımız tuttuğu müddetçe de mücadeleyi elden bırakmayacağız... Düşmanı Sakarya'da bozduk. Bir sağanak gibi indik tepelerine. Bunun ardı gelir merak etme. Bu bereketli yağmurun ardı ekindir, başaktır. Geç de olsa o başak taneleniyor kardeşim. Biraz daha sabır” (s.389).

Bizim Diyar romanında düşman işgali ile zorunlu olarak Rumeli'den göç etmek zorunda kalan Gülsüm Hanım ve ailesi yol boyunca türlü sıkıntılara maruz kalır, Ali Bey öldürülür, düşman askerleri yollarını keser, gelini Zeynep askerler tarafından kaçırlır. Zeynep'in babası Rıza Hoca buna dayanamaz ve kötüleşir Bu acılarla karşı karşıya kalan Gülsüm Hanım dayanamaz ve isyan eder. Bunun üzerine Asiye, annesine sabır telkin eder:

“— Rabbim bizi nerelere sürüklersin daha! Çileyse, çekeriz. Acıysa çekeriz, ayrılıksa onu da çekeriz. Kuluz. Bizim gücümüz nereye kadar? Bizim sabrımız nereye kadar? Hey güzel Allah! Ben ne için yaşarım daha? Ali Bey'im gittiğinde ölmeliydim. Atayım kendimi sulara, yolundan şaşayım. Rabbim ben ne zamana kadar boyun büküp şükredeyim?

— İsyen etme ana, dedi Asiye. İsyen etme, tövbe kıl. Sabır dile” (s.207).

Hilal Görününce romanında Arslan Bey, karısının ölümünden sonra hayattan elini eteğini çekip münzevi bir hayat sürmeye başlar. Buna üzülen amcası Nizam Bey onu tekrar yaşama bağlamak ve hayatı sevdirmek için nasihatlerde bulunurken kendisini

ayakta tutan şeyin “*ümit ve sabır*” olduğunu söyleyerek onun da tüm acılara sabretmesi gerektiğini söyler (s.70).

Giray, kossaklar tarafından öldürülüp ormanda bırakılır. Cebbar adlı çoban cesedi bulup Nizam Bey’e getirir. Nizam Bey oğlunun acısına dayanamayıp ağlar. Cebbar ise ona sabır diler:

“Tanrım bir rüya olmalı bu. Bir rüya olmalı..Yavrum,balacığım benim, bir söz demeyecek misin babana? Eyvah,eyvah!... Aman, apakayın kına gecesine gittiler. Eğleniyorlar oğul... Vah onlara! Eğleniyorlar. Yanacaklar birazdan. Yanacaklar ki hem nasıl...

Cebbar omzunu tuttu.

—Ya sabır de, Nizam Ağa, ya sabır!

—Evet, doğru çoban. Ya sabır” (s.344).

Yazarın tarihî romanlarında insanların karşısına çıkan en büyük ve dayanılması en zor olan acı ölümdür. Bu romanlarda yakınlarını savaşta şehit vermiş insanlar aynı zamanda vatanın düşman askerleri tarafından işgal edilmesi acısıyla da yüz yüze kalırlar. Acılar kaldırılamayacak ölçüde ağırdır ancak roman kahramanları sabretmekten başka bir yolun olmadığına inanmış karakterlerdir.

Deli Zamanlar’da romanın başkahramanı idealist genç kız, kendisini topluma ispatlamak ister, gençliğinin de verdiği acelecilikle her şeye hemen ulaşabilme arzusu taşır. Bir hattat ile tanışır hattatın ona söylediği ilk sözler şunlardır:

"İstesen... demişti yaşlı Hattat, Bu parmaklarla hat yolculuğuna çıkabilirsin. Bu seninle gelen bir şey, bu sende var olan. Onu geliştirmelisin... Ama sabırla... Sabır" (s.76).

Hattat “olmaya ermek” ten bahseder. Hayatının felsefesini bu söz üzerine kurmak isteyen başkahraman, “olmaya erme”nin sabırdan geçtiğini anlar ancak yola çıkmış kervan yolun henüz çok başındadır. Başkahraman sabretmesi gerektiğini hattatın sözleri ile farkına varır (s.89).

Yazar ve Aypare’nin kırlarda yürümeye çıktıkları bir yaz günü bir kâğıda yazdıkları sabır ile ilgili şu cümle insanoğlunun ne kadar sabırsız ve aceleci olduğunu gösterir niteliktedir:

“Ey ağaç senin sabrın bende olsaydı başım göğe değerdı” (s.131).

3.1.2.1.9- Cesaret ve Kahramanlık

Cesaret, güç veya tehlikeli bir işe girişirken kişinin kendinde bulduğu güven, yüreklilik ve gözü peklilik anlamına gelir (TDK, 2005: 361). Kahramanlık ise savaşta ya da tehlikeli bir durumda yararlılık, yiğitlik gösterme olarak tanımlanır (TDK, 2005: 1035).

Cesaret ve kahramanlık birbirini tamamlayan kavramlardır. Kahramanlık gösterebilmenin şartı kendine güven ve cesareten geçer. Eğitim bireylere olaylar karşısında gerektiği zaman cesaretle korkmadan müdahale edebilme yetisini kazandırmayı amaçlar. Kendinde güven duygusu oluşan bireylerden korkuya düşmeden zamanında ve yerinde bu davranışları sergilenmeleri beklenir.

Yerinde ve zamanında yapılan kahramanlık, bireyleri toplum içerisinde saygın ve takdir edilen bir noktaya getirir.

Çokum'un Tarihî romanları cesaret ve kahramanlık örnekleri ile doludur. Türk insanın düşmanla mücadelesini anlatan bu romanlarda yazar, kahraman ve yiğit karakterlerle bu eğitim değerini okuyucuya benimsetmeye çalışır.

Hilal Görününce romanında Nizam Bey'in en büyük arzusu oğlunun, yeğeninin ya da torunlarının bir “çorabatır” yani bir destan kahramanı olmasıdır (s.28).

Nizam Dede çocuklarda cesaret ve kahramanlık duygusunun oluşabilmesi için onları etrafına toplayıp çorabatır destanını anlatır:

“Çora birgün bir rüya görür. Rüyasında ona derler ki, kalk çora kalk! Sen daha ne yatarsın? Kazan'ı Rus almak üzere... Git de onu kurtar. Çorabatır döşeğinden kalkıp, anasını uyandır.

—Anay, bir rüya gördüm. Kazan'ı Rus almak üzeredir. Bana, git de onu kurtar dediler. Anası da,

—Sen düşüne inanma, yanlıştır o.Yat, uyu, der.

Çora da yatar. Uyuduktan biraz sonra gene aynı rüyayı görür. Gene anasını uyandırır.

—Anay, aynı düşü gene gördüm. Şimdi benim Kazan'a gitmem gerek, der. Anası,

—Kazan, Kırım'a altmış konak yer! Gitme balam, razı değilim.

*Çorabatır ise,
—İlle gideceğim, der.
Sabah olanda Çora gideceğini babasına da söyler. Babası razı olur. Ama kardaşı
Bayansulu “gitme ağam” diye cılar. Çora hazırlandıktan sonra helalleşir. Konçak
Batır’ı da yanına alıp yola çıkar. Kazan yolunda gelenden geçenden Kazan’ı Rus aldı
mı? diye sorar. Sonra da,
Men Kazanga bargançe,
Kar cavsın,kan cavmasın
Men Kazanga bargan son
Kan cavsın,kar cavmasın der.
Kazan’ın yarı yoluna varanda Kazan tarafından Kırım’a doğru bir sürü kuşun uçtuğunu
görür. Kuşlardan sorar:
—Öz yurdunuzu bırakıp da nere gidersiniz?
Kuşlar cevap verirler:
—Kazan çöllerinde sular kandan içilmiyor. İnsan leşinin kokusundan geçilmiyor”
(s.84).*

Destanı yarıda bırakan Nizam Dede, Kırım’ın Rus istilasından kurtarılması için bir çorabatır’a ihtiyaç olduğunu söyler. Çocuklara anlattığı bu hikâye ile onlarda cesaret ve kahramanlık duygusunun yeşermesini ister.

Romanda kahramanlığı ve cesareti ile ön plana çıkmış en önemli şahıs Arslan Bey’dir. Yazar, bu kahramanın adını seçerken de özellikle dikkatli davranmış ismi ile karakterini bütünleştirmiştir. Kırım’ın Rus işgali ile karşı karşıya kalması sırasında Bahçesaray’dan düşman ile mücadele etmek için Osmanlı askerine ilk yardıma gidenler arasında o vardır.

Şahbaz Bey bir toprak davasından dolayı Rus olan Gregoroviç tarafından haksız yere suçlanır. Rusların hâkimiyetinin söz konusu olduğu Akmescit’te savunması bile dinlenmeden hapse atılır. Arslan Bey Gregoroviç’ten şikâyetini geri almasını ister ancak o pehlivanlığı ile nam salmış Arslan Bey’e çiftliğindeki Boris adlı yavaşma ile güreşmesi teklifinde bulunur ve eğer onu yenerse şikâyetini geri alacağını söyler. Arslan

Bey kanunların Ruslar lehine işlediğini bildiği için büyük cesaret örneği sergileyip güreş teklifini kabul eder ve bu güreşi tüm Kırım halkı için kazanması gerektiğini düşünür:

“Arslan Bey Salgır Nehri kıyısına varınca atından indi. Yola çıktığında iyice sinirliydi. Ama şimdi Salgır Nehri'nin serin suları onu kendine getirmişti. Suyu yüzüne vurduktan sonra kalktı, yumruklarını sıkarak “Çelik gibi olmalıyım.” diye söylendi. O gergedanı yenmeliyim. Yeneceğim de... Çünkü Arslan Bey'in yenilmesi demek, şu suyun kuruması demektir. Şu ağacın bir daha yaprak açmaması, şu kuşun uçmaması, şu bulutun yağmur indirmemesi... Güçlüyüm ben. Nehir gibi, dağ gibi. Bu gücü bana Tanrı verdi. O öyle istediği için güçlüyüm. Boris'e de, o pis pomeşçiğe de haddini bildireceğim. Bildirmezsem öleyim” (s.190).

Bu düşünceler arasında Arslan Bey, Gregoroviç'in çiftliğine gelir. Kendisine göre hayli iri yarı olan Boris ile meraklı izleyiciler karşısında güreşir ve büyük bir kahramanlık gösterip onu yener. Şahbaz Bey bu güreşin ardından serbest bırakılır ama Arslan Bey hiç kimseye bu güreşten bahsetmez.

Arslan Bey'in cesaret bulup Osmanlı askerine yardım için yola çıkması bir mağarada amcası Nizam Bey ile aralarında geçen konuşmadan sonra olur:

“— Herkes seni delirdi sanıyor emmi.

— Sansınlar! Hiç kimsem yok! Meyve vermedi benim neslim. Kuruyakaldı ağacımız. O dal üzerinde bir tek çiçeğin açtığını görsem, gam yemezdim.

(...)

—Söyle Arslan Bey, ölü müyüz biz neyiz? Bana bir yiğidin adını söyle! Bana o yiğidin Kırım'ın kurtulması için yollara düştüğünü ve can verdiğini söyle. Söyle de gidip bulayım onu. Gözlerini, alnını öpeyim. Alca kanını mendilime süreyim

Arslan Bey'in gözlerine bir keder oturmuştu.

—Vardır emmi, dedi. Neden olmasın?

—Yaa? Dalımız çiçek verdi öyle mi? Beni avutmak için mi böyle söylersin? Ocağı buraya kurdumdu, ateşi burada yaktımdı. Hani şu dağlardan yollara şahin gibi bakan yiğitler? Hani nerde gönüllüler? Hani Kazan illerini fethe giden Çorabatırlar? Nerde?

(...)

Arslan Bey mağaranın yarı karanlığından boğulmuş gibi ayağa fırladı. Nizam Bey telaşla,

—Nereye? dedi. Söylediklerime bir cevap yok mu Arslan Bey?

Arslan Bey mağaranın ağzına doğru yürümüştü durdu. Dönüp Nizam Dede'ye baktı.

—Gidiyorum, dedi. Osmanlıya yardıma gidiyorum” (s.240–241).

Nizam Dede'nin sitemlerle dolu bu konuşması uzun süreden beri düşmanla savaşma arzusu taşıyan Arslan Bey'i harekete geçirir. Osmanlı askeri ile beraber Ruslarla çarpışan Arslan Bey İnkerman ve Balaklava muharebeleri yapıldıktan ve Gözleve'de düşman bozguna uğratıldıktan sonra Bahçesaray'a geri döner. Nizam Bey savaşta kahramanlık göstermiş, düşmanla çarpışmış yeğenini karşısında görünce büyük bir sevinç yaşar. Gözündeki kıymeti daha da artar (s.264).

Arslan Bey bir süre sonra Hamza Batur ile beraber tekrar Osmanlı askerine yiyecek yardımı götürmek için hazırlıklara başlar. Bahçesaray karışıklık içindedir. Rus askerleri Osmanlı askerine yardım eden kişileri tespit edip öldürmektedir. Bu tehlikeli şartlar altında bile Arslan Bey hiçbir korku yaşamaz büyük bir cesaretle hazırladığı koyunları askere götürmek için yola koyulur. Hamza Batur'da Arslan Bey kadar cesur ve yiğittir. Yeni evlenmiştir ve karısı Halime hamiledir. İlk kez baba olacak Hamza Batur'da çocuk sahibi olmanın heyecanı vardır ancak o bağımsız bir Kırım olmadan mutlu olunamayacağını da bilincindedir. Bu bilinçle cesaret gösterip bütün tehlikeleri göze alarak Arslan Bey ile Osmanlı askerine yiyecek yardımını götürmeyi canı pahasına bile olsa en doğru karar olarak görür (s.281).

Savaş gibi bağımsızlık mücadelesinin verildiği bir çarpışmada cesaret ve kahramanlık gösteren Arslan Bey ve Hamza Batur Bahçesaray'da herkesin takdirini ve saygısını kazanır. İnsanların özendiği kahramanlar haline gelirler. Şirin Gelin, kocası Giray'ın da aynı cesareti ve kahramanlığı göstermesini bekler. Halime'yi kahraman kocasından dolayı çok şanslı görür:

“—Şu Halime Kız ne bahtiyar kişiymiş. Hamza Baturu çoban moban diye babası beğenmemişti. Hatununu karnı burnundayken bırakıp da vatan derdine düştü. O sersem Halime böyle bir yiğide vardı diye otursun, şükretsün” (s.306).

Şirin Gelin, kocası Giray'ı cesaretli bulmadığı için her defasında onun savaşa karşı duyarsızlığını, korkaklığını yüzüne vurur. Giray ailesi için yeni bir ev yaptırmakta, sadece mal mülk ve servetin karısının ve ailesinin mutlu olması için yeterli olduğunu düşünmektedir. Ancak Şirin Gelin akıllı ve duyarlı bir kadındır ona göre mal ve mülkten daha önemli konular vardır:

“— Hamza Batur'un şu dünyada malı mı çulu mu var? Ama kazandığı itibar, bey gibi dolaşmasına yetti. Senin de o yiğitler gibi olmanı isterim. Azad olmamızı isterim. Kırım'ı moskoftan geri al!

Giray olduğu yerde donakaldı. Neden sonra sıkılı yumrukları çözüldü. Başını iki yana sallayarak,

—Hay deli hay... diye söylendi. En güzel nakışları vurduruyorum o eve. Bahçesine mermerden bir çeşme yaptırıyorum. Kırım'ı moskoftan geri alacakmışım. Hıh!

—O evin temeli sağlam olmalı. Yakında moskofun karargâhı olmazsa yüzüme tükürsünler. Ya onun karargâhı olacak, yahutki bizim mezarımız Giray Bey! Toprağıma başkaları göz dikmişse, al başına çal o evi” (s.307).

Romanda kahramanlık gösterenler yüceltilip itibar kazanırken korkak ve pasif davranan insanlar eleştirilmiştir. Bağımsızlık mücadelesinin verildiği bir zamanda olaylara duyarsız kalmak doğru olarak karşılanmamıştır. Okuyucu roman kahramanlarının cesaret ve kahramanlık dolu hayatlarını gördükçe onlar gibi olmayı arzular. Eserde bu insanlar vasıtasıyla Kırım'da bilinçsiz olan birçok insanda vatan bilinci oluşur ve bu bilinç sayesinde cesaret bulanlar tıpkı Arslan Bey ve Hamza Batur gibi kahraman olmak amacıyla Ruslarla mücadeleye girerler.

Eserde Arslan Bey ve Hamza Batur gibi cesaretleri ve öz güvenleri ile kahramanlık göstermiş kurgusal roman kahramanlarının yanında Kafkas dağlarında düşmanla savaşmayı iş haline getirmiş gerçek bir kahraman da vardır. Eser Felekzede Arif Çelebi tarafından kaleme alınmış şekilde anlatılır. Arif Çelebi bizzat Kafkas dağlarındaki karargâhında Şeyh Şamil ile tanışma fırsatı bulur. Kafkas Türklerinin efsanevi kahramanı olan Şeyh Şamil'in savaştığı yönünden, ne kadar büyük bir kahraman

olduğundan, cesaret ve keskin nişancılığından bahseden Arif Çelebi, gerçek ve büyük bir kahraman okuyucuya tanıtır.

Ağustos Başağı romanında Söğüt'ün cesur ve kahraman gençlerinden olan Yusuf, Hayatının üç yılını cepheden cepheye koşup düşmanla savaşmakla geçirmiştir. Cizre, Musul, Tikrit, Samarra, Bağdat, Kut'ül Amare onun düşman askerleri ile savaştığı yerlerdendir (s.12).

Yusuf, kara vagonlarla cepheden cepheye götürülmüş “Nemrud'un ateşi” dediği o büyük savaşın içerisinde korkusuzca savaşmıştır. Yusuf büyük bir kahramandır. Üç yılının cephede savaşarak geçmesi onu yıldırınmamıştır. Cepheden Söğüt'te döndükten sonra ortalık tekrar karışır. Yusuf için kendi hayatından daha önemli olan vatanın kurtuluşudur. Abdullah Bey ile aralarında geçen konuşmada Yusuf, cephedeki çarpışmalarından bahseder. Abdullah Bey'in ona sorduğu soru karşısında cesur ve kahraman yönü açığa çıkar:

“Abdullah Bey başını eğmiş, sigarasını habire ezip duruyordu. Neden sonra gözlerini bu kavruk, sırf sinirden örülmüş gibi duran genç adama çevirdi.

—Ya şimdi ne olacak Yusuf? Nemrud'un ateşi yine ortalığı sarıyor. Sen o ateşte piştin. Söyle...

Yusuf Abdullah Bey'in bu çetin sorusuna etrafına bakıp cevap arıyor.

— Milletçe ayağa kalkılmazsa... Bu iş bitmiştir beyim” (s.13).

Yusuf, cepheden Söğüt'e geri dönmüştür ancak düşman tam anlamıyla bozguna uğratılmadığı için yeniden işgaller başlamıştır. Halk huzursuzluk içindedir. Yusuf da bunun huzursuzluğunu duyar. Kutul Amare'den bir iç sızısıyla döner ve “*Kalsaydık, vuruşup ölseydik de, böyle kırık dökük dönmeseydik” (s.15)* diye düşünerek yeniden düşmanla çarpışmaya hazır olduğunu gösterir.

Söğüt'te Kuvay-ı Millîye birliği kurulurken o da gönüllü olarak jandarmalığa yazılır. Yusuf üç yıl süren bir çarpışmadan yeni çıkmış bir askerken; memleketinden, ailesinden sevdiği kız olan Esmâ'dan ayrı kalmayı göze alarak büyük bir cesaret örneği sergiler.

Çokum, cesaret ve kahramanlığın büyük erdem olduğu düşüncesini çizdiği roman kahramanlarının yaşantıları yoluyla gösterir. Cesaretli ve kahraman şahıslar toplumun her kesiminden insanın saygısını ve takdirini kazanır; aksi davranış sergileyenler ise kınanırlar.

3.1.2.1.10- Kanaatkârlık

Elindeki ile yetinebilme, bundan hoşnut olabileme şeklinde tanımlanan kanaatkârlık (TDK,2005:1057), eğitimin bireylere vermeye çalıştığı önemli eğitim değerlerinden biridir.

Kanaatkârlık kavram olarak yetinme ve doyum sağlayabilme şeklinde tanımlansa da bu eğitim değeri bireylerin çalışmadan tembel ve miskin bir şekilde oturmasını öğütmez.

Tembelliğe sürüklediği müddetçe ölçülü şekilde yaşam prensibi haline getirilen kanaatkârlık, bireyleri mutlu kılacak bir davranış biçimi olarak ortaya çıkar.

Bireyler daha iyiye, daha güzele ulaşabilmek için ellerinden gelen bütün özveri ve çalışmayı yaptıktan sonra elde ettikleri ve sahip oldukları ile hoşnut yaşamayı bildikleri zaman kolayca mutlu olurlar. Ancak hırsları ile yaşayan insanlar hiçbir zaman ellerindekilerle yetinmeyi ve mutlu olmayı beceremedikleri için hem kendi hayatlarında mutsuz olular hem de çevresindeki insanların hayatları için huzursuzluk kaynağı olan bireylere dönüşürler.

Çokum'un romanlarında kanaatkârlık, roman kahramanlarının karakter özelliği olarak verilir.

Yazarın gençlik dönemlerini anlatan *Deli Zamanlar*'da başkahramanın annesi kanaatkâr bir kadındır. Yazar annesini şu cümlelerle tasvir eder:

“Savaş yokluklarını daha beşikteyken yaşayıp eğine giyerek değirmende öğütülmüş iki taş arası ezilmiş, kanaatle, sabırla, katlanmayla kavrulmuş ve pişmiş bir kadın” (s.7).

Başkahramanın annesi ile aralarında geçen konuşmada bu durum ortaya çıkar:

“Birçok şeyi kendimiz var etmeyi öğrendik. Küçük bir kumaş parçası bile değerliydi bizim için. Bunları yan yana getirip bohça yapardık. Etlarin bolluğu şimdi, francalasından esmer ekmeğe, açmasından çatalına kadar her bir şey var şimdi. Ama o

zaman... Nüfus kâğıtlarımızdaki ekmek karnesi, şeker karnesi damgaları o günlerin hatırasıdır.

Evet, biliyordum, o damgalarla büyüdüğümüz ve katlanmayı, kanaati öğretti bize o damgalar. Fazlasını istememeyi” (s.88).

Deli Zamanlar romanı 1960 ihtilali sonrası sosyal ve siyasi hayatı anlatan bir romandır. Türkiye için yokluğun yaşandığı, imkânsızlıkların olduğu bir dönemdir. Yaşanan imkânsızlıklardan dolayı roman kahramanlarının oldukça kanaatkâr yaşayan insanlar olduğu görülür. Başkahramanın annesi kanaatkâr olduğu kadar elindekilerle yeni şeyler üretebilme becerisine de sahip bir kadındır. Bardağın bir lüks sayıldığı o dönemlerde şişelerin etrafına ispirotolu ip bağlayıp ipi tutuşturduktan sonra ipin geçtiği yerden kırılan şişenin ağız kısmını törpülemek suretiyle bardak haline getirip kullanabilen becerikli bir kadındır (s.88).

Dönemimizin elindekilerle yetinmesini bilmeyen, hep daha fazlası isteyen, hırslarının esiri olmuş insanları için örnek olabilecek diğer bir roman kahramanı da başkahramanın çok küçük şeylerden mutluluk duyan, bir çocuk saflığı ile hayata bakan anneannesidir:

“Onu en mutlu eden şey, çarşı mağazalarından alınma bir pamuklu ya da basma kumaştı. Onları koklar, namaz seccadesinin secde yerine kordu...(…) Bu kumaştan büyük ablam ona bir elbise diker ya da kendisi, içine pamuk döşeyip elle o meşhur kapitoneli hırkalarından birini diker ortaya çıkarırdı. Ben bu hırkaları Hz. Mevlana'nın ya da herhangi bir Horasan dervişinin hırkasına benzetirdim, öylesine dervişane bir sadelikteydi” (s.166).

Ağustos Başağı romanında askerler yiyeceğe muhtaç bir halde savaşırlar. Bu duruma isyan eder boyuta gelen askerler, sadece su ve ekmekle karınlarını doyurmaktan bıkmış ve eski bolluk günlerinin güzel yiyeceklerini aramaktadırlar. Yusuf asker arkadaşlarının bu tavrı karşısında onlara Kutul Amare'da çektiği zorlukları anlatarak kanaatkâr olmaları gerektiğini söyler:

“Suyun ve ekmeğin kıymetini öğretti bize oralar. Şimdi siz kendinizi kıtlıkta saymayın. Tayınız var, çorba da çıkar önünüze. Oralarda şu elimin yarısı kadar darı

durumlar okuyucuya gösterilir. Bu yolla kötü alışkanlıklardan uzak durulması gerektiği anlatılır.

Çırpıntılar romanında Tekin'in çocukluk arkadaşı Ferda, tiyatro oyuncusudur. Tiyatroda istediği noktaya gelememiş olması onu alkol bağımlısı yapmış, alkole olan bağımlılığı evinin her karesinde kendini göstermiş bu çapraşık hayat içerisinde eşinden boşanmış, mutsuz ve yalnız bir adam olmuştur. Tekin onu uzun aradan sonra ilk kez görünce alkolün onun üzerinde yarattığı kötü tesirleri acıyarak izler:

“Bardaktakini en son damlasına kadar içti. Tekin, alkol yıkımının çizgilerini taşıyan o yüze içinde bir acıma duygusuyla baktı.

— *Neden bu kadar çok içiyorsun Ferda?*

Ferda kalkıp bardağını dolduruyor.

— *Birazdan tiyatroya gideceğim. Ben içmezsem oynayamam dostum.*

— *Yazık ediyorsun... Bırakmayı düşünmedin mi hiç?*

— *Zaman zaman... Aslında yarınların kaygısı olmasa, kendime güvenim gelir. Güvenim olursa güçlenirim ve yenerim alkölü”* (s.240).

Ferda, hayatta yaşadığı başarısızlıkların tesellisini alkolde aramış, alkole bulaştıkça hayatı eskisinden daha karmaşık ve içler acısı hale gelmiştir.

Gülyüzlüm adlı eserde Zeynep'in erkek kardeşi İsmail, alkol bağımlısı bir adamdır. Hayattaki başarısızlıklarının, hiçbir işte dikiş tutturamamasının çözümünü içkide arayan İsmail, alkol almaya başladığı anda farklı bir adama döner. Hayata duyduğu öfkenin acısını, aldığı alkolün verdiği cesaretle karısı Gülseren'i döverek çıkarır (s.57). İsmail'in bu kötü alışkanlığı mutsuz bir aile ortamı yaratır. Alkol aldıktan sonra karısını döven İsmail, hem karısının nefretini kazanır hem de olaylara şahit olan küçük oğlu Gökhan'ın sağlıksız, mutsuz bir çocuk olarak yetişmesine zemin hazırlar. İsmail bu kötü alışkanlığından dolayı ablası Zeynep'in ve yeğeni Ayşenaz'ın da sevgisini yitirir (s.57,157).

Gülyüzlüm romanında kumar alışkanlığı da eleştirilen diğer kötü bir alışkanlıktır. Zeynep'in yanında yatılı hizmetçi olarak çalıştığı Tomris Hanım, kumar düşkününü bir kadındır. Arkadaşları ile evlerinde sabahlara kadar süren kumar partileri

düzenlemektedir. Kumarla beraber insanların değişen mizaçları, hırsları, öfkeleri anlatılır. Eserde kumarın, beraberinde diğer kötü alışkanlıkları da getirdiği görülür. Kumar partilerinde peş peşe yakılan sigaralar, içilen içkiler diğer kötü alışkanlıklar olarak gösterilir (s.123–124). Romanda çizilen tablo içler acısıdır. Hayatta maddi anlamda her imkâna sahip bu insanların içkiyle, kumarla, sigarayla dolu hayataları göz göre göre intihara atılmış bir adımdır.

Tomris Hanım'ın kötü alışkanlıkları bedenen ve ruhen onu yıpratın alışkanlıklar olduğu gibi ailesinden de uzaklaştıran kötü bir alışkanlık olarak gösterilir. Tomris Hanım'ın sabahlara kadar süren kumar partileri onu iki çocuğuna karşı ilgisizleştirmiştir. Evde uzun yıllar hizmetçilik yapmış Nuriye Hanım, “*Senelerdir çocukları ben okula gönderirim*” (s.124) derken aslında annelerinin kendi zevkleri için çocuklarına karşı ilgisizliğini de gözler önüne serer.

Zor adlı eserde ünlü bir oyuncu olmak isteyen Cevher de tıpkı **Çırpıntılar** romanındaki Ferda gibi istediği noktaya gelememiş olmasının acısını alkolden çıkarmaktadır. Evinin her tarafı içki şişeleri ile dolu olan, ayık zamanı bulunmayan Cevher, öyle bir noktaya gelir ki zekâsının parıltısını kaybeder. Kimi zaman konuşulanları, kendisine sorulan soruları anlamaz bir şekilde çevresine şaşkın şaşkın bakışlarla bakar (s.137).

Romanda şehir yaşamına alışmaya çalışan Kerim, edindiği kötü arkadaşlar yüzünden eğlence adı altında ilk kez alkol alır. Alkole beraber masumiyetini kaybeden Kerim'in beyni kötü düşüncelerle dolar. Kerim alkol almış olmasının yanlışlığını kuzeni Nadir'in kendini dövmesinden sonra anlar (s.161).

Çokum, kötü alışkanlıklara bulaşmış roman kahramanlarının sağlıksız yaşantılarını, toplumdan soyutlanışlarını göstererek sigara, alkol, kumar gibi alışkanlıkların doğuracağı olumsuz durumların tablosunu da okuyucusuna sunar. Verilen olumsuz tablolar ve menfi yaşantılar yoluyla bu alışkanlıklardan uzakta kalmak gerektiği düşüncesi vurgulanır.

3.1.2.2- Sosyal Hayatla İlgili Telkinler

3.1.2.2.1- Aile Sevgisi ve Ailenin Önemi

Toplumun yapı taşı durumunda olan aile kurumu sağlıklı bireylerin ve dolayısıyla sağlıklı bir toplumun oluşmasında önemli bir göreve sahiptir. Sağlıklı bir aile ortamı sağlıklı çocukların ve gençlerin topluma kazandırılmasında büyük rol üstlenir.

Eğitim her yaş grubundan insana topluma faydalı bireyler olabilmeleri için belirli davranışlar kazandırmayı amaçlar. Eğitimin bir amacı da sağlıklı ailelerin kurulmasıdır. Bu amaçla yuva kurmuş anne ve babalara ve dâhilinde çocuklara ailenin ne derece önemli ve kutsal bir kurum olduğu aşılana çalışılır; çünkü bireylerin ilk eğitim aldıkları yer aile ortamlarıdır. Anne ve baba kendilerini yetiştirdikleri ve eğittikleri oranda çocukları için faydalı bireyler haline gelebilirler. Çocuklar da ailenin önemini ve değerini anladıkları oranda sağlıklı bireyler olarak yetişme fırsatı bulur.

Aile kurumu düzenli bir yaşamı bünyesinde barındırmalıdır. Anne ve babanın sevgiyle kurduğu yuva ortamında büyüyen çocuklar ve gençler daha sağlıklı, kendine güvenen bireyler olarak yetişirken; huzursuz bir aile ortamında büyüyen bireyler ise sağlıklı bir ortamda büyümemiş olmanın ezikliği ve güvensizliği ile yaşarlar.

Edebî eserler bu açıdan büyük bir rol üstlenir. Ailenin önemini anlatan, sağlıklı aile tabloları sunan eserler okuyucunun bu konuda daha duyarlı hale gelebilmesini sağlar.

Çokum'un romanlarında sağlıklı aile tablolarına örnekler vardır. **Bizim Diyar** romanında Ali Bey'in ailesi, **Hilal Görününce** romanında Nizam Bey'in ailesi, **Ağustos Başağı** romanında Yusuf'un ailesi, köklü, birbirlerine sevgi ile bağlı örnek ailelerdir.

Gece Rüzgârları romanında Süsen, eşinden boşanmış bir kadındır. **Çokum**, Süsen yoluyla boşanmış ve ailesi dağılmış bir kadın karakter çizer ve bu karakterin pişmanlıkları ile aile kurumunun yüceliğini gösterir. Süsen, Kendine güveni olan, ayakları üzerinde tek başına durabilen, tanınmış bir yazardır. Evlilik bir süre sonra ona tekdüze gelmeye başlar ve aslında büyük bir neden yokken sırf yazarlık hayatını daha verimli geçirebilmek kaygısıyla eşi Sungur'dan boşanır. Boşanmanın ardından içinde dışarıya yansıtmasa da bu evliliği bitirmiş olmanın büyük bir ezikliğini ve yalnızlığını

hisseder. Sungur'dan ayrılmıştır, oğlu Dolunay yurtdışında eğitim görmektedir, kendisi ise bir apartman dairesinde tek başına yaşamaktadır. Parçalanmış bir aile tablosu vardır. Süsen'in arada bir evine gelen annesi ona aile kurumunun kutsallığını ve boşanmasındaki yanlışlığını anlatır:

“Aile olmak başka birşeydir. Âşıklık başka... Ama yine de aile olmak zorundayız. Dünyanın düzeni açısından... Çünkü doğru olan da budur. Çocuklarımıza uygun olan budur. Aslında Sungur'dan ayrılmanı hiç istemedim keşke böyle dağılmasaydınız” (s.140).

Süsen boşanmış olmaktan ve yalnız yaşamaktan hoşnut değildir. Aile kurumunun sağlıklı bireylerin yetişmesi için gerekli olduğunu düşünür. Evde yalnız kaldığı bir gün aklından bu yönde bazı düşünceler geçer. Yazar, Süsen vasıtasıyla aile kurumunun toplumsal düzeni sağlamadaki ve sağlıklı bireyleri yetiştirmedeki görevini açıklamaya çalışır:

“Toplu halde yaşamak daha sağlıklı bir şeydi. Onun için aileyi savunuyordu ahlakçılar. İnsanın sormaya,danışmaya, yanlışı doğruyu birlikte seçmeye ihtiyacı vardı. İnsan yalnız ve ailesiz kaldı mı tuhaflaşıyor, giderek akıl dışı işler yapmaya başlıyordu. Bazen gazetelerde ve televizyonlarda böylesi insanların gariplikleri ile ilgili olaylar yer almıyor muydu? Durumu iyi olduğu halde evinde çöp torbaları biriktiren kadını komşuları şikâyet ediyor. Yalnız yaşayan yaşlı adam bir süre sonra mahalledeki çocuklara sarkıntılık etmeye başlıyor.

Bir profesör şu çöplerden kola kutusu toplama alışkanlığını yenemiyor, evi çuvallar dolusu kutularla dolduruyordu. Komşusu Kumral Hanım haftada bir evde ne kadar kırılacak eşya varsa makineye koyup sırayla yıkıyor, sonra onları mutfak dolaplarına büfelere yeniden yerleştiriyordu. Sistemsiz, programsız yaşamının getirdiği bu hallere aslında insanlar kendi kendilerini tek başına kaldıklarında yönetemiyorlar diye düşündüğü olurdu” (s.49).

Yazar, roman kahramanının aklından geçirdiği bu düşüncelerle hayatın gerçeklerini gösterir ve aile olarak yaşamamanın önemi üzerinde durur. Aile kurumu

içerisinde bulunmayan çoğu bireyin sosyal ve psikolojik rahatsızlıklarla karşı karşıya kalabileceği düşüncesini ortaya koyar.

Çokum, romanının sonunda Süsen ve Sungur’u tekrar bir araya getirerek parçalanmış bir ailenin birleşmeden sonraki mutluluğunu gözler önüne serer. Bu yolla ailenin kutsallığı vurgulanır.

Çırpıntılar romanında Tekin, Esra ve Korhan yurtdışında yaşayan bir Türk ailesidir. Türk toplumunda aile, Avrupa ülkelerine göre önem arz eden bir kurumdur. Ancak Türkiye dışında yaşamak zorunda olan bu insanlar farklı bir kültürün getirdikleri ile kendi öz değerleri arasında bocalamalar yaşar. Tekin oğlu Korhan’ın kendi kültürü ile yetişmesini ister. Bu kültürün içinde ailenin önemi büyüktür. Bu amaçla oğlunu yetiştirirken İstanbul’daki akrabalarını unutmaması ister. Köklerine bağlı olmak onun için çok önemlidir (s.12). Esra ailenin gerekliliğini kavramış önemli bir roman kahramanıdır. Esra ve Tekin, Kutlu’nun yalısında düzenlediği yemeğe katılırlar, yemekte aile kurumunun gerekliliğini reddeden Esen Gürçiçek ile konuşan Esra, onun görüşlerine karşı ailenin kutsallığını savunur:

“Kadına yeni bir dünya arıyorsunuz ama kadın kadındır bana göre... Aileyi reddediyorsunuz. Benim için aile kutsaldır. Yani aile denen şey olmalı ve yaşamalı. Yoksa insanlar çılgınlaşır ve çığırından çıkar her şey. Bence her şey gibi aile de denge unsuru. İnsanlar ailesiz olmazlar gibi geliyor” (s.221).

Tren Burdan Geçmiyor romanında sokak çocuğu olan Sonsuz, çok çocuklu, sağlıklı bir ailenin çocuğudur. Babası alkol bağımlısı olan Sonsuz, Aysan’ın kendisi ile yaptığı röportajda ailesi ile ilgili şunları söyler:

“- Yazacak mısın şimdi beni? Yazacak mısın ha? Gözlerime bir bant koyarak mı? Şöyle diyeceksin herhalde. Sonsuz da sizin benim gibi bir çocuktu, bir delikanlı oldu, sonra işler ters gitti. Onlar parçalanmış bir aileydiler çünkü. Çok çocuklu bir aile..Sonsuz kendini bildi bileli dayak yerdi içkici babasından. Annesi de... Ve birgün annesi terk etti onları”(s.112).

Sonsuz, parçalanmış bir ailenin çocuğudur. Kendisi sokaklarda yaşamayı tercih etmemiştir. Karısına ve çocuklarına şiddet uygulayan bir adamın talihsiz çocuğudur.

Sokaklara sığınmak ona, kötü bir aile ortamında yaşamaktan daha cazip ve güvenli gelmektedir. Sonsuz, yazdığı şiirlerle içindeki duyguları anlatır. Şiirlerinde annesine duyduğu özlemden bahseder:

*“ Günlerden bir gündü annemi hatırladım.
Neden bilmem patlamış bir mısır kokusu muydu?
Şuralardan buralardan tüten bir şeyler
Bir isli lamba, bir kırık sürahi, bir karanlık tencere
Annemi hatırladım
İri mi iri ekmek lokmamla
Yoğurtlu ispanağa uzanan küçücük ellerim
Sırtımı okşayan birileri yok
Lanet bir soğuk, o biçim rütübet
Üşüyordum, yattığım yere düşler girmiyordu.
Yollar ıslaktı, ceketim su geçiriyordu üstelik
Yollara birikmiş sularda annemi arıyordum.
O küçük aynalara düşmüyordu gülüşü annemin.
Şuralardan buralardan tüten bir şeyler
Kar mı düşüyordu yüzüme, yağmur mu?
Bir resim çiziktiriyordum kolilerin üstüne...
Annemi” (s.112–113).*

Sonsuz, çocukluğunu yaşayamamış, anne ve baba sevgisini tadamamış talihsiz bir gençtir. Duygularını anlattığı başka bir şiirinde de sıcak ve mutlu bir yuvaya duyduğu özlemi anlatır:

*“ Ne çok istedim çocuk olmayı
Ne çok istedim küçük bir evim, bir bahçem olsun.
Bir köpeğim, bir de tavşanım...
Tavşanımın mavi pembe tüyleri, köpeğim bir de..
Kara olsun rengi bahtım gibi”(s.97).*

Sonsuz karakteri, sokağa istemededen itilmiş binlerce gencin temsilcisi konumundaki bir karakterdir. Yazar, Sonsuz'un ve binlerce gencin sokaklara ve suça itilmesinin nedeni olarak aile kurumunu gösterir. Aileyi bir arada tutan iyi bir baba modelinin olmaması, mutsuz bir aile tablosu yaratmış ve ortaya sokaklara düşen çocuklar çıkmıştır. **Çokum**, Sonsuz'un yaşadığı dram ile topluma bir mesaj verir. Aile kurumunu ayakta tutan anne ve babaların daha dikkatli ve özenli olmalarını ister. Sağlıksız bir toplumun temelinde sağlıksız ailelerin olduğunu göstermeye çalışır.

3.1.2.2.2- İnsan Sevgisi ve İnsanın Değerli Oluşu

İnsan sosyal bir varlıktır, ancak insan sosyal olmasının ötesinde tek başına bir birey ve kendi içinde koca bir dünyadır. Bu yönüyle değerlendirildiği zaman her insanın ayrı bir değer taşıdığı ortaya çıkar. Dünyada akla gelebilecek her şey insanın hizmetine sunulmuştur ve yapılan her şey yine insanoğlu için yapılmaktadır. Dünya yüzeyinde yaşayan bütün varlıklar arasında bunca ayrıcalığa sahip olan bir varlık olarak insan, hak ettiği değeri yine kendisi gibi insanlardan alır.

Dünyada yapılan bütün kanunlar, uyulması gereken kurallar, gelenekler, görenekler insanın değerli oluşu düşüncesi ile ortaya çıkmış ve geliştirilmiştir. Kişinin sadece kendini düşünüp diğer insanları hiçe sayması, önemsememesi yadırganacak bir davranış şeklidir.

Eğitim kurumları çok küçük yaşlarda bu değeri çocuklara aşılıyarak insan sevgisini ve insanın değerli olduğu düşüncesini zihinlerde oturtmayı amaçlar. İnsan sevgisi sadece eğitim kurumlarının, edebi eserlerin ya da ailelerin verebileceği bir eğitim değeri olarak dar anlamda değerlendirilebilecek bir konu değildir. Bu değer evrensel bir anlam taşır. Bu konuda dünya üstündeki bütün ülkelerin ve bütün toplumların aynı duyarlılığı göstermesi beklenir. İnsan sevgisinin oluşmadığı toplumlar sadece kendilerini düşünen, kendi çıkarları doğrultusunda yaşayan insanlar haline gelip diğer toplumlar için tehlike unsuru haline gelebilirler.

Bu eğitim değeri insanoğlunun yüreğine yerleştirilemediği takdirde kin, nefret, düşmanlık, işkence, sömürü hiçbir zaman eksik olmaz. Dünyadaki savaşların, açlığın,

sefaletin bitebilmesi ve sağlıklı bir dünyanın oluşması insanın değerli olduğu fikrinin zihinlerde oturtulmasıyla gerçekleşebilir.

Çokum'un romanlarında insan sevgisi ve insanın değerli bir varlık olduğu düşüncesi geniş yer tutar.

Karanlığa Direnen Yıldız romanı konu itibarı ile insanoğlunun birey olarak değerli olduğu fikri üzerine kurulmuştur. İnsanların sürü psikolojisi içinde hareket etmelerinin yanlışlığı üzerinde durulan romanda bireyin fikirleri, duyguları, davranışları ile tek başına var olması gerektiği ve her bireyin kendi içinde değerli olduğu düşüncesi romanın tamamına hâkim olan düşüncedir.

Romanda **Şeyh Galip**'in ünlü beyiti verilerek insanın kâinatın özü olduğu, yaratılmışlar içinde en değerli varlık olduğu ve insanın sevgiyi hak ettiği düşüncesi vurgulanır:

“Hoşça bak zatına ki, zübde-i âlemsin sen.

Merdüm-i dide-i ekvan olan âdemsin sen” (s.221).

Yazar aynı romanında insanoğlunun değerli oluşunu babasından aktardığı *“İnsan mahlûkların en şereflişidir”*(s.10) sözüyle ve Et'tin süresinden alınan *“Biz hakikat insanı en güzel biçimde yarattık. Sonra onu aşağıların aşağısına çevirdik”*(s.10) ayetiyle vurgular. Ancak verilen ayette insanın değerli olduğu vurgulanırken insanın yine kendi eliyle kendi kendini aşağıların aşağısı yapabileceği yani değersiz kılabileceği vurgulanır.

Deli Zamanlar romanında üniversite öğrencisi olan başkahraman, siyasi bir partinin gençlik kollarında çalışmaktadır. Yüreği insan sevgisi ile doludur. En büyük amacı kendi toplumuna faydalı bir birey olabilmektir. Bu amaçla partinin gençlik kollarında çalışmaya başlayan başkahraman, haksız yere parti yönetimi tarafından suçlanınca tek amacının insanları sevmek ve onlara faydalı olabilmek olduğunu söyleyerek savunmasını yapar:

“Sadece iyi şeyler yapmak istedim, kendimce doğru bulduklarımı. Kimseye düşman değilim. İnsanları sevmek istiyorum. Ve inandığım doğrular için yaşıyorum, İnandığım doğruların pis bir süpürgeyle süpürülmesine de asla izin vermem!” (s.91).

Çokum, romanlarında okuyucularına belirli mesajlarla insan sevgisini aşlamak yerine davranışları ile örnek alınmasını istediği roman kahramanlarının insani yönünü ön plana çıkararak bu eğitim değerini zihinlerde oturtmaya çalışır.

Hilal Görününce romanında Nizam Bey insan sevgisi ile doludur. Çevresindeki bütün insanlara genç yaşlı, büyük küçük, kadın erkek demeden değer veren ve onları seven bir yapısı vardır. İnsanların evine gidip gelmeleri, yemeklerine katılmaları kendisini mutlu eder. Karısı Altın Hanım'a bir akşam yemeğinden sonra söylediği sözler onun yüreğindeki insan sevgisini tüm açıklığı ile gösterir:

“ – *Bu ne iştir Altın Hanım, eskiden evimiz misafirle dolup taşardı. Hani yeğenim Arslan Bey nerede? Kart anası nerede? Hani komşular? Bu kadar mıyız? Söyle bana şu koskoca Kırım'da bir biz mi kaldık yoksa? Nicedir evimize bir misafir çağrılmaz. Yüreğin pas mı tuttu, a hatun? Elin mi sıkılaştı, ne oldu? Söyle bana evimizin eşliğini aşındıran bunca insan nereye gitti? Yoksa kalplerini mi kırdık, gönüllerini mi incittik?*” (s.24).

Çırpıntılar romanında Esra'nın en dikkat çekici özelliği insanlara beslediği karşılıksız sevgidir. Bu sevgi sayesinde Esra kolayca ilişkiler kurabilmekte, bulunduğu her ortama uyum sağlayabilmektedir. Avustralya'daki komşuları Helga'nın doğum için hastaneye giderken oğlunu Esra'ya bırakması ve Esra'nın bütün gece uykusunu feda ederek Eric'e bakması onun insan sevgisi ile dolu olan karakter yapısından kaynaklanır. Bazen kocası Tekin, onun kendini insanlara bu denli vermesinden rahatsız olur. Ancak insan sevgisi Esra'nın yapısında var olan bir özelliktir (s.69).

Çırpıntılar romanında Korhan Avustralya'daki farklı kültürlerden, ülkelerden gelmiş çocukların bulunduğu bir okulda eğitim görmektedir. Arkadaşlarının çoğu Avrupa ülkelerinden gelmiş ve fiziksel görüntü olarak yakın özellikler taşıyan insanlardır. Sınıf arkadaşları Korhan'ın saçları siyah olduğu, boyu arkadaşlarından kısa olduğu ve gözleri mavi olmadığı için onunla dalga geçerler. Bu durumu hazmedemeyen Korhan, arkadaşları ile kavga eder. Okulda uyumsuz olarak tanınan biri haline gelir. Okul idaresi tarafından evine bir şikâyet mektubu gönderilir. Korhan bu mektup üzerine annesine savunmasını şu şekilde yapar:

“—Top oynarken, yanlışlıkla tekme vurdum Smith’e... Yalan söylemedim sana. İstemedim oldu. Hem o bana Shorty diyordu. Sonra yazılı yoklamada Mario’ya yardım ettim. O bana shorty demiyor. O bir İtalyan. Ben ona yardım edince öğretmen kâğıdımı aldı. Firiz’i de bir güzel ıslattım. Tahtaya karikatürümü çiziyor ve yanına shorty diye yazıyor. Sonra saçım siyah diye alay ediyorlar. Mavi gözlü ve sarışın olmakla övünüyorlar. Onlara “İnsan insandır” diyorum ama bana “Siz geri kalmışsınız...” diyorlar. Ben de “Asıl siz geri kalmışsınız, çünkü insanlara renklerine göre davranıyorsunuz.” diyorum” (s.46).

Bu sözlerle yazar, okuyucusuna renk, ırk, dil, din ayrımı yapmadan insanlara değer verilmesi ve sevilmesi gerektiği mesajını verir.

Zor romanında davranışları ve yaşam şekli ile örnek gösterilen İzzet Bey, insan sevgisi ile dolu bir karakterdir. İzzet Bey, yardımsever, kötülük düşünmeyen, insanlar arasında ayırım yapmayan amaklı bir öğretmendir. Tek amacı insanlara faydalı olmak olan İzzet Bey, hümanist yanı ile insanlara yaklaşır. Eserde farklı zihniyet, yaş grubu ve farklı cinsiyetlere sahip herkes sıkılmadan ona sığınır. Devrim Hanım dünya görüşü olarak kendisine çok zıt olan bu insanın yanında huzur bulur. Ertuğrul, bir genç olarak anlaşılmadığını düşünür ama onun yanında rahat ve özgürce, konuşabilir. Nesrin Hanım eşi Cevdet Bey ile paylaşmadığı fikirlerini küçümsenmeyeceğini bilerek rahatlıkla ona anlatır. Kerim, varlıklı ve kültürlü olan İzzet Bey’in yanında samimiyetinden dolayı kendini huzurlu hisseder. İsmail Ağa İzzet Bey’in yanında çalışıyor olmanın büyük bir şans olduğunu düşünür.

Bütün bu insanların İzzet Bey’in yanında kendilerini huzurlu ve güvende hissetmelerinin nedeni kuşkusuz onun insanlara beslediği karşılıksız sevgisinden ve onlara değer vermesinden kaynaklanır.

3.1.2.2.3- Hürriyet Sevgisi ve Düşünce Özgürlüğü

Hürriyet, baskıdan uzak özgür yaşama şeklinde tanımlanan bir kavramdır (TDK, 2005:909). Hürriyet kavramı genel anlamda toplumların bağımsız ve özgürce yaşamalarını ifade eder. Toplumların kendi öz değerleri ile ayakta durabilmeleri, dünya çapında seslerini duyurabilmeleri hür bir şekilde yaşamalarına bağlıdır. Bu kavram dar

anlamda bireylerin toplum içerisinde başkalarının hakkını gasp etmeden özgürce yaşamalarını da ifade eder. Eğitim insanlara hem birey olarak özgürlüklerini bilmeleri gerektiğini hem de toplum olarak hürriyet bilinciyle yaşamaları gerektiğini öğretir.

Çokum'un Türk insanının özgürlük mücadelesini anlattığı **Hilal Görününce**, **Bizim Diyar** ve **Ağustos Başağı** romanlarında Türk insanının hürriyete olan aşkı gözler önüne serilir.

Bizim Diyar romanında padişah yanlısı olan Ali Bey ile ona karşı olan Rıfat arasında geçen konuşmada Rıfat babasına özgür bir toplum olmanın ne derece önemli olduğunu anlatır:

“ (...)Hadi oğul, anlat dağlarda ne yaptın?

—Neresinden başlasam ki... Eskiden şu kapı kitlenir miydi? Anamdan duyduğuma göre nicedir dış kapıların demir kolları indirilir. Burada hissedilmez mi devletin zayıflığı? İç içe bunca yıl bir arada yaşanmıştır. Lakin bir türlü kopamazsınız; hala şu Yorgo'ya selam verirsiniz.

— Allah'ın selamıdır oğul. Verilir. Bunlar tatlılıkla yola getirilmez miydi?

— Nasıl söylersiniz bu sözü? İki kurşun yarası taşımaktayım. Kaç kişi kaybedilmiştir bu uğurda. Kaç yıldır bu topraklara nasıl sahip olunacağı hesaplanmıştır baba. Çoluk çocuk, kadın, ihtiyar hepsi tepeden tırnağa bu düşünceyle kaskatı bir kaya oluvermişlerdir. Yıkamazsın sökemezsin yerinden. Bir Bulgarın ölümü, yüz Bulgarın ölümü gibi bir feryat koparır Balkanlarda. Bizim ölümümüz pencerede ezilen bir sinek...Niye kalkılmaz ayağa?..

— Oğul gâvurla mıdır aranızın açıklığı, padişahla mı? Eğer ikisiyle açıksa padişahu gâvurla bir tutmuş olursunuz.

Rıfat bir an düşüne kaldı.

— Meşrutiyet ilan edilse, Sırb'ı, Yunan'ı, Arnavud'u, Bulgar'ı nereye göndereceksiniz? Eşitlik... Gâvurun diline, dinine, görgüsüne sahip çıktığını söylersiniz. Nasıl eşit olunur onlarla oğul. Görgümüzü değiştirerek mi? Dilimizi değiştirerek mi? Çünkü bir arada yaşamaktayız. Birinden birinin tabi olması gerekir. Tabi olacak kimdir? Siz mi, onlar mı? Benim aklımın ermediği budur.

— *Bir arada yaşamaktayız derken aramıza eşitlik getirir sözün. Oysaki zulüm görmekteyiz. Sesimizi işittiremeyiz kimseye. Bizi büyük devletler suçlar durur. Bu konaklar yağmalanmadıysa şaşmalıyız. Gayrı bizim hükmümüz geçmiyor bu topraklarda. İşte istediğimiz eşitlik budur baba. Toprağımızı huzurla ekelim, köyümüzde korkusuzca barınabilelim. Sınır köylerinde nice isimsiz mezarlara rastladım. Nice yıkık minareler, terkedilmiş evler, ezan sesini silip atmış yerler gördüm. Yollarda göç eden insanlarımızı gördüm. “Çeteciden kaçıyoruz” dediler. Nasıl hükmümüzün hala geçtiği söylenir? Buralar kimlere terkedilmiştir? Aç, yorgun, bitkin bir asker, domuz çiftliklerinde beslenen ve Makedonya için yemin eden bir çeteciyle baş edebilir mi? Ecnebi zabitlerin kol gezdiği bu yerlerde Türklükten, sahipliğimizden söz edilebilir mi?” (s.105).*

Enver Bey memleketi parçalamak üzere yapılan planları konuşmak amacıyla Rıfat'ın konağına gelir. Kerime onlara içecek ikram ederken hürriyet kavramının yanlış yorumlanmasından bahseder ve gerçek hürriyetin ne olduğu yönündeki fikirlerini anlatır: “(...) Biz şiir okumaktan, güzel günleri beklemekten öteye varamıyoruz. Bütün bunlar yetmiyor bana. Kendimizi tanımak istiyorum. Mesela Selanik gibi bir şehirde akşamüstü çay içmek için bir araya toplanan hanımlar yarı Türkçe yarı Fransızca konuşurlar. Sonra efendim şanson söylerler. Bunlar kadın hakları ile ilgili bir cemiyetin üyesidirler. İnsanın mensup olduğu milleti tanıması, kadın hakları kadar önemlidir öyle değil mi? Bu hanımların çocukları ecnebi mekteplerinde okumaktadırlar. Ecnebi lisanını bilmek iyi bir şeydir. Lakin güzel Türkçeyi kâğıtlara dökemedikten sonra neye yarar bu tahsil? Benim düşündüğüm hürriyet, kendimizi tanımaya yarayacak bir ışık gibi efendim” (s.118).

Kerime, hürriyet aşkı ile doludur. Bir ışık olarak gördüğü hürriyet için “İsterdim ki o ışık uğruna canımı feda edeyim” (s.118) diyecek kadar bilinçli bir genç kızdır.

Hilal Görününce romanında Kırım Türklerinin özgürlük mücadelesi anlatılır. Nizam Bey Kırım topraklarının eski hanlık dönemindeki özgürlüğüne kavuşmasını ister ve ümidi gençlerdedir. Oğlunun bir çorabatır (destan kahramanı) olmasını isteyen Nizam Bey'in bu isteği tamamen hürriyete duyduğu özlemden kaynaklanır. Giray, babası gibi

yürekli değildir. Gerçek özgürlüğe kavuşabileceği umidini taşımaz. Onun bu durumu eşi Şirin'i de öfkelenendirir. Aralarında geçen bir konuşmada Şirin Gelin özgürlüğün her şeyden önemli olduğunu anlatır:

“(...) Babanın maksadı başka... Senden büyük işler bekliyor. Senin bir Çorabatır olmanı istiyor.

Giray güldü:

— *Çorabatır mı? Babam hala hayal kurmaktan vazgeçmedi.*

— *İstemez misin Giray Bey? Çarların karışmadığı ve Rus ayağının girmediği bir Kırım'ı hiç hayal etmedin mi?” (s.28).*

Giray söylenenlere duyarsız değildir. Kırım'ın tutsak halinden hoşnut olmadığı her halinden bellidir. Ancak bir şeyler yapabilecek cesareti bulamaz kendinde. Şirin konuşurken kendi içinde kendisi ile boğuşur durur:

“Şirin bunları söylerken başını bir yana eğmiş, Nurdevlet'in beşiğini sallıyordu. Şirin'in bu boyun büküşü o an öz topraklarında bir esir gibi yaşadıklarını anlatıyordu. Kendisini bildi bileli unutmak istediği bu gerçek yeniden Giray'ın karşısındaydı. Onu, rüyalarında derin kuyulara itmiş, üstüne koca koca kayalar devirmişti. Kendisini boşu boşuna aldatıyordu. Yeniden Şirin'e baktı. Yüzünde azatlık bekleyen bir kölenin hüznü vardı. Kırım'ı avuçlarında hissederek at koşturdukları o günü hatırladı. Bir ara boğazına sarılan bir dal yüzünden Şirin fırlayıp çalıkların üzerine düşmüştü. Sapanla vurulmuş bir kuş gibi... Sanki boynuna bir kement atılmıştı. O zamandan beri içinde Kırım'a dair bir sızı duysa, Şirin'in o hali gözünün önüne geliverirdi. Sapanla vurulmuş bir kuş...

Kadının sesi onu daldığı düşüncelerden ayırdı.

— *Soruma cevap vermedin...*

Kırım'ın kurtulmasını kim istemez ki” (s.28).

Nizam Bey'in Kırım'ın umudu olarak gördüğü çocuklara anlattığı çorabatır destanının ana fikri özgürlük üzerine kurulmuştur:

“Çora bir gün rüya görür. Rüyasında ona bir ses “Kalk çora kalk! Kazan'ı Ruslar almak üzere. Git de onu kurtar.” der. Çora kalkıp rüyayı annesine anlatır. Annesi rüyaya inanmamasını söyler. Tekrar uyuyan çora aynı rüyayı bir daha görür. Bu kez

annesini uyandırıp mutlaka Kazan'a gitmesi gerektiğini anlatır. Annesi buna razı olmaz ama Çora, annesi, babası ve kardeşi ile helalleşip yola çıkar ve yol boyunca

"Ben Kazan'a giderken

Kar yağsın kan yağmasın

Ben Kazan'a vardıktan sonra

Kan yağsın kar yağmasın" (s.84).

Nizam Dede'nin anlattığı bu destanda Kazan topraklarının Rus ayağının basmadığı özgür günlerine kavuşacağı günlerin özlemi vardır.

Destan, Nizam Bey tarafından anlatılır. O, bu destanı anlatarak çocukların zihinlerinde hürriyet aşkının oturmasını ister. Nizam Bey kendisi göremeyecek olsa da sonraki nesillerin hür topraklar üzerinde yaşayabilmesi arzusundadır. Kapı önlerinde oynaşp duran çocuklara bakarken de bu düşünceler aklından geçmeye devam eder:

"(...) Sonra kapı önlerinde oynayan çocuklara baktı. Bahar güneşinde pembeleşmiş yüzlerine... Ne de güzel gülüyorlardı. Bu gülüş yüzlerinden hiç eksilmemeliydi. Bu çocuklar ağlamadan, ezilmeden büyümeliydiler. Tıpkı şu ağaçlar gibi... Hür Sular gibi hür" (s.298).

Şirin Gelin için hür yaşamak her şeyden önemlidir. Kocasını Giray'ın hür topraklarda yaşayabilmek amacıyla hiçbir girişimde bulunmayı karşılarında ona iğneleyici sözler söyler:

"— Şu Halime Kız ne bahtiyar kişiymiş. Hamza Baturu çoban moban diye babası beğenmemişti. Hatununu karnı burnundayken bırakıp da vatan derdine düştü. O sersem Halime böyle bir yiğide vardı diye otursun, şükretsün.

(...)

— Beni bir kaçkın gibi mi görüyorsun? Beni korkak mı sanıyorsun? Aklından geçenleri açıkça söyle...

(...)

— Ev yaptım sana, dedi. Malım var, sürülerin var... Bahçen, bağın... Balaların... Daha ne istiyorsun?

Kadın elini boğazından çekmemişti. Boğuk bir sesle,

— *Yetmez Giray Can, yetmez! dedi.*

— *İliğimi mi kurtaracaksın kadın? Yetmezmiş. Bunca saydığım mal mülk yetmezmiş... Şirin, bu defa sitemli ve öfkeli,*

— *Hamza Baturun şu dünyada malı mı çulu mu var? dedi. Ama kazandığı itibar, bey gibi dolaşmasına yetti. Azad olmamızı isterim. Kırım'ı moskoftan geri al!*

Giray olduğu yerde donakaldı. Neden sonra sıkılı yumrukları çözüldü. Başını iki yana sallayarak,

— *Hay deli hay... diye söylendi. En güzel nakışları vurduruyorum o eve. Bahçesine mermerden bir çeşme yaptırıyorum. Kırım'ı moskoftan geri alacakmışım. Hıh!*

— *O evin temeli sağlam olmalı. Yakında moskofun karargâhı olmazsa yüzüme tükürsünler. Ya onun karargâhı olacak yahut ki bizim mezarımız Giray Bey! Toprağıma başkaları göz dikmişse, al başına çal o evi” (s.306–307).*

Ağustos Başağı romanında Müftü Efendi Söğütülilere hitaben bir konuşma yapar. Konuşma hürriyete kavuşma isteği ile doludur:

“Yüce milletimin aziz evlatları! Din kardeşlerim... Ertuğrul Gazi'nin Osman Bey'in torunları... Çilesi bitmeyen, onun için de cepheden cepheye koşan, ateşten ateşe giren, ateşleri güllere çeviren kardeşlerim! Bugün yeni bir çileye, yeni bir ateşe girmenin zamanıdır. Sonu hayır olan, sonu güllere varacak bir çile için sizleri buraya topladık. Şimdi beni iyi dinleyin! Dün anlatmıştım...yine anlatıyorum.. İngiliz kıtaları Dersaadet'ten bu tarafa, Eskişehir'e ve Konya'ya uzanan şimendifer hatlarının işgal etmektedir. Beri taraftan Yunanlılar mübarek topraklarımızı çiğnemeğe, mukaddeslere el uzatmağa devam ediyorlar. Cenupta Fransızlar ve yine İngilizler millî varlığımızı ortadan kaldırmağa çalışıyorlar. Bundan başka Pontus çeteleri ortalığa zulüm saçarken, Ermeni çeteleri de Şarki Anadolu'yu İşgale hazırlanıyorlar. Memleketin her tarafında düşmana mukavemet etmek üzere karar alınmıştır. Bu bir cihaddır kardeşlerim.

(...)

— *Müslüman kardeşlerim! Türk hiçbir zaman esir olmayı kabul etmemiştir. Ve görünen odur ki, biz mukavemet etmedikçe bu vatan kurtulmayacaktır. Yine biz karşı durmadıkça cedlerimiz ruhları huzur bulmayacaktır. Aziz kardeşlerim... Düşman na şuracıktadır.*

Şu tepelerden inmesi gün meselesidir. Önümüze bakıp düşünmeyelim. Silkinip kendimize gelelim...

(...)

Devletin bekası. Millettin istiklali için kanımızı son damlasına kadar dökeceğiz” (s.79–80).

Efendi Hafız'ın okuduğu Sebilürreşat'ta Mehmet Akif'in Kastamonu Nasrullah Camiinde verilmiş vaazından bir bölüm vardır. Vaazda Akif, düşman işgaline uğramış topraklarımızın yeniden hürriyete kavuşması gerektiğini anlatır aksi halde Türk'ün gideceği başka hiçbir yer olmadığını ifade eder. Halkı hürriyete karşı duyarlı hale getirme düşüncesi ile verilmiş vaazde şunlara değinilir:

“– Ey Cemaati Müslimin! Milletler topla, tüfekte, zırhlı ordularla, tayyarelerle yıkılmıyor ve yıkılmaz. Milletler ancak, aralarındaki rabıtalara çözülerek herkes kendi başının derdine, kendi havasına, kendi menfaatini temin etmek sevdasına düştüğü zaman yıkılır. Atalarımızın “Kale içinden alınır” sözü kadar büyük söz söylenmemiştir, evet, dünyada bu kadar sağlam, bu kadar şaşmaz bir düstur yoktur. İslam tarihini şöyle bir gözümüzden geçirecek olursak, cenupta, şarkta, şimalde, garpta yetişen ne kadar Müslüman hükümetleri varsa hepsinin tefrika yüzünden istiklallerine veda ettiklerini, başka milletlerin esareti altına girdiklerini görürüz..

— Ey Cemaati Müslimin! Gözünüzü açınız ibret alınız. Bizim hani senelerden beri kanımızı, iliğimizi kurutan dâhili meseleler yok mu, Havran meselesi, Yemen meselesi, Şam meselesi, Arnavutluk meselesi, bilmem ne meselesi... Bunların hepsi düşman parmağı ile çıkarılmış meselelerdir. Onlar öyle olduğu gibi bugünkü Adapazarı, Düzce, Yozgat, Bozkır, Biga, Gönen, Konya isyanları da hep o mel'un düşmanlar işidir. Artık kime hizmet ettiğimiz kimin hesabına birbirimizin gırtlığına sarıldığımızı anlamak zamanı zannediyorum ki, gelmiştir. Allah rızası için olsun aklımızı başımıza toplayalım. Çünkü böyle düşman hesabına çalışarak, elimizde kalan şu bir avuç toprağı da verecek olursak, çekilip gitmek için arka tarafta bir karış yerimiz yoktur. Şimdiye kadar, düşmana kaptırdığımız koca koca memleketlerin halkı hicret edecek yer bulabilmişlerdi.

Neuzübillah, biz öyle bir akıbeta mahkûm olursak, başımızı sokacak bir delik bulamayız” (s.174).

Çokum'un tarihî konulu romanlarında milletçe verilen bir özgürlük mücadelesi vardır. Gerçek hayattan alınmış sahnelerle ve insan portreleri ile dolu olan bu romanlarda Türk insanının hürriyete kavuşmak için yaptığı fedakârlıklar roman havası içerisinde okuyucuya sunulmuştur. Romanlarda genç yaşlı, büyük küçük, kadın erkek demeden insanların hürriyet bilincini gerçek manada kavradıkları görülür. Savaşın acılarını yaşamış, düşman zulmü ile karşı karşıya kalmış, büyük kayıplar vermiş bu insanların bu bilinçte olması oldukça doğal olmakla beraber yazar, okuyucusuna tarihten alınmış gerçek olaylarla belli mesajlar da verir. Mesajda atalarımızın ne denli büyük zorluklarla hürriyete kavuştuğunu anlatılırken bu mücadele sonunda kazanılan hürriyetin kaybedilmemesi, korunması ve bu bilinçle yaşanması gerektiği vurgulanır ve hürriyete duyulan sevginin gerçek manada zihinlerde kök salması amaçlanır.

Hürriyet kelimesine genel anlamıyla bakıldığında ülkelerin kendi öz değerleri ile hiçbir ülkenin boyunduruğu altına girmeden yaşaması anlamına gelir. Daha dar açıdan bakıldığı zaman ülkelerin özgürlüğünün yanında başkalarının etkisi ve sömürüsü altında kalmadan ancak başkalarına da zarar vermeden bireylerin kendi fikirleri ile ayakta durabilmeleri de bir özgürlüktür.

Çokum, düşüncelerin serbestçe ifade edilmesinden yanadır. *Tren Burdan Geçmiyor* romanının merkezinde düşüncelerini savunduğu için işten atılan, fikirleri satın alınmaya çalışılan, düşünce hürriyeti tanınmamış bir gazeteci vardır. Nüzhet, bildiği doğruları savunmaktan vazgeçmez ve işten atılır. Çok sevdiği gazeteci Kamil Ağabey'in nasihatleri aklına gelir:

“Kamil Ağabey kendi onca yokluklar çekti de, kimi omuzladıysa, kime destek olup gönüllendirdiyse onu zengin etti(...) Yazmanın hakkını verirdi; çirkini, olmazı görürdü ve gördüğü gibi de söylerdi. Hayatta iki şeyi savundu sapına kadar. Düşünce özgürlüğü ve düşünce namusu... Bu ikisi aynı şey değil fakat birbirine çok ince bir hesapla bağlı. derdi. Şöyle ki, düşünce özgürlüğü, sana düşünce namussuzluğu etme serbestisini vermez, vermemeli! Düşünceyi satma, düşünceyi satın alma; işte bunda

özgür olamazsın olmamalısın. Olursun olmasına, kimse seni engellemez gerçi fakat makbul adam olmazsın” (s.227- 228).

Kamil Ağabey’in sözleri Nüzhet’in gazetecilik hayatında kendine düstur edindiği sözlerdir. Düşünce hürriyeti de bir ülkenin bağımsız yaşaması kadar önemlidir. **Çokum**, insanların düşüncelerinde özgür olması gerektiği fikrini Nüzhet Fermanlı karakteri ile okuyucusuna vermeyi amaçlar.

3.1.2.2.4- Kadın- Erkek Eşitliği

Toplumların gelenek, görenek din ve yaşantı şekilleri ile bağlantılı olarak kadın ve erkek arasında sosyal hayatta hakların kullanılması ile ilgili farklı uygulamalar yapılabilmektedir.

Geri kalmış toplumlarda fiziksel gücün erkeğin elinde olması kadına verilen sosyal hakların daha kısıtlı hale gelmesine neden olmakta; modern toplumlarda ise yapılan kanunlarla kadına verilen sosyal haklar artırılmaya ve bu sayede her iki cins arasında hayatın her alanında eşitlik sağlanmaya çalışılmaktadır. Ancak yapılan kanunlar çoğu zaman yeterli gelmemekte geçmişten gelen bazı kalıplaşmış uygulamalar, alışılmış gelenekler, ailelerin yetiştirme tarzları bireylerin kadın ve erkeğe farklı bakış açıları ile yaklaşmalarına neden olmaktadır.

Bu başlık altında kadının sosyal haklarının yanında, eğitim hakkı, evlikte söz hakkı, eş seçimi gibi daha çok kısıtlandığı konular üzerinde durulacaktır.

Çokum’un romanlarında kadın ve erkeğin hayatın her alanında eşit saflarda durduğu dikkat çeker. Onun romanlarındaki kadınların çoğu güçlü ve idealist tiplerdir. Erkeğin karşısında pasif durmayan, hakkını savunan, klasik düşünce yapılarından sıyrılmış gerektiğinde fiziksel gücü ile de varlığını gösteren bir yapı içerisindedirler.

Millî Mücadele Dönemini konu alan **Ağustos Başağı** romanında olaylar günümüzden yaklaşık doksan yıl öncesinde geçmektedir. Günümüz şartları ile kıyaslandığı zaman o dönemde kadına verilen sosyal hakların çok sınırlı olduğu görülür. Ancak yazar, kadını erkeğin arka planına atmamıştır. Savaşmak hemen hemen bütün toplumlarda erkeğe has bir özellik olarak görülmekte kadın ise savaşın gerisinde ezilen, acınan, pasif bir kitle olarak gösterilmektedir ancak **Ağustos Başağı** romanında kadın ve

erkeği düşmana karşı beraber mücadele eder. Kadınlar gerek cephe gerisinde yiyecek üretmek, askere giyecek yardımında bulunmak için çalışmış, gerekse sırtında tüfeği ile cephede düşmanla savaşarak varlığını göstermiştir.

Eserde Ayşe Ana yazarın idealize ettiği önemli bir kadın karakterdir. O evinde oturan tipik bir kadın modeli değildir. Elinde silahı ile düşmanla savaşacak kadar yürekli ve fiziksel anlamda da güçlü kuvvetli bir kadın kahramandır (s.184).

Yazarın diğer tarihî romanları olan *Hilal Görününce* ve *Bizim Diyar* romanlarında da kadınların en az erkekler kadar vatanlarının bağımsızlığı için mücadele ettikleri ve fikirlerini erkekler karşısında o dönem için yeni sayılabilecek bir tavırla özgürce savundukları görülür.

Hilal Görününce romanında Şirin Gelin, *Bizim Diyar* romanında Kerime, ülkedeki siyasi gelişmeleri yakından takip eden, bu hususta fikirlerini ifade eden ve fikirlerine değer verilen genç kadınlar olarak çizilmişlerdir.

Yazar tarihî romanlarında erkek nüfusunun fiziksel gücüyle, kadının aklının, çalışma azminin ve duyarlılığının birleşerek savaşların başarıya ulaştırıldığını gösterir.

Çokum, kadının toplum içerisinde hak ettiği yeri alması gerektiği düşüncesini en bariz haliyle *Deli Zamanlar* romanında anlatır. Eserin önemli kadın kahramanlarından olan Aypare, kadınlar aleyhine işleyen sosyal düzene karşı çıkan iyi bir avukattır. Siyasi bir partide görev alan Aypare'nin en büyük ideali erkek nüfusu karşısında ezilmeden, kendisinde var olan değerlerin bilincinde olarak, hayatın her alanında varlığını gösterebilen bir kadın kitlesi oluşturmaktır. Aypare'nin o dönemin Türk kadını üzerinde yaptığı gözlemleri oldukça gerçekçidir:

“Cumhuriyet kadını öyle Afet Hanımların, Halide Hanımların bıraktıkları noktada değil.. Kadın hep tabi olandır bizde. Bir başına karar veremeyen, hep kuytuda çiçeğini açan, bazen de açamayan bir varlık... Hepsi olmasa da çoğu öyle işte. Bakma onların benzerleri olan öteki kadınlarla bir araya geldiklerinde bağırıp çağırmalarına, bakma kahkahalarına. Onlar bir an için koca buyruğundan, tokadından, küfründen ve azarından yalancı kanatlarla uçmağa yeltenişidir.

(...)

Gülünesidir, zavallıdır bu haliyle. Ama bir süre sonra alıştığı yeri arar. Bazıları okşanır, taltif edilir bakma sen, onlar işvebaz ve nazlıdırlar; nazlandıkça iştah açıcı, şehvetli olurlar. Nazlandıkça önlerine armağanlar yağar, armağanlara kavuştukça koca boyunduruğunda olmadığını sanır, yahut böylesi doyurulmuş bir köleliğe razı gelirler. Bu boyunduruktan hoşlanırlar açıkçası. Koca ise heves soldurmadadır dışarıda. Adam paralı, paranın azdırmış, ne yapsın, bir taraftan evdeki nazenini kollayacak bir taraftan da dünyadan nasibini alacak, evdeki nazeninin de idare ediverecek paşa erkeğini. Erkek değil mi canım, elini yıkasa kiri giderir. Önemli olan evdeki kuş tüyleri, oyuncağa doymuş çocuklar, hamile kaldıkça şımaran hanım, möbleler filandır” (s.17).

Yazar, Aypare vasıtasıyla kadının toplum içerisinde sadece cinselliği, anneliği ve ev hanımlığı ile değerlendirilmemesini gerektiğini vurgularken kadınların sosyal haklarının bilincinde olarak kendilerini aşmaları gerektiğini de savunur.

Aypare kendini gerçekleştirmiş, kendine güvenen, ne istediğini bilen bilinçli kadınların ortaya çıkmasını ister:

“Kadın bütün hüneri, yeteneği, seçkinliği ile toplumda yerini almalı, böylece Ata’nın isteği doğrultusunda kadına daha hür ufuklar verilmeli.

(...)

Benim partimin kadınları tek parti döneminden kalma uzun tayyörlü, çatık kaşlı, öğretmen tipli kadınlardan farklı, kanı sıcak, güzel hatlı, bilgisini yaşayan, yaşatan, bir aranılır varlık olarak, açacaklardı kalabalıklarda. Tek parti kadınları yoklukların öfkelerini taşımışlardı hep. Sert ve mağrurdular. Oysa bunlar büyük zamanların cömert ellileri olacaklardı. Yıldız çiçeklerince açacak, şakayık güllüşleriyle salonları dolduracaklardı. Kendilerinden öncekini yaşamayacak, yaşatmayacaklardı” (s.19).

Aypare, yoksul mahallelerde yaşayıp sosyal haklarının hiçbir şekilde bilincinde olmayan, erkekler tarafından ezilen kadınları bilinçlendirmek ve onları bu durumdan kurtarmak istemektedir (s.60). Kadını sadece etten, kemikten, sinirden, kandan ibaret olarak gören erkeklerin bu bakış açısına karşı olan Aypare, kadının her şeyi kabullenmiş tepki göstermeyen tavrını da onaylamaz (s.63).

Aypare, kadın haklarının şaşmaz savunucularındandır. Eşi Bayhan ile âşık olarak evlenmiş ancak bir kadın olarak hak ettiği değeri kocası Bayhan'dan görememiş talihsiz bir kadındır. Bayhan, Aypare'yi çok beğenmesine rağmen onu başka kadınlarla aldatmaktan geri durmaz. Yazar, erkeklerin cinsellik konusunda kendilerini bu kadar serbest, özgür hissetmelerini eleştirir. Toplumun namus kavramını sadece kadına endeksleyip bu konuda erkeği kaale almayan yapısı karşısında alışılmış düzene nefretini kusar. Bayhan'ı okuldan arkadaşı olan, şuhluğu ile erkeklerin iştahını kabartan Özlem ile uygunsuz şekilde yakalayan başkahramana, Bayhan'ın yaptığı savunma oldukça pervasızdır:

“Ben erkeğim ne fark eder? Bugün Özlem, yarın başka biri... Aypare bunu hak ediyor”(s.99).

Bayhan'ın bu savunması büyük bir rezillik olarak değerlendirilir (s.99). Namus kavramı sadece kadın açısından değerlendirilecek bir husus değildir. Bu konuda toplumun kadın ve erkekten beklentileri aynı doğrultuda olmalıdır. Erkek aldattığı zaman küçük bir kaçamak olarak değerlendirilip geçiştirilirken kadının böyle bir davranışa yeltenmesi toplum tarafından affedilemeyecek büyük bir günah olarak görülür.

Yazar, kadın ve erkek eşitliğinden söz eden bir toplumda eğitimli addedilen Bayhan gibi birçok erkeğin gerçek anlamda kadın erkek eşitliğini sindirememiş olmalarını eleştirir. Aldatma gibi kötü bir durum karşısında hem kadının hem de erkeğin aynı oranda kınanması gerektiğini vurgular. Eserde kahramanların yaptığı olumsuz davranışlar yoluyla kadın ve erkeğin sosyal hayatta eşit haklara sahip olması gerektiği gösterilir.

Gece Rüzgârları'nda Nilece, istediklerini elde edememiş, bundan dolayı acı çeken, hayattan zevk alamayan bir kadındır. Hayat hikâyesini şu şekilde anlatır:

“Liseyi bitirmiş bir kız, üniversiteye girmek istiyor; o yıl kazanamıyor ve o yaz duyduğu boşluk ya da çağı gereği birisine tutuluyor. Aile anne ve baba ikilisi ile çıktığın çocukla evleneceksin diyor... Oysa kızın bir şeyler yapma tutkusu hala diri. Üniversiteye gitmek istiyor, bir iş kurmak, o işin başına geçmek ve sürekli kendisini aşarak daha farklı

yerlere ulaşmak... Olmaz diyor anne baba, mahalleye rezil olacağız, o ne der bu ne der. Görgümüz böyle ister. Baba bu iş olacak yoksa elimden bir kaza çıkacak diyor... Ve siz yapmaya başladığınız, belki yarı yarıya boyadığınız bir resmi kaldırıp tavan arasına gömüyorsunuz. Size el birliği ile kadınlarınız bir gelinlik diyor. Evlilikte umduğunu bulamamış insanlar bile işgüzarlıklarını takınıp koşturmağa başlıyorlar. Apar topar nikâhlantıyorsunuz ve üç gün beş gün sonra kendinizi belinizde mutfak önlüğü mutfakta yahut üst kat komşunuzdan hamsili pilav tarifi alırken buluyorsunuz” (s.17,18).

Çokum, toplumda birçok kadının yaşadığı dramı Nilece vasıtası ile okuyucusuna sunar. Toplumun kadın üzerindeki yoğun baskısının kurbanı durumunda olan Nilece, gerek eğitim konusunda gerekse evlilik konusunda istediği tercihleri yapamamış olmanın üzüntüsünü yaşar.

Nilece yetenekleri olan, kendini ispatlama arzusu taşıyan bir kadinken büyüdüğü aile ve içinde yaşandığı toplum ona seçme hakkı tanımamıştır.

Nilece'nin hayattan beklentileri kocası Arda'dan çok farklıdır. Toplum baskısı ile apar topar evlendirilmiş iki çocuk sahibi olmuş ancak bu tekdüze yaşantı onu tatmin etmemiştir.

Eşinden ayrı evlerde yaşamaya başlayan Nilece, yeni bir hayat kurmak, kendini kadın olarak herkese ispatlamak istemektedir. Ancak romanın sonunda okuyucuyu kötü bir sürpriz bekler. Nilece kocasından ayrı yaşamaya başlasa da tek başına çalışıp para kazansa da ruhundaki sıkıntıyı tüketemez ve intihar eder (s.249).

Nilece karakteri ile toplumun kadın ve erkeğe eğitim ve diğer sosyal konularda uyguladığı çifte standartın doğurduğu kötü sonuçlar gösterilir.

Tren Burdan Geçmiyor'da geleneksel evlilik şekliyle beraber toplumun evlilikte kadını koyduğu yer eleştirilmektedir. Romanda Simay, eğitilmiş, ekonomik özgürlüğünü kazanmış, güzel bir genç kızdır. Atölyesinde çalıştığı Fulya Hanım'ın ısrarıyla Cemil adında mühendis bir beyle tanışır. Cemil sonradan görme, üniversite tahsili almış ancak hala bazı geleneksel fikirlerin dışına çıkamamış, kadını cinsel bir meta olarak gören menfi bir tiptir. Yazar burada hiçbir roman kahramanına söyletme ihtiyacı duymadan

direk romanının içine girer ve bu tarz düşünen erkekler üzerine olumsuz eleştiriler yapar:

“ Onların yani Cemillerin karıları başka olacaktı elbet, Anadolu geleneğine göre ya amca kızı ya teyze, dayı. Sonra o kadın birkaç çocuk armağan edecekti ona ve kocası için, aileyi yukarılara taşımak için eze ite yürüyecek, yer açacaktı adamına ve çocuklarına. Güçlü yumruklarıyla nasıl yoğuruyorsa hamuru, öyle yoğuracaktı çocuklarının geleceğini. Gönlüne hiçbir erkeğin izini tozunu, ışığını, düşürmeden, muhkem duvarlarla, kale kapılarıyla aykırılıklara karşı duracaktı... İçinin kadınsı deprenişlerini dizginlerle, kamçılarla yola getirecekti. Kocasının ilk ve son gülü olup ter ü tazeliği iyice solmadan adamının aldatmalarında soğuk yataklarda kıvrantılarla bekleyip uykulardan irak öylece yavaştan kadınlığını yok edecekti” (s.151,152).

Bu cümlelerde yazar tanımadan, evliliğin ne olduğunu bile kavrayamadan klasik evlenme şekilleri ile evlendirilen çiftleri ve buna zemin hazırlayan toplumu kınamakta, bunun yanında kadının evlilikte bir hayat arkadaşı olarak değil de modern bir köle gibi algılanıyor olmasını da eleştirmektedir. **Çokum**, toplumun kadına yüklediği bu davranış şeklinin yanında kadının da hiçbir hak iddaa etmeden sessizce durup boyun eğmesini de yanlış bulmaktadır.

Çokum'un eserinde söylediği şu cümleler, toplumun evlilik müessesesi içerisinde kadın ve erkeğe bakış açısının özeti gibidir:

“Onlar erkekti, olmazlar olurdu, kadınlarsa bu eşikten ak gelinlikle girmişlerdi, ak kefenleriyle çıkacaklardı” (s.152).

Nüzhet'in halası Nahide Hanım'ın evliliği ile ilgili detaylar da yazarın bu konudaki hassasiyetini gösterir mahiyettedir. Nüzhet ölen halasını düşününce aklına şunlar gelir:

“Halasının hayatındaki o gecikmeler, zaman yanlışları düşündüğünde kendi hayatında da kaçınılmaz bir rüzgâr gibi kovalamıştı onu.(...) Öldüğünde Nüzhet onun bu ülkede yaşayan onüçünde evlendirilmiş, kendinden yirmi yaş büyük birine kırkbeş yıl hizmet etmiş, çocuğu olmadığı için kocasının babasına ve annesine kullukta bulunmuş, her cinsel ilişkide kendisine tecavüz ediliyor duygusuyla kocasını yabancılarmış, hatta ondan

tiksinmiş, korkmuş, küçük kaçamak sevgilerini ölene dek korumuş veya aşkı hiç öğrenmeden kocayıp ölmüş binlerce kadından biri olduğunu düşünmüştü” (s.213).

Çokum, evlilik konusunda yapılan yanlışlar üzerinde durur. Ezilen tarafın çoğunlukla kadın olmasını eleştirir. *Tren Burdan Geçmiyor* romanında Nahide Hala tipi yoluyla on üç yaşında, fikri bile sorulmadan evlendirilmiş bir kadın modeli çizen yazar, bu kahramanın yaşantısını göstererek, bütün hayatı mutsuz geçmiş yüzbinlerce kadının bu derdini dile getirir ve insanların kadın erkek eşitliği konusunda daha bilinçli, daha duyarlı olması gerektiğini anlatmaya çalışır.

3.1.2.2.5- Ahlak Kurallarına Uyma

Ahlak, bir toplum içinde yaşayan bireylerin uymak zorunda oldukları davranış biçimleri ve kurallarıdır (TDK, 2005: 43).

Ahlak kuralları yazılı metinlere bağlanarak oluşturulmaz. Toplumların geçmişten günümüze getirdikleri genel geçer kurallar bütünüdür. Toplumların yaşantı şekilleri ile bağlantılı olarak değişen ahlak kuralları vardır. Ama genel itibarı ile çoğu toplumda geçerliliğini koruyan temel bazı ahlak değerleri vardır ve bunların kontrolü bireyin kendi iç muhakemesi ile yapılır.

Kişiler başkalarının kontrolü olmaksızın sadece kendilerini dinledikleri zaman yaptıkları davranış şekillerinin ahlaka uyup uymadığı konusunda vicdanen rahatlık ya da suçluluk hissine kapılırlar. İşte bu noktada yapılan davranışların ahlaki olup olmadığı, doğruluk ya da yanlışlığı vicdani ret ya da vicdani kabul ile şahıslar tarafından yorumlanır.

Eğitim bireylere toplumun kabul gördüğü ahlaki değerleri kazandırmayı amaçlar.

Çokum'un *Gece Rüzgârları, Çırpıntılar, Zor, Karanlığa Direnen Yıldız, Deli Zamanlar, Bizim Diyar* romanlarında ahlaki değerlere bağlılık yönünde telkinler verilir:

İnsanların alın terleri ile çalışıp, başkalarının malına mülküne göz dikmeden helal yoldan para kazanmaları ahlaki bir değerdir. **Çokum**, *Zor* adlı eserinde görmüş geçirmiş Zühre Nine'nin ağzından şunları söyler:

“Haram yeme. Başkasının malına mülküne göz dikip kinlenme. Çalıştığın yerlerde parayı alırken, acep bunu hak ettim mi diye bir düşün” (s.158).

Zühre Nine'nin sözleri kulak ardı edilemeyecek kadar önemli iletilerdir. Yazar bu düşüncelerin doğruluğunu ispatlamak adına romanın başkahramanı Kerim'in beynine bunları yerleştirir. Kerim her hataya düştüğünde, kolay yoldan para kazanma arzusu beynine belirmeye başladığında Zühre ninesinin bu sözleri aklına gelir ve onu yanlış bir iş yapmaktan alıkoyar.

Gülyüzlüm adlı eserde Zeynep, kardeşi İsmail'in kısa yoldan zengin olma planları karşısında onu yadırgar. İnsanların dürüst bir şekilde çalışıp para kazanmaları gerektiğine inanır:

“— Ah abla ah! Şimdi herkes bir dümen peşinde. Sen bu insanları otuz kırk yıl öncesinin insanlarıyla karıştırıyorsun. Geçti o devirler. Herhangi bir işte uyanıklık etmeyenin, dümenini ayarlamayanın gemisi yan yatar. Yahut karaya oturur.

— Bunlar nasıl sözler böyle? Hep eğrilik mi almış yürümüştür? Doğruya gönül veren yok mu?”

— Vardır abla, vardır..Olmaz mı? Öylesinin de itibarı olmaz.Geçim yükünün altında zaten iki kat olmuştur.Çabuk toparlanır gider öteki tarafa..

— Sen benim içimi karartın bugün. Şu insanları öyle bir anlattın ki, insanın yaşayası gelmez” (s.54).

Zeynep'in yatılı hizmetçi olarak çalıştığı evde evin diğer hizmetçisi Nuriye Hanım, ev sahibi Erol Bey'i “zamanının adamıdır” diye anlatır. Erol Bey'in tam olarak ne iş yaptığı belli değildir. Kazandığı parayı nasıl elde ettiği muallâktadır. Şahsi çıkar kaygısı ile siyasete girmek istemektedir (s.128). Karısı Tomris Hanım'ın en büyük zevki zengin arkadaşlarıyla haftada bir düzenledikleri kumar günleridir (s.122).

Çarpık ve ahlaki değerlerden uzak bir aile yaşantıları olan Tomris Hanım ve Erol Bey'in evinde çalışan Zeynep, kazandığı paranın nereden geldiğini bilememenin huzursuzluğunu ve vicdan azabını duyar:

“Zeynep'in yüreğinde bir ağırlık vardı. Suçluluk duygusuna, vicdan azabına benzer bir ağırlık... Geceki kalabalığı düşündü. Kumarcıları... Demek alacağı para böyle kumara bulaşmış bir para olacaktı? Niye sanki buradaydı niye?”(s.126).

Gece Rüzgârları adlı eserde yasal olmayan ve ahlak dışı yollarla zengin olan insanlara yönelik eleştiri yapılır. Süsen Arda ile konuşurken Arda, değişen toplum düzeni ile sonradan türeyen zengin insanların ahlak dışı hayatlarını kınayıcı ifadeler kullanır:

“Bu ülkede her servet edinen aynı şeyi yapar. Tevazu içinde yaşayanını gördünüz mü? Çok nadir. Çünkü alt yapısı vardır. İşte o dediğiniz beklentilerle yetişmiştir. Öyle olması istenmiştir kendisinden. Servet sahibi olan da önce bir yalı alır, sonra yat, sonra da uçak... İşin kuralı budur. Oyun bu kâğıtlarla kazanılır. Aksi takdirde silinirsiniz, adam yerine konmazsınız. Kimleri tanıdım ben, ‘Kimse bana smokin giydiremez’ diyen ne cemaat liderleri, sayın cumhurbaşkanının birkaç saniyelik el sıkma töreninde birkaç cümlesine mazhar olabilmek için smokin de giydiler., papyon da taktılar. Atatürk’e hiç de sempatik bakamayan birilerinin sırf orduya şuna buna şirin görünmek için birdenbire Atatürkçü kesilmeleri de öyle... Bürolarına sandalyelerinin arka duvarına kocaman çerçevesiyle bir Atatürk resmi asınca her şey duruldu. Ama kafa dengi biriyle yan yana geldiler mi atıp tuttular yine. İtibar, ödüller, ünvanlar bile satın alınır bu ülkede.(...) Çağımız aldatmaca üzerine kurulmuş kısacası” (s.60).

Yazar, roman kahramanı Arda yoluyla düşüncelerini ifade eder. Burada sadece bireylerin bozulan ahlaki değerlerini eleştirmez bunun yanında toplum olarak ortaya çıkan bozulmuşluktan değişen ahlak değerlerinden, çıkar ilişkileri üzerine kurulmuş hayat düzeninin yanlışlığından bahseder. Okuyucuya bu kokuşmuş yaşantı şekillerini göstererek öz değerlerine dönmenin, ahlaki değerlere bağlılığın ne derece gerekli olduğunu göstermeyi amaçlar.

Toplum içerisinde vefa ve samimiyet önemli bir ahlaki değerdir. Vefa ve samimiyet dostluğun ölçüsünü belirleyen kıstaslardır. Eğitim bireylere vefalı olmayı ikiyüzlülüğten sahtekârlıktan uzak durmayı öğütler.

Deli Zamanlar adlı eserde başkahraman, çocukluğundan beri tanıyıp samimiyetle bağlı olduğu arkadaşı Gülfem’in üniversite dönemlerinde kendisine karşı gösterdiği ikiyüzlülük ve vefasızlık karşısında hüsrana uğrar. Dostu olarak gördüğü Gülfem’e gösterdiği özverinin karşılığını bulamaz. Başkahraman resme, eski yazıya

meyilli ve yeteneklidir. Gülfem uzun yıllar onu tanıdığı için bu özelliğini bilir. Süleymaniye’de tezhîp kursları açılır. Gülfem kurslara katılır ancak arkadaşının yeteneğini bile bile ona haber verme ihtiyacı bile duymaz. Bu durum karşısında başkahraman, içten içe öfkelenir, bu vefasızlığı hak etmediğini düşünür, Gülfem’in yaptığı davranışı ahlaki bulmaz:

“İçimde atamadığım bir şey vardı.. Zehre benzer vefasızlık, tıkiyordu damarlarımı. Ben bu kadar içten pazarlıklı değildim, benim söylemek istediğim doğrularım ve yanlışlarım vardı ve bunları söylemeli.. uluyarak, ünleyerek söylemeliydim..”Neden?” diye sormalıydim. “Seninle dosttık, yeteneklerimi biliyordun, neden böylesi çok özel bir imkânın haberini vermedin? Bana başarını kanıtlamadaki ustalığın dostluğumuzdan da mı önemliydi?” (s.77-78).

Karanlığa Direnen Yıldız romanında kahraman anlatıcının babası kızıyla yaşadıkları dönemin sorunlarını konuşurken hayatta her şeyin eksilerek yıprandığını söyler ancak eksilmeden devamlılığını sürdüren ahlaki değerler de vardır der:

“Her şey ileriki zamanlara eksilerek yıpranarak varır. Kaybolması gerekenler de uygun şekilde kaybolur ve eksilmelerini kolayca belli etmezler. Ama zamana karşı koyan nice görünmezlikler de vardır ki, onlar bütün zamanlar boyunca kendilerini unutturmadan yürüyüp gelirler. Bunlardan biri adalettir, diğeri doğruyu söyleme hakkı, bir başkası güçsüze, savunmasıza sahip çıkma yiğitliği... Bir diğeri insanları sevme erdemliliği” (s.10).

Eserde belirtilen adalet, doğruyu söyleme hakkı, güçsüze sahip çıkma, insanları sevme erdemliliği gibi değerler insanların vicdanları ile alakalı değerlerdir. Toplum bireyin bu özelliklerini birebir kontrol edebilme imkânını bulamaz ancak şahıslar iç dünyalarında bu değerlere uymadıkları zaman vicdanen rahatsızlık duyarlar. Hayat devam ettikçe bu değerler varlığını sürdürmeye devam edecek ve önemli ahlaki kurallar olarak kalacaklardır.

Bizim Diyar’da Kerime, Ziya Dede ile sohbet ederken Ziya Dede toplumumuzun değışen ahlak yapısından duyduğu rahatsızlıktan yakınır. İstanbul, İngiliz, Yunan ve

Fransız askerlerinin işgali altındadır ve insanlarımızın bazıları kendi öz değerlerine ihanet eden bir tutum sergiler. Ziya Dede bu durumu ahlaka uygun bulmaz:

“— Dede boşuna mı savaşılr? Boşuna mı ölinür?”

Kendimize sahip çıkmazsak, boşunadır kızım. Bir zaman sonra yeniden yıkılırız. Sadık Bey demiştir ki bana, Türk kızlarının ecnebi zabitleri ile gezip dolaştıklarını söylemiştir. Değişiyoruz kızım, kabuğumuz küçüldü ve biz de, içindeki biz de değişmekteyiz” (s.245).

Düşman askerleri ülkeyi işgal etmiştir. İnsanların tek vücut olup düşmana karşı koymas beklenirken onlara özenen, onlar gibi yaşamak isteyen insanlarımızın da var olduğu üzülen görülür. Genç kızlarımızın ecnebi askerlerle gezip tozmaları ahlaki değerlerimizden uzaklaşma ve bozulma olarak değerlendirilir.

3.1.2.2.6- Yanlış Batılılaşma ile Savaş

Toplumların kendilerine özgü yaşantı şekilleri, sanat anlayışları, giyim kuşamları, gelenek ve görenekleri, yaşadıkları coğrafyanın özelliklerine göre farklılaşır. İnsanlar kendi kültürlerinden farklı kültürlere özindikleri zaman kendilerine yabancı olan yeni kültür yapısına alışamadıkları için zorluk ve bocalamalar yaşarlar. Taklidi bir yaşam sürmeye başlayan bu insanlar beraberinde yaşadıkları toplumun tepkisini de üzerlerine alırlar.

Edebiyatımızda Tanzimat ile beraber edebî eserlerde yoğun olarak işlenen konulardan biri yanlış batılılaşma anlayışıdır. Bu dönemin romanlarında şekil olarak Batı toplumuna özenen tipler verilir. Batılılaşma giyim kuşam, lüks bir yaşam arzusu şeklinde kendini gösterir. Gösteriş üzerine kurulmuş bu anlayış, dönemin edebî eserlerinde eleştirilen bir husustur. Bu eserlerde Batı toplumunun sadece kültürel yapısının değil ilminin, bilim ve teknoloji alanındaki gelişmelerinin de takip edilip bu yönlerde örnek alınması gerektiği vurgulanır.

Çokum, milliyetçi, kültürel değerlerine bağlı olan bir yazar olarak Avrupa'nın varlığını, ilerlemişliğini inkâr etmez, aksine örnek alınmasını ister, ancak belirli noktalarda bunun yapılması gerektiğini roman kahramanları yoluyla belirtir:

Hilal Görününce'de Bahtlı Bey, Giray ve Feyzullah Ağa arasında geçen konuşmada Batının hangi yönleri ile örnek alınması gerektiği tartışılır:

“Bahtlı Bey peykenin bir ucuna ilişti.

— Nizam Dede bir keresinde Rusiyye Çarı Nikolay ile cenk edeceğini söylemişti, diyerek güldü.

Giray kaşlarını çatarak,

— Düşmanını tanımıyor ki..dedi.Nasıl dövüşecekmiş?

Feyzullah Ağa sözünü kesti.

— Tanımaz olur mu oğul? Ne iblis olduğunu biliyor, bu yetmez mi?

— Yetmez babay, yetmez.

— Başka nesini öğrenmeli düşmanın?

— Dilini ağam. Russiye niye bu kadar büyüdü sanırsın? Frenklerin dilini ve ilmini öğrenerek...

Feyzullah Ağa, çarığı elinden bırakıp,

— Hay batsın onların ilimleri de dilleri de... dedi.

(...) kısa süren sessizlikten sonra Bahtlı Bey, babasına;

— Yani Katerina, sarayını Frenk âlimlerine açmakla memleketi hesabına kötü mü etti? dedi.

Feyzullah Ağa acı acı güldü:

— Ah ah! Dedi. Balacıklar, biz yalnız düşmanı değil, özümüzü de tanımıyoruz. Neden diyeceksiniz? Biz gâvurun ilmini öğrenmeye kalkışsak, değişiriz. Gâvurlaşırız, ataya ecdada lanet yağdırıp geçmişimize tükürürüz. Anladınız mı şimdi? Hani böyle olmasak, Frenklerin ilmini alalım derim. Amma, ilim başka şey, gâvurlaşmak başka şey” (s.44–45).

Çokum, kahramanları yoluyla Batı kültürünü ve ilmini bilinçsiz bir şekilde alan insanların kendi öz değerlerinden kopuşunu, geçmişine lanet edişini eleştirmekte, Batı her ne şekilde örnek alınırsa alınsın öz değerlerimizden kopmadan, bilinçli bir şekilde bu faydalanmanın sağlanması gerektiği düşüncesini okuyucusuna sunmaktadır.

Karanlığa Direnen Yıldız’ da Batı toplumunun her yönüyle üstün görülüp yüceltilmesi eleştirilen bir noktadır. Kardeş olmalarına karşın çok farklı dünya görüşlerine sahip olan Sebati Bey ve Enis Bey bu noktada da zıt görüşlere sahiptir:

“Sebati Bey sözü Tanzimat dönemine getirmiş, Tanzimat’ın demokrasiye açılan ilk pencere olduğunu söyleyerek Büyük Reşit Paşa’yı her zamanki gibi ululamıştı. ‘Efendim, demokratikleşmek için önce batılılaşmamız gerekiyordu. Tanzimat da bu manada büyük bir adımdır.’

Enis Bey batılılaşma tutkunluğuna hoşgörüyle bakamadığından, kabarmıştı yine:

‘Siz demokrasinin sadece Batıya mahsus olduğunu sanıyor ve iddia ediyorsunuz. Oysa demokrasi Asr-ı Saadet’te sosyal adaleti, insan hakları, insan sevgisi ve kardeşliği ile tesis olunmuştu. Ama gözleriniz hep batıda, doğruları hep batıda arıyorsunuz. O insan ve ülkeler sömürmeyi huy edinmiş, pek çok ganimetini ülkelerin sırtından kazanmış, sahiplenmiş ve yirminci asra semizlene semizlene gelmiş olan batıda...’

Buna karşılık Sebati Bey ağabeyini Batının sadece kötü taraflarını görmekle suçlamıştı. ‘Sömürge, şu bu neyse... Kafalarını kullanmışlar; bilgiyle ve çalışarak o noktaya gelmişler. Onlar ilimde fersah fersah ilerlerken, senin Osmanlının saray entrikaları ile uğraşmadaydı’ ” (s.256- 257).

Batı toplumunun hiç yanlış yapmamış olarak gösterilip âdeta bir ilah boyutunda yükseltilmesi ve altı asır boyunca dünyaya hükmetmiş koskoca Osmanlının hiç sayılması kınanan bir durumdur. Sebati Bey, Batı kültürünü benimsemiş biri olarak kendi öz değerlerine yabancılaşmış ve bu yönüyle okuyucunun tepkisini almış menfi bir karakterdir. **Çokum**, bu karakter yoluyla sorgusuz sualsiz bir şekilde Batıyı her yönüyle örnek alan insanları eleştirir.

Deli Zamanlar romanında dönem ihtilal sonrasıdır. Toplum içerisinde yenileşme eğilimi vardır. Önceki dönemlerde olduğu gibi insanlar yönlerini yine Batıya çevirmiştir. Örnek alınan ülke ise Amerika’dır. Başkahraman, dönemin diğer üniversiteli öğrencileri gibi Amerika’yı başta kültürü ile tanımış ve kendini de tam anlamıyla sindiremediği bu kültürü yaşamak isterken görmüştür, ancak içinde neyin doğru, neyin yanlış olduğu yönünde bocalamalar yaşar:

“Muhafazakâr ama baskı yapmayan bir ortamda sinemanın öğrettiği, düşüncelerimize hatta yaşayışımıza eklediği o kadar çok şey vardı ki... Ortaokula giderken yabancı dergilerden sevdiğim Amerikalı oyuncuların ve şarkıcıların resimlerini keserek, bir

albüm meydana getirdiğimde bendeki özentinin insanoğluna has bir imreniş mi yoksa yabancılaştırma eğitiminin sonucu mu olduğunu bilmeliydim. Bu resimleri çekmecelerimde, sıra altlarında saklamamın kaynağını, sınıf arkadaşlarımla paylaştığımız o heyecanın adını bilmeliydim. Bizim sokağımıza yabancı diyarlardan ne düşmüşse alma eğiliminde olmamızın asıl sebeplerini acımasızca eleştirerek değil, insanın mayasını deşerek anlamalıydık. Yalnız ben değil, bütün bu rüzgârlardan etkilenip vurgun yemiş gibi sersemleyen herkes yabancılaştırmanın neresindeydi bilmeliydi” (s.25).

Dönem itibarı ile özellikle gençler üzerinde etkisini gösteren Amerika kültürü sinemalar ve müzik yoluyla gençleri etkisi altına almış bu yolla Amerika, kültürünü empoze etme amacı taşımıştır. Yazar bu noktada kendi gençlik dönemine dönüp kendisi ile beraber dönemin arayış içerisindeki gençliğinin Batı özentisini, kendi kültürüne uzaklaşma eğilimini düşündürerek okuyucusuna sunar.

Romanda Burhanettin **Asutay**'a ait *Türkiye Bir Amerika Olabilir* adlı kitaptan bahsedilir. **Burhanettin Asutay**, Amerika'dan etkilenen bir yazardır. Kitabında televizyondan bahsederken “Ajans haberini vereni gör, şarkı söyleyeni seyret, günlük fevkalade hadiseleri aynen takip et. Ne mükemmel makine!” diye anlatır. “Amerika’da insanlar dağı deliyor, suyu eyaletlere tevzi ediyor. Bunları biz niçin yapamıyoruz? Köşe başlarımızı işportacılardan sinek yuvası haline gelen tablolardan kurtaramaz mıyız? Boşa geçen günlerimizi kıymetlendiremez miyiz?” (s.28) diyerek oldukça akıllıca tespitlerde bulunur. Anlatıcı, bu yönleri ile bakıldığında Amerika ve Batı karşıtı biri değildir. Bunların yapılmasını o da ister ama dengenin korunması gerektiği üzerinde durur:

“Neyi, ne kadar, ne ölçüde almalıyız? Önemli olan bu. Yani Amerika denilen Zümrüdüanka kuşunun uçacağı, konacağı yerleri iyi bilelim kâfi. Hem insanın insan olabilmesidir asıl mesele” (s.28).

Çokum'un romanlarında Batı hayranlığı ile kendi kültürüne uzaklaşmış menfi karakterler de vardır. Bu karakterler ne tam anlamı ile Batılı olabilmişlerdir ne de tam

anlamıyla Doğulu kalmışlardır. Batıyı sadece şekil olarak almaya çalışan bu insanlar kendi kültürünün insanları tarafından da benimsenmeyip dışlanmışlardır.

Gülyüzüm romanında her ikisi de üniversitede profesör olan Nurcan Hanım ve kocası Reşit Bey Batı hayranı kişilikleri ile tanıtılır. Nurcan Hanım ve Reşit Bey, Batının şekilciliğini almış kahramanlardır. Evlerini döşerken batılı anlayışa göre döşemiş (s.61), Batının sanat anlayışını ise içselleştirmeden gösteriş amaçlı kullanmışlardır (s.63).Kahramanların bu yönleri eleştirilir. Kendi kültürünün sanat ürünlerini, yaşantı şekillerini hor gören iki akademisyenin bu yönleri yadırganır.

Zor adlı eserde Dr. Cevdet Bey, Batı hayranı, kendi kültürünü küçümseyen biridir. Batının sanat anlayışını (s.55), yaşantı şeklini, dünya görüşünü benimsemiş (s.57) bu yönleri ile ne karısı Nesrin Hanım ile ortak zevkler bulmuş ne de oğlu Ertuğrul ile ortak bir payda da buluşmamıştır.

Çokum, Cevdet Bey, Nurcan Hanım ve Reşit Bey gibi tipler yoluyla Avrupai yaşantı tarzını özümseyemeden şekil olarak hayatında uygulamaya çalışmış insanları gün yüzüne çıkarır ve bu insanların hem kendi ruhlarında yaşadıkları bocalamaları hem de toplum içerisindeki dışlanmışlıklarını göstermeyi hedeflemiştir.

3.1.2.2.7- Okumanın, Eğitim Almanın Önemi

Eğitimin bireylere vermeyi amaçladığı temel davranışlardan biri de okumanın önemini kavratmaktır. Bireyler okumanın ve eğitilmiş olmanın önemini kavradıkça hayata bakış açılarının değişmeye başladığını fark edecek, olaylara daha geniş açılardan bakabilmeyi, hayatı daha iyi yorumlayabilmeyi öğrenecek, bununla paralel olarak kaliteli ve standartları yüksek bir yaşantı kurabilme fırsatı yakalayacaklardır.

Çokum'un eserlerinde eğitilmiş insanlar her zaman yüceltilmiş, okumanın ve eğitim almanın gerekliliği vurgulanmıştır.

Hilal Görününce romanında Nizam Dede, din eğitimi alan torununun derse ilgisizliği karşısında ona nasihatlerde bulunur:

“ — *Rüstem Hoca bugün beni azarladi.*

— *O niye?*

— *Mektebin penceresinden dışarıya bakıyordum.*

— *Dışarıda ne vardı ki oğul?*

— *Salih Hoca'nın tayı...*

— *Eee?*

— *Rüstem Hoca dersi dinlemeyip atlara bakıyorsun ha? dedi.*

— *Sonra?*

— *Beni dışarıya saldı. Git de çobanlık yap, bari bir işe yara, dedi.*

(...)

— *Azarlamakta haklı, dedi. Saygısızlık etmişsin. Kitabımız baş tacımızdır. Elbette önce onu öğreneceksin. Çünkü onu bilmeden doğru ile yanlış ayırt edemezsin.. Kart Hoca seni azarlamakta haklı. Lakin şunu da unutma. At, mal demektir. At olmadı mı bizi adamdan saymasınlar. Önce kitabımız sonra da canımız malımız gelir” (s.18).*

Nizam Bey'in oğlu Giray, okumanın önemini kavramış bir roman kahramanıdır. Eğitim konusunda büyük bir duyarlılığa sahiptir. Kayınvalidesi Zehra Hanım ile ortak görüşleri bulunur. Zehra Hanım torunları için “*Torunlarım okusunlar, tahsil görsünler, çünkü insan, her kötülüğü ilimle yener*”(s.51) der. Giray da çocuklarını okutma taraftarıdır. Onları ne pahasına olursa olsun medreselerde okutma düşüncesindedir. İleride çoban olmalarına razı değildir (s.51).

Bizim Diyar adlı eserde Kerime, okumayı, kendini geliştirmeyi isteyen bir genç kızdır. Dönem itibarı ile kadınların tahsil görmesi çok aranan bir durum değildir. Kerime bu düşünceye karşıdır. Haşim dayısının eğitilmiş olan eşi İclal Hanım'ın onun üzerinde etkisi olur. İclal Hanım güzel ve zarif olduğu kadar eğitilmiş olması itibarı ile de özenilecek bir kadındır. Kerime ağabeyine ondan bahsederken eğitilmiş olmasını ne kadar beğendiğini ifade eder:

“— *Piyano çalıyor, bazen beste yapıyor, hem Fransızca hem de İngilizce biliyor. Hayran oldum ona. Özeniyorum onun gibi olmak istiyorum.*

(...)

— *Bu duyguyu bana o verdi. Bu isteği o verdi ağabey. Kadınlarımızın tahsil görmesini, çeşitli vazifelere girmesini de istiyor” (s.109).*

Çokum, Kerime yoluyla eğitim almanın, okumanın önemini vurgulamanın yanında kadınların eğitilmesinin ne derece önemli bir konu olduğu düşüncesini de okuyucusuna verir. Her ne kadar dönem olarak şu an onlardan daha ileri olsak da hâlâ kızların okutulması, kadınların tahsil görüp önemli vazifelere getirilmesi tam anlamıyla toplumun her kesimi tarafından benimsenmiş bir düşünce değildir. Bu açıdan bakıldığında yazarın bu değeri okuyucusuna aşlamaya çalışması önemli bir husustur.

Çırpıntılar romanında Korhan ailesi ile İstanbul'a döndükten sonra yeni başladığı lisede arkadaşlarına ve öğretmenlerine alışamaz, uyum problemleri yaşar. Okuldan ve okumaktan sıkılan Korhan, derslere katılmaz, okulun yanındaki çayhanenin müdavimi olur. Çayhanenin sahibi Rüstem, Korhan'ın derse girmediğini fark edince okumanın ne derece önemli olduğunu kendi dilince anlatmaya çalışır:

“Tahsilimi yarım bıraktım ben. İçime derttir hala. Okulumun önünden geçerken bir eziklik, bir suçluluk duyarım. Tüh derim kendime, annemin, babamın, hocalarımın emekleri boşa gitti.(...) Bu çayhaneyi öğrenciler gelip ısınınsınlar, icabında derslerini burada çalışsınlar diye açtım. Tembellik etsinler, dersleri asıp avarelik etsinler diye değil” (s.184).

Gece Rüzgârları'nda Süsen'in akıl hocası Meram Bey, kendisine röportaja gelen delikanlıya insanın kendisini farklı alanlarda yetiştirmesinin ne derece önemli olduğunu anlatan bir konuşma yapar:

“Beni dinle delikanlı! dedi Meram Uluatabey. Dünyadan savaşlar eksilmeyebilir ama toplumları, devletleri her zaman tek sermayesi yurtseverlik olan birileri değil, askerler hiç değil, hesap yapmasını iyi bilen, yani matematiği iyi bilen, dünyayı tanıyan yani çok gezmiş, bir sürü kitap karıştırmış, bir sürü adam dinlemiş kimseye pabuç bırakmaz hinoğlu hinler yönetir. Yurtseverler ya kahramanca ölürlere yahut bir yerde duygularının kurbanı olup hata yaparak ülkelerinin, toplumlarının başını belaya sokarlar. Biz ilim diyoruz, bilim diyoruz, sanat diyoruz. Çünkü bunlar bütün insanlığı kapsar” (s.144).

Meram Bey'in bu sözleri dünyaya hâkim olmayı becerebilen toplumların ancak akıllı, birçok alanda eğitim almış, kendini geliştirmiş insanları yoluyla olduğu bunun da yolunun eğitim almaktan, okumaktan geçtiği, askeri alanda güçlü olmanın, savaşmanın

bir yere kadar etkili olabileceği asıl önemli faktörün bireylerin beyinleri ile yaptıkları savaşla olabileceği vurgulanır.

Gülyüzüm adlı eserde Ayşenaz, çok istemesine rağmen okutulmamış bir kız çocuğudur. Okula giden öğrencilere gıpta ile bakmaktadır. Yanında çalıştığı Binnur Hanım, onun okuma isteğini sezinler ve hayatında yeni bir sayfa açmasına imkân verecek bir teklifte bulunur. Eğer gerçekten okumak istiyorsa onun bütün eğitim masraflarını karşılayabileceğini söyler:

“ — *Ayşenaz sen niye ortaokula gitmedin?*

(...)

— *Ben mi? Bilmem... Benim Asım Ağabeyim ortayı bitirdi. Liseye gidecek bu yıl. Notlarını yazmış mektubunda, çok çalışkandır ağabeyim. Herhalde mühendis filan olacak...*

— *Ağabeyini sormadım ki ben...*

— *Daha önce anlatmıştım ya Binnur Ana... Babam vefat edince gitmedim işte. Kimbilir? Annem yalnız kalmasın diye...*

(...)

— *Seni okula göndersem gider misin? Yeniden başlar mısın okula?*

Kız inanmayarak puslu gözlerle baktı.

— *Ben mi okula gideceğim?*

— *Sen ya... Tabii okumaya gerçekten hevesin varsa...*

Ayşenaz o an kül kedisi masalındaki kız gibi bir iyilik perisi ile karşılaştığını düşündü. Hani iyilik perisi kül kedisini bir güzel giydirip donatıyor, altın ve gümüşten bir arabaya bindirip saraya yolluyordu. Binnur Ana da o peri olmalıydı. Onu ancak rüyasında kapısından girebileceği, tebeşir tozlarının uçtuğu sınıflara gönderecekti demek... O sıralara Ayşenaz da oturacak, kalemlerini yontacak, bembeyaz sayfalara yazılar yazacaktı. Parmak kaldırıp derse katılacak, kara tahtanın önünde güzelce anlatacaktı dersini. Uzaktan gıptayla, hatta kıskançlıkla seyrettiği okul çocuklarının kalabalığına o da karışacaktı demek” (s.159–160).

Çokum, eserlerinde kadınların eğitilmesi, okutturulması gerektiği üzerinde durur. Ayşenaz kırsal kesimde yetişmiş ve okuma fırsatı bulamamış bir kız çocuğudur. Ailesi maddi imkânsızlıklardan ya da kız çocuğu olmasından dolayı onu okutmamış onun yerine erkek kardeşini okutmayı tercih etmiştir. Kadınlara uygulanan bu çifte standart karşısında yazar, olumlu bir örnek sunarak toplumda gelecek nesilleri yetiştirecek olan kızlarımızın, kadınlarımızın okutturulmasının, eğitim görmesinin ne derece önemli olduğunu gösterir. Ayşenaz, yetiştiği ortamın içindeki diğer kız çocuklarına göre daha şanslıdır ancak toplumumuz da hala yanlış inanışlar ve geleneklerden dolayı okutturulmayan binlerce genç kız ve kadın bulunmaktadır.

Yazarın eserinde yer verdiği bu konu okuyucunun dikkatini bu önemli sorun üzerinde yoğunlaştırması adına büyük bir önem taşımaktadır.

Deli Zamanlar'da başkahraman, görev aldığı siyasi partide insanlara faydalı olma arzusu ile çalışmaktadır. Toplumun geri kalmışlığını okumamaya, eğitimsizliğe bağlayan başkahramanın temel hedefi okuyan, eğitilmiş bir toplum yaratmaktır:

“Mürekkebin, kurşunun, kâğıdın kokusuna alışmalıydı insanlar ve vapurlarda, kuyruklarda, otobüs duraklarında, otobüslerde okumayı öğrenmeli; - ama nasıl- köpeğin kenesiyle gezmesi gibi insanın da kitapları, gazeteleri, dergileriyle iç içe yaşaması gerektiğini öğrenmeliydiler. İnsanlarımızın karın doyurup rahat döşekler araması kadar, kâğıda kaleme özlem duymasını istiyordum.” (s.13).

“Her mahalleye bir okuma odası! Okuyan ve düşünen bir millet olacağız! Biz bir ulu medeniyetin, cihan devletinin çocukları değil miyiz? Selçuklu, Osmanlı, onlardan da önce Göktürkler. Osmanlının torunları değil miyiz? İşte o berber çırağı, o muslukçu, o şoför muavini gelip çayını yudumlayarak diyelim ki Yahya Kemal'i, okuyacak. Diyelim ki Yunus Emre'yi” (s.14). Başkahramana ait olan bu düşünceler yoluyla bütün ilerlemelerin, gelişmiş bir toplum olmanın ön şartı olarak eğitim ve okumak gösterilir.

3.1.2.2.8- Sadakatin Önemi ve İhanetten Uzak Durma

Sadakat, anlam olarak içten bağlılık şeklinde tanımlanan bir kavramdır (TDK, 2005: 1675). İhanet ise gerektiğinde yardımda bulunmama, bir kimsenin güvenini yok etme, evlilikte ve sevgide aldatma, sadakatsizlik gösterme şeklinde tanımlanır (TDK,

2005: 941). Eğitimin bireylere vermeyi hedeflediği önemli değerlerden biri olan sadakat, insan ilişkilerinde onaylanan ve istenen bir davranış şekliyken; ihanet dışlanan ve istenmeyen bir davranıştır. Özellikle evlilikte, sosyal ilişkilerde, arkadaşlık ilişkilerinde önemli bir konu olan sadakat, insanların birbirlerine olan güven ve bağlılığını artıran bir değer olması nedeniyle de ayrıca büyük önem taşır. **Çokum**, roman kahramanlarının yaşantıları yoluyla birbirine zıt olan bu kavramları okuyucularına gösterir, sadakatli davranan bireyler yüceltilirken, ihanet eden bireyler kınanır. Yazar eserlerinde hem toplum hayatında, hem evlilikte hem de vatana bağlılık noktalarında sadakat ve ihanetten bahseder.

Bizim Diyar romanında Ali Bey'in konağında uzun yıllar kâhya olarak çalışan Koço, bu konakta beyler gibi yaşamış, kendisine Ali Bey ve ailesi tarafından azınlık olarak kötü muamelede bulunulmamıştır. Bir zamanlar Koço'ya "*Harp çıkarsa ne yaparsın Müslüman'ı arkadan mı vurursun?*"(s.180) diye sorulduğunda o oldukça kesin bir ifade ile "*Müslüman'ı arkadan vurursam şu vücudum yere yıkılsın*"(s.180) diyerek kendinden emin bir cevap verir. Ancak bu kadar kesin konuşan Koço, Rumeli karışınca bir anda safını değiştirmiş işgalci azınlıkların yanına geçmiştir. Koço, kendisine iyilikte bulunan bu insanlara sadık kalmayıp ihanet eder.

Balkanlarda Rumlar, Sırlar ve Yunanlılar ayaklanıp ortalık iyice karışınca Türkler kendi topraklarından göç etmek zorunda bırakılır, bu göç esnasında Koço ortaya çıkıp utanmadan ekmeğini yediği Ali Bey'in ailesine altın karşılığı yardım edeceğini altın vermezlerse bunu canlarıyla ödeyeceklerini söyler (s.199). Bu sözler Koço'nun ne derece hain bir insan olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Üsküp'te oturan Ali Bey'in büyük kızı Pembe ve kocası Saffet Bey, yanlarında Stefan adlı bir Sırlı çalıştırlar. Stefan'a güvenleri sonsuzdur (s.115). Ancak onların Stefan'a duydukları sevgi ve bağlılığın karşı tarafta olmadığı savaş başladıktan sonra görülür. Stefan da tıpkı Koço gibi kendisine kol kanat geren bu insanlara sadık kalmayıp ihanet eder ve işgalci askerlere katılır.

Deli Zamanlar'da evlilik noktasında eşlerin birbirlerine sadık kalması gerektiği belirtilir. Aypare ve eşi Bayhan evliliklerinde uyum problemleri yaşar, problemlere

rağmen boşanmadan evliliklerini devam ettirirler. Bayhan eşini aldatır ve bu aldatma hadisesine başkahraman, şahit olur. Bayhan karısını başkahramanın okul arkadaşı Özlem ile aldatır (s.54). Başkahraman, onu bu yanlış hareketinden dolayı sorgularken Bayhan çekinmeden ve suçluluk hissetmeden “*Ben erkeğim ne fark eder? Bugün Özlem, yarın başka biri... Aypare bunu hak ediyor*”(s.99) diye savunmasını yapar. Romanda eleştirilen iki nokta vardır. Evlilik devam etmesine rağmen erkeğin karısına sadık kalmaması ve aldatma hadisesinin oldukça doğal karşılanmasıdır. Sadakat konusu erkek açısından değerlendirilirken erkeğin bu konuda kendini haklı göstermeye çalışması onaylanmaz. Evli olduğu halde eşini aldatan ona ihanet eden Bayhan’ın bu kötü hareketi şiddetle eleştirilir.

Aypare parti binasında çalışan Selime ile konuşurken erkeklerin sadakat ve kadına bakış açıları konusundaki fikirlerini söyler:

“ Erkeklerle göre kadın etten, kemikten, sinirden, kandan ibaret bir şeydir. Renk renktir; bir ağacın meyvesi gibi olgunu, hamı, lezzetlisi, lezzetsizi vardır. Bayhan bile böyle düşünür... Bile diyorum az çok aydın sayıldığından, farklı bir yanı olduğunu sanma” (s.63).

Aypare, çok severek evlendiği Bayhan’ın kendisini aldatabileceğinin farkındadır. Eğitimli olan bir insanın kendisine ve eşine olan saygısından dolayı böyle çirkin bir harekete başvurmaması beklenirken aksine bunu oldukça doğal karşılaması kınanan, tiksinti uyandıran bir şekilde okuyucuya sunulur.

Çırpıntılar adlı eserde Tekin, Aysun’un ölümü ile uzun aradan sonra İstanbul’a döner. Taziye evinde gençliğinde âşık olduğu Suna’yı görür. Suna, eczacı olmuştur, evlenmiştir ve kızıyla beraber yaşamaktadır. Yıllar sonra Tekin’in bir zamanlar âşık olduğu kadını görmesi onu biraz şaşırır. Suna, ona eczanesinin kartını verir, kartı cüzdanına koyan Tekin, bir süre sonra onu arama isteği hisseder ancak kafasında farklı düşünceler çekişip durur:

“Suna’nın sesini duymak, sadece telefon tellerindeki ses dalgasına sığınmak ona ne kaybettirirdi ki? Bunu düşündü o an...

Bu düşünce gitgide gelişmiş, ur gibi etinden ayrılmayan ve büyüyen bir şey olmuştu. Ona hükmediyordu” (s.103).

Beyninde Suna ile ilgili hâlâ bitiremediği duyguların varlığını hisseden Tekin, ne yapacağını şaşırır ancak yapacağı yanlış bir hareketin karısı Esra’ya ihanet olacağını düşünür ve telefon açmaktan vazgeçer:

“Zamanın akışı içinde birçok şey değerini ve önemini kaybeder, hafızadaki eskimiş şeylerin bulunduğu depoya atılırdı. Yürek çarpıntıları, korkular, sevinç gözyaşları her şey... Mutluluk ve keder de öyle... Pekâlâ... Suna da orda o depoda kalmalıydı. Ve kalabiliyordu da zaten” (s.103).

Karanlığa Direnen Yıldız’da Feridun, Asaf Bey ve Enis Bey, güzelliğiyle insanı büyüleyen İncenaz’a içten içe büyük bir aşk duyarlar. Feridun, Ece ile nişanlıdır. Asaf ve Enis evlidir. Eşlerine samimi bir aşkla bağlı görünmeye çalışsalar da Feridun, her ikisinin de İncenaz’a duydukları ilgiyi sezinler. Hem kendisini nişanlısına hem de Asaf ve Enis Bey’i eşlerine karşı sadık görmez. Bu durumu *“Bir aldatmaca, bir ihanet, bir bahçe çiçeği şeklinde göze görünen kahpelik”*(s.25) olarak değerlendirir.

Gülyüzlüm romanında Zeynep ölen kocası Kadir’e büyük bir sadakatle bağlıdır. Kocasının ölümünden sonra maddi anlamda büyük sıkıntılar yaşayan Zeynep, kendisine talip olan Orhan Usta’nın teklifini kabul etmez. Bu evlilik onu maddi anlamda feraha ulaştıracak mantıklı bir çıkış yolu olarak görülmektedir. Orhan Usta’nın karakter olarak da sağlam bir yapısının olması bu evliliğin mantık boyutunu artırmaktadır, ancak Zeynep bu evliliği gerçekleştirirse ölen kocasına ihanet edeceğini düşünür:

“Ben Kadir’in üstüne evlenmem. Kadir gönlüme yer etmiş bir kere. Onu aklımdan çıkaramam. Çıkarmak da istemem” (s.92). Zeynep karakteri yoluyla evlilikte eşine sadık olmanın önemi vurgulanır.

Gece Rüzgârları romanında Nilece’nin yazdığı hikâye kahramanlarından biri olan bekçi Himmet’in karısı Nakış, Tepeşehir’de bir gecekonduya yaşamaktadır. Zengin ailelerin evlerinde gündelikçi olarak çalışıp evin geçimine katkıda bulunur. Bir süre sonra yaşadığı yoksul hayat kendisini sıkmaya başlar. Temizliğe gittiği evlerde gördüğü hayatlara özenir ve kolay yoldan para kazanma yoluna girer. Yanlış bir yola giren Nakış,

kocası Himmet'i başka erkeklerle aldatır, ardından iki çocuğunu ve kocasını terk eder. Nakış'ın ailesine sadık kalmaması bir ailenin yıkılmasına neden olur. Himmet ne yaptığını bilemez karısını öldürme planları yapar hatta intihar etmeyi bile düşünür.

Yazar evlilikte eşlerin birbirine sadık kalmamaları sonucunda yaşanabilecek olumsuzlukları gözler önüne serer. Evlilikte sadakat, mutlu bir yuvanın devamını sağlamakta, sağlıklı bireylerin yetişmesine katkıda bulunmaktadır. Sadakatten uzak bir yaşantı ise sağlıksız bir toplumun ortaya çıkmasına neden olmaktadır. **Çokum**, bu olumsuz örneklerle okuyucusuna evlilikte sadakatin ne derece önemli bir meziyet olduğunu göstermeyi hedefler.

3.1.2.2.9- Namus ve Şeref

Namus, bir toplum içinde ahlak kurallarına karşı beslenen bağlılık, dürüstlük ve doğruluk anlamlarına gelir (TDK, 2005: 1455). Şeref ise başkalarının gösterdiği saygının dayandığı kişisel değer, onur, yetenekle kazanılmış iyi şöhret anlamlarına gelen bir kavramdır (TDK, 2005: 1860).

Bireyin namusu ve şerefi ile yaşamayı ilke edinmiş olması arzulan bir durumdur. Namus ve şerefiyle yaşayan insanlar hem toplum içerisinde değer kazanırlar hem de sosyal hayatın düzeni açısından bu durum insandan beklenen bir davranış şeklidir.

Namus ve şeref ile yaşamak toplum içindeki tüm bireylerden beklenen bir davranış şeklidir. Ancak bu kavramı yorumlayış şekli bazen kişiden kişiye değişiklik gösterebilmekte ve özellikle değişen yaşam koşulları, hayattan beklentilerin farklılaşması, yetiştirilme şekilleri ve bireylerin kendi özgürlüklerini daha farklı şekillerde yaşama istekleri bu kavramların da yorumlanışını ve hayata uygulanışını farklılaştırabilmektedir.

Kişinin alın teri ile çalışıp kimseye muhtaç olmadan hayatını devam ettirmesi, yalansız dolansız, paranın esiri olmadan başı dik alnı ak yaşaması şerefli bir hayatın göstergesidir. Bu kelimeler kadın erkek ilişkilerinde de büyük anlamlar taşıyan kelimelerdir. **Çokum**'un romanlarında kadınlık değerlerini hiçe sayıp anlık hazların peşinde koşan kadın ve erkeklerin içinde buldukları kötü durum eleştirilir. Romanlar

içerisinde yer alan olumsuz tipler yoluyla okuyucuya namus ve şerefi koruyarak yaşamanın ne kadar büyük bir meziyet olduğu düşüncesi aşılana çalışılır.

Deli Zamanlar romanında üniversite öğrencisi olan Özlem, güzelliği ile herkesin ilgisini üzerinde toplayan genç bir kızdır. Özlem, bu durumdan çok hoşnuttur. Erkeklerin kendisinden yararlanma isteğini geri çevirmez. Evli erkeklerle bile ilişki kurmak ona doğal gelir (s.54). Özlem, namus ve şeref değerlerini yitirmiş, gençliğini ve güzelliğini kullandıran olumsuz bir tiptir. Doğru olduğunu düşündüğü bir yaşam şekli içerisindedir. Güzelliğinin takdir toplaması kendini değerli ve özel hissetmesine neden olur. Çevresindeki insanlar ondan yararlanır fakat arkasından da kınayan gözlerle ona yaklaşırlar.

Yazar, evli olduğu halde karısı Aypare'yi aldatıp Özlem ile ilişki yaşayan Bayhan'ı da kınar. **Çokum**, okuyucusuna namus ve şeref kavramlarının sadece kadınlara ait değerler olmadığını erkeklerin de en az kadınlar kadar bu değere sahip olmaları gerektiğini hatırlatır.

Gece Rüzgârları'nda Bekçi Himmet'in karısı Nakış, Tepeşehir'de hayat kadını olan Selime'nin etkisinde kalıp zenginliğe ve rahat yaşamaya özenir. İki çocuğunu ve kocasını bırakıp Selime'nin aracılığıyla hayat kadını olur (s.93). Nakış, yaptığı acısını çok kötü öder. İki çocuğundan ve kendisini seven kocasından ayrı düşen kadın, bunun pişmanlığını yaşar ama geri dönemez.

Tren Burdan Geçmiyor adlı eserde namus ve şeref kavramları bu değerlerden uzaklaşmış başka bir kadın kahraman aracılığı ile verilir. Işıltı Solmaz, kırk yedi yaşında tanınmış bir yazardır. Eğitimli, geniş bir çevresi olan, aydın olarak nitelendirilebilecek bir kadın olan Işıltı, namus ve şeref değerlerini yitirmiş, anlık zevkleri için yaşayan menfi bir tiptir. Sahip olduğu geniş çevrenin imtiyazlarını kullanarak üne kavuşmak isteyen birçok yazar ve gazeteciyi tuzağına düşürüp onları zevkleri için kullanır. İçinde bulunduğu durumdan rahatsızlık duymaz. Yaptığı davranış şeklini doğru bulur. Bir bakıma daha önce yaşadığı mutsuz evliliğin acısını bu şekilde çıkarmaya çalışır. En son kendisinden on yedi yaş küçük olan gazeteci Aysan ile ilişki yaşar. **Çokum**, hem

Aysan'ı hem de Işıltı'yı kınar. Özellikle Işıltı hakkında yapılan tasvirler okuyucuda bu olumsuz kadın tipine karşı tiksintinin ve nefretin oluşmasını sağlar.

Yazar, olumsuz kadın ve erkek kahramanların yanında her ne olumsuzluk yaşarsa yaşasın namusu ve şerefi ile hayatını devam ettiren müspet kahramanları da gösterir.

Bizim Diyar'da Rıfat'ın karısı Zeynep ve kız kardeşi Kerime, ***Hilal Görününce***'de Şirin Gelin, ***Ağustos Başağı***'nda Esmâ, yaşadıkları bütün olumsuz durumlara rağmen namusları ile yaşamayı ilke edinmiş genç kadınlardır.

Çokum, müspet ve menfi roman kahramanları yoluyla namuslu ve şerefli yaşamının ve bu şekilde yaşamamanın doğurduğu sonuçları gösterir. Bu kahramanların yaşantılarından ders çıkarılmasını amaçlayan yazar, bu eğitim değerinin okuyucusunda yerleşmesini sağlar.

3.1.2.2.10- İyi Bir Öğretmenin Taşınması Gereken Vasıflar

Eğitimin başlangıç noktası ailedir. Birey ilk yaşam deneyimini anne ve babasını taklit ederek kazanır. Eğitimin ikinci aşaması bireyi topluma sağlıklı bir birey olarak yetiştirmeyi amaçlayan eğitim kurumlarında gerçekleştirilir. Eğitim kurumlarında eğitici durumunda bulunan öğretmenlerin, çocuklara yaklaşımları davranış değiştirme sürecinde önemli bir yere sahiptir.

Öğretmenliğin önemini kavramış ve bu mesleğin gereklerini yerine getirmiş eğitimcilerin yetiştirdikleri öğrenciler, sosyo-kültürel anlamda daha donanımlı ve kendine güvenen sağlıklı bireyler olarak yetişirken; öğretmenliğin gereklerini kavrayamamış eğitimcilerin elinden çıkan çocuklar ise sosyo-kültürel anlamda güvensiz bireyler olarak topluma karışmaktadır.

Eğitimin öğreticileri durumunda bulunan öğretmenlerin donanımlı şahıslar olmaları sağlıklı bir toplumun oluşması açısından da önemlidir.

Çokum, yazarlığının yanında eğitimci kimliği ile de öğretmenliğin toplum için taşıdığı önemin bilincinde olan bir sanatçıdır. Bu bilinçle eserlerinde bir eğitimcide bulunması gereken özellikler üzerinde durur. Yazarın romanlarında olumlu ve olumsuz öğretmen tipleri çizilerek bu noktada doğru tespitler yapılır.

Çırpıntular adlı eserde iki farklı ülkedeki öğretmenlerin mukayesesi yapılır. Korhan'ın Avusturalya'daki öğretmeni Caroline, olumlu özellikleri ile verilen bir öğretmen tipidir. Caroline, disiplinli olduğu kadar gerektiğinde öğrencisine yumuşak tavırlarla yaklaşmasını bilen, işini severek yapan bir öğretmendir. Derslerde başarısız bulunduğu bir öğrencisinin bile mutlaka başarılı olabileceği bir alan olduğunun bilincindedir ve bu noktada öğrencilerini motive etme konusunda başarılıdır. Her öğrenci onun için değerlidir ve her öğrencisinin kendini toplum içerisinde ispatlamasını ister. Korhan, arkadaşları arasında dalga geçilen, küçümsenen, 'shorty' diye alay edilen bir çocuktur. Arkadaşları ile uyum problemleri yaşar, şiddete başvurur. Okulda çoğu öğretmenin ve öğrencinin tepkisini üzerine alan Korhan'a kol kanat geren en büyük destekçisi Caroline Öğretmen olur. Okuldan atılma noktasına gelen Korhan'ın kendisini ispatlaması için önüne fırsatlar sunar.

Korhan, koşuda başarılı bir öğrencidir. Bunu farkına varan Caroline, onu bir koşu müsabakasına hazırlar, burada birinciliği elde ederse arkadaşlarının saygısını kazanacağına, kendine olan güvenin tekrar geleceğine inanır ve bu düşüncesinde haklı çıkar. Korhan, öğretmenin inancı ve desteği ile yarışta birinci olur, arkadaşlarının övgülerini alır ve kendine olan güveni tekrar filizlenir (s.79).

Caroline Öğretmen her öğrencisinin sıkı takipçisidir. Verdiği emeklerin boşa gitmesini istemez. Korhan ailesi ile beraber İstanbul'a dönme kararı alınca Caroline, dehşete düşer. Beş yaşından beri Avusturalya'da yaşayan öğrencisinin İstanbul'a döndükten sonra zorluklar yaşayacağını bilir. Bu konuda onu uyarır:

“ — *Senin ülken burası Korhan. Burası. Avusturalya. Buraya beş yaşında geldin. Türkiye'de yalnızca beş yılın var... O da gelişmemiş, çocukluk dünyandan çevrene aptal aptal baktığın beş yıl... Yumurtayı çatlatıp koca kafalarıyla etrafı bön bön seyreden yavru kuşlar gibi demek istiyorum... Evet. Sen uçmasını burada öğrendin..Ötmesini de... (...)*

— *Ülkende başarılı olacağını sanmıyorum. Sen burada yetiştin çünkü. Biz yetiştirdik seni. Kendi çocuklarımıza benzeterek. Sen bir Avusturalyalısın artık. Senin ülken burası...*

(...)

— *Bunu yapmamalısın çocuğum, ziyan olmandan korkuyorum... Burada kal! Ailen gitsin. Buranın düzenine alıştın... Orda yani ülkende kök salamazsın sen. Çünkü burada yetiştin. Buranın suyuna havasına alıştın*” (s.139–140).

Caroline, öğrencisini sadece okul sıralarında takip etmez. Sonrası da onun için önemlidir; çünkü temel gayesi hayat boyunca sağlıklı bir yaşantı sürebilecek yeterliliğe sahip öğrenciler yetiştirmektir. Korhan’ın verdiği kararın doğurabileceği olumsuz sonuçları önceden sezinleyen Caroline, bu durum karşısında özenle yetiştirdiği ve tam kendine olan güveni yeşermeye başladığı anda Korhan’ı tekrar mutsuz bir çocuk olarak görme düşüncesine katlanamaz.

Korhan, ailesiyle İstanbul’a döndükten sonra öğretmeninin onun hakkındaki korkuları gerçek olur. Hem yaşadığı şehre hem okuluna hem de arkadaş ve öğretmenlerine alışamayan Korhan, mutsuz bir birey haline gelir.

Yazar, Caroline’in olumlu özelliklerine karşı olumsuz bir eğitimci modeli olan Münevver Hanım’ı gösterir. Korhan kendi ülkesi olsa da bilmediği bir kültürün içine girmiştir. Bu kültürü yaşayan insanları tanınması ve benimseyebilmesi için zamana ve anlayışa ihtiyacı vardır. Bu anlamda kendisine İngilizce öğretmeni Münevver Hanım’ın destek vermesi beklenirken, Münevver Hanım’ın aksi davranışlarla Korhan’a yaklaşması onu büsbütün okuduğu okuldan soğutan bir neden olur.

Münevver Hanım, öğrencilerinin psikolojik durumlarını önemsemeyen, sert ve kırıcı bir öğretmendir. Lise eğitimi alan, kişilik özellikleri yavaş yavaş oturmaya başlayan öğrencilere daha anlayışlı davranması ve onur kırıcı ithamlarda bulunmaması gerekirken tam aksine kaba ithamlarla öğrencilerinin nefretini kazanır.

Münevver Hanım, Korhan’ı tahtaya kaldırıp gramer bilgisini sınarken onu bütün sınıf karşısında küçük duruma düşürür:

“— *Otur yerine sersem çocuk! Bana cevap verme.*

(...)

— *İşte böyle dünyanın bir ucuna giderle, çocuklarının ne olacağını, eğitimini, terbiyesini hiç düşünmezler. Küstah şey*” (s.184).

Olumsuz bir öğretmen modeli olan Münevver Hanım, Korhan için âdeta bir kâbustur. Okula gelmek ve onu görmek düşüncesi bile Korhan'ı tedirgin etmeye yeter. Korhan'ın derslerden kaçıp çayhanelerde vakit geçirmesi tamamen öğretmenine duyduğu korkudan ve sevgisizlikten kaynaklanır.

Münevver Hanım, kendini aşamamış bir öğretmen modelidir. Çözüm önerileri sunan, çareler arayan biri değildir. Olaylara karamsar bakan bir mizacı vardır. Bu özelliğini veli toplantısında Esra ile yaptığı konuşmada da gösterir:

“—Evet, Korhan... Arkadaşlarına kopya veriyor... Saygısızca davranışları olmuş... Çok asi bir çocuk... Avustralya böyle mi yetiştiriyor? Devamsız... Çok kötü... Zaman zaman öğrenci olduğunu unuttur. Bir defasında dersin yarısında içeriye girdi, tahtaya çektim. Sıfır... Çok kötü” (s.187).

Münevver Hanım'ın kafasında çizdiği Korhan tipinin hiçbir olumlu yönü yoktur. Onu âdeta bir canavardan bahseder şekilde betimler. Bir öğretmen olarak daha insancıl daha cana yakın, çözüm arayışları ile öğrencilerine yaklaşması beklenirken; tam aksine Caroline Öğretmen'den farklı, itici ve tasvip edilmeyen bir öğretmen modeli çizer.

Münevver Hanım'a karşılık aynı okulda öğrencilerine destek olmaya çalışan olumlu öğretmen modelleri de vardır. Edebiyat öğretmeni Nevin Hanım ile Tarih öğretmeni Ziya Bey, Münevver Hanım'ın aksine yabancı bir ülkeden gelmiş ve uyum problemleri yaşayan Korhan'a anlayışlı davranmakta ona yardımcı olmaya çalışmaktadırlar (s.179, 188, 212).

Zor adlı romanda birbirinden çok farklı öğretmen tipleri bulunur. Enise'nin okuduğu lisede arkadaşları ders esnasında aralarında devrimci bir gencin resmini gezdirirler. Bunu fark eden Tarih öğretmeni Makbule Hanım sinirlenir (s.80). Ülkeyi bölme planları ile karşı karşıya kaldığını düşünen Makbule Hanım, öğrencilerine gerektiğinden fazla tepki gösterir. Olayı haddinden fazla abartarak onları disiplin kuruluna sevk eder ve okuldan attırmayı düşünür (s.83).

Olayın konuşulduğu öğretmenler odasında her öğretmen farklı görüşler sıralar. Edebiyat öğretmeni Ragıp Bey, Kimya öğretmeni Lerzan Hanım, Sosyoloji öğretmeni Devrim Hanım ve psikoloji öğretmeni Pervin Hanım, öğrencilerden yana bir tutum

sergilerken; Makhbule Hanım onları en ağır şekilde cezalandırmak istediğini yineler (s.80-81).

Romanın en önemli karakterlerinden biri olan İzzet Bey'in mesleği öğretmenliktir. İzzet Bey, her yönüyle yazarın takdir ettiği önemli bir eğitimci modelidir. İzzet Bey karakteri, farklı özelliklere sahip olumsuz birçok öğretmen tipinin karşısında duran, oturaklı, öğretmenlik mesleğini hayatının tamamına yaymış ve temel gayesi eğitmek, yetiştirmek, faydalı olmak olan bir eğitmandir. İzzet Bey, yazarın gerçek hayatta olmasını istediği ve örnek olarak sunduğu bir öğretmen karakterini yansıtır.

İzzet Bey, kendini gerçekleştirmiş bir insandır. O, insanları savundukları siyasi görüş, farklı bakış açıları, yaptıkları meslek, cinsiyet ve yaş özelliklerine bakmaksızın en tarafsız şekilde değerlendiren ve yardımcı olmaya çalışan bir eğitimcidir. Emekli olmasına karşın eğitimciliğin sadece okulda sıralarda devam eden bir etkinlik olmadığını bilir ve hayatın her aşamasında bunun devam ettirilmesi gerektiğinin bilincinde olarak hareket eder. Denilebilir ki yazarın romanlarında çizilen öğretmen modelleri arasında en dikkat çekici ve tasvip edilen öğretmen karakteri İzzet Bey'de zirveye ulaşmıştır.

Gülyüzüm'de yazar çerçeveyi biraz daha genişleterek üniversitede eğitimci olan akademisyenlere yer verir. Romanda Nurcan Hanım ve eşi Reşit Bey üniversitede profesörlük yapmaktadırlar. Akademik açıdan en üst noktaya gelmiş insanlardır. Birçok konuda kendilerinden fikir alınabilecek, düşünceleri önemsenecek, sıradan insan tiplerinden farklı olmaları beklenen insanlardır. Ancak eserde bu karakterlerin istenilen tarzda eğitimciler olmadığını görülür.

3.1.2.2.11- Tarih Bilinci

Toplumların mutlu bir geleceğe sahip olabilmeleri o toplum içerisinde tarih bilincine sahip insanların var olabilmesine bağlıdır. Ait olduğu toplumun tarihini bilen bireyler, geçmişte toplum olarak elde edilen başarıları, başarısızlıkları, eksiklikleri ve zaafı bilerek elde ettikleri verilerle daha temkinli davranıp sağlıklı bir ülke oluşturma gayesi içerisinde bulunacak ve bu gaye ile çalışacaklardır.

Eğitim, bireylere içinde yaşadıkları toplumun ve ülkenin tarih boyunca geçirdiği aşamaları göstermeye çalışır ve insanların bundan ders çıkartıp geleceklerini bu ders ile planlamalarını sağlamayı amaçlar.

Tarih bilincini kazanmış bireyler, tarih boyunca cetlerinin ülkeleri için yaptıkları fedakârlıkları görme fırsatı bularak yaşadıkları ülkenin değerini ve önemini anlamaya başlarlar.

Çokum, tarih bilincinin toplumlar için önemini kavramış bir yazardır. Yazarın *Hilal Görününce*, *Ağustos Başağı* ve *Bizim Diyar* romanları farklı coğrafyalarda yaşayan Türk insanının geçmişine ışık tutan romanlardır. Bu romanlarda şu an yaşadığımız coğrafyadan uzak yerlerde yaşayan Türklerin tarih maceraları anlatılırken; *Deli Zamanlar* ve *Karanlığa Direnen Yıldız* romanlarında, Türkiye'nin yakın tarihine ışık tutulur. *Karanlığa Direnen Yıldız* romanı 1960 ihtilalini anlatırken *Deli Zamanlar* ihtilal sonrası dönemi anlatan önemli romanlardandır.

Yazar, bu romanlarında tarihten alınmış gerçek olaylar yoluyla okuyucusunun dönem hakkında bilgi sahibi olmasını sağlayarak geçmişin yorumlanmasını ve tarihte yapılan hatalara yeniden düşülmemesi gerektiğini gösterir.

Kırım tarihini anlatan *Hilal Görününce*'de roman kahramanlarından Molla Mübarek'in yakındığı konulardan biri geçmişini bilmeyen bir gençliğin ortaya çıktığıdır. Giray ile aralarında geçen konuşmada “*Şimdi bir çocuğa ecdadını sorsan, ahmak ahmak insanın suratına bakar*”(s.88) diyerek bu konudaki şikâyetini dile getirir.

Nizam Bey, geleceğin mirasçısı olan gençlerin ülkelerinin tarihlerini bilmelerini ister. Oğlu Giray'ı yetiştirirken Kırım Hanlarından bahsederek tarih boyunca hanların ülkeleri için yaptıkları doğruları ve yanlışları anlatır. Ve zaman zaman oğluna verdiği tarihî bilgilerin kontrolü için onu sınava tabi tutar:

“—Söyle bakalım oğul, Kırım Hanlığını kim kurmuştur?..

— Hacı Giray Han, babay..

—Ya peki, Mengli Giray neler yaparmış?

— Medreseler, saraylar...

— Ya bölünmüş Altınordu Devletinin kollarını bir araya getiren kimdir?

— *Mehmet Giray Han'dır.*

— *Aferin! Şimdi, söyle bakalım, Rusları ta Moskova içlerine süren kimdir?*

— *Birinci Devlet Giray'dır. Moskova'ya girdiğinde Rus çarı korkusundan kaçmış olup, hazinesi onun eline geçmiştir.*

(...)

— *Ya Şahin Giray?*

Giray, bu soruya isteksizce cevap verirdi. Çünkü hanlık devrinin parıltıları bu soruyla tek tek sönerdi. Şahin Giray'ın, öteki giraylardan farklı olduğuna inanmak istemezdi. Sönük bir sesle,

— *Milletine ters düştü babay” (s.63–64).*

Bizim Diyar romanında Gülsüm Hanım, anne ve babası ile beraber 93 Harbini yaşamış, düşmanın yaptığı zulümleri görmüş, köyleri yakılıp yıkılmış ve zorunlu olarak topraklarından sürgün edilmiş bir kadındır. Gülsüm Hanım, gençliğinde yaşadığı bu olayı hatırlayıp anlatarak düşmanın iyi tanınmasını ister ve yapılan hatalara tekrar düşülmemesi gerektiğini çocuklarına hatırlatır (s.23).

Çokum'un eserleri arasında önemli bir yere ve hacme sahip olan tarihî konulu romanlarda eserlerin başından sonuna kadar tarih bilinci verilir. Bunlar dışında kalan diğer romanlarda da açık bir şekilde olmasa bile arka planda verilmeye çalışılan bir tarih bilinci vardır. Geleceği daha iyi planlamak, daha iyi şartlar altında yaşayabilmek ancak geçmişin bütün çıplaklığı ile değerlendirilebilmesinden geçer. Bu düşünceden hareketle yazarın romanlarının okuyucuyu bu konuda duyarlı hale getirmeye çalıştığı ve konuda başarılı olduğu söylenebilir.

3.1.2.2.12- Kültür Bilinci

Kültür, bir toplumun gelenek, görenek, örf ve adetlerini kısacası yaşantı tarzını içine alan bir kavramdır. Her toplumun kendine özgü kültürel yapısı vardır. Kültürel yapının oluşması kısa vadede gerçekleşen bir olay değildir. Toplumlar uzun süreli deneyimler yoluyla geçmişten getirdikleri değerleri ve yaşantı şekillerini içinde yaşadıkları zamanın şartlarına uygun olarak yaşamaya ve sürdürmeye devam eder.

Geçmişten gelen yaşantı şekillerinin içinde bulunan zamanın şartları ile harmanlanmasıyla kültür zenginleşip gelişir.

Kültürün içinde toplumun yemek alışkanlıklarından, el sanatlarına, törenlerine, kutlamalarına, giyim ve kuşam şekline kadar birçok ayrıntı vardır.

Kültürel yapının başka toplumların etkisi altında kalmadan devam ettirilebilmesi o toplumun bağımsız olduğunun da bir göstergesidir. Tarih boyunca yıkılan ülkelerin yıkılma nedenlerinden biri de o ülkelerin insanların kendi kültürlerinden uzaklaşmaları ve yabancı mihraklar tarafından ülkelere sokulan farklı kültürlerin etkileri altında kalmalarıdır. Yıkılma kültürel değişme yoluyla yavaş yavaş kendini göstermekte daha sonra bu değişim sosyal hayatın her alanına yayılmaktadır.

Eğitimin amaçlarından biri de ülkesine bağlı, yaşadığı toplumun değerlerini benimsemiş, kültürel bilinci kazanmış yurttaşlar yetiştirmektir.

Çokum, romanlarında Türk toplumunun kültürel değerleri ile ilgili detaylı bilgiler verir. Yazar, yaşadığı toplumun kültürel yapısını hayatına yaymaya çalışan roman kahramanları yoluyla okuyucusuna kültürel bilincin önemini kavratmaya çalışır.

Hilal Görününce'de Türk toplumunun önemli kültürel değerlerinden olan misafirperverlik üzerinde durulur. Nizam Bey, evine misafir gelmesinden, onlara hizmet edilmesinden hoşnut olan bir beydir. Türk örf ve adetlerinde büyük bir yeri olan misafirperverlik dünya üzerinde çoğu ülkede olamayan önemli bir kültürel değerdir. Yazar bu alışkanlığın ne denli özel bir davranış şekli olduğunu gösterebilmek için Nizam Bey'in ağzından eşi Altın Hanım'a "*Bu ne iştir Altın Hanım, eskiden evimiz misafirle dolup taşardı. (...) Söyle bana evimizin eşiğini aşındıran bunca insan nereye gitti? Yoksa kalplerini mi kırdık, gönüllerini mi incittik?*"(s.24) dedirterek misafirperverlik gibi küçük bir detayın bile Türk toplumu için taşıdığı önemin ne derece büyük olduğunu gösterir.

Kültürün içine bize ait olan her şey girer. Türk tarihinin de kültür kavramı içinde önemli bir yeri vardır. Türk toplumu uzun bir tarihî süreçten geçmiş, birçok devlet kurmuş bir ırktır. Şanlı ve başarılarla dolu bir tarihe sahip olan Türk toplumunun kültürünün oluşmasında geçmişten getirdiklerinin büyük yeri vardır. Bundan dolayı bizi

biz yapan geçmişimizi unutmamamız ve geçmişimizle gurur duymamız gerekir; ancak geçmişine ait değerleri unutup yönünü Batıya çeviren, onun sanatını, düşünce tarzını, yaşantı şeklini ömek alan insan sayısı da az değildir. **Çokum, Karanlığa Direnen Yıldız** eserinde bu durumu eleştirir. Kardeş olan Sebati Bey ve Enis Bey farklı hayat tarzlarını benimsemiştir. Sebati Bey Batı tutkunluğu olan, o kültürü hayatına uyarlamaya çalışan ve kendi kültürünü küçümseyen biri; Enis Bey onun tam tersi kendi kültürünü, kendi geçmişini sahiplenen biridir. Kendisi de Osmanlı torunu olan Sebati Bey, altı asır boyunca parlak bir yaşantı sürmüş ve çoğu yönüyle gurur duyulacak büyük bir kültürel miras bırakmış bu imparatorluğa ait her şeyi reddeder. Osmanlının medreselerini, dergâh kültürünü yerden yere vurur, yapılan sanat eserlerini Bizans Medeniyetine bağlar, yapılan fetihleri faşizmin durup dururken başka ülkeleri istila edilişi olarak değerlendirir ve abisine Osmanlıdan bahsederken “*Senin Osmanlı*” diyecek kadar kendine ait olan her şeyi inkâr eden bir tutum sergiler. Sebati Bey’in bu durumu hoş karşılanmayan, kınanan bir durumdur. Sebati Bey, kültür bilincini doğru anlamda kavrayamamış olumsuz bir roman kahramanı olarak gösterilir.

Bir toplumun sahip olduğu dini yapı bu yapıya uygun yaşantı şeklini de beraberinde getirir. Dinin doğurduğu bir kültür vardır. **Zor** romanında Cevdet Bey kendi kültürüne yabancı biridir. İtalyan arkadaşlarını İstanbul’da gezdirirken Sultanahmet Camii’nde namaz kılan insanları gören çiftin “*Mösyö, niçin Müslümanlar bu hareketleri yapıyorlar? Peygamberiniz neden böyle buyurmuş?*”(s.53) şeklindeki sorularına Cevdet Bey, baştan savma ve bir o kadar da ilgisiz cevap verir. “*Araplar ve Türkler yağlı yemekleri severler... İşte Bu yüzden Peygamber eğilip kalkmamızı bu şekilde ibadet etmemizi istemiş. Sindirimi kolaylaştırmak için*”(s.54) Cevdet Bey, Batı hayranı, Batının musikisini, giyim kuşamını, dünya görüşünü benimsemiş ve buna ters olan kültürleri ve insanları küçümseyen biridir. Bu mizaca sahip böyle bir tipin verdiği cevaplar kendi kültürüne ait değerlere ne kadar yabancı olduğunu ya da bildiği halde önemsemediği göstermektedir.

Deli Zamanlar adlı eserde başkahraman, toplum için faydalı işler yapmak ister. Bunu yaparken kültürümüze ait değerlere sahip çıkmamız gerektiğini ancak bu şekilde

ilerleyebileceğimizi düşünür. Kültürümüzün sanatsal anlamda büyük değerleri arasında yer alan ciltçilik, tezhip, hat, ebru, sedefkârlık, kilimcilik, ipekçilik, oyacılık, yazmacılık, Maraş işleri gibi sanatsal uğraşlarına sahip çıkmamız gerektiğini düşünür. Bunun yanında Göktürkler, Selçuklu, Osmanlı gibi bize ait tarihe sahip çıkarak ilerleyebileceğimizi söyler (s.14).Yazar ilerlemenin yolunun kendi değerlerine bağlılıktan geçtiğini bu şekilde vurgular.

Çırpıntılar romanında ülkesinden çok uzaklarda olan bir Türk ailesinin dramı anlatılır. Tekin'in en büyük korkusu oğlu Korhan'ın büsbütün kendi öz kültürüne yabancılaşmasıdır. Eşi Esra ile bu durumu konuşurken endişelerini açıkça ifade eder:

“(…)

— *Bizim bir kökümüz vardı. Biz ailemizden pek çok şey aldık ve öğrendik. Onun burada yabancı bir okulda okuduğunu unutma! Büsbütün yabancılaşmasından korkuyorum. Yalnız kalmasından da...*

— *Niçin böyle düşünüyorsun? Burada bir Türk toplumu var. Küçümsenemeyecek sayıda. Neden yalnız olalım Tekin? Birbirimize güç vererek ayakta kalabiliriz pekâlâ. Niye kaybolsun eriyip gitsin bu çocuklar?*

— *Onların eğitimleri konusunda biz yeterli değiliz. Çocuklarımız Avustralyalı olmakla övünüyorlar ama aslında İngiliz kanı taşımayanlar ezilip horlanıyorlar. Bu da onları bağlı oldukları değerlerden daha fazla uzaklaştırıyor”* (s.12).

Esra yabancı bir kültürün içinde yaşamak zorunda kalsa bile kendi kültürüne ait bazı değerleri de yaşadığı ülkedeki insanlara göstermek istemektedir. Bu isteğini eşi Tekin'e anlatır.

“— *Belki bir Türk Evi de kurarız o zaman... İçini el işlerimizle, bakırlarımızla donatırız... Uçları delik işi patiska perdeler asarız pencerelerine... Sedirler döşeriz... Ne iyi olur... Gözümün önüne geliyor şimdi... Kapısında Türk Evi yazıyor”* (s.19).

Esra ve Tekin'in Avustralya'daki Türk dostları ile sık sık yaptıkları görüşmelerde Murat Ağabey'de orda yaşayan Türk çocuklara kültürel bilincin kazandırılması konusundaki düşüncelerini dile getirir:

“— Çocuklarımız dillerini, tarihlerini, sanatlarını, dinlerini öğrenmeliler. Biz buraya birinci nesil olarak bir şeyler bilerek geldik. Çocuklarımız bizden aldıklarına yabancı bir kültürü ister istemez kattılar. İster istemez mekteplerin yakınındaki kilise, onların kafalarına bir şeyler ekledi. Korkarım bir gün kimlik bunalımına girecekler. Hatta bunu şimdiden yaşamaya başladılar bile. Onun için ben derim ki çocuklarımıza manevi değerlerimizi öğretmek bize düşüyor” (s.41).

Tekin, oğluna Türk kültürüne has değerleri öğretmek ister. Ona kendi çocukluğunun özlemlerini hatırladığı bayram günlerini anlatarak bu bilincin oğlunda oluşmasını arzular.

“—Siz çocukluğunuzu burada eksik yaşıyorsunuz. Bayramlarımızın heyecanını doğru dürüst hissedemiyorsunuz bile... Ah, o bayramlar öyle güzeldir ki bilersen... Bizim çocukluğumuzda bayram yerleri vardı. Lunapark diyebilirsiniz. Ama o çok daha yerliydi. Mesela orta oyunları oynanırdı. Ama sen bilmezsin orta oyunlarını (...)

— Biliyor musun, bayramdan bir gün önce beni hiç uyku tutmazdı. Yeni elbiseler giyeceğiz, bayram yerlerine gideceğiz... Yakınlarımızla, akrabalarımızla bir arada olacağız diye öyle sevinirdik ki... Bayram topluca yaşanan bir şeydi. Bunun için anlamlı ve güzeldi” (s.72).

Bayram kutlamaları bizim kültürümüze ait önemli bir kültürel değerdir. Yazar Tekin’in ağzından bayram kutlamalarını, bayramın toplumu birleştiren güzel yönlerini anlatarak bir kez daha bize ait değerlerin korunmasının ve sürdürülmesinin ne derece önemli olduğunun farkına varılmasını ister.

Çokum’un eserlerinde kültürel bilinç oluşturma gayreti, körü körüne yaptığı bir eylem değildir. Bize ait olan kültürel değerlerin korunması ve bu bilinç içerisinde hayata yön verilmesi yazarın istediği bir durumdur. Ancak yazar bilinçsiz bir şekilde yerli olmaktan hoşnut değildir. Kendi kabuğuna çekilen bir toplumun ilerleyemeyeceği düşüncesini taşır. Bize ait olan değerleri korurken dünyaya da açılmamız gerektiğini **Gece Rüzgârları** romanında Meram Uluatabey tarafından söyler. Meram Bey’in düşünceleri bir bakıma yazarın şahsi düşüncelerini içerir. Meram Bey kendisi ile röportaja gelen genç delikanlıya öğüt verirken bu konuya değinir:

“(...) Dünyadan savaşlar eksilmeyebilir ama toplumları tek sermayesi yurtseverlik olan birileri değil, askerler hiç değil, hesap yapmasını iyi bilen, dünyayı tanıyan yani çok gezmiş bir sürü kitap karıştırmış, bir sürü adam dinlemiş kimseye pabuç bırakmaz hinoğlu hinler yönetir. Yurtseverler ya kahramanca ölürlər yahut bir yerde duygularının kurbanı olup hata yaparak, ülkelerinin toplumlarının başını belaya sokarlar. Biz ilim diyoruz, bilim diyoruz, sanat diyoruz. Çünkü bunlar bütün insanlığı kapsar. Rotasını kendi ülkesinin değerlerine göre ayarlayan ile dünya ölçülerine göre ayarlayan bir olamaz. Bu kadar yerli olamayan! Yerli olmanın size yararı varsa dünyaya ne yararı var söyler misiniz?” (s.144).

Yazar yerli olmanın dışı açılmaya engel olmadığını bilincindedir. Ancak yerli olmak ve dünyaya açılmak, farklı kültürleri tanımak ve harmanlamak konusunda dengenin iyi ayarlanması gerektiğini vurgular.

3.1.2.2.13- Birlik ve Beraberliğin Önemi

İnsan, hayatını tek başına sürdüren bir varlık değildir. Hayattan zevk alabilmesinin, zorluklara karşı direnebilmesinin, sevinçlerini anlamlandırabilmesinin ön koşulu kendisi ile ortak değerlere sahip insanlarla sevinç ve üzüntülerini paylaşmasından geçer.

Ortak tarihe, coğrafyaya ve kültüre sahip olan insanlar, gerektiğinde topluluk olarak zorluklarla mücadele etme zarureti yaşarlar. Savaş, doğal afet gibi kötü durumlar ile ortak mutlulukların yaşandığı anlarda aynı kültüre sahip insan topluluklarının hem acılarını hem de sevinçlerini yekvücut olarak paylaşmaları tabii bir durumdur. Bu durum yaşanan acıyı azaltacağı gibi mutluluğu da artıracaktır.

Eğitim yoluyla bireylere çocukluk çağlarından başlayarak bu değer aşılanır. Gerek dar çerçevede yaşanan sınıf, aile, arkadaş ortamı gibi küçük topluluklarda gerekse daha geniş çerçevede ülke olarak beraberce hareket etme bilinci verilemeye çalışılır.

Çokum'un tarihî romanlarında Türk insanının birlik ve beraberlikle zorlukların üstesinden nasıl geldiği gösterilir. Yazar, tarihten verdiği örneklerle bu ruhu okuyucusuna aşılamaı amaçlar.

Hilal Görününce romanında Nizam Bey, oğlu Giray'ın hicretten söz etmesi üzerine ona birlik ve beraberlik içinde yaşamanın önemini anlatan nasihatlerde bulunur:
“ — Bir daha hicretten söz etme sakın! Çünkü burası senin gözünü açtığın toprak. Cedlerinin türbeleri bunu sana anlatmıyor mu? Hergün elini sürdüğün toprak bize yabancı mı bir bak! Toprak bize benziyor, dağ bize benziyor, ırmak bize benziyor. Böyle olmasa, vaktiyle giderdim. Hiç durmaz, giderdim.

(...)

— Hıssım akraba bir araya gelsin dememin sebebi de bu. Aradan geçimsizlikleri kaldırmalıyız. Bir söz vardır:”Ayrılmanın ayu cer,bölüngeçni börü kabar.” Başımıza ne geldiyse, hep ayrı bölük olmamızdandır” (s.30).

Nizam Bey Kırım topraklarının bağımsızlığına kavuşamamasının nedenini beraberlik ruhunun olmayışına bağlar.

Zehra Ana Kırım içerisinde yaşanan karışıklığı Moskof'un araya fesat sokup Türkün birlik ve beraberliğini bozmasında bağlar:

“— Ah bu Kaynarca... Osmanlıyla bağımızı kopardı. Bizi bir başımıza koydu. Onlar da Türk, biz de Türküz. Neden bizim adımız Tatar kondu? Bu ayrılığı yaratan bil ki moskoftur. Nice Kırım Türkü onun zehirli sözlerini, hilesini, yalanını, hakikat diye kabul edip aldandı. Kırım'ın istiklali, Osmanlının buradan çekip gitmesine bağlıdır diye aramıza fitne sokan o değil mi? Şimdi müstakil miyiz Giray Can? (...) Moskoftan dost olur mu? İşte sonunda Kırım'ı ilhak etti. Önce bir başına bıraktı, yalnız kodu. Sonra içimize fesat soktu. İlim yuvalarına el attı, bilgisizliği bilgi diye yaydı. Ondan sonra da saldatını üstümüze saldı.” (s.50–51).

Nizam Bey Hıdırellez günü çevresindekilere birliğin önemini hatırlatır:

“Şunu iyi bellesinler! Yalnız atın tozu çıkmaz. Nasıl çıksın ki... Yola anca bir at sürüsünü saldın mı, yerin tozu çıkar. İşte o zaman ortalık kararır, göz gözü görmez olur. Bunu gören kâfirin yüreğine korku düşer. İşte o zaman yer yerinden oynar. Kâfir kuru yaprak gibi titreyip, aman diler. Ne doğru söylemişler, yalnız atın tozu çıkmaz! Bundan maksat, insanların birbirine omuz vermeleridir. Çünkü “Birlik bolgan yerde, dirlik bolur.” Hah işte asıl demek istediğim bu. Birlikten ayrılmamalı” (s.76).

Ağustos Başağı adlı eserde milletçe girişilen bir mücadele azmi vardır. Romanın genelinde bu hava hissedilir. Millî Mücadelenin kazanılması için yediden yetmişe, kadın erkek demeden herkes elinden gelen her şeyi yapma arzusu içerisinde. Romanda birlik ruhunu canlandırmak için roman kahramanlarından Efendi Hafız'ın Sebilürreşad Mecmuasında Mehmet Akif'in Kastamonu Nasrullah Camii'nde verdiği vaazdan bölümler okur. Bu bölümlerde Akif, birlik olunması yönünde mesajlar verir:

“— *Ey Cemaati Müslimin! Milletler topla tüfekte, zırhlı ordularla, tayyarelerle yıkılmıyor ve yıkılmaz. Milletler ancak aralarındaki rabitalar çözülerek herkes kendi başının derdine, kendi havasına, kendi menfaatini temin etmek sevdasına düştüğü zaman yıkılır. Atalarımızın “Kale içinden alınır” sözü kadar büyük söz söylenmemiştir, evet, dünyada bu kadar sağlam, bu kadar şaşmaz bir düstur yoktur*” (s.174).

Romanın başkahramanı Yusuf, genç yaşına rağmen hürriyet bilincini kavramış, birçok cephede düşmanla savaşmış bilinçli bir gençtir. Memleketin kurtuluşunun beraberce mücadele etmekten geçtiği bilir. Abdullah Bey'in memlekette çıkan karışıklıklar üzerine ona sorduğu soruya “*Milletçe ayağa kalkılmazsa bu iş bitmiştir beyim*”(s.13) şeklindeki duyarlı cevabı onun birlik ve beraberlik konusundaki bilincini ortaya çıkarır.

Romanın önemli kadın kahramanlarından olan Ayşe Ana, oğullarını ve kocasını kaybetmiş, tek başına yaşayan yaşlı bir kadındır. İlerlemiş yaşına rağmen memleketin kurtuluşu için neler yapabileceğini düşünür. Söğüt kadınlarını birlik ve beraberlik içinde çalışmaya çağırır:

“(…)Şimdi size iki çift lafım var. İyi dinleyin... Şu Söğüt'te bayramlı günlerde, düğünlerde, kınalarda hep bir arada olduk. Aş pişirdik kazan kazan; türküler maniler söyledik. Ben derim ki bundan böyle acılı günlerde de bir arada olalım. Şimdi düğünde bayramda değiliz. Acılı gündeyiz. Kendi ocağını tütürmüşsün, bunun kimseye faydası yok! Memleketin ocağı tütmeli, bacılar” (s.184).

Bizim Diyar romanında Kerime, Rumeli topraklarının bağımsızlığına kavuşmasının tek yolunun birlik ve beraberlikten geçtiğini söyler:

“(…)Birlik olalım, ancak böyle dururuz düşmana karşı. Bunu yapmazsak bizim sonumuz gelmiş demektir” (s.160).

Gülsüm Ana Rumelide’ki düzenin bozuluşunu Rumeli Türkü arasındaki birliğin bozulmasına bağlar ve kızı Asiye’ye sitem eder:

“Bozulmuştur düzenimiz. Bölük bölük olmuşuzdur. Dostça selamı bile birbirimizden esirger olmuşuzdur. Öyle ki yetmiş yıl sonra bile toparlamamız mümkün değildir. Birbirimize silah çevirmişiz, düşmanı aratmayız hiç. Harut’un Marut’un günahı affolunur, bunları affolmaz. Doksanüçte yıkılıp giden babam işit! Gözün perde inip dünyası kararan anam işit! Kapıları kapadık, benlik derdine düştük. Devleti tutup tutup sarsarız.

(…) Ağaçlar birlikte soyunur, birlikte giyinirler. Kuşlar birlikte göç ederler. Damlalar birleşip de akabilir ancak” (s.177).

Çokum’un tarihî konulu romanlarında birlik ve beraberlik mesajı verilir. Sanatçı tarihten aldığı gerçek örneklerle Türk insanının kadın erkek, genç ihtiyar demeden beraber verdiği mücadele azmini gözler önüne serer ve birlik ve beraberlik ruhunun insanımızı nasıl başarıya ulaştırdığını gösterir. Yazar, tarihimizden aldığı bu başarı örnekleri ile ülkesi için tek başına değil beraberce mücadele eden yurttaşların yetişmesini arzular.

3.1.2.2.14- Kitle Psikolojisi ile Hareket Etmenin Kötülüğü

Kitle, insan topluluğu olarak ifade edilir (TDK, 2005: 1190). Kitleler iyi amaçlar için bir araya geldikleri zaman çok büyük bir güç ve başarı örneği sergileyebilirken; yanlış fikirlerin savunucusu durumunda buldukları takdirde toplumda karışıklığı meydana getiren, toplumun huzurunu bozan bir görev üstlenebilirler.

Eğitim bireyin sosyal bir varlık olduğunun bilincinde olarak onu toplumdaki soyutlamaz. Birlik ve beraberlik ruhunu aşılama çalışır, ancak bunu yaparken bireyin kendi kararlarını başkasının etkisi altında kalmadan verebilmesini arzular.

Çokum, kitlelerin yanlış fikirlerin savunucusu durumunda buldukları zaman toplumda yarattıkları olumsuz durumları gösterir. **Karanlığa Direnen Yıldız** romanında bu konu üzerinde fazlasıyla durulur.1960 İhtilalinin ortaya çıkması insanların birey

olarak değil sürü psikolojisi ile olaylara yaklaşmalarına ve yaşananları sorgulamadan kendilerine sunulan şekli ile almalarına bağlanır. Bu düşünce romanın bütününde görülür. Yazar, okuyucusuna olaylar karşısında kitle zihniyeti ile hareket etmenin yanlışlığını gösterir.

Eser, sürü psikolojisinin doğurduğu kötü sonuçları anlatan şu cümlelerle başlar: *“İnsanların kendi kararlarını kendilerinin değil, başkalarının vermesi yaygınlaşarak toplumun her kademesinde bir “uydu vicdanı” şekillendiriyorsa tehlikenin en büyüğünü yaşıyoruz demektir. Acımasız cinayetler kişilerin sürü psikolojisine girdikleri ve sokuldukları, vicdanlarını kör düğüm ettikleri, duygularını yitirdikleri zamanda işleniyor”* (s.7).

Eserin başkahramanı olan Feridun, büyük bir arayış içerisindedir. Ondaki bu arayış, kendini bulma arayışıdır. Feridun, sürü psikolojisinin getirdiği olumsuzlukları yakından gören ve değerlendiren bir şahıstır. Yaşanan durumdan hoşnut değildir. İnsanların kendi kararlarını kendilerinin verememeleri, bireylerin karar verme aşamasında bağımsız kalamamaları, toplumun doğruları ve yönlendirmeleri ile seçimlerin yapılmak zorunda kalınması Feridun’u rahatsız eden bir durumdur.

Feridun, döneminin birçok gencine göre özgür yaşayan, kararları konusunda ailesi tarafından kısıtlanmayan bir gençken toplumun ve ailesinin görünmez de olsa baskısının üzerinde olduğunu hisseder. Ece ile nişanlanmaları toplumun ve ailesinin uygun görmesi yüzünden olmuştur. Ece’ye seçiminin yanlışlığını anlatırken toplumu suçlar:

“— Bizi başkaları yönetiyor Ece. Biz biz olamıyoruz bir türlü. Bizim seçimimiz arının çiçeği seçip bulması gibi değil” (s.50).

Roman, gerçek hayattan alınan olaylardan yola çıkılarak kurgulanmış olduğundan dolayı dönemin siyasi hayatı ile ilgili bilgiler de yer alır. Sürü psikolojisi ile hareket eden bir hava albayının şartlar istiyor diye romanda Başvekil olarak adlandırılan Adnan Menderes’e Eskişehir Orduevinde verilen ziyafette methiyelerle dolu bir konuşma yapıp ertesi gün onu tevkife gelmesi, albayın kitle psikolojisi ile hareket etmesine bağlanır (s.133).

Yazar, insanların çıkarlarını düşünüp güç nerdeyse orda olmalarını onaylamaz. Bozulan, sürü psikolojisi ile kendileri olmaktan çıkan bu insanların karşısında hala inandıklarının arkasında duran, sürüden olmayı tercih etmeyen insanlar da vardır. Romanda müspet karakterlerden olan Veysel Ağabey ve Peyami Safa kendi değerlerine bağlı, kitle istiyor diye yanlış yapmayı tercih etmeyen, olayları tarafsız ve akılcı değerlendiren kahramanlardandır (s.133).

Feridun'un kitleler ile ilgili düşünceleri olumsuzdur. Bu düşünceler yazarın da savunduğu düşüncelerdir:

“Kalabalıklar yalnız yıkıcı bir kuvvete sahiptirler. Kalabalıklar alışkanlıklarından vazgeçemezler. Kitleler şuuraltı tarafından idare olunur. Kitlelerin hisleri basit ve mübalağalıdır. Kitleler kuvvetliye karşı hürmet beslerler. Arslanın kral olması gibi. Kral olduğu için sayılması gibi” (s.147).

Çokum, kendi gençlik döneminde gözlemlediği sosyal ve siyasi hayatın çarpıklıklarını bu romanında kurgulayarak okuyucusuna gösterir. İki kampa bölünmüş halk, fikirlerinden dolayı küçümsenen insanlar, haksız yere işlenen cinayetler, idam ettirilen siyasetçiler, yazılı basının insanları şiddete yönlendiren tutumu, kardeşin kardeşe düşman kesilmesi yaşanmış olan olaylardandır. Çizilen tablo tam anlamıyla bir karmaşa ortamıdır.

Yazar, romanında acı çekilerek, kayıplar verilerek yaşanmış ihtilal dönemini anlatıp okuyucusunu bu konuda duyarlılığa çağırır. Bunu yaparken birey olarak sağlıklı düşünüp hareket etmeyi, kızgın kalabalıkların galeyanına gelmeden çözümler aramayı tavsiye eder.

Çokum, aynı zamanda bir eğitimci olarak Türkiye'nin yaklaşık elli yıl önce yaşadığı bu huzursuzlukları bir daha yaşamasını arzulamaz. Sürü psikolojisi ile hareket etmenin doğuracağı olumsuz sonuçları göstererek tekrar aynı hatalara düşülmemesini ister.

3.1.2.3- Yurt, Millet ve Din Duyguları ile İlgili Telkinler

3.1.2.3.1- Vatan ve Millet Sevgisi

Eğitim bireyi iyi bir insan olarak yetiştirmeyi amaçlar. Bireyin yaşadığı topraklara bağlı, duyarlı bir yurttaş olmasının yolu da iyi bir eğitim almasından geçer.

Dünya üzerindeki bütün toplumlarda var olan eğitim sistemleri şahıslara yurt ve millet sevgisini aşlamaya çalışır. Toplumun devamlılığını sağlamanın ön koşulu bu sevgiden geçer.

Yurt ve millet sevgisi ile yoğrulmuş bireyler gerektiği zaman kendi menfaatlerinden fedakârlık yapabilecekleri gibi gerektiği zaman canlarını bile bu uğurda vermeye hazır olurlar.

Çokum, tarihî romanlarında bu duyguyu okuyucusuna aşlamaya çalışır. Tarihî romanlarında konu olarak farklı coğrafyalarda yaşayan Türk insanının bağımsızlık mücadelesi anlatıldığı için roman kahramanları da yurt ve millet sevgisiyle yoğrulmuş şahıslar olarak çizilir.

Yazar, bu konuyu işlediği romanlarında kahramanlarını ülkeleri için yararlı işler yapan, yaptıkları işlerden dolayı halkın sevgisini kazanmış insanlar olarak çizerken zaman zaman da onları yurt ve millet sevgisini ifade eden konuşmalarıyla sunarak okuyucusunu bu konuda bilinçlendirir.

Bizim Diyar romanında çizilen kadın ve erkek kahramanlar yurt ve millet sevgisi ile yoğrulmuş, okuyucuya örnek olsun diye çizilmiş şahıslardır.

Rıfat, Enver Bey, Ethem, Kerime, Gülsüm Ana, Haşim Bey, vatan ve millet sevgisiyle doludur. Rıfat'ın, Enver Bey'in, Haşim Bey'in canlarını vatanlarının kurtuluşu için vermeleri bu sevgiden dolayıdır. Rıfat'ın ailesini ve yeni evlendiği karısını arkada bırakıp cepheden cepheye düşmanla savaşmaya gitmesi, açlığa, soğuğa, sefalete direnmesi onun ülkesine ve milletine olan bağlılığı ile açıklanabilir.

Rıfat'ın "*Biz vatan için ölmeye yemin ettik baba. Kimseye boyun eğmeyeceğiz*" (s.106) şeklindeki konuşması vatan sevgisi ile dolu karakterini gösterir.

Mülazım İsmail, Yüzbaşı Rıfat'a babasından bahsederken şunları söyler:

“Yüzbaşım, kurşun yarası nasıl olur ki..Yürek yarası başkadır ha? Babam ölmeye gidiyorum demişti. Helalleşti hepimizle. Biz de babamızı gül bahçelerine gönderir gibiydik.

Hiç gözyaşı dökmedik. Babamızı güzel güzel yolcu ettik. Anam saçını, göğsünü yırtmadı. Çünkü bilirdi babamın o kapıdan niçin çıktığını” (s.88).

Mülazım İsmail, babasının düşmanla savaşmaya gitmesini gül bahçesine gitmek şeklinde değerlendirmesi oldukça etkileyicidir. Babasının şehit düşmesi onu üzdüğü kadar mutlu da eder; çünkü o, vatan sevgisinin her şeyden daha yüce bir duygu olduğunun bilincindedir.

Kerime'nin Rumeli kadınlarına söylediği sözler vatani için her şeyi yapmaya hazır bir genç kız olduğunu gösterir:

“(...) Dinleyin beni. Gayrı sözü ben aldım. Kilerinizi, ambarınızı açın. Askerimiz içindir. Dokuduğunuz, ördüğünüz herbir şey onlara ayrılmalıdır. Atınız, arabanız esirgenmesin. Değirmende öğütülen un onlar içindir. Verin kadınlarım, dökün, saçın! Esirgemeyin sakın. Can derdine düşmeyin sakın! Vatan için Allah için dayanın. Can derdine düşmeyin” (s.180).

Kerime'nin vatanın kurtuluşu için Rumeli kadınlarından yardım istemesi, onları bilinçlendirme çabası yurt ve millet sevgisi ile açıklanabilir.

Hilal Görününce'de Nizam Bey ilerlemiş yaşına rağmen Kırım'ı Moskof baskısından kurtarmanın çarelerini arar. Hiç kimsenin bilmediği bir mağarada tek başına bıçak ve hançerler yapıp bunları cephede düşmanla savaşan askerlerimize gönderme planları içerisinde. Onun bu davranışı vatanına ve milletine duyduğu sevgi ile alakalıdır (s.210).

Nizam Bey, hicretten söz eden oğlu Giray'a vatan sevgisi ile dolu sözler söyler:

“Bir daha hicretten söz etme sakın! Çünkü burası senin gözünü açtığın toprak. Cedlerinin türbeleri bunu sana anlatmıyor mu? Hergün elini sürdüğün toprak bize yabancı mı bir bak! Toprak bize benziyor, dağ bize benziyor, ırmak bize benziyor”(s.30).

Nizam Bey vatanın kutsallığını anlatan bu cümlelerle konuşurularp yurt sevgisinin yüceliği hatırlatılır. Hamza Batur'un vatanın kurtuluğu için hamile karısını bırakarak cepheye gitmesi onun önceliğinin vatanı olduğunu gösterir.

Romanın en önemli karakteri Arslan Bey, tam anlamıyla bir vatan aşığıdır. Ölen karısından sonra çocuğu Emircan ve yaşlı annesinin tek koruyucusudur. Moskof'dan Kırım topraklarını kurtarmak için cepheye yardıma giderken ölebileceğini göze alarak gider. Onun önceliği de tıpkı Nizam Bey ve Hamza Batur gibi vatanıdır.

Ağustos Başığı'nda yurt ve millet sevgisini yücelten mısralar verilir:

*“Ben bir Türküm; dinim, cinsim uludur. Muhammed'in kitabının kaldırtmam
Sinem, sözüüm ateş ile doludur. Osmancık'ın bayrağını aldırtmam
İnsan olan vatanının kuludur. Düşmanımı vatanıma saldırtmam
Türk evladı evde durmaz giderim. Tanrı evi viran olmaz giderim”* (s.265).

*“Ben bir Türküm; dinim, cinsim uludur
Sinem, sözüüm ateş ile doludur”* (s.266).

Tekâlifi Millîye kanunu çıkarılıp halkın senet karşılığı malını mülkünü orduya vermesi istenince cephede oğullarını şehit vermiş, kocasını kaybetmiş Ayşe Çavuş, *“Paraya pula ne hacet? Vatani kurtarmak için para mı alacak bu millet? Feda olsun her şeyimiz”*(s.300) diyerek hem kendinin hem de Türk insanının yurdu için taşıdığı duyarlılığı gözler önüne serer.

Romanda Yusuf, İzzet, İlyas, Esmâ, Efendi Hafız, Ayşe Çavuş ve Söğüt halkı vatanını seven şahıslar olarak çizilmiş ve bir kısmı idealize edilmiş insanlardır.

Deli Zamanlar romanında başkahraman, yurdunu ve milletini seven bir gençtir. Üniversite öğrencisi olan başkahramanın siyasi bir partinin gençlik kollarında çalışmasının en büyük nedeni ülkesine ve milletine faydalı işler yapabilme düşüncesidir.

Çırpıntılar'da geçim kaygısı ile uzun yıllar yurt dışında çalışmak zorunda kalan Tekin ve Esra vatanlarına duydukları sevgiyi bu topraklarda daha çok hissetmektedirler. Ülkelerine olan özlemlerini azaltmak amacıyla Avustralya'da kendi vatanların kültürünü

yaşatmaya çalışmaları ve bir Türk evi kurma istekleri vatanlarına olan bağlılıklarından ve sevgilerinden kaynaklanır.

Tekin'in Esra'ya Yahya Kemal'den söylediği şu mısralar da vatan sevgisinin yüceliğini göstermektedir:

“Ölmek kaderde var, bize ürküntü vermiyor. Lakin vatandan ayrılışın ıstırapı zor” (s.123).

3.1.2.3.2- Din Duygusu ve Allah İnancı

Her insanda içgüdüsel olarak kendinden üstün bir güce inanma, ondan yardım isteme, ona sığınma eğilimi vardır. Bütün dinler de inananlarına Tanrı'ya ya da akıl ile kavranamayacak yüce bir güce iman etme telkini yapar. Din duygusu ve Allah inancı insanlar için bir oto kontrol sistemi yaratır. Dinin yasakladıklarını yapmama beraberinde suçların azalmasına imkân sağlamakta bu yönüyle de din, toplumsal düzeni sağlayan bir unsur olarak işlevini gerçekleştirmektedir.

Din duygusu ve Allah inancı, edebî eserler yoluyla da insanlara telkin edilen değerler arasında yer alır. **Çokum**'un eserlerinde belirgin bir din propagandası yapılmaz. Ancak eserlerde din duygusu ve Allah inancı insanı ayakta tutan, yaşama bağlayan yönü ile işlenir. Eserlerde din duygusu ve Allah inancı kahramanların olumlu ve olumsuz yaşantıları yoluyla okuyucuya sunulur. Din duygusunu gerçek anlamda içine sindirmiş insanlarla bu değerden yoksun insanlar bir arada işlenerek olumlu ve olumsuz örnekler sunulur ve okuyucunun bu örnekleri karşılaştırarak kendi doğrularını kendisinin bulması amaçlanır.

Gece Rüzgârları romanında hayattan hoşnut olmayan, içe kapanık ve mutsuz olan Nilece'nin dünyayı algılayışı farklıdır. İnanç konusunda zayıftır. Süsen ile bir konuşmasında bu anlaşılır:

“ — Hayatı bir karikatür gibi görüyorum. Böyle olunca da kocaman bir hiç kalıyor geriye... Neden bu kadar ciddiye aldık dersiniz?

— Neyi?

— Yaşamı?

Bu son cümleleri Süsen'i ürpertti.(...)

— *Ben ciddiye alırım; çünkü o zaman Allah'ın yaptığı işi de ciddiye almamış olurum.*

— *Nedir o?*

— *Dünyayı, bizi yaratması... Buradaki hayatımız geçici de olsa, Yaradan dünyayı canlılara armağan etmiştir.*

— *Siz böyle bakarsanız böyle düşünürsünüz. Ama benim için her şey hiç kelimesiyle açıklanabilir” (s.17).*

Nilece'nin din ve Allah inancı konusundaki zayıflığı yaşamı yorumlayış şeklinde de kendini göstermiştir. Dünyayı koca bir hiç olarak gören Nilece, romanın sonunda intihar eder. Hâlbuki din, intiharı büyük bir günah olarak görür. Din inancı sağlam olmayan böyle bir karakterin intihar etmesi gayet normal bir durum olarak yorumlanabilir.

Çırpıntılar'da Avusturalyalı bir yerlinin Korhan'a hediye ettiği avcı sopası Korhan için büyük anlam taşır. Tekin, bir sinir anında bu sopayı oğlunun elinden alıp fırlatır. Korhan babasına kızır bu sopadan güç aldığını söyler. Bunun üzerine aralarında şu konuşma geçer:

“— *Güç bulmak için böyle bir akasya dalına sığınmak niye oğlum? Allah'a sığınabilirsin... dedi.*

— *Nasıl yani?*

— *Ninelerin,dedelerin gibi...Bizler gibi. O'na inanıyorsun değil mi?*

— *Bilmiyorum.*

— *İnanmak istiyor musun?*

— *Evet.*

— *Bence bu da çok önemli. Yani inanmayı istemek... O bir kapıyı açmak demektir bence” (s.105).*

Ülkesinden uzakta olan, kendi kültürüne, diline ve dinine uzak bir yerde yaşayan Tekin, burada büyümüş olan oğlunun da kendi dinini bilmesini ister. Allah'a sığınmanın en büyük güç kaynağı olduğunu Korhan'a öğretmeye çalışır.

Ağustos Başağı'nda vatan ve dinin birbirinden ayrılmaz parçalar olduğunu vurgulayan mısralar verilir:

“ Ben bir Türküm; dinim, cinsim uludur.

Sinem sözüüm ateş ile doludur.

İnsan olan vatanının kuludur.

Türk evladı evde durmaz giderim.

Muhammed’in kitabının kaldırtmam

Osmancık’ın bayrağını aldirtmam

Düşmanımı vatanıma saldırtmam

Tanrı evi viran olmaz giderim” (s.265–266).

Türk askerinin düşmanı vatanından sürmesi onun dine olan bağlılığına ve sonsuz iman gücüne bağlanır. Yunanlı Albay Klerides yenik düşen askerleriyle konuşurken şunları söyler:

“Bu toprağın, Türkler için değerini hiç ölçmemiştik, hiç düşünmemiştik. Hesap baştan yanlıştı. Galibiyetlerinin sırrı burada yatıyor kumandan. Bu toprağı imanla savunmalarında... İşte bu kadar basit. Basit, fakat anlamı büyük” (s.414).

Çokum, din ve Allah inancını bu duyguyu gerçekten içine sindirmiş roman kahramanları yoluyla okuyucusuna verir. Bu kahramanlar dinin insana kattığı erdemlerin taşıyıcılarıdır.

Karanlığa Direnen Yıldız romanında Veysel Ağabey, dindarlığının verdiği temizlik ve saflıkla insanlara yaklaşır. İyi niyetli, yardımsever, hümanist bir adamdır.

Deli Zamanlar’da başkahramanın anneannesi dindar bir hanımdır. Temiz yürekli, Allah’a gerçek manada teslim olmuş saf bir kadındır. Başkahramanı intihardan vazgeçiren de odur.

Gülyüzlüm romanında Korhan’ın anneannesi dindar bir kadındır. Onun yanında insanlar kendini huzurlu ve güvende hisseder. Yazar, gerçek manasıyla din ve Allah inancını benimsemiş bu kahramanlar aracılığıyla okuyucusuna örnek insan tipleri sunar.

Okuyucu dini gerçek anlamıyla yaşayan kahramanlara yakınlık ve sevgi duyarken dini inancı olmayan, hayatı maddeden ibaret sayan diğer roman kahramanlarına karşı uzaklık duygusu ve samimiyetsizlik hisseder.

Karanlığa Direnen Yıldız adlı eserde Sebati Bey, Kaya Bey, Asaf Bey; *Gülyüzlüm* romanında Reşit Bey gibi kahramanlar dinden uzak yaşantıları ile daha acımasız, daha bencil insanlar olarak çizilmiş ve doğal olarak bu mizaçlarıyla okuyucunun yakınlığını kazanamamışlardır.

Toplumların dini inançları yaşam şekillerini, gelenek ve göreneklerini, hayata bakış açılarını farklılaştıran bir unsur olarak varlığını gösterir.

Dört semavi dinden biri olan İslamiyet, en son din olarak kabul edilir ve bu dinden sonra başka bir dinin gelmeyeceğine inanılır. İslamiyet tüm insanlığı kapsayan, gerçek kurallarıyla yaşandığı zaman insanlara huzur ve düzen verecek olan evrensel bir dindir. Ancak tüm kutsallığına rağmen diğer dinlerde olduğu gibi İslam dini de sömürülmeye, farklı yorumlanmaya müsaittir. İnsanlar din adı altında dinde yeri olmayan birtakım yaşantıları kendilerince din emri olarak yansıtabilmekte ve bu ters durum da dinden soğumalara ve uzaklaşmalara neden olmaktadır.

Çokum, romanlarında Allah inancı ve din duygusu dışında İslamiyet'i tüm samimiyeti ile yaşayan roman kahramanları yoluyla gerçek Müslümanlığın nasıl olması gerektiğini gösterirken bunun karşısında din adı altında insanların yaptıkları yanlışları da gösterir ve taassuptan uzak bir yaşantı şekli ile İslam dininin yaşanması gerektiği mesajını verir.

Karanlığa Direnen Yıldız romanında Veysel Ağabey, yazarın dini algılayış ve yaşayış şekli ile örnek gösterdiği bir karakterdir. O, dinini samimiyetle ve doğru şekliyle yaşayan bir Müslümandır. Yazar onu Horasan erine benzetir. İnsanları sevgiyle kucaklayan, kötülük düşünmeyen, kin, nefret, kıskançlık duygularından uzak yaşayan, İslamiyet'i hayatına uygularken taassuba düşmeyen bir karakterdir.

Hilal Görününce romanında Emin Hoca, müspet yönleri ile ön plana çıkmış bir din adamıdır. Tanzimat dönemi romanlarının çoğunda toplumu kötü yönde etkileyip din sömürüsü yapan, İslamiyet'i yanlış yorumlayan din adamlarına zıt bir karakter olan Emin Hoca, Müslümanlığı doğru şekilde yaşayan, dini akıllıca yorumlayan, çevresindeki olaylara duyarlı ve din adamı olmanın verdiği sorumluluğu taşıyan biridir. Emin Hoca, insanları hem dini hem sosyal konularda aydınlatan önemli bir karakterdir (s.91-92).

Ağustos Başağı'nda Efendi Hafız ve Müftü Mustafa Efendi, inançlarını yaşayış şekilleri ile okuyucuya örnek olarak gösterilen insanlardır.

Yazar, dinlerini doğru şekilde yaşayan bu roman kahramanlarının yanında Müslümanlığı kullanan ve dini sömüren olumsuz karakterleri ve onların yapmacık davranışlarını tiksinti duyarak anlatır.

Gece Rüzgârları romanında yazar diye geçinen Macit Kemikel, dini sömüren biridir. Yazarlıkta destek görmek, para kazanmak amacıyla kendini olduğundan farklı ve dini inancı sağlam biri gibi gösterir. Önceleri kendini küçük bir cemaatin liderine sevdiren kademe kademe yükselmiştir. Macit Kemikel çıkarları için, para için çalışan, maneviyattan çok uzak bir adamdır (s.69).

Macit Kemikel'in yazar Süsen'e verdiği Yağmur Beklerken romanında kullandığı ifadeler onun zaaflarını, dini nasıl yanlış kullanıp yorumladığını gözler önüne serer. Yaşadığı samimiyetsiz hayatla Süsen'in nefretini kazanır (s.79).

Çokum, dini doğru yorumlayıp doğru yaşayan insanlara karşılık Macit Kemikel gibi dini sırf çıkarları için kullanan bir insan tipini çizerek okuyucusuna doğru ve yanlış Müslüman tipinin arasındaki ayrımı göstermeye çalışır ve bu tipler yoluyla taassuptan uzak bir din anlayışı ile hayatın yaşanması gerektiği mesajını verir.

3.1.2.3.3- İsyandan Kaçınmak ve Şükretmenin Önemi

Hayat her zaman insanın istediği şekilde gitmeyebilir. İnsanoğlunun yaşantısı inişlerle ve çıkışlarla doludur. Önemli olan insanın karşılaştığı her kötü durum için ümidini kaybetmeden gelecekteki güzel günleri düşünebilmesidir. Bu düşünceyle hareket eden bireyler ayakta kalabilir aksi davrananlar ise isyana düşüp mutsuzluğa kapı aralarlar.

Çokum, romanlarında şükretmenin önemini vurgular ve isyandan kaçınılması gerektiği üzerinde durur.

Hilal Görününce'de karısı öldükten sonra Arslan Bey, elini ayağını hayattan çeker. Çevresindeki hiç kimseye hatta oğlu Emircan'a bile ilgi göstermez. Allah'a yaşadıklarından dolayı isyan eder. Nizam Bey yeğeninin bu durumu karşısında ona isyan etmemesi gerektiği yönünde nasihatte bulunur:

“Ölenle ölinmez Arslan Bey. Bizde ömrün sonuna kadar yas tutmak var mı? Şu ilahi emre karşı çıkmak sen gibi bir yiğide yaraşır mı?” (s.69).

Romanda Kırım toprakları Rus işgali altındadır. Kırım halkı canla başla mücadele edip Rus işgalcileri topraklarından atmak için çalışır. Moraller çok bozuktur ancak Feyzullah Ağa, dostlarına moral vermek için bir derviş hikâyesi anlatır:

“ Vaktiyle dervişin biri, çarıkçıya gidip, sol ayağı için çarık ister.(...) Ya peki, öteki ayağın ne olacak, çıplak mı duracak derviş babay? der. Derviş, “ Veriyorsan ver şu çarığı, yoksa çıkar giderim” diyerek çarıkçıyı azarlar. Çarığı verir. Verir amma, o gece gözüne uyku girmez. Ertesi gün, yolda dervişe rastlayıp yakasına yapışır. ‘Babay babay, maksadın neydi ki, bir ayağına yeni çarık giydirip öbürünü çıplak kodun.’ Derviş güler. ‘Hala anlamadın mı a cahil?’ der. ‘Sol ayağım, yeni çarığın keyfini çıkartırken, sağ ayağım da taş a dikene basıp, acı çekecek.’ ‘Peki ama, buna sebep ne?’ Dervişin cevabı hazır. ‘Çıplak ayağım kan revan içinde kaldıkça, öbürüne bakıp şükredeceğim a sersem.’” (s.91-92).

Feyzullah Ağa, hikâyesini anlattıktan sonra hâlâ Kırım’ın havasını soluduğumuz için Allah’a şükretmeliyiz diyerek konuşmasını bitirir.

Millî Mücadele romanı olan **Ağustos Başağı**’nda Türk askerleri cephede açlıkla, sefaletle karşı karşıya kalır ve yaşadıkları bu sefaletten dolayı yakınır. Onbaşı olan Yusuf, kendisine bağlı askerler yakınınca daha önce Kut’ül Amare’de düşmanla çarpışırken düştükleri gerçek sefaleti anlatarak şu anki hallerine şükretmeleri gerektiği söyler:

“ Suyun ve ekmeğin kıymetini öğretti bize oralar. Şimdi siz kendinizi kıtlıkta saymayın. Tayınız var, çorba da çıkar önünüze. Oralarda şu elimin yarısı kadar darı ekmeği bulsak ne ala... Aç susuz bir şehirden bir şehre varırdık. Ölen ölürdü, dayanan kalırdı işte. Neyimiz var neyimiz yok satıp, ekmeğe almağa çalışırdık. Birgün Tikrit’ten picama almıştım. Kıtlıkta onu bir Arap karısına sattım. Karşılığında dört ekmeğe verecekti. Kadın beni eve soktu. Kandıracaktı meğer. Ondan sonra ekmeğin torbasını kaptığı gibi kaçtı. Daha şaşkınlığım geçmeden tak tak tak bir ses oldu. Kapıyı çiviliyormuş. Yanında başka

karılar da var. Düştük mü tuzağa? Girdik mi bir kafesin içine. Hemen kasaturamla kapıyı zorlayıp açtım. Kadınlar avaz avaz bağıırıp duruyorlar. Picamayı alanın elindeki ekmekleri kapıverdim. İşte o ekmekler benim için altından da kıymetliydi.

(...)

— *Topu topu dört ekmek... Allah'tan korkarım ben. Ekmek bu... Başka bir şey değil ki... Bölüştük arkadaşlarla. Duaları yetti. Diyeceğim şu ki, siz şimdi şükredin halinize. Açlıktan kıtlıktan şikâyet etmeyin”(s.122).*

Feyzullah Ağa'nın anlattığı derviş hikâyesi ve Yusuf'un başından geçen olayda okuyucuya verilen iletiler ortaktır. Her iki hikâyede de şartlar insanlar için bazen içinden çıkılmaz hâl olsa bile asi olmamak gerektiği ve şükretmenin büyük bir erdem olduğu vurgulanır.

4. DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.1- SEVİNÇ ÇOKUM'UN ROMANLARINDA TÜRKÇE

Sevinç Çokum'un kaleme aldığı romanlarda kullandığı Türkçe, açık ve anlaşılırdır. Yazar, okuyucusuna zengin bir söz dağarcığı sunmuş, günümüzde kullanılmadığı için unutulmaya yüz tutmuş Türkçe kelimeleri de eserlerinde kullanarak bu kelimelerin tekrar gün yüzüne çıkmasına hizmet etmiştir. **Çokum**, deyimler, ikilemeler, atasözleri, söz sanatları, tamlamalar, ağız özellikleri, yöresel sözcük kullanımları ile romanlarının dil ve anlatımına zenginlik katmıştır. Bu bölümde yazarın romanlarında Türkçeyi nasıl kullandığı üzerinde durulmuş, romanlarında ayrı ayrı yapılan incelemelerin ardından tez çalışmasının sonuç bölümünde Türkçe kullanımı ile ilgili genel bir değerlendirme yapılmıştır.

4.1.1- Zor

Zor, **Çokum**'un iç göç olgusunu konu olarak seçtiği ilk romanıdır. Eserde kullanılan kelimeler de konuya uygun olarak seçilmiştir.

Halk dilinde kullanılan kelimelere eserde yer verilir: “eğin”, “göynek”, “çığırmaq”, “yunmaq” gibi kelimeler köy ve kent çatışmasını anlatan böyle bir eserde köyden göç etmiş insanların konuşmalarında kullandığı kelimeler olarak verilir.

Romanda “helbet”, “irahat”, “İramazan”, “sağlığınan”, “irahatsız” gibi yöresel kelime kullanımlarına da yer verilir.

Bazı diyalog cümlelerinde kahramanlar ağız özellikleri ile konuşturulmuştur:

“(...) Ne bilen... Ortaokulu bitireydin kâtip olurdun bir yerlere”(s.10).

“Ne ağlayup çığırırınız?”

“(...) Hökümet düşmüş. Böyle bir zamanda oğlanı nasıl salarız oralara” (s.10).

“Harman yerine gitti. Hem de ağaçlar donanmış mı deyi bakacak. Ne zamandır çıkmazdı dışaru. Yoldan doğru bir gidişi var, benden çevik”(s.18).

“Aliver şunu oğlanım. Yüzünü yuduğunda kurulanırsın”(s.18).

“Hele bak. Bizim memlekattan bir uşak geldi demek. E hoş geldin oğul”(s.35).

“Abe ne istedi Cevdet o sandıkcıktan?”(s.61).

“(...) Ezcük yoğurt, biber, domates satıversem çarşılarda”(s.69).

“Boşanacak benden. Çocuğum olmadı deydi. Hem de kaçtım ya memlekattan”(s.120).

“Az mı hakkın geçti bize. Alır götürürün. Kuş gibi uçururun seni oraya”(s.220).

Ağız özellikleri ile konuşturulan kahramanlar yoluyla eser, sami ve doğal bir anlatım özelliğine sahip olur.

Romanda argo ve küfür içeren kelimeler de kullanılır: “orospu”, “manitacı”, “bellemek”, “zıbarmak”, “tayıncı”, “hırlaşmak” bu kelimelerdendir.

4.1.1.1- Deyimler

Zor romanında deyimler sıklıkla kullanılır. Eserin seçilen belirli sayfa aralıklarında yapılan inceleme sonucu şu deyimlerin kullandığı tespit edilmiştir:

İçine telaş yürümek, göz göze gelmek, el kapısında durmak, adet olmak, kendine güvenmek, içine kurt düşmek, gözden geçirmek, içini çekmek, içine karanlık inmek, içine atmak, aklını çelmek, hizmet görmek, başı eğik durmak, zulüm görmek, gönül almak, aklından geçirmek, el içine düşmek, boynu bükülmek, baldırı çıplak, adam saymak, acı vermek (s.8–12). Seçilen deyimler anlam olarak incelendiğinde çaresizlik ve arayış temleri ile dolu olduğu görülür. Eser göç olgusunu ve geçim mücadelesini anlatır. Bu açıdan seçilen deyimler konuya uygundur.

4.1.1.2- İkilemeler

Eserin seçilen belirli sayfa aralıklarında yapılan inceleme sonucunda kullanılan ikilemeler şu şekilde tespit edilmiştir:

Kötü kaba, belli belirsiz, deli dolu, sık sık, çıka çıka, yavaş yavaş, çatır çatır, tek tek, gelen giden, uzun uzun, girile çıkıla (s.133–137).Yazar, çoğunlukla aynı kelime tekrarı ile kurulmuş ikilemeleri kullanmıştır.

4.1.1.3- Tamlamalar

Eserde sıfat ve isim tamlamaları sıklıkla kullanılır. Romanın belirli sayfa aralıklarında yapılan inceleme sonunda tespit edilen isim ve sıfat tamlamaları şunlardır:

Başının çaresi, felsefe öğretmeni, onun ayağı, evliliğimizin sonu, şu lamba, bu bolluk, cansız şeyler, Nesrin Hanım'ın sıkılı avuçları, bir koltuk, başağrısı ilacı, mayıs sonları, tıkış tıkış apartmanlar, Serencebeydeki evinin bahçesi, uçuk sarı güller, bahçe kapısının üstü, onun çorapları, neyin nesi, sevindirici haber, güllerin herbiri, üzümlü kek,

masanın üstü, Allah'ın adı, bereketsiz ev, yüksek ve kalın topuklu ayakkabı, umulmaz canlılık, ayaklarının hızı, telaşlı yürek, yolun ortası, arabanın kornası, büyük gürültü, kemiklerimin çıtırtısı, oluk oluk su sesi, kırmızının rengi, koltuk altları, ortalığın kırmızısı, boşluğun içi, akşamın durgun alacalığı, çay bardaklarında söndürülen sigaraların yaydığı koku, yatağın kırıksıklığı, Nazan'ın yastığının üzerine dağılmış saçları (s.210–214). Yazar, belirtili isim tamlaması ile sıfat tamlamalarını ağırlıklı olarak kullanmıştır.

4.1.1.4- Cümle Türleri

Çokum'un bütün romanlarının belirlenen sayfalarındaki cümleler, yüklemelerinin türüne göre, yüklemelerinin yerine göre, anlamlarına göre ve yapılarına göre incelenmiştir. Yüklemelerinin türüne göre cümleler, fiil ve isim cümlesi olarak ikiye ayrılmış; yüklemi isim olan cümleler isim cümlesi, fiil olan cümleler ise fiil cümlesi başlığı altında sınıflandırılmıştır. Yüklemelerinin yerine göre cümleler, kurallı, devrik ve kesik cümle başlıkları altında üç gruba ayrılmış; buna göre yüklemi sonda olan cümleler kurallı, yüklemi cümlenin başında ya da ortasında olan cümleler ise devrik cümle olarak gösterilmiştir. Yüklemi olmayan, sonu okuyucuya bırakılan eksilteli cümleler ise kesik cümle başlığı altında sınıflandırılmıştır. Anlamlarına göre cümleler; olumlu, olumsuz ve soru cümlesi olmak üzere üçe ayrılarak incelenmiştir. Yüklemde bildirilen iş, oluş, hareket ya da durumun yapıldığını bildiren cümleler; olumlu cümle, bir işin gerçekleşmediğini bildiren cümleler ise olumsuz cümle başlığı altında gösterilmiştir. Cevap almak amacıyla kurulan ve soru anlamı taşıyan cümleler ise soru cümlesi başlığı altında gösterilmiştir. Cümleler yapıları bakımından incelenirken **Leyla Karahan**'ın (1999) yaptığı tasnif esas alınmıştır. Bu tasnife göre cümleler basit cümle, birleşik cümle, sıralı ve bağlı cümle başlıkları altında dört gruba ayrılarak incelenmiştir. Buna göre tek yargı bildiren cümleler, basit cümle (Onunla bir daha görüşmeyeceğim.); içinde birden fazla yargı bulunan, bir temel cümle ve onu tamamlayan yan cümleden oluşan cümleler, birleşik cümle (Seni görünce mutlu oluyorum.); birden fazla cümlenin birbirine bağlaçlarla bağlandığı cümleler, bağlı cümle (Ölmek kaderde var, bize üzüntü vermiyor lâkin vatandan ayrılışın ızdırabı zor.); iki ya da daha fazla cümlenin bir anlam

bütünlüğü içinde birbirine virgül ya da noktalı virgüllerle bağlanıp oluşturduğu cümleler ise sıralı cümle olarak (Kadın buraya kadar geldi, sizi sordu, cevap alamayınca gitti.) gösterilmiştir.

Zor romanında cümlenin kullanım şeklini tespit etmek amacıyla kitabın farklı bölümlerinden örnek olarak seçilen üç sayfa üzerinde yapılan incelemede cümleler; yüklemelerinin türüne ve zamanına göre, yüklemelerinin yerine göre, anlamlarına göre ve yapılarına göre incelenmiş ve yapılan incelemeler tablo halinde gösterilmiştir.

(s.27)

Neden sonra kadının solukları uykunun düzenine vardı. O zaman yazmağa başladı Kerim. “ Pek kıymetli Zühre Ninem, babam, anam ve ablam.”

Ben bu sabah İstanbul'a varıp, halamgilin evine yerleştim. Emaneti de verdim. Hepsi memnun oldular. Sabah, halam beni dükkâna götürdü. Göreceğim işleri daha bilmiyorum. Demir döveceğiz herhalde. Şimdilik buralarda yabancılık çekiyorum. Ne de olsa şehirde yetişmedik. Bizim görgümüz olsun, sokakta yürüyüşümüz olsun, onlarınkinden başkadır. Aynı zamanda sokakları çok dolaşık. Taksiyle gelirken şaşkın oluyor insan. Düpdüz bir yol değil. Siz de bilirsiniz. Kendi köyümüzde yürümek, giyinmek değişik bir şekildedir. İnsan gezdikçe her tarafı öğrenmiş olur. Çok kalabalık yerler. Hep merdiven çıkılıyor. Halam beni görünce sevindi. Cümlenize selam eder ellerinizden öperim. Halam da selam eder. Fevzi Ağabeyim ve Gülnur Ablam da selam ederler.

Yüklemeler Türüne ve Zamanına Göre Cümleler

(s.27)

İsim Cümlesi	5	Fiil Cümlesi	19
Basit Zamanlar	19	Birleşik Zamanlar	-
Şimdiki Zaman	4		
Geniş Zaman	6		
Duyulan Geçmiş Zaman	8		
Gelecek Zaman	1		

Yüklemin Yerine Göre

(s.27)

Toplam Cümle	24
Kurallı Cümle	21
Devrik Cümle	3
Kesik Cümle	-

Anlamına Göre

(s.27)

Toplam Cümle	24
Olumlu Cümle	21
Olumsuz Cümle	3
Soru Cümlesi	-

Yapılarına Göre

(s.27)

Toplam Cümle	23
Basit Cümle	13
Birleşik Cümle	9
Sıralı Cümle	1
Bağlı Cümle	-

(s.79)

Bahçedeki ağaçlar yumuşak bir şeyleri fısıldıyor, gün ışığı ince parıltılarla pencereden içeriye sokuluyordu. Ama her nedense öğretmenlerin çoğu bir bahar gevşekliğini duyamıyorlardı. Hele bu sabah bambaşka bir öfke dolanıp duruyordu okulda. Müdür Bey'in sesi, sık sık koridorlarda gürlüyordu. İlknur "sıkı yönetim ilan edildi ya, ondan." diyordu.

Sınıf uğultularını bastırıp sindiren inceli kalınlı öğretmen sesleri.. Yine de Aysel'le arada bir gülebiliyorlardı. Olur olmaz şeylere.. İlk dersten sonra bir ağırlık çöküyordu. Zamanı çabucak geçirme isteğindeler... Tebeşir tozları.. Kavga gürültü.

İlknur gazeteden kesip sakladığı bir resmi defterinin arasından çıkarttı. Enise de ilgilendi o resimle. Sırasından uzanıp iki öğrencinin arasındaki boşluğa eğildi. Yanıbaşında Aysel. Bilmiyor musun, bir anarşist o. Bir kahraman, dedi.
Sonra yeniden kalkıp İlknur'un yanına yaklaştı. Umulmadık bir çabuklukla kaptı resmi. Aysel, onu kızdırmak ister. Belli. Çılgılık çılgılığa bir kovalayış başladı.

Yüklemin Türüne ve Zamanına Göre Cümleler

(s.79)

İsim Cümlesi	4	Fil Cümlesi	18
Basit Zamanlar	10	Birleşik Zamanlar	8
Şimdiki Zaman	2	Şimdiki Zamanın Hikâyesi	8
Geniş Zaman	1		
Görülen Geçmiş Zaman	7		

Yüklemin Yerine Göre

(s.79)

Toplam Cümle	25
Kurallı Cümle	18
Devrik Cümle	4
Kesik Cümle	3

Anlamına Göre

(s.79)

Toplam Cümle	22
Olumlu Cümle	20
Olumsuz Cümle	1
Soru Cümlesi	1

Yapılarına Göre

(s.79)

Toplam Cümle	20
Basit Cümle	8
Birleşik Cümle	10
Sıralı Cümle	2
Bağlı Cümle	-

(s.147)

“Nişanı vapur iskelesinin üstünde yapacaklar. Sarı bir elbise diktirmiş Cevher. Bütün pul işlemeliymiş.”

Enise’yi dalgın duruşundan sıyırmak istiyor anası.

Kahverengi eteğini giyersin.

“ Gitmek istemiyorum..” diyebilse...

Enise, duydun mu dediklerimi?

Enise’nin gözleri sokağın köşesine takıldı. Nadir.. Yanında sarışın, gösterişli bir kadın..

Ağabeyim geliyor. Yanında bir kadın var.

Kim?

Tanımiyorum.

Nigar Hanım merak ve şüpheyile sokuldu yanına.

Bir şarkıcıdan söz ettiydi. Bu gece şarkı söyletecekmış ona. O olmalı. Buraya, evimize getirmesinin sebebi nedir?

Yüklemin Türüne ve Zamanına Göre Cümleler

(s.147)

İsim Cümlesi	4	Fiil Cümlesi	13
Basit Zamanlar	9	Birleşik Zamanlar	2
Görülen Geçmiş Zaman	3	Görülen Geçmiş Zamanın Hikâyesi	1
Gelecek Zaman	1	Gelecek Zamanın Rivayeti	1
Şimdiki Zaman	3		
Duyulan Geçmiş Zaman	1		
Geniş Zaman	1		
Gereklilik Kipi	1		
Şart Kipi	1		

Yüklemine Yerine Göre
(s.147)

Toplam Cümle	19
Kurallı Cümle	12
Devrik Cümle	5
Kesik Cümle	2

Anlamına Göre
(s.147)

Toplam Cümle	17
Olumlu Cümle	13
Olumsuz Cümle	1
Soru Cümlesi	3

Yapılarına Göre
(s.147)

Toplam Cümle	17
Basit Cümle	13
Birleşik Cümle	4
Sıralı Cümle	-
Bağlı Cümle	-

4.1.2- Bizim Diyar

Bizim Diyar romanında sade ve anlaşılır bir Türkçe kullanan yazar, anlaşılması güç kelime ve ifadelere yer vermemiş, öz Türkçe kullanma konusunda hassasiyet göstermiştir. Ancak eserin bazı bölümlerinde az da olsa anlaşılması zor kelimelere rastlanır. **Süleyman Çelebi**'ye ait olan mısralarda dil açıklıktan uzaklaşır:

“Bî-hurûf savt u lâfz ol pâdişah

Mustafâ'ya söyledi bî-iştibâh” (s.18).

Envârü'l Âşîkîn'den alınan cümleler romanın genel dokusu içerisinde ağır ifadeler olarak görülür (s.15). *Kal'a-i Sultaniyye* (s.214) gibi tamlamalar ile dil ağırlaşır.

Yazar eserinde ilahilere ve halk şiirine ait mısralara yer vermiştir:

“Yar yüreğim yar, gör ki neler var

Bu halk içinde bize güler var.

*Bu yol uzaktır menzili çoktur
Geçidi yoktur derin sular var” (s.24).*

*“Sabah oldu ben varayım
Yoluna güller sereyim
Uyan gül yüzün göreyim” (s.172).*

Yunus Emre'den alınan mısralar ve anonim bir Rumeli türküsünden alınan yukarıdaki mısralarda dil bakımından anlaşılması zor kelimelere rastlanmaz, aksine eser içerisine yerleştirilen bu mısralar, romana canlılık ve duygu yoğunluğu katar.

Eserlerinde montaj tekniğini kullanan yazar, bu romanında da **Yahya Kemal**, **Ziya Gökalp** ve **Yunus Emre** gibi büyük şairlerimize ait mısraları eserinin konusu ile bağlantılı olarak özenle seçmiş ve eseri içerisine yerleştirmiştir.

Romanın ilk sayfasında **Yahya Kemal**'in mısraları yer alır:

*“ Ve göz kapaklarımın arkasında eski vatan
Bizim diyâr olarak kaldı tâ kıyâmete dek” (s.5).*

Yahya Kemal'in 1918 başlıklı şiirinden alınan bu mısralar, esere adını veren kelimelerin gizli olduğu mısralardır. Duyguları daha coşkun ve etkileyici bir şekilde ifade edebilmesi açısından şiir kimi zaman düz yazıya göre daha vurucu olabilmektedir. **Yahya Kemal**'e ait bu mısralar da gerek romanın ismine ilham olması bakımından gerekse duygu yoğunluğu bakımından özellikle seçilip eser içerisine yerleştirilmiştir. **Bizim Diyar** romanı konu olarak büyük bir kurtuluş mücadelesini anlatır. Haksız yere işgal edilen, kendi öz vatanından çıkarılmaya çalışılan Türk insanının mücadelesini konu alır. Bir zamanlar azınlık durumunda bulunan farklı ırklara mensup insanların kendilerine yapılan iyilikleri unutup Türk insanına yaptıkları ihaneti gözler önüne serer. Seçilen mısralar da romanın konusunu destekler nitelikte özenle seçilmiş mısralardır. **Ziya Gökalp**'ten alınan mısralar ile vatan ve millet duygularının coşkunluğu artırılır:

*“ Vatan ne büyük Türkiye'dir Türklere ne Türkistan..
Vatan büyük ve müebbed bir ülkedir. Turan” (s.156).*

Roman kahramanı Gülsüm Ana, duygularını **Yunus Emre**'den mısralarla aktarır:

*“Benim bunda kararım yok.
Ben bundan gitmeğe geldim.
Bezargânım metâim çok,
Alana satmağa geldim”* (s.180).

Şiirlerden alınan bu mısralarda geçen “müeebed”, “metâ”, “bezargân” gibi kelimeler eserin bütünüyle kıyaslandığında daha kapalı ifadeler olarak görülür, ancak vatan sevgisi ve millîyetçilik duygularının işlendiği eserde kullanılan bu mısralar, anlatımda çoşkunluğu artırdığı için anlam kapalılığı açısından bir sorun yaratmaz.

Balkan Türklerini anlatan romanda kahramanlar ağız özellikleri ile konuşturulur:

“ Kaçmakta ne fayda var bre?” (s.7).
“ Sırmalı cüz keseni boynuna takasın”(s.8).
“ Karışma bre. Karışma işime. Var git odana” (s.24).
“ Lakin benim içim rahat edebilemez”(s.29).
“ Abe beğendinse aliverelim o zabiti sana” (s.56).
“ Ali Bey’imiz eskisi gibi oraya buraya koşabilemez” (s.113).

4.1.2.1- Deyimler

Bizim Diyar romanında deyimler sıklıkla kullanılır. Eserde seçilen belirli sayfa aralıklarında yapılan inceleme sonucu şu deyimlerin kullanıldığı tespit edilmiştir:

Yüz vermek, işbirliği yapmak, boyun eğmek, göze almak, alt üst etmek, birbirini yemek, gözleri ilişmek, araya girmek, ayakta kalmak, gözleri dolmak, yola düşmek, kurban olmak, canını feda etmek, sorguya çekmek, hakkını helal etmek, gözü açılmak, umurunda olmak, yolu açık olmak, elden gitmek, yoldan çevirmek, dillere düşmek, beddua almak, ortalığa düşmek, kapısına varmak (s.125–131).

4.1.2.2- İkilemeler

Eserde seçilen belirli sayfa aralıklarında yapılan inceleme sonucunda kullanılan ikilemeler şu şekilde tespit edilmiştir:

Dert tasa, gırtlak gırtlığa, bilir bilmez, alt üst, top tüfek, deli divane, gelip geçmek, sık sık, pembe beyaz, yalvar yakar, uzun uzun, deli divane, derlenip toparlanmak, gün gece, güçlü kuvvetli, alıp vermek, bağlar bahçeler, yüksek yüksek,

olan biten, kesik kesik, tabur tabur, uzaktan uzağa (s.166–175). *Zor* romanında ağırlıklı olarak aynı kelime tekrarı ile oluşturulmuş ikilemeler kullanılırken; bu romanda yapı bakımından farklı ikileme türleri de kullanılır. *Bizim Diyar*'da yakın anlamlı, zıt anlamlı ve aynı kelime tekrarı ile oluşturulmuş ikilemeler bir arada kullanılmıştır.

4.1.2.3- Tamlamalar

Romanda isim tamlamaları ve sıfat tamlamaları sıklıkla kullanılır. Eserin belirli sayfa aralıklarında yapılan inceleme sonunda tespit edilen isim ve sıfat tamlamaları şunlardır:

Bitkin insanların arası, yaşama isteği, Nevbahar Hanım'ın sözleri, Rıza Hoca'nın yanı, can derdi, sıcak su, Kerime'nin gözleri, Asiye'nin yarılan kulak memesi, tuhaf parıltı, suyun buharı, üşüyen eller, Rıza Hoca'nın iniltisi, Küçük bir çocuğun ağırlığı, babasının yüzü, Rıza Hoca'nın bileği, yüzünün çizgileri, adamın yüzü, kara leke, körpe canlar, Kerime'nin kulakları, binlerce insanın ağlayışı, defne dalları, binlerce çiçeğin içi, can çekişen kırık kanatlı kuşlar, büyük binalar, bayramlık elbise (s.206–210).

4.1.2.4- Cümle Türleri

Bizim Diyar romanında cümlenin kullanım şeklini tespit etmek amacıyla kitabın farklı bölümlerinden örnek olarak seçilen üç sayfa üzerinde yapılan cümle incelemesi ile şu sonuçlara varılmıştır:

(s.69)

Rıza Hoca'nın bostanında al yemenili, bir kız toprağı, çapalıyordu. Rıfat'ı görünce durdu. Çapayı bıraktı elinden. Gevşemiş yemenisini düzeltmeğe, sarı zülüflerini gizlemeğe kalkışmadı. O yöne yürüdü.

- Senin yolun buralara düşer miydi Rıfat Beyzadem? Vardar gibi dolana dolana gezmektesin.

Çekingenliği yoktu. Güliyordu. Gülüşü, duyguları açıkça.

İşimiz budur Zeynep Hanım. Kâh dolanırız, kâh duruluruz.

Demeliydi ki ona, “ Mektepliymen neler umardım. Şimdi bir erkân-ı harp zabitiyim. Şimdi dağda bayırda yol şaşırmış biriyim. Kendimizi tüketmeye kararlı gibiyiz. Maaşlar beklenir. Maaşlar konuşulur. Masa başında bunılır dururum kimi zaman...” diyemedi...

Ne yaparsın gün altında?

Toprağı kabartırım. Çünkü evde oturamam. Canım daralır.

Rıfat, kızın toprağa bulaşmış, kınalı ellerini gördü. “Dağı, ovayı, böceği, çiçeği, dikenini, ayazı bilen kız. Toprağı düşünüp, toprağı seven, toprak için yüreği gümbürdeyen kız.” diye geçirdi içinden.

Duyduğuma göre taliplerin çokmuş.

Öyle sayılır, dedi Zeynep. Ama benim, şimdilik kimseye varasım yoktur.

Yüklem Yerine ve Zamanına Göre Cümleler

(s.69)

İsim Cümlesi	7	Fil Cümlesi	22
Basit Zamanlar	18	Birleşik Zamanlar	4
Şimdiki Zaman	1	Şimdiki Zamanın Hikâyesi	2
Geniş Zaman	8	Geniş Zamanın Hikâyesi	2
Görülen Geçmiş Zaman	8		
Duyulan Geçmiş Zaman	1		

Yüklem Yerine Göre

(s.69)

Toplam Cümle	29
Kurallı Cümle	22
Devrik Cümle	7
Kesik Cümle	-

Anlamına Göre

(s.69)

Toplam Cümle	29
Olumlu Cümle	22
Olumsuz Cümle	5
Soru Cümlesi	2

Yapılarına Göre

(s.69)

Toplam Cümle	28
Basit Cümle	17
Birleşik Cümle	10
Sıralı Cümle	1
Bağlı Cümle	-

(s.139)

Nuriye Nine'nin göz kapakları zorlukla kalktı. Dumanlı gözlerinde ufacık bir parıltı yoktu.

Kerime,

— Dadı, dedi fısıltıyla.

Sonra hafifçe sarstı.

— Dadı, duduyor musun beni? Asiye Ablam beni Selanik'e çağırıyor. Dua et de babam izin versin.

Kadın dudaklarını ıslattı. Boynunu ağır ağır o yana çevirdi.

— Beni çekip çekip almasan olmaz mı o eski günlerimden? Yine ne oldu?

— Selanik'e gitmeliyim nine.

— A kız, Selanik'te ne vardır?

— Buralarda daraldım. Ablam çağırıyor. Gitmezsem ölürüm.

— Ölmezsin kız. O kadar kolay değil ölüm... İşte beni görüyorsun. Eşikten içeri bir türlü adım atmadım. Çekerim.

Kerime ümitsizce odadan çıktı. Avucunda Asiye'nin mektubu. Avucunda Selanik...

Ali Bey gazete okuyordu. Tablaya bırakılmış, bir sigaranın dumanı gün ışığında mavileşip tavana varıyordu. Adam gözlerini gazeteden ayırıp kızına çevirdi. Sonra tabladaki sigarayı ezmekle araya bir sessizlik koydu.

Yüklemin Türüne ve Zamana Göre Cümleler

(s.139)

İsim Cümlesi	3	Fil Cümlesi	24
Basit Zamanlar	18	Birleşik Zamanlar	3
Şimdiki Zaman	4	Şimdiki Zamanın Hikâyesi	2
Geniş Zaman	4	Geniş Zamanın Hikâyesi	1
Görülen Geçmiş Zaman	10		
Emir Kipi	2		
Gereklilik Kipi	1		

Yüklemin Yerine Göre

(s.139)

Toplam Cümle	29
Kurallı Cümle	21
Devrik Cümle	6
Kesik Cümle	2

Anlamına Göre

(s.139)

Toplam Cümle	27
Olumlu Cümle	20
Olumsuz Cümle	3
Soru Cümlesi	4

Yapılarına Göre

(s.139)

Toplam Cümle	26
Basit Cümle	19
Birleşik Cümle	6
Sıralı Cümle	-
Bağlı Cümle	1

(s.235)

“Eğer benim oğlum sağ ise, Sina çöllerine varmıştır. Çöl sıcaklığında yaşamak güç olmalıdır. Belki Ethem de oralardadır. Her yer kaynıyor benim kızım. Ağlama. Şimdiden yetim sayma bu çocukları. Bilir misin, çölde hurma ağaçları olur. Sadık Bey anlattıydı. Gece yıldızlarla donanmış gök. Ve hurma ağaçlarının yelpaze gibi salınmış dalları. Kudüs’ü, Mekke’yi bilir bizim Sadık Bey’imiz. Gazze deniz kıyısındaymış. Sezerim ki bizim Ethem’le Rıfat oradadırlar.”

— Ana kaç yerde dövüşülür bilmez misin? Niye çöllere uzanıverdin? Karlı dağlar da varana. Muharebe dört bir yanda devam etmektedir. Sonra o Alaman Paşalar... Onlar ak dese bizimkiler kara dermiş. Tekkedeki dede böyle söyledi. Çanakkale’de onca şehid vermişiz. Sanki dağlar yıkılmıştır oralarda; kıyamet kopmuştur...

— Gözleri Seher’e ilişti. Bir bez bebek yapıvermişti Gülsüm Ana; onun kollarını çekeşleyip

Duruyor. Sonra Ahmet telaşla içeriye girdi.

— Ana, dedi. Bir bey gelmiştir, sizi sorar.

Gülsüm Ana o gölgeli köşeden sıyırdı yüzünü.

— Kimmiş oğul?

— Benim amcam olurmuş. Öyle söyledi.

Gülsüm Ana ayağa kalktı.

— Hey güzel Allahım! Gördün mü kızım? Ümit tükenmez. Topraktan fişkırان bir kaynaktır. Bu gelen Naci Bey’dir. Kalk karşılayalım!

Yüklemin Yerine ve Zamanına Göre Cümleler

(s.235)

İsim Cümlesi	7	Fiil Cümlesi	33
Basit Zamanlar	25	Birleşik Zamanlar	6
Şimdiki Zaman	3	Geniş Zamanın Rivayeti	1
Geniş Zaman	8	Geniş Zamanın Hikâyesi	4
Görülen Geçmiş Zaman	7	Görülen Geçmiş Zamanın Hikâyesi	1
Öğrenilen Geçmiş Zaman	7		
Gereklilik Kipi	1		
İstek Kipi	1		

Yüklemin Yerine Göre

(s.235)

Toplam Cümle	40
Kurallı Cümle	30
Devrik Cümle	10
Kesik Cümle	-

Anlamına Göre

(s.235)

Toplam Cümle	40
Olumlu Cümle	32
Olumsuz Cümle	3
Soru Cümlesi	5

Yapılarına Göre

(s.235)

Toplam Cümle	36
Basit Cümle	27
Birleşik Cümle	5
Sıralı Cümle	4
Bağlı Cümle	-

4.1.3- Hilal Görününce

Kırım Türklerinin hikâyesinin anlatıldığı romanda açık ve anlaşılır bir Türkçe kullanan yazar, eserinin konusuna uygun olarak Kırım Türkçesine ait kelimelere de yer vermiştir. **Çokum**, bu kelimeleri kullanırken Türkiye Türkçesindeki karşılıklarını vermeyi unutmamış ve dipnotlarda belirtmiştir.

Romanda geçen Kırım Türkçesine ait kelimeler şunlardır:

Odaman (çoban başı), arışke (tavuk çorbası), çorabatır (Kırım'da bir destan kahramanı), ökürmek (böğürmek), pomeşçik (çiftçi), tepreş (hidirellezde kırlara çıkmak), maylı kalakay (yağlı çörek), yarlıg (ferman), çokrak (kaynak), çın (maniye benzer bir şiir şekli), şöyün (yarım kazan), kayda (nerede), koba (mağara), bastırık (zindan), aruv (güzel), aydamak (eşkiya), cılamak (ağlamak), kargımak (lanetlemek), apakay (eş, hanım), tatay (abla), kayıtmak (dönmek), yaş (genç), çapmak (koşmak), özen (dere)

Eserin diyalog bölümlerinde konuşma dili kullanılmıştır:

“Yahşi bir at, aruv bir at” (s.14).

“Nerde kaldın Nizam Bey? Sabahın erinde çıktın, bostanlara gitmemişsin, nerden kayıtırsın böyle” (s.20).

“Hâlâ kendini yaş kişi santiyorsun”(s.20).

“Baban neday? Anan neday?” (s.43).

“Anay ben Bahçesaray'a iniyorum. Bana biraz para lazım. Şu kuşağını çöz hele!
Kara günler için sakladığım paradan gayrısı yok bende” (s.72).

Romanda Rusça kelimeler de yer alır:*Ploho (kötü), eto krasivo (bu güzel), skolko etostoit (bu kaçadır?)*

Kırım Türkçesiyle yazılmış şiirlerin geçtiği bölümlerde dil ağırlaşır:

“Açılıp turgan bir gülsün, tek solmasan “İkimizge bir ölüm bir teneşir
Men dünyanı katliyim, sen bolmasan” (s.78). İki kalp bir bolsa kim karışır?” (s.78).

“Men kazanga bargançe “Yıkıldı zulm elinden hâne-i dil
Kan cavsın, kan cavmasın Vatandan gayri lâzım geldi menzil
Men Kazanga bargan son Bilinmez oldı kadri, merd olanın,
Kan cavsın, kar cavmasın” (s.84). Cefâ-yı tâ'nı çekmek câna müşkil”(s.23).

*“Bezmi-i gamde zevk u işret biz de bir dem eyledük
Barışup gam şahı ile ahdi muhkem eyledük” (s.99).*

*“Râyete meyl ederiz kâmet-i dîlcû yerine,
Tûğa bel bağlamışız, kâkül-i hoş bû yerine” (s.64).*

Verilen şiirlerde kullanılan “râyet”, “tûğ”, “kâmet”, “meyl”, “muhkem”, “hâne-i dil”, “cefâ-yı tân” gibi kelime ve tamlamalar romanın genel yapısı içerisinde ağır ve anlaşılmaz ifadeler olarak dururlar.

4.1.3.1- Deyimler

Romanda farklı ruh hallerini ve durumları anlatan deyimler geniş yer tutar. Eserin seçilen belirli sayfa aralıklarında yapılan incelemede şu deyimlerin kullanıldığı tespit edilmiştir:

İçini dökmek, göz atmak, iki büklüm olmak, kulağı delik olmak, medet ummak, yakasını bırakmak, pes etmek, taş çıkartmak, ağzına bakmak, sözünü kesmek, canı sıkılmak, kulağına çarpmak, aklından geçmek, gözünden kaçmak, yol göstermek, yüreğine od düşmek, kül gibi olmak, dil dökmek, içeriye dalmak, küplere binmek, göz atmak, lafa tutmak, el sürmek, aklına esmek, kulak vermek, yere bakan yürek yakan, tuttuğunu koparmak, alıcı gözüyle bakmak, can vermek, gözüne ilişmek, eline düşmek, kara yüzünü kara yere çalmak, gözü dönmek, ipini koparmak, yüzü al pençe olmak, yabana atmak, yokuşa sürmek, gözünü kör etmek, yüreği yaralanmak, sabrı taşmak (s. 117- 140).

4.1.3.2- İkilemeler

Eserin seçilen belirli sayfa aralıklarında yapılan inceleme sonucunda kullanılan ikilemeler şu şekilde tespit edilmiştir:

Büyük küçük, baka baka, ağır ağır, yan yan, yavaş yavaş, bir bir, baştan başa, sık sık, renkten renge, ince ince, çirkin çirkin, ölen mölen, çoluk çocuk, pırl pırl, kolay kolay, acı acı, sağı solu, güçlü kuvvetli, gümbür gümbür, alev alev, mal mülk, parça parça, çarşı pazar, eriye eriye, derinden derine (s.148–157).

4.1.3.3- Tamlamalar

Romanda isim tamlamaları ve sıfat tamlamaları sıklıkla kullanılır. Eserin seçilen belirli sayfa aralıklarında yapılan inceleme sonunda tespit edilen isim ve sıfat tamlamaları şunlardır:

Seyit Ali Çavuş'un penceresi, Bahçesaray bekçisi, şeftali ağaçlarının çiçekli dalları, sabah namazı, şahin kuşu, Kırk Azizler Mezarlığı, mezar taşları, buğulu yeşillerin arası, sabah aydınlığı, avlu kapıları, telaşlı gürültü, kulunlamış kısraklar, damızlık aygırlar, kıl çadır, kaya kavuğu, balaların mektepleri, çocukların yüzlerindeki sevinç, Nizam Dedenin ağzı, Dilara'nın tayı, cedlerinin ruhları, koskoca bir yalnızlık, bomboş, uçsuz bucaksız bir deniz, içindeki boşluk, küçücük bodur bir ağaç, Bahçesaray'ın bağı, güneşten parlayan su, ihtiyarın yüreği, avuçlarının arası, ezici bir sessizlik, Giray'ın yüreği, kara çalı, yeşil, su gibi duru gözler, yılanın gözü, anasının sözü, üzüntülü haber, ölüm haberi, Şirin'in boynu, ölüm kokusu (s.316–317).

4.1.3.4- Cümle Türleri

Hilal Görününce romanında cümlenin kullanım şeklini tespit etmek amacıyla kitabın farklı bölümlerinden örnek olarak seçilen üç sayfa üzerinde yapılan cümle incelemesi ile şu sonuçlara varılmıştır

(s.141)

Hamza Batur kalpağını öne itip başını kaşdı.

— Hele birbirlerine alışsınlar ağam, dedi.

Arslan Bey sabırsızlanıyordu. Ağacın dibinde çöktü. Sabah sisi ortalıktan çekilmeğe başlamıştı. Nizam Bey şu sıralarda atın yokluğunu fark etmiş olmalıydı. Belki de adamlarını çoktan sağa sola salmıştı. Hamza Batur Dilara'nın yanına gitti. Boynunu okşadı. Kayışından tutup Arslan Bey'in atına doğru yürütürken öteki çobanlarda hayvanın sırtına hafif hafif vuruyorlardı. Salgır'ın o an öyle cansız bir duruşu vardı ki, Arslan Bey'in canı sıkıldı. Çobanlar bağıra çağıra atları birbirlerine itelediler. Dilara boynunu sağa sola çevirip huysuzlandı. Sonra kişneyip şaha kalktı. Arslan Bey oturduğu yerden,

— Zorluk gösterecek, ayaklarını bağlayalım, dedi.

Çobanlar şimdiden kan ter içinde kalmışlardı. Arslan Bey yerinden kalktı. Salgır'a doğru yaklaştı. Hayvanın durgunluğu onu iyice öfkelenmişti. Ellerini beline dayayıp,
— Tüh rezil! diye bağırды. Şu kızgın kırsağı gözün görmüyor demek! Yazıklar olsun. Seni arabaya bile koşmam! Etini bile yedirmem. Bir kuyuya atarım seni!
Hamza Batur gülüyordu. Çobanlardan birine dönüp,
— Samandan bir yatak yapalım, dedi.
Çok geçmeden ortaya Salgır'ı Dilara'nın tekmelerinden koruyacak samandan bir mania yapıldı. Arslan Bey eline bir ipe kırsağa yaklaştı. Hayvanın ard ayaklarına önce halka geçirdi. Halkaya takılı iplerin ucunu ön ayakları arasından yukarıya verdi.

Yüklemin Türüne ve Zamana Göre Cümleler

(s.141)

İsim Cümlesi	-	Fiil Cümlesi	31
Basit Zamanlar	21	Birleşik Zamanlar	9
Görülen Geçmiş Zaman	17	Gerekliliğin Hikâyesi	1
Şimdiki Zaman	1	Şimdiki Zamanın Hikâyesi	3
Geniş Zaman	3	Geniş Zamanın Hikâyesi	1
Emir Kipi	1	Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi	4

Yüklemin Yerine Göre

(s.141)

Toplam Cümle	31
Kurallı Cümle	29
Devrik Cümle	2
Kesik Cümle	-

Anlamına Göre

(s.141)

Toplam Cümle	31
Olumlu Cümle	28
Olumsuz Cümle	3
Soru Cümlesi	-

Yapılarına Göre

(s.141)

Toplam Cümle	31
Basit Cümle	17
Birleşik Cümle	14
Sıralı Cümle	-
Bağlı Cümle	-

(s.274)

— Hayrola çavuş, bu karda kıyamette beni mi görmeğe geldin?

Türbedarın yüzündeki sevinç silinip gitti.

— Sorma oğul... dedi. Hiç sorma...

— Ne oldu çavuş, ayıt hele...

— Askerler... Beni dertop edip dışarıya attılar. Sarayım, camilerim, türbelerim elimden alındı. Görüyor musun moskofun yaptığını ay oğul?

— Deme çavuş...

— Lanet olsun iblis Nikolay'ın askerleri dört dönüyor Bahçesaray'da. Karmış, kışmış oralı değiller. Kar bunları besliyor oğul. Kar iyi geliyor bunlara. Karda kışta dokuz canlı oluyorlar. İçlerini domuz yağı kaplamış. Bana mısın demiyorlar. Beni paçavra gibi dışarıya attılar.

Tıkanır gibi oldu. Öksürdü.

— Ah, Giray Can! Soğuk ciğerlerime işledi. Eğer içimde bir canlı et parçası kaldıysa o da kavruldu gitti. Her yanım sızlıyor. En çok da yüreğim... Söyle, ben olmasam o türbelere, kabirlere kim bakar? Ya ben, bundan sonra ne yaparım? Ölülerimizi bile elimizden aldılar, görüyor musun?

— Üzülme Seyit Ali Çavuş. Üzülme. Hele gel içeri, ısın, karnını doyur. Bunları sonra konuşuruz.

İçeriye girdiklerinde Altın Hanım, Giray'ın kolundaki ihtiyarı görünce şaşırđı. Giray,
— Bak anay, bu Hansaray'ın bekçisi Seyit Ali Çavuş. Bize mihman olmaya geldi, dedi.
Altın Hanım,
— Buyursun buyursun, dedi. Hoşgeldin, sefalar getirdin.
Bunları söyledikten sonra ocağa bir iki odun attı. Türbedar ocağa yakın bir mindere
çöktü.
— Oh, şükürler olsun! dedi.

Yüklemin Türüne ve Zamana Göre Cümleler

(s.274)

İsim Cümlesi	2	Fiil Cümlesi	41
Basit Zamanlar	32	Birleşik Zamanlar	-
Görülen Geçmiş Zaman	20		
Duyulan Geçmiş Zaman	1		
Şimdiki Zaman	8		
Geniş Zaman	3		
Emir Kipi	9		

Yüklemin Yerine Göre

(s.274)

Toplam Cümle	44
Kurallı Cümle	35
Devrik Cümle	8
Kesik Cümle	1

Anlamına Göre

(s.274)

Toplam Cümle	43
Olumlu Cümle	32
Olumsuz Cümle	5
Soru Cümlesi	6

Yapılarına Göre

(s.274)

Toplam Cümle	37
Basit Cümle	20
Birleşik Cümle	12
Sıralı Cümle	5
Bağlı Cümle	-

(s.392)

Bunları söyledikten sonra yürüyüp evden çıktı. Ortalık kararmıştı ama gökyüzü hala bir maviyi korumağa çalışıyordu. Üzerine bir hilal çizilmişti. Ağır ağır yürüdü. Şirin'den hiç ses çıkmamıştı. Arslan Beyi üzen buydu. Üzüntüsü gitgide öfkeye dönüyordu. “Kimi istesem alırım.” diye düşündü. Farkına varmadan ayakları onu Nizam Beyin evine doğru sürüklüyordu. Eve yaklaşınca durdu. Pencerelelere baktı. Mumların titrek aydınlığında perdeye vuran gölgeler gördü. İçinden kapıyı vurup, olanı biteni sormak geldi. “Emmi, ne oldu bu iş?” demeliydi. “Şirin karar mı veremiyor, yoksa benimle oyun mu oynuyor?” O bir anlık cesareti çarçabuk kaybetti. Birkaç gün daha bekleyecekti. “Ondan sonra ne hali varsa görsün” diye söylendi. “Gider kendime onbeşinde kız alırım. O da hamur teknesinin başında kocasına gitsin.”

Dönüp evine doğru yürüdü.

Sabah Fatma Hanım onu uyandırarak,

— Kalk oğul, dedi. Emmin Bahadır'la haber gönderdi. Seninle konuşacakları varmış.

Arslan Bey sıçrayıp kalktı. Çarçabuk giyinip dışarıya fırladı. Nizam bey ulu cevizin ordaydı. Yanında Odaman Mahmut vardı. Çoban sürüyü otlatmağa çıkmıştı. Nizam Dedeyle ayak üstü konuşuyorlardı. Arslan Bey yaklaşınca Nizam Bey,

— Bu ne uykusu böyle? dedi.

Arslan Bey “Gece uyku tutmamıştı.” demedi.

— Yorgunluktan uyuyakalmışım emmi, dedi.

Bir yandan da ihtiyarın düşüncelerini yüzünden okumağa çalışıyordu. İhtiyarın gözleri pırıl pırıldı, gülümsüyordu.

— Gel şöyle Arslan Bey, dedi. Harmana doğru yürüyelim.

Yüklemin Yerine ve Zamanına Göre Cümleler

(s.392)

İsim Cümlesi	4	Fiil Cümlesi	36
Basit Zamanlar	23	Birleşik Zamanlar	11
Görülen Geçmiş Zaman	19	Gelecek Zamanın Hikâyesi	1
Duyulan Geçmiş Zaman	1	Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi	4
Şimdiki Zaman	2	Şimdiki Zamanın Hikâyesi	6
Geniş Zaman	1		
Emir Kipi	1		
İstek Kipi	1		

Yüklemin Yerine Göre

(s.392)

Toplam Cümle	40
Kurallı Cümle	40
Devrik Cümle	-
Kesik Cümle	-

Anlamına Göre

(s.392)

Toplam Cümle	40
Olumlu Cümle	36
Olumsuz Cümle	2
Soru Cümlesi	2

Yapılarına Göre

(s.392)

Toplam Cümle	37
Basit Cümle	17
Birleşik Cümle	17
Sıralı Cümle	1
Bağlı Cümle	2

4.1.4- Ağustos Başağı

Romanda açık, sade ve anlaşılır bir dil kullanılmıştır. **Çokum**, Söğüt'ü merkez olarak yazdığı romanda yöresel ağız özelliklerine fazla yer vermemiştir.

“*Seni şehid oldu dedilerdi*” (s.26).

“*Müftü Hoca bir konuşma yapıverecek*” (s.77).

“*Sen beni bildin mi kız?*” (s.139).

“*Vre çocuk selam sabah yok mu?*” (s.149).

“*Vre gazete çıkaracaktın?*” (s.150).

Şiirsel bir üsluba sahip olan yazar, diğer romanlarında olduğu gibi bu romanında da halk türkülerine, ilahilere ve gazellere ait mısralara geniş yer vermiştir. Halk türküleri ve ilahilerin mısralarında kullanılan Türkçe, oldukça sadedir ancak gazellerde kullanılan kelimeler de dil biraz ağırlaşır:

“*Çekin kır atımı nalbati nallasın*

Kır at kişnedikçe annem ağlasın...

Derviş gelecek diye yollar beklesin” (s.10).

“*Al fesin üstünde kandilli yazma*

Kız seni alırlar ağlayıp gezme” (s.10).

*“Aşağıdan gelen hanım oynasın
Keklik kebabına yiyen doymasın
Beni bu hallere sokan onmasın
Sekiver yârim sekiver kaba minder üstüne
Mavili yazma, al kadifenin üstüne”* (s.20).

*“Seyrimde bir şehre vardım
Gördüm sarayı güldür gül..
Sultanın tacı tahtı
Bağı duvarı güldür gül..
Gül alır gül satarlar
Gülden terazi tutarlar
Gülü gül ile tartarlar
Çarşı Pazar güldür gül”* (s.35).

İlahiler ve halk türkülerinden alınan bu mısralarda kullanılan Türkçe, oldukça duru, açıktır. Bu mısralar, roman kahramanlarının samimi duygularının ifadesi olan kelimelerle doludur. Kahramanların psikolojik durumlarına uygun mısraları seçen yazar, etkileyici bir anlatıma ulaşır. Veli cephede siper kazarken cephenin soğuk atmosferini yansıtan bir gazel okur:

*“Gel saba bu gece azm-i nigar edelim
Ravza-i pâke varıp orda karar eyleyelim
Ser-i kuyunda biraz gizlice zar eyleyelim
Gel kalender olalım terk-i diyar eyleyelim.”* (s.190).

Verilen gazelde geçen azm-i nigar, ravza-i pak, ser-i kuyu, zar, terk-i diyar gibi ifadelerle dil sadelikten ve açıklıktan uzaklaşır. Ancak bu kelime ve tamlamalar eserin bütünü içerisinde çok az yer işgal eder.

Yazarın halk türkülerinden, ilahilerden, gazellerden ve kahramanlık şiirlerinden özenle seçtiği bu mısralar, kahramanların aşklarını, sevinçlerini, üzüntülerini, farklı ruh hallerini okuyucuya bütün canlılığı ile hissettir.

4.1.4.1- Deyimler

Eserin seçilen belirli sayfa aralıklarında yapılan incelemede şu deyimlerin kullanıldığı tespit edilmiştir:

Çürüğe çıkmak, içini çekmek, can gelmek, içeri dalmak, derttop olmak, derlenip toparlanmak, başa çıkmak, el pençe divan durmak, elde avuçta kalmamak, fırtına gibi esmek, korku düşmek, yük olmak, dert çekmek, içi daralmak, içine doğmak, içine gömmek (s.372–380).

4.1.4.2- İkilemeler

Eserin seçilen belirli sayfa aralıklarında yapılan inceleme sonucunda kullanılan ikilemeler şu şekilde tespit edilmiştir:

Sık sık, kana kana, çözü mölü, kırık dökük, uçsuz bucaksız, çalılımlı çalılımlı, pençe pençe, kırpıla kırpıla, küçük küçük, ufak tefek, ses seda, ağır ağır, soluklana soluklana, sarsıla sarsıla, yaka paça, kütür kütür, şiş şiş, tuhaf tuhaf, pırıl pırıl, gıcır gıcır, sinirli sinirli, canla başla, arşın arşın, gün gün, kıvrım kıvrım, çın çın, çoluk çocuk, oluk oluk (s.10–20).

4.1.4.3- Tamlamalar

Romanda isim tamlamaları ve sıfat tamlamaları sıklıkla kullanılır. Eserin belirli sayfa aralıklarında yapılan inceleme sonunda tespit edilen isim ve sıfat tamlamaları şunlardır:

Yusuf'un yaylı arabası, yaz sıcağı, işlemeli perde, ipek tüccarı, kerpiç evin penceresi, gece karası gözler, arabanın tekerlekleri, çingirak sesi, durgun saatler, Yusuf'un doru atları, mavi örtü, yüzünün yarısı, çardaklı kahve, çinili çeşme, süslü araba, ıssız yol, menevişeli tepeler, Yusuf'un dili, gözünün önü, Yusuf'un türküsü, kocaman mendil, Yusuf'un sesi, Yusuf'un cevabı, geniş gövde, ağır hareket, pembe, gürbüz yanaklar, çınarın gölgesi, suyun kıymeti, ağacın dibi, Dicle kenarları, tütün kokusu, ter kokusu, kara vagon, Nemrut ateşi, ateşin içi, parmakların arası, nal sesi, tabur kumandanı, çetin soru, Yusuf'un omuzu, irem bağı, gül bahçeleri, uçsuz bucaksız dutluklar, dokuma tezgâhları, gözünün önü, Esmâ'nın mavi yazması (s.9–13).

4.1.4.4- Cümle Türleri

Ağustos Başağı romanında cümlenin kullanım şeklini tespit etmek amacıyla kitabın farklı bölümlerinden örnek olarak seçilen üç sayfa üzerinde yapılan cümle incelemesi ile şu sonuçlara varılmıştır:

(s.128)

Çeyiz sandığı, birkaç halı, yağ, pekmez küpleri, yolun bir kenarına yığılmıştı.

Yusuf köylülere seslendi:

— Şunların sahibi kimse, gelip alsın!

Kalabalıktan ses çıkmadı. Yusuf'un gözleri o cehennem gözlü ihtiyara ilişti. Adam kaya gibi kıpırtısızdı. Çok sürmedi, evden dışarıya kara bir duman savruldu. Duman büyüdü büyüdü...

Alevler yüzünü göstermeğe başladı. Pencerelerdeki delik işi perdeler kâğıt gibi buruşup yanmağa koyuldular. Yusuf dalıp gitmişti. Şu evde kimbilir ne unutulmaz günler yaşanmıştı. Kına geceleri, düğünler, bayramlar, alemler... Şimdi o günleri, o sevinçleri bu yangından arta kalan küller örtecekti.

Ansızın bir mermi patırtısı koptu. Yüzlerce binlerce mermi, kulakları sağırlandıran gürültülerle patlıyor, eve inanılmaz bir yanardağ görünüşü veriyordu. Yusuf kendini bir duvarın dibine atmıştı. Recep de yanındaydı. Neden sonra fark etti. Köylüler bu mermi sağanağından öteye beriye kaçıyorlardı. Recep,

— Aznavur geldi sandım. Meğer ev cephane deposuymuş..dedi.

Patırtı azalmıştı. Recep'in sersemlemiş yüzü, asıl çizgilerine kavuştu.

— Evi doğru dürtüst aramamışız demek ki..dedi Yusuf.

Recep kendisini suçlarcasına yumruğunu hafiften başına indirdi.

— Yağ küpünü bal küpünü gördüm de.. cephaneyi göremedim. Tüh...

Patırtı dinmişti. Yusuf birden ihtiyarı hatırladı. Kapkara bir kinle bakan ihtiyarı...Kalktı.

O şaşkın kalabalığın arasına daldı. Recep de peşi sıra geliyordu.

— Onbaşım nereye?

Yusuf cevap vermedi. İhtiyarı arıyordu

Yüklemin Türüne ve Zamanına Göre Cümleler

(s.128)

İsim Cümlesi	3	Fil Cümlesi	34
Basit Zamanlar	21	Bileşik Zamanlar	12
Dili Geçmiş Zaman	20	Mişli Geçmiş Zamanın Hikâyesi	6
Şimdiki Zaman	1	Şimdiki Zamanın Hikâyesi	4
Emir Kipi	1	Gelecek Zamanın Hikâyesi	1
		Geniş Zamanın Hikâyesi	1

Yüklemin Yerine Göre

(s.128)

Toplam Cümle	39
Kurallı Cümle	36
Devrik Cümle	1
Kesik Cümle	2

Anlamına Göre

(s.128)

Toplam Cümle	37
Olumlu Cümle	31
Olumsuz Cümle	5
Soru Cümlesi	1

Yapılarına Göre

(s.128)

Toplam Cümle	34
Basit Cümle	21
Birleşik Cümle	10
Sıralı Cümle	2
Bağlı Cümle	1

(s.210)

Kayalı elini uzattı. Boşlukta bir şeyler aradı eli. Aslında bu gölgenin gerçekten canlı biri olup olmadığını anlamaya çalışıyordu. Selim uzanıp tuttu o eli. Süleyman göğüs geçirdi.

— Selim dedi. Söğüt'te bir çardaklı kahve vardır, bilir misin?

— Bilmem mi?

Yaz oldu mu bahar oldu mu...sarmaşıkla donanırdı üstü.Asmayla mor salkımla..ben..bir daha gidemem oralara. Benim için de git... Olmaz mı?

Sihhiyeci o yana doğru geliyordu. Selim'in içinde bir sıkıntı..bir çarpıntı.Sihhiyeci,

— Hadi kardaş..dedi.

Başıyla çadırın kapısını işaret etti.

— Gidiyorum, dedi Selim... Avucundaki o teslim olmuş uysal eli bıraktı.

Kalkıp, çadırdan çıktı.

Akşama doğru, çadırdan bir sedye çıkarıldı. Üstüne bir kaput bezi çekilmişti. Selim sihiyecilere korka korka sordu.

— Kayalı Süleyman dediler.

Gün ışımamıştı daha. Yetim Hikmet o gece uyumadan türbeyi beklemişti. Çünkü ona emanetti burası. Sonra Efendi Hafıza da söz vermişti. Bir daha yüzüne bakamazdı onun. Takunyalarıyla koşup, Müftünün evine seslendi.

— Yunanlılar gidiyor...Gavur gidiyoor.. Efendi babam kalk! Müftünün içine kapanmış, perdeleri çekilmiş, dilsizleşmiş evi hareketlenmişti. İnanılmaz bir rüya gibiydi bu gidiş... Gün ağarıyordu ve Yunan askerleri Bilecik'e giden sırtları tırmanıyorlardı.

Yüklem Türüne ve Zamanına Göre Cümleler

(s.210)

İsim Cümlesi	2	Fiil Cümlesi	31
Basit Zamanlar	19	Bileşik Zamanlar	10
Görülen Geçmiş Zaman	13	Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi	5
Şimdiki Zaman	2	Şimdiki Zamanın Hikâyesi	3
Geniş Zaman	4	Geniş Zamanın Hikâyesi	2
Emir Kipi	2		

Yüklemin Yerine Göre**(s.210)**

Toplam Cümle	34
Kurallı Cümle	25
Devrik Cümle	8
Kesik Cümle	1

Anlamına Göre**(s.210)**

Toplam Cümle	33
Olumlu Cümle	27
Olumsuz Cümle	3
Soru Cümlesi	3

Yapılarına Göre**(s.210)**

Toplam Cümle	33
Basit Cümle	31
Birleşik Cümle	1
Sıralı Cümle	1

(s.442)

Yusuf araba gözden uzaklaşınca kadar arkalarından baktı. Esmâ al şalvarını, pürçekli gömleği, işlemeli cepkeni ve yollu ipek kuşağı artık bohçalayıp kaldırmıştı. İçinde bir kırıklık... Aynalara da bakmıyordu eskisi gibi. Sırtında kara yeldirme bostanlara gidip geliyor, bazen de babasının armağanı kara keçiyi çayirlara götürüyordu. Kimi zaman Söğüt'e görebileceği yerlere kadar uzanır giderdi. Ak yüzlü evler, bir bir çoğalıyorlardı. Babası demirci dükkânını yeniden kuruyordu. Bir zaman sonra evlerini yaparlar, Söğüt'e kavuşurlardı. Ama içinde bir kırıklık... Yusuf yoktu. Gelmiyordu dağlardan. Onun için de varsın kadifeleri, ipekleri sırtında olmayıversin.

Yusuf'un izinli geldiği gün, karşılaştılar. Esmâ kara keçiyi olatıyordu. Keçi, başını güzün canlı, parlak yeşillerine daldırıp duruyordu. Esmâ'nın gözleri uzaklara dalıp gitmişti. Bir ayak sesi işitince irkilip döndü.

Yusuf... Kara keçiyi alıp kaçmak geldi içinden. Oysa bu beklediği bir andı.
Yusuf gülüyor...
— Hay Allah.. diyor. Sahi sen misin Esmâ?
İşte yine aynı Yusuf!
— Benim elbet. Kara yeldirmem yanıltmasın seni.
— Korkmuyor musun buralarda? Düşman müşman geliverse?
Esmâ kaşlarını çattı.
— Niye korkayım? Düşman mı kalmış ortalıkta?

Yüklemin Yerine ve Zamanına Göre Cümleler
(s.442)

İsim Cümlesi	5	Fiil Cümlesi	26
Basit Zamanlar	11	Birleşik Zamanlar	11
Mişli Geçmiş Zaman	1	Mişli Geçmiş Zamanın Hikâyesi	2
Dili Geçmiş Zaman	5	Şimdiki Zamanın Hikâyesi	7
Şimdiki Zaman	4	Geniş Zamanın Hikâyesi	2
Geniş Zaman	1		
Emir Kipi	2		
İstek Kipi	1		
Şart Kipi	1		

Yüklemin Yerine Göre
(s.442)

Toplam Cümle	33
Kurallı Cümle	23
Devrik Cümle	8
Kesik Cümle	2

Anlamına Göre
(s.442)

Toplam Cümle	31
Olumlu Cümle	22
Olumsuz Cümle	4
Soru Cümlesi	5

Yapılarına Göre

(s.442)

Toplam Cümle	29
Basit Cümle	20
Bileşik Cümle	7
Sıralı Cümle	2
Bağlı Cümle	-

4.1.5- Gülyüzlüm

Eserde sade, anlaşılır ve açık bir dil kullanılmıştır. Roman boyunca okuyucunun anlayamadığı herhangi bir kelimeye rastlanmaz. *Gülyüzlüm*, köyden kente göçü konu alan bir romandır. Eserde yöresel ağız özellikleri kullanılmamıştır ancak az da olsa halk dilinde ve konuşma dilinde kullanılan ifadeler yer almaktadır:

“ *Anacığım ben nerelere gideyim*” (s.14).

“ *Ben size yiyecek aş, eğnimize giyecek bir hurka bulamazsam öleyim daha iyi*” (s.18).

“ *Yarın öbürgün büyüyeceksin. Çeyiz çemen istersin. Başımız dik olmalı ele karşı*” (s.18).

“ *Anacığım ben nerelere gideyim, ne günlere kaldık*” (s.32).

Yazar, “çığırmak”, “yunmak”, “eğin” gibi halk dilinde kullanılan ancak günümüzde kullanımı azalmış kelimelere yer vererek bu sözcüklerin tekrar hatırlanmasını ve gün yüzüne çıkmasını sağlamıştır.

Çokum'un romanında kullandığı kelimeler basit ve anlaşılır tarzdadır. Yazarın Türkçe kelime kullanma konusundaki hassasiyeti göz ardı edilemez. Romanda öz Türkçe kullanmaya özen gösteren yazar, kökeni yabancı olduğu halde Türkçede yaygın kullanımından dolayı benimsenmiş; badana, pipo, asfalt, doktor, makine, cadde, vitrin, hayal gibi kelimelere de yer verdiği görülmüştür.

Gülyüzüm romanında ana karakterler köy yaşantısı içinden seçilip alınmış şahıslardır. Yazar, kahramanlarını konuştururken seçtiği kelimelerde de özel bir tercih yapar. Romanda “doktor” kelimesi ve “okul” kelimesi kullanılırken aynı anda sözcüklerin eş anlamlıları durumunda bulunan “hekim” ve “mektep” kelimeleri de kullanılır.

Zeynep, köyde yaşamış biri olarak “*Eee ne de olsa hekim çıkmış, onca mektep bitirmiş*” (s.31) diye konuşur. Okul ve doktor kelimeleri daha yeni tabirler sayılırken; hekim ve mektep kelimeleri daha yöresel daha Anadolu kokan kelimeler olarak çağrışım yapar. Zeynep’in köy yaşantısı içerisinde yetişmiş biri olarak okul ve doktor yerine mektep ve hekim kelimelerini kullanması bu açıdan tesadüfi değildir.

4.1.5.1- Deyimler

Gülyüzüm romanında deyimler sıklıkla kullanılır. Eserin seçilen belirli sayfa aralıklarında yapılan inceleme sonucu şu deyimlerin kullandığı tespit edilmiştir:

İç çekmek, göğüs geçirmek, düze çıkmak, bereketi kalmamak, zaman öldürmek, yük olmak, hesap vermek, içi taşlaşmak, çile çekmek, gözü tutmamak, aklını yitirmek, senli benli olmak, eli ayağı dolanmak, gözü kalmak, yolunu bulmak, gönül vermek, karaya oturmak, kol kanat vermek, içi kararmak, yüreği daralmak, ateş almaya gelmek, ocağı tütme.(s.7-15).

Deyimler romanın genel havasına uygun olarak seçilmiştir. Eserde geçim sıkıntısından dolayı yapılan bir göç ve ardından çekilen sıkıntılar anlatılır. Deyimler roman kahramanlarının yaşadıkları geçim kaygısını, karamsarlık ve acı ile dolu ruh hallerini yansıtır.

4.1.5.2- İkillemeler

Eserin seçilen belirli sayfa aralıklarında yapılan inceleme sonucunda kullanılan ikillemeler şu şekilde tespit edilmiştir:

Tek tek, uzun uzun, evden eve, bir bir, iş güç, durup durup, didik didik, parça parça, çısıl çısıl, şakır şakır, üşüye üşüye, usul usul, cakalı cakalı, çeyiz çemen, şuna buna, çoluk çocuk, alt üst, bata çıka, kıpır kıpır, üç beş, kırk dökük, sağa sola, küt küt, dağ tepe, açık saçık, peynir meynir, alım satım, yün mün, cilt cilt, renk renk, gıcır gıcır,

tiril tiril, özene bezene, mır mır, kıs kıs, apar topar, eski püskü, tikiş tikiş, borç morç, pembe pembe, lüle lüle, ara sıra, ölen mölen, didik didik, huy suyu, puslu puslu, sersem sersem, nakış nakış (s.15- 22).

4.1.5.3- Tamlamalar

Gülyüzüm romanında sıfat ve isim tamlamaları sıklıkla kullanılır. Romanın belirli sayfa aralıklarında yapılan inceleme sonunda tespit edilen isim ve sıfat tamlamaları şunlardır:

Bahar güneşi, babasının hastalığı, kızın sevinci, tepelerin üstü, tahta köprü, babasının kasketi, traktörün sarsıntısı, ceketin içi, adamın bedeni, yer minderi, babasının dudakları, babasının gözleri, iç yangını, köyün tazelik günleri, köyün insanları, ölü köy, iki ihtiyar, geveze kurbağalar, mor dağlar, yorgun otobüs, sonbahar dikenleri, kızın acısı, gül esansı, toprağın bereketi, yağmurun taşkın sesi, İstanbul'un havası, koskoca İstanbul (s.8- 9).

Eserde kullanılan isim ve sıfat tamlamaları tek başına verildiğinde bile romanın konusu ve olayların gidişatı hakkında okuyucuya tahminlerde bulunabilme imkânı verir.

4.1.5.4- Cümle Türleri

Gülyüzüm romanında cümlenin kullanım şeklini tespit etmek amacıyla kitabın farklı bölümlerinden örnek olarak seçilen üç sayfa üzerinde yapılan cümle incelemesinde şu sonuçlara varılmıştır:

(s.27)

Onları İsmail karşılamıştı. Araba puslu turuncu yol lambalarının aydınlattığı caddelerden geçiyordu. Kömür kokulu, sisli, dumanlı sokaklardan... Ana kız, şimdi gövdelerini güvenle ve rahatlamış olarak arka koltuğa bırakmışlardı. İsmail bir iki arabaya söylendi, korna çaldı. Çığlık çığlık şarkılar geçti yanlarından..İsmail Dayı, eskiden de böyle çökük yanaklı öfkeli biri miydi? Bunu düşündü Ayşenaz. Anası suskundu. Kız, onun mantosunun sıcaklığına yaslandı. Göz alıcı giyimleri ile gülümseyen cansız mankenlerin bulunduğu dükkânların önlerinden geçtiler. Yüksek ve iç içe yapıların geceye tırmanan hayaletleri nasıl da ürkütücüydü... Şurda burada

köftecilerin seyyar arabalarından tüten dumanlar turuncu ışıklı yolların kalabalık sayılabilecek köşelerinde belirip kayboluyordu.

— E, ne var ne yok abla?

— Ne olacak..” dedi Zeynep. “Geldik işte başınıza...

Kardeşinin yakınlığına sığınarak rahat soluklarla konuştu.

— Sizi sormalı... Gülseren nasıl? Ya Gökhan?

— İyidirler.

— Yatılı bir iş olsaydı... Sizin evde kalabalık etmiyeyim?

— Aşk olsun abla! Sözü mü olur?

Yüklemin Türüne ve Zamana Göre Cümleler

(s.27)

İsim Cümlesi	9	Fiil Cümlesi	17
Basit Zamanlar	9	Birleşik Zamanlar	5
Görülen Geçmiş Zaman	8	Duyulan Geçmiş Zam. Hikâyesi	2
Geniş Zaman	1	Şimdiki Zam. Hikâyesi	2
Emir Kipi	1	Şart Kipinin Hikâyesi	1
İstek Kipi	1		
Gereklilik Kipi	1		

Yüklemin Yerine Göre

(s.27)

Toplam Cümle	27
Kurallı Cümle	19
Devrik Cümle	7
Kesik Cümle	1

Anlamına Göre

(s.27)

Toplam Cümle	26
Olumlu Cümle	19
Olumsuz Cümle	–
Soru Cümlesi	7

Yapılarına Göre

(s.27)

Toplam Cümle	24
Basit Cümle	16
Birleşik Cümle	6
Sıralı Cümle	1
Bağlı Cümle	1

(s.59)

Reşit Bey'in kırıxık yüzüyle, kuzguni siyaha boyanmış saçları arasındaki uyumsuzluk hemen göze çarpıyordu. Kız, o akşam eve soğuk bir rüzgâr benzeri giren adamın elini öpmek istemişti de o, serçe kemiği inceliğindeki eli kavrayarak tokalaşmağa zorlamıştı. Konuşurken keskin dişlerini göstererek keyifle esneyen bir kaplan gibi ıslıklı sesler çıkartıyordu. Müzmin bronşiti varmış. Yine de binbir çeşit esansın karıştırıldığı tütünün dumanını ciğerlerine gönderebilmek için piponun sapına hababam asılır dururdu.

“ Demek adın Ayşenaz? Nerden geldin bakim? Annen ne iş yapıyor? Kaç kardeşsin?”

Ayak üstü bunlara benzer bir yığın soru sormuştu. Gözlerini güldüğü için mi, yoksa görme zorluğundan mı böyle kısıtğı belli değildi. Ayşenaz onu köyden birilerine, bir şeylere benzetmek için çabaladı. Galiba şu sert yakanın içinde bir türlü dik duramayan kırıxık boynuyla, sabahları köyde onları uyandırırveren kırmızı horoza benziyordu. Sanki bu eve arasına uğrayan bir gezgindi ve başka bir dünyada yaşıyordu. Hani buraya Avrupa'dan gelmiş de yine oraya dönecekmiş gibi...

Sadece evde giymek için ayrılmış, altları temiz, parlak rugan ayakkabılarla dolaşması da kızın tuhafına gitmişti. Bu hali bile evde geçici olarak bulunduğunun belirtisiydi.

Yüklemin Türüne ve Zamana Göre Cümleler

(s.59)

İsim Cümlesi	7	Fiil Cümlesi	13
Basit Zamanlar	4	Bileşik Zamanlar	9
Duyulan Geçmiş Zaman	1	Duyulan Geçmiş Zam. Hikâyesi	4
Görülen Geçmiş Zaman	2	Şimdiki Zam. Hikâyesi	4
Şimdiki Zaman	1	Geniş Zam. Hikâyesi	1

Yüklemin Yerine Göre

(s.59)

Toplam Cümle	20
Kurallı Cümle	18
Devrik Cümle	2
Kesik Cümle	-

Anlamına Göre

(s.59)

Toplam Cümle	20
Olumlu Cümle	15
Olumsuz Cümle	1
Soru Cümlesi	4

Yapılarına Göre

(s.59)

Toplam Cümle	17
Basit Cümle	5
Birleşik Cümle	9
Sıralı Cümle	-
Bağlı Cümle	3

(s.164)

Bir sabah sessizce açılmıştı manolyalar.Ağaç sanki iri, beyaz kandillerle donanmıştı.Zeynep, “Demek buymuş manolya” demişti içinden.Tomris Hanım bunlardan birkaçını vazoda görmek istemiş,bahçevan çiçek dallarını çatırtıyla kırıp kadının isteğini yerine getirmişti.Şimdi salonda gölgeli bir köşede gizli kokularını usul usul yayarak öylece duruyorlardı..Zeynep elektrik süpürgesiyle ortalığı süpürürken arasıra gözleri manolyalara takılıyor ve Orhan Ustanın sözlerini hatırlıyordu..”Bence gelinler, böyle güzel kokulu taze çiçekler taşımaları.Mesela dalından yeni kopmuş bir manolya...”

Sonra telefonun sesine koştu. Ayşenaz’dı bu. Telefonun bir ucunda yaz kuşu gibi coşkunlukla ona sesleniyordu.

“Anne..anneciğim...Binnur Ana beni okula gönderecek! Ben okullu olacağım, duydun mu?”

“Ne okulu? Kız yoksa rüyanda mı gördün bunları? Binnur Ana seni niye okula göndersin ki...?”

“Gönderiyor işte... Seni çağırıldı. Annen gelsin de görüşelim dedi.”

“Kafam karmakarışık oldu şimdi... Beni mi çağırıyor? İyi peki peki, hanımdan izin alayım gelirim...”

Kızı okula gidecek demek..Kadın bu fikrin üzerinde o zamanlar fazlaca durmadıklarını bir eziklik duyarak düşündü.

Yüklemin Türüne ve Zamanna Göre Cümleler

(s.164)

İsim Cümlesi	2	Fiil Cümlesi	24
Basit Zamanlar	15	Birleşik Zamanlar	7
Duyulan Geçmiş Zaman	1	Duyulan Geçmiş Zam. Hikâyesi	4
Görülen Geçmiş Zaman	7	Şimdiki Zamanın Hikâyesi	3
Şimdiki Zaman	3		
Geniş Zaman	1		
Gelecek Zaman	3		
Emir Kipi	1		
Gereklilik Kipi	1		

Yüklemin Yerine Göre

(s.164)

Toplam Cümle	27
Kurallı Cümle	19
Devrik Cümle	7
Kesik Cümle	1

Anlamına Göre

(s.164)

Toplam Cümle	26
Olumlu Cümle	21
Olumsuz Cümle	-
Soru Cümlesi	5

Yapılarına Göre

(s.164)

Toplam Cümle	23
Basit Cümle	14
Birleşik Cümle	6
Sıralı Cümle	2
Bağlı Cümle	1

4.1.6- Çırpıntılar

Eserde sade, açık ve anlaşılır bir dil kullanılmıştır. Romanda anlaşılmayan sözcüklere rastlanmaz, ancak eserin bazı bölümlerinde divan edebiyatına ait beyitler kullanılmıştır. Beyitler içinde bulunan Farsça ve Arapça kelimeler romanın genel dokusu içerisinde daha kapalı ifadeler olarak görülür. Bu bölümlerde dil ağırlaşır.

*“Dûd-u ahkerdir bana serv ile gül, ey bağban!
Neylerem ben gülşeni..gülşen sana, külhan bana”* (s.200).

*“Her handa ki âlem içre gam var
Kıl gönlümü ol gama giriftar”* (s.264).

Fuzuli'den alınan yukarıdaki beyitlerde kullanılan dūd-u ahker, serv, bağban, külhan, giriftar gibi kelimeler yoluyla dil açıklıktan uzaklaşır.

Romanda **Yahya Kemal**'e ait mısralarla esere duygu yoğunluğu katılır, ancak bu mısralarda da Arapça ve Farsça kelimeler çok sayıda kullanıldığı için dil ağırlaşır.

*“O şuh ağlar bugün Kasr-ı Şerefabada geldikçe..
O nûşanuş demler hâtır-ı nâşada geldikçe”* (s.227).

*“Hafız'ın kabri olan bahçede bir gül varmış
Yeniden hergün açarmış kanayan rengiyle.
Gece bülbül ağaran vakte kadar ağlarmış...
Eski Şiraz'ı hayal ettiren ahengiyle”*(s.119).

*Ölmek kaderde var, bize ürküntü vermiyor
Lakin vatandan ayrılışın ıstırabı zor”* (s.123).

Yazar, eserinde klasik edebiyata ait beyitlerin yanında halk edebiyatımızın sade ve kolay anlaşılabilir mısralarına da yer verir. **Karacaoğlan**'a ait aşağıdaki mısralarda dil oldukça açıktır.

*“İlleri var bizim ile benzemez...
Dilleri var bizim dile benzemez.”* (s.14).

Çırpıntılar romanı, Avusturalya’da yaşayan bir Türk ailesini anlatır. Olaylar Avusturalya’da geçtiği için İngilizce kelimeler de eser içerisinde kullanılır. Roman kahramanlarından Korhan, Avusturalya’da büyümüş bir çocuk olarak Türkçeyi çok iyi kullanamaz, konuşurken İngilizce kelimeler kullanır.

Korhan, balık yerine “*fish*”, baba yerine “*dad*”, bebek arabası yerine “*baby carriage*”, vapur yerine “*ship*”, gökkuşağı yerine “*rainbow*” kelimelerini kullanır.

4.1.6.1- Deyimler

Çırpıntılar romanında seçilen belirli sayfa aralıklarında yapılan inceleme sonucu şu deyimlerin kullandığı tespit edilmiştir:

Göze çarpmak, mola vermek, içinden gelmek, yola düşmek, yola koyulmak, boyun eğmek, gözden kaybolmak, aralarında su sızmamak, içini dökmek, gün ışığına çıkarmak, arada mekik dokumak, nazar değmek, akli kalmak (s.82–87).

4.1.6.2- İkilemeler

Eserin seçilen belirli sayfa aralıklarında yapılan inceleme sonucunda kullanılan ikilemeler şu şekilde tespit edilmiştir:

Kapı kapı, şehir şehir, köy köy, hafif hafif, alt üst, taşkın taşkın, eş dost, alıp alıp, kolay kolay, durup durup, zaman zaman, baş başa, karı koca, sık sık, alıp alıp, enine boyuna, çoluk çocuk (s.13–18).

4.1.6.3- Tamlamalar

Eserde sıfat ve isim tamlamaları sıklıkla kullanılır. Romanın belirli sayfa aralıklarında yapılan inceleme sonunda tespit edilen isim ve sıfat tamlamaları şunlardır:

Gün ışığı, parmaklarının arası, sayısız kıpırtı, Korhan’ın bakışları, yabancı bir ses, deniz suyu, soğuk akıntı, sivri diş, suyun içi, cami avluları, Anadolu şehirleri, ulu çınar, narin söğüt, çocukluğunun bahçeleri, başının üstü, beyaz ırk, kocaman uçak, göçmen kuş sürüsü, gelinlik yorganı, oğlunun çığlığı, çocuğunun korkusu, çadırlarının lambaları, onların eğitimleri, gecenin yumuşak kadife aydınlığı, kuş yüreği, Karacaoğlan’ın hasreti, gurbet şiirleri, çocukluk arkadaşı, limana bakan gökdelenlerin eteği, Türk evleri, bağların çiçekleri, opera binası, çelik köprü, mutfak eşyası, yeni opera binası, masa örtüleri, çay peçeteleri, divan örtüleri (s.6–7).

4.1.6.4- Cümle Türleri

Çırpıntılar romanında cümlenin kullanım şeklini tespit etmek amacıyla kitabın farklı bölümlerinden örnek olarak seçilen üç sayfa üzerinde yapılan cümle incelemesi ile şu sonuçlara varılmıştır:

(s.44)

— Büyüyeceksin yavrum. Büyüyeceksin ve birgün gelecek yine çocuk olmak isteyeceksin.

— Ama bana arkadaşlarım shorty diyorlar... Arkadaşlarıma göre kısayım. Hep shorty shorty diye sesleniyorlar.

Esra mendilini yüzüne doğru sallayarak yanaklarının ateşini hafifletmeğe çalıştı. Elleri çiçeklerin yaban kokularını almıştı.

— Gelecek yıl boyun öyle uzayacak ki, sen de şaşacaksın. Sonra biraz daha biraz daha derken... Acaba nasıl kısaltsak diye düşünmeğe başlayacağız.

Esra'nın gözleri Annaların balkonuna takıldı. Anna kocaman siyah saç topuzuyla balkonda belirmişti. Çiçeklere su veriyordu. İki kadın birbirlerine el salladılar.

Korhan yaklaşıp sordu:

— O çiçekleri niye topladın sanki?

— Duvar panoları yapacağım ya... Sergi açacağız. Kermesler düzenleyeceğiz. Şimdiden hazırlanmalıyım. Of ne kadar yorulmuşum. Çoktandır böyle uzun yürümemiştim. Söyle güzel kuşum, bugün ne yaptın? Sözlüye kalktın mı?

— Hayır mammy...

— Gel buraya. Yüzünden anlarım ben. Tatsız bir şey oldu değil mi? Söyle bana hadi! Çünkü gece uyumadım. Gündüz bir şeye canım sıkılacakmış demek... İçime doğmuş. Evet... Anlatabilirsin bana. Kızmayacağım. Bahçede oynayan çocuklar bodur ağaçların arkalarında kayboluyor, sonra ortaya çıkıyorlardı. Bağrısmalar çoğalmıştı. Bir kovalamaca mıydı bu? Yoksa güzel bir şeyi paylaşma yarışı mı?

— Söyle hadi. Ben annenim. Anneler gerçeği bilmek isterler.

Korhan iri, suçlu gözlerini eğdi. Tekrar baktığında isyan doluydu gözleri. Sepetin sapını güç almak istercesine kavradı. Küçük bir pençeydi şimdi o el. Esra'nın yüreği kuş yüreği gibi çırpındı. "Tatsız bir şey oldu..." diye düşündü.

Öğretmenler bir yandan çocuğun zekâsını beğenirlerken, kavgacı oluşundan geçimsizliğinden şikâyet ediyorlardı. Bütün bunlar, onun başarısına gölge düşürüyordu.

Yüklemin Türüne ve Zamanına Göre Cümleler

(s.44)

İsim Cümlesi	7	Fil Cümlesi	43
Basit Zamanlar	30	Bileşik Zamanlar	8
Duyulan Geçmiş Zaman	2	Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi	4
Görülen Geçmiş Zaman	12	Şimdiki Zamanın Hikâyesi	4
Şimdiki Zaman	3		
Geniş Zaman	3		
Gelecek Zaman	10		
Gereklilik	1		
Emir	4		

Yüklemin Yerine Göre

(s.44)

Toplam Cümle	52
Kurallı Cümle	38
Devrik Cümle	12
Kesik Cümle	2

Anlamına Göre

(s.44)

Toplam Cümle	50
Olumlu Cümle	41
Olumsuz Cümle	3
Soru Cümlesi	6

Yapılarına Göre

(s.44)

Toplam Cümle	50
Basit Cümle	33
Birleşik Cümle	11
Sıralı Cümle	2
Bağlı Cümle	1

(s.118)

Korhan okullar arası koşullarda başarılı olamamıştı. Esra üzgündü bu yüzden. Bahçede ve Tekin'in yaptırdığı limonlukta çalışırken düşünceleri hep Korhan'la ilgiliydi. Tekin ise Esra'nın yüzündeki o üzüntü çizgilerini silmeğe çalışıyordu ikide bir. Bahçede ya yüksek sesle şarkı söylüyor ya da şiirler okuyordu. Bütün bunlar Esra'yı alıkoyamıyordu düşüncelerinden.

— Çocuğumu yeniden kazanmak istiyorum, diyordu. Kazanmadan onu yetiştiremem... O kötü bir çocuk değil...

Bir gün Tekin bir video kamerasıyla çıka geldi. Esra'yı limonlukta açelyalarıyla uğraşırken filme aldı. Sonra Korhan'ı yakındaki arsada top oynarken, yatağında uyurken; evi, bahçeyi, dostlarını, limanı, palmiyeleri, okalıptüsleri... Eski mahalleyi, parkı, öteki şehirleri, nehir ve göl kıyılarını, ne varsa buralarda hepsini videoya çekti. Sanki buralardan ya da dünyadan ayrılacakmış gibi aceleliydi. Resimler ve kendi hayatlarını belgeleyen kasetler, geride kalan her şey nerdeyse onun yaşadığı dünya olmağa başlamıştı. Esra ise fotoğraflara bakmaktan, geçmişe hızla karışan bütün bu şeylerden kaçmağa çalışıyordu. Kamera Korhan'ın da ilgisini çekmiş, böylece babasıyla arasında eski yakınlık yeniden doğmağa başlamıştı. Birgün, “Keşke Hasret'i de filme alabilseydik...” demişti. “Sahi onu nereye götürdün baba?”

Tekin,

— Uzak bir yere... deyip çocuğun sorusunu geçiştirmişti.

Bir akşam bahçenin sessizliği tanıdık bir köpek havlayışı ile dağılıp gitmişti. Korhan yüreği çarparak bahçeye koşmuştu. İşte Hasret... Babası köpeği getirmişti işte... — Baba... Hasret bu...
Tekin gülümsüyordu.

Hayvanın parlak gözleri eski arkadaşını tanıdığını açıklıyordu. Keskin, beyaz dişlerini gülüyormuş gibi gösteriyor, telaşla kuyruğunu sallıyordu.

Korhan onun boynunu, çenesini okşuyor, kaşıyordu habire.

Yüklemin Türüne ve Zamanına Göre Cümleler

(s.118)

İsim Cümlesi	6	Fiil Cümlesi	26
Basit Zamanlar	10	Bileşik Zamanlar	16
Görülen Geçmiş Zaman	5	Şimdiki Zamanın Hikâyesi	8
Geniş Zaman	1	Mişli Geçmiş Zamanın Hikâyesi	8
Şimdiki Zaman	3		
Duyulan Geçmiş Zaman	1		

Yüklemin Yerine Göre

(s.118)

Toplam Cümle	33
Kurallı Cümle	25
Devrik Cümle	7
Kesik Cümle	1

Anlamına Göre

(s.118)

Toplam Cümle	32
Olumlu Cümle	28
Olumsuz Cümle	3
Soru Cümlesi	1

Yapılarına Göre

(s.118)

Toplam Cümle	28
Basit Cümle	11
Birleşik Cümle	13
Sıralı Cümle	3
Bağlı Cümle	1

(s.191)

Sulhi parmaklarına doladığı tesbihi pencereye gün ışığına doğru tuttu. Taneler daha da saydamlaştı ve içlerinden geçen ışık, süzölmüş bal tonunda adamın gözlerine yansıdı, titreşti. Burayı dış dünyayı sarı bir ışığa bulanmış olarak görüyordu. Hatta o ışık, zamanın ve mekânın silindiğini, bir başka zamana atlandığını bile düşündürüyordu insana.

Sulhi tesbihi henüz çocukken ana dedesinin elinde görürdü. Bu tesbih dedesine güç verirdi, hatta konuşma ustalığı, insanları çevresine toplayabilme yeteneği, her şey o tesbihten doğuyormuş gibi gelirdi ona.

Dedesi öldükten sonra annesi bu yadigârı kocaman, dev bir sandıktaki hatıra eşyanın arasına katmıştı. Tesbihi yıllar sonra sandıkta bulunduğu zaman Sulhi, dedesiyle yeniden karşılaşmıştı sanki. Tesbih biriktirme hastalığı da böylelikle başlamıştı. Gittiği yerlerden getirdiği parçalarla çekmeceler, kutular gitgide doluyordu. Akikler, kehribarlar, mercanlar, sedefler, imamesi pırlantalılar... Fakat şu dede yadigârı yıllarca önce ailesinin bir koluyla Rumeli'den buralara gelmişti ve onu Sulhi kaybedilmiş topraklarla bu topraklar arasında küçük, ışıklı bir köprü gibi görürdü. Başkalığı vardı bu tesbihin.

Sulhi en az doktorluğu kadar sanatla ve edebiyatla olan ilgisini sonradan satın alıp restore ettirdiği eski bir köşkte yürütüyor, sık sık oraya topladığı dost halkasının ortasında yalnızca güzelliklere açık küçük bir krallığı yönetiyordu.

Yüklemin Türüne ve Zamanına Göre Cümleler

(s.191)

İsim Cümlesi	1	Fiil Cümlesi	17
Basit Zamanlar	5	Bileşik Zamanlar	12
Görülen Geçmiş Zaman	4	Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi	4
Şimdiki Zaman	1	Geniş Zamanın Hikâyesi	4
		Şimdiki Zamanın Hikâyesi	4

Yüklemin Yerine Göre

(s.191)

Toplam Cümle	18
Kurallı Cümle	14
Devrik Cümle	4
Kesik Cümle	1

Anlamına Göre

(s.191)

Toplam Cümle	18
Olumlu Cümle	18
Olumsuz Cümle	-
Soru Cümlesi	-

Yapılarına Göre

(s.191)

Toplam Cümle	18
Basit Cümle	4
Birleşik Cümle	5
Sıralı Cümle	4
Bağlı Cümle	-

4.1.7- Karanlığa Direnen Yıldız

Çokum, diğer romanlarında olduğu gibi bu romanında da duru ve açık bir Türkçe kullanmaya özen göstermiş, nesrin tekdüzeliğinden sıyrılmak amacıyla yer yer şiirlerden ve şarkılardan alınmış mısralar kullanmıştır. Roman, genel itibarı ile anlaşılır ve açık bir dille yazılmış olsa da kullanılan Arapça ve Farsça bazı kelime ve tamlamalarla dil zaman zaman ağırlaşmıştır.

Muntazır, nizam, mahbube, nisyan, havsala, muhayyele, mücrim, tevkif, cürüm, sukut-ı hayal, devr-i sabık, miktar-ı kâfi, efkâr-ı umumiye, izhar-ı acz, iade-i itibar, dest-i izdivac kastedilen kelime ve tamlamalardan bir kısmıdır.

Divan şiirinden alınan beyitler yoluyla anlatımda çekicilik temin edilse de bu beyitler romanın genel dokusu içinde daha üstü kapalı, anlaşılmaz ifadeler olarak durur:

*“Beni candan usandırdı cefâdan yar usanmaz mı
Felekler yandı âhımdan muradım şem’i yanmaz mı?”* (s.55, **Fuzuli**).

*“Şâm erişse, şem umar pervaneler kim, yanalar
Gelse kış, sevdasıdır abdalın ateşhaneler”* (s.198, **Hayalî**).

*“Bu cemalin şem’ine pervane gelmişlerdeniz
Yanalım ey şem’-i rûşen yana gelmişlerdeniz*

*Cerr edip eytâm-ı eşkim kûyunu devran eder
Merhamet kıl dostum ihsâne gelmişlerdeniz”* (s.199, **Hayalî**).

*“Hoşça bak zâtına ki, zübde-i âlemsin sen.
Merdüm-i dâde-i ekvân olan âdemsin sen”* (s.221, **Şeyh Galip**).

*“Abgûndur günbed-i devvar rengi bilmezem
Ya muhit olmuş gözümünden günbed-i devvâre su”* (s.118, **Fuzuli**).

Fuzuli, Hayalî ve Şeyh Galip'ten alınan yukarıdaki beyitlerde kullanılan Arapça ve Farsça kelimeler yoluyla dilin ağırlaştığı görülür.

Çokum, eserinde ağız özellikleri ve yöresel söyleyişlere yer vermiştir:

“ – *Bi yol göründü, bi de kurban... Eh ağır bi sıkıntılık mı olacak desem, ayra yoralım falı, bi sıkıntılık olmuş mu desem evelden, işte feraha çıkacaksınız işşşallah... Bi kimse var, devlet kapısından aber mi bekliyorsunuz kız? Aber var. Bi büyük kimseden. Dünyaca namlı. Ben desem beş gün, sen de beş hafta. Bu kimsenin yolu üzerinde bi kurban var. Ayrırlı bir aber işşşallah... Kız yok mu bi cigara?*” (s.39)

“ *Sözün başkası gelmez dilime. Kalkmış er bişey ayağa. İyiden yana mı, kötüden mi bilemem. Dumanlı mumanlı, kaldırmış er bişiyi ayağa, teker meker bi yanda tüter müter dumancıkları*” (s.70).

Eserde argo ifadeler az da olsa yer alır.

“ *İhtilali yapmayan pezevektir ulan!*” (s.45).

“ *Yufulan yuf! Şimdi kafalarınızı eğin iyice*” (s.107).

“ *Bırak yakamı... Çekil çekil önümden it oğlu it*” (s.125).

4.1.7.1- Deyimler

Eserin seçilen belirli sayfa aralıklarında yapılan incelemede şu deyimlerin kullanıldığı tespit edilmiştir:

Kulak vermek, çekip gitmek, azad olmak, haber vermek, el koymak, göze çarpmak (s.100–105).

4.1.7.2- İkilemeler

Eserin seçilen belirli sayfa aralıklarında yapılan inceleme sonucunda kullanılan ikilemeler şu şekilde tespit edilmiştir:

El ele, dem dem, koyun koyuna, eksile döküle, adım adım (s.163–167).

4.1.7.3- Tamlamalar

Romanda isim tamlamaları ve sıfat tamlamaları sıklıkla kullanılır. Eserin belirli sayfa aralıklarında yapılan inceleme sonunda tespit edilen isim ve sıfat tamlamaları şunlardır:

Köhne kilisenin çanları, satıcıların ünlemeleri, asırlık çanları ve paslarıyla çalınan çanlar, okul dönüşleri, çarşı sokağının bulvara ulaşan köşesindeki simitçi, bulvarın kırağı, iki katlı Pazar evleri, han yüzü yapıların önleri, simitçinin susam kokusu, kuru yemişçinin kavurduğu leblebi, vapur dumanı, kahve kokuları, keçi tulumlarının kesigi, tulum peynirleri, tablalardaki Ege zeytinleri, caddenin kırağı, boğuk öksürük, müşteri bekleyen simitçi, dumanlı köşe, yitkin masal, suna boylu kızlar, yolun yukarısı, ağır çantalar, tazecik ağaçlar, kızıl erik, arka balkon, ayva ağacının dibi, vatan cephesine kaydolanların isimleri, apartmanımızın havagazı kokan merdivenleri (s.37).

4.1.7.4- Cümle Türleri

Karanlığa Direnen Yıldız romanında cümlenin kullanım şeklini tespit etmek amacıyla kitabın farklı bölümlerinden örnek olarak seçilen üç sayfa üzerinde yapılan cümle incelemesi ile şu sonuçlara ulaşılmıştır:

(s.65)

Simitçinin kış boyu üstünde tiftikleşmiş, partallaşan kareli kanedyeni baharı saçak altlarında kirli yağmur sularıyla yıkanmış olarak, güvercin pisliği izleri ve kurum kokusu ile birlikte karşıladı. Bahar rüzgârları bu defa adalardan doğru esti İstanbul'a. Her zaman böyle olmazdı. Cemreler düştü mü, son kar da estirip gittikten, martılar son kar tanelerini üfürdükten sonra önce Anadolu yakasına mimozalar, leylaklar, salkımlar serperdi. Böylece Anadolu yakasının kokularını yüklenen rüzgâr Rumeli yakasına kavuşunca, toprak, ballıbaba ve papatya ççmertlikleriyle bezenerek deliştirirdi insanları.

Fakat bu defa bahar aldanmıştı. Çiçekbozuğu bir başlangıçtı bu... Babamın gülleri bile balkondaki tenekeleri içinde goncaladıktan sonra bunlar açmadan içine kapanmış, öylece ayaza kesmişti. Her bahar böyle mi olurdu, yoksa o bahar mı böyleydi bilemiyorum.

Simitçi lodos kabartılarını iskeleden kalkıp giden vapurların sallantılarıyla uzaktan seçerken, adalardan esen havanın kar mı, çiçek mi koktuğuna karar veremiyordu. Şu var ki "Bey"i de böyle bir bahar arifesinde yol yapımı sırasında tanımıştı. Onun için ne zaman bahar olsa, Beyi hatırlardı. Gün henüz alacasındayken gelişleri, kimi zaman yol yapımında işçilerinin giydiği o sarı muşambalardan biri

sırtında, siyah gözlükleriyle buralarda dolanışı, ayak üstü onunla halleşmesi hafızasında o kadar canlıydı ki... Tabii bunlar,

Yüklemin Türüne ve Zamanına Göre Cümleler

(s.65)

İsim Cümlesi	1	Fil Cümlesi	12
Basit Zamanlar	5	Birleşik Zamanlar	7
Görülen Geçmiş Zaman	3	Şimdiki Zamanın Hikâyesi	1
Şimdiki Zaman	1	Geniş Zamanın Hikâyesi	3
Duyulan Geçmiş Zaman	1	Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi	3

Yüklemin Yerine Göre

(s.65)

Toplam Cümle	14
Kurallı Cümle	10
Devrik Cümle	3
Kesik Cümle	1

Anlamına Göre

(s.65)

Toplam Cümle	13
Olumlu Cümle	9
Olumsuz Cümle	4
Soru Cümlesi	-

Yapılarına Göre

(s.65)

Toplam Cümle	12
Basit Cümle	4
Birleşik Cümle	7
Sıralı Cümle	1
Bağlı Cümle	-

(s.163)

Hatırlıyorum şimdi. İslî bir ocak kokusu gibi içime sinmiş geçmişin o baharını. Canlar cananlarla elele baharı karşılarken dem dem işittiğim yazın sıcak kahkahalarını... Unuttuğumuz neydi ki, bu zaman bulutunun kıyısında? Bahar bizim havagazı kokan merdivenlerimize sızarken yeni beklentilerimiz neydi ve ne olmalıydı? Yeni bir zamanın ezelden dokunmuş ezen ve ezilen insan dekorunun yeni insanlarıydık biz. Ama bir tazeliğin geride kaldığını, tıpkı mutbaklarımızda, kilerlerimizde saklı kendimizin olan bir yaşanmışlığın küflenmiş, ama sıcak yüzünde aradıklarımızın pencereden giren bir esintide dağılıp gitmesi gibi, bir şeyleri yitirdiğimizi anlıyorduk.

Birşeyleri yitirdiğimizi. Güneşli günlerin ucunda bizi nelerin beklediğini, sakın görünen kapı eşiklerimizden nelerin gireceğini nerden bilebilirdik? Balkonumuzun tomurcuklanışıyla birlikte, sabun kokulu evlerimizde eskiyen fotoğraflarımız, sakladığımız gazeteler, mecmualar, gülümseyen çok saçlı bir Hollywood yıldızının sararmakta olduğu gün ışığına çıkmıştı. Sokakların yağmurla yıkanan soluklarında kaldırılmış tramvayların ıssız ve hüznü rayları parlıyordu. İmparatorluktan cumhuriyete gün görmüş çınarların ulu gövdelerinden serinlikler taşarken, saray bahçelerinden hala çekingen mimoza kokuları duyuluyordu. Aklımda hep o “kırmızı cümle”. “ Şeref katliamı cezasız mı kalacak?” sorusunun cevapsızlığı sinmişti duvarlarımıza. Babamın ilaç do-

Yüklem Türüne ve Zamanına Göre Cümleler

(s.163)

İsim Cümlesi	3	Fiil Cümlesi	8
Basit Zamanlar	2	Birleşik Zamanlar	6
Görülen Geçmiş Zaman	1	Şimdiki Zamanın Hikâyesi	3
Şimdiki Zaman	1	Geniş Zamanın Hikâyesi	1
		Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi	2

Yüklemine Yerine Göre**(s.163)**

Toplam Cümle	11
Kurallı Cümle	7
Devrik Cümle	4
Kesik Cümle	4

Anlamına Göre**(s.163)**

Toplam Cümle	11
Olumlu Cümle	7
Olumsuz Cümle	-
Soru Cümlesi	4

Yapılarına Göre**(s.163)**

Toplam Cümle	10
Basit Cümle	2
Birleşik Cümle	7
Sıralı Cümle	-
Bağlı Cümle	1

(s.202)

Sonra sonbahar burcu burcu tüttü yeşilden sarıya. Yol sonbahara güldü. Orta kaldırımında, Bey'in mutlu günlerinden doğru gövermiş kızıl erikler ve erguvanlar el salladılar eski yaza. Yol uzadı, büküldü, otobüs homurtularına uyandı ve okul çıkışlarında birlikte yürümeleri yasaklanmış bölük pörçük öğrenci gövdeleriyle beneklendi. Çocuklar, gençler yaz tembelliklerinin gülüşmeleriyle gelip geçtiler. İnsanlar birden kocaldılar, karıldılar. Renkler boylu boyunca yansıdı, şavkıdı... Ebrular çizildi göğe yağmur sicimleriyle; gök ağardı, bozardı, hârelendi.

Yol eski bir horoz ötüşünü birlikte götürüp arka bahçelere attı. Arka bahçelerde yavru ağzı nar çiçekleri düştü döküldü. Begonyalar, küpeliler, çarkıfalekler oynadı... Atar sonbaharın dükkânından bereketli kokular, tozlar saçıldı ortalığa. Taşlık loşluklarında, arka bahçelerde hüznü şarkılar söylendi, aşk naneleri yazıldı. Tırtıl

sabıyla yazıldı her birşey. Yapraklara, dalga budağa, hevenklere, tefeklere yazıldı. Üzüm bozarmalarıyla ısındık uyuduk, şıralandık, estik. Kanatlandık bahçeden bahçeye, yol boyunca çam sarhoşluğu ile. Köşkerin mağrur pencerelerinin kör aydınlıkları uzaktan tarihîn içinden bakındı, yola projektör tuttu. Yol ıslandı, çiselendi, kaydı, parladı, ağdı.

İnsanlar korkulu nefeslerini tuttular ve ayıttılar birbirlerine “ Kim? Ne zaman? Ne oldu? Diye. Sorular, yüzlerde sorgulara döndü, başlar eğildi, lal dillerle gelip geçtiler.

Yüklem Türüne ve Zamanına Göre Cümleler

(s.202)

İsim Cümlesi	-	Fiil Cümlesi	42
Basit Zamanlar	42	Birleşik Zamanlar	-
Görülen Geçmiş Zaman	42		
Yüklemi Düşmüş Cümle	-		

Yüklem Yerine Göre

(s.202)

Toplam Cümle	42
Kurallı Cümle	37
Devrik Cümle	5
Kesik Cümle	-

Anlamına Göre

(s.202)

Toplam Cümle	42
Olumlu Cümle	42
Olumsuz Cümle	-
Soru Cümlesi	-

Yapılarına Göre

(s.202)

Toplam Cümle	21
Basit Cümle	7
Birleşik Cümle	3
Sıralı Cümle	11
Bağlı Cümle	-

4.1.8- Deli Zamanlar

Otobiyografik bir eser olan *Deli Zamanlar*'da **Çokum**, samimi ve doğal bir anlatım tarzı kullanmış, üslubundaki açıklık ve sadelik eserin akıcılığını artırmıştır. Yazar, romanında öz Türkçe kullanımına özen göstermiş bunun yanında halk dilinde kullanılan ve günümüzde kullanımı azalmış kelimelere de eserinde yer vererek bu kelimelerin tekrar gün yüzüne çıkmasını sağlamaya çalışmıştır.

Tefeklenmek, pürçeklenmek, eğin, evlek, yunmak, çığırmaq, deprenmek gibi kelimeler yazarın hem hikâye hem de romanlarında sıklıkla kullandığı halk dilinden alınmış sözcüklerdir.

Çokum, diğer romanlarında olduğu gibi *Deli Zamanlar*'da da eserine gerçekçilik katmak ve doğallığını sağlamak amacıyla kahramanları ağız özellikleri ve konuşma dili ile konuşturmuştur:

“ Çaydanlığı yeni koyuverdim, acık bekliceniz” (s.10).

“ Af buyur bacı biz yanlış geldik. Bi hoş şeyler anlatıverdin emme bunlar karın doyuracak işlerden değil. Bize iş gerek aş gerek. Biz gene geçivereliüm öte tarafa (...) Biz hatun kısmısından ders mi göreceğiz? Olur mu öyle iş?” (s.15).

“ Adamlar hepçenen gelmişlerdi... Bizimkisi yoktu. Köyler evler eşitin! diye bağırdım. Bağırmadım da çığırdım. Herkeslerin adamları evlerine döndü... Evler şenlik içinde dedim... Bizim erimiz niye dönmedi? O sıra künyesi geldi dediler. Benim bir ateş değdi gövdeme. Nasıl bir ateşse? Eh bilen bilir, sen ne bilin? Adamlar hepçenen

dönmüşler. Benim erim yok... Onca zaman cephede savaştı bir şey olmadı da döneceği zaman mı? Evler köyler ben nere gidim?” (s.109).

Romanda nesrin tekdüzeliği şiirlerden alınan mısralarla kırılmaya çalışılmıştır. Atilla İlhan’dan, Ahmet Hamdi Tanpınar’dan, Nazım Hikmet’ten, Fuzuli’den mısralar ve beyitler alınarak anlatıma şiirin çekiciliği ile akıcılık katılmıştır (s.51, 52, 94, 104, 170, 171).

Romanda argo ifadeler de yer alır: “sıçmak”, “orospu”, “pezevenk”, “aşüfte”, “ulan”, “halt”, “eşşoğlu”, “hergele” sözcükleri argo ifadelerdir.

4.1.8.1- Deyimler

Romanda farklı ruh hallerini ve durumlarını anlatan deyimler geniş yer tutar. Eserin seçilen belirli sayfa aralıklarında yapılan incelemede şu deyimlerin kullanıldığı tespit edilmiştir:

Tanık olmak, iç geçirmek, muhtaç olmak, baş kaldırmak, ayak uydurmak, el yordamı ile yapmak, söz dinlemek, sesini işitmek, yol bilmek, hoşnut olmak, iş bilmek, mangal yürek, el üstünde tutmak, geri kalmak, önem vermek, ters bulmak, canı sıkılmak, mücedele etmek, engel olmak (s.35–39).

4.1.8.2- İkillemeler

Eserin seçilen belirli sayfa aralıklarında yapılan inceleme sonucunda kullanılan ikillemeler şu şekilde tespit edilmiştir:

Gelen giden, akıl akıl, olsa olsa, inip çıkmak, bütün bütün, hemen hemen, hayır hayır (s.15–20).

4.1.8.3- Tamlamalar

Romanda isim tamlamaları ve sıfat tamlamaları sıklıkla kullanılır. Eserin belirli sayfa aralıklarında yapılan inceleme sonunda tespit edilen isim ve sıfat tamlamaları şunlardır:

Öğle ezanı, saatsiz olmanın sırlı güzelliği, sıkıntılı mutsuz insanlar, otobüs pencereleri, geçim kaygısı, insanların yüzü, zavallı güzellikler, yalan şeyler, mülkiyet tutkusunun hamurumuzdaki köklülüğü, gitgellerin boyunduruğu, serseri yıldız, cüretkâr

çarpık tebessüm, sivri burunlu ayakkabı, kareli ceket, kurumamış çamaşır, hattatın dersleri (s.80).

4.1.8.4- Cümle Türleri

Deli Zamanlar romanında cümlenin kullanım şeklini tespit etmek amacıyla kitabın farklı bölümlerinden örnek olarak seçilen üç sayfa üzerinde yapılan cümle incelemesi ile şu sonuçlara ulaşılmıştır:

(s.54)

“ Olabilir, yenilmek de var kazanmak da..siyaset bu..” demişti.

Bayhan’la Özlem’i örümcek ağlarına takılmış iki böcek gibi iç içe yakaladığım gün Bayhan ve Aypare yanlışlığının iyice farkına varmıştım. Hiç aklımda olmayan çığırından çıkmış bir şeyi, açtığım kapı bana gösterivermişti. Özlem’in kızarmış yüzü, dağılmış saçları, bütün fetanlığıyla kendini bırakmışlığı vardı karşımda.

Üstelik Aypare’yi her zaman koruyan Atıfet’in evinde yaşıyordu bunlar. Bir kapıyı açıyor ve birbirine dolanmış iki böceğin tokuşmasını görüyordum. Biri Kleopatra biri Antuan...

Atıfet... Ona göre kim olursa olsun, hangi sınırı aşmış olursa olsun insanlar aşk için yaşamalı, aşkı soluklamalıydılar. Felsefesi buydu. Ya Aypare? Bu yapılmamalıydı ona.

Vermut bulaşığı evin o yüksek tavanlı salonunun ta ucundaki piyanosunun başına geçmiş, yuvarlacık gövdesi, yıldız ışması simli bluzu, iri bir ananası andıran hotoz saçlarıyla vişne çürüğü dudaklarını büze büze “Bekledim de gelmedin”i çalıp söyleyen Atıfet’i o an bağışlayamazdım.

Başım döndü. Camlı abanoz dolaptan sırttan tüm kristalleri alıp yerlere çalma arzusu duydum. Masanın işlemeli keten örtüsüne pek yaraşmış geniş tabakalara sıralı zeytinli, turşulu, ançuezli minik kanepeleri yerlere saçmak... Atıfet’i sarsmak sarsmak... Tütün, vermut, şampanya, vücut teri, Paris marka esansların kronikleştiği bu pezevenkhanenin içinde içimin kabarışını nasıl engelleyebilirdim?

Yüzüm alevlenmişti. Bir fırın kapağını açıp içine bakmış gibiydim. Harlıydım, içim dinamitlenmedeydi. Loş koridorda tuvaleti aradım. Yüreğimin çarpıntısı

kulaklarımı zorluyordu. Bir kapı daha açacağım, birilerini daha olmaz biçimlerde göreceğim diye korkuyordum.

Yüklemin Türüne ve Zamana Göre Cümleler

(s.54)

İsim Cümlesi	5	Fiil Cümlesi	18
Basit Zamanlar	7	Birleşik Zamanlar	10
Görülen Geçmiş Zaman	6	Şimdiki Zamanın Hikâyesi	4
Gereklilik	1	Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi	4
Şimdiki Zaman	1	Gerekliliğin Hikâyesi	2

Yüklemin Yerine Göre

(s.54)

Toplam Cümle	26
Kurallı Cümle	20
Devrik Cümle	3
Kesik Cümle	3

Anlamına Göre

(s.54)

Toplam Cümle	23
Olumlu Cümle	19
Olumsuz Cümle	2
Soru Cümlesi	2

Yapılarına Göre

(s.54)

Toplam Cümle	20
Basit Cümle	8
Birleşik Cümle	9
Sıralı Cümle	2
Bağlı Cümle	1

(s.177)

O kışın ardından bizim pazar içinde çiçekçiler belirildiğinde bahar da yüzünü göstermeye başlamıştı. Çiçekçiler ellerindeki demetleri havada sallayarak, “Fulya fulya bahar geldi!” diye ünlemekteydi... Fulyacıların havaya çizdiği koku serin serin içime doluyordu. Bahara göğsümü tutuyordum korkusuzca.

Sonra ardından yaz geldi... Biz yine Yalova’ya gittik. Bu defa Aypare yoktu. Fıstık çamına astığımız mendil de... Sahi neler yazmıştık o küçük kâğıtlara? “Umut bir dağ çiçeği olsa da o dağa tırman...” Keseyi hangi rüzgâr çekip almıştı dalından? Hangi umutsuz yolcunun eline geçmişti? Çok aradımsa da bulamadım.

Döndükten sonra Aypare’ye telefon açtım. Bir erkek sesi... Bayhan... Şaşırdım, kekeledim.

“ Ne o şaşırdın mı kız?” dedi.” Evet, eve döndüm. Büyük aşkıma. Aypare seçimler için koşturuyor... Sen niye ayrıldın gençlik teşkilatından? O kargalara mı bıraktın ortalığı? Bu kadar mı yüreksizdin”

“ Belki...” dedim. “Belki öyleyimdir.”

Sonra Aypare’nin sesini duydum. Bayhan’ın beni incitmesinden çekindiğini belli eder bir tonda,

“ Nasılsın?” diye sordu. “ Bazı değişiklikler oldu bizim evde...”

Yüklemin Türüne ve Zamanına Göre Cümleler

(s.177)

İsim Cümlesi	3	Fiil Cümlesi	23
Basit Zamanlar	14	Birleşik Zamanlar	8
Görülen Geçmiş Zaman	13	Şimdiki Zamanın Hikâyesi	3
Şimdiki Zaman	1	Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi	4
Emir Kipi	1	Geniş Zamanın Hikâyesi	1

Yüklemin Yerine Göre

(s.177)

Toplam Cümle	29
Kurallı Cümle	20
Devrik Cümle	6
Kesik Cümle	3

Anlamına Göre

(s.177)

Toplam Cümle	26
Olumlu Cümle	18
Olumsuz Cümle	3
Soru Cümlesi	5

Yapılarına Göre

(s.177)

Toplam Cümle	25
Basit Cümle	15
Birleşik Cümle	9
Sıralı Cümle	1
Bağlı Cümle	-

(s.203)

“ Mendilin bende kalmıştı.”

“ Ne gündü değil mi?” dedi. O kavga...

“ Evet, delilik bu bizimkisi...”

Meydandaki adam konuşuyordu:

“ Kapanmış kapıları açıyoruz bir bir... Cesaret, hadi cesaret, içinizdeki kahramandan vazgeçmeyin! Bırakın coşsun, bırakın kanatlınsın, binsin o şimşekten atına... Ona fırsat verin, ona kapıları açın... İçinizdeki kahramandan vazgeçmeyin...”

Ayaklarım beni saatlerdir taşıyordu; ayaklarımın bedenime isyanını artık iyiden iyiye duyurdum.

“ Cesaret cesaret!” diye bağırdı hatip; kırmızı balonlar uçurdu havaya. Sonra beyazlar, maviler... Güz çiçekleri, karanfiller, kuzgun kılıçları fırlattı. Flamalar, kâğıtlar, konfetiler yağdı üzerimize.

Saçlarımız, omuzlarımız, çiçeklerle konfetilerle bezenmişti. Gülmeğe başladım. Dost da gülüyordu, silkelenip.

Cesaret cesaret! Ağır, hantal otobüsler caddeyi ezerek yürüdüler... Tarçın kokulu bir güneş sokuldu yüreğime, yapraklar ezildi. Kemerli bir kapıdan gün ışığının kırıldığı, puslandığı eski çarşıya daldık...

Yüklemin Türüne ve Zamanına Göre Cümleler

(s.203)

İsim Cümlesi	2	Fiil Cümlesi	24
Basit Zamanlar	11	Birleşik Zamanlar	6
Görülen Geçmiş Zaman	10	Şimdiki Zamanın Hikâyesi	4
Emir Kipi	7	Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi	2
Şimdiki Zaman	1		

Yüklemin Yerine Göre

(s.203)

Toplam Cümle	27
Kurallı Cümle	17
Devrik Cümle	8
Kesik Cümle	2

Anlamına Göre

(s.203)

Toplam Cümle	25
Olumlu Cümle	24
Olumsuz Cümle	1
Soru Cümlesi	-

Yapılarına Göre

(s.203)

Toplam Cümle	25
Basit Cümle	15
Birleşik Cümle	9
Sıralı Cümle	1
Bağlı Cümle	-

4.1.9- Gece Rüzgârları

Çokum'un gerek muhteva gerekse teknik bakımdan farklı olan bu romanında dil ve üslub bakımından da büyük farklılıklar görülür. Eserde anlatıcı konumunda bulunan dört farklı şahıs vardır. Esas anlatıcı yani yazar anlatıcı diğer romanlarında olduğu gibi sade, açık, anlaşılır bir dil kullanmaya gaye göstermiş, roman kahramanı Süsen'in gözlem notlarını içeren bölümlerde de büyük oranda **Çokum**'un sade, açık ve anlaşılır dil anlayışı sürdürülmüştür.

Eserin diğer roman kahramanlarından Nilece ve Yazar Macit Kemikel'in hikâyelerinin geçtiği bölümlerde dil kullanımının tamamen değiştiği görülür. Sade ve açık bir Türkçe kullanan yazar, muhafazakâr görünmeye çalışan Macit Kemikel'in hikâyesini onun bakış açısını ve hayat anlayışını gösterecek şekilde kurgulamış ve onun karakterine uygun kelime ve tamlamalar seçmiştir:

Rahle-i tedris, feyz almak, gül-i rana, katre, hörmet, namütenahi, revan, helecan, celbetmek, pederşahi, zuhur etmek, afet-i devran, afıtab gibi Farsça ve Arapça kökenli kelime ve tamlamalarla dil ağırlaşmıştır.

Roman kahramanı Nilece'nin hikâyesinde kullanılan üslup romanın genel dokusu içerisinde farklı bir anlatıcı tarafından kaleme alınmış hissini hemen uyandırır. Bir gecekondu semtinin hikâyesi olması dolayısıyla ağız özellikleri ile kurulmuş hikâyede buna uygun kelime ve ifadeler geniş olarak yer alır.

Gideyazmak, dirilteyazmak, dikileyazmak, yeterek, maraz, pantol gibi halk diline uygun kelimelerin yanında diyalog cümlelerinde de halk söyleşine dikkat edilerek hikâye oluşturulmuştur.

“Doktor ney var mı?” (s.41).

“Sen sahap olmasan kim olacak” (s.42).

“Kimi göreceniz efem?” (s.94).

“Zahar bunlardan biri” (s.189).

“Hırsıma yesir olmuşum” (s.191).

“Hey anam babam şeker pare bunlar... Can şerbeti can... Hey anam babam şeftalinin ecesi bu”(s.191).

“Neden şimdi ölümü aklına getirdin hey kurban? Sırası mı? Ama sen merak etme. Çocukları ortada koymayız. Dediğini olmaz bil hele gözüm” (s.196).

Daha çok Nilece'nin satırlarında rastlanan ağız özelliklerine romanın birçok bölümünde de rastlanır:

“Bu tür karıların gözleri yünsektedir. Bu tür karılar uçan kuşu yere düşürür benim gözüm seğriyip sakarlığa başladım mı anlarım o yerde bir fitne göz vardır. Fitne göz demek içi çift” (s.25).

“İrabbim herhalde güzel bir yazı yazacak bize” (s.83).

“Yahu anam... Bu yüksük sana ne anlattı, ne dedi beni heyrette bırakma” (s.87).

“Hanfendi ha buraya zaman zaman yürüyüşe çıkıyorsunuz dikkatimi celbediyor; acaba diyrum bir zoru felan mı var. Hane bir sorayım dedim. Karışmak gibi olmasın da. Eğerçi varsa bir problem emrinize amadeyim. Biz ne cune duruyoruz değil mi da?” (s.210).

Çokum, İç Anadolu, Güneydoğu ve Karadeniz ağzına ait ifadeler kullanarak halk dili ile iç içeliğini ve ağız özelliklerini kullanmadaki ustalığını göstermiştir.

Çokum, romanlarında Türkçe kelimeler kullanmaya özen göstermiş Farsça kökenli olan ‘cop’ kelimesi yerine ‘vurgaç’; ‘faks’ kelimesi yerine ‘belgegeçer’; kelimelerini kullanmış bunlar dışında ‘yunmak’ ve ‘deprenmek’ gibi Eski Anadolu

Türkçesine ait kelimelere de yer vererek unutulmaya yüz tutmuş bu kelimelerin tekrar gün yüzüne çıkmasını sağlamıştır.

Argo ifadeler de roman içerisinde yer alır: “puşt”, “zırtlak”, “bok”, “ulan”, “zırto”, “süprüntü”, “aşüfte” gibi kelimeler roman içerisindeki argo ifadelerdir.

4.1.9.1- Deyimler

Eserin seçilen belirli sayfa aralıklarında yapılan inceleme sonucunda tespit edilen deyimler şunlardır:

Kulak bükme, ahkâm kesme, büyük oynamak, çark etme, yabana atma, eli varmamak, ele vermek (s.98–103).

4.1.9.2- İkilemeler

Eserin seçilen belirli sayfa aralıklarında yapılan inceleme sonunda tespit edilen ikilemeler şunlardır:

Fiske fiske, çayır çimen, eş dost, ak pak, cicili bicili, varlı yüklü, sağ sol, şuraya buraya, üst baş, apar topar (s.12–18).

4.1.9.3- Tamlamalar

Eserin seçilen belirli sayfa aralıklarında yapılan inceleme sonunda tespit edilen isim ve sıfat tamlamaları şunlardır:

Soylu adamın seçkin kimliği, Meram Bey’in mülkü, arka bahçe, anaç ağaçlar, Meram Bey’in tutkusu, pembe mavi ortanca, frenk üzümü, nesli tükenmiş bitkiler, asansörün uğultusu, asansörün homurtusu, Süsen’in elleri, gizli hayranlık, İniliz keyfi, şehir aydınlığı, mutfak camı, topukların sesi, geçmiş zaman dilimi, ulu ağaçlar, atlı araba, çaydanlık altlığı, pasta tabakları, küçük çatallar, sarı beyaz olgün aydınlık, kapının yanı, badem ağacı, yaşlı gövde, bademin çiçekleri, bahçenin durgun görüntüsü, Van Gogh resimlerinin canlılığı, kadife gülleri, mevsimin ilk goncaları, Meram Bey’in kızı, güven duygusu, Süsen’in ilk romanı (s.141–142).

4.1.9.4- Cümle Türleri

Gece Rüzgârları romanında cümlenin kullanım şeklini tespit etmek amacıyla kitabın farklı bölümlerinden örnek olarak seçilen üç sayfa üzerinde yapılan cümle incelemesi ile şu sonuçlara varılmıştır:

(s.51)

Şubat yağmuru ve isi Tepeşehir'e kirli bir fırçadan dağılmış olsa da yine dal uçlarında erken bahara uzanmış bir hal vardı. Anadolu buraya Anadolu olarak gelmemiş, büyük kentin içinde kendi özellikleriyle kendi bünyesinden doğmuş aykırı bir ur biçimindeydi. Yolda oynayan ve plastik saltanatı içinde yüzen çocuklar Süsen'in eşarplı mantolu değişimine rağmen belki fark ettikleri İstanbulluluk haline şöyle bir bakıp yeniden oyunlarına dalmışlardı. Onlara göre bu kadın başörtülü de olsa da başka türlü yürüyor, başka türlü bakıyordu.

Çocukların ardında pencerelerde kör, kısır, dağınık bahçelerde yaban yüzü kadınlar görüyordu. Bahçelerde leğenler arasında eğilip kalkan bir kadının beline takıp sıkıştırdığı eteğinden görünen paçalı donu, yeni yetme kızını hatırı sayılır kalınlıkta sopayla kovalayan anne, yavru kedinin kuyruğuna asılan acımasız çocuklar, elinde oturakla bahçenin bir köşesine ilerleyen ihtiyar adam, Tepeşehir'le ilgili gözüne çarpan ilk görüntülerdi. Sonrası teneke barakalar, teneke dükkânlar, paslı tenekelele korunaklı bahçe dönmesi yerlerde lastik tamircileri, camın-

Yüklem Türüne ve Zamana Göre Cümleler

(s.51)

İsim cümlesi	3	Fil Cümlesi	5
Basit Zamanlar	2	Bileşik Zamanlar	3
Duyulan Geçmiş Zaman	1	Duyulan Geçmiş Zam. Hikâyesi	1
Şimdiki Zaman	1	Şimdiki Zamanın Hikâyesi	2

Yüklemin Yerine Göre

(s.51)

Toplam Cümle	8
Kurallı Cümle	8
Devrik Cümle	-
Kesik Cümle	-

Anlamına Göre

(s.51)

Toplam Cümle	8
Olumlu Cümle	7
Olumsuz Cümle	1
Soru Cümlesi	-

Yapılarına Göre

(s.51)

Toplam Cümle	6
Basit Cümle	1
Birleşik Cümle	3
Sıralı Cümle	2
Bağlı Cümle	-

(s.131)

Sivil giyimli tıknazdan kara bıyıklı birine “Cemal!” diye seslendi. Adam dönüp tezlikle geldi. Öyle sözü uzatmadan “ Süsen Hanımı evine bırakacaksın” dedi. (Bu özel bir Renault arabaydı.) Süsen’in, “ fakat nasıl olur? Pazarcı Abbas’a çok benziyor..” diye düşünmesi henüz zihninde tazeydi...Adam bir kağıda birkaç telefon numarası yazıp uzattı.

“Adem Kanmaz adım. Bir aksilik olursa beni arayın. Romanlarınızın takipçisiyimdir. Son romanınızdan bir tane isterim... Aklınızda olsun. Unutmazsınız değil mi?”

“Hayır, unutmam. Sağolun...”

Adem binmesi için arka kapıyı açtı. Yüzüğü bu sırada fark etti kadın. Adamın sağ elinin serçe parmağında nar tanesi renginde bir taş parlıyordu. Bu kez bir düş

gördüğünü düşündü: Ya o gün Pazar yerinde görmüştü yahut şimdi gördükleri ve yaşadıkları gerçek değildi...

Kâğıdı sıkıca avucunda tutuyordu. Araba hareket etmeden camı araladı Süsen. Seslendi.

“ Adem Bey! Nerelisiniz?”

“ Yozgat..”

Polis Cemal arabayı onun tarifi üzerine Tepeşehir'den çıkıp siteye doğru sürerken Süsen pazar yerinde Abbas'la konuşmalarını hatırlamağa çalıştı. Abbas'la Adem'in farkı bir tek konuşmalarındaydı. Adem'in Anadolu'yla bağlantısı dilinde öyle fazlaca belirgin değildi. Abbas İstanbul kaldırımını çiğnemiş bir güneydoğulu gibi konuşuyordu.

“ Yahu anam... Bu yüksük sana ne anlattı, ne dedi. Beni heyrette bırakma...”

“ Sen bu yüzüğü boş yere takmadın oğlum.”

“ He can anam bildin. Uğur için takmışım.”

Yüklemin Türüne ve Zamanına Göre Cümleler

(s.131)

İsim Cümlesi	10	Fiil Cümlesi	25
Basit Zamanlar	17	Birleşik Zamanlar	4
Görülen Geçmiş Zaman	14	Şimdiki Zamanın Hikâyesi	3
Duyulan Geçmiş Zaman	1	Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi	1
Geniş Zaman	2		
Emir Kipi	4		

Yüklemin Yerine Göre
(s.131)

Toplam Cümle	35
Kurallı Cümle	31
Devrik Cümle	4
Kesik Cümle	-

Anlamına Göre
(s.131)

Toplam Cümle	35
Olumlu Cümle	26
Olumsuz Cümle	5
Soru Cümlesi	4

Yapılarına Göre
(s.131)

Toplam Cümle	33
Basit Cümle	19
Birleşik Cümle	12
Sıralı Cümle	-
Bağlı Cümle	2

(s.228)

Kemikel yağmurlar başladığında aradı. Süsen henüz sabah uykusundaydı. Perdeleri çekilmiş ve dışarının yağmur alacasını da bürünmüş olan odada bu telefon sesiyle uyandı. Kalkıp terliklerini giyemeden salona gittiğinde önce duvar saatine baktı. Dokuzu geçiyordu. “Eh demek ki mesai başlamış. Ama bu münasebetsiz yine de erkence davranmış.” diye düşündü.

“ Azizem uyandırdım mı?” Kemikel’ di tabii.

Süsen, çoğu zaman aynı düzende duran salonun koyu ve sakin renklerinde gözlerini dolaştırarak,

“ Evet..” dedi. “ Gerçekten bu kadar acele etmeniz için ne gibi bir sebep var Macit Bey?”

“ Ah ah ah... Yine bir hata işledik. Umarım telafi ederiz... Üstadem halleriniz iyidir, her şey yolundadır inşallah... O güzel yazınızdaki sonra neler oldu merakınız dâhilindedir umarım.”

“ Ummayın ve sanmayın Macit Kemikel. Çünkü işlerim o kadar çok ki bu tür meraklara zaman bulamıyorum.”

Yüklemin Türüne ve Zamana Göre Cümleler

(s.228)

İsim Cümlesi	6	Fiil Cümlesi	12
Basit Zamanlar	9	Birleşik Zamanlar	1
Görülen Geçmiş Zaman	7	Şimdiki Zamanın Hikâyesi	1
Şimdiki Zaman	1		
Geniş Zaman	1		
Emir Kipi	2		

Yüklemin Yerine Göre

(s.228)

Toplam Cümle	18
Kurallı Cümle	12
Devrik Cümle	6
Kesik Cümle	-

Anlamına Göre

(s.228)

Toplam Cümle	18
Olumlu Cümle	13
Olumsuz Cümle	3
Soru Cümlesi	2

Yapılarına Göre

(s.228)

Toplam Cümle	16
Basit Cümle	5
Birleşik Cümle	9
Sıralı Cümle	2
Bağlı Cümle	-

4.1.10- Tren Burdan Geçmiyor

Çokum son romanı olan *Tren Burdan Geçmiyor*'da Eski Anadolu Türkçesine ait metinlerden seçtiği bazı Türkçe kelimeleri kullanarak bugünkü Türkçemize katkıda bulunmayı amaçlamıştır. Eserinde farklı bir tarzı deneyen yazar, romanı içerisinde kullandığı bu kelimeleri kitabın başında toplu olarak listelemiş anlamlarını da karşılıklarına yazarak anlam konusunda okuyucusuna yardımcı olmaya çalışmıştır. Romanda kullanılan bu kelimeler, **Yunus Emre, Mercimek Ahmet, Ercişli Emrah, Karacaoğlan** gibi halk şairlerinin dillerinde sıklıkla kullanılan kelimelerdir:

Alda (hile, tuzak), aldaya düşmek (tuzağa düşmek), ayıkmak (sayılmak), balkımak (parlamak), belinlemek(korkuyla sıçramak), bun (sıkıntı, mihnet), delirek (delişmen), deprenmek (harekete gelmek), dölek (sakin, yumuşak), dürüşmek (çalışmak, gayret etmek), düşelik (pay, hisse), esenleşmek (vedalaşmak), görümlü (muhtaç), günüleme (kıskanma), ırlmak (ayrılmak), sabuklama (saçmalama), sak (uyanık, tetik), sınıklı (üzgün, kırık), şıvga (ince dal, sürgün), ünlemek (seslenmek), ürkülük (korkuluk, ürkülecek şey), yalabık (parlak), yitkin (yitmiş olan), yoğaltmak (tüketmek), yörenmek (dolanmak)

Romanda açık ve anlaşılır bir dil kullanan yazar, eserinin bazı bölümlerde kullandığı Arapça ve Farsça tamlamalarla dilini biraz ağırlaştırmıştır:

Derun-ı dil, evrak-ı metruke, bezm-i elest, lal ü eldem, zulmet-i Beyza, miktar-ı kâfi, serv-i revan, asar-ı atika.

Çokum, diğer eserlerinde olduğu gibi bu romanında da ağız özellikleri ve konuşma dilini kullanmıştır:

“Atazayiz kendimizi yatağa, çıkmayacağiz bir daha komşum!” (s.20).

“Alın bakem size sana bi niyet. Gari şapkadan ne çıkaceğse... Okuyun eyiyse eyi, kötüyse kötü, bahdığize küsün! Bizden bu gader, ne demiştik? Gün bugündür, dem bu demdir dem bu dem. Zilli çıkaceğse zilli, telli çıkaceğse telli... Aha bu da mendil! Allısı vaa, morlusu vaa, mendil deyip geçmen! Gözünüüzün yaşını silin bakem! Yaş akıtmaynan yollar ıslanmaz” (s.127).

“Tavuğun üstüne sos kos ney komayın ha, sıkmalık bulamaç krema karamel aman ha! Asabiyet kesbederim dayı. Hadi sen bize kuzu tandır getir de görek bakam, Türk’e türkü çığırtmak, bi de kebab çığneyinen sırt ezdirmek yaraşır. Yaraşır ki küt küt etsin belli ney” (s.151).

“Evet evvvet ben Nüset. Geldim lakin gideceyim... Çok durmayacayım... İstanbul değısmistir, ben kaybolacayım burada. Sisli’de kalıyorum. Ben geleceyim Taksim’de, orda bulusacayım seninle; ev görmek istemiyor, orda birçok hatıra var. Yaslandı ben Nüset, koca öldü. Benim bir var kızım, bir de oğlan” (s.274).

Nesrin tekdüzeliğı şiirlerden alınan mısralarla kırılmış, romana akıcılık ve sürükleyicilik katılmıştır. **Çokum, Ahmet Haşim, Edip Cansever, Behçet Necatigil**’den aldığı mısralar ve divan edebiyatından aldığı beyitler yoluyla bu romanında da şiir geleneğini sürdürmüştür (s.39, 41, 129, 137, 158).

Eserde argo ifadeler de yer alır: “orospu”, “hırto”, “hergele”, “bok”, “hırbo”, “ibne”, “ulan” kelimeleri eser içinde geçen argo ifadelerdir.

4.1.10.1- Deyimler

Eserin belirli sayfa aralıklarında yapılan incelemede şu deyimlerin kullanıldığı tespit edilmiştir:

Yüz tutmak, fark etmek, çekip çevirmek, laf almak, laf sokuşturmak, heba olmak, sır kutusu, yeğ tutmak, var olmak, un ufak olmak (s.13–18).

4.1.10.2- İkillemeler

Eserde seçilen belirli sayfa aralıklarında yapılan inceleme sonucunda kullanılan ikillemeler şu şekilde tespit edilmiştir:

Aşağı yukarı, adlı sanlı, doğru dürüst, dayalı döşeli, yeni yeni (s.55–60).

4.1.10.3- Tamlamalar

Romanda isim tamlamaları ve sıfat tamlamaları sıklıkla kullanılır. Eserin belirli sayfa aralıklarında yapılan inceleme sonunda tespit edilen isim ve sıfat tamlamaları şunlardır:

Fener parkı, o saba, düş kırıklığı, ısrarlı sükût, annesinin güneyden getirdiğı turunç reçeli, küçük yeşil zeytinler, porselen beyaz bir tabak, dil peyniri, eski kaşar,

krem peynir, tost makinesi, kızartının kokusu, dışarının sabah buğusu, yeni uyanışın kokusu, evin öteki misafirleri, traşı gelmiş yüzler, yeşil zeytinler, Hripsime'nin odası, meyve kabukları (s.233).

4.1.10.4- Cümle Türleri

Tren Burdan Geçmiyor romanında cümlenin kullanım şeklini tespit etmek amacıyla kitabın farklı bölümlerinden örnek olarak seçilen üç sayfa üzerinde yapılan cümle incelemesi ile şu sonuçlara ulaşılmıştır:

(s.83)

Vitrininde anasonlu galetalar, saç örgü kurabiyeler... Toma'nın dükkânından kış günlerinin sıcak odalarını çağrıştıran süt ve vanilya kokusu geliyordu. Ve marangozun ordan tiner kokuları...

Yazısının kahramanı makaracı Albert'e, hiç değişmeyen bir yaşama biçimi yetiyordu demek ki... Belki bazı bayramlarda takkesi başında Sinagoga gittiğinde, esnaftan üç beş dostunu görüp bayramlaşıp güldüğünde. Aslında Kuledibi evlerinin yosunlu duvarları arasında kendisi de o kadar eskimişti ki artık ayırsayamıyordu geçmişte olanı biteni. Sanki bütün o yaşadıklarını bir daha dönemeyeceği bir kıyıya bırakmış, dalgalar da onları alıp oraya buraya dağıtmıştı.

Bırakmamıştı buraları. Birçok Yahudi ailesi altmışlı yıllarla birlikte İsrail'e çekip gitmişken... Ama işte işitiyordu; gidenler orada da hep burada yaşadıkları gibi yaşıyorlarmış. Gülerek, ağlayarak, şarkılarla hatta bura kanallarını seyrederek, maçları izleyip Türk takımının öteki yabancı takıma attığı golleri nasıl sevinçle, haykırışlarla karşıladıklarını. Bakımlı çöl seralarında yetiştirilmiş çiçeklerin kırmızılarını sarılarıyla yaptıkları Galatasaray çelenk ve sepetlerini bile duymuştu ondan bundan. Makaracı Albert'in yalnızlığına eşti kendisinin ki de...

Babasının ve annesinin tükenişleri de bir bakıma tablonun değişmesiyle olmuştu. Onlar bir masalı yaşamışlardı. Eski albümlerde, dergi sayfalarında ve annesinden işittiklerinde yaşayanları bir araya getirdiğinde o masalı bulabiliyordu. Şöyle ki; gizlilikle korunmuş aşkların bıraktığı belirsiz izler bile seçiliyordu neredeyse. Çatı üstlerinden, pervazlardan bakan gri lacivert kuşlar, köhne yapılar... Parmaklıklı

balkonların gerisindeki karanlık, ie dönük odalar ki acılar, aşklar, gözyaşları, bunalımlar, sefahat, servet, şampanya kadehleri, şapka ve kürkler, kimbilir ne zaman bir müzayede de satılan ve kimbilir hangi g-

Yüklemin Türüne ve Zamanına Göre Cmler

(s.83)

İsim Cümlesi	1	Fiil Cümlesi	13
Basit Zamanlar	1	Birleşik Zamanlar	12
Duyulan Geçmiş Zaman	1	şimdiki Zamanın Hikâyesi	6
		Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi	5
		şimdiki Zamanın Rivayeti	1

Yüklemin Yerine Göre

(s.83)

Toplam Cümle	18
Kurallı Cümle	8
Devrik Cümle	5
Kesik Cümle	5

Anlamına Göre

(s.83)

Toplam Cümle	14
Olumlu Cümle	12
Olumsuz Cümle	2
Soru Cümlesi	-

Yapılarına Göre

(s.83)

Toplam Cümle	12
Basit Cümle	2
Birleşik Cümle	8
Sıralı Cümle	2
Bağlı Cümle	-

(s.233)

Sonsuz'la Fener Parkında buluştuğu gün bir ara Simay'a takılmıştı aklı. O sabaha. Düş kırıklığı mı? Mutfakta kahvaltı ederlerken ısrarlı bir sükût giriyordun araya. Annesinin güneyden getirdiği turunç reçelini ve küçük yeşil zeytinleri de ilave etmişti sofraya... Porselen, beyaz bir tabakta dil peyniri, eski kaşar, krem peynir... Ekmek kızartmıştı tost makinesinde, koku tam kıvamında bir kızartının kokusuydu, ekmekler hafiften maya maya kokuyordu. Ama işte ne o sorabiliyordu, ne Simay... Dışarının sabah buğusu, yeni uyanışın kokusu içeriye ağıyordu, onlarsa olağan olmayan bir şeyleri yaşıyorlardı. Güneş alabildiğine yüz­süz, yapışmıştı pencerelere. Evin öteki misafirleri, traşı gelmiş yüzleriyle ikisinin sadece birbirini tamamlayan dünyalarına destursuz girerek, iştahla sofradakileri silip süpürüyorlardı. Krem peynir çoktan dibini bulmuş, yeşil zeytinler lüpür lüpür yenmişti. Yalnız Simay çekingen, iştahsız.

Kahvaltayı hazırlamadan önce Hripsime'nin odasını toplamışlardı birlikte, iz bırakmamacasına; küller izmaritler dökülüp, tablalar yıkanmış, meyve kabukları toparlanmış, yorgan ve yastıklar yukarıya taşınmıştı. Bir tek üze-

Yüklemin Türüne ve Zamanına Göre Cümleler

(s.233)

İsim Cümlesi	4	Fiil Cümlesi	17
Basit Zamanlar	3	Birleşik Zamanlar	14
Duyulan Geçmiş Zaman	3	Şimdiki Zamanın Hikâyesi	7
		Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi	7

Yüklemin Yerine Göre

(s.233)

Toplam Cümle	23
Kurallı Cümle	16
Devrik Cümle	5
Kesik Cümle	2

Anlamına Göre

(s.233)

Toplam Cümle	21
Olumlu Cümle	17
Olumsuz Cümle	3
Soru Cümlesi	1

Yapılarına Göre

(s.233)

Toplam Cümle	12
Basit Cümle	2
Birleşik Cümle	4
Sıralı Cümle	5
Bağlı Cümle	1

(s.235)

Biliyordu. Aysan yolu düştükçe giderdi; iki katlı, küçük bir yer, ışığı geceye renk katardı ve umut. Bir sis lambası gibi dururdu kahve gecenin içinde. Gürcistan'dan gelme bir kadın kömür ateşinde kave pişirirdi. Sarışın, güleç, altın dişleri olan genç bir kadındı bu. Altın kaplama bizde otuz sene öncesine kadar pek sık uygulanırken, oralarda Kafkasya'da hala ilgi buluyordu. Hatta Azerbaycan'da bütün dişlerini altın kaplatanlar olduğunu da duymuştu. Kavede cicimler, nazarlıklar, geçmiş zaman lambaları, ateş ütüsü ve sarıdan yapılmış kollu kahve değirmenleri plastik dönemin kaba sabalığını örtmedeydi... Kadın kahveyi tepsi içinde bakır cezvesi ve yaldızlı bardakta suyla getiriyor. Sonsuz için de bir bardak çay var tepside. Kadın fincana kahveyi gıdım gıdım koyarken kameramanlar çekiyorlar bu saneyi. Yönetmen “ Üç, iki, bir, kayıt!” diye bağırıyor.

Sonsuz çocukluğunu anlatıyor.” İnsan kötülüğü birilerinden öğrenir..” diyor. “Her şey iyi gidecek sanıyordum. Bu herkes için böyledir. Ama biz yoksulduk, cahildik. Bir yerden vuracaktı bizi hayat. Öyle de oldu. Ben sokakları istemedim hiç. Sokaklar bana geldi.”

Bir şiir okuyor o sırada. Gürcistanlı kadın gözyaşlarını tutamıyor. Hatta boğuk, histerik sesler çıkarıyor ağlarken. Kameramanlardan biri kaçırmıyor o kareyi.

Sonra Fener Parkında sürdürüyorlar çekimleri. Aysan biraz kitap karıştırmıştır buraya gelmezden önce. Evliya Çelebi'ye bakmıştır; Haliç sahilinde Kasımpaşa,

Hasköy, padişah bahçelerinden söz etmektedir Çelebi. Gözünde geçmiş zaman yalılarını, upuzun kayıkları, altın tozu serpilmiş gibi suları canlandırmak zor değil...

Şimdi küçük motorlu tekneler gidip geliyor iki yaka arasında; dış dünyada olup biten arbededen uzak kendi çarkında bir saat rakkasının uyumlu düzeniyle işliyorlar. Bir karşıya, bir buraya. Biteviye. Haliç'te yaşayan, bu nem-

Yüklem Türüne ve Zamanına Göre Cümleler

(s.235)

İsim Cümlesi	6	Fiil Cümlesi	27
Basit Zamanlar	15	Birleşik Zamanlar	12
Şimdiki Zaman	12	Şimdiki Zamanın Hikâyesi	4
Görülen Geçmiş Zaman	3	Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi	3
		Geniş Zamanın Hikâyesi	4
		Gelecek Zamanın Hikâyesi	1

Yüklem Yerine Göre

(s.235)

Toplam Cümle	35
Kurallı Cümle	19
Devrik Cümle	14
Kesik Cümle	2

Anlamına Göre

(s.235)

Toplam Cümle	33
Olumlu Cümle	30
Olumsuz Cümle	3
Soru Cümlesi	-

Yapılarına Göre

(s.235)

Toplam Cümle	29
Basit Cümle	17
Birleşik Cümle	8
Sıralı Cümle	4
Bağlı Cümle	-

5.SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1- TAHLİLİ YAPILAN ROMANLARA İLİŞKİN SONUÇLAR

Sevinç Çokum, romanlarıyla her kesimden insana hitap eden önemli bir yazardır. Yazarın klasik roman anlayışıyla kurguladığı eserleri olay örgüleri, şahıs kadroları, zaman, mekân, bakış açısı ve anlatıcı tekniği bakımından tahlil edilmiş ve şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Sevinç Çokum'un romanlarını bölümlere ayırarak incelemek onun roman tekniğini doğru tespit edebilmek açısından önemlidir. Yazar, her romanında farklılıklar yaparak okuyucusunun karşısına çıkar. Sürekli kendini aşma, yeni teknikleri deneme ve kendini geliştirme eğilimi içerisinde. İlk romanı **Zor**, hikâyeden romana geçişin ilk ürünü olması dolayısıyla acemiliklerin fazlasıyla göze çarptığı, bölümler arasında kopuklukların görüldüğü, şahıs kadrosu, mekân ve zaman hususiyetlerinde eksikliklerin bulunduğu bir eserdir. Yazar, kendine bir yol bulma, roman anlayışını belirleme çabası içerisinde. Tüm eksikliklerine rağmen bu roman, Dündar Taşer Edebiyat Ödülünü almaya hak kazanmıştır. Hikâyeden romana geçişe bir ödülle başlayan yazar, hemen ardından **Bizim Diyar** romanıyla yoluna devam eder. Bu romanında yazar, bir zamanlar bize ait olan ve talihsiz bir şekilde kaybettiğimiz Balkan topraklarının hikâyesini anlatır. Eserde konu, şahıs, mekân ve zaman arasındaki ilişki ustalıkla kurulmuş, her sayfada okuyucuyu sürükleyen bir anlatımla olaylar sürdürülmüştür.

Bizim Diyar ile beğeni kazanan yazar, tarihî konulu roman yazmaya devam eder. Kırım Türklerinin anlatıldığı **Hilal Görününce** ve hemen ardından Millî Mücadelenin anlatıldığı **Ağustos Başağı** romanları arasında büyük benzerlikler bulunur. Temelde her üç eser de Türk tarihînin önemli dönemlerine ışık tutan romanlar olması, toplumsal konu ve gerçekliklerle yer vermeleri dolayısıyla aynı grup altında toplanabilecek romanlardır.

Çokum, 1988 yılında tefrika roman olarak yazdığı **Gülyüzlüm** romanı ile konu bakımından farklı bir yola girer. Romanda köyden kente göç anlatılır. İki kültür arasında kalan, geçim sıkıntısı ile boğuşan insanların dramı merkez olarak alınır. Yazarın peşpeşe yazdığı ve konu olarak özel bir değere sahip romanların ardından kısmen bilinen, daha sıradan bir konuya değindiği bu eseri, **Bizim Diyar**, **Hilal Görününce**, **Ağustos Başağı**

gibi ustalıkla kurguladığı tarihî bir dönemi merkez alarak oluşturduğu romanlarının yanında olay örgüsü bakımından ve teknik bakımdan daha basit kalır. *Gülyüzlüm* romanı, yazarın roman tekniğine büyük bir yenilik getirmez. **Çokum**, bu eserinde kendisine yeni bir yol bulma, yeni bir anlayış geliştirme arayışı içerisinde olduğunu hissettirir.

Çokum'un 1991 yılında kaleme aldığı *Çırpıntılar* romanı, yazarın farklı bir konuya değindiği önemli bir eserdir. Bu romanında Avusturalya'da geçim mücadelesi veren gurbetçi vatandaşlarımızın dramını anlatan yazar, dış Türkler ile ilgili meseleleri masaya yatırır. Bu eserde gerek konu, gerek zaman gerekse mekân bakımından farklı bir yola giren **Çokum**, değişen bir anlayışla okuyucusunun karşısına çıkar. *Çırpıntılar* romanı ile yeni bir mecrağa giren roman anlayışı *Karanlığa Direnen Yıldız* romanı ile yepyeni bir boyut kazanır. **Çokum** bireyi romanının merkezine alır. Bireye yönelik *Deli Zamanlar* ile devam eder. Biyografik bir eser özelliği taşıyan bu roman, yazarın gözlemleriyle kurulmuş bir eserdir. Eser âdeta bir günah çıkarma, iç dökme romanıdır.

Gece Rüzgârları, insan psikolojisinin derinliklerine inme çabasıyla yazılmış, hem toplumsal konulara hem de bireyin kendi içerisindeki çatışmalara yer veren bir romandır. Gerçek hayat ve metafizik âlem arasında yapılan gel-gitlerle dolu bir eser olması bu romanı daha çekici hale getirmiştir.

Çokum'un son romanı *Tren Burdan Geçmiyor*, klasik roman tekniği ile kurgulanmış, merkez olarak yine birey ve bireyin iç çatışmaları, hayalleri, arzuları ile yoğrulmuş bir eserdir.

Bizim Diyar, *Hilal Görününce* ve *Ağustos Başağı* romanlarını işledikleri konular ve roman teknikleri bakımından bir grupta; *Karanlığa Direnen Yıldız* romanı ile *Deli Zamanlar* romanını şahıs kadrosu, zaman, mekân, konu seçimi bakımından başka bir grupta; *Gece Rüzgârları* ve *Tren Burdan Geçmiyor* romanlarını da işledikleri konu, şahıs kadrosu, zaman ve mekân özellikleri bakımından diğer bir grupta inceleyip değerlendirmek mümkündür.

Çokum, umumiyetle romanlarının olay örgüsünü tek vaka zinciri ya da iç içe geçmiş vaka zincirleri şeklinde oluşturur. Klasik roman tarzını kullanan yazar, romanlarını serim, düğüm ve çözüm bölümleri etrafında şekillendirir.

Çokum'un romanlarındaki şahıs kadrosuna bakıldığı zaman gençler, orta yaşlılar ve yaşlılar olmak üzere üç grubun öne çıktığı görülür.

Yazarın romanlarındaki genç kızlar ve delikanlılar bazı yönleri ile idealize edilmiş karakterler ve tipler olarak çizilir. Gençler, kendilerine büyük sorumluluklar verilen, geleceğin emanetçileri, vatansever, cesur, yaşadıkları topraklar için canlarını vermeye hazır şahıslar olarak gösterilir. Yazarın Türk tarihînin önemli dönemlerini anlattığı romanlarında çizdiği genç kahramanların birbirlerine benzeyen özellikleri vardır.

Rıfat, Enver ve Ethem Bey, *Bizim Diyar*'ın; Yusuf, İlyas, İzzet, Necip, Veli, *Ağustos Başağı*'nın; Arslan Bey, Hamza Batur *Hilal Görününce* romanının idealize edilmiş genç erkek kahramanlarıdır. Yazarın bu romanlarında sadece delikanlılar ön plana çıkarılmamış genç kızlar da delikanlılar kadar yürekli, çalışkan, azimli, zeki kahramanlar olarak gösterilmiştir. Asiye, Zeynep ve Kerime, *Bizim Diyar*'ın; Esmâ, Münire, *Ağustos Başağı*'nın; Şirin Gelin, *Hilal Görününce*'nin idealist genç kadın kahramanlarıdır.

Ağustos Başağı, *Bizim Diyar* ve *Hilal Görününce* romanında daha belirgin olarak ön plana çıkartılan genç kahramanlar, yazarın diğer romanlarında da yürekli, her zorluğun üstesinden gelmeye hazır şahıslar olarak çizilmiştir. Enise, Sırma ve Kerim, *Zor* romanının; Korhan, *Çırpıntılar*'ın; Feridun, *Karanlığa Direnen Yıldız*'ın; Dost ve Aypare, *Deli Zamanlar*'ın; Simay, *Tren Burdan Geçmiyor* romanının yürekli, idealist, çalışkan genç kadın ve erkek kahramanlarıdır. Genç kahramanlar cesaret ve yürekliliklerinin yanında saygılı ve çevrelerine karşı duyarlı insanlar olarak çizilmişlerdir. Genç kahramanlar bu yönleri ile yazarın genç okuyucuları için iyi bir örnek teşkil ederler.

Orta yaş ve üzeri roman kahramanları, mücadelecî, sabırlı, azimli ve inançlı şahıslar olarak gösterilir.

Bizim Diyar romanında Ali Bey, Rıza Hoca, Haşim Bey, Gülsüm Ana; *Hilal Görününce*'de Altın Ana; *Ağustos Başağı*'nda Nazik Ana, Abdullah Bey, Efendi Hafız ve Feyzullah Ağa; *Gülyüzlüm* romanında Zeynep; *Çırpıntılar* romanında Esra, Tekin, Sulhi Bey ve Murat Bey; *Karanlığa Direnen Yıldız*'da Enis Bey, Veysel Ağabey; *Gece Rüzgârları*'nda Süsen Divitçi ve Sungur; *Deli Zamanlar*'da başkahramanın annesi; *Tren Burdan Geçmiyor* romanında Nüzhet Fermanlı ve Kâmil Ağabey, yazarın orta yaş ve üstü roman kahramanları arasında gösterilebilecek müspet roman kahramanlarındandır.

Çokum'un romanlarındaki yaşlı kahramanlar, çevrelerine faydalı olmaya çalışan, tecrübelerini gençlerle ve çocuklarla paylaşan, yol gösterici şahıslardır. *Zor* romanında Zühre Nine; *Bizim Diyar*'da Neyzen Dede; *Hilal Görününce*'de Nizam Bey; *Çırpıntılar* romanında Esra'nın annesi; *Gülyüzlüm*'de Binnur Hanım ve Şerife Ana; *Gece Rüzgârları* romanında Meram Uluatabey, sahip oldukları hayat tecrübesi ve olgunlukları ile insanlara yaklaşan, yakın çevrelerindeki insanları hata yapmaktan koruyan yaşlı kahramanlardandır.

Yazarın müspet kadın ve erkek kahramanlarının yanında olumsuz davranış şekilleri ile ön plana çıkmış roman kahramanları da vardır. *Zor* romanında Devrim Hanım, Cevdet Bey; *Ağustos Başağı*'nda Fitnat Hanım; *Gülyüzlüm*'de Nurcan Hanım ve Reşit Bey; *Çırpıntılar*'da Erol Bey ve Ferda; *Karanlığa Direnen Yıldız* romanında Asaf Bey, Sebati Bey, Sibel, Tülin ve Ece; *Deli Zamanlar*' da Özlem, Atıfet Hanım, Melek Hanım ve İlyas Bey; *Gece Rüzgârları* romanında Macit Kemikel ve Doktor Evrim; *Tren Burdan Geçmiyor*'da Tan Bey, Haluk Bey menfi roman kahramanlarından bazılarıdır.

Sanatçının romanlarının şahıs kadrosunun bir grubunu da manevi yönleriyle ön plana çıkmış, maddenin ve görünen âlemin sınırlarını aşmış, sezgileri güçlü, nefsanî duygularını köreltmış, evliya ve derviş gönüllü kahramanlar oluşturur. Bu şahıslar çevrelerindeki insanlar dara düştüğünde ortaya çıkan, âdeta Hızır gibi yardıma koşan insanlardır. *Bizim Diyar*'da Neyzen Dede; *Ağustos Başağı* romanında Seyit Ali Çavuş; *Zor* romanında Zühre Nine; *Karanlığa Direnen Yıldız* romanında Simitçi ve Veysel

Ağabey; *Tren Burdan Geçmiyor*'da Saltuk Bey'in rüyasını yorumlayan Rençber, manevi yönleri ön plana çıkmış önemli kahramanlardandır. *Çokum*'un romanlarında bu tarz kahramanlara sıklıkla rastlamak mümkündür. Bu, yazarın metafizik dünyaya ve bilinmezliklere duyduğu aşırı ilgi ve merakın bir sonucudur.

Eserlerinde kadın ve erkek kahramanlara eşit mesafede duran yazar, birini diğerinden daha fazla öne çıkarmaz. Müspet ve menfi tipler her iki cinsten de eşit olarak bulunur. Kadın kahramanlar açısından dikkat çeken diğer bir husus bu kahramanların pasifize tipler olmamalarıdır. Bu kadınlar güçlü, iradeli, kendi ayakları üzerinde durabilen, vatan meseleleri ile ilgili, zeki, kendini aşma ve yenileme yolunda olan, eğitim aşkı ile tutuşan kadınlardır. *Çokum*, kadının hiçbir zaman erkeğin gerisinde olmasını kabullenmez, gösterdiği güçlü kadın kahramanlar yoluyla kadın okuyucuları üzerinde yol gösterici olan yazar, kadın haklarının şaşmaz savunucusu olan biri gibi görünür. Kendisi ile yapılan bir röportajda eserlerinde güçlü kadın kahramanlar çizmesindeki nedeni şöyle açıklar:

“Kadın erkek ayırımından değil. Feminizme yaklaşan düşüncelerden de kaynaklanmıyor. Ben doğduğumdan itibaren, kendimi bildim bileli çok güçlü kadınlar gördüm çevremde. Neyi görmüşsem onu aksettirmeye çalıştım. Annemi söyleyeyim mesela. Ata biniyor, silah kullanıyor. Annem bir düğüne gittiği zaman yaşlandığı halde dayımla yarışa girer, silah atarlardı. Bunlar bizde yiğitliğin ifadesi... Cici annem vardı benim. Yetişmemde payı olan bir insandır. Duldu, eşi ölmüş, hayatla baş başa büyük yükler almış üzerine, hasta bir kızkardeşi var. Onu ayakta tutmaya çalışıyor. Herkese koşan bir insan. Bütün vaktini insanlara yardım için harcıyor. Güçlü bir kadın. Onları gördüğüm, tanıdığım için, kadınlar çok güçlüdür tezinden hareket etmiyorum. Güçlü kadınlar gördüğüm için onlar da ister istemez yansıyor eserlerime” (Yılmaz, 1997: 26).

Çokum'un roman kahramanlarının çoğu tip seviyesinde kalmıştır. Birbirine zıt tipleri eserleri içerisine yerleştiren yazar, bu tipler yoluyla okuyucusuna olması gereken ve olmaması gerekeni gösterir. Bu yolla okuyucusunun kendi doğrularını kendisinin bulmasını ister. Yazar, eserlerindeki kişilerin tasnifini şu şekilde yapar:

“ *Tip tip insan var bende. Kahraman tipi var, yiğit insan tipi var, Tarihî romanlarımda bu daha ziyade görülür. Ama ben bu insanları pek fazla idealize etmiyorum. Yani insanların zaafı ile birlikte sergilenmesine çalışıyorum. Çünkü doğrusu odur diye biliyorum.*

Bazen gerçek kişilerden yola çıkıyorum, gerçek kahramanları anlatıyorum. Bazen ailemden gerçek kahramanları alıyorum. Onları biraz değiştiriyorum. İlaveler yapıyorum. (...) romanda gerçek kişilerin bazıları kendi isimlerini taşır, bazıları taşımaz. Yani değişik isimlerle geçer” (Yılmaz, 1997a: 25).

Sanatçı, roman kahramanlarını kendisinin de ifade ettiği gibi hayattan alır. Çoğu roman kahramanı bir zamanlar yazarın kendi hayatında yeri olan, üzerinde derin izler bırakmış kimselerden esinlenerek kurgulanmıştır. ***Deli Zamanlar*** romanında yer alan birçok şahıs, ***Karanlığa Direnen Yıldız*** romanındaki şahıslar, ***Gece Rüzgârları***’nda yer alan kahramanlar, ***Tren Burdan Geçmiyor*** romanındaki şahısların çoğu, yazarın kendi yaşadığı hayattan alıp romanının içerisine koyduğu kahramanlardır. Bu kahramanların bir kısmı ismi ve meslekleri değiştirilerek ya da kendilerine yeni özellikler verilerek roman içerisine yerleştirilmiştir. ***Ağustos Başağı*** romanında Yusuf’un hikâyesini ***Çokum***, bizzat Millî Mücadele içinde yararlılık göstermiş gazilerle sohbet edip bilgi toplayarak kurgulanmıştır. Balkan topraklarının romanı olan ***Bizim Diyar*** ise yazarın Balkan göçmeni olan eşi ***Rıfat İzzet Çokum***’un ailesi ile ilgili gerçekleri içeren eseridir. Bu romanda yer alan şahıslar da eşinin aile çevresinden kişilerin özelliklerini taşır. Bir göç romanı olan ***Çırpıntular***, yazarın bir okuyucusunun isteği üzerine oluşturulmuş gerçek bir hayat hikâyesinden yola çıkılarak kurgulanmıştır.

Sanatçı, salt kurgu üzerine yoğunlaşmış roman kahramanlarını oluşturmaz. İçinde yaşadığı toplumdan aldığı, toplumu temsil eden şahıslar kullanır. Bu özellik romanlarını samimi, sürükleyici ve inandırıcı kılar.

Türk siyasi hayatında derin izler bırakmış siyasetçileri de eserlerinin şahıs kadrosu içerisine yerleştiren ***Çokum***, bazılarının adlarını olduğu gibi verirken bazılarının yerine lakap kullanır. 1960 İhtilali merkez alınarak oluşturulan ***Karanlığa Direnen Yıldız*** romanında adı net olarak verilmese de “*Bey*” ifadesi ile dönemin başbakanı

Adnan Menderes kastedilir. Onun hakkında yapılan suçlamalar, geçirdiği uçak kazası, idam edildiği gün, romanın kurgusal yapısı içerisinde gerçeğe uygun olarak verilir. Anlatılanlardan “*Bey*” diye adlandırılan kişinin **Adnan Menderes** olduğu anlaşılır.

Gece Rüzgârları’nda birebir **Turgut Özal**’ın ve **Semra Özal**’ın adları geçer. Gecekondu-kent çatışması, aydın-halk arasındaki uçurumun oluşmasındaki sorumlular olarak gösterilirler.

Tren Burdan Geçmiyor romanında ismi verilmeyen sadece “*Bayan*” olarak adlandırılan siyasetçi, dönemin başbakanı **Tansu Çiller**’dir. Aynı romanda **Süleyman Demirel**’in ismi sıklıkla geçer. Bu şahıslar olayın gidişatında aktif rol almazlar, ancak yaşanan karanlık atmosferin, yapılan yanlışların arka planında yer alan sorumlular olarak eleştirilirler. Bu açıdan yazar, halk ve daha üst tabakaya mensup insanları eserlerinin şahıs kadrosu içerisine birlikte alarak onlar arasında herhangi bir ayırım yapmadığını bütün şahıslara eşit mesafede durduğunu gösterir.

Yazar, toplumun her kesiminden insanı seçip romanlarının şahıs kadrosunun içerisine alır. Sosyal sınıf açısından zenginler, yoksullar, köylüler, kentliler, askerler, sanatçılar, gazeteciler, siyasetçiler, öğrenciler, eğitimciler gibi toplumun farklı kesiminden insanlarla geniş bir yelpazede şahıs kadrosunu şekillendirir.

Çokum’un roman kahramanları, genç, çocuk ve yetişkin okuyucu kitlesi için doğru olan ve yanlış olan insan davranışlarını göstermeleri bakımından örnek teşkil edecek şahıslardır.

Çokum’un romanları zaman bakımından değerlendirildiğinde konuların genel olarak reel zaman içerisine oturtularak verildiği görülür. Yazar, bir kısım romanında bizzat yaşadığı, tanık olduğu dönemler içerisine olay örgüsünü oturturken; *Bizim Diyar*, *Ağustos Başağı*, *Hilal Görününce* gibi romanlarında şahit olmadığı, ancak araştırıp bilgi edindiği reel bir zaman içerisinde romanını kurgular. Üç romanında da zaman ön plandadır. Kırım Türkleri ve Rumeli Türklerinin anlatıldığı *Hilal Görününce* ve *Bizim Diyar* romanları ile Millî Mücadelenin anlatıldığı *Ağustos Başağı* romanında hem bahsedilen ülkelerin tarihleri hakkında bilgi verilir hem de Osmanlı’nın o süre zarfındaki durumu işlenir.

Yazar için romanlarında geçmişi işlemek önemlidir. **İsa Kocakaplan** ile yaptığı bir röportajda zamanla ilgili şunları söyler:

“Geçmiş veya tarihin bir safhasını anlatmak bana göre hâlihazırda ve yarınlara ışık tutmak anlamını taşır. Geçmiş, hâlihazır ve gelecek birbirine bağlı olan zaman parçalarıdır. Dünyü yazmak bugünün insanında millî şuuru uyanık tutmak açısından da başvurulabilecek bir yoldur. Sanatkârlar millî varlığın tehlikeye düştüğü durumlarda bu yolu seçerler. Geleceği hesap ederek geçmişte yaşanmış örnekleri sanat vasıtasıyla işlemek bazen sanatın gayesi haline gelir” (Ayata, 2003: 29).

Bizim Diyar ve **Hilal Görününce** romanlarında dış Türklere olan ilgisini onların tarihleri ile ilgili bilgileri vermek suretiyle ortaya koyan **Çokum**, “(...) Bugüne kadar tarih derslerinde gençlere tam manasıyla millî şuur verilmediği gibi sanatta da bu yolla sayısı kabarık olmayan ürünler ortaya konmuştur” (Ayata, 2003: 29) diyerek **Bizim Diyar**, **Hilal Görününce** ve **Ağustos Başağı** romanlarında eserlerinin merkezine zaman konusunu bilinçli olarak aldığını ifade eder.

Çokum'un romanlarında kullandığı zaman kronolojik olarak sıralandığında yazarın Türk tarihî açısından önemli zaman dilimlerini seçerek işlediği görülür. **Hilal Görününce** romanı 1853–1856 yılları arasındaki Kırım topraklarının tarihî ile ilgili bilgiler içerirken, **Bizim Diyar**, 1890–1923 tarihleri arasındaki Balkan topraklarının tarihî ve aynı dönemdeki Osmanlı tarihî ile ilgili bilgilerle doludur. Merkeze zamanı alan bir diğer roman olan **Ağustos Başağı**, 1920–1923 yılları arasında verilen Millî Mücadele hareketini işler. **Karanlığa Direnen Yıldız**, merkezine 1960 İhtilalini alır. **Delî Zamanlar**, 1960 İhtilali sonrasındaki sosyal ve siyasi hayata dair bilgilerle doludur. **Zor** romanı 1970'li yılların karmaşasını konu edinen bir eserken; **Gece Rüzgârları**, 12 Eylül 1980 sonrasını ve Özal dönemini arka planında işleyen bir romandır. Yazarın son romanı **Tren Burdan Geçmiyor**'un arka planında da üstü kapalı bir şekilde ifade edilse de **Tansu Çiller** iktidarının görevde olduğu 1990'lı yıllar vardır. 1800'lü yıllardan başlayıp 1990'lara kadar uzanan sürede Türk tarihî açısından önemli olan sosyal ve siyasi hadiseler kronolojik olarak sıralanır.

Hilal Görününce ve *Ağustos Başağı* romanlarında zaman bakımından dikkat çeken özellik, her iki romanda da vaka zamanı ve anlatma zamanı arasında uzun bir mesafe olduğu görülür. Anlatıcı durumunda bulunan Felekzede Arif Çelebi ve Arif Çelebioğlu yardımıyla olaylar onların ağzından anlatılır şekilde nakledilir. Bu şahıslar vasıtasıyla eser tarihî bir zemine oturtulur.

Asıl vaka zamanı açısından dikkat çeken en önemli roman *Deli Zamanlar* romanıdır. **Çokum**, bu eserinde asıl vaka zamanını ustalıkla kurgulamıştır. Vaka zamanı sabah saatlerinde yapılan bir yürüyüşle başlar ve öğleden sonra biten yürüyüşle son bulur. Olaylar bu yürüyüş esnasında başkahramanın son bir yılda yaşadıklarını hatırlaması yoluyla nakledilir. Asıl vaka zamanı ilk etapta beş altı saatlik bir zaman dilimi değil de bir yıllık bir zaman dilimiymiş gibi algılanır.

Çokum, asıl vaka zamanını ortalama iki üç yıllık süreyi kapsayacak şekilde oluşturur. Roman kahramanlarının geçmişlerini hatırlamaları yoluyla geçmişten bahsedilir ve romanların zaman boyutu bu yolla genişletilir.

Genel itibarı ile karamsarlık duygusunun hâkim olduğu romanlarda psikolojik zaman kavramı da ön plana çıkar. Özellikle acıların, kayıpların ve savaşın anlatıldığı romanlarda zaman, psikolojik olarak karanlık ve karamsar algılanır. *Karanlığa Direnen Yıldız* ve *Deli Zamanlar*'da ihtilalin etkisi ile zamanda karmaşa hâkimdir.

Zaman açısından mevsimler de önemlidir. Hüznün, karamsarlığın, ölümlerin yaşandığı mevsimler, kış ve sonbahar mevsimleridir. Neşenin, coşkunun, sevincin yaşandığı mevsimler ise yeniden diriliş mevsimi olan ilkbahar ve yaz mevsimleridir.

Gece Rüzgârları romanında mevsimlerin yanında günlere de özel anlamlar yüklenir. Roman kahramanı için salı günleri ve şubat ayı uğursuz kabul edilir. Pazartesi ve perşembe günleri de bütün yolların açıldığı uğurlu günler olarak gösterilir.

Genel itibarı ile yazarın zamanı kurgulayışı okuyucunun dikkatini celbedici, öğretici ve onu sıkılmaktan alıkoyucu bir niteliğe sahiptir.

Çokum'un romanları mekânın kurgulanışı bakımından değerlendirildiğinde hem açık mekânların hem de kapalı mekânların üstlendikleri fonksiyonlar bakımından önemli

olduğu görülür. Mekân konusunda hassas davranan yazarın romanlarında geniş bir coğrafya vardır. Yazar mekân seçimi ile ilgili şunları söyler:

“Bende coğrafya seçimi çok değişik ve geniştir. Bu bendeki göç fikr-i sabitine bağlıdır. Babamdan kaynaklanıyor olabilir. Bir de Türk insanının tarih boyunca mekâna yaklaşımının tesiri olabilir. Türk insanı sürekli geziyor, yayılıyor. Buna bağlıyorum” (Yılmaz, 1997a :25)

Çokum’un romanlarında mekân derin tasvirlerle sunulur. Gerçekçi bir bakış açısı ile sunulan mekân tasvirleri, kişilerin sosyal hayatları, fikir yapıları, psikolojik derinlikleri hakkında bilgiler verir.

Mekânlar yazarın bütün romanlarında aynı yoğunlukla işlenmemiştir. Bazı romanlarında mekân romanın merkezinde bulunurken bazı romanlarında arka planda kalır. **Zor** romanında esas mekân İstanbul’dur ancak mekânın olaya herhangi bir dahli yoktur. Sadece köy-kent çatışması arasında kalan Kerim’in hikâyesinin bir bölümünü oluşturur. Mekân yüzeysel işlenir.

Bizim Diyar, seçilen mekân açısından önemli bir romandır. Usturumca, Selanik ve Üsküp romanda adı geçen önemli yerlerdendir. Eser adını bu mekânların verdiği ilhamdan alır. Yahya Kemal’in,

“Ve göz kapaklarının arkasında eski vatan

Bizim Diyar olarak kaldı ta kıyamete dek.” beyitinde geçen *“bizim diyar”* ifadesi romana adını veren ifadedir ve verilen bütün mücadeleler bize ait olan bu toprakların elden çıkmaması içindir. Romanın en önemli kahramanı Rıfat’ın ölmeden önce ağzından dökülen *“Bizim diyar... Elden gitti mi?”* sözleri mekânın manevi değerinin büyüklüğünü gösteren sözlerdir.

Hilal Görününce adlı eserde Selanik, Üsküp ve Usturumca kadar önemli yere sahip diğer bir mekân Kırım’dır. Açık bir mekân olan Kırım, roman kahramanları için büyük bir sevdadır. Kırım’a manevi bir değer yüklenmiştir. Kırım’ın gerçek hürriyetine kavuşması en büyük arzudur. Romanlardaki bütün olaylar bu mekân etrafında şekillenir.

Çokum’un **Ağustos Başağı** romanında Söğüt’e, sembolik bir değer yüklenmiştir. Yazar, eserinin merkezine özellikle bu mekânı koyar; çünkü Söğüt, Osmanlı’nın

kurulduğu yerdir. Sanatçı bu mekânı yeniden dirilişin gerçekleşeceği yer olarak görür. Türk büyüklerinin türbelerinin bulunduğu Söğüt, manevi bir değer de taşır. Gerek Osmanlının kuruluş yeri olması gerekse Türk büyüklerinin türbelerini bulundurması mekânın kutsallığını ve mekâna olan saygıyı artırır.

Çırpıntılar romanında mekân tamamen değişir. Olaylar bize ait olmayan topraklarda geçer. Avusturalya'da yaşayan bir Türk ailesinin yaşam mücadelesinin anlatıldığı romanda Avusturalya ve İstanbul temel mekânlardandır. Her iki mekân sahip olduğu kültürel değerler yönünden birbiri ile çatışma içerisindedir.

Karanlığa Direnen Yıldız ve *Deli Zamanlar*'da İstanbul esas mekândır ancak bu romanlarda şehrin herhangi bir işlevselliği yoktur. *Çokum*, mekânı arka plana atmış, ferdi öne çıkarmıştır.

Gülyüzlüm romanı tıpkı *Zor* romanı gibi köy-kent çatışması üzerine kurulmuştur. Esas mekân İstanbul olmasına karşın olayların gidişatında bu mekânın herhangi bir katkısı yoktur.

Gece Rüzgârları gecekondukent çatışması üzerine kurulmuştur. Bir tarafta geçim mücadelesi veren yoksul insanların yaşadığı Tepeşehir, diğer tarafta zengin tabakanın ve aydın olarak nitelendirilebilecek insanların yaşadığı İstanbul muhitleri vardır. Mekân roman için önemlidir çünkü yazar ilk kez gecekondukent sorununa değinir ve verilen mekânlar aracılığıyla aydın ve eğitimsiz halk arasındaki uçurum ve kopukluk gözler önüne serilir.

Çokum'un son romanı *Tren Burdan Geçmiyor* romanı *Gece Rüzgârları*'nın devamı niteliğinde bir eserdir. Eserde açık mekân olarak dikkat çeken en önemli yer sokaktır. Sokak tasvirleri korkuyu, güvensizliği, şiddeti, acımasızlığı, açlığı, sefaleti gözler önüne serecek biçimde ustalıkla çizilmiştir. Sanatçı bu romanında da sokak-kent çatışmasını merkeze alır.

Yazar açık (geniş, dış) mekânlara kapalı (dar, iç) mekânlara göre daha fazla yer verir. En önemli açık mekân İstanbul'dur. Eserlerde İstanbul'un birçok semtinin adı geçer; ancak çoğu romanda İstanbul'un olaylar üzerinde herhangi bir etkisi bulunmaz. Mekân fon durumundadır, ancak yazarın bu romanlarında İstanbul'u çok iyi tanıdığı,

İstanbul'un en ücra semtlerinin geçmişleri ve şu anki hallerini çok iyi bildiği ve gözlemlediği görülür.

Çokum, mekân-insan psikolojisi arasındaki ilişkiyi çok iyi kurgulamıştır. Romanlarda kahramanların yaşadıkları evler karakter yapılarını ve hayata bakış açılarını gösterir şekilde çizilmiştir.

Hilal Görününce'de Nizam Bey'in evi, *Bizim Diyar* romanında Ali Bey'in konağı, *Ağustos Başağı*'ndaki ev tasvirleri, buralarda yaşayan insanların kültürlerine ve tarihlerine olan bağlılıklarını yansıtır.

Gülyüzlüm'de Reşit ve Nurcan Hanım'ın yaşadığı ev, zenginliklerini, lükse olan düşkünlüklerini ve Batı kültürüne olan hayranlıklarını anlatır tarzdadır. *Çırpıntılar* romanında Esra'nın Avusturalya'daki evi, onun hayata bağlılığını ve yaşam sevincini gösterir. Aynı romanda tiyatrocunun evi, dağılımlığını, düzensiz hayatını aksettirecek şekilde çizilmiş dağınık, karanlık ve dar bir mekân olarak gösterilmiştir.

Eserde açık mekânlar geniş yer tutsa da kahramanların ruh halleri ve hayata bakış açıları açık mekânların kapalı ve dar algılanmasını; kapalı mekânların da geniş ve açık mekânlar olarak algılanmasını sağlayabilmektedir. Bu yönüyle romanlarda labirent mekanlara da yer verilir.

Genel itibarı ile **Çokum**'un romanlarında kullandığı açık ve kapalı mekânlar yazar tarafından etkileyici tasvirlerle sunulmuş, roman kahramanlarının hayata bakış açılarını, hislerini, ümitlerini, kültürel yapılarını gösterir tarzda işlenmiştir.

Çokum, romanlarında bakış açısı ve anlatıcı tekniği bakımından ağırlıklı olarak hâkim bakış açısı ve yazar anlatıcı tekniğini kullanmıştır. Bu tekniğin yanında az da olsa kahraman anlatıcı ve onun bakış açısı ile yazılmış romanları da bulunur.

Zor, *Bizim Diyar*, *Gülyüzlüm*, *Çırpıntılar*, *Gece Rüzgârları*, *Tren Burdan Geçmiyor* romanlarında hâkim bakış açısı ve yazar anlatıcı tekniğini kullanan yazar, biyografik eser olma özelliği taşıyan *Karanlığa Direnen Yıldız* ve *Deli Zamanlar*'da kahraman anlatıcı ve onun bakış açısı ile eserlerini kurgulamıştır. *Deli Zamanlar* kahraman anlatıcı ve onun bakış açısı ile yazılmıştır. Yazar, *Karanlığa Direnen Yıldız* romanında da kahraman anlatıcı ve onun bakış açısını kullanmış olmasına karşın

kahraman anlatıcının sınırlı bakış açısı ile yetinmemiş zaman zaman tanrısal bakış açısı ile kahramanlarının iç dünyaları hakkında bilgiler vermiştir. Bu bölümlerde yazar anlatıcının devreye girdiği görülür.

Hilal Görününce ve *Ağustos Başağı* romanları farklı bir tarzla oluşturulmuş, olaylar bölümler halinde sıralanıp kurgulanmıştır. **Çokum**, hayali iki anlatıcı yerleştirdiği bu romanlarında Felekzede Arif Çelebi ve Arif Çelebioğlu'nun gezi notlarına yer verdiği bölümlerde onların ağzı ile olayları anlatmış ve dolayısıyla bu bölümlerde kahraman anlatıcı ve onun bakış açısını kullanmıştır. Her iki romanda esas olayın anlatıldığı bölümlerde ise hâkim bakış açısı ve yazar anlatıcı tekniği ile olaylar yürütülmüştür.

Sanatçı, romanlarında kendini tamamen soyutlamaz, sık sık olmasa da esere müdahale eder, okuyucusuna varlığını hissettirir. Romanlarda yazarın sözcüsü durumunda şahıslar da bulunur. *Gece Rüzgârları*'nda Süsen Divitçi, *Tren Burdan Geçmiyor*'da Nüzhet Fermanlı ve Sonsuz, yazarın sözünü emanet ettiği şahıslardan bazılarıdır.

Sanatçı, romanlarında tasvirler geniş yer verir. *Karanlığa Direnen Yıldız* romanı ile bireye, onun ruhsal derinliklerine inmeye başlayan **Çokum**, sonraki romanlarında da ferdi merkeze almaya devam eder, geniş ruh tahlillerine, tasvirler, iç monologlara yer vererek anlatımını şekillendirir.

Çokum, diyalog/konuşma yöntemini ustalıkla kullanan yazarlarımızdandır. Romanlarında anlatma ve gösterme tekniğine aynı oranlarda yer veren yazar, montaj tekniğine de sıklıkla başvurur. Eserlerini oluştururken sözlü ve yazılı kaynaklardan faydalanan sanatçı, montaj tekniği ile halk ve divan edebiyatına ait mısra ve beyitlerle anlatımını zenginleştirir.

5.2- ROMANLARDAKİ EĞİTİM DEĞERLERİNE İLİŞKİN SONUÇLAR

Bireyde kalıcı davranış değişikliği yaratma süreci olan eğitim, bireyin olumlu yönde davranış değişikliği yapmasını bekler. Eğitimin bireye vermeye çalıştığı değerler, içinde bulunulan çağa ve toplumun beklentilerine göre değişebilmektedir. Tüm toplumlarda ortak kabul görmüş bireysel ve toplumsal değerlerin yanında toplumların

yaşayış şekillerine, gelenek ve göreneklerine göre farklılaşabilen bazı değerler de vardır. Ancak tüm farklılıklara rağmen eğitimin bütün toplumlardaki temel hedefi bireylerin sağlıklı bir süreç içerisinde kendilerini gerçekleştirmelerini sağlamaktır. Eğitim, bireyi geliştirme süreci içerisinde farklı kaynaklardan yardım alarak bu işlevini gerçekleştirir. Aile, eğitim kurumları, çevre gibi faktörler bireyin gelişme sürecinde değer yargılarını bireye aşılar. Sanatçılar da kaleme aldıkları farklı türdeki edebî metinlerle bireyin gelişme sürecine katkıda bulunurlar.

Öykü ve romanlarıyla tanınmış, toplumsal duyarlılığa sahip, eğitimci yönüyle de bilinen **Sevinç Çokum**, eserlerinde daha çok yetişkin bireylere hitap eder, ancak eserlerde verilen iletiler her yaş grubuna verilmeye çalışılan ortak değerlerdir. Yazarın anlatımındaki açıklık ve duruluk göz önüne alınınca eserlerin özellikle ilköğretim ikinci kademe öğrencileri ile lise düzeyinde bulunan yaş grubu için de uygun eserler olduğu görülür.

Çokum, sanatın bireye ve topluma vermeyi amaçladığı değerleri, eserlerinde açık bir şekilde ya da sezdirme yoluyla verir. Yazarın incelenen on romanında tespit edilen eğitim değerleri ile ilgili sonuçlar şunlardır:

Bireyi hayata bağlayan bir değer olarak gösterilebilecek yaşam sevgisi, yazarın romanların hemen hepsinde işlenen bir konudur. **Çokum**'un savaşı, kaybedişi, hüznü ve acıyı merkeze alarak oluşturduğu *Ağustos Başağı*, *Bizim Diyar* ve *Hilal Görününce* romanlarında yaşanan tüm ızdıraba rağmen yaşama sevgisi ve yaşama bağlılık okuyucuya sezdirilen ve öğütlenen bir değerdir. Yaşam sevgisi, yazarın *Çırpıntılar*, *Gülyüzlüm*, *Gece Rüzgârları* ve *Tren Burdan Geçmiyor* romanlarında da verilen bir değer olarak görülür.

Çokum, romanlarında dürüstlük ve doğruluğu yüceltip ikiyüzlülük, yalan ve aldatmanın kötü olduğunu roman kahramanlarının sözleri, davranışları ve örnek yaşantıları yoluyla gösterir. *Hilal Görününce* romanında Nizam Dede'nin sözleri, *Çırpıntılar*'da Tekin'in oğluna yaptığı nasihatler, *Karanlığa Direnen Yıldız* romanında Veysel Ağabey'in örnek yaşantısı; *Ağustos Başağı*, *Bizim Diyar* ve *Zor* romanlarında örnek yaşantılarıyla sunulan kahramanlar yoluyla doğru ve dürüst olma yönündeki

değer, okuyucuya sezdirme yoluyla verilir. *Tren Burdan Geçmiyor* romanında roman kahramanı olan Nüzhet Fermanlı'nın İreni'ye yazdığı mektupta “*Dünya ne kadar yavanlaştı, her yerde hile ve alda*” sözleri de yalan ve aldatmaya duyulan öfkenin ve sitemin bir ifadesidir.

Çokum'un romanlarında çalışkanlık, sezdirme yoluyla okuyucuya verilen bir değerdir. Bu eğitim değeri, *Zor, Hilal Görünce, Ağustos Başağı, Çırpıntılar, Gülyüzlüm* ve *Deli Zamanlar* romanlarında işlenen bir konudur. Adı geçen romanlarda Zühre Nine, Ayşe Ana, Tekin, Zeynep Hanım gibi roman kahramanlarının en büyük özellikleri çalışkan olmalarıdır. Yazar çalışkanlıkları ile ön plana çıkmış bu insanların yaşantıları yoluyla okuyucusuna bu değeri verir.

Bireyin sağlıklı bir gelişim sürecini devam ettirebilmesinin bir şartı da sağlıklı bir beden ve ruha sahip olmasından geçer. Sağlıklı ve dayanıklı olma yönündeki eğitim değeri, yazarın eserlerinde örnek gösterdiği roman kahramanlarının sahip oldukları bir özellik olarak verilir. Savaş dönemlerini anlatan *Bizim Diyar, Hilal Görünce* ve *Ağustos Başağı* romanlarında Rıfat, Arslan Bey, Nizam Bey, Gülsüm Ana, Şirin Gelin, Esmâ gibi roman kahramanları savaşın zorluklarına sahip oldukları sağlıklı ve güçlü ruh ve beden yapıları ile karşı koyabilmişlerdir. **Çokum**'un *Gülyüzlüm* romanında bulunan Zeynep Hanım, hayata karşı tek başına mücadele verirken sağlıklı ve dayanıklı beden ve ruh yapısıyla bunu yapabilmiştir. Yazar, güçlü ve dayanıklı olarak çizdiği roman kahramanları yoluyla bu değeri okuyucusuna verir ve okuyucusunun görerek bu değeri almasını sağlar.

Toplumdaki bireyler arasında kaynaşmayı ve beraberliği sağlayan bir değer olan yardımseverlik, **Çokum**'un eserlerinde roman kahramanlarının sahip oldukları özellikler olarak verilir. *Ağustos Başağı, Bizim Diyar, Gülyüzlüm, Çırpıntılar* ve *Deli Zamanlar* romanlarında Abdullah Bey, Esmâ, Münire, Doktor Necati Bey, Gülsüm Ana, Ali Bey, Binnur Hanım, Esra, Aypare gibi roman kahramanları, çevrelerindeki insanlara faydalı olabilmek için çalışan yardımsever şahıslardır. Yazar, bu şahısların karşısına yardımseverlikten uzak yaşayan bencil insanları koyar. Fitnat Hanım, Reşit Bey, Nafiz Bey gibi bencil yaşayıp insanların kötü durumlarını önemsemeyen roman kahramanları

yoluyla okuyucu doğru ve yanlış olanı görebilme fırsatı bulur. Nitekim romanların sonunda yardımsever insanlar manen bunun karşılığını alır ve insanların sevgisini kazanırlar. Bencil insanlar ise çevrelerindeki insanların kin ve nefret duygularını üzerlerine toplar ve dışlanırlar. Okuyucu örnek insanların yaşantıları yoluyla bu değeri kazanır.

Fertlerde gerçekleşmesi istenen değerler arasında yer alan alçak gönüllülük, yazarın *Zor*, *Hilal Görününce*, *Bizim Diyar*, *Çırpıntılar*, *Gülyüzlüm*, *Karanlığa Direnen Yıldız*, *Gece Rüzgârları* ve *Tren Burdan Geçmiyor* romanlarında doğrudan doğruya verilen bir eğitim değeridir. **Çokum**, birbirine zıt yapılara sahip şahıslar yoluyla doğru ve yanlış olanı gösterir. Adı geçen romanlarda İzzet Bey, Nizam Bey, Ali Bey, Sulhi, Binnur Hanım, Süsen, Veysel Ağabey, Nüzhet Fermanlı gibi kahramanlar, sahip oldukları maddi ve manevi değerlerle böbürlenmeyen, mütevazı yaşamayı temel ilke edinmiş insanlar olarak gösterilirler. Bunların karşısına konmuş olan Dildane Benli, Cevdet Bey, Nurcan Hanım, Reşit Bey gibi kahramanlar ise tevazudan uzak yaşantılarıyla çizilmiş kahramanlardır. **Çokum**, birbirine zıt yapılara sahip bu kahramanlar yoluyla okuyucusuna doğru ve yanlış olanı karşılaştırabilme ve kendi doğrusunu bulabilme fırsatı sunar.

Büyük bir erdem olan sabır, **Çokum**'un savaş dönemlerini konu alan romanlarında kahramanların yaşantıları ve sabırlı olma yönündeki ifadeleri ile doğrudan doğruya okuyucuya verilen bir eğitim değeridir. *Ağustos Başağı*'nda Nazik Ana'nın en büyük özelliği sabırlı olmasıdır. *Bizim Diyar* romanında Asiye'nin annesine söylediği sözlerde ve *Hilal Görününce* romanında Nizam Dede'nin Arslan Bey'e söylediği sözlerin içinde zorluklar karşısında umutsuzluğa düşmeden sabırlı olmak gerektiğine dair nasihatler vardır. Yazarın savaş dönemlerini konu alan romanlarında öne çıkan bu değer, *Deli Zamanlar* romanında da okuyucunun karşısına çıkar. Bu romanda aceleci ve sabırsız tavırlarıyla tanıtılan başkahramana bir hattatın sabırlı olması gerektiği yönündeki mesajı ile doğrudan doğruya bu değer okuyucuya verilir.

Çokum'un *Hilal Görününce*, *Ağustos Başağı* ve *Bizim Diyar* romanlarında cesaret ve kahramanlık yüceltilen değerlerdendir. Adı geçen romanlarda yiğitlikleri ile

öne çıkmış kahramanlar çevrelerindeki insanların övgülerini ve takdirlerini kazanırlar. Vatanın özgürlüğüne kavuşması için çalışmayan ve korkak davranan kahramanlar ise çevreleri tarafından dışlanırlar. Yazar, okuyucusuna sunduğu bu kahramanlar yoluyla cesaret ve kahramanlık değerlerini sezdirme yoluyla verir. Adı geçen romanlarda savaşın zorluklarıyla, açlıkla, sefaletle karşı karşıya kalan roman kahramanlarının kanaatkâr tutumları okuyucunun zihninde zor durumlarda elindekilerle yetinebilmenin gerekliliği düşüncesini de oluşturur.

Çokum'un eserlerinde verilen bireysel değerler arasında kötü alışkanlıklardan uzak durulması yönünde telkinler de vardır. Yazarın *Çırpıntılar*, *Gülyüzlüm* ve *Zor* romanlarında sigara, alkol, uyuşturucu ve kumar alışkanlıkları olan roman kahramanlarının düştükleri kötü durumlar gösterilerek okuyucunun sezme ve örnek alma yoluyla kendi doğrularını bulması istenir.

Çokum eserlerinde bireysel eğitim değerlerinin yanında toplumsal telkinler de büyük yer tutar. Toplumun temel taşı olan aile, yazarın romanlarında yüceltilen bir kurumdur. *Bizim Diyar*, *Ağustos Başağı*, *Hilal Görününce*, *Gece Rüzgârları* ve *Çırpıntılar* romanlarında örnek aile tabloları sunularak ve aile kurumunu yücelten ifadeler kullanılarak bu değer okuyucuya doğrudan doğruya verilir.

İnsan sevgisi ve insanın değerli olduğu yönündeki düşünce, *Deli Zamanlar*, *Karanlığa Direnen Yıldız* ve *Zor* romanlarında esas konu olarak işlenir Okuyucu bu eserleri okuduğunda doğrudan doğruya bu mesajı alır. *Hilal Görününce* ve *Çırpıntılar* romanlarında ise sezdirme yoluyla bu değer okuyucuya sunulur.

Çokum'un savaşı konu alan *Hilal Görününce*, *Bizim Diyar* ve *Ağustos Başağı* romanlarında milletçe girişilen bir özgürlük mücadelesi verilir ve dolayısıyla bu romanların başından sonuna kadar verilen en büyük mesaj, birlik ve beraberlik içerisinde hürriyet ve özgürlüğe kavuşma arzusudur. Okuyucu hürriyet aşkı ile canını vermeye hazır roman kahramanları yoluyla gerek birlik ve beraberlik ruhunu, gerekse hürriyetin ne kadar büyük bir değer olduğunu görme fırsatını yakalar.

Sosyal hayat içerisinde kadın ve erkeğin eşit olduğu yönündeki değer, yazarın *Ağustos Başağı*, *Hilal Görününce*, *Bizim Diyar*, *Deli Zamanlar*, *Gece Rüzgârları* ve

Tren Burdan Geçmiyor romanlarında bu yöndeki diyaloglarla sunulur. Okuyucu bu değeri, açık ve doğrudan doğruya alır.

Toplumda düzen ve istikrarı sağlayan değerler arasında gösterilebilecek ahlak kuralları, namus ve şeref konusu, **Çokum**'un bütün romanlarında işlenen değerlerdendir. Romanlarda ahlak kurallarına uyan şahıslarla uymayan şahıslar bir arada kullanılıp doğru ve yanlış olan yaşantı şekilleri açık bir şekilde okuyucuya gösterilir.

Çokum'un *Hilal Görününce*, *Karanlığa Direnen Yıldız*, *Deli Zamanlar*, *Gülyüzlüm* ve *Zor* romanlarında verilen değerlerden biri de yanlış batılışma anlayışıdır. Yazar, eserlerinde sözünü emanete ettiği roman kahramanları yoluyla yanlış batılılaşma anlayışı ile ilgili eleştiriler yapar. Okuyucu bu değeri doğrudan doğruya alma fırsatı bulur.

Okumanın, eğitim almanın gerekliliği ve iyi bir eğitimcinin taşıması gereken özellikler konusu, eserlerde çok yönlü olarak işlenen bir konudur. Romanlarda bireyin ve toplumun geri kalmışlığı, okumamaya ve eğitimsizliğe bağlanır. Yazarın bütün eserlerinde okuyucusuna vermeyi hedeflediği bu değer, doğrudan doğruya ve sezdirme yoluyla sunulur.

Çokum, hem evlilik hayatında hem de toplum hayatı içerisinde uyulması gereken değerler arasında gösterdiği sadakat konusunu, *Bizim Diyar*, *Deli Zamanlar*, *Çırpıntılar*, *Karanlığa Direnen Yıldız*, *Gülyüzlüm* ve *Gece Rüzgârları* romanlarında işler. Adı geçen romanlarda sadakat konusunu içine gerçek anlamda sindirmiş örnek roman kahramanlarının karşısına, Koço, Bayhan, Nakış gibi sevdiklerine ihanet eden olumsuz kahramanları koyar. Okuyucu olumlu ve olumsuz roman kahramanlarının davranışlarını görerek doğru ve yanlış dorudan doğruya görme fırsatı bulur.

Tarih bilinci, yazarın *Bizim Diyar*, *Ağustos Başağı*, *Hilal Görününce*, *Deli Zamanlar* ve *Karanlığa Direnen Yıldız* romanlarıyla doğrudan doğruya okuyucuya verilen bir eğitim değeridir. Kültür bilinci ise eserlerin tümünde kültürel değerlerine bağlı ve yaşantısına uyarlayan roman kahramanları yoluyla sezdirilerek okuyucuya verilen bir eğitim değeri olarak görülür.

Çokum'un romanlarında vatan ve millet sevgisi aşılana bir değerdir. Yazarın *Bizim Diyar*, *Ağustos Başığı* ve *Hilal Görününce* romanlarında vatan ve millet sevgisi doğrudan doğruya okuyucuya verilir. Adı geçen romanların kurgusu vatan ve millet sevgisi üzerine kurulmuştur. *Deli Zamanlar* ve *Çırpıntılar* romanlarında ise bu değer, sezdirme yoluyla okuyucuya verilir.

Çokum, toplumu bir arada tutan, dirlik ve düzeni sağlayan bir değer olarak gördüğü din ve Allah inancını romanlarında çizdiği örnek kahramanlar yoluyla sunar. Yazarın bütün romanlarında dini inançları sağlam, maddi arzularından sıyrılmış, manen güçlü karakterler ya da tipler vardır. Bu karakter ve tiplerin karşısına dini yanlış yorumlayan olumsuz roman kahramanlarını da koyan yazar, okuyucusunun karşılaştırma yoluyla bu değeri kazanmasını ister. Din ve Allah inancı eserlerde sezdirme yoluyla verilen bir değerdir.

Geniş halk kitlelerine hitap edebilme özelliğine sahip olan roman türü, toplumu eğitime hususunda ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Edebiyatımızın ilk dönem romanlarında toplumu eğitime gayesi ile yazılan çoğu romana karşın son dönem romanlarında aynı ağırlıkta olmasa bile toplumu eğitime eğilimin devam ettiği görülür. **Çokum**, eserlerinde açık bir şekilde mesaj verme ve toplumu eğitime kaygısı taşımaz. Müspet değer yargıları roman kahramanlarının yaşantıları yoluyla sunulur. Müspet ve menfi kahramanların hayatları, yaşantı şekilleri, tercihleri ve bu tercihler doğrutusunda ulaştıkları sonuç gösterilerek çocuk, genç ya da yetişkin bireylerin kendi doğrularına kendilerinin ulaşması hedeflenir.

Kültürel değerlerine bağlı olan sanatçı, tarihî romanlarında ve *Çırpıntılar* romanında millet bilinci, hürriyet, vatan sevgisi, birlik beraberlik, cesaret, kahramanlık ruhu gibi değerleri ön plana çıkarır. **Karanlığa Direnen Yıldız** romanı ile bireye yönelmeye başlayan yazar, bireysel ve sosyal telkinlere de yönelir. Bu aşamada hoşgörü, yardımlaşma, dürüstlük, yaşama bağlılık, çalışkanlık, azim, sadakat, fedakârlık, alçak gönüllülük, kanaatkârlık, insan sevgisi, eşitlik gibi değerler de verilir. Sosyal ve bireysel telkinlerin dışında manevi değerleri de önemseyen sanatçı, romanlarında bu özelliğini de gösteririr. Körü körüne bir din anlayışına karşı olan yazar, Tanrı inancı, şükretmenin

önemi, din duygusunun gerekliliği gibi değerleri, manevi yönleri gelişmiş roman kahramanlarının yaşantıları yoluyla okuyucusuna verir.

5.3- ROMANLARDA TÜRKÇE KULLANIMINA İLİŞKİN SONUÇLAR

Çokum'un kaleme aldığı on roman üzerinde yapılan incelemelerin ardından yazarın romanlarında Türkçeyi kullanım şekli ile ilgili şu sonuçlara varılmıştır:

Türkçeyi kullanma konusunda oldukça hassas davranan yazar, romanlarında öz Türkçe kullanmaya özen göstermiş, kullanımı günümüzde azalmış ya da unutulmuş kelimeleri romanlarında kullanarak bu kelimelerin konuşulan dil içerisinde yeniden yerleşmesini sağlamayı amaçlamıştır. Özellikle son romanında Eski Anadolu Türkçesinde kullanılan yirmi beş sözcüğe yer vererek bu amacını gerçekleştirmedeki ısrarını göstermiştir. Hemen hemen bütün romanlarında çığırışmak, yunmak, eğin, deprenmek, tefeklenmek, pürçeklenmek gibi kelimeleri kullanan yazar, roman kahramanlarını konuşturduğu diyalog bölümlerinde ise onları karakter yapıları ve yetiştikleri ortama uygun ifadelerle konuşturur. Bu noktada romanlarına yöresel kelime kullanımları ve ağız özellikleri de girer. **Çokum**'un romanlarında Türkiye'nin değişik bölgelerinde kullanılan ağızları görmek mümkündür. Güneydoğu ağızı, İç Anadolu ağızı, Karadeniz ağızı, Trakya ağızı, Ege ağızı romanlarında kullandığı ağızlardan bazılarıdır:

“ *Hanfendi ha buraya zaman zaman yürüüyüşe çıkıyorsunuz dikkatimi celbediyor; acaba diyrum bir zoru felan mı var.(...) Egerçi varsa bir problem emrinize amadeyim. Biz ne cune duruyoruz değil mi da?*” (**Gece Rüzgârları**, Karadeniz ağızı, s.210).

“ *Sabah beri ağzıma bişe komadım... Ne zehir ağu yapmış dilime. Birşey yok tepelerde; tepeler küsmüş abe... Epten küsmüş*” (**Karanlığa Direnen Yıldız**, Trakya ağızı, s.69).

“ *Af buyur bacı biz yanlış geldik. Bi hoş şeyler anlatıverdın emme bunlar karın doyruracak işlerden değül*” (**Deli Zamanlar**, Ege ağızı, s. 15).

“ *Orada daha ırhattık*” (**Zor**, İç Anadolu ağızı, s. 15), “ *Var sağlığınan*” (**Zor**, İç Anadolu ağızı, s.16).

“ *Karışma bre. Karışma işime. Var git odana!*” (**Bizim Diyar**, Trakya ağızı, s. 24).

“ *Yahu anam... Bu yüksük sana ne anlattı, ne dedi beni heyrette bırakma*” (**Gece Rüzgârları**, Güneydoğu ağızı, s.87).

Çokum, sadece ağız özellikleri ile şekillenmiş sözcükler kullanmakla yetinmemiş aynı zamanda Kırım Türklerinin dramını anlatan *Hilal Görününce* romanında da Kıpçak şivesine ait kelimelere yer vererek romanlarındaki sözcük yelpazesini genişletmiştir:

“*Baban neday? Anan neday? Kızım Şirin ve torunlarım neday?*” (*Hilal Görününce*, s. 43).

“*Açılıp turgan bir gülsün, tek solmasan*

Men dünyanı katliyim, sen bolmasan?” (*Hilal Görününce*, s.78).

Romanlarında yabancı kelime kullanmak yerine kelimelerin Türkçesini kullanmayı tercih eden yazar, dilimizde kullanımı yerleşmiş bazı yabancı kökenli kelimeler yerine özellikle Türkçesini kullanır. Yazar, “*faks*” kelimesi yerine “*belgegeçer*”, “*cop*” kelimesi yerine “*vurgaç*” kelimesini kullanmayı uygun görür.

Çokum'un romanlarında Türkçe kelime kullanma oranını tespit etmek amacıyla yazarın bütün romanlarının 13. sayfalarından 100 kelime ve toplamda 1000 kelime alınarak bu kelimelerin Türkçe ve yabancı kökenli olmalarına göre yapılan yüzdeler hesaplanarak aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Kökenlerine göre sayımı yapılan kelimeler şunlardır:

Zor: Koku, deniz, duy-, abla, iyi, saç, börek, pişir-, süt, kaymak, zaman, bostan, konu, birik-, az, yakın, böcek, çiçek, can, güzel, yazma, alın, kız, yüz, duru, eğik, piş-, zulüm, al-, üç, beş, beri, ev, iç, an, çamaşır, çek-, ayakkabı, oğul, bak-, kazan, gül, akıl, hizmet, yüce, evlat, uğra-, görül-, erik, bakış, balıkçı, tekne, kımiltı, ol-, iç-, gönder-, kaynat-, yıkan-, ben, git-, çok, belir-, yap-, toplan-, silin-, ağır, birik-, papatya, alt, baş, ortalık, kim, bütün, ana, kayna-, sık, bir, konuş-, bu, çel-, sil-, sen, onlar, ver-, hep, tak-, dur-, çalış-, gibi, üst, ama, şeker, sökük, şimdi, in-, de-, karalık, gönül, oda, gelir.

Romanın 13. sayfasından alınan bu kelimelerin % 87'i Türkçe kökenli; % 13'si yabancı kökenli kelimedir. Bostan, can, zulüm, çamaşır, an, gül, akıl, hizmet, evlat, papatya, zaman, ama ve şeker kelimeleri yabancı kökenli kelimelerdir. Yabancı kökenli bu kelimeler, dilimize yerleşmiş ve aslı Türkçe gibi algılanan kelimelerdir. Ancak

çalışmanın daha sağlıklı olması için bu kelimeler asıl kökenleri göz önünde bulundurularak incelenmiştir.

Bizim Diyar: Cam, gün, ışık, iç, yavaş, altın, taş, yeni, bohça, ön, sehpa, üst, kenar, dövme, büyük, bakır, tepsi, kız, çalgı, hanım, al, mor, sırma, peşkir, ver-, gümüş, arkalık, ayna, yüz, güzellik, dil, destan, kısmet, sıra, düğün, dernek, çeyiz, kız, zaman, görgü, kız, görgü, bilgi, şikâyet, dayı, baba, ben, in-, iğne, ipek, iplik, parmak, komşu, nakış, yaz, hala, kilim, sandık, teyze, marifet, karı, onlar, çorap, önlük, biz, ana, aş, yemek, zavallı, sakla-, örtü, gün, gece, iç, düşman, semt, ecnebi, toprak, kimse, göç, yalnız, insan, telef, acı, çok, gül-, sen, bütün, zor, kon-, ağla-, öğren-, iş, pembe, meşgul, yaşa-, bunlar, ol-, kırık, üç.

Romanın 13. sayfasından alınan bu kelimelerin % 78'i Türkçe kökenli; % 22'si yabancı kökenli kelimedir. Cam, tas, zaman, nakış, sehpa, kenar, peşkir, ayna, destan, kısmet, çeyiz, şikâyet, hala, marifet, çorap, düşman, semt, ecnebi, insan, telef, pembe ve meşgul kelimeleri yabancı kökenli kelimelerdir.

Hilal Görününce: Dede, eski, yurt, var-, gün, sön-, yamaç, gölge, düş-, güneş, gökyüzü, uçuk, pembe, bir, bırak-, ihtiyar, köy, dön-, hayvan, Pazar, uğra-, akıl, kısrak, kal-, at, uzak, hareket, hırçın, huy, makbul, sayıl-, baş, küçük, bel, kısa, sağrı, pek, yüksek, yokuş, aşağı, in-, yar, aş-, mübarek, yele, ipek, gibi, sağ, yan, biraz, geri, vücut, yapı, ahenk, boyun, sırt, okşa-, kas, kuvvet, bak-, sahip, dar, kal-, sat-, bunlar, sonra, kısrak, çene, ayır-, diş, göster-, tam, dört, yaş, sakat, yok, değer, biz, satıcı, yular, adım, geniş, kuyruk, tut-, püskül, para, ulu, çınar, kalabalık, kaş, ağa, mal, vur-, pazarlık, son, ara, savur-, şu, iste-, ağaç.

Romanın 13. sayfasından alınan bu kelimelerin % 84'ü Türkçe kökenli; % 16'sı ise yabancı kökenli kelimelerdir. Pembe, ihtiyar, huy, köy, hayvan, pazar, akıl, hareket, makbul, mübarek, vücut, ahenk, kuvvet, kalabalık, sahip ve para kelimesi yabancı kökenli kelimelerdir.

Ağustos Başağı: Düş, yan, bunlar, çok, esir, gün, düşman, taarruz, ziyaret, kumandan, takviye, istihkâm, su, arkadaş, metre, mermi, kendi, kadın, erkek, hizmetkâr, uçsuz, bucaksız, dutluk, cepken, dokuma, tezgâh, mavi, yazma, patlama, yüz, acı, gülüş, kol,

bey, ömür, asker, hatırla-, sigara, ez-, göz, kavruk, sihir, ör-, gibi, genç, adam, dalgalan-, hatırla-, arabacı, fes, kaşı-, ten, zambak, kız, hayal, kara, çevir-, şimdi, ateş, sen, söyle-, çetin, soru, etraf, cevap, millet, ayak, iş, bekle-, bulutsuz, duru, bir, kaş, gec, ceket, ilik, çökük, yanak, kirpik, alın, garip, yıl, bayram, yörük, yeşil, kır, bıyık, dur-, sonra, omuz, güzel, yaman, aile, konuk, avuç, ot, yol-, koca, bağ, bahçe.

Romanın 13. sayfasından alınan bu kelimelerin % 74'ü Türkçe kökenli; % 26'sı yabancı kökenli kelimelerdir. Esir, düşman, taarruz, ziyaret, kumandan, takviye, istihkâm, hizmetkâr, tezgâh, metre, mermi, mavi, ömür, asker, sigara, sihir, ten, zambak, hayal, ateş, millet, ceket, garip, aile, bağ, bahçe kelimeleri yabancı kökenli kelimelerdir.

Çırpıntılar: Tencere, pazarlama, bık-, kapı, şehir, köy, insan, sürü, Türk, aile, kötü, baba, kıyı, hafif, dalga, yorgun, hıştırtı, soluk, kulak, çağır-, toprak, kıta, çöl, ova, kadın, gece, yumuşak, kadife, aydınlık, sırt, iskemle, güven, yasla-, şaşırtıcı, yıldız, bolluk, göz, hayat, dost, ev, iş, alt, üst, kazanç, özle-, ana, kardeş, kolay, sıkıntı, yürek, kuş, dil, tat, konu, alev, et, masa, paslan-, tabak, ocak, al-, ıssız, doğru, bulut, dağ, sen, otobüs, sürücü, kazanç, ip, çek-, nehir, bunlar, deniz, güzel, kulak, yer, Türkçe, güneş, il, çeşit, tanıdık, gurbet, gezgin, pırzola, sıcak, çocukluk, duy-, koy-, delikanlılık, haylaz, yüksek, tahsil, eczacı, uygun, taş-, gömlek, yurt, hepsi, hasret.

Romanın 13. sayfasından alınan bu kelimelerin % 83'ü Türkçe kökenli; % 17'si yabancı kökenli kelimedir. Tencere, hayat, şehir, köy, insan, tabak, aile hafif, kadife, iskemle, dost, otobüs, kıta, gurbet, pırzola, tahsil, hasret kelimeleri yabancı kökenli kelimelerdir.

Karanlığa Direnen Yıldız: Yukarı, bağlan-, hayat, güzel, var, hatırla-, kırmızı, toprak, küme, etek, türkü, maya, kazma, işçi, yıl, eğri, küf, yosun, rüya, kaldırım, şafak, merdiven, yokuş, yılan, deri, asfalt, kaygan, kuzey, rüzgâr, engel, hatıra, koku, yağmur, su, çocuk, mesken, tepe, yabani, meyve, armağan, kâğıt, bölük, oda, sofa, neşe, buhar, cam, genç, kız, kiremit, saksı, tahta, perde, tortu, gözyaşı, taşlık, gelin, tel, üst, sonbahar, ses, kızıl, sarı, parlıtı, ağıt, sokak, esmer, çehre, cila, medeniyet, yosun, soylu, yüksek, yapı, cami, akademi, teknik, okul, ufuk, aşağı, sağır, dilsiz, duvar, soğan, emektar,

yüklük, toz, şaşkın, depo, yol, barınak, eski, tramvay, yetiş-, gurur, haset, toz, oyna-, geri, çamaşır.

Romanın 13. sayfasından alınan bu kelimelerin % 76'sı Türkçe kökenli; % 24'ü yabancı kökenli kelimelerdir. Hayat, maya, rüya, merdiven, medeniyet, kırmızı, şafak, asfalt, rüzgâr, hatıra, kâğıt, sofa, fesleğen, perde, tortu, çehre, cila, cami, akademi, ufuk, tramvay, haset, çamaşır, gurur kelimeleri yabancı kökenli kelimelerdir.

Deli Zamanlar: Destek, tam, kültür, fikir, hayat, sanat, erbab, bey, koy-, herkes, iyi, ben, iç, haydut, bağınaz, havari, çatışma, çok, pek, kimlik, doğru, merak, dış, gözle-, zor, mürekkep, kurşun, koku, insan, vapur, kuyruk, otobüs, durak, kene, gez-, gibi, kitap, gazete, dergi, yaşa-, gerek-, öğren-, karın, doy-, rahat, döşek, ara-, kalem, özlem, aziz, vatandaş, büyük, küçük, parti, eğitim, seferberlik, hazırlan-, emek, yetenek, çaba, katıl-, siz, mimar, torun, kıta, mühür, vur-, ulu, hedef, istikamet, yurt, aydın, ülke, karar, ısrar, muasır, millet, seviye, ulama, başka, bir, yol, gör-, bil-, sürü, gizli, yeşer-, bunlar, terzi, çırak, berber, kalfa, şoför, kardeş, tapu, daire, odacı, bekçi, duy-, dolmuş.

Romanın 13. sayfasından alınan bu kelimelerin % 65'i Türkçe kökenli; % 35'i ise yabancı kökenli kelimelerdir. Destek, kültür, fikir, hayat, sanat, erbab, herkes, haydut, çete, havari, merak, mürekkep, insan, vapur, otobüs, kitap, gazete, kalem, aziz, parti, mimar, kıta, mühür, istikamet, ısrar, muasır, seferberlik, seviye, millet, terzi, çırak, berber, kalfa, şoför, daire kelimeleri yabancı kökenli kelimelerdir.

Gülyüzlüm: Bak-, bu, ceket, dön-, omuz, hastane, ana, anlat-, uzun, koridor, ziyaret, gün, iğne, el, çiçek, demet, kolonya, hasta, gör-, gel-, sonra, söz, ora, torun, anlat-, dur-, ben, dayı, otur-, iskele, vapur, köprü, var, hava, tepe, bina, börekçi, masa, ev, biz, terlik, havlu, al-, siyah, beyaz, televizyon, bil-, renk, ekran, parça, mesela, kalabalık, cadde, acaba, düşün-, hep, akıl, git-, iş, güç, sabah, saat, dizil-, şarkı, ad, ezber, bil-, sedir, çekyat, kıyı, göz, kim, zaman, konuş-, bazen, şu, adam, kadın, sor-, film, kavga, cinayet, gerçek, san-, otur-, yer, bil-, söylen-, böyle, gülüş-, çok, dört, köşe, alet, nine, görüntü, kız, nasıl, nere, hiç

Romanın 13. sayfasından alınan bu kelimelerin % 69'u Türkçe kökenli; % 31'i yabancı kökenli kelimelerdir. Ceket, bina, hastane, siyah, beyaz, adam, köşe, koridor,

ziyaret, demet, kolonya, hasta, iskele, vapur, televizyon, ekran, parça, mesela, cadde, acaba, hep, akıl, sabah, saat, şarkı, sedir, film, kavga, cinayet, alet, bazen kelimeleri yabancı kökenli kelimelerdir.

Gece Rüzgârları: Bu, yeni, insan, henüz, baş, ver-, hırs, örtü, şefkat, dağıt-, görüntü, tanın-, ara, ilerle-, yaş, şarkıcı, koy-, sahne, tutku, at-, aile, hayat, benimse-, kal-, varlı, yüklü, onlar, akşam, ut, saz, derin, konuşma, sınırlı, zaman, öldür-, koca, belki, daha, ilişki, kolla-, yararlı, kabullen-, mutlu, görün-, de-, sanatçı, takım, diğer, ülke, düz, çıkar-bölün-, ortam, politika, bağımlı, arkadaş, sağcı, solcu, özel, iki, taraf, öl-, ezil-, dostluk, zede-, doz, tartışma, yaşa-, ağrı, uyu-, ruh, incit-, küçültücü, işit-, etki, derinlik, kabul, berbat, her, soru, tekrarla-, erkek, can, kim, değiş-, rahat, kaza, dön-, yürek, kavi, kahvaltı, sen, hele, otur-, bugün, iştah, geç, yat-, hadi, ondan

Romanın 13. sayfasından alınan bu kelimelerin % 74'ü Türkçe kökenli; % 26'sı yabancı kökenli kelimedir. İnsan, henüz, hırs, şefkat, şarkıcı, sahne, aile, hayat, ut, zaman, belki, kabullen-, sanatçı, diğer, politika, taraf, can, dostluk, doz, ruh, berbat, her, rahat, kaza, kavi, iştah kelimeleri yabancı kökenli kelimelerdir.

Tren Burdan Geçmiyor: Üşü-, bulut, insan, yüz, nice, gün, iç, başka, bir, şey, bu, buzul, sert, sivri, her, çıkıntı, habis, kış, son, mevsim, bahar, ver-, kendi, acı, rüzgar, o, zaman, es-, çekiş-, böyle, karşı, yeni, gelen, zehirli, dokunuş, gazeteci, duygu, keder, müsvedde, dönüş, kahır, ocak, depren-, alazlan-, bilgi, doğruluk, öğreti, bağımsız, düşünce, körpe, renk, erdem, yani, avuç, kuş, tüy, bak-, uçuş-, yol, çık-, selamla-, buz, kırık, gündüz, doygun, sıtmalı, gülüş, sağ, sol, dış, parça, azılı, sözcük, azgın, yürek, eski, kanıksa-, kişi, alacalı, kalabalık, ince, kız, düş, ön, kat-, ol-, fakat, yitkin, yürü, padesü, cep, kırçıl, saç, usul, düş, uçarı, yağmur, damla, şurda, buğulu, yarı

Romanın 13. sayfasından alınan bu kelimelerin % 84'ü Türkçe kökenli; % 16'sı yabancı kökenli kelimedir. İnsan, sert, habis, mevsim, bahar, rüzgar, zaman, gazeteci, keder, müsvedde, kahır, renk, fakat, kalabalık, padesü, cep kelimeleri yabancı kökenli kelimelerdir.

Yapılan bu yüzdellik hesaplamada yabancı kelime katagorisine giren sözcükler arasında şeker, evlat, esir, asker, mevsim, ceket, sanat, haydut, çete, insan, para, türbe

gibi kelimeler de yer alır. Bu ve benzeri kelimeler yaygın kullanımlarından dolayı aslı Türkçe gibi görünmelerine karşın esas itibarı ile yabancı kökenli sözcüklerdir. Ancak çalışmanın daha sağlıklı olabilmesi adına tablonun içerisinde bu sözcükler kökenleri göz önünde bulundurularak sınıflandırılmıştır. Yapılan bu istatistik sonucunda % 77,4 Türkçe kökenli kelime kullanıldığı, % 22,6 yabancı kökenli kelime kullanıldığı görülmüş ve bu yüzdelik hesaplama sonunda belirgin bir fark ile Türkçe kelime kullanımına eserlerde ağırlık verildiği tespit edilmiştir.

ROMANLARDA TÜRKÇE VE YABANCI KELİME KULLANMA ORANLARI

Romanlar	Türkçe Kelimeler	Yabancı Kelimeler
<i>Zor</i>	87	13
<i>Bizim Diyar</i>	78	22
<i>Hilal Görününce</i>	84	16
<i>Ağustos Başağı</i>	74	26
<i>Çırpıntılar</i>	83	17
<i>Karanlığa Direnen Yıldız</i>	76	24
<i>Deli Zamanlar</i>	65	35
<i>Gülyüzlüm</i>	69	31
<i>Gece Rüzgârları</i>	74	26
<i>Tren Burdan Geçmiyor</i>	84	16
TOPLAM 1000	774	226
YÜZDE	% 77.4	% 22.6

Tablo 1

Sevinç Çokum, Türkçeyi seven ve bu dili bütün imkânları ile kullanmayı tercih eden bir yazardır. Ondaki Türkçe sevgisi körü körüne ve saplantılı bir sevgi değildir. Yazar, romanlarını doğru ifade tarzı ile oluşturmayı sever. Yazar, üstü kapalı ve dar bir anlatımla romanlarının muhtevasını şekillendirmez, okuyan her insanın aynı açıklık ve zevkle eserlerinden yararlanmasını ister. Kullandığı yabancı kelimeler romanlarında gerekli olduğu için ve gerçekliği artırmak adına özellikle kullanılır. *Hilal Görününce*

romanında Rusça kelimelere, *Çırpıntılar* romanı ve *Deli Zamanlar*'da İngilizce kelimelere yer veren yazar sözcük yelpazesini genişletir.

Çokum, sade ve anlaşılır bir Türkçe kullanır, ancak yazarın eserlerinde Arapça ve Farsça kelime ve tamlamalar da yer alır. Bu tamlamaların yanında divan edebiyatından alınmış beyitlerde kullanılan kelimeler de okuyucu için anlaşılması zor olan kelimelerdir. Yazar kullandığı beyitlerin bazılarının açıklamasını da vererek anlamdaki kapalılığı gidermeye çalışır.

Mekân tasvirlerine ve ruh tahlillerine özellikle son romanlarında ağırlık veren yazar, sıfat kullanımına geniş yer verir. Sıfat yanında durum bildiren zarflar ve hareket bildiren fiiller de eserlerde sıklıkla kullanılır.

İkilemeler, deyimler, tamlamalar, halk söyleyişleri ile kurulan romanlarda argo ifadeler de bulunur. Toplumun her kesiminden insanı romanına konu eden yazarın sözcük seçiminde deyimlerden, halk söyleyişlerinden ve argo ifadelerden yararlanıyor olması romanlarının samimi ve doğal bir anlatıma bürünmesini sağlayan faktörler olarak gösterilebilir.

Bir dilin sahip olduğu söz varlığının en önemli unsurları arasında bulunan deyimler, bir duyguyu, bir kavramı ya da bir olayı daha etkileyici, daha canlı ve daha somut hale getirebilmek için başvurulan kalıplaşmış sözcük gruplarıdır. **Çokum**, romanlarında kahramanlarının ruh hallerini, davranış ve tutumlarını daha somut şekilde ifade edebilmek için deyimlere başvurmuştur. Yazarın bütün romanlarının 45. ve 46. sayfalarındaki deyimler şu şekilde tespit edilmiştir:

Uykuya dalmak, ortaya çıkmak, açıkta kalmak, hoşuna gitmek, kökünü kurutmak (Zor)

Sahip çıkmak, kafa tutmak, el sürmek, hatır sormak, başının etini yemek (Hilal Görününce)

Eli kolu bağlanmak, göz dikmek, yollara düşmek, yola çıkmak (Bizim Diyar)

Hakkından gelmek, ser verip sır vermeme, ayağa kalkmak (Ağustos Başağı)

Göz atmak, üzerine titremek, küçük düşmek, emekleri boşa çıkmak (Çırpıntılar)

Peşine takılmak, ağızdan kaçmak, ortalığı yatıştırmak (Karanlığa Direnen Yıldız)

Canı sıkılmak, özen göstermek, açık kapı bırakmak, kancayı atmak (Deli Zamanlar)

Dağ başı, gözü arkada kalmak, soluk soluğa kalmak (Gülyüzlüm)

Gözü altına almak, merak etmek, geri çekilmek (Gece Rüzgârları)

Göz atmak, boylu poslu olmak, büyüüp serpmek, fark etmek (Tren Burdan Geçmiyor)

Yazar eserlerinde kullandığı deyimlerle anlatımına akıcılık ve canlılık katar. Yazarın her romanının aynı sayfalarından alınan bu örneklerde de görüldüğü gibi peş peşe gelen iki sayfada ortalama dört beş deyim kullanılmıştır.

Romanlarında deyimlere geniş yer veren yazar, atasözleri konusunda aynı şekilde cömert davranmamış eserlerinde çok az sayıda atasözüne yer vermiştir. Romanlar incelenirken atasözü kullanımının bazı romanlarda hiç olmaması nedeniyle atasözleri başlığı altında ayrı bir bölüm oluşturulmamıştır. Yazarın bütün romanlarında sadece “Bir kötünün yedi mahalleye zararı vardır.”, “Gözden irak olan gönülden de irak olur.” “Yalnız atın tozu çıkmaz.”, “ Birlik bolgan yerde, dirlik bolur.” “Ayinesi iştir kişinin lafa bakılmaz.” atasözleri kullanılmıştır. Halkla iç içe bulunan, halk deyişlerini iyi bilen bir yazar olarak **Çokum**’un romanlarının tümünde sadece bu beş atasözünün olması oldukça az bir rakam olarak görülür.

Cümlelerin anlatımını güçlendiren, anlatımı daha etkileyici kılan, dilin zenginliğini ortaya koyan unsurlardan biri de ikilemelerdir. **Vecihe Hatipoğlu** ikilemeleri şu şekilde tanımlar:

“İkileme anlatım gücünü artırmak, anlamı pekiştirmek, kavram zenginleştirmek amacıyla, aynı sözcüğün tekrar edilmesi ve anlamları birbirine yakın yahut karşıt olan ya da sesleri birbirine yakın yahut karşıt olan ya da sesleri birbirini andıran iki sözün yan yana kullanılmasıdır” (Hatipoğlu, 1981: 51).

Cümlelerin anlamını pekiştirmek ve anlatımı zenginleştirmek için kullanılan ikilemeler, **Çokum**’un romanlarında da kullandığı dil unsurlarından biridir. Yazar, aynı sözcüğün tekrarıyla, yakın anlamlı kelimelerin bir arada kullanılmasıyla ve yarı anlamlı yarı anlamsız kelimelerin yan yana gelmesi ile oluşturulmuş ikilemeleri romanlarında sıklıkla kullanmıştır. Romanların 100. ve 101. sayfalarında kullanılan ikilemeler şu başlıklar altında sıralanır:

Aynı Sözcüğün Tekrarı ile Oluşan İkilemeler

Zor:

“ *Sonra suyun tas tas boşalışını.* ”

Hilal Görününce:

“ *Testi testi şarap devirse, gamı kederi dağılma.* ”

“ (...) *Sallana sallana dükkândan çıktı.* ”

Ağustos Başağı:

“ (...) *soluğu ağzından duman duman çıkıyor.* ”

“ *Fındıkları avuç avuç ceplerine koydu.* ”

“ *Kalpak, renk renk çevreler sarılı fes kalabalığı...* ”

Çırpıntılar:

“ *Uzaktan uzağa beğeniyormuş onu.* ”

“ *Var var elbette.* ”

“ (...) *Uzun uzun savunmasını yapmıştı.* ”

Karanlığa Direnen Yıldız:

“ *Evet evet farklı bir gece.* ”

“ *Olmaz olmaz! diyen ses.* ”

“ (...) *yavaş yavaş kanına karışan siyaniür.* ”

Deli Zamanlar:

“ *Hayır hayır öyle değil.* ”

“ (...) *ağızlarını yaya yaya anlatıp da kabaranlardan olmadığı için mi?* ”

Gülyüzlüm:

“ (...) *ordan oraya kayıyor, uçuyordu âdeta.* ”

“ *Kadın yarı yarıya örtülü perdeyi iyice açtı.* ”

“ *Hani trenlere atlayıp atlayıp gelecekti?* ”

Gece Rüzgârları:

“ *Patronun yaptığı şakalara dolu dolu gülmek...* ”

“ *Dildane ile Aysu'nun yan yana gelişi bir Turgut Özal marifetiyle olsa gerekti.* ”

“ (...) *Süsen'in varlığının çok çok uzağında durmakla rolünü iyi yapıyordu.* ”

Tren Burdan Geçmiyor:

“ (...) bu yüzden kopuk kopuktu duyguları.”

“ Yok yok... Onlar işi incesinden ve menbaından bilirdiler.”

Yakın Anlamlı Kelimelerin Tekrarı ile Oluşan İkilemeler

Bizim Diyar:

“ O iri yarı adam bir çocuk oluvermişti.”

Ağustos Başağı:

“ Çarşı pazar, Esmâ ve Yusuf için güllerle donanmıştır.”

Deli Zamanlar:

“ Uçsuz, bucaksız hayalgücünle.”

“ Sen küçük balık, bizi süsleme, allayıp pullama.”

Yarı Anlamlı Kelimelerin Tekrarı İle Oluşan İkilemeler

Zor:

“ Kahveye gider olurmuşsun. Oyun moyun. Ne bileyim.”

Deli Zamanlar:

“ (...) eğri büğrüyüz, öyle de kalmakta kararlıyız.”

Örneklere görüldüğü gibi yazarın romanları ikilemeler yönünden zengindir. Kullanılan ikilemeler anlatıma akıcılık katar. Romanlarında ağırlıklı olarak aynı kelime tekrarı ile oluşturulmuş ikilemeleri kullanmayı tercih eden yazar, bunları cümle içerisinde daha çok sıfat ve zarf göreviyle kullanır.

Tasvir ağırlıklı bir anlatım tarzına sahip olan yazar, mekânları ve ruh hallerini en ince ayrıntısına kadar okuyucusunun gözlerinin önünde canlandırmaya çalışır. ***Karanlığa Direnen Yıldız*** romanı ile başlayan ve ***Tren Burdan Geçmiyor*** romanında zirveye ulaşan bu anlatım tarzı içerisinde, deyimler ve ikilemelerin yanında tamlamalara da geniş yer verilir. ***Çokum***'un romanlarında belirtili, belirtisiz, zincirleme isim tamlamaları ve sıfat tamlamaları özellikle tasvir yapılan bölümlerde sıkça kullanılır. Ancak yazarın romanlarında Arapça ve Farsça tamlamalara da yer verdiği görülür. Bu tamlamaların kullanıldığı romanlarda dil ağırlaşır. Bu tamlamalar yoluyla dil bazı bölümlerde ağırlaşsa da romanın konusu, olayın geçtiği dönem, roman kahramanlarının

yapıları ve yaşantı şekilleri Arapça ve Farsça tamlamaların kullanılmasını gerekli ve yerinde kılar. *Rahle-i tedris, gül-i rana, afet-i devran, dest-i izdivaç, miktar-ı kâfi, izhar-ı acz, iade-i itibar, efkâr-ı umumiye, derun-ı dil, evrak-ı metruke, zulmet-i beyza, serv-i revan, asar-ı atika* gibi tamlamalar bunlardan bazılarıdır.

Sevinç Çokum'un romanlarında cümle kullanımı ile ilgili olarak birinci bölümünde yapılan incelemede on romanın her birinden üçer sayfa ve toplamda otuz sayfa alınmış ve bu sayfalar üzerinde yapılan cümle incelemesi ile cümleler anlamlarına, yapılarına, yüklemelerine ve kullanılan kiplere göre değerlendirilip elde edilen sonuçlar her roman için ayrı ayrı tablolarda gösterilmiştir. Bu bölümde ise yazarın romanlarının 15.,85.,130.ve yeterli gelmeyen romanlarda 175. sayfalarından alınan cümleler incelenmiş, her romanın belirlenen sayfalarından 100'er cümle alınmış ve toplamda 1000 cümle üzerinde yapılan inceleme sonunda şu verilere ulaşılmıştır:

SEVİNÇ ÇOKUM'UN ROMANLARINDA KULLANDIĞI CÜMLELER

ROMANLAR	Sayılan Cümle	İsim Cümlesi	Fiil Cümlesi	Kurallı Cümle	Devrik Cümle	Basit Cümle	Birleşik Cümle	Sıralı Cümle	Bağlı Cümle	Olumlu Cümle	Olumsuz Cümle	Soru Cümlesi
ZOR	100	13	87	74	26	61	36	3	-	79	9	12
BİZİM DİYAR	100	16	84	74	26	62	30	8	-	84	11	5
HİLAL GÖRÜNÜNCE	100	17	83	92	8	47	46	6	1	87	5	8
AĞUSTOS BAŞAĞI	100	16	84	82	18	55	32	13	-	84	9	7
ÇİRPİNTİLER	100	15	85	75	25	54	39	7	-	85	6	9
KARANLIĞA DİRENEN YILDIZ	100	29	71	76	24	47	48	5	-	79	11	10
DELİ ZAMANLAR	100	21	79	81	19	39	40	19	2	81	19	-
GÜLYÜZLÜM	100	13	87	77	23	54	39	6	1	79	8	13
GECE RÜZGÂRLARI	100	20	80	82	18	61	24	12	3	88	6	6
TREN BURDAN GEÇMİYOR	100	42	58	72	28	48	33	17	2	79	9	12
TOPLAM	1000	202	798	785	215	528	367	96	9	825	93	82
YÜZDE		%20,2	%80,8	%78,5	%21,5	%52,8	%36,7	%9,6	%0,9	%82,5	%9,3	%8,2

Tablo 2

%20,2 oranında isim cümlesine karşılık %80,8 gibi büyük bir oranla fiil cümlesinin kullanılıyor olması yazarın hareket ve aksiyona dayalı bir anlatım türünü tercih ettiğini gösterir. Roman türü, yapısında hareketi ve karmaşayı barındıran bir tür olmasından dolayı fiil cümlelerinin ağırlıklı olarak kullanılıyor olması doğaldır. Yazarın

romanlarında dikkat çeken diğer bir husus ilk romanlarında daha fazla fiil cümlesi kullanan yazarın son romanı *Tren Burdan Geçmiyor*'da bu oranın büyük oranda değiştiği görülür. Son romanında yazar hareket ve aksiyondan çok durumlar üzerine yoğunlaşır. Farklı ruh hallerinin tahlili öne çıkar ve dolayısıyla isim cümleleri de fiil cümlelerine yakın oranlarda kullanılır. *Zor*'da %13 isim cümlesine karşılık %87 olan fiil cümlesi son romanında %42 isim cümlesine karşılık %58 fiil cümlesine dönmüş yazar isim ve fiil cümlelerini eşit oranlarda kullanmayı tercih etmiştir.

Çokum'un kurallı ve devrik cümle seçimindeki oran %78,5 kurallı cümle; %21,5 devrik cümle şeklindedir. Ağırlıklı olarak kurallı cümle kullanan yazarın aşağı yukarı bütün romanlarında bu oran korunmuş ilk romanları ve sonrakiler arasında belirgin bir farka rastlanmamıştır. Türkçenin klasik cümle kuruluşunu tercih eden yazarın devrik cümle kullanmayı da sevdiği görülür. Yazar şiirsel bir üsluba sahiptir ve bu yüzden romanlarında devrik cümle kullanmayı da sever.

Çokum, yapı bakımından %52,8 gibi bir oranla basit cümle; %36,7 oranında birleşik cümle kullanmış, %9,6 gibi bir oranla da sıralı cümleye yer vermiştir. Az sayıda bağlı cümle kullanan yazar, ilk romanı *Zor*'da basit cümleye geniş yer vermiş; son romanında ise basit ve birleşik cümleleri yakın sayılarda kullanmayı tercih etmiştir. Sıralı cümleler de az sayılmayacak oranda son romanında geniş yer tutar. İlk romanlarında basit cümleyi ağırlıklı kullanan yazarın ustalaştıkça daha karmaşık cümle yapılarını da tercih ettiği görülür. Özellikle sıralı cümleleri kullanmayı seven **Çokum**, bu cümleleri kullanırken basit cümlenin kolaylıkla sunduğu yargıyı kurgu bakımından karmaşık olan sıralı cümleler yoluyla da başarıyla verir. Sıralı ve birleşik cümle kullanması yazarın anlatım akıcılığını kısıtlamaz. Aksine daha akıcı, etkileyici ve şiirsel bir sunum sağlar.

Anlam bakımından % 82,5 oranında olumlu cümle kullanan yazar, % 9,3 oranında olumsuz cümle kullanmış; soru cümleleri % 8,2 oranında kalmıştır. Anlam bakımından cümleler açısından yazarın ilk romanları ve sonraki romanları arasında fark yoktur. Aşağı yukarı aynı oranı koruyan yazarın soru cümlelerine az sayıda yer vermesi dikkat çekicidir.

SEVİNÇ ÇOKUM'UN ROMANLARINDA KULLANILAN CÜMLELERİN KİPLERİ

Eserin Adı	Zor	Bizim Diyar	Hilal Görününce	Ağustos Başağı	Çırpıntılar	Karanlı. Direnen Yıldız	Deli Zamanlar	Gülyüzlüm	Gece Rüz gârları	Tren Burdan Geçmiyor	Toplam	Yüzde
Sayılan Cümle	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	100	100
Şimdiki Zaman					1	1	1	1	3	4	11	11
Görülen Geç. Zaman	6	4	1	2	4		3		2	2	24	<u>24</u>
Geniş Zaman	2	3			1		3		2	1	12	<u>12</u>
Duyulan Geç. Zaman						4	2		1		7	7
Gelecek Zaman	1										1	1
Şimdiki Zam. Hik.	1		1	2	3			1			8	8
Geniş Zam. Hik.		3	5	4		4		4		1	21	<u>21</u>
Duyulan Geçmiş Zam. Hik.				1				1	1	2	5	5
Gelecek Zam. Hik.								2			2	2
Emir Kipi			3	1			1	1			6	6
İstek Kipi						1					1	1
Şart Kipi					1				1		2	2

Tablo 3

Dil bölümünün birinci kısmında yazarın her romanından seçilen üçer sayfalık bölümlerde cümle anlamları, cümle yapıları ve cümlelerde kullanılan kipler her roman için ayrı ayrı hazırlanan tablolar yoluyla gösterilmiştir. Bu bölümde de daha sınırlı, ancak yazarın bütün romanlarının on beşinci sayfalarından alınan onar cümle ve toplamda yüz cümlede kullanılan kipler belirlenmiş ve yukarıdaki tabloda gösterilen sonuçlara ulaşılmıştır.

Tespit edilen sonuçlara göre yazar %24 oranında görülen geçmiş zaman ve %21' lik oranla da geniş zamanın hikâyesini kullanmıştır.

Seçilen yüz cümlelerin % 55'i basit zamanlı, % 36'sı birleşik zamanlıdır. Elde edilen sonuçlara göre tahkiyeye dayalı bir anlatım türü olan romanda **Çokum**'un ağırlıklı olarak basit zamanlı kiplerden görülen geçmiş zamanı kullanması ve birleşik zamanlı kiplerden de geniş zamanın hikâyesini kullanması onun romanlarını oluşturma aşamasında yaşadıkları, gördükleri ya da gözlemleri ile olayları kurguladığını ve tahkiyeye dayalı bir üslubu benimsediğini gösterir.

Sevinç Çokum'un cümle kurgusu, ifadeleri, olay örgüsünü okuyucuya sunuşu açık ve anlaşılırdır. Onun üslubu toplumun her kesiminden insana hitap edebilecek bir üsluptur. **Çokum**'un sadelikten yana olan tutumu anlatımına renk katmasına engel değildir. **Çokum**, söz sanatlarına ağırlık veren, tasvirlerle bezeli, benzetmelerin sıkça yapıldığı, şiirsel bir üslubun sahibidir. Yazarın özellikle *Gece Rüzgârları*, *Deli Zamanlar*, *Karanlığa Direnen Yıldız* ve *Tren Burdan Geçmiyor* romanlarında bu üslubu daha fazla belirginleşir. Bu romanlarında kullandığı anlatım tarzı, sıkıcılıktan ve tekdüzelikten uzak, şiirsel ve diğer romanlarından farklı olarak renkli ve sürükleyicidir. Eserlerde okuyucu akıcı üslupla birlikte romanın içine girer, romanın akışına kapılıp, kendini roman kahramanlarından biri gibi hissetmeye başlar. **Çokum**, üslubu ile ilgili şunları söyler:

“ Üslup bir bakıma kişilikten doğan bir şeydir. Bunu da yaşadığımız sürece ailenizden, çevrenizden gelen birikimlerle oluşturursunuz. Benim yazarlığımda iç konuşması olan bir ikinci ben vardır. Bu kişi yüksek perdeden benim atalarımın, anneannemin düzeninde ve perdesinde konuşur. Bu noktada samimiyet vardır, taşlama, iğneleme, istihza vardır. Bu noktada safiyet, bildiğini bilmezlikten gelme vardır. Ben İstanbulluyum ama benim bir yanım Anadolu'dur. Ve ben en fazla atalarımın, ninelerimin, ses tonunu bulduğumda iyi şeyler yapabilmişimdir” (Kocakaplan, 2003: 23).

Sanatçının ifade ettiği gibi onun dil ve üslubunun oluşumunda halk kültürünün derin izleri vardır. Onun romanlarında bir tarafta Dede Korkut üslubu, diğer tarafta Evliya Çelebi anlatımı vardır. Yazar, eserlerinde nazma yakın bir nesir dili kullanır. Bu

özellik romanlarını açık, anlaşılır ve akıcı hale getirir. Roman, şiir gibi kolay okunan bir akıcılığa ulaşır. Yerinde kullandığı kısa devrik cümlelerle okuyucu üzerinde tesir uyandırır ve üslubunu kuvvetlendirir. **Çokum** Türkçeye hâkimiyeti ve anlatımındaki akıcılık ve açıklıkla örnek gösterilebilecek bir yazardır.

5.4- ÖNERİLER

Romanlarla ilgili yapılan tahlil, tespit edilen eğitim değerleri ve eserlerdeki Türkçe kullanımı ile ilgili çalışmanın ardından **Sevinç Çokum**'un romanlarının Türkçeyi sevdirmesi, Türkçenin sözcük zenginliğini ve işlerliğini topluma göstermesi açısından yararlı eserler olduğu söylenebilir.

Romanlarda farklı insan portrelerinin ve yaşantılarının sunuluyor olması, bireysel ve sosyal değerlerin sezdirme ve gösterme yoluyla okuyucuya sunulması, olumlu yönde davranış değişikliği meydana getirme sürecinde toplum eğitimi için etkin eserler olabilecek niteliktedir. Bireye hayata farklı pencerelerden bakabilme ve daha geniş düşünebilme yeteneği kazandırabilecek bu eserler, bireylerin kişisel gelişim süreçleri içerisinde olumlu yönde etkiler bırakabilecek niteliklere de sahiptir.

Son dönem tanınmış edebiyatçılarımız arasında yer alan **Sevinç Çokum**'un romanları, toplumun her kesiminden insana hitap edebilecek niteliktedir. Romanlar çocuk eğitimi açısından değerlendirildiğinde özellikle ilköğretim ikinci kademe ve lise düzeyinde bulunan yaş grubu için tavsiye edilebilecek kaynaklar olarak gösterilebilir.

Yazarın tarih bilinci, yurt ve millet sevgisi, kültürel değerlere bağlılık, hürriyet sevgisi gibi temaları ön plana çıkardığı eserleri, kişilik oluşturma sürecinde bulunan genç nüfus için etkili kaynaklar arasındadır.

Çokum'un eserlerinde büyük oranda Türkçe kökenli kelime kullanmaya özen göstermesi ve günümüzde unutulmuş öz Türkçe kelimeleri tekrar gün yüzüne çıkarma isteğiyle bu kelimelere eserlerinde yer vermesi, onun romanlarının dil öğretimi noktasında da gerek genç nüfus için gerekse toplumun her kesiminden insan için yararlı bir kaynak olma özelliğini artırmaktadır.

Çokum'un romanları dil ve eğitim değerleri bakımından sahip olduğu olumlu özelliklerden dolayı ilköğretim ikinci kademe öğrencileri için rahatlıkla tavsiye

edilebilecek eserler arasına konulabilir. Özellikle Millî Eğitim Bakanlığının belirlediği yüz temel eser arasına yazarın yurt ve millet sevgisini aşıl原因an romanlarının konulmasının Türkçenin sevdirmesi, okuma alışkanlığının kazandırılması, vatan ve millet bilincinin oluşturulması bakımından yararlı olacağı düşüncesindeyim.

KAYNAKÇA

İncelenen Eserler (İnceleme Sırasına Göre)

- ÇOKUM, Sevinç (1978), **Zor**, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- ÇOKUM, Sevinç (1999), **Bizim Diyar**, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- ÇOKUM, Sevinç (1997), **Hilal Görününce**, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- ÇOKUM, Sevinç (1993), **Ağustos Başağı**, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- ÇOKUM, Sevinç (2003), **Gülyüzlüm**, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- ÇOKUM, Sevinç (1991), **Çırpıntılar**, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- ÇOKUM, Sevinç (1996), **Karanlığa Direnen Yıldız**, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- ÇOKUM, Sevinç (2000), **Deli Zamanlar**, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- ÇOKUM, Sevinç (2004), **Gece Rüzgârları**, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- ÇOKUM, Sevinç (2007), **Tren Burdan Geçmiyor**, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- AKAGÜNDÜZ, Ülkü Özel (6 Şubat 2002), “Şimdi Kendimi Yazıyorum” **Zaman Gazetesi**.
- AKENGİN, Yahya (Haziran 1977), “Zor” **Hisar**, s.34.
- AKSAN, Doğan (1996), **Türkçenin Söz Varlığı**, Ankara: Engin Yayınevi.
- AKSAN, Doğan (2001), **Türkçenin Gücü**, İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- AKSAN, Ziya Nur (1994), **Osmanlı Tarihî C.VI**, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- AKSOY, Ömer Asım (1993a), **Atasözleri Sözlüğü**, İstanbul: İnkılâp Kitabevi,
- AKSOY, Ömer Asım (1993b), **Deyimler Sözlüğü**, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

AKTAŞ, Şerif (2005), **Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş**, Ankara: Akçağ Yayınları.

ARGUNŞAH, Hülya (Ağustos 1989), “Erenler Diyarı Söğüt’ün Romanı Ağustos Başağı” **Türk Edebiyatı**, S.190, s.34–35.

ARGUNŞAH, Hülya (Kasım 1995a), “Çırpıntılar Romanında Dış Göç ve İnsanın Yalnızlığı” **Türk Edebiyatı**, S.265, s.37–39.

ARGUNŞAH, Hülya (Aralık 1995b), “Çırpıntılar Romanında Dış Göç ve İnsanın Yalnızlığı” **Türk Edebiyatı**, S.266, s.45–47.

AYATA, Yunus (Haziran 2003), “Kırım Türklerinin Hikâyesi Rozalya Ana” **Türk Edebiyatı**, s.28–30.

AYDEMİR, Cengiz (1989) **Ömer Seyfettin ve Hikâyelerinde Eğitim Değerleri** (Doktora Tezi), Balıkesir: Uludağ Üniversitesi.

AYTAÇ, Gürsel (1985), “Sevinç Çokum’un Hilal Görününce Romanı Üzerine Bir Konuşma” **Sanat Olayı**, S.40, s.58–61.

AYTAÇ, Gürsel (1990), **Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler**, Ankara: Gündoğan Basın-Yayın

AYVAZOĞLU, Beşir (2007), **Defterimde Kırk Suret**, İstanbul: Ötüken Yayınları.

BAKIRCIOĞLU, N.Ziya (1998), **Başlangıçtan Günümüze Türk Romanı**, İstanbul: Ötüken Yayınları.

BAYIR, Yusuf Hikmet (1983) **Türk İnkılâbı Tarihî C.III**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

BİNBAŞIOĞLU, Cavit (2003) **Eğitim ve Öğretim Üzerine Yazılar**, Ankara: Nobel Yayın- Dağıtım.

BULUT, Ali (Temmuz 1989), “Sevinç Çokum’un Edebiyat Üzerine Görüşleri”, **Kubbealtı Akademi Mecmuası**, s.29–35.

Cumhuriyet Ansiklopedisi C.III (1961–1980) (2003a), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Cumhuriyet Ansiklopedisi C.IV (1981–2000) (2003b), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- ÇALIK, Ethem (1993), **Edebi Mülâkatlar**, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- ÇETİŞLİ, İsmail (2004), **Edebiyatımızın Zirvesindekiler, Memduh Şevket Esendal**, Ankara: Akçağ Yayınları.
- ÇINARLI, Mehmet (1979), **Sanatçı Dostlarım**, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- ÇİFTLİKÇİ, Ramazan (1997), **Yaşar Kemal, Yazar-Eser-Üslûp**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- ÇOKUM, Sevinç(27 Şubat 2005a),“Türkçeyi Öğreten Şarkılar”
H.O.Tercüman.
- ÇOKUM, Sevinç (6 Mart 2005b),“Kadın Denince”, **H.O.Tercüman Gazetesi.**
- ÇOKUM, Sevinç (25 Mayıs 2005c), “Unutulan İncelikler” **H.O.Tercüman Gazetesi.**
- ÇOKUM, Sevinç (7 Ağustos 2005ç),“Türkçe Dar Boğazı”, **H.O.Tercüman Gazetesi.**
- ÇOKUM, Sevinç (28 Ağustos 2005d), “Hep ümit, Hep umut”, **H.O.Tercüman Gazetesi.**
- ÇOKUM, Sevinç, (28 Eylül 2005e),“Türkçeyi Sahiplenmek” **H.O.Tercüman Gazetesi.**
- ÇOKUM, Sevinç (5 Ekim 2005f), “Sanatın Özgürlüğü” **H.O.Tercüman Gazetesi.**
- ÇOKUM, Sevinç (19 Ekim 2005g), “Türkçenin Işıklı Bir Devri”,**H.O.Tercüman Gazetesi.**
- ÇOKUM, Sevinç (30 Ekim 2005ğ),“Yuvalar ve Kitle Psikolojisi”
H.O.Tercüman Gazetesi.
- ÇOKUM, Sevinç (4 Aralık 2005h), “ Çatırdayan Toplum”, **H.O.Tercüman Gazetesi.**
- ÇOKUM, Sevinç (8 Ocak 2006a), “Roman Kahramanları”, **H.O.Tercüman Gazetesi.**
- ÇOKUM, Sevinç (25 Ocak 2006b), “Kar ve Umut”, **H.O.Tercüman Gazetesi.**

ÇOKUM, Sevinç (1 Şubat 2006c) “Harbi veya Delikanlı Kız”, **H.O.Tercüman Gazetesi**.

ÇOKUM, Sevinç (8 Şubat 2006ç),“Öğretmen Duyuşen”, **H.O.Tercüman Gazetesi**.

ÇOKUM, Sevinç (8 Mart 2006d), “Sözlerin Arkası”, **H.O.Tercüman Gazetesi**.

ÇOKUM, Sevinç (12 Mart 2006e), “Kadınlara Yönelik”, **H.O. Tercüman Gazetesi**.

ÇOŞKUN, Sezai (Haziran 2003), “Sevinç Çokum’un Romanlarında Mekânın Kullanımı”, **Türk Edebiyatı**, s.42–44.

ÇOŞKUN, Sezai (Mayıs 2004a), “Sevinç Çokum’la Röportaj-Gece Rüzgârları”, **Türk Edebiyatı**, s.22–24.

ÇOŞKUN, Sezai (Haziran 2004b), “Bir Aydının İşgalden Kurtulma Çabasının Romanı- Gece Rüzgârları”, **Türk Edebiyatı**, s.36–37.

DEVELİ, Hayati (2006), **Dil Doktoru**, İstanbul: 3F Yayınevi.

EMİROĞLU, Selim (2006), **Eflatun Cem Güney’in Eserlerinde Dil ve Çocuk Eğitimi**, Malatya: Özserhat Matbaacılık ve Yayıncılık.

ENGİNÜN, İnci (2001), **Bir Sığınak Olarak Kitap ve Edebiyat**, İstanbul: Dergâh Yayınları.

ERGİN, Muharrem (1998), **Türk Dil Bilgisi**, İstanbul: Bayrak Basım-Yayım-Dağıtım.

ERGÜN, Mustafa (1992), **Eğitim ve Toplum**, Ankara: Ocak Yayınları.

FORSTER, E.M (1982), **Roman Sanatı (çev. Ünal Aytür)**, İstanbul: Adam Yayıncılık.

ENGİNÜN, İnci (Kasım 1977), “Zor” **Hisar**, S.167, s.15–16.

ERTUĞRUL, Özcan (Haziran 2003), “Sevinç Çokum’un Kaybolmuş Akşam Alacakları”, **Türk Edebiyatı**, s.46–47.

GENÇOSMANOĞLU, N.Yıldırım (1978), “Bizim Diyar Üzerine Mülakat”, **Türk Edebiyatı**, S.65, s.10.

GÜLER, Turgut (1974), “Can Alıcı Yerinden”, **Türk Edebiyatı**, S.36, s.26.

GÜNGÜL, Gülay (Şubat 1997), “Sevinç Çokum’la Mülakat- Karanlığa Direnen Yıldız’dan Şafak Yıldızına” **Türk Edebiyatı**, s.14–15.

HATİPOĞLU, Vecihe (1981), **Türk Dilinde İkileme**, Ankara: TDK Yayınları.

<http://www.sevinccokum.info>: 02.01.2009.

IŞIK, İhsan (2007), **Türkiye Edebiyatçılar ve Kültür Adamları Ansiklopedisi C.III**, Ankara: Elvan Yayınları.

IŞINSU, Emine (1976), “Sevinç Çokum’la Sohbet”, **Töre**, S.66, s.25.

İBRAHİMHAKKIOĞLU, Belkıs (Ağustos 1982), “*Sevinç Çokum Sanat Hayatını Anlatıyor*”, **Türk Edebiyatı**, s.36–37.

İLERİ, Selim (3 Temmuz 2005), “Sevinç Çokum’un Sofrasında-Röportaj”, **Zaman Gazetesi Kitap Zamanı Eki**.

KABAKLI, Ahmet (1977), **Türk Edebiyatı C.V**, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.

KABAKLI, Servet (Haziran 1984), “Sevinç Çokum’la Hilal Görününce Üzerine Bir Konuşma” **Türk Edebiyatı**, s.16–19.

KAPLAN, Mehmet (1996), **Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar- Tip Tahlilleri**, İstanbul: Dergâh Yayınları.

KAPLAN, Mehmet (2000), **Hikâye Tahlilleri**, İstanbul: Dergâh Yayınları.

KARACA, Nesrin Tağızade (2006), **Edebiyatımızın Kadın Kalemleri**, Ankara: Vadi Yayınları.

KARAHAN, Leyla (1999), **Türkçede Söz Dizimi (Cümle Tahlilleri)**, Ankara: Akçağ Yayınları.

KAVCAR, Cahit (1998), **II. Meşrutiyet Devrinde Edebiyat ve Eğitim**, Malatya: İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.

KAVCAR, Cahit (1999), **Edebiyat ve Eğitim**, Ankara: Engin Yayınevi.

KERMAN, Zeynep(1998), **Yeni Türk Edebiyatı İncelemeleri**, Ankara: Akçağ Yayınları.

KOCAKAPLAN, İsa (Temmuz 1989), “Sevinç Çokum ile Dış Türkler Üzerine Sohbet, **Türk Edebiyatı**, s.34–36.

KOCAKAPLAN, İsa (Haziran 2003), “Sevinç Çokum ile Konuşma- Ben Aslında Keşfedilmemiş Bir Şairim”,**Türk Edebiyatı**, s.16–24.

KORKMAZ, Ramazan (2005), **Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı (1839–2000)**, Ankara: Grafiker Yayınları.

KUTLU, Şemsettin (1976), **Başlangıçtan Günümüze Kadar Türk Romanları**, İstanbul: Toker Yayınları.

LEKESİZ, Ömer(2001),**Yeni Türk Edebiyatında Öykü 4**, İstanbul: Kaknüs Yayınları.

MORAN, Berna (2004),**Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış I**, İstanbul: İletişim Yayınları

MUALLİMOĞLU, Nejat(2003), **Türkçe Bilen Aranıyor**, İstanbul: Muallimoğlu Yayınları.

NAMLI, Mehmet (2007), **Roman Ne Anlattı, Cumhuriyet Dönemi 1920–2000**, Ankara: Akçağ Yayınları.

OKAY, Gökdal(2001), **Türkçedeki Yabancı Kökenli Kelimeler Sözlüğü**, Art, Ankara: Art Basın- Yayın Kültür Hizmetleri.

OKTAY, Ahmet (1993), **Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı(1923–1950)**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

ÖZCAN, Hidayet (Haziran 2003), “Bir Facianın Romanı Bizim Diyar” **Türk Edebiyatı**, s.35–39.

ÖZKIRIMLI, Atilla (2004), **Ansiklopedik Türk Edebiyatı Tarihî C.1**, İstanbul: İnkılâp Yayınları.

ÖZODAŞIK, Mustafa (1999), **Cumhuriyet Dönemi Yeni Bir Nesil Yetiştirme Çalışmaları**, Konya: Çizgi Kitapevi.

PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali (2004a), **Türkçe Sözlük**, İstanbul: Doğan Kitapçılık.

PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali(2004b), **Türkçe'nin Argo Sözlüğü**, Ankara: Arkadaş Yayınları.

SAFA, Peyami (1970), **Sanat- Edebiyat- Tenkit**, İstanbul.

SÖNMEZ, Veysel (2004), **Sevgi Eğitimi**, Ankara: Anı Yayınları.

SÖNMEZİŞİK, Büşra (27 Nisan 2008), “Sahip Olduğum Hiçbir Şeyi Kolay Elde Etmedim-Söyleşi” **Yeni Şafak Gazetesi**.

SÖYLEMEZ, Orhan (Haziran 2003), “ Göçe Maruz Kalan Türkler ve Edebiyata Aksisi”,**Türk Edebiyatı**, s.38.

STEVIĆK, Philip (1988), **Roman Teorisi (çev. Sevim Kantarcıoğlu)**, Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.

Tanzimattan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi C.I, (2001), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

TARIM, Rahim (Haziran 2003), “Türk Kültürüyle Yoğrulmuş Bir Roman Hilal Görününce” **Türk Edebiyatı**, s.32–33.

TAŞ, Songül (2005), **İlhan Geçer ve Şiiri**, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

TAŞ, Songül (1998), **Samim Kocagöz, Yazar-Eser-Üslup**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

TOPÇU TURAN, Pınar (2000), **Sevinç Çokum'un Hayatı, Edebi Şahsiyeti, Hikâyeleri (Yüksek Lisan Tezi)**, Elazığ: Fırat Üniversitesi.

TÜRK DİL KURUMU (2005), **Türkçe Sözlük**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Yakın Tarih Ansiklopedisi C.II (2007) , İstanbul: Acar Matbaacılık.

YENEN, Yıldız (2007), **Cahit Uçuk'un Masallarında Dil ve Çocuk Eğitimi,(Yüksek Lisans Tezi)**, Malatya: İnönü Üniversitesi.

YILMAZ, Ayfer (Temmuz 1997a), “Sevinç Çokum'la Tahkiyenin Üç Unsuru (zaman, mekân, şahıslar) Üzerine Mülakat” **Türk Edebiyatı**, S.285, s.25–26.

YILMAZ, Ayfer (1997b), **Sevinç Çokum'un Hikâye ve Romanlarında Zaman, Mekân ve İnsan Unsuru (Doktora tezi)**, Ankara: Gazi Üniversitesi.

YILMAZ, Ayfer (Temmuz 1999), "Sevinç Çokum ve Romanları Üzerine Bir İnceleme" **Türk Yurdu**, S.143, s.45-50.

YILMAZ, Ayşe (Haziran 2003), "Yitik Bir İstanbul Masalı" **Türk Edebiyatı**, s.26-27.

EKLER:

SEVİNÇ ÇOKUM İLE YAPILAN MÜLAKAT

Sayın Çokum yaptığım tez çalışması için kaleme aldığınız on romanınızı da okudum. Romanlarınızın yanında sizinle yapılan röportajlar, eserleriniz hakkında söylenenleri de takip edip yazarlığınız ve sizin hakkınızda fikir sahibi oldum. Üzerinde çalıştığım romanlarımızın yanında sizinle yüzyüze görüşüp gerek hayat felsefeniz gerekse eserleriniz ile alakalı merak ettiğim sorulara cevap bulmak için bu görüşmeyi istedim. İlk sorum şu romanlarınızı oluştururken merkeze neyi ahırsınız?

Benim için önemli olan insandır. Romanlarımın merkezinde de insan vardır. Fert önemlidir benim için. Ferdin hangi sosyal ya da siyasi düşüncede olduğu benim için önemli değildir. Özellikle *Karanlığa Direnen Yıldız* romanı benim iyiden iyiye ferde yöneldiğim romanımdır. Ondan sonraki romanlarımda da ferdi ön plana çıkarmayı önemsedim. Bu açıdan *Karanlığa Direnen Yıldız* bir dönüm noktasıdır.

Romanlarınızda sürekli bir arayışın varlığı hissediliyor. Tarihi romanlarınızı bir kenara bırakırsak geri kalan yedi romanınızda bu arayış daha belirgin olarak hissediliyor. Neyin arayışı bu, kendini bulma arayışı mı?

Herkes bir arayış içerisindedir. **Yunus Emre**'de Allah aşkı ile sürekli bir arayış vardır, **Karacaoğlan** dağları taşları aşarken bir arayış içerisindedir. *Deli Zamanlar* romanım bir arayışla başlar Romanımdaki olaylar uzun bir yürüyüş esnasında başkahramanın zihninden geçen hatıralarla canlanır. Bu yürüyüş bir arayışın yürüyüşüdür. Hatta romanda bir hattat vardır. Manevi yönü gelişmiş bir hattattır. Romanın başkahramanı genç kıza olmaya ermekten bahseder. Bendeki yürüyüşte olmaya erme yürüyüşü. Belki de İnsan aradığını bulduğu anda her şey biter zaten benim romanlarımda kendimi bulma da var ama sadece bu değil tabii kendini aşma yenileme isteği de var belki.

Hattatın ifadesi ile olmaya ermenin neresindesiniz? Olmaya erdiniz mi?

Hala yürüyüşüm devam etmekte olmaya ermek uzun bir süreç. İnsan yaşamaya devam ettiği müddetçe devam edecek bir süreç bu süreç. Ben hala ermedim diyorum yürüyüşe devam...

Romanlarımızın insanı saran bir yanı var ancak karamsarlık ve hüznün fazlası ile yer almakta ve bunu okuyucuya o kadar net bir şekilde hissettiriyorsunuz ki okuyucu o karamsarlığın ve hüznün etkisinde kalıyor. Romanlarımızdaki bu yoğun karamsarlığın ve hüznün nedeni nedir?

Ben sevinçli iken bile bazen kederlenebiliyorum. Romanlarımdaki karamsarlık hepsinde yok. Bu bilerek yaptığım bir şey değil. Aslında ben normal hayatımda çok neşeliyimdir. Oğlumla beraber çok güleriz. Hatta eşim kahkaha krizlerimiz karşısında tedirgin olur. Ancak bunu romanlarıma yansıtamıyorum herhalde. Mesela *Bizim Diyar* romanı ikinci romanımdır. 1978'den beri elime alıp tekrar bakmamışımıdır. Zaten ikinci kez eseri yeniden ele almak hoşuma gitmez. Tasnif için yeniden elime alıp okuduğumda ben bile şaşkırdım neden bu kadar çok üzüntüyü, ölümü üst üste getirdim diye sordum kendime. Eşime de sordum neden böyle yapmışım diye sonra acemilik dedim. Aslında bu kadar acıyı hüznü üst üste getirmem yanlış. Bir eksiklik yani. Kendime bakıyorum da ben zaman içerisinde kendi mektebimin içinde gelişmişim. Yeni romanlar yazdıkça bu eksiklikleri tamalamaya çalıştım. Ama ilginçtir bu romanlarımla ilgili çok beğeni aldım. Çok güzel şeyler yazıldı hatta bazıları sonraki romanlarımdan daha çok beğendiklerini ifade ettiler. Ama yine söylüyorum bu kadar acıyı üst üste getirmek tabii ki bir acemiliktir ilk romanlarım için.

Sevinç Hanım romanlarımızda psikoloji, tarih, müzik, resim gibi birçok alanla ilgili bilgiler var. Mesela Gece Rüzgârları'nda Nilece'nin yaşadığı dramı anlatırken psikoloji biliminden alınan gerçek bilgilerle onun ruh durumu hakkında yorumlar yapıyorsunuz ya da tarihî romanlarımızda Millî Mücadele dönemi, Kırım tarihî ve Balkan Türklerinin tarihî hakkında çok büyük bilgiler veriyorsunuz. Bunları yaparken yani romanlarımızı oluşturmadan önce bir araştırma yapıyor musunuz?

Mutlaka bir hazırlık devresi oluyor. Birçok kaynaktan yararlanabiliyorum. Mesela tarihî romanlarımı yazarken hem sözlü hem de yazılı kaynaklardan yararlandım. *Ağustos Başağı*'nda bizzat Söğütlü Ali Balaban'ın hikâyesini yazdım. O hem I.Dünya Savaşında hem de Kurtuluş Savaşında bulunmuş biriydi. Onunla bizzat konuşarak notlar tutarak romanın konusunu oluşturdum. Bunun dışında yazılı kaynaklardan da yararlandım. *Bizim Diyar* romanında da sözlü kaynakların büyük etkisi oldu. Kayınvalidem Selaniklidir. Hatta evi Atatürk'ün evinin hemen yanındaymış. Bu romanda anlatılan hikâye gerçektir, ama benim kattığım şeylerde oldu. *Hilal Görününce*'de yine sözlü kaynaklar önemliydi benim için. Benim kayınpederim Kırım göçmenidir. Sonradan Romanya'ya ardından Bursa'ya gelmişler. Tabi bizler Bursa'ya akraba çevresini ziyarete giderken onlardan çok şey dinledim sonra böyle bir roman yazma düşüncesi belirdi. Bunu söyleyince birçok kişi yardım etti bana. O dönem Bursa'da Kırımlıların bir lideri vardı. O bana çok yardımcı oldu birçok kaynak ve yazdığım 1850 yıllarındaki Kırım'ın o dönemdeki haritası vesaire birçok özelliği hakkında yardımcı kaynaklar temin ettiler. İstanbul'da çıkardıkları *Emel* adından bir dergileri bulunuyordu. Onun yazdığı Kırım Türk tarihî vardı, o eserin bana çok faydası oldu. Oldukça uzun bir hazırlık ve çalışma sürecinden sonra oluştu roman. Kırım'ı görmeden yazdım ama o kadar çok şey öğrendim ki hakkında roman yayımlandıktan sonra oraya gittiğim de hiç yabancılamadım. Heryeri sanki elimle koymuş gibi kolaylıkla buldum. Orada yaşlılar görmeden Kırım'ın romanını nasıl bu kadar canlı yazabildiğimi sordular ama diyebilirim ki çok iyi çalışılmış bir roman olması onu bu kadar canlı kıldı. Oldukça zahmetli bir eser oldu ama ben bu romanım için doktora tezim derim.

Romanlarınızda mekân olarak çoğunlukla İstanbul'u görüyoruz. İstanbul'un hem güzel mekânları hem de gecekondular diye nitelendirilebilecek mekânlarını da eserlerinizde işlemişsiniz. Bu sayede İstanbul'un dünü ve bugünü hakkında da bilgilere ulaşabiliyoruz. Bir kısım romanlarınızda da Türkiye sınırları

dışına çıktığınız görülüyor. Romanlarınızda mekân seçimi konusunda özel bir tercihiniz var mı?

Mekân benim için önemli bir husus. Mekânın beni etkilemesi, sarması lazım. Romanımı yazabilmem için bu gerekli. İstanbul önemli bir mekân romanlarımda; çünkü ben halkın her zaman içindeydim ve hiçbir zaman halktan kopmadım. İstanbul'un birçok mekânını bilirim ve romanlarımda da İstanbul'un farklı birçok mekânı yer alır, ancak *Bizim Diyar* ve *Hilal Görünüşü*'de adı geçen mekânları görmeden yazdım bu açığı kapatmak için çok araştırma yaptım, yazılı ve sözlü kaynaklardan faydalandım. *Çırpıntular* bize çok uzak olan topraklarda geçen bir hikâyeyi anlatır. Mekân Avusturyalıdır. Ben oraya hiç gitmedim romanı da bir okuyucunun yaşadıkları üzerine kurguladım. Ama benim de kattıklarım oldu. Bu romandan sonra artık mekânı görmeden yazmamaya karar verdim. Mekânı görmeden yazmamayı prensip haline getirdim.

Sevinç Hanım romanlarınızı şahıs kadrosu açısından incelediğimizde tiplerin daha ağırlıklı olduğunu görüyoruz. Halkın her kesiminden insanı bulmak mümkün eserlerinizde, ama benim dikkatimi çeken nokta eserlerinizde fon kahraman durumunda kalsalar bile mutlaka manevi yönü kuvvetli veli diye nitelendirilebilek kahramanları kullanmanız. Neyzen Dede, Simitçi, Veysel Ağabey, Saltuk Bey'in rüyasını yorumlayan Rençber bunlardan bazıları, bu tipi bilinçli olarak mı romanlarınıza yerleştiriyorsunuz?

Romanlarımda tipler ağırlıktadır. Ama tipleri çizerken onları idealize etmem mesela son romanımda Gazeteci Nüzhet Fermanlı vardır. Doğrularından şaşmaz, bildiğini her zaman savunur onun yanında genç gazeteci Aysan da vardır ancak Aysan çıkarları için her tarafa kayabilecek bir tiptir. İki farklı gazeteci tipi vardır romanımda. Bu da şahısları idealize etmediğimi gösterir. Veli tipi konusuna gelince özellikle romanlarıma koyduğum bir tip değil ama benim manevi yönüm kuvvetlidir. Bazı insanlar vardır altıncı hissi kuvvetli bunlara çok inanırım. Mesela ben rüyalara da çok inanırım hatta rüyalarımı not ederim *Gece Rüzgârları*'nda Süsen Divitçi de rüyalarını not eder. İlginç meraklarım vardır. Mistik yönü olan biriyim. Baba tarafı Fakirullah'tan geldiği için ister istemez manevi bir bağım da oluyor. Babamın geldiği soydan dolayı

manevi değerler konusunda daha hassasım. Belki de bunun manevi bir etkisi var üzerimde bu da romanlarıma bu şekilde yansıyor ama özellikle koyduğum bir tip değil.

Tarihî romanlarımız dışında kalan bütün romanlarımızın arka planında mutlaka dönemin siyasi ortamı ve iktidarı ile ilgili bilgiler var ve eleştiriler de söz konusu bu romanlarımızda arka planında siyasi ortamın yerleştirilmesi bilinçli bir tercih mi?

Ben üniversite dönemlerimde Sosyoloji eğitimi de aldım. Romanlarımda kişilerin psikolojik derinliklerine indim. Postmodern metodları da kullandım. Roman sadece kişilerin psikolojik durumlarını anlatmakla yetinmemeli toplumun içerisine girebilmeli. Birey ve toplum birbirinden ayrılamaz. Ben aldığım Sosyoloji bilgileri ile toplumu da yerleştirdim romanlarıma. Gençlik dönemlerimde politikayla da ilgilendim. O yüzden romanlarımda politik ortamı ve dönemin siyasi ortamını işledim bunları eserlerimden tecrit edemem. Romanlarımı mutlaka politik bir zemine oturttum. Bunlar nedense konuşulmuyor yarınlar için bunların konuşulması önemli ülkenin geldiği durum ve durumun yorumlanması bakımından bir daha aynı yanlışlara düşülmemesi bakımından bunların konuşulması gerekli diye düşünüyorum.

Sevinç Hanım romanlarımızdaki Türkçe kullanımı ile ilgili neler söyleyeceksiniz?

Ben dili bir realite olarak görüyorum. Dil sürekli bir değişim içerisindedir. Dil neyi gerektiriyorsa bu kabulümüz. Teknoloji yeni kelimeleri dilimize sokuyor. Küreselleşme ile birçok yeni kelime dilimize girmeye başladı. Yabancı kelimeler dilimizde yer ettiği şekilde kullanılmalı. Bütün kelimeleri Türkçe'ye uyarlamak mümkün olmuyor. Mesela Belgegeçer kelimesi faks yerine kullanılan Türkçe bir kelime ve dil içerisinde oturmuş bir kelime. Ben de zaten bu kelimeyi bu şekilde kullanıyorum. Ama ben öz Türkçeye ait birçok kelimemizin de olduğunu biliyorum. Romanlarımda anneannemden duyduğum ancak bugün çok bilinmeyen birçok Türkçe kelimeyi kullandım. Son romanım *Tren Burdan Geçmiyor*'da **Yunus Emre**, **Mercimek Ahmet**, **Ercişli Emrah** ve **Karacaoğlan**'ın dillerinde geçen çok sayıda sözcüğe yer verdim. Bunu özellikle yaptım. Romanımın dilini zenginleştirmek için yaptığım bilinçli bir

tercihti bu. Ama maalesef çok güzel Türkçe kelimelerin yok olduğunu görüyoruz ve bu durum beni üzüyor. Bir de romanlarımda her kahramanın kendine ait bir dili vardır. Onları konuşma ağzı ile konuştururum.

Hilal Görününce, Bizim Diyar, Gece Rüzgârları gibi romanlarınızda belirli bir sonla olayları bitirmemişsiniz gibi bir izlenim var. Okuyucunuzu merakta bırakıyorsunuz. Çünkü roman kahramanlarının sonraki hayatları hakkında herhangi bir fikir sahibi olamıyor okuyucunuz. Bu romanlarımızın devamı olacak şekilde yeni romanlar yazmayı düşündünüz mü?

Evet, Mesela *Hilal Görününce*'de romanın devamı olacak yeni bir roman yazmayı çok düşündüm ama yazamadım. Ben her şeyi bir noktada bırakmayı düşünüyorum. Yazdıklarımın tadı kaçmasın, yavanlaşmasın diye bunu yapmayı tercih ediyorum.

Son romanınız Tren Burdan Geçmiyor çalkalı kısa bir süre oldu. Bu romanla ilgili tepkiler nelerdir diye sormak için henüz erken ama romanınızda kırgınlıklar, medya eleştirisi, siyasi çevrelerle ilgili eleştiriler vs. birçok konuda sitemler var. Romanınız hakkında neler söyleyeceksiniz?

Benim uzun yılları kapsayan bir kırgınlığım var. Belki de bu bir birikim. Mutlu olsam da bu kedere doğru giden bir mutluluk. Bu yönüm romanlarıma da aksediyor. Roman kahramanlarından Nüzhet Fermanlı'nın bazı doğruları var. Doğru bildiklerini yazmak, savunmak, çıkarları için davranmamak savunduğu doğrularından bazıları. Yazarlık ve gazetecilikte bu olmalıdır. Ancak zamanla medya ticari bir gayeyle hareket etmeye başladı. Gazetecilik de öyle oldu. Böyle olunca gazetecilik mesleğine aslında bu işle ilgisi olmayan insanlar girmeye başladı. Romanımda da buna değindim. Bu tarz şahısları koydum. Gazetecilik başka bir şey oldu. Senelerce önce Anadolu'ya gazeteleri ulaştırmak için yollarda donup ölen gazeteciler vardı. Onlarda bir aşk vardı. Böyle çalışan insanlar hala var ama bazı şeyler kolaylaştı. Bazı değerler korunmuyor. Çıkar savaşları var. Benim de gazetecilik tecrübem oldu. Ben çalıştığım iki gazeteden de çıkarıldım. Çıkarıldıktan sonra yalnız bırakıldım. Bir acınız olunca yalnız bırakılıyorsunuz, dışlanıyorsunuz. Bazılarında bu çok büyük bir tesir yaratıyor. Balyoz

yemiş gibi oluyorsunuz. Geçmeyen baş ağrılarım oldu. Sonra bir doktor arkadaşım hissettiğim baş ağrılarının manevi bir sıkıntı sonucu oluştuğunu, âdeta görünmeyen bir balyoz yediğimi söyledi. Yani manevi sıkıntım kendini fiziksel bir ağrı şeklinde göstermiş. Romanımda da Nüzhet Fermanlı'ya bir bakıma kendi yaşadıklarımı yaşattım. Düşüncelerimi onun ağzından, onun duyguları ile verdim. Onun yaşadıklarının bir kısmı gerçek hayattan alınmış bir kısmı da benim kurguladıklarımıdır. **Selim İleri** bu romanım için “ Bir çılgılık” ifadesini kullandı evet her bakımdan bir çılgılık benim son romanım.

Son romanınız hakkında konuşurken demin uzun yılları kapsayan bir kırgınlığınız var dediniz kırgınlıklarınız nelerdir ve kimlere kırgınsınız?

Türkiye’de maalesef belirli yazarlar yaşatılıyor. Medya tuttuğu yazarı üst noktalara kadar çıkarabiliyor. Medyanın desteklediği yazarlar da daha fazla öne çıkıyor.

Ben kendimi birçok konuda geç kalmış hissediyorum. Tanınmada, eserlerimi kitlelere tanıtmada eksik hissediyorum. Gerçi benim yaşadığım durum **Oğuz Atay** gibi bir durum değil ama yine de eksik ve geç kalmış hissediyorum. Sonradan sahip çıkmanın hiçbir anlamı yok. Romanlarım üzerine çok şey yazılmadı. Bir kesim sadece tarihî romanlarımı merkez aldı. Beni sadece o romanlarımla sınırlayanlar oldu. Ama ben *Gece Rüzgârları, Deli Zamanlar, Tren Burdan Geçmiyor* adlı romanlarımla da anılmak istiyorum. Ben belirli bir kesimin ya da düşüncenin hiçbir zaman savunucusu olmadım.

İnsanlar sizi muhafazakâr yanı daha ağır basan bir yazar olarak görüyor. Ancak romanlarınızın tamamını okuyunca çok farklı düşüncelerin beraberce harmanlandığı bir düşünce yapınızın olduğu görülüyor. Sizi belirli bir kesimin temsilcisi veya belirli bir düşüncenin savunucusu olarak değerlendirmek yanlış. Belirli bir kesimin sizi sadece tarihî romanlarınızla anıyor olması da sizi salt muhafazakâr olarak görmelerinden kaynaklanıyor olabilir. Peki, siz nasıl ifade ediyorsunuz kendinizi?

Ben konaklardan gelmiş bir ailenin çocuğu değilim. Gerçi aristokrat yanlarım vardır ama halkın içinden gelmiş biriyim. Devlet okullarında okudum. Modern, Cumhuriyetçi ve Atatürkçü bir yazarım ama modern olmak inançlı olmaya engel değil. Geleneklerime de bağlıyım. Ama insanlar sizi sınıflandırıyor, kısıtlandırılıyoryorsunuz. Ben

Batıdan da, sosyalist fikirlerden de etkilenmiş biriyim. Hatta 1960'larda Marksist düşünceleri de olan bir gençtim ama zaman içerisinde düşünce yapıp oturdu. Ben çok yönlü bir insanım. Ben Ermenilerin evinde doğdum. Onlardan da çok etkilendim. Kültürlerinden çok güzel şeyler aldım.1960'lı yıllarda Fransızların, Amerikalıların bulunduğu bir orkestrada keman da çaldım. Çok güzel paylaşımlarım oldu onlarla. Onlardan çok güzel görgüler de aldım. Sonradan çizgiler, görgüler değişti. O dönemlerde hem Batı kültürüne hem kendi geleneklerine bağlı insanlar vardı. Mesela Ekrem Ayverdi ünlü bir mimardır ve aristokrat bir aileye mensuptur. Hem kendi geleneklerine bağlı hem de Avrupalıydı. Eskiden böyle insanlar vardı. Hem Batı kültürünü benimsemiş hem de kendi kültürünün değerlerine bağlı insanlardı onlar. Sonradan muhafazakârlık Batı düşmanlığı, modernlik karşıtı görülmeye başlandı. Muhafazakârlık kelimesinin yorumu değişti. Mesela beni muhafazakâr olarak gören kişiler beni belirli bir şekilde kısıtlamaya çalışıyorlar. Son romanımda cinselliği çok açık bir şekilde işledim. Hatta bir okuyucum siz böyle açık yazarmıydınız diye şaşkınlıkla tepkisini gösterdi ama bence bir romancı bunu yapabilmeli her şeyi yazabilmeli, anlatabilmeli. Kimse bana şu şekilde yaz ya da yazma diyemez. Ama şimdi düşünüyorum da sol zihniyetle hareket etmiş olsaydım şimdi birçok ödül almış olurum. En azından bir Sait Faik Edebiyat ödülünü almış olabilirdim. Ama tam anlamıyla bir sosyalist olamadım. Daha önce de söyledim manevi değerlere önem veren bir insanım. Babamın geldiği soydan, yetiştiğim aile ortamından kaynaklanan bir yetiştirilme şeklim var. Dolayısıyla hiçbir zaman inançsız olamadım. Gerçi sol düşüncelere sahip olmak demek inançsız olmak demek değil ama bana her iki kesimin uyan düşünceleri de var. Sağ ve sol düşünceleri savunan kesime aynı mesafede duruyorum. Benim için insan önemli sağ ya da sol zihniyette olması, ideolojileri benim için önemli değil. İnsanlar zaafı, iyi ve kötü yanları ile bir bütündür. İnsanları çok renklilikleri ile kabul etmeliyiz. Asıl zenginlik de budur bana göre...

Sevinç Hanım son olarak şunu sormak istiyorum yeni bir roman çalışmanız var mı?

Evet, şu an kafamda belirlediğim bir roman var.

Ben şimdiden yeni romanınızın çalışma aşamasına kolaylıklar diliyorum size. Saatlerce konuşacak kadar çok sorum var ama biliyorum ki siz de son romanınızdan dolayı oldukça yoğunsunuz ama sizinle tanışmak, konuşmak çok zevkliydi benim için. Size tekrar teşekkür ediyorum.

Rica ederim, umarım çalışmanız için yararlı bir sohbet olmuştur.